

BIBLIA

STARO I NOVO
ZAKON

SVĚTOVOJTEŠSKÁ
BIBLIA

Blažený človek, čo nekráča podľa rady bezbožných
a nechodí cestou hriešnikov, ani nevysedáva v kruhu
rúhačov, ale v zákone Pánovom má záľubu a o jeho
zákone rozjíma dňom i nocou. Je ako strom zasadený
pri vode, čo prináša ovocie v pravý čas, a jeho lístie
nikdy nevädne; darí sa mu všetko, čo podniká.
(Ž 1, 1 – 4)

BIBLIA

STARÝ A NOVÝ
ZÁKON

VYDAL
SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA
TRNAVA 2016

NIHIL OBSTAT:

ThDr. Joannes Šulík, PhD.

IMPRIMATUR:

**Mons. Joannes Orosch, Archiepiscopus Tyrnaviensis,
Tyrnaviae die 2 maii 2016, nr. 3593/16**

© Konferencia biskupov Slovenska

© Spolok svätého Vojtecha

ISBN 978-80-8161-219-0 (kožená)

ISBN 978-80-8161-220-6 (modrá)

ISBN 978-80-8161-221-3 (baklažánová)

SLOVO NA ÚVOD

Sväté písmo, ktoré je pre nás kresťanov chlebom života, mali naši predkovia vďaka misii svätých Konštantína a Metoda možnosť čítať v jazyku, ktorému rozumeli, už v 9. storočí. V novodobých dejinách je vydávanie katolíckeho prekladu Biblie bytostne spojené so Spolkom svätého Vojtecha (SSV). Jeho zakladateľovi Andrejovi Radlinskému mimoriadne záležalo na tom, aby po vzniku SSV (1870) čo najskôr vznikol nový preklad Biblie do slovenčiny. Práce na ňom sa začali v roku 1913, no trvalo trinásť rokov, kým bol publikovaný.

Preklady jednotlivých kníh svätovojtešskej Biblie vychádzali postupne od roku 1913 do roku 1923 ako podielové knihy SSV. V roku 1926, na sté výročie prekladu Biblie z pera ostrihomského kanonika Juraja Palkoviča, uzrela svetlo sveta kompletná svätovojtešská Biblia. Veriacim na Slovensku slúžila až do polovice 20. storočia. V roku 1955 vznikol pod kuratelou SSV nový preklad Starého zákona a v roku 1986 preklad Nového zákona na základe Neovulgáty. Oba texty sú až dodnes oficiálnymi katolíckymi prekladmi Biblie do slovenčiny.

Na 90. výročie svätovojtešskej Biblie pripravil Spolok svätého Vojtecha, ktorý je Konferenciou biskupov Slovenska poverený vydávaním Svätého písma a vlastní autorské práva na slovenský katolícky preklad, nové vydanie svätovojtešskej Biblie s poznámkami profesora biblických vied Jozefa Heribana (1925 – 2009). Hoci texty zostávajú rovnaké ako v predchádzajúcich rokoch, pridanou hodnotou je prehľadná grafická úprava s väčším typom písma. Súčasťou Biblie je aj rodinná kronika, preto sa Kniha kníh môže stať doslova pravým rodinným pokladom.

Kresťania na rozdiel od príslušníkov iných náboženstiev boli od počiatku presvedčení, že Božie slovo má byť dostupné v každom jazyku, má mu rozumieť každý človek. Preto je dnes Sväté písmo najprekladanejšou knihou na svete – vyšlo vo viac ako 2 400 jazykoch – a ďalšie preklady neustále vznikajú. Svedčí to o tom, že

Ľudia vo všetkých kútoch sveta túžia po Božom slove. Veď ako povedal prvý prekladateľ Biblie do latinčiny sv. Hieronym, kto nepozná Písmo, nepozná Krista.

Želám vám, milí čitatelia, aby ste žili z Božieho slova a nachádzali v ňom odpovede na najdôležitejšie otázky svojho života.

V Trnave 23. apríla 2016 na sviatok sv. Vojtecha

Ivan Šulík
riaditeľ Spolku svätého Vojtecha

BIBLIA

STARÝ A NOVÝ ZÁKON

ZOZNAM BIBLICKÝCH KNÍH A ICH ZNAČKY

SZ	Starý zákon
<i>Gn</i>	Kniha Genezis (Prvá kniha Mojžišova)
<i>Ex</i>	Kniha Exodus (Druhá kniha Mojžišova)
<i>Lv</i>	Kniha Levitikus (Tretia kniha Mojžišova)
<i>Nm</i>	Kniha Numeri (Štvrtá kniha Mojžišova)
<i>Dt</i>	Kniha Deuteronomium (Piata kniha Mojžišova)
<i>Joz</i>	Kniha Jozue
<i>Sdc</i>	Kniha sudcov
<i>Rút</i>	Kniha Rúť
<i>1 Sam</i>	Prvá kniha Samuelova
<i>2 Sam</i>	Druhá kniha Samuelova
<i>1 Kr</i>	Prvá kniha kráľov
<i>2 Kr</i>	Druhá kniha kráľov
<i>1 Krn</i>	Prvá kniha kroník
<i>2 Krn</i>	Druhá kniha kroník
<i>Ezd</i>	Kniha Ezdrášova
<i>Neh</i>	Kniha Nehemiášova
<i>Tob</i>	Kniha Tobiaš
<i>Jdt</i>	Kniha Judita
<i>Est</i>	Kniha Ester
<i>Jób</i>	Kniha Jób
<i>Ž</i>	Kniha žalmov
<i>Prís</i>	Kniha prísloví
<i>Kaz</i>	Kniha Kazateľ
<i>Pies</i>	Pieseň piesní
<i>Múd</i>	Kniha múdrosti
<i>Sir</i>	Kniha Sirachovcova
<i>Iz</i>	Kniha proroka Izaiáša
<i>Jer</i>	Kniha proroka Jeremiáša
<i>Nár</i>	Kniha Náreky
<i>Bar</i>	Kniha proroka Barucha

<i>Ez</i>	Kniha proroka Ezechiela
<i>Dan</i>	Kniha proroka Daniela
<i>Oz</i>	Kniha proroka Ozeáša
<i>Joel</i>	Kniha proroka Joela
<i>Am</i>	Kniha proroka Amosa
<i>Abd</i>	Kniha proroka Abdiáša
<i>Jon</i>	Kniha proroka Jonáša
<i>Mich</i>	Kniha proroka Micheáša
<i>Nah</i>	Kniha proroka Nahuma
<i>Hab</i>	Kniha proroka Habakuka
<i>Sof</i>	Kniha proroka Sofoniáša
<i>Ag</i>	Kniha proroka Aggea
<i>Zach</i>	Kniha proroka Zachariáša
<i>Mal</i>	Kniha proroka Malachiáša
<i>1 Mach</i>	Prvá kniha Machabejcov
<i>2 Mach</i>	Druhá kniha Machabejcov

NZ	Nový zákon
<i>Mt</i>	Evanjelium podľa Matúša
<i>Mk</i>	Evanjelium podľa Marka
<i>Lk</i>	Evanjelium podľa Lukáša
<i>Jn</i>	Evanjelium podľa Jána
<i>Sk</i>	Skutky apoštolov
<i>Rim</i>	List Rimanom
<i>1 Kor</i>	Prvý list Korintánom
<i>2 Kor</i>	Druhý list Korintánom
<i>Gal</i>	List Galaťanom
<i>Ef</i>	List Efezanom
<i>Flp</i>	List Filipanom
<i>Kol</i>	List Kolosanom
<i>1 Sol</i>	Prvý list Solúnčanom
<i>2 Sol</i>	Druhý list Solúnčanom
<i>1 Tim</i>	Prvý list Timotejovi
<i>2 Tim</i>	Druhý list Timotejovi
<i>Tít</i>	List Títovi
<i>Flm</i>	List Filemonovi
<i>Hebr</i>	List Hebrejom

<i>Jak</i>	Jakubov list
<i>1 Pt</i>	Prvý Petrov list
<i>2 Pt</i>	Druhý Petrov list
<i>1 Jn</i>	Prvý Jánov list
<i>2 Jn</i>	Druhý Jánov list
<i>3 Jn</i>	Tretí Jánov list
<i>Júd</i>	Júdov list
<i>Zjv</i>	Zjavenie apoštola Jána (Apokalypsa)

OSTATNÉ SKRATKY

<i>Zjv</i>	Zjavenie apoštola Jána (Apokalypsa)
<i>(1) n.</i>	(vyznačený verš) a nasledujúci
<i>aram.</i>	aramejský, aramejsky
<i>bibl.</i>	biblický, biblicky
<i>DV</i>	<i>Dei verbum</i> (koncilový dokument o Božom zjavení)
<i>gréc.</i>	grécky
<i>hebr.</i>	hebrejský, hebrejsky
<i>lat.</i>	latinský, latinsky
<i>LXX</i>	Septuaginta
<i>NZ</i>	Nový zákon
<i>PG, PL</i>	J. Migne, Patrologia Graeca, Patrologia Latina
<i>porov.</i>	porovnaj
<i>stor.</i>	storočie
<i>SZ</i>	Starý zákon
<i>Vg, Vulg</i>	Vulgáta
<i>[...]</i>	text v hranatých zátvorkách je dodatočné vysvetlenie, objasnenie, prípadne slovenský preklad predchádzajúceho údajá alebo znenia

BIBLIA

1. NÁZVY

Čo je Biblia? Stačí sa iba letmo pozrieť na obsah tejto knihy, aby sme zistili, že Biblia to je akási malá „knižnica“, v ktorej sa uchováva viacero spisov od rôznych autorov z rozpätia viac ako desať storočí, napísaných zväčša po hebrejsky (s niektorými časťami v aramejčine) a po grécky. Aj po literárnej stránke sú v Biblii rôznorodé spisy: historické rozpravy, texty zákonov a kultových predpisov, básnické zbierky, reči a kázne náboženského obsahu, modlitby a piesne, múdroslovné výroky, apokalyptické výjavy, zbierky listov a podobne.

1.1. BIBLIA

Mnohorakosť literárnych foriem a myšlienkovej náplne vystihuje už sám názov Biblia (z gréc. *ta biblíá* = knižočky, spisky), ktorý hneď od začiatku poukazoval na to, že Biblia je zbierkou mnohých samostatných spisov. Postupom času sa termínom Biblia označovala táto zbierka ako celok, ako jedna kniha a takto sa dnes používa takmer vo všetkých jazykoch. Pre svoj mimoriadny pôvod a bohatú myšlienkovú náplň si Biblia získala jedinečné miesto v svetovej literatúre a právom dostala názov Kniha kníh.

1.2. SVÄTÉ PÍSMO

Túto skutočnosť plnšie vyjadruje a potvrdzuje jej bežný názov Sväté písmo (lat. *Sacra Scriptura*), ktorý naznačuje aj to, že všetky spisy Biblie boli napísané z vnuknutia Ducha Svätého (porov. 2 *Tim* 3, 15 – 16; 2 *Pt* 1, 21) a že v nich máme písomne zachytené Božie zjavenie a Božie slovo, ktoré sa nám neporušene zachovali aj v ústnom podaní Cirkvi. „Posvätná tradícia a Sväté písmo sú (...) spolu tesne spojené a navzájom sa dopĺňajú. Veď obe vyvierajú z toho istého božského prameňa, určitým spôsobom splývajú v jedno a smerujú k tomu istému cieľu“ (dogmatická konštitúcia Druhého vatikánskeho koncilu o Božom zjavení *Dei verbum*, 9). Z toho vyplýva, že Biblia nie je iba kniha, v ktorej sa hovorí o Bohu, ale aj kniha, v ktorej Boh hovorí ľuďom, človeku (porov. *Dt* 32, 47; *Jn* 20, 30 – 31).

Okrem všeobecných názvov Biblia a Sväté písmo sa na označenie biblických spisov podľa ich zadelenia do dvoch skupín používa v slovenčine výraz Starý zákon a Nový zákon. V iných jazykoch sa tieto dva diely Biblie dôslednejšie označujú názvom Starý testament a Nový testament (z lat. *testamentum* = zmluva, termín, ktorý je prekladom gréc. *diathéke* a hebr. *berít*), t. j. Stará zmluva a Nová zmluva. Tento názov má podklad už u apoštola Pavla (porov. 2 Kor 3, 14) a od čias Klementa Alexandrijského (asi 150 – 215 po Kr.) a Tertuliána (asi 155 – 225 po Kr.) sa všeobecne zaužíval v Cirkvi. Názvy Starý a Nový testament vyplývajú z rozlišovania medzi „starou“ a „novou“ zmluvou. V knihách Starej zmluvy sa opisuje tá fáza dejín spásy, ktorá sa začala zmluvou Boha s Abrahámom (porov. Gn 15, 18) a vyvrcholila zmluvou Jahveho s Izraelom na vrchu Sinaj (porov. Ex 24, 8). V knihách Novej zmluvy sa hovorí o splnení Božieho plánu spásy novou, definitívnou a večnou zmluvou Boha s celým ľudstvom, ktorú uzavrel sám Boží Syn Ježiš Kristus svojou krvou (porov. Lk 22, 20; 1 Kor 11, 25) na spásu všetkých ľudí (porov. Mk 14, 24).

Z toho vyplýva, že náš slovenský názov Starý zákon a Nový zákon nielenže nevystihuje podstatný teologický význam Biblie, ale mohol by viesť k mylnému názoru, že biblické spisy obsahujú predovšetkým „starý (Mojžišov) zákon“ v porovnaní s „novým (Kristovým) zákonom“. Názov testament alebo zmluva lepšie vyjadruje jednotu biblických spisov, o ktorej hovorí Druhý vatikánsky koncil: „Boh, ktorý inšpiroval knihy obidvoch zákonov (v lat. origináli je: *utriusque testamenti* = obidvoch testamentov) a je ich pôvodcom, vo svojej múdrosti zariadil, že sa Nový zákon skrýval v Starom a Starý sa vyjasňuje v Novom. (...) Knihy Starého zákona prevzaté ako celok do hlásania evanjelia nadobúdajú a ukazujú svoj plný zmysel v Novom zákone (porov. Mt 5, 17; Lk 24, 27; Rim 16, 25 – 26; 2 Kor 3, 14 – 16) a zároveň Nový zákon objasňujú a vysvetľujú“ (DV, 16).

1.3.

STARÝ A NOVÝ
ZÁKON –
STARÝ A NOVÝ
TESTAMENT

2. PÔVOD, OBSAH A JEDINEČNÝ CHARAKTER BIBLIE

Ako vznikli biblické spisy? Kto je ich skutočným autorom? Aká je ich myšlienková náplň a posolstvo? V čom spočíva ich jedinečný charakter, ktorým sa líšia od všetkých iných kníh a spisov náboženského rázu? Na tieto a podobné otázky odpovedá krátko a kompetentne Druhý vatikánsky koncil v dogmatickej konštitúcii o Božom

zjavení *Dei verbum*: „Bohom zjavené pravdy, ktoré sú v knihách Svätého písma vyjadrené a zachované, boli napísané z vnuknutia Ducha Svätého (porov. *Jn* 20, 31; 2 *Tim* 3, 16; 2 *Pt* 1, 19 – 21; 3, 15 – 16) a ako také boli zverené Cirkvi. Na napísanie posvätných kníh si Boh vyvolil ľudí a použil ich tak, že oni uplatnili svoje schopnosti a sily, no on účinkoval v nich a skrze nich, aby napísali ako skutoční autori všetko to a len to, čo on sám chcel. Keďže teda všetko, čo inšpirovaní autori, čiže svätopisci, tvrdia, treba pokladať za výrok Ducha Svätého, musí sa uznať, že knihy Písma bezpečne, verne a bez omylu učia pravdu, ktorú chcel mať Boh vo Svätom písme zaznačenú na našu spásu...” (porov. 2 *Tim* 3, 16 – 17) (DV, 11). Na krátko vysvetlíme základné pojmy a náuku tohto dôležitého textu.

2.1. INŠPIRÁCIA

Predovšetkým sa zdôrazňuje, že biblické spisy sú Božieho pôvodu, lebo boli „napísané z vnuknutia Ducha Svätého“ (lat. *Spiritu Sancto inspirante*). Sväté písmo je teda Božia kniha, Boží spis, lebo jeho pôvodcom, autorom je Boh, lebo bolo inšpirované Duchom Svätým. Slovo inšpirácia, ktorým sa označuje mimoriadny Boží vplyv pri vzniku biblických spisov, pochádza z 2 *Tim* 3, 16: „Celé Písmo je Bohom vnuknuté“ (gréč. *theópneustos*, lat. *divinitus inspirata* = božsky inšpirované). Myslí sa tým charizmatický vplyv, ktorým sa Boh stáva prvotným autorom Svätého písma, kým svätopisec ostáva v plnom zmysle druhotným autorom biblického spisu. Termínom inšpirácia sa teda označuje súhra Božej a ľudskej spolupráce vo chvíli, keď sa Božie slovo „stáva knihou“. Božie autorstvo spočíva v tom, že Boh pri písaní biblických textov použil ľudských autorov tak, aby pod jeho priamym vplyvom, pôsobením a vedením napísali všetko to a len to, čo chcel on. Treba tomu rozumieť tak, že všetko, čo podniká ľudský spisovateľ pri písaní týchto textov, odohráva sa pod priamym vplyvom Božej moci, múdrosti a vôle.

Tento účinný Boží zásah pôsobí v oblasti rozumu a slobodnej vôle ľudského autora ako svetlo, sila a asistencia, kedykoľvek uvažuje a rozhoduje o niečom, čo má vzťah k písaniu biblického textu. Pritom je však ľudský spisovateľ opravdivým autorom, lebo v plnej miere používa pri písaní svoj rozum a slobodnú vôľu, svoje vlohy, kultúru, reč a štýl, čiže zachováva originalitu a charakteristické črty svojej osobnosti a uplatňuje svoje spisovateľské schopnosti, a tak svojím

vlastným spôsobom vyjadruje to, čo mal v úmysle napísať. Počína si teda ako ktorýkoľvek spisovateľ: rozhoduje sa dačo napísať, zbiera si materiál, usporaduje a spracúva ho, vyjadruje sa pomocou zaužívaných literárnych foriem, spôsobom myslenia a rozprávania svojej doby, dáva svojmu dielu definitívnu podobu a vydáva ho. Preto sa biblické knihy z rečového, historického, kultúrneho a literárneho hľadiska často podobajú spisom starovekého Blízkeho východu, majú s nimi spoločnú látku, štýl, spôsob vyjadrovania a podobne, lebo vznikli v tom istom kultúrnom a historickom prostredí. Čo sa však týka ich náboženského obsahu, ideí a posolstva, podstatne sa od nich líšia: v biblických spisoch sa všetko podáva v kategóriách a vo svetle absolútneho monoteizmu, kým v mimobiblickej literatúre sa odzrkadľujú polyteistické predstavy starovekých náboženstiev.

Podľa dogmatickej konštitúcie *Dei verbum* je obsahom Svätého písma Božie zjavenie, čiže Bohom zjavené pravdy, cez ktoré „chce Boh vyjadriť samého seba a večné rozhodnutie svojej vôle o spásu ľudí“ (DV, 6). „Týmto zjavením (lat. *revelatio*) sa teda neviditeľný Boh (porov. Kol 1, 15; 1 Tim 1, 17) vo svojej veľkej láske prihovára ľuďom ako priateľom (porov. Ex 33, 11; Jn 15, 14 – 15) a s nimi žije (porov. Bar 3, 38), aby ich pozval a prijal do svojho spoločenstva. Tento plán zjavenia (lat. *revelationis oeconomia*) sa uskutočňuje udalosťami a slovami, ktoré medzi sebou vnútorne súvisia, takže Božia činnosť v dejinách spásy odhaľuje a potvrdzuje učenie a skutočnosti vyjadrené slovami a slová zasa ohlasujú skutky a objasňujú v nich skryté tajomstvo. Hĺbka pravdy, ktorá sa odhaľuje týmto zjavením o Bohu a o spásu človeka, nám žiari v Kristovi, ktorý je prostredníkom a zároveň plnosťou celého Zjavenia“ (DV, 2).

2.2.

BOŽIE
ZJAVENIE

Dôsledkom biblickej inšpirácie, Božieho pôvodu biblických spisov a Božieho zjavenia, je neomylnosť (lat. *inerrantia*) Svätého písma. Spočíva v tom, že v ňom nie je nijaký omyl ani klam, pokiaľ ide o učenie, od ktorého závisí spása človeka. Po Druhom vatikánskom koncile sa vyzdvihuje najmä pozitívny význam neomylnosti a hovorí sa o „pravdivosti“ Písma. V dogmatickej konštitúcii o Božom zjavení sa to osobitne zdôrazňuje slovami: „knihy bezpečne, verne a bez omylu učia pravdu, ktorú chcel mať Boh vo Svätom písme zaznačenú

2.3.

NEOMYLNOSŤ

na našu spásu“ (porov. DV, 11). Neomylnosť Písma teda neznamená, že v Biblii, ktorá je Božím slovom, niet omylu z hľadiska historických alebo prírodných vied, ale že Sväté písmo bezpečne, verne a bez omylu učí pravdu dôležitú pre našu spásu. V tomto zmysle stojí za Bibliou Božia autorita a má záruku neomylnosti (lat. *infallibilitas*), čiže nemôže uviesť do omylu alebo pomýliť. A preto ani to, čo je nesprávne alebo nepresné podľa profánnych vied, neslobodno brať izolovane a zjednodušene a pokladať za „omyl“, ale treba to brať i posudzovať v celkovom rámci biblického posolstva (t. j. to, čo Biblia učí) z hľadiska spasnej funkcie Božieho slova.

2.4. KÁNONICKOSŤ

Všetky inšpirované spisy a ich časti sú zozbierané v kánone (z gréc. *kanón* = norma, meradlo), čiže v zozname biblických kníh, a preto sa nazývajú i kánonické. Teda to, ktoré texty sú inšpirované a patria do Svätého písma, vieme z úradných cirkevných zoznamov a zo štúdia cirkevného podania. Hlavné kritériá, podľa ktorých Cirkev v prvých storočiach zaraďovala spisy do biblického kánona, bol ich apoštolský pôvod, ich verejné používanie vo väčšine cirkevných obcí a ich súlad s „pravidlom viery“ (lat. *regula fidei*), tradovaným od apoštolov a používaným pri príprave na krst. Kánonickosť teda znamená, že dané spisy sú Božieho pôvodu, „boli napísané z vnuknutia Ducha Svätého a ako také boli zverené Cirkvi“ (porov. DV, 11). Spisy Starého zákona prevzala Cirkev od Ježiša Krista a jeho apoštolov v takom počte, ako boli uvedené v gréckom preklade Septuaginty (= preklad sedemdesiatich), kým spisy Nového zákona postupne zozbierala a vložila ich do zoznamu inšpirovaných kníh. Tento zoznam bol už koncom 4. storočia úplný a v celej Cirkvi všeobecne známy a prijatý. Na 4. sesii všeobecného Tridentského koncilu 8. apríla 1546 ho definitívne schválili a slávnostne zverejnili. Vzhľadom na časový odstup prijatia posvätných kníh do kánonu sa bežne hovorí o protokánonických a deuterokánonických biblických spisoch (z gréc. *protos* = prvý, prvotný a *deuteros* = druhý, druhotný). Protokánonické spisy sú tie biblické knihy Starého a Nového zákona, ktoré Cirkev hneď, takmer bez námietok alebo diskusií o ich inšpirácii prijala do kánonu Svätého písma. Deuterokánonické spisy sú tie, ktorých kánonickosť neuznávali hneď od začiatku a bez ťažkostí v celej Cirkvi. Sú to však inšpirované biblické spisy, a preto sú zaradené spolu

s protokánonickými spismi do kánonu Svätého písma. V Starom zákone sú deuterokánonické tie texty, ktoré vznikli v hebrejčine (niektoré v aramejčine), ale sa zachovali iba v gréckom preklade Septuaginty ako *Tob*, *Jdt*, *Sir*, *Bar* a *1 Mach*, alebo boli napísané už po grécky ako *Múd* a *2 Mach* a niektoré dodatky k *Dan* a k *Est*. Deuterokánonické spisy Nového zákona sú *Hebr*, *Jak*, *2 Pt*, *2 Jn*, *3 Jn*, *Júd* a *Zjv*.

V súvisi s inšpirovanosťou a kánonickosťou biblických spisov sa často hovorí aj o ich autentickosti (z gréc. *authentikós* = pôvodný, pravý). Týmto termínom sa vyhlasuje, že daný spis alebo spisy naozaj napísal autor, ktorému sa pripisujú, lebo ich štýl, reč, náuka ladí s osobnosťou a so spôsobmi uvádzaného, predpokladaného alebo tradíciou potvrdeného autora.

Pri riešení otázky autenticity nemožno obísť ani problém pseudonymity (z gréc. *pseudónymos* = s nepravým menom). Za čias helenizmu, od Alexandra Veľkého (336 – 323 pred Kr.) do vzniku Rímskej ríše (roku 31 pred Kr.), to bol bežný spôsob písania a používal sa aj v novozákonnom období. Spočíval v tom, že anonymní autori pripisovali svoje diela vynikajúcim historickým alebo náboženským osobnostiam, aby takto zabezpečili svojim literárnym výtvorom väčšiu autoritu a prestíž. Ani biblická inšpirácia nevylučuje možnosť pseudonymity, lebo pri podávaní Božieho zjavenia ide predovšetkým o náboženskú nauku, a nie o jej sprostredkovateľa. Okrem toho treba pripomenúť, že úlohou biblickej pseudonymity bolo zachovať duchovné dedičstvo vynikajúcich osobností alebo autorov a pokračovať v ich tradícii aj po ich smrti. Preto neskorší svätopisci ako pokračovatelia prvotných autorov právom písali pod ich menom a s ich autoritou. V tomto zmysle sa v Deuteronomiu niektoré reči a predpisy pripisujú Mojžišovi, hoci sú neskoršieho pôvodu. Takisto sa Dávidovi pripisujú aj tie žalmy, ktoré nezložil, a Šalamún sa pokladá za autora Knihy múdrosti a Knihy Sirachovcovej. Ako príklad pseudonymity v Novom zákone uvádzajú viacerí biblisti konečnú redakciu gréckeho textu Evanjelia podľa Matúša a Druhý Petrov list. Diskutuje sa o tom, či možno o pseudonymite hovoriť aj pri pastorálnych listoch, pri Prvom Petrovom liste, Júdovom liste a Jakubovom liste. Pokiaľ ide o List Hebrejom, nie je pseudonymným spisom apoštola Pavla, hoci v minulosti sa mu pripisoval.

2.5.

AUTENTIC-
KOSŤ A PSEU-
DONYMITY

2.6.

ROZDELENIE
BIBLIE
NA KAPITOLY
A VERŠE

Používanie Písma pri židovských starozákonných bohoslužbách si vyžadovalo rozdeliť Bibliu na kratšie state s uceleným obsahom, ktoré sa postupne čítali v synagogálnej liturgii. Palestínski Židia už v predkresťanských časoch rozdelili Tóru na 154 statí (hebr. *seder* = odsek, stať) na čítanie pri náboženských obradoch, každý týždeň jednu stať v období troch rokov, kým babylonskí Židia ju rozdeľovali na 54 častí (hebr. *paraša* = úsek, stať), ktoré sa čítali pri sobotňajšej liturgii v období jednoročného cyklu. Prorocké spisy, ktoré sa používali ako druhé čítanie z Písma a ktorým sa ráno „uzavierali“ sobotňajšie bohoslužby, boli rozdelené na „záverečné state“ (hebr. *haftara* = koniec, záver).

Aj Nový zákon bol už v prvých kresťanských storočiach rozdelený na menšie úseky, ako naznačuje vo svojich spisoch Klement Alexandrijský (asi 150 – 215) a Tertulián (asi 155 – 225). Najstaršie rozdelenie evanjelií je vo Vatikánskom kódexe (z prvej polovice 4. storočia): Matúš má 170 sekcií, Marek 62, Lukáš 83 a Ján 18. Jednotlivé sekcie majú však rozličnú dĺžku.

Dnešné rozdelenie Biblie na hlavy alebo kapitoly sa pripisuje parížskemu profesorovi a neskoršiemu canterburskému arcibiskupovi Stephenovi Langtonovi (asi 1150 – 1228). Toto rozdelenie na kapitoly použil v Paríži pri zostavovaní konkordancie latinskej Vulgáty kardinál Hugo a S. Caro († 1263), ktorý rozdelil jednotlivé kapitoly na sedem úsekov, označených písmenami malej abecedy. Ženevský knihár Francúz Robert Estienne (Robert Stephanus, 1503 – 1559) nahradil toto delenie terajšími číslovanými veršami roku 1551 vo vydaní gréckeho textu Biblie a roku 1555 ho zaviedol aj do vydania latinskej Vulgáty. Toto rozdelenie na kapitoly a verše zaviedli postupne i do hebrejskej Biblie a do prekladov Starého a Nového zákona vo všetkých jazykoch. Ono má svoje nedostatky, lebo miestami nerešpektuje súvis alebo zmysel textu a nerozdeľuje rovnako na kapitoly a na verše hebrejský text Starého zákona a jeho grécky preklad v Septuaginte. Preto sa Sixtus V. roku 1590 vo vydaní opraveného textu Vulgáty pokúsil o nápravu týchto nedôsledností, ale už roku 1592 Klement VIII. použil v úradnom vydaní Vulgáty pôvodné rozdelenie Biblie na kapitoly a verše.

Celá Biblia je rozdelená na 1 189 kapitol, z čoho je v Starom zákone 929 a v Novom zákone 260 kapitol. Najdlhšou kapitolou je *Žalm*

119 (176 veršov) a najkratšou *Žalm* 117 (iba 2 verše). Najdlhší verš je *Est* 8, 9 (v hebrejskej Biblii 43 slov), najkratší je *Jn* 11, 35 (v gréckej osnove 2 slová).

3. ZOZNAM BIBLICKÝCH KNÍH

Podľa dvojakej zmluvy Boha s ľuďmi rozdeľujeme aj knihy Svätého písma na spisy Starého zákona (Starej zmluvy) a Nového zákona (Novej zmluvy). Tieto dve zbierky sa ďalej rozčleňujú na tri skupiny kníh: 1. dejepisné, 2. poučné a 3. prorocké. Jednotlivé knihy sa v týchto skupinách uvádzajú podľa poriadku kánonu inšpirovaných spisov, stanoveného na Tridentskom koncile roku 1546. (V zátvorke sa uvádza príslušný počet kníh.)

I. Spisy Starého zákona (46):

1. Dejepisné knihy (21): Genezis, Exodus, Levitikus, Numeri, Deuteronomium, Jozue, Sudcovia, Rút, Prvá a Druhá kniha Samuelova, Prvá a Druhá kniha kráľov, Prvá a Druhá kniha kroník, Ezdráš, Nehemiáš, Tobiáš, Judita, Ester a Prvá a Druhá kniha Machabejcov.
2. Poučné knihy (7): Jób, Žalmy, Príslovia, Kazateľ, Pieseň piesní, Múdrosť a Sirachovec.
3. Prorocké knihy (18):
 - a. veľkí proroci (4 + 2): Izaiáš, Jeremiáš (spolu s Nárekmi a Baruchom), Ezechiel a Daniel.
 - b. malí proroci (12): Ozeáš, Joel, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Habakuk, Sofoniáš, Aggeus, Zachariáš a Malachiáš.

II. Spisy Nového zákona (27):

1. Dejepisné knihy (5): Evanjelium podľa Matúša, Marka, Lukáša a Jána a Skutky apoštolov.
2. Poučné knihy (apoštolské listy) (21): Rimanom, Prvý a Druhý list Korinťanom, Galaťanom, Efezanom, Filipanom, Kolosanom, Prvý a Druhý list Solúnčanom, Prvý a Druhý list Timotejovi, Títovi, Filemonovi, Hebrejom, Jakubov list, Prvý a Druhý Petrov list, Prvý, Druhý a Tretí Jánov list a Júdov list.
3. Prorocká kniha (1): Zjavenie.

4. STAROSLOVIENSKY PREKLAD A SLOVENSKÉ PREKLADY BIBLIE

4.1. STAROSLO- VIENSKY PREKLAD BIBLIE

Prvé čiastočné preklady Biblie do reči našich predkov jestvovali už v 9. storočí. Historické pramene dokazujú, že apoštoli Slovanov Konštantín (Cyril) a Metod postupne preložili do staroslovienskej reči celú Bibliu. Už v Carihrade Konštantín preložil pre bohoslužbu lekciónár, ktorý na Veľkej Morave doplnil chýbajúcimi textami z evanjelií, Skutkov apoštolov a Žaltára, preloženého z gréckej predlohy s ohľadom na latinský preklad. Tieto časti sa zachovali v hlaholskom odpise v Zografskom a Mariánskom kódexe z 10. storočia. Žaltár sa zachoval v odpise z 11. storočia. Po Cyrilovej smrti (roku 869) Metod so svojimi žiakmi dokončil okolo roku 881 preklad ostatných kníh Starého zákona (okrem Prvej a Druhej knihy Machabejcov). Pri prekladaní použili aj pôvodný hebrejský text, ale spravidla sa doslovne pridržali gréckeho byzantského textu s prihliadnutím na latinskú Vulgátu (najmä v Žalmoch). Týmto prekladom sa Slovania dostali medzi vtedy vyspelé európske národy. Keď sa dal roku 988 v Chersone pokrstiť knieža Vladimír, Konštantínov a Metodov preklad bol zavedený v cirkvi na Rusi a s malými zmenami sa používal až do 19. storočia: starosloviensky jazyk a staroslovienske písmo, staroslovienske kódexy Nového zákona.

4.2. SLOVENSKÉ PREKLADY BIBLIE

V pozostalosti Martina Hamuljaka v ostrihomskej knižnici bolo Evanjelium podľa Jána z roku 1469. O tomto rukopisnom zlomku bol vyslovený názor, že ide o preklad slovenského pôvodu alebo jazykovo veľmi blízky slovenskému etniku.

Až v prvej polovici 18. storočia sa zrodil nový a vlastne prvý preklad Svätého písma do slovenčiny. Jeho autorstvo sa pripisuje kamaldulskému mníchovi Romualdovi Hadbavnému. Prekladal z Vulgáty. Jazyk prekladu je veľmi blízky tomu typu kultúrnej západoslovenčiny, ktorú v roku 1787 uzákonil Anton Bernolák za spisovný jazyk. Preklad ostal v rukopise.

Prvý preklad Svätého písma, ktorý vyšiel aj knižne, pochádza z pera ostrihomského kanonika Juraja Palkoviča (1763 – 1835). Palkovič ho prekladal na základe rozhodnutia cirkevného snemu, ktorý sa pod vedením arcibiskupa Alexandra Rudnaya konal v Bratislave

roku 1822. Dielo vyšlo v bernolákovčine v dvoch zväzkoch (roku 1829 a roku 1832) a má 2 185 strán.

Ďalšie úsilia o nový preklad (Dr. Andrej Radlinský, Franko Víťazoslav Sasinek, Andrej Kubina, Andrej Trúchly) sa pre zložité okolnosti a prieťahy začali uskutočňovať až roku 1913. Preklad vyhotovil básnik kňaz Ján Donoval (1864 – 1920), ktorý preložil najprv evanjeliá (roku 1913) a potom aj ďalšie knihy Nového zákona (roku 1914). Knihy Starého zákona pripravovali viacerí prekladatelia. Prvé dve Mojžišove knihy vyšli roku 1915, ostatné časti Písma pre vojnové pomery vyšli postupne až v rokoch 1922 – 1926 ako podielové knihy Spolku svätého Vojtecha.

Nový zákon (Donovalov preklad) znova vyšiel v Spolku svätého Vojtecha v rokoch 1936 až 1937. Bolo to jeho tretie vydanie.

V rokoch 1946 – 1947 vyšlo ľudové vydanie nového prekladu Nového zákona (Zlatoš-Šurjanský) v náklade 230 000 kusov ako podielové knihy Spolku svätého Vojtecha. Súčasne v menšom formáte a na lepšom papieri s mapami vyšlo v roku 1946 aj iné vydanie toho istého prekladu Nového zákona. V rokoch 1949 a 1952 vyšli jeho ďalšie vydania. Preklad Svätého písma Starého zákona, vydaný po druhej svetovej vojne, pripravila Biblická komisia pri Spolku svätého Vojtecha a vyšiel vo veľkom formáte roku 1955.

Nový preklad Nového zákona na základe Vulgáty pripravil Karol Strmeň. Vyšiel v Bosak Publications, Inc. v Scrantone, Pa., v roku 1954.

Roku 1968 Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda vydal celý Nový zákon, ktorý podľa grécko-semitskej pôvodiny spracoval Štefan Porúbčan SJ. Roku 1970 vydal v preklade Antona Boteka Žalmy a roku 1974 Múdrosť (sapienciálne knihy *Prís*, *Kaz*, *Sir* a *Múd*).

Pri príležitosti storočnice Spolku svätého Vojtecha vyšlo v reedícii celé Sväté písmo (Starý zákon v rokoch 1968 – 1969 v troch zväzkoch; Nový zákon roku 1970 v jednom zväzku). Toto vydanie schválila Rada na uskutočnenie konštitúcie o posvätnnej liturgii ako dočasný oficiálny liturgický text až do vydania nového prekladu. Slovenská liturgická komisia začala roku 1977 prekladať lekciónár podľa troch zväzkov latinského vydania. Prekladatelia sa držali textov študijnej Neovulgáty. Slovenský preklad lekciónára Svätá stolica schválila ako úradný liturgický text.

Úplný preklad Nového zákona na základe Neovulgáty, pripravený Slovenskou liturgickou komisiou, vydal Spolok svätého Vojtecha, Trnava, v CN v Bratislave roku 1986. Nové vydanie tohto prekladu vyšlo v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme roku 1988 a v trocha zmenšenom formáte ho vydala roku 1992 Slovenská biblická spoločnosť.

Pri tomto historickom prehľade prekladov Svätého písma do slovenčiny nemožno nespomenúť prvý preklad celého Svätého písma Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v., ktorý vyšiel roku 1978.

5. SVÄTÉ PÍSMO V ŽIVOTE CIRKVI A VERIACICH

V dogmatickej konštitúcii Druhého vatikánskeho koncilu *Dei verbum* sa poukazuje na význam a úlohu Svätého písma v živote Cirkvi a veriacich týmito slovami: „Cirkev vždy mala a má Sväté písmo spolu s posvätnou Tradíciou za najvyššie pravidlo viery, lebo ono, Bohom vnuknuté a raz navždy napísané, nezmeniteľne podáva slovo samého Boha a v slovách prorokov a apoštolov dáva zaznievať hlasu Ducha Svätého. Preto všetka kazateľská činnosť Cirkvi, ako aj sama kresťanská nábožnosť sa má živiť a dať viesť Svätým písmom. Veď v posvätných knihách ide s veľkou láskavosťou v ústrety svojim deťom sám Otec, ktorý je na nebesiach, a rozpráva sa s nimi. A v Božom slove je toľká sila a účinnosť, že ono je oporou a životnou silou Cirkvi a jej deťom posilou vo viere, pokrmom duše a čistým, nikdy nevysychajúcim prameňom duchovného života“ (DV, 21). „(Preto) Posvätný cirkevný snem naliehavo a dôrazne vyzýva aj všetkých veriacich, najmä rehoľníkov, aby si častým čítaním Svätého písma nadobudli ‚vznešené poznanie Krista Ježiša‘ (Flp 3, 8). Veď ‚kto nepozná Písmo, nepozná Krista‘ (svätý Hieronym). Preto nech sa radi oboznamujú s posvätným textom jednak prostredníctvom posvätnnej liturgie, ktorá oplýva božskými výrokmi, alebo nábožným čítaním, alebo pomocou iných na to vhodných prostriedkov a podujatí, ktoré sa dnes všade chválibne šíria so schválením a pod vedením pastierov Cirkvi. Nech však nezabúdajú na to, že čítanie Svätého písma musí sprevádzať modlitba, aby sa stalo rozhovorom medzi Bohom a človekom. Lebo ‚keď sa modlíme, prihovárame sa Bohu, a keď čítame Božie výroky, Boha počúvame‘ (svätý Ambróz)“ (DV, 25).

STARÝ ZÁKON

STARÝ ZÁKON

1. NÁZOV, OBSAH A CIEĽ

Názvom Starý zákon (Starý testament, Stará zmluva) sa v kresťanskej terminológii označuje zbierka biblických spisov, ktorú Židia tradične nazývajú „Zákon, proroci a spisy“ a v dnešných časoch aj neologizmom *Tenak* (Tanak), utvoreným z prvých písmen tradičného názvu v hebrejčine (Tóra = Zákon, nebiím = proroci a ke-tubím = spisy; značka TNK). Výraz Stará zmluva sa vyskytuje už v Novom zákone (porov. 2 Kor 3, 14), ale ešte neoznačuje zbierku kníh hebrejskej Biblie, ktorej bežným názvom v novozákonných spisoch je Písmo alebo Písma (porov. napr. Mt 21, 42; Mk 14, 49; Lk 24, 27. 45; Rim 15, 4; 1 Kor 15, 3. 4; 2 Tim 3, 16), prípadne Sväté písma (porov. napr. Rim 1, 2). Prvé starokresťanské doklady o použití názvu Starý testament sa nachádzajú v spisoch Melitóna Sardského (* asi z roku 190), Klementa Alexandrijského (asi z rokov 150 – 215) a severoafrického cirkevného spisovateľa Tertuliána (asi z rokov 155 – 225). Názvami Starý a Nový testament sa náležite odlišili spisy hebrejskej Biblie, ktorá opisuje priebeh dejín spásy založenej na „starej“ zmluve medzi Bohom a izraelským národom, od apoštolských spisov, ktoré obsahujú posolstvo o „novej“ zmluve uzavretej medzi Bohom a celým ľudstvom prostredníctvom Ježiša Krista.

1.1.
NÁZOV

Obsahom Starého zákona je prvá fáza Božieho zjavenia a plánu spásy, ktoré boli zamerané na to, aby pripravovali, prorocky ohlasovali a v rozličných predobrazoch naznačovali príchod Krista, Vykupiteľa sveta, a mesiášskeho kráľovstva (porov. DV, 15). Starozákonné zjavenie sa podáva vo forme prispôsobenej konkrétnym životným podmienkam, vývinovému stupňu poznania a kultúrnej úrovni starozákonného človeka. „Tento plán zjavenia (lat. *revelationis oeconomia*) sa uskutočňuje udalosťami a slovami, ktoré medzi sebou vnútorne súvisia, takže Božia činnosť v dejinách spásy odhaľuje a potvrdzuje učenie a skutočnosti vyjadrené slovami a slová zasa ohlasujú skutky a objasňujú v nich skryté tajomstvo“ (DV, 2). Božie zjavenie sa deje cez Jahveho zásahy a činy v živote vyvoleného národa. Boh sa dáva poznať svojmu ľudu (porov. Ex 6, 2 n.; Ez 20,

1.2.
OBSAH

1 – 5), oznamuje mu svoju vôľu (porov. *Ex* 25, 22), vyslobodzuje ho z Egypta (porov. *Ex* 12, 17; 20, 2), robí divy a zázraky (porov. *1 Kr* 18, 30 – 39) a potešuje ho (porov. *Iz* 52, 9; 66, 13). Najhlavnejšou čiastkou Božieho zjavenia sú Božie slová a výroky, vyslovené najmä prostredníctvom prorokov. Božím slovom sa uzatvára zmluva na Sinaji (porov. *Ex* 24, 3 – 8), Boh povoláva prorokov (porov. *1 Sam* 3; *Iz* 6, 8; *Jer* 1, 2), oddeľuje vyvolený ľud od ostatných národov (porov. *Dt* 4, 8) atď.

Obsahom Božieho zjavenia je sám Boh (porov. *Gn* 35, 7; *1 Sam* 3, 21), jeho meno (porov. *Ex* 3, 14; *Iz* 64, 1 n.), jeho sláva (porov. *Iz* 40, 5) a spravodlivosť (porov. *Iz* 56, 1), jeho plány (porov. *Gn* 41, 25; *Ex* 33, 12 n.; *1 Sam* 16, 3), ale aj výstražné upozornenia na Izraelove zločiny a hriechy (porov. *Ez* 21, 19). Tí, čo dostali Božie zjavenie, majú ho podávať ďalej, tak jednotlivci (porov. *Ex* 18, 16. 20), ako aj celý národ (porov. *Ex* 12, 25 – 27; *Iz* 12, 4). Tým sa starozákonné zjavenie stáva prítomným a aktuálnym pre všetky časy.

1.3. CIEĽ

Cieľom Starého zákona je však skôr poukázať na Božie zásahy do dejín, ako sprostredkovať poznatky nadprirodzeného rázu. Biblické náboženstvo je osobitným spôsobom dejinné náboženstvo, pretože Božie zjavenie sa uskutočňuje nielen v dejinách, ale aj samými dejinami. Boh sa zjavuje nielen vtedy, keď hovorí (napr. prostredníctvom prorokov), ale aj keď koná v dejinách; svojimi činmi „hovorí“ človeku, kto je Boh (dobrotivý Pán, ale aj spravodlivý sudca), aké má zámery s človekom a ako sa majú ľudia stavať voči Božím plánom. Preto zjavenie prostredníctvom Božieho slova a zjavenie prostredníctvom Božieho činu úzko súvisia. Obe formy poukazujú na Božiu činnosť v záujme človeka a vyjavujú, že Boh chce človeka priviesť k spáse, ktorá sa dosahuje v dejinách. Dejiny spásy sú teda dejinami v pravom zmysle slova, lebo Božia aktivita smeruje k človeku v jeho konkrétnej životnej existencii a prebieha v určitej následnosti Božích činov: prisľúbenie spásy po páde prarodičov, vyslobodenie Izraela z egyptského otroctva, uzavretie zmluvy, zaujatie zaslúbenej zeme, založenie Dávidovho kráľovstva, poslanie prorokov, zánik Izraelského a Judského kráľovstva, asýrske a babylonské zajatie, udalosti po návrate zo zajatia, ktoré viedli a pripravovali

vyvolený národ na príchod slúbeného Mesiáša... „Teda knihy Starého zákona, primerané položeniu ľudského pokolenia pred časmi spásy prinesenej Kristom, všetkým dávajú poznať Boha i človeka, ako aj to, akým spôsobom spravodlivý a milosrdný Boh zaobchádzal s ľuďmi. Tieto knihy, hoci sú v nich aj nedokonalé a prechodné veci, predsa ukazujú skutočnú Božiu pedagogiu“ (DV, 15). „Práve preto tieto knihy inšpirované Bohom majú trvácú hodnotu: Ved' všetko, čo bolo kedysi napísané, bolo napísané nám na poučenie, aby sme skrze trpezlivosť a útechu z Písma mali nádej (Rim 15, 4)“ (DV, 14).

2. KÁNON STARÉHO ZÁKONA

Katolícke, protestantské a židovské vydania Starého zákona sa navzájom líšia tým, že v katolíckych vydaniach je 46 kníh, v protestantských 39 kníh a v židovských iba 24 kníh. Tento číselný rozdiel vzniká tým, že v nekatolíckych vydaniach Starého zákona sa niektoré spisy neuvádzajú, lebo ich tieto vierovyznania od začiatku nepokladali za inšpirované, a preto ich neprijali do kánonu, čiže do zoznamu kníh Starého zákona. Ide o sedem spisov, ktoré sa nachádzajú iba v gréckom preklade Starého zákona, v Septuaginte. Sú to knihy Tobiaš, Judita, Múdrosť, Sirachovec, Baruch, Prvá a Druhá kniha Machabejcov a niektoré dodatky ku Knihe proroka Daniela (3, 24 – 90; 13, 1 – 14, 42: iba vo Vulgáte) a ku Knihe Ester (10, 4 – 16, 24: iba vo Vulgáte). Tieto knihy alebo časti kníh sa nazývajú deuterokánonické, kým knihy, ktoré sa uvádzajú vo všetkých vydaniach, voláme protokánonické. V Katolíckej cirkvi sa však aj deuterokánonické knihy pokladajú za inšpirované biblické spisy, a preto sú zaradené spolu s protokánonickými spismi do kánonu Svätého písma.

Názvom deuterokánonické knihy sa chce iba pripomenúť, že kánonickosť daných spisov sa neuznávala hneď od začiatku a všade v Cirkvi. Čo sa týka výrazu deuterokánonické spisy, treba poznamenať, že ide o termín zaužívaný iba od čias Sixta Sienského (1520 – 1569) v katolíckej tradícii, kým protestanti ich nazývajú apokryfy (názov, ktorým katolíci označujú židovské a kresťanské spisy, formou a obsahom podobné kánonickým knihám Svätého písma, ktoré však nepatria do kánonu

2.1.

**PROTOKÁNO-
NICKÉ A DEU-
TEROKÁNO-
NICKÉ KNIHY**

inšpirovaných spisov; protestanti ich nazývajú pseudoepigrafy). V snahe vyhnúť sa tomuto rečovému chaosu, zaviedli v nemec-
kom ekumenickom preklade Biblie pre deuterokánonické knihy
Starého zákona názov neskoršie spisy Starého zákona, ktorým
môžu tak protestanti, ako aj katolíci jednoznačne určiť túto
skupinu starozákonných kníh. Pre úplnosť poznamenávame,
že protestanti do nej zaraďujú aj Menaševu modlitbu, Tretiu
(prípadne aj Štvrtú) knihu Ezdrášovu a Tretiu a Štvrtú knihu
Machabejcov.

2.2.
KATOLÍCKY
KÁNON
STARÉHO
ZÁKONA

Katolícky kánon definovaný na Tridentskom koncile je v tomto
zložení: päť kníh Mojžišových, t. j. Genezis, Exodus, Levitikus,
Numeri a Deuteronomium; Jozue, Sudcovia, Rút, Prvá a Druhá
knihy Samuelova, Prvá a Druhá kniha kráľov, Prvá a Druhá
kniha kroník, Prvá kniha Ezdrášova, Druhá kniha Ezdrášova
(alebo Nehemiášova), Tobiaš, Judita, Ester, Jób, Žalmy, Príslovia,
Kazateľ, Pieseň piesní, Múdrost', Sirachovec, Izaiáš, Jeremiáš
(spolu s Baruchom a Nárekmi), Ezechiel, Daniel; dvanásť menších
prorokov: Ozeáš, Joel, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Nahum,
Habakuk, Sofoniáš, Aggeus, Zachariáš a Malachiáš; Prvá a Druhá
kniha Machabejcov. Súhrnný počet by bol teda 44 spisov, lebo
Kniha proroka Barucha, Nárek a Jeremiášov list sa v tomto
zozname pokladajú za časti proroka Jeremiáša. V skutočnosti
sa však *Bar* a *Nár* pokladajú za osobitné knihy, a tak je v Starom
zákone 46 spisov.

2.3.
PROTESTANTSKÝ
KÁNON
STARÉHO
ZÁKONA

Protestantský kánon má to isté poradie kníh ako katolícky kánon
(i keď sa v ňom názvy niektorých spisov líšia), ale neuvádzajú sa
v ňom deuterokánonické knihy a časti niektorých kníh. Je v ňom
spolu 39 kníh: Prvá Mojžišova – Genezis, Druhá Mojžišova – Exo-
dus, Tretia Mojžišova – Levitikus, Štvrtá Mojžišova – Numeri, Pia-
ta Mojžišova – Deuteronomium, Kniha Jozuova, Sudcovia, Prvá
a Druhá Samuelova, Prvá a Druhá kráľov, Prvá a Druhá kronická,
Ezdráš, Nehemiáš, Ester, Kniha Jóbova, Žalmy, Príslovia, Kazateľ,
Velpieseň, Izaiáš, Jeremiáš, Žalospevy, Ezechiel, Daniel, Ozeáš,
Joel, Ámos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Abakuk, Sofoniáš,
Aggeus, Zachariáš a Malachiáš.

Židovský kánon má, ako protestantský kánon, 39 spisov (tento počet Židia umelo zredukovali na 24 preto, aby ich počet zodpovedal počtu písmen hebrejskej abecedy). Židovský kánon bol definitívne vymedzený a ustálený na synode v Jamnii okolo roku 90 po Kr. v tomto poradí: (Zákon:) Genezis, Exodus, Levitikus, Numeri a Deuteronomium; (proroci:) Jozue, Sudcovia, Prvá a Druhá Samuelova, Prvá a Druhá kráľov, Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiel, Ozeáš, Joel, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Habakuk, Sofoniáš, Aggeus, Zachariáš a Malachiáš; (spisy:) Žalmy, Jób, Príslovia, Rút, Pieseň piesní, Kazateľ, Náreky, Ester, Daniel, Ezdráš, Nehemiáš, Prvá a Druhá kroník.

2.4.

ŽIDOVSKÝ
KÁNON

Ako vidno, v židovskom kánone sa medzi prorokov počítajú aj knihy Jozue, Sudcovia, Knihy Samuelove a Knihy kráľov, ktoré Židia pokladajú za skorších prorokov, na rozdiel od ostatných prorokov, ktorých nazývajú neskorší proroci. Knihu proroka Daniela však zaraďujú medzi „spisy“.

3. PÔVODNÝ TEXT HEBREJSKEJ BIBLIE

Takmer celý Starý zákon bol pôvodne napísaný v hebrejčine s výnimkou niektorých jeho textov, ktorých pôvodina je v aramejčine. Hebrejčina a aramejčina patria do skupiny severozápadných semitských jazykov, ktoré sa spolu s kanaánčinou používali v Sýrii a v Palestíne. Hebrejčina je vlastne nárečím starej kanaánčiny (porov. Iz 19, 18) a jej terajší názov sa prvý raz vyskytuje v predslove Knihy Sirachovcovej. Aramejčina bola reč aramejských kmeňov druhého a prvého tisícročia pred Kr. Od 8. storočia pred Kr. sa postupne stala najrozšírenejšou hovorovou, obchodnou, úradnou a diplomatickou rečou v krajinách Blízkeho východu, najmä v období Novobabylonskej a Perzskej ríše. Židia si ju počas babylonského zajatia natoľko osvojili, že ostala ich hovorovou rečou aj po návrate do Palestíny.

3.1.

HEBREJSKÝ
TEXT

Zo Starého zákona sú v aramejčine napísané tieto texty: *Ezd* 4, 8 – 6, 18; 7, 12 – 26; *Dan* 2, 4b – 7, 28; *Jer* 10, 11 a dve slová v *Gn* 31, 47. Hoci sa okolo roku 300 pred Kr. presadila ako hovorová reč gréčtina koiné (= všeobecne užívaná), v nárečiach sa zachovala aramejčina. Ježiš Kristus a jeho učeníci hovorili západným nárečím

3.2.

ARAMEJSKÉ
TEXTY

s galilejskými prvkami. V Novom zákone sa v ňom zachovalo niekoľko aramejských výrazov: Effatha! – Otvor sa! (*Mk* 7, 34), Marana tha! – Pane, príd! (*1 Kor* 16, 22; pozri aj *Mk* 10, 51; *Jn* 20, 16; *Mk* 5, 41; 15, 34).

3.3.
GRÉCKE TEXTY

Deuterokánonické knihy Starého zákona boli zväčša napísané v helenistickej gréčtine koiné, do ktorej bol urobený aj prvý preklad Starého zákona, známy pod názvom Septuaginta. V gréčtine vznikli aj všetky spisy Nového zákona okrem Evanjelia podľa Matúša, ktorého pôvodina bola aramejská (alebo hebrejská), ale jeho text sa nám zachoval iba v gréčtine.

3.4.
AUTOGRAFY

Autografy, čiže pôvodné rukopisy biblických textov Starého a Nového zákona, tak ako vyšli z pera svätopiscov, sa k nám vôbec nedostali. Máme z nich len neskoršie odpisy a prepisy, ktoré nám cez stáročia zachovali text v pôvodných jazykoch i v preklade vo forme židovských zvitkov alebo v knižnej forme papyrusových a pergamenových rukopisov, tzv. kódexov. Najstaršie texty hebrejského Starého zákona sú zvitok proroka Izaiáša, fragmenty z Deuteronomia, z menších prorokov a zo žalmov, pochádzajúce z 2. – 1. storočia pred Kristom, objavené v Qumráne, a Nashov papyrus s hebrejským textom dekalógu zo začiatku 2. storočia po Kr., objavený roku 1902 v Egypte.

3.5.
**MASORETSKÝ
TEXT**

Text hebrejskej Biblie bol pôvodne písaný iba spoluhláskami (tzv. konsonantický text). Jeho konečnú úpravu uskutočnili okolo roku 100 po Kr. židovskí učitelia, ktorí kritickým porovnaním a výberom medzi množstvom hebrejských rukopisov definitívne ustálili spoluhláskový text Starého zákona. Tento autoritatívny text v 6. až 10. storočí po Kr. odborní židovskí znalci Biblie masoreti (= vlastníci tradície) vystrojili samohláskami, rôznymi diakritickými znamienkami, poznámkami a vysvetlivkami zachovanými tradíciou. Takto ustálili do najmenších podrobností definitívnu a jednotnú literárnu formu hebrejského biblického textu, známu pod menom masoretský text (značka MT i TM).

Najstarší jestvujúci masoretský text je Káhirský kódex starozákonných prorokov, pochádzajúci približne z roku 895 z pera Mojžiša ben Ašera. Je vlastníctvom stúpecov radikálneho antirabínskeho hnutia karaitov v Káhire. Iný dôležitý rukopis hebrejskej Biblie je Aleppský kódex z obdobia okolo roku 910 po Kr. Pôvodne obsahoval všetky knihy Starého zákona na 380 pergamenových fóliách, ale zachovalo sa z nich iba 294. Jeho text použili za základ nového kritického vydania hebrejského Starého zákona, publikovaného Hebrejskou univerzitou v Jeruzaleme. Základom moderných kritických vydání hebrejského textu Biblie (Kittelova ako aj Elliger-Rudolphova hebrejská Biblia) je Leningradský kódex z rokov 1008/1009, vokalizovaný tiberiadskými masoretmi z Ben Ašerovej rodiny. V rokoch 1524 – 1525 D. Bomberg vydal v Benátkach rabínsku Bibliu, ktorú pripravil do tlače Jakub ben Chayyim. Toto vydanie Starého zákona získalo všeobecné prijatie a uznanie a stalo sa základnou normou takmer všetkých hebrejských Biblií, ktoré vyšli tlačou v priebehu nasledujúcich štyristo rokov (do roku 1929). Potom ho zatlačili do úzadia vyššie spomínané moderné kritické vydania hebrejského textu Starého zákona.

3.6.

**RUKOPISY
A VYDANIA
MASORETSKÉHO
TEXTU**

Pre históriu textu hebrejskej Biblie je dôležitý Samaritánsky Pentateuch, napísaný starohebrejským písmom. Je to jediná zbierka inšpirovaných kníh Starého zákona, ktorú prijali a uznávajú Samaritáni. Jeden jeho zvitok, pochádzajúci z 11. storočia po Kr., uchovávali Samaritáni v Nablúse. Posledná časť zvitku podáva veľmi staré znenie biblického textu z predkresťanskej doby, ktorý sa značne líši od masoretského textu. Treba spomenúť aj vzácny rukopis Knihy Sirachovcovej v hebrejčine, objavený roku 1896/1897 v káhirskej genize, úschovni opotrebovaných biblických rukopisov pri židovskej synagóge.

3.7.

**SAMARITÁNSKY
PENTATEUCH**

4. STARÉ GRÉCKE PREKLADY HEBREJSKEJ BIBLIE

Najstarší a najdôležitejší preklad Starého zákona do gréčtiny vznikol v 3. – 2. storočí pred Kr. v Alexandrii (Egypt) a bol určený pre Židov, ktorí žili mimo Palestíny (v diaspore) a nerozumeli už starozákonným spisom, napísaným v hebrejčine. Podľa legendy apokryfného Aristeovho listu, napísaného okolo roku 100 pred

4.1.

SEPTUAGINTA

Kr., preklad pripravilo sedemdesiatdva židovských znalcov (šesť z každého kmeňa Izraela). Odtiaľ pochádza aj jeho názov Septuaginta (= preklad sedemdesiatich). Je známy aj pod menom Alexandrijský preklad. Používali ho a citovali aj autori Nového zákona a prvotná Cirkev, takže ho možno právom nazvať kresťanským Starým zákonom. Židia si Septuagintu najprv veľmi vážili, ale po židovskej synode v Jamnii (okolo roku 90 po Kr.) sa začali od nej dištancovať nielen preto, že ju používala kresťanská Cirkev, ale aj preto, že obsahovala spisy, ktoré neboli v židovskom kánone hebrejskej Biblie. Význam Septuaginty spočíva v tom, že sprístupnila Starý zákon helenistickému svetu, a tak pripravila cestu ohlasovaniu evanjelia medzi Židmi v diaspore. Keďže však Septuaginta obsahovala v porovnaní s hebrejským textom nedôslednosti a nepresnosti, vznikli už v 2. storočí po Kr. iné grécke preklady známe pod menom Aquila, Symmachos a Teodoción.

4.2.
AQUILA

Aquila je meno židovského prozelytu a žiaka významného židovského učenca rabbiho Aqibu (asi 50 – 135 po Kr.), ktorý urobil okolo roku 135 po Kr. na základe hebrejského a aramejského textu grécky preklad Starého zákona, pomenovaný po ňom preklad Aquila. Preklad sa tešil veľkej obľube u Židov rozptýlených v Rímskej ríši i napriek nejasnostiam a gramatickým nedôslednostiam, zapríčineným snahou prekladateľa podať v gréčtine doslovné znenie hebrejského textu.

4.3.
SYMMACHOS

Koncom 2. storočia urobil Symmachos nový grécky preklad Starého zákona, z ktorého sa zachovali iba citáty na okraji kódexov revízie gréckeho textu Starého zákona v Origenovom diele Hexapla. Preklad je napísaný vycibrenou gréčtinou a je dosť voľný, ale dobre vystihuje zmysel hebrejského originálu. Sústavne sa odkláňa od Aquilovho prekladu a pridrža sa Septuaginty.

4.4.
TEODOCIÓN

Na podklade už revidovaného gréckeho textu Starého zákona urobil okolo roku 180 po Kr. Teodoción nový grécky preklad. Pre veľkú podobnosť so Septuagintou pokladajú niektorí odborníci tento preklad iba za jej opravu podľa hebrejského textu. Cirkevní otcovia často používali Teodociónov preklad vo svojich dielach.

S úmyslom vyhotoviť opravený a jednotný grécky text Starého zákona zostavil Origenes v rokoch 228 – 240 v Cézarei Hexaplu (= šesťstĺpcová Biblia). Uviedol v nej jednotlivé texty Starého zákona v šiestich stĺpcoch v tomto poradí: 1. hebrejský text napísaný hebrejskou abecedou; 2. jeho transkripciu gréckymi písmenami; 3. Aquilov grécky preklad; 4. Symmachov grécky preklad; 5. text Septuaginty a 6. Teodociónov preklad. Najdôležitejší je piaty stĺpec, v ktorom Origenes podáva svoju revíziu Septuaginty a dôkladne ju porovnáva s hebrejským textom. Z Hexaply sa zachovali iba fragmenty.

4.5.

**ORIGENOVA
HEXAPLA**

Okrem početných rukopisných zlomkov Septuaginty, ktoré sa zachovali na papyrusoch z 2. – 9. storočia po Kr. (je ich vyše 200), jej texty existujú v podobe majuskulových a minuskulových kódexov. Najdôležitejšie majuskulové kódexy (t. j. rukopisy knižného tvaru písané veľkou gréckou abecedou, tzv. majuskulou) sú: Vatikánsky kódex (z polovice 4. storočia po Kr.), Sinajský kódex (z druhej polovice 4. storočia) a Alexandrijský kódex (z 5. storočia). Minuskulové kódexy Septuaginty (písané kurzívou malých písmen gréckej abecedy, tzv. minuskulou) pochádzajú z obdobia od 9. storočia a neskôr. Je ich okolo 1 500 exemplárov. Niektoré z nich obsahujú veľmi starý text, ktorý sa nenachádza ani v majuskulových kódexoch.

4.6.

**RUKOPISY
A VYDANIA
SEPTUAGINTY**

Medzi prvé vydania Septuaginty patrí jej text v Komplutenskej polyglote (1521) a v Sixtínskom vydaní Biblie po Tridentskom koncile (1587). Z moderných vydaní Septuaginty si zasluhuje spomienku najmä jej rozsiahle kritické vydanie Göttingenskej spoločnosti, s ktorým sa začalo v roku 1931.

5. INÉ STARÉ PREKLADY HEBREJSKEJ BIBLIE

Zo starých prekladov hebrejskej Biblie sú najdôležitejšie aramejské, sýrske, latinské a koptské preklady.

Aramejské preklady hebrejského Starého zákona sa nám zachovali vo forme voľných prekladov, nazývaných targúmy. Po babylonskom zajatí, keď väčšina Židov už nerozumela hebrejčine a rozprávala po aramejsky, pri verejnom čítaní Biblie v synagogálnej liturgii

5.1.

**ARAMEJSKÉ
PREKLADY:
TARGÚMY**

parafrázovali hebrejský text v hovorovej aramejčine. Na začiatku sa tieto voľné preklady improvizovali a prednášali ústne, ale už v 1. storočí pred Kr. ich začali spisovať. Tak vznikli v Babylonii a v Palestíne zbierky targúmov, ktoré sú veľkou pomôckou pri štúdiu dejín výkladu Starého zákona.

5.2.
SÝRSKE
PREKLADY

V sýrčine, literárnom nárečí východnej aramejčiny, sa zachovalo viacero prekladov Biblie. Zo starého sýrskeho prekladu hebrejskej Biblie (tzv. *Vetus syra*), urobeného z gréckeho textu, poznáme iba niekoľko citátov použitých v rôznych spisoch. V Biblii, známej pod názvom Pešitta (= jednoduchá, spoločná, všeobecná), je Starý zákon preložený z hebrejskej predlohy, ale vidno na ňom aj vplyv Septuaginty a targúmskej tradície. Sýrsko-hexaplárny Starý zákon je sýrsky preklad textu Septuaginty z Origenovho diela Hexapla. Preklad je dôkladný a presný. Je dielom viacerých autorov, z ktorých je známy iba biskup Pavol z Telly. Sýrsko-palestínsky preklad Biblie v západnej (palestínskej) aramejčine (teda nie v sýrčine) je silne poznačený vplyvom prekladu Pešitta a targúmskych spisov. Používal sa v Palestíne v liturgii Melchitov.

5.3.
KOPTSKÉ
PREKLADY

Preklady Biblie do koptčiny (reč, ktorou sa hovorilo v Egypte na začiatku kresťanskej éry) urobili už okolo roku 200 po Kr. z gréckej predlohy pre potrebu jednoduchých kresťanov, ktorí nerozumeli po grécky. Preklad celého Starého zákona sa nezachoval. Neúplné rukopisy starozákonných spisov v sahidskom a bohairskom nárečí koptčiny pochádzajú z 3. a 4. storočia.

6. LATINSKÉ PREKLADY BIBLIE

6.1.
VETUS LATINA

Starolatinské preklady Biblie, ktoré jestvovali pred latinskou Vulgátou alebo súčasne s ňou, sa označujú spoločným názvom *Vetus latina* (= stará latinská Biblia). Všetky urobili z veľmi starej gréckej predlohy. Keďže sa *Vetus latina* používala najmä v severnej Afrike a hlboko poznačila tamojšiu kresťanskú literatúru, volá sa preklad aj „africkým prekladom“. V minulosti sa *Vetus latina* i jej časti neraz označovali názvom *Itala*, ktorý sa zakladá na tradícii siahajúcej do čias svätého Augustína (354 – 430); je však nejasné a kontroverzné, čo rozumel on pod týmto názvom.

V rokoch 393 – 406 Hieronym v Betleheme preložil priamo z hebrejského textu do latinčiny celý Starý zákon, ktorý je časťou latinskej Biblie známej pod menom Vulgáta (= všeobecne rozšírená Biblia). Nepodarilo sa mu preložiť všetky knihy rovnako dobre, ale latinská Vulgáta Starého zákona je ako celok jeden z najlepších starokresťanských prekladov Svätého písma. Na Tridentskom koncile roku 1546 vyhlásili Vulgátu za spoľahlivý úradný latinský preklad, ktorému bolo treba dať prednosť pred ostatnými prekladmi pri používaní v Cirkvi, najmä keď išlo o verejné čítanie, vyučovanie a teologické argumentácie zo Svätého písma. Po Tridentskom koncile Sixtus V. (roku 1590) a Klement VIII. (roku 1592) vydali opravený text Vulgáty, ktorý sa pod menom Sixto-Klementínska Vulgáta používal v Cirkvi až do Druhého vatikánskeho koncilu. Po koncile Hieronymovu Vulgátu revidovali a roku 1979 publikovali pod názvom Nová Vulgáta ako úradný latinský preklad v Katoľickej cirkvi.

6.2.

VULGÁTA

Tento kriticky zrevidovaný text latinskej Vulgáty urobili na základe hebrejskej, aramejskej a gréckej predlohy biblických spisov. Jej vydanie pripravila osobitne menovaná Pápežská komisia pre vydanie kníh Novej Vulgáty. Komisia opravila miesta, ktoré boli v evidentnom rozpore s najnovším biblickým výskumom. V roku 1969 vyšiel text Knihy žalmov, v rokoch 1970 – 1971 v troch zväzkoch celý Nový zákon a v rokoch 1976 – 1977 v štyroch zväzkoch text Starého zákona. Prvé „typické vydanie“ úplného textu Novej Vulgáty promulgoval Ján Pavol II. apoštolskou konštitúciou *Scripturarum thesaurus* (= Poklad Svätého písma) 25. apríla 1979. Druhé vydanie vyšlo roku 1986. Nová Vulgáta je určená pre Latinskú cirkev, ktorá používa jej texty v liturgii a v úradných dokumentoch.

6.3.

NOVÁ VULGÁTA
(LAT. NOVA
VULGATA)
I NEOVULGÁTA

I. PENTATEUCH

1. NÁZOV A OBSAH

1.1. NÁZOV

Prvých päť kníh Starého zákona sa v gréckej a potom v latinskej kresťanskej tradícii označuje spoločným názvom **Pentateuch**. Je to grécke slovo s pôvodným významom „päť puzdier“, do akých sa po použití vkladali kožené alebo papyrusové zvitky piatich spisov Biblie, ktoré Židia nazývajú **Tóra** (= zákon, náuka). Sú to Knihy Genezis, Exodus, Levitikus, Numeri a Deuteronomium. Tieto spisy sa často označujú aj názvom **Päť kníh Mojžišových**, lebo izraelský národ podľa tradície dostal Tóru – zákon prostredníctvom zákonodarcu Mojžiša. Židia vždy pokladali Tóru za základ náboženského života s väčšou záväznosťou, ako mali ostatné starozákonné spisy, lebo ona je podstatou zmluvy medzi Bohom a izraelským ľudom. Čítanie Tóry je aj dnes základnou súčasťou židovskej synagogálnej bohoslužby.

1.2. OBSAH

Pentateuch opisuje predhistóriu a najstaršie dejiny Izraela: od stvorenia sveta po Mojžišovu smrť pred zaujatím Kanaánu, zaslúbenej zeme. Už grécko-latinské názvy jednotlivých kníh Pentateuchu v krátkosti naznačujú ich obsah: začiatky Božieho stvoriteľského diela a dejín spásy opisuje Kniha Genezis (= vznik, pôvod); východ Izraelitov z Egypta pod vedením Mojžiša je témou Knihy Exodus (= odchod, východ); Kniha Levitikus podáva zákony o kultovej službe kňazov a levitov; v Knihe Numeri (= čísla) sa dvakrát spomína sčítanie Izraelitov, respektíve počet bojaschopných mužov jednotlivých izraelských kmeňov a v Knihe Deuteronomium (= druhý zákon) sa opakujú a dopĺňajú „Mojžišove“ zákony.

Židovské názvy piatich kníh Tóry sú známe podľa ich prvých slov v hebrejskej Biblii. Podávame ich v poslovenčenej podobe: *Berešit* (= Na počiatku), [Ve élleh] *šemót* (= [Toto sú] mená), *Vajjikra* (= A zavolať), *Bemidbar* (= Na púšti) a [Élleh ha] *debarím* (= [Toto sú] slová).

Obsah Pentateuchu možno zhrnúť takto: predhistória sveta a človeka (*Gn* 1 – 11), obdobie patriarchov (*Gn* 12 – 36), Jozefova „história“ (*Gn* 37 – 50), vyslobodenie Izraela z Egypta a jeho pochod k vrchu Sinaj (*Ex* 1 – 18), uzavretie zmluvy a vyhlásenie zákonov na Sinaji

(*Ex* 19 – *Nm* 10), cesta Izraelitov od vrchu Sinaj k Jordánu a udalosti v Moabskej krajine (*Nm* 10 – 36), tri „Mojžišove reči“ a dodatok o jeho smrti (*Dt* 1 – 34).

Rozdelenie Pentateuchu na päť kníh nenarúša jeho jednotu ako celku, lebo ju zaručuje úzka spojitosť naratívnych tradícií so zákonodarnými predpismi. Preto knihy Pentateuchu možno iba v širšom zmysle slova nazvať „zákonom“. Židovská tradícia kládla však vždy väčší dôraz na zákonnú stránku Pentateuchu, kým kresťanská tradícia v ňom videla skôr opis prvotnej fázy dejín spásy celého ľudstva.

2. PÔVOD PENTATEUCHU

Podľa židovskej a kresťanskej tradície autorom Pentateuchu bol Mojžiš, ktorý ho napísal, aby poučil vyvolený národ o Božom dejinnom pláne spásy, počnúc od stvorenia sveta až po zaujatie zasľubenej zeme izraelskými kmeňmi. O Mojžišovom autorstve sa výslovne hovorí v *Sir* 24, 22 – 39 a na viacerých miestach v Starom zákone sa spomína Mojžišov zákon (porov. 2 *Krn* 30, 16) alebo Mojžišova kniha (porov. 2 *Krn* 25, 4; 35, 12; *Neh* 8, 1; 13, 1). Aj v Novom zákone sa Pentateuch pripisuje Mojžišovi (porov. *Mt* 19, 3 – 8 a *Mk* 12, 26). Vskutku je však v Pentateuchu iba niekoľko veršov, v ktorých sa Mojžiš predstavuje ako pisateľ (porov. *Ex* 17, 14; 24, 4; 34, 27; *Nm* 33, 2; *Dt* 31, 9. 24).

Už v 18. storočí sa na základe literárno-kritického bádania zistili v Pentateuchu rôzne nedôslednosti, dublety, veľké rozdiely v štýle, v slovníku, v používaní Božieho mena, rozličné „teologické“ názory atď., ktoré dali podnet na pochybnosti o tom, či možno Pentateuch v dnešnej literárnej forme pokladať za Mojžišovo dielo.

2.1.

**MOJŽIŠOVO
AUTORSTVO**

K argumentom, ktoré sa uvádzajú proti jeho autorstvu, patrí nielen opis Mojžišovej smrti v *Dt* 34, ale aj mnohé údaje, ktoré poukazujú na neskoršie historické obdobie redakcie Pentateuchu (porov. napr. poznámku v *Dt* 34, 6: „ale o jeho [Mojžišovom] hrobe nevie nik dodnes“, alebo v *Gn* 13, 7: „v krajine vtedy bývali Kanaánčania“) a viaceré anachronizmy (ako napr. reč o Filištíncoch v *Gn* 26, 14 – 18) a iné. Prekvapujúcim zjavom je striedavé používanie osobného Božieho mena Jahve so všeobecným označením božstva Elohim. Okrem toho sa často vyskytujú dublety (opakovanie toho istého

2.2.

ARGUMENTY

naratívneho materiálu), ako sa dvakrát opisuje dielo stvorenia (porov. *Gn* 1, 1 – 2, 4a a *Gn* 2, 4b – 25), odpudenie Agar (porov. *Gn* 16, 6 – 16 a 21, 9 – 20), povolanie Mojžiša (porov. *Ex* 3, 1 – 4, 17 a 6, 2 – 7, 7); dvakrát sa spomína vyvedenie vody zo skaly (porov. *Ex* 17, 1 – 7 a *Nm* 20, 1 – 13) a uvádza text dekalógu (porov. *Ex* 20, 1 – 17 a *Dt* 5, 6 – 21). Výraznejšie sa to javí v troch prípadoch, keď patriarchovia predstavujú manželku ako svoju sestru (v *Gn* 12, 10 – 20 a 20, 1 – 18 Abrahám Sárú, v *Gn* 26, 6 – 11 Izák Rebeku).

A v niektorých textoch jasne vidno, že ide o kompiláciu z rozdielnych prameňov, ako napr. v opise potopy sveta (porov. *Gn* 6, 5 – 9, 17), kde sú očividné štýlové a obsahové rozdiely. Na ilustráciu možno uviesť číselné údaje, ktoré si navzájom protirečia, ako napr. v rozkaze vziať do korába „z každého druhu živočíchov po jednom páre“ (*Gn* 6, 19), kým na inom mieste sa prikazuje vziať „po sedem samcov a samíc“ (*Gn* 7, 2). Takisto sa v jednom texte tvrdí, že potopa trvala „štyridsať dní“ (*Gn* 7, 17), kým v inom sa jej trvanie predlžuje na „stopäťdesiat dní“ (*Gn* 7, 24) atď.

2.3.

VEDECKÉ HYPOTÉZY

Všetky rozdiely v menách a slovníku, štýle a obsahu Pentateuchu bolo treba vedecky vysvetliť a zdôvodniť. Od 18. storočia bolo vypracovaných a predložených viacero pracovných hypotéz, ktorými sa vedci pokúšali rozriešiť a objasniť pôvod Pentateuchu: J. Astruc (v roku 1753) a J. C. Eichhorn (v roku 1780) predložili prvú dokumentárnu hypotézu; A. Geddes (v rokoch 1792 – 1800) a W. M. L. de Wette (v roku 1805) hypotézu fragmentov a H. Ewald (v rokoch 1843 – 1855) hypotézu dodatkov.

Najznámejšia je tzv. Graf-Wellhausenova hypotéza o literárnom vývoji Pentateuchu. Zakladá sa na štúdiách Karla H. Grafa (1815 – 1869) a Juliusa Wellhausena (1844 – 1918). Podľa tejto hypotézy Pentateuch vznikol redakciou štyroch hlavných prameňov postupne zlúčených do jedného literárneho celku. Túto hypotézu ďalšie vedecké práce v oblasti historicko-kritického bádania modifikovali a prepracovali. Pod názvom „teória prameňov Pentateuchu“ alebo „dokumentárna hypotéza“ sa však ešte stále – i napriek vážnym kritickým výhradám – používa ako pracovná hypotéza pri štúdiu a výklade Pentateuchu.

Podrobnou analýzou textov Pentateuchu sa zistilo, že evidentné rozdiely v štýle, slovníku, pojmoch atď. predstavujú určité literárne „konštanty“, z čoho možno uzatvárať, že pri redakcii Pentateuchu boli pravdepodobne použité viaceré pramene (dokumenty), ktoré obsahovali správy, záznamy a iný materiál starších, písomne alebo ústne uchovávaných tradícií. Na rozlišovanie a definovanie týchto prameňov-dokumentov poslúžili najmä ich literárne a pojmové „konštanty“. Niektoré bolo možno ľahko identifikovať v paralelných textoch, v ktorých sa napríklad sústavne používa rozdielne Božie meno. Ak napr. porovnáme dve rozprávania o odohnaní Agar, zistíme, že v jednom (*Gn* 16, 3 – 14) sa používa meno Jahve (z úcty k nemu nahradené slovom Pán), kým v druhom (*Gn* 21, 9 – 19) je použité bežné meno Elohim. Tieto dve Božie mená sa stali kritériom na rozlišovanie dvoch hypotetických literárnych prameňov-dokumentov, ktoré sa začali označovať ich prvými písmenami: **J** stalo sa značkou **Jahvistického prameňa-dokumentu** a **E** značkou **Elohického prameňa-dokumentu**. Tieto dva pramene však nestačili na vysvetlenie literárneho bohatstva Pentateuchu. Okrem nich sa v ňom zistili ešte dva veľké literárne bloky: jeden sa nazýva **Deuteronomický prameň-dokument**, ktorého značkou je **D**, a druhý **Kňazský prameň-dokument**, a jeho značka je **P** (prvé písmeno nemeckého termínu *Priesterschrift* = Kňazský spis). Pentateuch sa tak začal chápať ako veľká zbierka utvorená z viacerých prameňov-dokumentov, ktorých ústne tradície v jadre siahajú do Mojžišových čias (13. storočie pred Kr.) a niektoré až do obdobia patriarchov (18. storočie pred Kr.).

2.4.

TEÓRIA
PRAMEŇOV
PENTATEUCHU

Podľa teórie prameňov najstaršie naratívne časti Pentateuchu pochádzajú z prameňa **J** (okolo roku 950 pred Kr.) a z prameňa **E** (asi roky 800 – 750 pred Kr.). Po ich zlúčení [= **JE**] (v Jeruzaleme okolo roku 700 pred Kr.) boli k nim pripojené Deuteronomium a iné prvky prameňa **D**, objavené v roku 621 pred Kr. [= **JED**]. V období babylonského zajatia (od 586 do 539 pred Kr.) vznikol prameň **P**, ku ktorému bol pridáný tzv. Kódex svätosti (= *Lv* 17 – 26). Ich zlúčením s predchádzajúcimi prameňmi v čase náboženskej reformy, ktorú uskutočnil Ezdráš a Nehemiáš okolo roku 450 pred Kr. [= **JEDP**], Pentateuch dostal definitívnu literárnu podobu, akú má dodnes.

2.5.

REDAKCIA
PRAMEŇOV

2.6.
„KONŠTANTY“
JEDNOTLIVÝCH
PRAMEŇOV-
-DOKUMENTOV

Literárna kritika Pentateuchu vyniesla na svetlo „konštanty“ slovníka, štýlu a pojmov, ktoré charakterizujú jednotlivé pramene-dokumenty. Je užitočné poznať ich a mať ich na zreteli pri štúdiu Pentateuchu bez toho, žeby sme týmto poznatkom pripisovali absolútnu vedeckú istotu.

2.6.1. Jahvistický prameň-dokument. Jeho názov je odvodený z toho, že sa v ňom na označenie Boha sústavne používa meno Jahve. Vznikol pravdepodobne v Južnom (Judskom) kráľovstve (v Chebróne [Hebrone]) okolo roku 950 pred Kr., ale obsahuje ústne podania ešte zo staršieho obdobia. Postupne podáva rozprávania od stvorenia človeka po stavbu „babylonskej veže“ a od povolania Abraháma až po obsadenie Kanaánu izraelskými kmeňmi (od *Gn* 2,4b po *Sdc* 1).

Charakteristické črty Jahvistického prameňa-dokumentu sú:

1. O Bohu má hlboko náboženskú, ale veľmi primitívnu, antropomorfnú predstavu: Boh myslí, rozpráva a koná ako ľudia a zjavuje sa im v ľudskej podobe (porov. napr. *Gn* 3, 8; 7, 16).
2. Vyznačuje sa živým opisom udalostí a ľudských postáv (porov. napr. *Gn* 9, 18 – 27). Jeho naratívne state sú napísané kvetnatým a príťažlivým štýlom, ktorý nemá páru v celom Starom zákone (porov. napr. *Gn* 11, 1 – 9).
3. Na rozdiel od Elohistického prameňa-dokumentu, ktorý je silne podfarbený nacionalistickými predstavami, Jahvistický prameň-dokument odzrkadľuje univerzalistické náboženské koncepcie, chápe a vykladá dejiny ľudstva a vyvoleného národa ako dejiny spásy, Jahveho predstavuje ako Pána a Osloboditeľa celého sveta. Život patriarchov a neskoršie Mojžišov život sa opisujú vo funkcii všeobecného Božieho plánu spásy.
4. Podáva správy o pôvode ľudských potrieb a životných prejavov (ako sú odev, remeslá, zvyky, kult a podobne; porov. napr. *Gn* 4, 20 – 22). Rád vysvetľuje osobné mená (napr. Abrahám v *Gn* 17, 5; Mojžiš v *Ex* 2, 10 atď.) a miestne mená (napr. Bet-El v *Gn* 28, 19; Beer-Šeba [Bersabe] v *Gn* 21, 31 atď.), ale veľa ráz sa odchýľuje od tradičného výkladu a podáva vlastnú interpretáciu.
5. Nekladie veľký dôraz na mravné požiadavky, ale má veľmi jasnú predstavu o hriechu (porov. napr. *Gn* 3 – 4). Etiku predstavuje

v protikladoch dobra a zla: Adamov hriech má svoj protiklad v mesiášskom potomstve (porov. *Gn* 3, 15), Kainova zloba v Ábelovej добрote (porov. *Gn* 4, 3 – 5), mravná skazenosť sveta a potopa v Noemovej spravodlivosti (porov. *Gn* 6 – 9), Lótov egoizmus v Abrahámovej veľkodušnosti (porov. *Gn* 13) atď. Napriek svojmu markantnému realizmu oplýva Jahvistický prameň-dokument optimizmom.

6. Jahvistický prameň-dokument silne nadväzuje na rôzne ro-
dinné tradície, a preto so záľubou rozpráva o manželstvách,
o hrdinských činoch patriarchov a o ich náboženských úkonoch
na posvätných miestach (porov. napr. *Gn* 24; 29; 32, 25 – 33).
Zdôrazňuje, že kultové ustanovizne a nariadenia majú svoj
pôvod už v prastarých časoch: napr. obety sa začali už Kai-
nom a Ábelom (porov. *Gn* 4, 3 – 5), rozlišovanie medzi čistými
a nečistými zvieratami má svoj pôvod v časoch Noema (porov.
Gn 7, 2 – 3), orákulum v časoch Izáka (porov. *Gn* 26, 2 – 5) atď.

2.6.2. Elohistický prameň-dokument. Nazýva sa podľa mena Elohim (vyjadruje Božiu prirodzenosť), ktorým sa v tomto prameni-dokumente označuje Boh. Všeobecne sa uznáva, že vznikol okolo rokov 800 – 750 pred Kr. v prorockých kruhoch Eliáša a Elizea v Izraelskom (Severnom) kráľovstve. Nachádza sa v knihách Pentateuchu od *Gn* 15 po *Nm* 25. Podáva správy o patriarchoch a najmä o Mojžišovi a jeho pôsobení. Okrem naratívnych statí uvádza aj zákonné nariadenia, zvlášť tzv. kódex zmluvy (*Ex* 20, 22 – 23, 33).

Základné charakteristické črty Elohistického prameňa-dokumentu sú tieto:

1. Zdôrazňuje duchovnosť a transcenciu Boha, ktorého nemožno vidieť ani si ho predstaviť; preto Boh nehovorí človeku priamo, ale dáva mu poznať svoju vôľu v snoch alebo prostredníctvom anjela (porov. napr. *Gn* 20, 1 – 8; 22, 11 – 18).
2. Nepozná dejiny počiatkov ľudského pokolenia. Pred Abrahámom jestvovala iba modloslužba. So záľubou uvažuje o udalostiach a o ľudských činoch v zmysle teologického ponímania dejín a vo svetle riadenia Božej prozreteľnosti (porov. napr. *Gn* 20; 45, 5 – 15).

3. Naratívne state tohto prameňa-dokumentu sa vyznačujú zaujímavým a umeleckým opisovaním deja, a preto pôsobia na čitateľa hlbokým dojmom (porov. napr. *Gn* 22).
4. Podľa tohto prameňa-dokumentu je vyvolený iba ten národ, ktorý sa zaviazal Bohu osobitnou zmluvou. Preto aj kultový aspekt ustupuje do pozadia a vzťah človeka k Bohu sa uskutocňuje a prejavuje najmä v zachovávaní zmluvy (porov. napr. *Ex* 20, 22 – 23, 33).
5. Morálne náhľady sú vyvinutejšie ako v Jahvistickom prameni-dokumente, čo dokazuje ich neskorší pôvod. Mravné požiadavky Božej vôle sú vyjadrené v Božom zjavení a v Zákone, ktorý sa zakladá na Desatore (porov. *Ex* 20, 1 – 21).
6. V tomto prameni-dokumente sa venuje osobitná pozornosť dejinám Izraela, kmeňom Severného kráľovstva a jeho svätyni v Bet-Eli (porov. napr. *Gn* 28, 11 – 22). Vidno to aj na obsírnom rozprávaní o Jozefovi, ktorého potomkami boli severné kmene Manasses a Efraim (porov. *Gn* 41, 45 – 52; 48, 8 – 20).

2.6.3. Deuteronomický prameň-dokument. Tento prameň-dokument sa v skutočnosti stotožňuje s dnešnou Knihou Deuteronomium, ktorá bola spísaná okolo 5. storočia pred Kr., ale jej podstatná časť pochádza z prvej polovice 7. storočia. Objavili ju v jeruzalemskom chráme za vlády kráľa Jošiáša [Joziaša] (porov. *2 Kr* 22, 8). Na jej základe sa potom uskutočnila Joziašova náboženská reforma. Obsahom Deuteronomického prameňa-dokumentu sú „Mojžišove reči“, ktorými náboženský vodca a zákonodarca izraelských kmeňov pripomínal vyvolenému ľudu, že ho Boh miluje osobitnou láskou i napriek jeho opätovným nevernostiam a nevďačnostiam.

Podstatné črty Deuteronomického prameňa-dokumentu sú tieto:

1. Zásadne a jasne sa v ňom zdôrazňuje etický monoteizmus a transcendencia Boha, ostro a radikálne sa odsudzuje akýkoľvek druh osobnej a kolektívnej apostázie alebo modloslužobníctva a neúprosne sa bojuje proti pohanským národom, ktoré sa pokladali za hlavné nebezpečenstvo odpadu izraelského ľudu od viery v Boha (porov. *Dt* 7, 1 – 11; 13; 17, 2 – 5; 20, 16 – 18).

2. Ľud sa opätovne vyzýva, aby ostal verný v zachovávaní zmluvy a zákona, ktoré sú prameňom Božieho požehnania a blahobytu, ako aj zárukou víťazstva nad nepriateľmi (porov. *Dt* 4, 1 – 40; 7, 12 – 26; 10, 12 – 22 atď.). Preto sa vyžaduje obnovovať zmluvu každých sedem rokov (porov. *Dt* 31, 10 – 13).
3. Štýl reči je naliehavý, napomínajúci, a usiluje sa pohnúť ľudské srdcia k dôvere a láske k Bohu ako dôkaz vďačnosti za prijaté dobrodenia (porov. *Dt* 6). Preto sa v tradícii stále poukazuje na Božie divy a zásahy v prospech vyvoleného národa (porov. napr. *Dt* 4, 32 – 40; 13; 17, 2 – 5; 20, 16 – 18).
4. Láska k Bohu a k blížnemu sa objasňuje praktickými a konkrétnymi predpismi. Zdôrazňujú sa povinnosti voči sociálne slabým, cudzincom, otrokom, dokonca i voči zvieratám a rastlinám (porov. *Dt* 6, 4 – 9; 22, 1 – 4. 6 n.; 20, 19).
5. Hlavné kódexy a zákonníky, ktoré sa v ňom uchovávajú, sú Desatoro (*Dt* 5, 6 – 21), tzv. Deuteronomický kódex (*Dt* 12 – 26) a Dvanásť kliatob na tých, čo prestupujú dôležité predpisy zákona (*Dt* 27, 15 – 26).
6. Rozprávania historického rázu podávajú udalosti, ktoré sa odohrali počas pochodu izraelského ľudu od vrchu Choreb [Horeb] po obsadenie Zajordánska (porov. *Dt* 1 – 3), správy a záznamy o poslaní Jozueho, o Mojžišovej smrti, o okolnostiach prednesenia Mojžišovej piesne atď. (porov. *Dt* 28 – 34).

2.6.4. Kňazský prameň-dokument. V chronologickom poradí je posledným prameňom-dokumentom, ktorý prichádza do úvahy pri redakcii Pentateuchu. Vznikol v kňazských kruhoch v exilovom a poexilovom období (asi 570 – 450 pred Kr.). Obsahuje zákonodarné opatrenia, ako aj program na znovuvybudovanie náboženského života a na organizovanie bohoocty na základe zákona a sinajskej zmluvy. Materiál Kňazského prameňa-dokumentu možno nájsť vo všetkých spisoch Pentateuchu. Najdôležitejšie texty sú: *Gn* 1, 1 – 2, 4a; 5 – 13; 17; 23; 25 – 31; 35 – 37; 46 – 50; *Ex* 6 – 13; 24 – 31; 34 – 40; *Lv* 1 – 26; *Nm* 1 – 10; 13 – 17; 25 – 36; *Dt* 32 – 34.

Charakteristické črty Kňazského prameňa-dokumentu sú tieto:

1. Z teologického hľadiska sa v ňom zdôrazňuje absolútna transcendencia Boha, ktorý zjavuje svoju slávu ľuďom najčastejšie v oblaku a dáva poznať svoju vôľu prostredníctvom Mojžiša, Árona a kňazov (porov. napr. *Ex* 24, 16 – 18; 25 – 31 a iné).
2. Mená, ktorými sa označuje Boh, sú charakteristické pre prvotné obdobia biblických dejín: Elohim pre predhistóriu, El šaddaj (= Všemohúci) pre éru patriarchov a Jahve pre Mojžišov čas.
3. Štýl je všedný, stereotypný, schematický a monotónny; veľký dôraz sa kladie na chronologické údaje, rodostromy a iné záznamy, ktorými sa vymedzujú dôležité historické periódy a udalosti izraelského národa (porov. napr. *Gn* 5; 7, 11; 8, 4. 13 n.; 17; 23 atď.).
4. Naratívne state chcú iba objasniť a historicky zdôvodniť vznik izraelskej teokracie a pôvod náboženských nariadení a ustanovizní, ako je sobotňajší odpočinok, obriezka, ustanovenie Paschy, sinajská zmluva a najmä božský pôvod izraelskej bohoslužby a kňazstva (porov. napr. *Ex* 12; 25 – 31; *Lv* 23, 3 – 14; *Nm* 1 – 10; 17).
5. Osobitný dôraz sa kladie na Mojžišovu tradíciu; všetky dôležité nariadenia a ustanovizne sa pripisujú jeho autorite (pozri texty uvedené pod č. 3).
6. Z morálneho hľadiska sa vyzdvihuje fakt, že „svätosť“ spočíva hlavne v zachovávaní Božích prikázaní. Konkrétne požiadavky a nevyhnutné predpoklady na dosiahnutie svätosti sú podrobne a presne vymedzené v tzv. Kódexe svätosti (*Lv* 17 – 26).

2.7. NOVÉ VEDECKÉ PRÍNOSY PRE ŠTÚDIUM PENTATEUCHU

Graf-Wellhausenova „teória prameňov Pentateuchu“ znamenala nesporne veľký pokrok a prínos v oblasti biblických štúdií o pôvode Pentateuchu, stala sa podkladom a východiskom pre ďalšie bádanie v tomto odbore, ale stretla sa aj s ostrou kritikou tak zo strany kresťanských (protestantských a katolíckych), ako aj židovských bádateľov. Wellhausenovi sa predovšetkým vyčítalo, že jeho teória bola silne ovplyvnená Hegelovou ideou o náboženskej evolúcii, podľa ktorej Izrael prešiel od primitívnych foriem náboženských predstáv k vyššiemu stupňu náboženských prejavov. Ona podmienila aj určenie relatívnej chronológie jednotlivých

prameňov-dokumentov, ktorá nezodpovedá výsledkom vedeckého bádania v oblasti biblickej archeológie a historickej kritiky. V zásade sa však uznáva platnosť hypotézy štyroch prameňov s ich všeobecnými formálnymi a obsahovými charakteristikami, ktoré tvoria štruktúru Pentateuchu.

2.7.1. História foriem. V rámci „teórie prameňov“ alebo „dokumentárnej hypotézy“ sa H. Gunkel (1862 – 1932) pokúsil objasniť problém literárnej kompozície Pentateuchu vedeckou metódou „histórie foriem“. Cieľom tejto metódy je identifikovať malé literárne jednotky, z ktorých sú utvorené rozsiahle časti biblických spisov, študovať ich „literárny druh“ a vymedziť ich funkciu, ktorú mali v historickej „životnej situácii“ izraelského národa. Gunkelov komentár ku Knihe Genezis (1902) dal podnet na vedecké štúdium Pentateuchu z hľadiska literárnych foriem a priviedol k záverom, ktoré značne modifikovali výsledky Wellhausenovej „dokumentárnej hypotézy“. Z jednej strany sa zistilo, že v krajinách starovekého Blízkeho východu sa v istom období a kultúrnom prostredí všeobecne používali určité literárne druhy ako primerané a účinné prostriedky na vyjadrenie náboženských predstáv a javov (porov. napr. schému „rozprávania o stvorení sveta“ v biblickom podaní a v starobabylonskom mýte Enuma eliš). Napriek tomu sa však na druhej strane potvrdila nielen originálnosť biblických textov, ale najmä ich náboženské koncepcie založené na veľmi dôslednom monoteizme.

Najznámejším geniálnym pokračovateľom H. Gunkela bol Gerhard von Rad (1901 – 1971), ktorý sa pokúsil o vysvetlenie kompozície Pentateuchu kombinovaním metód „dokumentárnej hypotézy“ a „histórie foriem“. Náboženské tradície postupne utvárané okolo izraelských svätýň a kultových miest pokladal za základ literárnych foriem, ktoré sa stali jadrom Pentateuchu. Podľa von Rada sa Pentateuch skladá zo štyroch súborov (komplexov) tradícií: z tradície exodu a zaujatia Palestíny, z tradície sinajskej zmluvy, z histórie patriarchov a z histórie počiatkov.

2.7.2. Význam a úloha tradícií. Ďalším pokusom objasniť pôvod a kompozíciu Pentateuchu boli štúdie vedcov Škandinávskej školy s centrom v Uppsale (Švédsko). Oni zásadne zavrhlí Wellhausenovu

„dokumentárnu hypotézu“ a dokazovali, že pri utváraní Pentateuchu mali hlavnú úlohu ústne tradície. Podľa J. Pedersena (1883 – 1978) bol prameňom tradícií sociologický činiteľ, kým S. Mowinckel (1884 – 1965) a I. Engnell (1907 – 1964) poukazovali na to, že tradície mali svoj pôvod v kulte. Podľa nich sa kompozícia Pentateuchu nezakladá na dokumentoch, ale na ústnych tradíciách, ktoré sa postupne Božím zjavením utvárali, modifikovali a obohacovali až do poexilového obdobia, keď ich istý redaktor písomne zachytil vo forme dnešného Pentateuchu.

2.8.
CIRKEVNÉ
SMERNICE
O OTÁZKE
MOJŽISOVHO
AUTORSTVA
PENTATEUCHU

2.8.1. Encyklika *Divino afflante Spiritu*. Všeobecné princípy na riešenie tejto otázky naznačil pre katolíckych biblistov Pius XII. v encyklike *Divino afflante Spiritu* (= Vnuknutím Božieho Ducha), vydanéj 30. septembra 1943. Exegétom sa v nej odporúča štúdium orientálnych jazykov a textovej kritiky, zdôrazňuje sa, že exegeta musí mať pri výklade biblických spisov stále na zreteli osobné vlastnosti svätopisca, obdobie a prostredie, v ktorých žil, a písomné alebo ústne pramene a literárne druhy, ktoré používal pri podávaní biblického posolstva. Encyklika definitívne potvrdzuje potrebu správneho použitia kritických metód pri štúdiu a výklade biblických textov a ponecháva katolíckym exegetom úplnú slobodu bádania v doteraz nevyriešených otázkach, aby ich mohli riešiť v súlade s učením Cirkvi, ako aj s nepochybnými dôkazmi profánnych vied.

2.8.2. List Pápežskej biblickej komisie parížskemu kardinálovi Suhardovi. Smernice Pia XII. zdôraznila a aplikovala Pápežská biblická komisia 16. januára 1948 v odpovedi parížskemu kardinálovi Suhardovi na otázku o chronológii „dokumentov“ Pentateuchu. V odpovedi sa rozlišujú tri obdobia:

1. *Predmojžišovské obdobie:* V Pentateuchu sú písomné dokumenty a ústne tradície, ktoré jestvovali už pred Mojžišom. O ich podstatných zložkách, názvoch a čase vzniku sa však nateraz nevie nič určité.
2. *Mojžišovo obdobie:* Intenzívnym štúdiom, zdravou kritikou a porovnávaním výsledkov pomocných biblických vied sa nepochybne zistí „veľký podiel a hlboký vplyv, ktorý mal Mojžiš ako autor a zákonodarca“ na pôvod Pentateuchu.

3. *Pomojžišovské obdobie*: V dnešnom Pentateuchu sú redakčné prvky a zvláštnosti, ktoré možno vysvetliť existenciou rôznych prameňov alebo osobitným spôsobom myslenia a vyjadrovania starovekých pisateľov na Blízkom východe, alebo zakomponovaním rôznych literárnych druhov pri redakčnom spracovaní tradovaného materiálu.

No dnes sa už v každom prípade pripúšťa postupný vývin a vzrast mojižišovských zákonov, ktoré sa museli prispôbiť sociálnym a náboženským podmienkam neskorších čias, ako aj zmene historických faktorov a životných podmienok.

Na základe prijateľných výsledkov dlhoročného vedeckého bádania o vzniku Pentateuchu sa možno pokúsiť o náčrt predbežného riešenia tohto ťažkého problému v týchto termínoch:

2.9.

**PREDBEŽNÉ
VEDECKÉ
ZÁVERY
O VZNIKU
PENTATEUCHU**

2.9.1. Vo svätyniach, kde sa Izrael zvyčajne zhromažďoval, vznikali paralelné tradície tak historického, ako aj zákonného rázu. Vykladali tam význam slávností, ktoré konali, čiže rozprávali o mimoriadnych Božích činoch a zásahoch v prospech vyvoleného národa a spomínali na hrdinské skutky predkov, ktorí boli predmetom Božieho zalúbenia. Tak sa vytvárali rôzne cykly paralelných **tradícií historického rázu**.

2.9.2. Ale vo svätyniach sa utvárali aj zbierky zákonov: zákony, ktoré riadili bohopoctu a povinnosti veriacich, ako aj pravidlá pre kňazov a osoby poverené náboženskými úkonmi. Do svätýň sa chodilo aj s cieľom poznať prostredníctvom kňazov Božiu vôľu a riešiť si otázky mravného a právneho rázu. Tak sa vytvárali rôzne cykly paralelných **tradícií zákonného rázu**.

2.9.3. Tieto cykly historických a zákonných tradícií prešli do Pentateuchu, ktorého jadro siaha do obdobia, keď sa z izraelských kmeňov vytvoril jeden národ. V tom období mal **dominantné postavenie Mojžiš**, organizátor vyvoleného ľudu, prvý zákonodarca a pôvodca náboženského zriadenia. Táto jeho činnosť sa stala národnou epopejou, ktorá, i keď celú nenapísal Mojžiš, mala v ňom svoj inšpiračný pôvod a obsahový materiál. Neskoršie úpravy

a dodatky boli prispôsobené tak, aby vyhovovali Mojžišovmu duchu. V Mojžišovi sa potom zlúčili aj všetky predošlé tradície. V Pentateuchu sú teda zozbierané cykly tradícií, ktoré jestvovali pred Mojžišom, národná mojžišovská epopeja a mnohé úpravy urobené v neskorších časoch, ale vždy v duchu veľkého zákonodarcu.

2.9.4. Na základe „konštánt“, ktoré sa stále ozývajú a striedajú v celom Pentateuchu, možno pomocou literárnej kritiky definovať v hlavných rysoch jednotlivé cykly tradície, určiť miesto ich pôvodu a chronológiu ich písomného zaznačenia. Spomenuté cykly sa utvorili zo štyroch tradícií: **jahvistickej, elohistickej, deuteronomickkej a kňazskej**, ktorých charakteristické črty sme už opísali.

2.9.5. Treba zdôrazniť fakt, že moderní biblisti už nehovoria o „prameňoch-dokumentoch“ či o „dokumentárnej hypotéze“ v zmysle Graf-Wellhausenovej teórie, ale o „tradíciách“. I keď sa prameň-dokumenty a tradície môžu často po obsahovej stránke zhodovať, neslobodno ich stotožňovať, ani pokladať za ekvivalentné termíny. Hlavné rozdiely medzi nimi sú tieto:

1. Výrazom dokumentárna hypotéza sa predovšetkým označovali písomné dokumenty, z ktorých vznikol Pentateuch, kým pod termínom tradície sa chápe historicko-náboženský vývojový proces, úzko spätý so životom a dejinami izraelského národa, v ktorom dané tradície vznikali a ústne i písomne sa uchovávali až do času, keď boli použité pri redakcii Pentateuchu.
2. Dokumentárna hypotéza je statická, lebo je viazaná na spisy a na ich rôzne literárne úpravy; teória tradícií je dynamická, lebo sleduje históriu vzniku, vývoja a fixácie daných tradícií v jej ústnej alebo písomnej podobe.
3. Dokumentárna hypotéza vyžaduje rigorózne rozlišovanie textov, presné určenie času ich vydania alebo ich úpravy; pre teóriu tradícií stačí vymedziť kultúrno-náboženské prostredie a približné historické obdobie, v ktorom sa tradície vytvárali.
4. Dokumentárna hypotéza sa nemôže vracieť k vývinovým fázam časovo predchádzajúcim napísaniu jednotlivých dokumentov, ktoré sa kladie až niekoľko storočí po Mojžišovi. Teória tradícií

môže nastoliť zložitý a ťažký problém Mojžišovho autorstva Pentateuchu a pokúsiť sa ho vyriešiť.

5. Závery dokumentárnej hypotézy sú presné a kategorické, ale nereálne; konklúzie teórie tradícií sa zdajú približné a predbežné, ale zhodujú sa so skutočnosťou.
6. V dokumentárnej hypotéze nastáva prírastok materiálu vývojom skokom, z jednej redakcie dokumentu do druhej; v teórii tradícií sa deje prirodzeným rastom, interakciou ústneho a písomného podania okolo národných svätých, v rámci podania kultúrno-náboženského vlastníctva izraelských a judských kmeňov, slovom, životným spôsobom.

3. TEOLOGICKÝ VÝZNAM PENTATEUCHU

Je zrejmé, že Pentateuch obsahuje základné udalosti a teológiu Božieho ľudu. Treba však mať stále na zreteli, že tu nejde o teológiu, ktorá vznikla jednoducho v Mojžišovom období. Je to skôr kryštalizácia skorších i neskorších teologických názorov o Bohu a jeho ľude. No akokoľvek raz dopadne problém o pôvode Pentateuchu, poznanie rôznych tradícií, ktoré sa v ňom nachádzajú, nepochybne prispeje k pochopeniu jeho teológie. Tu sa podáva iba krátky náčrt všeobecného teologického významu Pentateuchu.

Ona je významným začiatkom Pentateuchu, lebo sa v nej ukazuje, ako Izrael chápal seba samého na pozadí svetových dejín. Bytostná добрôta všetkého tvorstva na zemi a dramatické opísanie ľudskej neposlušnosti sú náboženským rámcom pre dejiny spásy, ktoré sa začali Božou iniciatívou pri povolaní Abraháma. Prislúbenia, ktoré dal Boh tomuto patriarchovi (porov. *Gn* 12, 3), sa tiahnu ako zlatá niť všetkým, čo sa hovorí o patriarchoch. Prislúbenie syna, veľkého potomstva, zeme atď. sa stáva čoraz zreteľnejším v opakovaní prislúbení trom otcom: Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi (porov. *Gn* 12, 5; 15; 16, 10; 17; 22, 16 – 18; 24, 7; 26, 3 – 5. 24; 28, 15; 31, 3; 32, 10 – 13). História patriarchov sa tak stala svedectvom a zárukou mimoriadneho Božieho riadenia v dejinách izraelského národa. O tom svedčí aj tesný súvis Genézy s Exodom v slovách zomierajúceho Jozefa, že Boh vyvedie Izraelových synov z Egypta a povedie ich do krajiny, ktorú sľúbil ich otcom (porov. *Gn* 50, 24 a *Ex* 33, 1).

3.1.

**BIBLICKÁ
PREDHISTÓRIA
(Gn 1 – 11)**

- 3.2. **EXODUS
IZRAELITOV** Vyslobodenie z egyptského otroctva (porov. *Ex* 15, 1 – 18; *Dt* 26, 5 – 9) vyvrcholilo pri vrchu Sinaj, keď sa Izrael stal Božím vyvoleným ľudom. Boh si ho vyvolil, lebo ho miloval (porov. *Dt* 7, 8), aby sa stal svätým národom (porov. *Ex* 19, 6). Izrael mu za to má slúžiť verným zachovávaním prikázaní Desatora a rôznych zákonov, ktoré sa dopodrobna opisujú v kňazskom zákonodarstve, uvedenom v dlhej sekcii Pentateuchu (od *Ex* 25 cez celý *Lv* po *Nm* 10). Všetko závisí od Božej prítomnosti uprostred vyvoleného ľudu, od prítomnosti, ktorá vyzýva na autentickú svätosť: „Budte svätí, lebo ja, Pán, váš Boh, som svätý!“ (*Lv* 19, 2). Zvolanie: „Ja som Pán!“ silno zaznieva v celej 19. kapitole Levitika, aby tým účinnejšie pripomenulo Izraelovi, že jeho Boh je Svätý. V *Lv* 26 sa mu Boh síce vyhráža trestami za jeho hriechy, neveru a neposlušnosť, ale zároveň slávnostne vyhlasuje, že ostane verný svojim prisľúbeniam a zmluve, ktorú urobil s jeho otcami (porov. *Lv* 26, 42 – 45).
- 3.3. **DEUTERONÓMIUM** Pokyny, ktoré dáva Boh Mojžišovi na Moabských stepiach (porov. *Nm* 33, 50 – 56), sú prípravou na Mojžišove reči (porov. *Dt* 1, 1 – 4, 43; 5, 1 – 28, 69; 29, 1 – 30, 20). Deuteronómium je spis náboženskej obnovy, ako o tom svedčí objavenie Knihy zákona v 2 *Kr* 22, 8 (porov. *Dt* 30, 10; 31, 26), ktorá bola pravdepodobne jeho prvým písaným dokumentom. Mojžišove reči sú presvedčivé, lebo v nich kladie dôraz na teológiu vyvolenia a teológiu zmluvy, ktorá preniká celým Deuteronómom. Izrael musel stále, v každej kritickej chvíli svojej existencie, počúvať to opakované „dnes“.
- 3.4. **CELKOVÉ
ZHODNOTENIE
PENTATEUCHU** Krása a čaro, ale najmä náboženská originalnosť Pentateuchu spočíva v tom, že zbierka jeho spisov je akousi malou sumou hlavných biblických tém. Sú to najmä: Tóra, čiže zjavenie Božej vôle pre Izrael; prisľúbenia dané patriarchom, ktoré sú predzvesťou mesiášskych dobier budúceho Božieho ľudu; bohoslužobné predpisy, ktoré viedli Izrael k pravej úcte jedného a svätého Boha; história ľudskej nevernosti, ale zároveň i Božieho milosrdenstva... A nakoniec naliehavá výzva stále sa vracieť k počiatočnému štádiu Božieho zjavenia a dejín spásy, ktoré sa stali prameňom nielen židovskej, ale aj kresťanskej biblickej tradície.

4. HISTORICKÉ ZARÁMOVANIE UDALOSTÍ PENTATEUCHU

Biblia podáva starodávne tradície izraelského ľudu a vo svetle viery náboženské úvahy o jeho pôvode, vyvolení a poslaní v Božom pláne spásy. Neslobodno ju však vytrhnúť z jej historického kontextu, lebo ju možno správne vykladať a pochopiť jej učenie iba v historickom zarámovaní opísaných udalostí. Preto treba načrtnúť hlavné obrysy dejín izraelského národa v geografickom, historicko-politickom a kultúrno-spoločenskom rámci všeobecných dejín antického sveta podľa hlavných biblických období, vymedzených knihami Starého zákona.

Biblické dejiny sa v pravom zmysle slova začínajú až Abrahámom. On je historická postava, i keď nemožno s istotou určiť ani rok jeho narodenia, ani smrti. Možno o ňom povedať iba, že žil pravdepodobne okolo roku 1800 pred Kr. To znamená, že Izrael sa zjavil dosť neskoro na javisku svetových dejín. V čase, keď žil Abrahám, už jestvovali, ba i zanikli viaceré civilizácie.

Strediskom a dejiskom prvej vôbec známej civilizácie boli krajiny, ktoré sa tiahnu od rieky Níl v Egypte cez Palestínu a Sýriu do Mezopotámie až k Perzskému zálivu. Keďže tieto krajiny polohou na mape pripomínajú polmesiac (v poslednej štvrti, C), historici a archeológovia ich nazývajú Úrodný polmesiac. V tejto geografickej oblasti vznikla okolo roku 4000 pred Kr. civilizácia egyptsko-semitského (a ázijského) rázu a trvala až do perzského obdobia (550 – 332 pred Kr.), ktoré je prechodným štádiom ku grécko-rímskej civilizácii. Do tejto starovekej civilizácie patrí aj vznik, vývin a kultúrno-historický rozvoj izraelského národa a biblického písomníctva.

4.1.1. Mezopotámia

Sumeri. Na území pozdĺž súbežných riek Tigrisu a Eufratu sa už v 4. tisícročí pred Kr. vyvinulo stredisko starovekej kultúry. Južnú časť vtedajšej Mezopotámie obýval národ neznámeho pôvodu, Sumeri. O ich vysokej kultúrnej úrovni svedčí aj to, že vynali a používali obrázkové písmo (z ktorého sa potom vyvinulo klinové písmo) a vytvorili bohatú náboženskú literatúru (epopeje a mýty), ktorá sa však zachovala iba v neskorších akkadských, asýrskych

4.1.

**MEZOPOTÁMIA,
EGYPT,
MALÁ ÁZIA
A PALESTÍNA**

a babylonských odpisoch. Asi v rokoch 2800 – 2350 pred Kr. boli politicky organizovaní na malé autonómne mestské štátiky, ktorých strediskom bol Ur.

Akkadi. Severnú Mezopotámiu obýval v tom období národ semitského pôvodu, Akkadi. Od Sumerov prebrali kultúru, náboženstvo a klinové písmo, hoci ich reč bola úplne odlišná. Okolo roku 2350 pred Kr. Sargon I. založil Akkadskú veľríšu (2350 – 2150), ktorá mala dôležitú úlohu v dejinách Babylonie a bola strediskom starosemitskej kultúry s vlastným jazykom (akkadčina) a písmom. Do Akkadskej ríše vtrhli Gutejci, zaujali ju a založili tam Gutejskú dynastiu (2150 – 2050). Opäť však zosilneli Sumeri a postupne si podmanili Akkadov i Elamčanov. Toto nové sumerské kráľovstvo sa v dejinách označuje názvom **3. dynastia Ur** (2050 – 1955).

Amorejčania. Medzitým sa z Arabskej púšte do krajiny Sumerov nasťahovali početní Amorejčania, „západní Semiti“, ktorým sa podarilo založiť v akkadskom meste Babylone silnú amorejsko-babylonskú dynastiu (1836 – 1530), tzv. Starobabylonskú ríšu, ku ktorej patrila celá dolná Mezopotámia. Šiestym kráľom tejto dynastie bol **Chammurabi** (1728 – 1686), ktorý sa preslávil ako vojenský vojvodca a politik. Zaistil pokoj a jednotu kráľovstva a zaslúžil sa o blahobyť svojich poddaných, ako aj o pokrok v oblasti umenia, vedy a náboženstva. Známy je Chammurabiho zákonník, ktorý sa stal klasickým textom babylonského a asýrskeho zákonodarstva. V Pentateuchu sú viaceré texty, ktoré sa veľmi podobajú nariadeniam Chammurabiho (napr. *Ex* 21, 22 – 25). Nie je však dokázané, že by izraelské zákonodarstvo záviselo od Chammurabiho zákonníka. Ich podobnosť poukazuje skôr na spoločnú semitskú tradíciu, ktorá bola v staroveku známa na celom Blízkom východe. Okolo roku 1530 pred Kr. zaujali Starobabylonskú ríšu **Kassiti** a vládli nad ňou až asi do roku 1150 pred Kr.

Mari. Na strednom Eufrate bolo v tomto období dôležitým politickým strediskom nezávislé mesto Mari (1750 – 1696). V kráľovskom archíve tohto mesta objavili okolo 25-tisíc hlinených tabuliek popísaných klinovým písmom v akkadčine. Podávajú správy o politickej, ekonomickej a administratívnej situácii amorejsko-babylonského

kráľovstva a o tom, ako si Chammurabi zaistil nadvládu nad celou Mezopotámiou. Pre štúdium Starého zákona sú tieto dokumenty dôležité najmä tým, že osvetľujú historické a kultúrne prostredie, z ktorého vyšli biblickí patriarchovia.

Chorejci. Okolo roku 1500 pred Kr. založili nešemitskí Chorejci spolu s Amorejčanmi ríšu **Mitanni** (1500 – 1370), ktorej vplyv siahla až do Palestíny a Egypta. Pri vykopávkach v chorejskom meste Nuzu objavili asi 4 000 hlinených tabuliek popísaných klinovým písmom v akkadčine, pochádzajúcich z 15. – 14. storočia pred Kr. Tieto texty sú cenným prameňom informácií o spoločenských zvykoch, zákonodarstve a kultúrnom prostredí v časoch patriarchov. Ríša Mitanni podľahla vpádu Asýrčanov, ktorí ju úplne zničili.

Asýrčania. Semiti, pomešani s inými etnickými skupinami, ktorí už v 3. tisícročí pred Kr. obývali územie na hornom toku rieky Tigris. Bol to výbojný národ a postupne si podmanil okolité krajiny. Najstarším hlavným mestom bol Aššur, neskoršie sa ním stalo Ninive. Ich kultúra bola podstatne ovplyvnená sumerskou a babylonskou kultúrou. Hovorili rečou, ktorá je príbuzná akkadčine, a používali klinové písmo. Asýrčania mali už na sklonku 2. tisícročia obchodné osady v Malej Ázii (Anatólia), ale k politickej moci sa dostali až v polovici 19. storočia pred Kr., keď sa oslobodili od nadvlády Babylonie a založili Staroasýrske kráľovstvo. Ich kráľ Šamši-Adad I. (asi 1748 – 1716) dobyl kráľovstvo mesta Mari, ale jeho výboje zastavil babylonský kráľ Chammurabi, ktorý si okolo roku 1690 podmanil celé Asýrsko. Panovníci Stredoasýrskej ríše (14. a 13. storočie) bojovali proti Chetitom, Egypťanom a Babylončanom a upevnili politické postavenie svojej krajiny. Za vlády Tiglatpilesara I. (1115 – 1077) sa Asýrsko stalo veľmocou a rozšírilo svoju nadvládu smerom na západ, takže ovládalo najdôležitejšie obchodné cesty západnej Ázie. Neskôr pod nájazdmi aramejských kočovníkov ríša upadla.

4.1.2. Egypt

Okolo roku 3000 pred Kr. sa na brehoch rieky Níl utvorila z malých mestských štátikov **Stará egyptská ríša**. Počas jej prvých šiestich dynastií (asi 3000 – 2263 pred Kr.) vzniklo egyptské (hieroglyfické)

písmo a začalo sa so stavbou stupňovitých a veľkých pyramíd. Náboženstvom Egyptánov bol vyvinutý polyteizmus. Všetky texty z tohto obdobia majú takmer výlučne náboženský charakter.

Po tzv. prvom prechodnom období (asi 2263 – 2050 pred Kr.), charakterizovanom ustavičným zápasom medzi faraónmi o trón, chaosom sociálneho rázu a veľkou ekonomickou krízou, utvorila 11. a 12. dynastia (asi 2050 – 1785 pred Kr.) **Strednú egyptskú ríšu** s hlavným mestom Téby, ktorá je známa ako klasické obdobie výtvarného umenia, egyptskej reči a sapienciálnej literatúry. Súveké egyptské texty spomínajú palestínske mestá Aškalón [Askalon] a Jeruzalem. Palestínu vtedy obývali Amorejčania. Do tohto obdobia zapadajú aj dejiny patriarchov. Pravdepodobne okolo roku 1700 sa Jakubove kmene vysťahovali do Egypta. V 15. a 16. dynastii (asi 1680 – 1580 pred Kr.) bol Egypt pod nadvládou ázijských Semitov Hyksósov. Ich strediskom bolo mesto Tanis (pevnosť Avaris).

18. až 20. dynastia (asi 1580 – 1085 pred Kr.) je érou **Novej egyptskej ríše**. Faraón Ahmose I. (asi 1580 – 1558) vyhнал Hyksósov z Egypta, Thutmose III. (asi 1501 – 1447) ovládol Palestínu a Sýriu, Amenhotep [= Achtnaton] (asi 1370 – 1352) zaviedol v ríši monoteizmus boha Atona a preniesol hlavné mesto z Téby do Achetatonu [Tell el-Amarna]. Za utláčateľa Izraelitov v Egypte sa všeobecne pokladá Ramesse II. (asi 1298 – 1235), takže faraónom exodu by bol jeho nástupca Merenptah (asi 1235 – 1224). Stéla (= kamenný stĺp s nápisom) z 5. roku jeho panovania zaznamenáva víťazstvo nad nepriateľmi v Palestíne, medzi ktorými sa spomína aj etnická skupina označená Izrael. Preto niektorí vedci kladú odchod Izraelitov z Egypta už do obdobia okolo roku 1275. Ramesse III. (asi 1198 – 1167) zadržal nápor etnických skupín, ktoré sa v hieroglyfických textoch tohto obdobia nazývajú „národy mora“. Ide o národy, čo sa usadili na ostrovoch a na východných pobrežiach Stredozemia, teda aj v Palestíne. Je pravdepodobné, že k nim patrili i Filištínci. Politická moc Egypta postupne značne oslaba a Palestína sa vymanila spod jeho nadvlády.

4.1.3. Malá Ázia

Chetiti. Staroveký národ indoeurópskeho pôvodu, ktorý v 3. a 2. tisícročí pred Kr. sídlil v strednej časti Malej Ázie (dnešné Turecko). Postupne obsadil oblasť celého Úrodného polmesiaca a založil na

tomto území veľkú ríšu (od roku 1700 – 1200). Hlavným mestom Chetitov bolo Chattušaš, dnešné Boghazköy. Ich náboženstvo bolo synkretické, obsahovalo rôznorodé náboženské prvky podmanených národov. Chetiti v čase Novej egyptskej ríše bojovali s Egypťanmi o nadvládu v Palestíne a v Sýrii. Biblia nespomína veľkú ríšu Chetitov, lebo v čase zaujatia Kanaánu izraelskými kmeňmi bola už pred zánikom. Z viacerých náznakov však možno súdiť, že chetitská kultúra mala istý vplyv na izraelský kult a na niektoré zákonodarné predpisy Levitika a Deuteronomia. Chetitskú ríšu zničili nájazdy „národov mora“.

Ugarit. V staroegyptskej literatúre sa často spomína starodávne prístavné mesto na severnom pobreží Sýrie Ugarit (dnešné Ras Šamra), ktoré bolo od 6. tisícročia nepretržite obývané až do roku 1200 pred Kr., keď ho definitívne zničili vpády „národov mora“. Zdrojom jeho prosperity a bohatstva bol námorný obchod. V čase svojho najväčšieho rozkvetu (16. – 12. storočie pred Kr.) sa mesto Ugarit nachádzalo pod vplyvom Egypťanov a Chetitov. Ugaritské písmo je najvyššou vývinovou fázou klinového písma: je alfabeticke. Ugaritská literatúra má neoceniteľný význam pre objasnenie biblických textov Starého zákona nielen z jazykovedného hľadiska, ale predovšetkým z hľadiska histórie izraelského náboženstva v porovnaní s inými náboženstvami.

Hyksósovia. Týmto menom sa v egyptskej literatúre označuje etnicky rôznorodá skupina národov (Semiti, Chetiti, Chorejci), ktorá okolo roku 1750 pred Kr. obsadila Palestínu a od roku 1680 do 1580 pred Kr. aj Egypt, kde utvorila 15. a 16. dynastiu. Strediskom vlády Hyksósov bola pevnosť Avaris. Ich hlavným božstvom bol Sutech (Seth), uctievaný v meste Tanis. Počas okupácie Egypta sa Hyksósovia usilovali zachovať si nezávislosť od spôsobu života Egypťanov. Prijali však mnohé aj významné prvky egyptskej kultúry, kým oni naučili Egypťanov používať vo vojne kone, vojenské vozy a kosákovito zahnuté meče. Posledný potomok 17. dynastie Ahmose I. (asi 1580 – 1558) vyhnal okolo roku 1580 pred Kr. Hyksósov z Egypta a usadili sa v Palestíne. Hoci sa Hyksósovia v Biblii nespomínajú, podľa mienky biblistov sa Jakubovo pokolenie vysťahovalo do Egypta, keď tam oni vládli.

Chabiru. V období od 19. do 12. storočia pred Kr. sa v spisoch starovekého Orientu (Mezopotámia, Egypt, Palestína) často spomína etnická skupina Chabiru. Vždy sa o nej hovorí ako o skupine oddelenej od usadeného obyvateľstva jednotlivých krajín a charakterizujú ju ako kmeň kočovníkov, pastierov, plieniteľov a žoldnierov, ktorý sa ukrýval v horách a žil na okraji ľudskej spoločnosti. Pokiaľ ide o bližšie určenie ich etnickej totožnosti, odborníci zastávajú rozličné názory. Niektorí ich stotožňujú so starozákonnými Hebrejmi, iní popierajú tento názor a tvrdia, že názvom Chabiru sa neoznačuje národ, ale rasa. Všeobecne sa však uznáva istá súvislosť medzi Chabiru a starozákonnými Hebrejmi.

4.1.4. Palestína

Kanaán. Začiatok tretieho tisícročia je v Palestíne časom veľkého stavania miest. Boli to malé, ale silne opevnené mestečky, ako dokazujú archeologické vykopávky v Jerichu, Megidde [Magede] a inde. Obyvatelia boli z väčšej časti semitského pôvodu. V mimobiblickej literatúre sa prímorská oblasť Palestíny a Fenície označuje názvom Kanaán a jej obyvatelia, ktorí sa tu usadili už okolo roku 3100 pred Kr., Kanaánčania. Pre svoju zemepisnú polohu medzi starovekým Egyptom a Mezopotámiou, kde sa križovali hlavné obchodné a vojenské cesty, Palestína bola krajinou početných vojenských ťažení a okupácie zo strany mnohých národov. Po roku 2100 sa tam usadili Amorejčania, Chorejci a Hyksósovia, po roku 1500 pred Kr. Chetiti, národ Chabiru a po roku 1200 Filištínci. Nespočetné archeologické vykopávky v Palestíne svedčia o neprestajných zmenách a dôležitých udalostiach, ktoré sa odohrali v tejto krajine v rôznych obdobiach jej rušných dejín.

Kanaánčania. Týmto menom sa označuje obyvateľstvo Kanaánu, prv než tam prišli Izraeliti (porov. napr. *Gn* 10, 15 – 19; 12, 6). Izraeliti prevzali od Kanaánčanov reč, písmo, staviteľské umenie, ale aj niektoré náboženské prvky a obyčaje, proti ktorým neskoršie bojovali proroci. Ich jazyk patrí do severozápadnej skupiny semitských jazykov, je podobný hebrejčine a aramejčine, a preto je kanaánčina dôležitým jazykom na lepšie pochopenie historického vývoja biblickej hebrejčiny.

Feničania. Obyvatelia starovekej krajiny Blízkeho východu, ktorá zaberá úzky pás zeme medzi Stredozemným morom a pohorím Libanon od vrchu Karmel 300 km na sever. Fenícia bola rozdelená na mestské kráľovstvá s hlavnými mestami Týrus, Sidon a Byblos. Feničania boli Semiti, hovorili rečou príbuznou hebrejčine a venovali sa najmä námornému obchodu, stavbe lodí a výrobe purpurových látok. Ich náboženstvo sa zakladalo na panteistickej personifikácii prírodných síl. Hlavným božstvom bol dobrý boh slnka Bál, jeho manželka bola Aštarta; zlým bohom slnka bol Moloch, ktorého uzmierovali ľudskými obetami.

Filištínci. Príslušníci etnickej skupiny nesemitského pôvodu, patriaci k tzv. „národom mora“, ktorí pochádzali pravdepodobne z balkánskej oblasti, ale dlhšie sa usídlili na ostrove Kréta (bibl. *Kaftór*, porov. *Dt* 2, 23; *Am* 9, 7; *Jer* 47, 4). Po nevydarenom pokuse vtrhnúť do Egypta, kde ich okolo roku 1190 pred Kr. faraón Ramesse III. porazil, usadili sa na úrodnom pobreží Stredozemného mora v Kanaáne. Neskôršie sa celé územie Kanaánu pomenovalo po nich Palestína (= Filištínska zem). Ich ríša sa rozprestierala od mesta Gazy na juhu po vrch Karmel na severe. Jej strediskami bolo päť miest: Gaza, Aškalón [Askalon], Ašdód [Azot], Gat a Ekrón [Akaron], ktoré tvorili istý druh štátneho a obchodného zväzku. Vojenská moc Filištíncov sa zakladala hlavne na monopolnom spracovaní železa (porov. *1 Sam* 13, 19 – 22). O ich kultúre a reči nevieme veľa, lebo keď sa usadili v Palestíne, prevzali reč, kultúru a náboženstvo tamojších kanaánskych obyvateľov. Ich hlavným božstvom bol semitský boh obilia Dagon (porov. *1 Sam* 5, 2 n.). Filištínci boli úhlavnými nepriateľmi izraelských kmeňov hneď od ich príchodu do Kanaánu, až kým ich napokon kráľ Dávid nepremohol a definitívne si ich nepodmanil (porov. *2 Sam* 5, 17 – 25; 21, 15 – 22).

5. IZRAEL

Do opísaného historického a kultúrneho prostredia treba teraz zaradiť vznik a prvotné dejiny izraelského národa, ako ich podávajú spisy Pentateuchu. Treba však mať i tu stále na zreteli, že rozprávania o patriarchoch, o ich pobyte a vyslobodení z Egypta, o ich putovaní na púšti až po vstup do zaslúbenej zeme sú zároveň

„dejinné“ i ľudové. Sú to dejiny národa, napísané bez ohľadu na všeobecné svetové dejiny a politické súvislosti. Sú to náboženské dejiny, ktoré podávajú a vysvetľujú udalosti z náboženského hľadiska, aby sa dokázalo základné biblické učenie, že izraelský národ si vyvolil jediný Boh, aby ho zaviedol do zaslúbenej zeme, do Kanaánu.

Z mimobiblických prameňov však možno jasne dokázať, že tradície, na ktorých sa zakladajú biblické rozprávania, sú nielen pravdepodobné, ale aj v súlade s historickými a archeologickými poznatkami o politickom, sociálnom a kultúrnom prostredí starovekého Blízkeho východu. To, čo sa rozpráva o polokočovníckom živote patriarchov, o ich sociálnych a právnych zvykoch, potvrdzujú texty z Nuzu a zákonné predpisy Chetejcov [Hetejcov] a iných starovekých národov v období 19. a 18. storočia pred Kr.

Aj zemepisný rámec, v ktorom sa rozvíja „história patriarchov“, zodpovedá geografickým údajom mimobiblických prameňov. Prateľ izraelského národa Abrahám pochádzal z aramejskej rodiny Teracha [Táre], ktorý sa vysťahoval zo sumerského mesta Ur do Haranu (porov. *Gn* 11, 28 – 31) v kráľovstve Mari, kde býval aj jeho príbuzný, Aramejčan Laban (porov. *Gn* 25, 20; 27, 43). Neskôr sa Abrahám s rodinou na Boží rozkaz presídlil do Kanaánu, kde kočoval so svojimi čriedami a podobne i jeho syn Izák a vnuk Jakub. Do obdobia vlády Hyksósov v Egypte (asi 1680 – 1580), ktorí boli semitského pôvodu, možno situovať aj Jozefovu politickú kariéru a príchod Jakubových synov do Egypta. Ich potomkovia tam bývali až do čias faraónov 19. dynastie (asi 1310 – 1200). Za utláčateľa Izraelitov, ktorý ich zotročoval nútenými prácami na výstavbe miest Pitom a Raamses [Rameses] (porov. *Ex* 1, 11), sa pokladá faraón Ramesse II. (1298 – 1235). Ich odchod z Egypta pod Mojžišovým vedením (porov. *Ex* 12 – 14) by sa bol teda uskutočnil za panovania jeho nástupcu (porov. *Ex* 2, 23a), ktorým bol Merenptah (1235 – 1224). Podľa mienky iných bol exodus Izraelitov už v rokoch 1275 – 1250. Po dlhom putovaní na púšti obsadil v roku 1220 až 1200 Jozue s izraelskými kmeňmi postupne Kanaán.

ÚVOD DO KNIHY GENEZIS

1. NÁZOV, ŠTRUKTÚRA A OBSAH

Genesis je grécko-latinský názov prvej knihy Pentateuchu, utvorený na základe textu Gn 2, 4a Septuaginty (najstaršieho gréckeho prekladu Starého zákona): „Toto je kniha pôvodu (*he biblos genéseos*) neba a zeme...“ V hebrejskej Biblii sa nazýva podľa prvých slov knihy *Berešit* (= Na počiatku), lebo opisuje začiatky stvoriteľského diela (stvorenie sveta a prvého človeka) a začiatky vyvoleného Božieho ľudu (rozprávanie o patriarchoch).

1.1.
NÁZOV

Štruktúra knihy je dosť jednotná. Čo do vonkajšej formy je materiál knihy usporiadaný do desiatich *toledót* (= pôvod, pokolenie, potomstvo, rodopis), z ktorých päť poukazuje na negatívnu stránku a skazonosný vplyv Adamových synov a päť na pozitívne vlastnosti a spásanosné poslanie Izraelových synov.

1.2.
ŠTRUKTÚRA

Opis pôvodu (*toledót*) neba a zeme (porov. Gn 2, 4a), v ktorom sa hovorí o Edene, o Adamovom vyvolení a jeho neposlušnosti voči Božiemu zákonu zneužitím moci a života, je v ostrom protiklade s opisom potomstva (*toledót*) Táreho (porov. Gn 11, 27), v ktorom sa spomína Kanaán, „Pánov raj“ (porov. Gn 13, 10), vyvolenie Abraháma a jeho poslušnosť, odmenená Božím prisľúbením veľkej moci a plodnosti.

Adamovo potomstvo (*toledót*) s genealógiou desiatich predstaviteľov patriarchov pred potopou (porov. Gn 5, 1) súvisí s Izmaelovým potomstvom (*toledót*), z ktorého vzišlo dvanásť izmaelských kmeňov (porov. Gn 25, 12).

Rodopisu (*toledót*) spravodlivého Noema, v ktorom sa cez potopu zachránilo ľudské pokolenie pred záhubou (porov. Gn 6, 9), zodpovedá rodopis (*toledót*) Abrahámovho syna Izáka, v ktorom budú požehnané všetky budúce ľudské pokolenia (porov. Gn 25, 19).

Potomstvo (*toledót*) Noemových synov, ktorí sa po potope stali praotcami národov (porov. Gn 10, 1), je v ostrom protiklade s potomstvom (*toledót*) Ezaua, ktorý sa stal praotcom Edomčanov (porov. Gn 36, 1). Nakoniec v Semovom potomstve (*toledót*), z ktorého pochádza Abrahám (porov. Gn 11, 10), má privilegované miesto rodopis (*toledót*) Jakubovej rodiny.

1.3.

OBSAH

Podľa obsahu možno Genezis rozdeliť takto:

I. Predhistória (1, 1 – 11, 32):

1. Stvorenie sveta a človeka (1, 1 – 2, 4a)
2. Začiatky ľudstva a prvý hriech (2, 4b – 3, 24)
3. Kainovi a Setovi potomkovia (4, 1 – 5, 32)
4. Potopa a Noe (6, 1 – 9, 17)
5. Od Noema po Abraháma (9, 18 – 11, 32)

II. Obdobie patriarchov (12, 1 – 50, 26):

1. Abrahám (12, 1 – 25, 18)
2. Izák (24; 25, 19 – 28, 9)
3. Jakub (28, 10 – 37, 1)
4. Jakubovi synovia: Júda (38, 1 – 30) a Jozef (37, 2 – 36; 39, 1 – 50, 26).

2. PÔVOD GENÉZY

2.1.

PREDHISTÓRIA

V prvých jedenástich kapitolách Genézy sú spracované staré tradície Izraela a okolitých národov starovekého Blízkeho východu o prahistórii ľudstva a o predhistórii vyvoleného národa. Vyberajú sa z nich iba tie udalosti, ktoré sú charakteristické pre dejiny celého ľudstva. Archeologické objavy posledného storočia ukázali, že je mnoho styčných bodov medzi prvými kapitolami Genézy a lyrickými, sapienciálnymi alebo liturgickými textami starovekého Sumeru, Babylonie a Ugaritu. Stačí spomenúť babylonský epos o stvorení sveta *Enuma eliš*, babylonskú verziu o potope sveta známú pod menom *Epos Atrahasis* a *Epos o Gilgamešovi*, alebo poukázať na veže, postavené na počesť božstiev v Mezopotámii, s ktorými má biblické rozprávanie o stavbe „babylonskej veže“ nepochybne veľa podobného.

Treba však pripomenúť, že inšpirovaní pisatelia, ktorí zostavili a zredigovali rozprávania prvých kapitol Genézy, prepracovali jestvujúce literárne pramene v duchu a vo funkcii tradícií svojho ľudu. Preto sa biblický opis stvorenia a potopy podstatne líši od podobných udalostí v staroorientálnych náboženských tradíciách. Podľa Biblie jedine Boh existuje pred akýmkoľvek iným bytím a stvoril, čiže z ničoho vytvoril všetko, čo jestvuje na zemi a vo vesmíre. Monoteistické ponímanie Boha, Stvoriteľa a Pána neba i zeme, ktorý spravodlivo trestá hriech, ale je

vždy milosrdný, je náboženským pozadím aj biblického opisu potopy sveta.

V prvej časti Genézy sú teda zozbierané tradície sapienciálneho rázu (ústne alebo už aj písané), prispôsobené primitívnemu chápaniu ľudí, ktoré podávajú jednoduchým a obrazným štýlom základné pravdy potrebné na pochopenie Božieho plánu spásy, a pritom populárnym spôsobom opisujú počiatky ľudského pokolenia a vyvoleného národa. Na konkrétnych osobách sa tu ukazuje, ako Boh povolal ľudí k spásu, ako ľudia Božiu ponuku spásy odmietli, a tak sa čím ďalej tým väčšmi rútili do záhuby. Zároveň sa však podčiarkuje fakt, že Boh udelil Abrahámovi a jeho potomstvu nezaslúžené požehnanie, na ktorom majú mať účasť všetci ľudia (porov. 12, 3). Pre dnešného čitateľa, ktorý nevie čerpať vážne poznatky a pravdy z populárnej naratívnej literatúry, je ťažké uznať hĺbku a trvácnu hodnotu náboženského učenia prvej časti Genézy.

Hoci rozprávania o patriarchoch boli písomne redigované s veľkým časovým oneskorením potom, čo sa opísané udalosti stali, majú hlboké a početné korene v prostredí, v ktorom žili predkovia Izraela. Nedávne archeologické objavy v starovekých mestách Ugarit (dnešné Ras Šamra, na severnom pobreží Sýrie) a Mari (pri strednom Eufrate v Mezopotámii) umožňujú oveľa presnejšie poznať spôsoby národov Blízkeho východu z druhého tisícročia pred Kristom, a pritom potvrdzujú biblické údaje o živote patriarchov. Zvyklosti a obyčaje Abraháma a jeho potomkov sa zhodujú so životným štýlom pastierov polokočovníckych klanov, ktoré sa s čriedami oviec a kôz potulovali v krajinách Úrodného polmesiaca (Palestína, Sýria, Mezopotámia). Žili viac-menej v styku s usadlým obyvateľstvom, ku ktorému prechovávali pokojné alebo nepriateľské vzťahy. Jednotlivé skupiny, ktoré tvorili rodiny patriarchov, sa v Genéze opisujú v čase, keď sa začínali usadzovať v krajine Kanaán, ktorá sa potom stala trvalým bydliskom ich potomstva. Nie je však možné napísať ucelenú a podrobnú históriu patriarchov nielen pre časový odstup, ktorý nás delí od súvekých dokumentov, ale najmä preto, že patriarchovia a ich potomkovia žili na okraji svetových politických dejín svojej doby. Tradície, ktoré o nich hovoria, sa obmedzujú iba na sféru ich základných životných záujmov:

2.2.

**OBDOBIE
PATRIARCHOV**

udržať pri živote rodinu v kraji často navštevovanom hladom alebo hľadať pastvu pre svoje stáda. Napokon si treba uvedomiť, že zo života patriarchov sa zachovalo iba niekoľko epizód.

Rozprávania Genézy o predkoch Izraela, i keď sú v súlade s kultúrou ich doby, čerpajú z ľudových a rodinných tradícií. Svedčia o viere patriarchov v Boha, ktorý ich sprevádzal počas ich životného putovania v krajine Kanaán, v Boha, ktorý im slúbil všetko, čo potrebovali na udržanie svojej biednej existencie, a bol zárukou požehnania pre ich budúce pokolenia.

2.3. HISTORICKOSŤ GENÉZY

I keď zaradujeme Genezis medzi tzv. historické knihy Starého zákona, alebo ju považujeme za ich úvod, ona nie je dejepisom v modernom zmysle slova, ale prvou fázou dejín spásy. Nejde tu teda o historické, ale o eminentne náboženské dielo. Rozprávania o prahistórii neslobodno chápať ani ako prírodovedecký výklad, ani ako historický opis pôvodu vesmíru a ľudstva, ale ako prejav viery o podstate sveta a človeka a o ich vzťahu k Bohu.

Podobne ani históriu patriarchov a Jakubových synov nemožno v jej detailoch historicky podložiť, ale vtedajšie politické, sociálne, právne, kultúrne a náboženské danosti prostredia sa v nej vo všeobecnosti opisujú tak, ako ich vyniesli na svetlo dnešné vedecké výskumy Palestíny a okolitých krajín z predmojžišovského obdobia, ktoré zodpovedá tzv. strednej (2000 – 1550 pred Kr.) a mladšej (1550 – 1200 pred Kr.) dobe bronzovej.

Bolo by však pomýlené posudzovať a skúmať dejinné udalosti zachytené v Knihe Genezis podľa princípov a kritérií modernej historickej vedy. Naopak, treba ich chápať v zmysle starovekého spôsobu písania dejín, alebo lepšie, ako teologický výklad dejinných udalostí. Boh, ktorý inšpiroval autorov knihy, nám nechcel podať v presných detailoch informáciu o vzniku sveta a človeka, ani nás nechcel poučiť o exaktnom priebehu histórie patriarchov. Boh chcel opísanými udalosťami v prvom rade poukázať na svoju ponuku spásy a ako nezodpovedne na ňu zareagoval človek. Tým chcel jasne ukázať, že sa rozhodol aj pre hriešnikov, aby boli nositeľmi a prostredníkmi požehnania a spásy.

3. CIEĽ A TEOLOGICKÝ VÝZNAM GENÉZY

Kniha Genezis vyzdvihuje predovšetkým to, že Boh je stvoriteľom neba a zeme a zvrchovaným pánom celého stvorenia. On mal od počiatku so svetom a s človekom presný spasiteľný plán a tento Boží plán spásy nezmaril ani prvý hriech človeka. Povoláním Abraháma a vyvolením izraelského národa ako nositeľa pravého zjavenia a prisľúbení Boh postupne viedol ľudstvo k spásu. I keď sú v Genéze niektoré úseky o Bohu antropomorfické, sú všetky – na rozdiel od polyteistických predstáv v náboženstvách starovekého Blízkeho východu – autentickým výrazom viery v jedného Boha, zvrchovaného Pána neba a zeme, ktorý riadi dejiny sveta, najmä osudy izraelského národa, a vedie ho k spásu.

Kniha Genezis sa právom nazýva Knihou počiatkov, lebo opisuje počiatok stvorenia, ľudstva, manželstva, hriechu a smrti, počiatok vyvoleného ľudu a počiatok Božích prisľúbení.

3.1.
CIEĽ

Teologický význam Genézy spočíva najmä v jej učení o Bohu – Stvoriteľovi sveta a Pánovi dejín. Pritom je veľmi dôležité učenie o stvorení sveta všemohúcim Božím slovom (porov. 1, 3. 6. 9. 11. 14. 20. 24) a o tom, že Boh stvoril človeka na svoj obraz (porov. 1, 26 n.). Veľavýznamné je rozprávanie o raji a o hriechu človeka (porov. 2, 8 – 17 a 3, 1 – 24), o potope a o zmluve s Noemom (porov. 6, 1 – 9, 17), o povolaní Abraháma a jeho potomstva ako prostredníkov požehnania pre celé ľudstvo (porov. 12, 2 n.; 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 14) atď. Všetky Božie diela a zásahy v dejinách smerujú pod týmto zorným uhlom ku konečnému cieľu Božieho zjavenia, t. j. k spásu ľudí.

3.2.
TEOLOGICKÝ
VÝZNAM

Genezis je bohatá na témy a predobrazy, ktoré sa opakujú aj v iných textoch Biblie a ktoré sa stali predmetom neskorších úvah tak židovskej, ako aj kresťanskej tradície. Kniha sa začína rozprávaním o stvorení sveta, ktoré ospevujú žalmy (porov. napr. Ž 8 a 104), komentuje Kniha Jób (porov. kapitoly 38 – 41) a spomína Izaiášovo proroctvo (porov. *Iz* 40, 12 – 31). Adamovo správanie v záhrade Eden sa v Pavlových listoch porovnáva s úlohou Krista, nového Adama (porov. *Rim* 5, 12 – 21; *1 Kor* 15, 45 – 50). Ďalšími predobrazmi Ježiša Krista sú Ábel (porov. *Hebr* 11, 4; 12, 24), Izák (porov.

3.3.
BIBLICKÉ TÉMY
A PREDOBRAZY

Gal 4, 22 – 31; *Hebr* 11, 9 – 19; pozri aj *Jn* 8, 56) a Melchizedech (porov. *Hebr* 5, 6. 10; 6, 20; 7, 1 – 3). Potopa sveta sa v Novom zákone stáva predobrazom kresťanského krstu (porov. *1 Pt* 3, 20 – 22). Židovská a potom kresťanská teológia v priebehu vekov znova a znova čítala a interpretovala prvú knihu Biblie, aby odhalila a pochopila tajomstvo vzniku sveta, života a ľudského osudu, a najmä aby v nej objavila prvú fázu Božieho diela pre dobro a spásu človeka. Niektoré postavy osobitne pútajú našu pozornosť: manželská dvojica Adama a Evy, opísaná do najjemnejších psychologických odtienkov; Noe, ktorý „našiel milosť u Pána“ a vykonal jeho rozkazy; ale nadovšetko patriarchovia: Abrahám, otec veriacich a vzor skalopevnej viery a neochvejnej nádeje, na ktorého sa odvolávajú Židia, kresťania, ba i mohamedáni; Izák, vytúžený syn, ale zároveň taký ohrozovaný a bezmocný aj proti úkladom najbližších príbuzných; Jakub, hotový na všetko, keď šlo o Božie požehnanie; Jozef, lebo jeho životné osudy svedčia o prozreteľnej múdrosti Boha, ktorý všetko riadi na dobré pre tých, čo ho milujú...

Popri týchto mužských postavách treba spomenúť aj úlohu, ktorú mala v tradíciách patriarchov žena alebo matka: Eva, zvedená hadom, a predsa povolaná, aby sa stala „matkou všetkých žijúcich“ (3, 20); Sára, ktorá sa smiala, keď počula Božie prisľúbenie, že i napriek svojej starobe a neplodnosti porodí syna (porov. kap. 18); Rebeka, ktorá nečestným spôsobom uprednostňovala svojho miláčika Jakuba a podvádzala, aby dostal požehnanie prvorodeného (porov. kap. 27); Lia a Ráchel s ich spormi (porov. kap. 29 – 31); Putifarova žena (porov. kap. 39)... Kniha Genezis pritom osobitne zdôrazňuje, že ženy, ktoré stáli po boku Adama, Abraháma a Izáka, mali dôležitú úlohu v uskutočňovaní Božieho plánu spásy.

Bohatstvo biblických tém a postáv, ktoré pred nami defilujú v prvej knihe Biblie, je dôvodom, pre ktorý sa veriaci všetkých čias k nej ustavične vracajú, aby sa opätovne presvedčili o добрote, milosrdenstve a láske Boha voči ľuďom, ktorý aj v dnešných časoch všetko riadi len na dobré, pre šťastie a na spásu človeka.

GENEZIS – KNIHA PÔVODU

Prahistoria, 1, 1 – 11, 26

STVORENIE SVETA, 1, 1 – 2, 4

1¹ Na počiatku stvoril Boh nebo a zem. ²Zem však bola pustá a prázdna, tma bola nad priepastou a Duch Boží sa vznášal nad vodami.

Dielo prvého dňa. – ³Tu povedal Boh: „Bud' svetlo!“ a bolo svetlo. ⁴Boh videl, že svetlo je dobré; i oddelil svetlo od tmy. ⁵A Boh nazval svetlo „dňom“ a tmu nazval „nocou“. A nastal večer, a nastalo ráno, deň prvý.

1, 1. Úvodom Pentateuchu, a tak i celého Písma, je nádherná rozprava o tom, ako Boh svojím všemohúcim slovom stvoril svet a ako ho za šesť dní (hexaemeron = hex „šesť“ a heméra „deň“) usporiadal a upravil. Svätopisec krátko, ale výstižne pripisuje vznik celého sveta jedinej príčine, Bohu, pôvodcovi všetkých jestvujúcich vecí. Pri čítaní biblického textu si treba uvedomiť, že nie je vedeckou správou, že je plný symbolickej reči, ktorú je potrebné exegeticky správne vyložiť, a že jeho rozprávania nie je „lineárne“, ale sa v ňom prekrývajú rozličné vrstvy, literárne druhy, historické epochy a rôzne druhy reality. Preto treba pamätať na „literárny zmysel“ jeho textu, na zmysel, aký mu dal cez výrazové prostriedky ľudského autora jeho pôvodný autor – Boh: „Keďže však vo Svätom písme Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským spôsobom, aby vysvetľovateľ Svätého písma dobre pochopil, čo nám chcel Boh povedať, musí pozorne skúmať, čo vlastne mali svätopiscovia v úmysle vyjadriť a čo Boh uznal za dobré prejavíť ich slovami. Aby sme zistili úmysel svätopiscu, treba si okrem iného všímať aj literárne druhy“ (DV, 12).

„Na počiatku“ rozumej na počiatku času, na začiatku Božej činnosti navonok. Predtým nejestvovalo nič, okrem Boha. „Stvoril“, hebr. „bará“, t. j. urobil z ničoho. Sloveso v tejto forme vyjadruje výhradne činnosť Božiu, a to nezávislú od hmoty. „Boh“, ktorého nik ne-

stvoril, lebo on má príčinu svojho bytia v sebe samom, je večný. – „Nebo a zem“ – tieto slová tu značia svet, vesmír. Slovo „svet“ sa totiž v hebrejčine nevyskytuje. 1, 2. „Zem“ tu znamená zemskú prahmotu. O Bohu hovorí Božie zjavenie väčšinou obrazným spôsobom, vlastným človeku tých čias, a potom ľudská reč nemá vyjadrovacie prostriedky, primerané Božej skutočnosti. To platí aj o zvrate „Duch Boží sa vznášal nad vodami“, ako prameň poriadku, svetla a krásy.

Stvorenie všetkých vecí je dejinnou skutočnosťou; spôsob, ako sa nám podáva, je literárno-umelecký. Ale aj tu badať akúsi prirodzenú následnosť: zachováva sa vzostupný ráz, ako ho vyžaduje prírodná veda. Vrcholom Božieho stvoriteľského činu je človek. Svätopisec nám však nepodáva vedecké vysvetľovanie o vývine sveta, ale vychádza z predstáv, ktoré boli bežné v čase, v ktorom žil, keď sa zem pokladala za stred vesmíru. Zem si predstavovali ako plávajúci ostrov na hlbokých, ktorý prikrývala ako pogloba pevná obloha. Na vnútornej časti oblohy boli svetelné zdroje, slnko, mesiac a hviezdy, a na vonkajšej vrchnej časti boli uskladnené vo veľkých struhách vrchné vody, ktoré v čase dažďov prichádzali na zem (Gn 7, 11; Ž 148, 4 atď.).

1, 4 – 5. Tma sa odstraňuje stvorením svetla. Svetlo bolo stvorené v prvý deň, hoci svetelné zdroje zaujmú svoj priestor len vo štvrtý deň. Svetlom sa začína nový

1

1

1

5

Dielo druhého dňa. – ⁶ Potom Boh povedal: „Bud' obloha uprostred vôd a staň sa delidlom medzi vodami a vodami!“ ⁷ I urobil Boh oblohu a oddelil vody, ktoré boli pod oblohou, od vôd, ktoré boli nad oblohou. A stalo sa tak. ⁸ A Boh nazval oblohu „neбом“. A nastal večer, a nastalo ráno, deň druhý.

Dielo tretieho dňa. – ⁹ Potom Boh povedal: „Vody, ktoré ste pod neбом, zhromaždite sa na jedno miesto a ukáž sa súš!“ A stalo sa tak. ¹⁰ A Boh nazval súš „zemou“ a zhromaždište vôd nazval „morom“. A Boh videl, že je to dobré. ¹¹ Tu Boh povedal: „Zem, vyžej trávu, rastliny s plodom semena a ovocné stromy, prinášajúce plody, v ktorých je ich semeno, podľa svojho druhu na zemi!“ ¹² A stalo sa tak. Zem vyhnala trávu a rastliny s plodom semena podľa svojho druhu i stromy, prinášajúce ovocie, v ktorom je ich semeno podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. ¹³ A nastal večer, a nastalo ráno, deň tretí.

Dielo štvrtého dňa. – ¹⁴ Tu Boh povedal: „Buďte svetlá na nebeskej oblohe na oddelovanie dňa od noci! A buďte na znamenie pre obdobia, dni a roky! ¹⁵ I buďte svetlami na nebeskej oblohe, aby ste osvetľovali zem!“ A stalo sa tak. ¹⁶ A Boh urobil dvoje veľkých svetiel: väčšie, aby vládlo nad dňom, a menšie, aby vládlo nad nocou, a aj hviezdy. ¹⁷ Umiestnil ich na nebeskej oblohe, aby osvetľovali zem ¹⁸ a aby vládli nad dňom a nad nocou, a oddelovali svetlo od tmy. A Boh videl, že je to dobré. ¹⁹ A nastal večer, a nastalo ráno, deň štvrtý.

Dielo piateho dňa. – ²⁰ Tu Boh povedal: „Vody, hemžite sa množstvom živých tvorov, a okrídlené tvory, lietajte ponad zem na nebeskej oblohe!“ ²¹ A Boh stvoril veľké morské zvieratá a všetky živočíchy, ktoré sa hýbu a hemžia vo vode podľa svojho druhu, ako i všetky okrídlené lietajúce tvory podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. ²² Boh ich požehnal a povedal: „Plodte a množte sa a naplňte morské vody, aj vtáctvo nech sa rozmnožuje na zemi!“ ²³ A nastal večer, a nastalo ráno, deň piaty.

poriadok na svete. Aké svetlo má na mysli svätopisec, nevedno. – Boh dáva stvoreným veciam mená. To značí, že všetko, čo stvoril, je v jeho moci a od neho závislé. ^{1, 6 – 8.} Boh zapája nespútané vody do svojho dieťa stvorením „oblohy“, ktorá má za úlohu oddelovať vrchné vody od spodných.

^{1, 9 – 10.} Božím zásahom dochádza k rozčleneniu na

zemi a k vzniku vegetatívneho života. Pevná zem je oddelená od vôd.

^{1, 20 – 24.} Boh je stvoriteľom všetkého tu na zemi. Vývin rodov, že by sa dokonalejšie druhy zvierat vyvíjali z predchádzajúcich jednoduchších, je prirodovedecká teória, o ktorej Biblia nehovorí.

Dielo šiesteho dňa. – ²⁴ Potom Boh povedal: „Zem, vydaj živé bytosti podľa svojho druhu: dobytok, plazy a divú zver podľa svojho druhu.“ A stalo sa tak. ²⁵ Boh urobil divú zver podľa svojho druhu, dobytok podľa svojho druhu i všetky plazy podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré.

²⁶ Nato Boh povedal: „Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby! Nech vládne nad rybami mora i nad vtáctvom neba, i nad dobytkom a divou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi!“

²⁷ A stvoril Boh človeka na svoj obraz,
na Boží obraz ho stvoril,
muža a ženu ich stvoril.

²⁸ Boh ich požehnal a povedal im: „Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“

²⁹ Potom Boh povedal: „Hľa, dávam vám všetky rastliny s plodom semena na povrchu celej zeme a všetky stromy, majúce plody, v ktorých je ich semeno: nech sú vám za pokrm! ³⁰ Všetkým zverom zeme a všetkému vtáctvu neba i všetkému, čo sa hýbe na zemi, v čom je dych života, (dávam) všetku zelenú trávu.“ A stalo sa tak. ³¹ A Boh videl všetko, čo urobil, a hľa, bolo to veľmi dobré. A nastal večer, a nastalo ráno, deň šiesty.

2¹ Takto boli ukončené nebo a zem, a všetky ich voje. ² V siedmy deň Boh skončil svoje diela, ktoré urobil. A v siedmy deň odpočíval od všetkých diel, ktoré urobil. ³ I požehnal siedmy deň

1, 26. Pri stvorení predchádzajúcich tvorov Boh „povedal, a stalo sa“ (3, 6, 9, 11, 14, 20, 24). Pred stvorením človeka predchádza akási úvaha, porada Boha so sebou. Už z toho možno tušiť, aká bude hodnota človeka. Bude ju ešte väčšmi vidno z toho, že človek bude stvorený na obraz Boží. „Urobme človeka na náš obraz“ – v množnom čísle môže znamenať slávnostný spôsob Božieho uvažovania, alebo že sa Boh rozhodoval pred celým nebom. – „Na náš obraz“ by mohlo znamenať fyzickú podobnosť, aká bola medzi Adamom a jeho synom (5, 3), preto sa dodáva „a podľa našej podoby“, čo odlišuje človeka od všetkých ostatných živočíchov

a predpokladá podobnosť s Bohom v inteligencii, vo vôli, v moci; človek je osoba.

1, 28. Ako vo v. 22 „požehnáva“ Boh zvieratá, tak aj tu „požehnáva“ prvých ľudí. Požehnanie sa vzťahuje na ich množenie. Človek a zvieratá dostávajú od Boha moc, aby sa obnovovali a rozmnožovali a takto zachovali natrvalo svoj rod. Boh tu prepožičiava tvorom svoju tvoriteľskú moc. Boh dáva človeku nadvládu nad všetkým tvorstvom a toto je dôsledkom skutočnosti, že človek je obrazom Boha.

2, 3. Šesť biblických dní je šesť časových rozpätí. Deň je ohraničený večerom a ránom. Biblický deň sa teda

a zasvätil ho, lebo v ňom odpočíval od všetkých diel, ktoré Boh stvoril a urobil. ⁴Taký je pôvod neba a zeme, keď boli stvorené.

ČLOVEK V POZEMSKOM RAJI A JEHO PÁD, 2, 4b – 3, 24

Opis stvorenia prvého človeka. – V tom čase, keď Pán, Boh, urobil zem a nebo, ⁵ nebolo ešte na zemi nijaké poľné krovie a nepučala ešte ani poľná tráva, lebo Pán, Boh, nedal pršať na zem a nebolo ani človeka, ktorý by obrábal zem ⁶ a privádzal na zem vodu (kanálov) a zavlažoval celý povrch zeme. ⁷ Vtedy Pán, Boh, utvoril z hlíny zeme človeka a vdýchol do jeho nozdier dych života. Tak sa stal človek živou bytosťou.

Miesto prvého človeka: raj. – ⁸ Potom Pán, Boh, vysadil na východe, v Edene, raj a tam umiestnil človeka, ktorého utvoril.

⁹ A Pán, Boh, dal vyrásť zo zeme stromom všetkých druhov, na pohľad krásnym a na jedenie chutným, i stromu života v strede raja a stromu poznania dobra a zla. ¹⁰ Z Edenu vytekala rieka, ktorá mala zavlažovať raj, a rozdeľovala sa odtiaľ a tvorila štyri toky. ¹¹ Meno prvého je Pišon. To je ten, čo obteká celú krajinu Havilah, kde sa vyskytuje zlato, ¹² a zlato tej zeme je rýdze. Tam sa nachodí aj bdélium a kameň ónyx. ¹³ Meno druhej rieky je Gihon.

začína ráno a končí sa opäť ráno. Avšak toto ohraničenie jednotlivých Božích diel dňami je volené úmyselne, lebo svätopisec šiestimi dňami Božej práce chce dať príklad svojim súkmeňovcom, aby šesť dní pracovali a v siedmy odpočívali a zasvätili ho: „Spomni na sobotňajší deň, aby si ho zasvätil“ (Ex 20, 8 – 11).

2, 4. Úsek 2, 4b – 3, 24 obsahuje správu Jahvistického prameňa o stvorení človeka, ktorú autor Gn prikladá k prvej správe o stvorení sveta a človeka. Podľa tejto správy sa zdá, akoby bol človek prvým Božím dielom na zemi, čím sa chce zrejme vyzdvihnúť, že je hlavou stvorenia.

2, 7. „Pán utvoril z hlíny človeka (ha'adam)“: zem ('adamah). Teda už v mene človeka – Adama je označená látka, z ktorej pochádza ľudské telo. Tým sa chce naznačiť, že telo človeka je z tej istej zeme ako telo zvierat a že je smrteľné. „A vdýchol do jeho nozdier dych života“, ožiovacieho ducha. Toto druhé teda, čo robí človeka človekom, je duša, stvorená bezprostredne od Boha. A dušou človek prevyšuje všetko viditeľné tvorstvo, dušou, ktorou sa človek pripodobňuje Bohu. Preto je duša viac než telo a výraz „tak sa stal človek živou bytosťou“ (Gn 2, 7) znie v hebrejskom origináli

„tak sa stal človek živou dušou“.

2, 8. Eden je meno krajiny a označuje úrodnú zem. Táto krajina bola vzhľadom na svätopisca na východ. „Pán vysadil v Edene raj“, raj je teda záhradou, a takto sa aj v Písme volá: záhrada Pánova (Iz 51, 3) alebo záhrada Božia (Ez 28, 13; 31, 8); je časťou krajiny Eden. 2, 9. „Strom života“ je symbol nesmrteľnosti. Druhý strom, čo bol tiež v strede raja (3, 3), bol „strom poznania dobra a zla“; nemá však meno od toho, že by v sebe mal niečo dobré alebo zlé, ani preto, že by jeho ovocie obohatilo vedomosti človeka. Svoje meno má odtiaľ, že toto poznanie je Božím privilegiom.

2, 10 – 14. Kraje a rieky, ktorými svätopisec určuje polohu raja, dnes ťažko s istotou overiť alebo stotožniť. Dve rieky sú všeobecne známe: Hidekel, čiže Tigris, a Perát, čiže Eufrat. Teda v tomto prípade by bol raj v krajoch Arménie, na juh od Kaspického mora. Tam, kde pramenia tieto dve rieky. Rieky Pišon a Gihon a krajinu Havilah nemožno geograficky určiť. Kuš je asi kraj na východ od Babylonie. – Bdélium je príjemne voňajúca živica, vytekajúca zo stromu, ktorý sa vyskytuje v Arábii, Indii, Médii a Babylonii. Stuhnuté kvapky bdélia sú významným kadidlom.

Tá obteká celú zem Kuš. ¹⁴ Meno tretej je Hidekel (Tigris). Tá tečie naproti Asýrii. A štvrtá rieka je Perát (Eufrat).

¹⁵ I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, aby ho obrábal a strážil. ¹⁶ A Pán, Boh, prikázal človekovi: „Zo všetkých stromov raja môžeš jesť. ¹⁷ Zo stromu poznania dobra a zla však nejedz! Lebo v deň, keď by si z neho jedol, istotne zomrieš.“

Stvorenie ženy. – ¹⁸ Potom Pán, Boh, povedal: „Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná.“

¹⁹ Keď Pán, Boh, vytvoril z hliny všetku poľnú zver a všetko nebeské vtáctvo, priviedol ho k Adamovi, aby videl, ako by ho nazval, lebo ako ho nazve, také bude jeho meno. ²⁰ A nazval Adam menom všetok dobytok, všetko nebeské vtáctvo a všetku poľnú zver. Ale pomoc, ktorá by mu bola podobná, nenašiel. ²¹ Tu Pán, Boh, dopustil na Adama tvrdý spánok, a keď zaspal, vybral mu jedno rebro a jeho miesto zaplnil mäsom. ²² A z rebra, ktoré vybral Adamovi, vytvoril Pán, Boh, ženu a priviedol ju k Adamovi.

²³ Vtedy Adam povedal:

„Toto je teraz kosť z mojich kostí
a mäso z môjho mäsa;
preto sa bude volať mužena,
lebo je vzatá z muža.“

²⁴ Preto muž opustí svojho otca
i svoju matku
a prilipne k svojej manželke,
a budú jedným telom.

²⁵ A obaja, Adam i jeho žena, boli nahí a nehanbili sa jeden pred druhým.

3 Pokúšanie a hriech. – ¹ No had bol ľstivejší ako všetky poľné zvieratá, ktoré urobil Pán, Boh, a vravel žene: „Naozaj

2, 16. Boh všetky mimoprirodzené prednosti človeka viaže na poslušnosť človeka voči Bohu. Teda „strom poznania dobra a zla“ je tu skúšobným kameňom prvých ľudí. Kedykoľvek by prekročili prikaz poslušnosti a jedli by zo stromu, odňime sa im dar nesmrteľnosti. 2, 22. „Z rebra, ktoré vybral Adamovi... vytvoril ženu“ je obrazné vyjadrenie vzťahu, ktorý spája muža a ženu... Boh stvoril ženu z čiastky Adama, z rebra, ktoré

je blízko srdca.

2, 23. „Mäso z môjho mäsa“, lebo hebrejčina nepozná slovo „telo“. – „Bude sa volať mužena, lebo je vzatá z muža.“ Slovenský preklad sa usiluje zachovať slovnú hru, ktorá je v hebrejčine výraznejšia (muž = 'iš, žena = 'iššah).

3, 1 – 6. Boh dovolil prarodičom jesť z ovocia všetkých stromov (2, 15 – 17), okrem jedného. Zo stromu

povedal Boh: »Nesmiete jesť z nijakého rajskeho stromu!«²“

² Žena odpovedala hadovi: „Z ovocia rajskeho stromov môžeme jesť, ³ ale o ovocí stromu, ktorý je v strede raja, nám Boh povedal: »Nejedzte z neho, ani sa ho nedotýkajte, aby ste nezmreli!«“ ⁴ – Tu povedal had žene: „Nie, nezmriete, ⁵ ale Boh vie, že v deň, keď budete z neho jesť, otvorí sa vám oči a vy budete ako Boh, budete poznať dobro a zlo.“ – ⁶ A žena videla, že strom je na jedenie chutný, na pohľad krásny a na poznanie vábivý, nuž vzala z jeho ovocia a jedla, dala aj svojmu mužovi, čo bol s ňou, a on tiež jedol.

3
2

— **Následky hriechu a trest.** – ⁷ I otvorili sa obom oči a spoznali, že sú nahí. Zošili figové listy a urobili si zásterky. ⁸ A potom, keď počuli hlas Pána, Boha, ktorý sa za denného vánku prechádzal po záhrade, skryl sa Adam i jeho žena pred Pánom, Bohom, medzi stromami záhrady.

3
12

⁹ I zavolať Pán, Boh, Adama a povedal mu: „Kde si?“ ¹⁰ On odpovedal: „Počul som tvoj hlas v záhrade, nuž bál som sa, lebo som nahý, a preto som sa skryl.“ ¹¹ Vravil mu: „Kto ťa upozornil, že si nahý?! Jedol si azda zo stromu, z ktorého som ti jesť zakázal!“ ¹² Adam odpovedal: „Žena, ktorú si mi dal na pomoc, tá mi dala zo

„poznania dobra a zla“ im totiž zakázal jesť, a to preto, aby človek poznal a uznal, že i keď je vlastníkom všetkých stvorených vecí, predsa nie je ich neobmedzeným pánom. Človek si má uvedomiť, že aj pri užívaní stvorených dobier je závislý od Boha, lebo poznať, čo je dobré a čo je zlé, a rozlíšiť to vie len Boh. Preto je cesta „k stromu poznania dobra a zla“ zakázaná. Čo je pre človeka otvorené, je cesta „k stromu života“. Potom pochopíme, že hoci pri Božom zákaze išlo o nepatrnú vec, pre zámer, ktorý Boh sledoval svojím príkazom, zákaz sa stal veľmi vážnym. To mal človek chápať aj v tom, že prekročenie tohto zákazu malo mať za následok ťažký trest: „Istotne zomrieš!“ – U prvých rodičov nebolo možné, že by pokušenie pri nich prišlo znútra: mali vliatu vedomosť, dostali milosť, čo ich oslobodzovala od boja nezriadených žiadostivosti proti rozumu a vôli. Preto muselo prísť pokušenie zvonka. Inými slovami: zlo je „už“ prítomné vo svete. Pokúšiteľ je tu diabol, bytosť, ktorá rozmyšľá a rozpráva, teda duch. A pretože pokúša k neposlušnosti a pýche, je to zlý duch (*Múd* 2, 24; *Jn* 2, 44; *Zjv* 12, 9). Had tu slúži ako symbol bytosti nepriateľskej Bohu a nepriateľskej človeku. Diabol pokúša slabšieho, ženu. Svoj zámer neprejavuje hneď, nepokúša razom na hriech. Hriech má svo-

ju psychológiu, ktorá spočíva v konfúzii svedomia. Hriech sa vždy začína znehodnotením hodnôt vo svedomí. Túto konfúziu reprezentuje Evin omyl pri vysvetľovaní Božieho zákazu jesť zo stromu, pretože tvrdí, že nemajú jesť zo stromu „v strede raja“ (*Gn* 3, 3); a pozorný čitateľ vie, že v strede raja bol strom života, z ktorého Boh jesť nezakázal (*Gn* 2, 9). Tým robí Boha luhárom a tak je dielo Zlého – diabla, ktorý začal rozhovor nevinnou otázkou, dokonane. Eva ťažko zhrešila: vedela, že príkaz je ťažký; a pohnútkou na jej hriech nebola len žiadostivosť, ale aj pýcha, túžba po samostatnosti a nezávislosti od Boha („Budete ako Boh!“); jej hriech zväčšuje i tá okolnosť, že zvedla aj svojho muža. Lenže Adamov hriech je väčší, veď mal v istom zmysle väčšiu zodpovednosť ako žena. Obaja však zhrešili ťažko. A pretože Adam je hlavou ľudského pokolenia (*Rim* 5, 12), v ňom sme zhrešili všetci, ktorí pochádzame od neho (dedičný hriech). 3, 7 – 13. V hriechu je prítomný už aj trest. Trest sa dotýkal v prvom rade duše. Zakusujú v sebe boj nezriadenej žiadostivosti: „otvorili sa obom oči“. Ale inakšie, ako to mysleli, „spoznali, že sú nahí“, a nastáva u nich boj telesného človeka proti duchovnému. K tomu pristupuje ďalší trest, a to strach pred Bohom. A napokon je to snaha vyhovoriť sa.

stromu a ja som jedol.“ ¹³ Potom povedal Pán, Boh, žene: „Prečo si to urobila?!“ A ona odpovedala: „Had ma naviedol, i jedla som.“

Potrebanie a prísľub Mesiáša: prvá blahozešť – protoevanjelium. – ¹⁴ Tu povedal Pán, Boh, hadovi:

„Preto, že si to urobil, prekliaty budeš	
medzi všetkým dobytkom	
a medzi všetkou poľnou zverou!	3
Na bruchu sa budeš plaziť	13
a prach zeme hltáť po celý svoj život!	—
¹⁵ Nepriateľstvo ustanovujem medzi tebou a ženou,	3
medzi твоjím potomstvom a jej potomstvom,	18
ono ti rozšliape hlavu	
a ty mu zraníš päťu.“	

¹⁶ Žene povedal:

„Veľmi rozmnožím tvoje trápenia a ťarchavosť;
v bolesti budeš rodiť deti,
a hoci budeš po mužovi túžiť,
on bude vládnuť nad tebou.“

¹⁷ A Adamovi povedal: „Preto, že si počúval hlas svojej ženy a jedol si zo stromu, o ktorom som ti prikázal: »Nesmieš z neho jesť!«,

nech je prekliata zem pre teba;
s námahou sa z nej budeš živiť
po všetky dni svojho života.

¹⁸ Trnie a bodľacie ti bude rodiť
a ty budeš jesť poľné byliny.

3, 15. Tento verš je síce náznakom ustavičného boja medzi ženou a hadom – diablom, ale je aj prejavom Božej lásky, ktorá prísľubuje žene raz víťazstvo nad diablom, a to skrze jej potomka, skrze Mesiáša. Preto sa tento verš volá prvou blahozešťou, protoevanjeliom. I keď Eviným potomstvom sú všetci ľudia, cirkevní otcovia a exegéti vedení svätým Pavlom (*Rim* 16, 20) vykladajú slovo individuálne o Ježišovi Kristovi. On bol jediný potomok, ktorý zvíťazil svojou smrťou na

kríži nad diablovou hlavou. – Žena, o ktorej je tu reč, je síce Eva, lež v plnom zmysle je to tá, čo porodila Krista bez súčinnosti muža, Panna Mária. Veď Kristus premohol diabla nie preto, že je synom Eviným, ale preto, že je Synom Božím. A Panna Mária jediná zo žien bola v ustavičnom nepriateľstve s diablom, veď jej dušu nezatienil nijaký hriech.

3, 16. Trest zasahuje vinníkov v ich hlavnom povelaní. Ženu ako matku, muža ako robotníka. Ale to

¹⁹ V pote svojej tváre budeš jesť svoj chlieb,
kým sa nevrátiš do zeme,
z ktorej si bol vzatý,
lebo prach si a na prach sa obrátiš!“

²⁰ Adam nazval svoju ženu menom Eva (Život), lebo sa stala matkou všetkých žijúcich.

Výkon trestu. – ²¹ Pán, Boh, urobil Adamovi a jeho žene kožený odev a obliekol ich. ²² Potom im Pán, Boh, povedal: „Hľa, človek sa stal ako jeden z nás! Poznal dobro i zlo. Len aby teraz nenačiahol svoju ruku po strome života a nejedol, a nežil naveky!“ ²³ A Pán, Boh, ho vykázal z raja Edenu, aby obrábal zem, z ktorej bol vzatý. ²⁴ Ba vyhнал človeka a na východ od raja Edenu postavil cherubov a vytasený ohňový meč, aby strážili cestu k stromu života.

4 Synovia prarodičov: Kain a Ábel. – ¹ Adam potom poznal svoju ženu Evu a ona počala a porodila Kaina, a povedala: „Získala som človeka od Pána.“ ² A opäť porodila – jeho brata, Ábela. Ábel bol pastier oviec, Kain roľník.

³ Po nejakom čase Kain priniesol obeť Pánovi z poľných plodín. ⁴ Aj Ábel obetoval podobne z prvotín svojich oviec, z tých najtučnejších. A Pán zhliadol na Ábela a na jeho obeť. ⁵ Na Kaina však a na jeho obeť nezhlíadal. Kain sa veľmi rozhneval a zamračila sa mu tvár. ⁶ Tu povedal Pán Kainovi: „Prečo sa hneváš a prečo sa ti zamračila tvár? ⁷ Či nie je to takto: Ak robíš dobre, môžeš sa vystrieť, ale ak

neznamená, že keby neboli spáchali hriech, žena by nebola bývala rodila v bolesti a muž by sa nebol potil pri práci. Veľký trest však bol, že stratili spoločenstvo s Bohom (v. 23).

^{3, 20.} Adam prijíma trest pokorne, posilnený nádejou budúceho víťazstva „ženinho potomstva“, a túto svoju nádej aj vyslovuje tým, že svoju ženu pomenúva Evou – Chawah, čiže Životom. Eva sa stáva predobrazom Panny Márie, Matky žijúcich.

^{3, 21 – 24.} Boh prarodičov spravodlivo vypovedáva z miesta, na ktorom mali žiť šťastne, ak by boli poslúchali Boží príkaz. Nestalo sa tak. Boh ich vyháňa aj preto, aby nejedli zo stromu života. Stratili naň právo, lebo hriech ich olúpil o výsadu nesmrteľnosti. Boh ich vyhнал do zeme, prekliatje pre hriech. Človek ju má

odteraz obrábať, má s ňou zápasiť.

^{4, 1.} „Poznať ženu“ v hlbokjej biblickej reči značí pohlavné spojenie v kladnom slova zmysle. V opačnom prípade používa Sväté písmo výraz „ležal s ňou“ (porov. 2 Sam 13, 14), čím sa myslí cudzoložstvo.

^{4, 1 – 2.} Kain sa na tomto mieste odvodzuje od slovesa qanah a značilo by „získaného, prijatého“. Ábel je „syn“ (asyr), prvorođený syn.

^{4, 3 – 4.} „Pán zhliadol“ a „nezhlíadol“ sa vyjadruje záľuba v obeť alebo jej odvrhnutie. Ako poznali Kain a Ábel, že prvého obeť Pán neprijal a druhého prijal, nie je isté. Pravdepodobne v tom, že Ábela požehnával a Kainovi sa nevodilo najlepšie.

^{4, 6 – 7.} Pri Kainovi bolo badať, že je zlej vôle a že zamýšľa čosi zlé. Pán sa ho snaží od jeho zlého úmyslu

dobre nerobíš, čiha hriech pri dverách a sleduje ťa jeho žiadostivosť, a predsa ty ju máš ovládať?“ ⁸ Tu Kain povedal svojmu bratovi Ábelovi: „Vyjdime si von!“ A keď boli na poli, napadol Kain svojho brata Ábela a zabil ho. ⁹ A Pán povedal Kainovi: „Kde je tvoj brat Ábel?“ On však odvetil: „Neviem. Či som ja strážca svojho brata?“ ¹⁰ Pán povedal: „Čo si to urobil?! Hlas krvi tvojho brata hlasno volá zo zeme ku mne. ¹¹ Buď teraz prekliaty zo zeme, ktorá otvorila ústa, aby pila krv tvojho brata z tvojich rúk! ¹² Keď budeš obrábať pôdu, neprinesie ti nijakú úrodu. Budeš nestály a túlavý na zemi.“ ¹³ Kain povedal Pánovi: „Môj zločin je väčší, než aby mi bol odpustený. ¹⁴ Hľa, ty ma dnes odháňaš od zeme a budem sa skrývať pred tvojou tvárou; nestály a túlavý budem na zemi. A ktokoľvek ma nájde, zabije ma.“ ¹⁵ Pán mu však povedal: „Nie tak! Lebo každý, kto zabije Kaina, sedemnásobnú pomstu si odnesie!“ Potom Pán urobil Kainovi znak, aby ho nik, kto ho nájde, nezabil. ¹⁶ A Kain sa vzdialil od Pána a zdržoval sa v kraji Nod na východ od Edenu.

Kainovi potomkovia. – ¹⁷ A Kain poznal svoju ženu a ona počala, a porodila Henocha. Potom vystaval mesto a nazval ho menom svojho syna Henocha. ¹⁸ Henochovi sa narodil zasa Irad, Iradovi Maviel, Mavielovi Matusael a Matusaelovi Lamech. ¹⁹ Lamech si vzal dve ženy. Jedna mala meno Ada a druhá mala meno Sela. ²⁰ Ada porodila Jabela; on je praotcom tých, čo bývajú v stanoch a chovajú dobytok. ²¹ Meno jeho brata bolo Jubal. On je praotcom všetkých, čo hrajú na citare a na flaute. ²² Aj Sela porodila Tubalkaina, kováča, ktorý robil všelijaké veci z medi a zo železa. Tubalkainova sestra bola Noema.

4
8
—
4
22

odvrátiť. Ak sa Kain neprestane hnevať, je v nebezpečenstve, že spácha zločin.

4, 8–16. Kain zamietol príležitosť polepšiť sa a rúti sa do záhuby. Hriech rodí hriech. Zo závesty zabije svojho nevinného brata. Ábel, nevinná obeta, je predobrazom Ježišovej smrti. – Aj po hriechu vraždy sa Pán blíži ku Kainovi s výčitkou. Kain sa nechce k hriechu priznať. Napokon uzná svoj hriech, lež ani teraz neprosí o odpustenie, zdá sa, že si ide zúfať: „ktokoľvek ma nájde, zabije ma“ a „môj zločin je väčší, než aby mi bol odpustený“.

Bratovrah sa bojí svojho zavraždenia, myslí si, že niekto pomstí Ábela. Ale Boh aj tu trest ponecháva len sebe.

4, 17. Henoch značí ‚zvyklý‘ alebo ‚zasvätený‘. Kde a kedy postavil Kain „mesto“, sa nedá zistiť. Nebolo to však mesto v našom zmysle.

4, 19–22. Kainov rodostrom má sedem generácií: Kain, Henoch, Irad, Maviel, Matusael, Lamech a Jabel s Jubalom. Význam týchto mien je neistý, zdá sa, že niektoré ani nie sú hebrejského pôvodu. Ada znamená ‚okrasa‘, Sela ‚tieň‘.

²³ Raz povedal Lamech svojim ženám, Ade a Sele:

„Počujte môj hlas, Lamechove ženy,
nakloňte sluch k mojej reči!
Zabijem muža, ktorý ma poraní,
a mládenca, ktorý ma udrie.

²⁴ Sedem ráz pomstený bude Kain,
Lamech však sedemdesiatsedem ráz.“

4
23 — 5 5
Rodokmeň Setovcov. – ²⁵ Adam opäť poznal svoju ženu a ona porodila syna, a dala mu meno Set, hovoriac: „Veď Boh mi nahradil iného potomka namiesto Ábela, ktorého zabil Kain.“ ²⁶ Aj Setovi sa narodil syn a dal mu meno Enos. Vtedy sa začalo vzývať meno Pánovo.

5 ¹ Toto je zoznam Adamovho potomstva: Keď Boh stvoril Adama, urobil ho na Božiu podobu, ² muža a ženu ich stvoril, požehnal ich a dal im meno človek, keď boli stvorení. ³ Keď mal Adam stotridsať rokov, narodil sa mu syn, jemu podobný, podľa jeho obrazu, a nazval ho menom Set. ⁴ Po Setovom narodení žil Adam ešte osemsto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ⁵ A všetkých dní Adamovho života bolo deväťstotridsať rokov a potom zomrel.

4, 23 – 24. Pieseň Lamechova, čiže pieseň o meči, prezrádza, ako ľudstvo bez Boha mravne klesá. Už nejde o prísnu spravodlivosť, ale o pomstu: svojvoľne bude vraždiť aj pre najmenšiu urážku a ublíženie na tele. Možno, že Lamech po prvý raz držal v rukách meč, čo mu ukoval jeho syn Tubalkain, a pyšný na svoju silu a istotu prezrádza svoje ukrutné vnútro. Lamech je horší ako Kain. Kain vraždil z nenávisti a závidia, Lamech na to skoro nemá ani príčinu. Kain sa nechcel ani priznať, že zabil brata, Lamech sa so svojím vražedným úmyslom vychvaľuje. Lamech sa vynáša nad Boha, ktorý sľúbil, že Kainovu smrť potresce sedemkrát, Lamech sa bude pomstiť krutejšie, krivdu potresce totiž až sedemdesiatsedemkrát. Hrozný je rodostrom Kainov: začína sa bratovraždou a končí človekom, ktorý sa chvástá vražednými úmyslami.

4, 25. Podľa niektorých meno Set je sumerského pôvodu a značí „brat“. Iní ho odvodzujú od slovesa šat „nahraďený“, postavený na „miesto“. V tomto prípade Set by bol náhradou za Ábela a Set by už Eve bol zárukou, že sa splní prísľub o Mesiášovi (3, 15).

4, 26. V mene Enos, za ktorého, sa začalo vzývať meno Pánovo, sú zdôraznené dva významy: Enos znamená

„človek“ aj „meno“ Pána – Jahveho. Text je dokladom náboženskej orientovanosti časti ľudského potomstva. 5, 1. „Zoznam“, hebr. sefer, značí sice v prvom rade „knihu“, ale aj akýkoľvek „menší spis, záznam“, teda aj „zoznam“.

5, 2 – 32. V rodostrome Setitovcov od Adama až po Lamecha, otca Noemovho, je desať generácií. Udané sú roky tých mužov, čo predstavovali jednotlivé generácie. Na prvý pohľad by sa teda zdalo, že ľahko možno určiť čas od stvorenia sveta do potopy sveta, od Adama po Noema. Stačilo by sčítať celkové roky desiatich predstaviteľov spomenutých generácií a došli by sme k presnému poznaniu času od stvorenia prvého človeka až po potopu sveta. Treba si však uvedomiť, že svätopiscovi nešlo tak o určenie času, o chronológiu, ako skôr o to, aby poukázal na pôvod jednotlivých rodín od Adama po Noema, potom od Noema po Abraháma a napokon od Abraháma po Jakuba a izraelský národ; v tomto národe sa vyplní protoevanjelium, ktoré sa medzičasom znova a znova Božím prísľubom potvrdzuje. Na dokázanie tohto faktu stačí uviesť, že v Svätom písme sú genealógie na niektorých miestach neúplné, nezodujú

⁶ Keď mal Set stopäť rokov, narodil sa mu Enos. ⁷ A Set po Enosovom narodení žil ešte osemstosedem rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ⁸ Všetkých Setových dní bolo deväťstodvanásť rokov a potom zomrel.

⁹ Keď mal Enos deväťdesiat rokov, narodil sa mu Kainan. ¹⁰ Po Kainanovom narodení žil Enos ešte osemstopäť rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹¹ Všetkých Enosových dní bolo deväťstopäť rokov a potom zomrel.

¹² Keď mal Kainan sedemdesiat rokov, narodil sa mu Malaleel. 5

¹³ Po Malaleelovom narodení žil Kainan ešte osemstoštyridsať rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁴ Všetkých Kainanových dní bolo deväťstodesať rokov a potom zomrel. 6

¹⁵ Keď mal Malaleel šesťdesiatpäť rokov, narodil sa mu Jared. ¹⁶ Po Jaredovom narodení žil Malaleel ešte osemstotridsať rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁷ Všetkých Malaleelových dní bolo osemstodeväťdesiatpäť rokov a potom zomrel. —

¹⁸ Keď mal Jared stošesťdesiatdva rokov, narodil sa mu Henoch. 5

¹⁹ Po narodení Henocha žil Jared ešte osemsto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁰ Všetkých Jaredových dní bolo deväťstošesťdesiatdva rokov a potom zomrel. 27

²¹ Keď mal Henoch šesťdesiatpäť rokov, narodil sa mu Matuzalem.

²² A Henoch chodil s Bohom. Po Matuzalemovom narodení žil ešte tristo rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²³ Všetkých Henochových dní bolo tristošesťdesiatpäť rokov. ²⁴ Henoch chodil s Bohom a nebolo ho, lebo Boh ho vzal.

²⁵ Keď mal Matuzalem stoosemdesiat sedem rokov, narodil sa mu Lamech. ²⁶ Po Lamechovom narodení žil Matuzalem ešte sedemstoosemdesiatdva rokov a narodili sa mu synovia a dcéry.

²⁷ Všetkých Matuzalemových dní bolo deväťstošesťdesiatdeväť rokov a potom zomrel.

sa ani v menách (*Mt* 1, 8 n.; *1 Krn* 3, 10 n. atď.). Preto právom možno predpokladať, že v rodostrome sú vynechané niektoré generácie, ako keby v reťazi vypadli niektoré ohnivé. – O mimoriadne dlhom veku patriarchov možno povedať iba toľko, že ho nachádzame len v najstaršej vrstve Pentateuchu, kde sa s obľubou narába so symbolickými číslami, ktoré my už dnes nerozriešime. Babylonské zázna-

my uvádzajú pri starých kráľoch ešte oveľa vyšší vek. ⁵, ²¹ – ²⁴. Henoch sa líši od ostatných patriarchov tým, že jeho život je znateľne kratší, počet jeho rokov sa dokonale zhoduje s počtom dní slnečného roka, Písmo o ňom hovorí, že „chodil s Bohom“, ako neskôr o Noemovi, a „Boh ho vzal“, ako Eliáša. Preto je veľkou postavou židovskej tradície, ktorá ho stavia za príklad svojej nábožnosti.

²⁸ Keď mal Lamech stoosemdesiatdva rokov, narodil sa mu syn
²⁹ a dal mu meno Noe, hovoriac: „Tento nás poteší pri našej ro-
 bote a námahách na zemi, ktorú Pán prekliat.“ ³⁰ Po Noemovom
 narodení žil Lamech ešte päťstodeväťdesiatpäť rokov a narodili sa
 mu synovia a dcéry. ³¹ Všetkých Lamechových dní bolo sedem-
 stosedemdesiatsedem rokov a potom zomrel.
³² Keď mal Noe päťsto rokov, narodili sa mu Sem, Cham a Jafet.

POTOPA SVETA, 6, 1 – 9, 17

5
 28
 —
 6
 13
6 Príčina potopy: ľudská skazenosť. – ¹ Keď sa ľudia začali na
 zemi množiť a keď sa im narodili dcéry, ² Boží synovia videli,
 že ľudské dcéry sú pekné, a brali si z nich za ženy, koľko len chce-
 li. ³ A Pán povedal: „Môj Duch neostane dlho v ľuďoch (pre ich
 poblúdenie), lebo sú len telo. Ich dní bude iba stodvadsať rokov.“
⁴ V tom čase boli na zemi obri – ba aj neskôr –, a keď Boží synovia
 obcovali s ľudskými dcérami, ony im rodili obrov. To sú hrdinovia
 dávnych čias, slávni muži.
⁵ Keď Pán videl, že ľudská nerest na zemi je veľká a že všetko zmýš-
 ľanie ich srdca je ustavične naklonené na zlé, ⁶ Pán oľutoval, že
 stvoril človeka na zemi. Bol skormútený v srdci a povedal: ⁷ „Vy-
 ničím zo zemského povrchu ľudí, ktorých som stvoril: človeka
 i zvieratá, plazy i nebeské vtáctvo, lebo ľutujem, že som ich urobil.“
⁸ Iba Noe našiel milosť u Pána.

Boh ohlasuje potopu sveta. – ⁹ Toto je Noemova história: Noe
 bol najspravodlivejší a najbezúhonnejší muž medzi svojimi súčas-
 níkmi. Noe viedol bohumilý život. ¹⁰ Noemovi sa narodili traja
 synovia: Sem, Cham a Jafet. ¹¹ Zem však bola skazená pred Bohom,
 zem bola plná nerestí. ¹² I videl Boh, že zem je veľmi skazená, lebo
 všetko ľudstvo blúdilo na svojej ceste. ¹³ Tu povedal Boh Noemo-
 vi: „Predo mnou nastal koniec všetkému, čo má telo, lebo zem je

6, 1 – 7. Príčinou, prečo Boh tresce ľudstvo poto-
 pou, je ľudská zloba, najmä skaza mravov. Biblic-
 ký text sa vracia k naratívne rozprávaniu naj-
 prv o Božích synoch a obroch, aby zdôraznil tému
 rozvíjajúceho sa zla. Ide tu zrejme o spomienku
 na prastarý mýtus o jednote božských a ľudských
 bytostí a ich potomkov (porov. Nm 13, 33). „Boží
 synovia“ sú pravdepodobne Setiti, medzi ktorými
 sa zbožnosť udržala za dlhší čas ako u iných po-

tomkov Adamových. Ľudské dcéry zasa Kainovo
 potomstvo. – „Pán oľutoval, že stvoril človeka na
 zemi.“ Tento výraz o Božej ľútosti neslobodno brať
 v pravom slova zmysle, veď Boh nič nemôže ľuto-
 vať, lebo sa nemôže meniť. Písmo veľa ráz hovorí
 o Bohu ako o ľuďoch.

6, 9 – 11. Noe značí „pokoj“ alebo prinášajúci pokoj,
 potechu, radosť. Noe bol muž spravodlivý a zbožný, žil
 podľa Božej vôle a „chodil s Bohom“ ako Henoch (5, 22).

preplnená ich nepravosťou a ja ich zničím aj so zemou. ¹⁴ Urob si koráb z cyprusového dreva, v korábe urob priehradu a znútra i zvonka ho vymaž smolou! ¹⁵ A postav ho takto: tristo laktov bude jeho dĺžka, päťdesiat laktov jeho šírka a tridsať laktov jeho výška. ¹⁶ Na korábe sprav aj otvor na jeden lakeť, urob ho hore dookola! Aj dvere daj na bok korába a urob spodné, stredné a vrchné poschodie. ¹⁷ Lebo ja privediem na zem vody potopy, aby som zničil každé telo, v ktorom je dych života pod nebom. Všetko, čo je na zemi, zahynie. ¹⁸ S tebou však uzavriem zmluvu: do korába vojdeš ty i tvoji synovia, tvoja žena aj ženy tvojich synov s tebou. ¹⁹ A z každého druhu živočíchov vezmeš do korába po jednom páre, aby sa s tebou zachovali nažive, teda samca i samicu. ²⁰ Zo všetkých vtákov podľa svojho druhu, z dobytká podľa svojho druhu a z plazov podľa svojho druhu vojdú po dvoch do korába s tebou, aby mohli žiť. ²¹ Ty však naber z každého jedla, čo sa jedáva, a vezmi so sebou! To bude tebe aj im za pokrm.“ ²² A Noe urobil všetko tak, ako mu prikázal urobiť Boh.

6
14
—
7
7

7 **Priebeh potopy.** – ¹ Potom Pán povedal Noemovi: „Vojdi ty a celá tvoja rodina do korába, lebo som videl, že iba ty si spravodlivý predo mnou v tomto pokolení. ² Zo všetkých čístých zvierat vezmi po sedem samcov a samíc, zo zvierat, čo sú nečisté, po dvoch, samca a samicu. ³ Aj z nebeského vtáctva vezmi po sedem samcov a samíc, aby sa zachovalo nažive semä na celej zemi. ⁴ Lebo už len sedem dní – a potom dám pršať na zem štyridsať dní a štyridsať nocí a vyhubím z povrchu zeme všetky bytosti, ktoré som urobil.“ ⁵ A Noe urobil všetko tak, ako mu rozkázal Pán.

⁶ Noe mal šesťsto rokov, keď bola potopa vody na zemi. ⁷ I vošiel Noe a s ním aj jeho synovia, jeho žena a ženy jeho synov pred zátopou

6, 18., „S tebou však uzavriem zmluvu.“ Nie dvojstrannú dohodu, ale láskavú záruku, ktorou sa Boh zaviazal voči tým, ktorých si vyvolil. Neskôr prídu takéto zmluvy s Abrahámom (Gn 15, 17), s celým národom (Ex 19, 1) v očakávaní novej zmluvy, ktorú Boh uzavrie v plnosti času (Mt 26, 28; Hebr 9, 15).

7, 1–16. Čas, určený na pokánie, sa miňal, ľudstvo sa však nespamätalo, veselilo sa a hrešilo „až do dňa, keď Noe vošiel do korába“ (Mt 24, 38). – Potopou sa

svet vracia do „chaosu“, to znamená do toho stavu, ktorý na zemi jestvoval, kým Boh neoddelil „vody, ktoré boli pod oblohou, od vôd, ktoré boli nad oblohou“ (Gn 1, 7). Teraz sa vody opäť spojili (porov. Gn 7, 11), aby privedli na zem potopu. Boh tým, že pri stvorení oddeľuje jednu vec od druhej, mení chaos na jeho opak: „A Boh videl, že je to dobré“ (Gn 1, 12). Biblický termín chaos znamená i hriech, ktorý bol príčinou potopy.

vody do korába. ⁸ Aj z čistých i z nečistých zvierat, z vtáctva a zo všetkého, čo sa hýbe na zemi, ⁹ vošlo po dvoch, samec a samica, do korába s Noemom, ako mu prikázal Pán.

¹⁰ Po siedmich dňoch sa privalili na zem vody potopy. ¹¹ V šiestom roku Noemovho života, v druhom mesiaci, na sedemnásty deň mesiaca vyvalili sa všetky pramene veľkej hĺbočiny a otvorili sa nebeské priepusty. ¹² A pršalo na zem štyridsať dní a štyridsať nocí. ¹³ A práve v ten deň vošiel do korába Noe, jeho synovia: Sem, Cham a Jafet, jeho žena a ženy jeho synov s nimi. ¹⁴ Oni a všetky zvieratá podľa svojho druhu i všetky plazy, čo sa plazia po zemi, podľa svojho druhu a všetko vtáctvo podľa svojho druhu – všetky operence a okrídlence – ¹⁵ vošli k Noemovi do korába po páre z každého tela, v ktorom bol dych života. ¹⁶ A čo vošlo, bol samec a samica z každého živočicha, ako mu prikázal Boh. A Pán zavrel Noema zvonku.

¹⁷ I nastala štyridsaťdenná potopa na zemi. Vody pribúdali a vyzdvihli koráb zo zeme do výšky. ¹⁸ Vody veľmi stúpali a zaplavili všetko na zemskom povrchu, koráb však plával na vodách. ¹⁹ A vody vzrastali ďalej na zemi, takže zaliali všetky, aj vysoké vrchy, ktoré sú pod šírým nebom. ²⁰ Voda prevyšovala o pätnásť laktov vrchy, ktoré pokrývala. ²¹ I zahynulo každé telo, ktoré sa pohybovalo na zemi: vtáctvo, dobytok, zver, plazy, čo sa plazia po zemi, aj všetci ľudia. ²² Všetko, čo malo v nozdrách dych života, všetko, čo žilo na suchu, zomrelo. ²³ Zahubil všetky bytosti, čo boli na zemi: ľudí aj dobytok, plazy i nebeské vtáctvo, a boli vyhubené zo zeme. Ostal iba Noe a to, čo bolo s ním v korábe. ²⁴ A vody ovládali zem ešte stopäťdesiat dní.

8 Potopa prestáva, Noe vychádza z korába. – ¹ Tu si Boh spomenul na Noema a na všetku zver a všetok dobytok, ktorý bol s ním v korábe, a Boh dal zaviať vetru nad zemou a vody upadávali. ² Zatvorili sa aj žriedla hĺbočín a nebeské priepusty a prestal pršať dážď z neba. ³ Vody prúdili a odtekali a vracali sa zo zeme a po stopäťdesiatich dňoch vôd ubudlo. ⁴ A v siedmom mesiaci, na sedemnásty deň mesiaca koráb zastal na vrchu Ararat. ⁵ Vody odchádzali a upadávali až do desiateho mesiaca. V prvý deň desiateho mesiaca sa zjavili temená vrchov. ⁶ A keď uplynulo štyridsať dní, Noe otvoril okno korába, ktoré bol urobil, ⁷ a vypustil krkavca.

On odlietal a vracal sa, kým nevyschli vody na zemi. ⁸ Po ňom vypustil holubicu, aby zvedel, či sa už vody stiahli zo zeme. ⁹ Ale keď holubica nenašla miesto, kde by spočinula jej noha, vrátila sa späť k nemu do korába; lebo vody boli ešte na povrchu celej zeme. On vystrel ruku, chytil ju a vzal ju k sebe do korába. ¹⁰ Potom čakal ďalších sedem dní a opäť vypustil z korába holubicu. ¹¹ A holubica priletela k nemu iba v podvečer a v zobáku mala čerstvú olivovú ratolest'. ¹² Tu Noe poznal, že vody zo zeme zmizli. Čakal však ešte ďalších sedem dní a zasa vypustil holubicu, ale tá sa už k nemu nevrátila. ¹³ V šesťstoprvom roku teda, v prvom mesiaci, v prvý deň mesiaca vyschli vody na zemi. ¹⁴ Tu Noe odstránil strechu korába, aby videl, a zemský povrch bol suchý. ¹⁵ V druhom mesiaci, na dvadsiaty siedmy deň mesiaca bola zem suchá.

8

8

—

9

2

Vtedy povedal Boh Noemovi: ¹⁶ „Vyjdi z korába ty aj tvoja žena, tvoji synovia a ženy tvojich synov s tebou! ¹⁷ A vyved' všetky druhy živočíchov, ktoré sú s tebou: vtáctvo, dobytok a všetky plazy, čo sa plazia po zemi, aby sa hemžili na zemi a aby sa množili a naplňali zem.“ ¹⁸ Vyšiel teda Noe a jeho synovia, jeho žena a ženy jeho synov s ním; ¹⁹ všetka zver, všetky plazy a všetko vtáctvo, všetko, čo sa pohybuje na zemi, vyšlo podľa svojich druhov z korába. ²⁰ Tu Noe postavil Pánovi oltár, vzal zo všetkého čistého dobytku a zo všetkých čistých vtákov a priniesol zápalnú obeť na oltári. ²¹ I zavoňal Pán príjemnú vôňu a povedal si: „Už nikdy viac neprekľajem zem pre človeka, lebo zmýšľanie ľudského srdca je od mladosti zlé. Preto už nikdy nevyhubím všetko živé, ako som to urobil. ²² Kým potrvá zem, nikdy neprestane sejsa a žatva, chladno a teplo, leto a zima, deň a noc.“

9 Božia zmluva s ľudstvom po potope sveta. – ¹ Potom Boh požehnal Noema a jeho synov a povedal im:

„Plodte a množte sa a naplňte zem!

² Nech majú pred vami strach
a hrôzu všetky zvieratá zeme,

8, 21. „Zavoňal Pán príjemnú vôňu.“ Tento antropomorfizmus sa stane obradným technickým zvratom (Ex 29, 18. 25; Lv 1, 9. 13). – „Zmýšľanie ľudského srdca“ – srdce je vnútro človeka odlišné od toho, čo vid-

no, najmä od „tela“. Je sídlom schopností a osobnosti, v ktorom sa rodia myšlienky a city, reči, rozhodnutia a činy. Boh ho pozná až do dna.

9, 1 – 7. Ako Boh požehnal Adama (1, 28), tak teraz

- všetko vtáctvo neba
a všetko, čo sa hýbe na zemi;
dostávate do rúk všetky ryby mora.
- 3 Všetko, čo sa hýbe a žije, nech je vám za pokrm,
všetko vám dávam tak ako zelené byliny.
- 4 Iba mäso s dušou, ktorá je v krvi, nesmiete jesť.
- 5 Ale krv vašich duší budem vyhľadávať;
budem ju vyhľadávať od každého zvieraťa
9 a od každého človeka, aj keď je to brat,
3 budem vyhľadávať dušu človeka.
- 6 Kto preleje ľudskú krv,
9 človek nech preleje jeho krv,
15 lebo na Boží obraz som stvoril človeka.
- 7 Vy sa však plodte a množte sa,
rozšírte sa na zemi a naplňte ju!“

⁸ Potom Boh povedal Noemovi i jeho synom, čo boli s ním: ⁹ „Ja uzavriem zmluvu s vami a s vaším potomstvom, čo bude po vás, ¹⁰ aj s každou živou bytosťou, čo je s vami: s vtáctvom, s dobytkom a so všetkou zverou, ktorá s vami vyšla z korába, so všetkými zvieratami, čo sú na zemi. ¹¹ Áno, uzavriem s vami zmluvu, že už nikdy nezhynie všetko živé vo vodách potopy a že už nikdy nebude potopa, ktorá by spustošila zem.“

¹² A Boh hovoril ďalej: „Toto bude znakom zmluvy, ktorú uzavieram na večné pokolenia medzi mnou a vami a všetkými živými bytosťami, čo sú s vami: ¹³ Svoj oblúk umiestňujem v oblakoch, aby bol znakom zmluvy medzi mnou a zemou. ¹⁴ Keď zastriem zem oblakmi a keď sa v oblakoch zjaví moja dúha, ¹⁵ vtedy si spomeniem na

po potope požehnáva Noema, hlavu nového ľudstva, a dáva mu nadvládu nad všetkým, čo žije na zemi. Po dedičnom hriechu sa aj príroda spriechila človeku. Predtým vládol nad ňou ľahko a pokojne. Po potope Boh zakazuje jesť krv alebo mäso, v ktorom by ostala všetka krv. Podľa poňatia starozákonného človeka bola krv sídlom duše. Duša však prináleží len Bohu, nemá ľudská duša. Preto beda tomu, kto preleje ľudskú krv. Odteraz bude platiť zákon odvety: život za život. Prisnosť tohto zákona sa zakladá na hodnosti človeka, ktorý je stvorený na Boží obraz.

9, 8 – 11. Prísľub, že Boh nezničí svet celosvetovou

potopou, sa dotýka človeka, zvierať a všetkého potomstva. Zvieratá, stvorené kvôli človekovi, pokladajú sa s ním za jeden celok. Boh nevyvíči viac potopou všetko stvorenstvo! Boh sa zaručuje za tento prísľub a Písmo nám ho opisuje ako „zmluvu“, na ktorú spomienkou bude dúha. Pritomnosťou zmluvy medzi Bohom a človekom je odteraz téma zla ohraňovaná a prekonaná inou témou, ktorej budú patriť nasledujúce stránky Písma – témou znovunarodenia, obnovenia a spásy.

9, 12 – 16. Túto zmluvu Boh potvrdzuje znamením, znakom, akoby pečatou. Dúha bude znamením pokoja

svoju zmluvu, ktorá je medzi mnou a medzi vami i každou živou bytosťou. Už nikdy nebude vôd potopy, ktorá by zahubila všetky živé tvory. ¹⁶ V oblakoch bude oblúk, uvidím ho a spomeniem si na večnú zmluvu, uzavretú medzi Bohom a každou živou dušou všetkých živých tvorov, čo sú na zemi.“

¹⁷ A Boh povedal Noemovi: „Toto je znak zmluvy, ktorú som uzavrel medzi sebou a medzi všetkými živými tvormi na zemi.“

Kliatba a požehnanie Noemovo. – ¹⁸ Noemovi synovia, ktorí vyšli z korába, boli Sem, Cham a Jafet. Cham je otcom Kanaána.

¹⁹ Títo traja boli teda Noemovi synovia a z nich sa rozšírilo ľudstvo po celej zemi.

²⁰ Noe začal obrábať zem a vysadil vinicu. ²¹ A keď sa napil vína, opil sa a obnažený ležal vo svojom stane. ²² I uvidel Cham, Kanaánov otec, nahotu svojho otca a vonku to hovoril svojim dvom bratom.

²³ Ale Sem a Jafet vzali plášť, obaja si ho položili na ramená, išli chrbtom a zakryli otcovu nahotu. Tvár mali odvrátenú, takže nevideli otcovu nahotu. ²⁴ Keď sa Noe prebral z vína a keď sa dozvedel, čo mu urobil najmladší syn, ²⁵ povedal:

„Buď prekliaty, Kanaán,
staň sa poníženým sluhom svojich bratov!“

²⁶ Potom pokračoval:

„Nech je zvelebený Pán, Boh Semov,
a Kanaán nech je jeho sluhom!

²⁷ Nech Boh rozvetví Jafeta
a nech býva pod Semovými stanmi
a Kanaán nech je jeho sluhom!“

a Božieho milosrdenstva. Neskôr, pri Abrahámovi to bude obriezka (Gn 17, 11), pri sinajskej zmluve pokropenie krvou obetných zvierat. Autor netvrdí, že Boh vtedy stvoril dúhu alebo že by sa vtedy prvýkrát zjavila. Znamenie nemusí byť niečo mimoriadne.

9, 18 – 19. Tieto verše sú úvodom k nasledujúcej rozprave a pripravujú aj správu o rozchode národov (kap. 10 – 11). Sem, hebr. šem, značí ‚meno, slávne meno‘; Cham značí ‚teplý‘ alebo ‚spojený‘ a napokon Jafet

‚krásy‘ alebo ‚šírka‘.

9, 25 – 27. Udivuje, že Noe nepreklial ani tak Chama, ako jeho potomstvo, čo bolo pre Chama horšie. Boh najcitlivejšie tresce ľudí na deťoch. Chamovi potomkovia sa stanú sluhami svojich bratov. Kanaánčania, ako to dokazujú dejiny, upadli do takej bezbožnosti, že sa na nich naozaj splnila Noemova kliatba. Izraeliti, potomkovia to Semovi, v čase príchodu do zaslúbenej zeme ich sčastičky podmanili, sčastičky vyhubili. Sem dostáva

9

16

9

27

Noe žil po potope ešte tristošesťdesiat rokov. ²⁸ Všetkých Noemových dní bolo deväťstošesťdesiat rokov a potom zomrel.

RODOKMEŇ NÁRODOV

10 Jafetovci. – ¹ Toto je potomstvo Noemových synov – Sema, Chama a Jafeta, lebo po potope sa im narodili synovia. ² Jafetovi synovia sú Gomer, Magog, Madai, Javan, Tubal, Mosoch a Tiras. ³ Gomerovi synovia sú Askenéz, Rifat a Togorma. ⁴ Javanovi synovia sú Elisa, Taršiš, Kitim a Dodanim. ⁵ Z nich sa rozvetvili ostrovné národy podľa svojich krajín, jazykov, kmeňov a obyvateľstva.

Chamovci. – ⁶ Chamovi synovia sú Kuš, Mesraim, Fut a Kanaán. ⁷ Kušovi synovia sú Saba, Hevila, Sabata, Regma a Sabatacha. Regmovi synovia sú Šaba a Dedan. ⁸ Kušovi sa narodil tiež Nimród. On začal byť mocnárom na zemi. ⁹ Bol udatným poľovníkom pred Pánom, takže sa hovorievalo: „Udatný poľovník pred Pánom ako Nimród!“ ¹⁰ Jeho kráľovstvom bol na počiatku Bábel, Arach, Achad a Chalane v krajine Senaár. ¹¹ Z tejto krajiny tiahol do Asýrie a vystaval Ninive, mesto Rechobot, Chale ¹² a Rezen medzi Ninive a Chale. To je najväčšie mesto.

¹³ Od Mesraima pochádzajú Lúdivia, Anamčania, Leabčania, Naftuchovia, ¹⁴ Fetrusi, Kasluchovia – z nich vzišli Filištínci – a Kaf-
torčania. ¹⁵ Od Kanaána pochádza jeho prvorođený Sidon a Hetejci,

otcovské požehnanie a je vyslovené chválou Semovho Boha. Právý Boh bude mať osobitný vzťah k Semovmu potomstvu. I keď mnohí zo Semitov odpadnú od viery v pravého Boha, prakticky však niektorí ostanú verní, a ako to neskoršie svätopisec ukáže, budú to Izraeliti. Požehnanie je už v tom, že so Semitmi bude Pán, Boh. – Aj Jafet dostáva požehnanie, on síce nebude nositeľom Božieho zjavenia ako Sem, ale Boh ho požehná početným potomstvom. V hebrejčine je istá slovná hra, veď Jafet značí šírku, rozvetvenie. Jafet bude bývať „pod Semovými stanmi“, bude účastný na Semovom požehnaní, Jafetovi potomkovia poznajú pravého Boha. A vtedy aj Kanaánčania budú slúžiť potomkom Semovým.

10, 1 – 32. V tejto kapitole rozpráva svätopisec, ako sa z potomkov Noemových, Sema, Chama a Jafeta, opäť rozrástlo ľudské pokolenie. Takto sa poukazuje na pôvod Semitov, a teda aj izraelského národa, skrze Noema k Setovi, a tým sa viaže s Adamom. Pretože Jafetovi potomkovia budú najďalej bývať od Izraela, potomka Semovho, autor hovorí najprv o nich a až nakoniec

o Semových potomkoch, lebo ich dejiny bude aj naďalej zaznačovať. Rodostromy troch Noemových synov sú známe aj pod menom „tabula gentium“, čiže „listina národov“. Je to najstarší doklad o rozdelení a pôvode národov. Tento cenný záznam prevzal Mojžiš zo starých dokumentov azda celý alebo aspoň sčastičky, zostavil ho podľa podania, ktoré treba hľadať u Abraháma. On ho mohol priniesť, keď sa vysťahoval z Chaldejaska. Dôkazom toho by bola aj tá okolnosť, že stredom v tejto rozprave nie je Egypt, ale Chaldejsko. „Listina národov“, ako sa všeobecne pripúšťa, nie je úplná.

10, 6 – 7. Vo veršoch 6 – 21 sa uvádzajú národy, ktoré pochádzajú od Chama. Je ich tridsať. – Je osobitosťou takýchto starých zoznamov, že sa v nich aj mestá a krajiny uvádzajú ako osoby. Podľa hebrejského spôsobu myslenia majú aj mestá a krajiny svojich „praotcov“.

10, 8 – 12. V pravlasi všetkých národov, niekde pri Tigriše a Eufrate, vznikli najstaršie štáty. Tu vyniká známa postava, Nimród. On sa postupne stal hrdinom Mezopotámie, ktorú však ťažko identifikovať.

¹⁶ ďalej Jebuzejci, Amorejčania, Gergezejčania, ¹⁷ Hevejci, Arachejčania, Sinijci, ¹⁸ Aradovia, Samarovia a Amaťania. Potom, keď sa čelade Kanaánčanov rozišli, ¹⁹ územie Kanaánčanov siahalo od Sidonu smerom ku Gerare až po Gazu a smerom k Sodome a Gomore, Adame a Seboim až po Lesu. ²⁰ Toto sú Chamovi synovia podľa svojich čeladi, jazykov, krajín a obyvateľstva.

Semiti. – ²¹ Aj Semovi, praotcovi všetkých Heberových synov a staršiemu Jafetovmu bratovi, sa narodili synovia. ²² Semovi synovia sú Elam, Asýr, Arfaxad, Lúd a Aram. ²³ Aramovi synovia sú Us, Hul, Geter a Mes.

²⁴ Arfaxadovi sa narodil Sale, Salemu zasa Heber. ²⁵ Heberovi sa narodili dvaja synovia, jeden sa volal Faleg, lebo za jeho čias sa rozdelila zem, a jeho brat sa volal Jektan. ²⁶ Od Jektana pochádza Elmodad, Salef, Asarmot, Jare, ²⁷ Aduram, Uzal, Dekla, ²⁸ Ebal, Abimael, Saba, ²⁹ Ofir, Hevila a Jobab. Títo všetci sú Jektanovi synovia. ³⁰ Ich sídlo siahalo od Mesy až k Sefaru, k východným vrchom. ³¹ Toto sú Semovi synovia podľa svojich čeladi, jazykov, krajín a obyvateľstva. ³² To sú čelade Noemových synov podľa svojich rodov a národov. Z nich sa potom po potope rozvetvili národy na zemi.

10

16

—

10

32

10, 16 – 20. Potomstvo Kanaánovo sa rozvetvilo na tieto národy: „Sidon“, ktoré bolo síce slávne mesto, lež týmto menom sa označovala aj krajina, neskoršie južná Fenícia. „Hetejci“ – o týchto sa donedávna nevedelo skoro nič. Dnes vieme, že pôvodne sídlili v Malej Ázii, oni rozbili niekdajšiu ríšu Chamurabiho. Po roku 1500 tiahli až do Egypta a cestou sa usadzovali aj v dnešnej Palestíne (Hebron, Jeruzalem atď.). „Jebuzejci“ obývali okolie dnešného Jeruzalema. Meno „Amorejčania“ – Amuri označovalo pôvodne východné národy, neskoršie je to vlastné meno národov, čo sa usadili v južnej a východnej Palestíne, kam prišli od severu. „Gergezejčania“ bývali možno v Palestíne, no presnejšie to určiť nevieme. „Hevejci“ sa zmocnili kraja v okolí Hermonu, severne od Genezaretského jazera, blízko nich boli „Arachejčania“ a „Sinijci“. Aj ostatné tri národy sa usadili vo Fenícii. Ako vieme, všetky tieto národy sa prisťahovali zo severovýchodu, teda z územia, kde sa naznačuje miesto biblického raja. – Svätopisec určuje aj hranice Kanaánu, zaiste preto, aby naznačil už teraz tú zem, ktorú Boh prisľúbil patriarchom.

10, 21 – 30. Sem bol starším bratom Jafetovým, ale svätopisec ho uvádza posledného, lebo ďalej v Písme bude reč skoro výhradne o jeho potomkoch, pretože Sem bol „praotcom všetkých Heberových synov“ – čiže Hebrejov, a tým aj Abrahámovým, z ktorého prostredníctvom Izáka, Jakuba a jeho synov sa v Egypte vyvinul izraelský národ. Teda Hebreji pochádzajú zo Sema. Ako sa zdá, „Hebreji“ – Habiru boli pôvodne osobitný národ, meno je známe už v 3. tisícročí pred Kr. aj z mimobiblických prameňov. Kmene, známe pod týmto menom, prišli z Malej Ázie do Amorejska a aj do Kanaánu. V Písme sa menuje i Abrahám od Kanaánčanov „Hebrejom“ a napokon i všetci Izraeliti, ktorí prišli za Jozueho do Kanaánu, ba niekedy sa týmto menom označujú všetky nasťahované národy do Kanaánu. „Heber“ odvádzať od slovesa „abar“, čo značí „prejsť“ (pravdepodobne cez Eufrat do Západnej Sýrie alebo cez Jordán do Palestíny). V Nm 24, 24 pod menom Heber sa rozumie časť Mezopotámie na oboch brehoch Eufratu. A odtiaľ prišiel Abrahám, z Uru Chaldejského.

11 Zmätenie reči a rozídenie ľudstva. – ¹ Vtedy bol na celej zemi jeden jazyk a rovnaké slová. ² Keď sa pohli z východu, našli v krajine Senaár rovinu a osadili sa na nej.

³ Tu si povedali jeden druhému: „Podme, narobme tehál a vypálme ich v ohni!“ Tehly im slúžili namiesto kameňa a asphalt namiesto malty. ⁴ Potom povedali: „Podme, postavme si mesto a vežu, ktorej vrchol bude siahať až do neba, spravme si tak pomník, aby sme sa neroztratil po celej zemi!“ ⁵ Tu zostúpil Pán, aby videl mesto a vežu, ktoré stavali ľudia, ⁶ a povedal: „Hľa, sú jedným národom, všetci majú jeden jazyk; toto je začiatok ich činov a veru neodstúpia od ničoho z toho, čo si zaumienili urobiť. ⁷ Podme, zostúpme a pomäťme tam ich jazyk, aby nik nerozumel reči druhého!“ ⁸ A takto ich Pán odtiaľ rozohnal po celej zemi a mesto prestali stavať. ⁹ Preto ho nazvali Bábelom, lebo tam Pán zmiatol reč celej zeme a Pán ich odtiaľ rozohnal po celej zemi.

Sedem rodokmeňov. – ¹⁰ Toto je Semovo potomstvo: Dva roky po potope, keď mal Sem sto rokov, narodil sa mu Arfaxad. ¹¹ Po Arfaxadovom narodení žil Sem päťsto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹² Keď mal Arfaxad tridsaťpäť rokov, narodil sa mu Sale. ¹³ Po Saleho narodení žil Arfaxad ešte štyristotri rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁴ Keď mal Sale tridsať rokov, narodil sa mu Heber. ¹⁵ Po Heberovom narodení žil Sale ešte štyristotri rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁶ Keď mal Heber tridsaťštyri rokov, narodil sa mu Faleg. ¹⁷ Po Falegovom narodení žil Heber ešte štyristotridsať rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁸ Keď mal Faleg tridsať rokov, narodil sa mu Reu. ¹⁹ Po Reuovom narodení žil Faleg ešte dvestodeväť rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁰ Keď mal Reu tridsaťdva rokov, narodil sa mu Sarug. ²¹ Po Sarugovom narodení žil Reu ešte dvestosedem

11, 1 – 9. Na starej tradícii z Bábelu, ako na pozadí pomätenia jazykov, ukazuje svätopisec, že ani vyspelá civilizácia bez spojenia s Bohom nespája a nezblížuje vnútorne ani ľudí, ale ich odcudzuje navzájom, takže si nakoniec vôbec nerozumejú.

11, 2. Krajina Senaár bol Babylon (porov. 10, 10; Iz 11, 11; Dan 1, 2).

11, 9. „Bábel“ (Babíl, Bábilu v klin. písme) značí „Božiu bránu“. Hebrejské slovo na označenie „zmätku“ by sa mohlo odvodzovať od slovesa balal „zmiatať, pomútiť“.

11, 10 – 26. V týchto veršoch svätopisec ukazuje, že Abrahám, o ktorom bude písať, je Semovým potomkom. Abrahám je praotcom izraelského národa, z ktorého sa narodí Mesiáš. Odteraz zanechá dejiny ostatných národov a bude sa venovať iba osudom Semovho potomka Abraháma. Rodostrom Semových potomkov je podobný ako rodostrom od Adama po Noema. Rozdiel je len v tom, že sa neudáva celkový počet rokov jednotlivých patriarchov.

rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²² Keď mal Sarug tridsať rokov, narodil sa mu Nachor. ²³ Po Nachorovom narodení žil Sarug ešte dvesto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁴ Keď mal Nachor dvadsaťdeväť rokov, narodil sa mu Táre. ²⁵ Po Táreho narodení žil Nachor ešte stodevätnásť rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁶ Keď mal Táre sedemdesiat rokov, narodil sa mu Abram, Nachor a Aran.

Dejiny patriarchov, 11, 27 – 50, 26

11

22

—

DEJINY ABRAHÁMOVE, 11, 27 – 25, 10

11

Abrahámovo príbuzenstvo. – ²⁷ Toto je Táreho potomstvo: Táremu sa narodil Abram, Nachor a Aran a Aranovi sa narodil Lot. ²⁸ Aran však zomrel ešte za života svojho otca Táreho vo svojej rodnej krajine, v Chaldejskom Ure. ²⁹ Abram a Nachor sa oženili. Abramova žena sa volala Sarai a Nachorova žena mala meno Melcha. Bola Aranovou dcérou, ktorý bol otcom Melchy a otcom Jeschy. ³⁰ Sarai však bola neplodná; nemala detí. ³¹ A Táre vzal svojho syna Abrama, svojho vnuka, Aranovho syna Lota, aj svoju nevestu, ženu svojho syna Abrama, Sarai, vyviedol ich z Chaldejského Uru a išli do krajiny Kanaán. Prišli až do Haranu a tam sa usadili. ³² Táreho dní bolo dvestopäť rokov, keď Táre zomrel v Harane.

32

11, 27 – 32. „Abram“ je skrátená forma Abi-rámu, čiže „môj otec je vznešený“. Abram je teda z rodiny Táreho (hebr. Terach), čiže Terachovcov, ktorá rodina je v Písme označovaná za modloslužobnú (Joz 24, 2; Jdt 5, 6 atď.). Táre býval v Chaldejskom Ure, v strede kultu mesiaca, v meste, ktoré ležalo neďaleko Perzského zálivu. Tu zomrel jeho syn Aran. Po jeho smrti sa vysťahoval Táre so svojím synom Abramom, s nevestou, ženou Abramovou Sarai, a s vnukom Lotom do Haranu, ktorý leží hodne na severovýchod, na rieke Balikh, prítoku Eufratu. Vystáhovanie Táreho rodiny do Haranu mohlo mať politický dôvod. Neslobodno však zabúdať na hlavný moment, na moment náboženský, ktorý sa zračí v povolani Abramovom. Mnohobožstvo sa tak rozmohlo, že ani rodina Táreho ním

neostala nedotknutá. Preto Boh oddaluje Abrama z tohto prostredia a prikazuje mu odísť do novej zeme, v ktorej jeho potomstvo bude ako veľký národ. Boh ho bude požehnávať, ba jeho osoba (Abramova) sa stane požehnaním pre všetky národy. Takto Boh nadprirodzeným spôsobom zachraňuje vieru v jedného Boha, tú vieru, ktorá od počiatku sveta bola prarodičom Bohom zjavená a ktorú postupom času ľudia zamenili za svoj vlastný výtvor, za mnohobožstvo. Sväté písmo nepozná teda náboženský vývoj od nedokonalého náboženstva (mnohobožstva) k dokonalému (jednobožstvu), ono pozná len zjavené náboženstvo, vieru v jediného Boha, a ostatné náboženstvá považuje za odpad od pôvodnej viery.

12 Boh posíela Abrama do Kanaánu. – ¹ Tu Pán povedal Abramovi:

„Odíď zo svojej krajiny,
od svojho príbuzenstva
a zo svojho otcovského domu
do krajiny, ktorú ti ukážem.

² Urobím z teba veľký národ,
požehnám ťa a preslávim tvoje meno
a ty budeš požehnaním.

³ Požehnám tých, čo ťa budú žehnať,
a preklajem tých, čo ťa budú preklínať!
V tebe budú požehnané
všetky pokolenia zeme!“

12

1

12

9

Abramova cesta do Kanaánu. – ⁴ A Abram odišiel, ako mu rozkázal Pán. Išiel s ním aj Lot. Abram mal sedemdesiatpäť rokov, keď odišiel z Haranu. ⁵ Abram vzal so sebou svoju ženu Sarai a svojho synovca Lota i celý majetok, čo nadobudli, aj služobníctvo, ktoré v Harane získali. A takto odišli, aby šli do krajiny Kanaán, a tak došli do krajiny Kanaán. ⁶ Abram prešiel krajinou až po miesto Sichem, až k terebintu Moreho. Vtedy boli v krajine Kanaánčania. ⁷ Tu sa Abramovi zjavil Pán a povedal mu: „Túto krajinu dám tvojmu potomstvu.“ On tam potom postavil Pánovi, ktorý sa mu zjavil, oltár. ⁸ Odtiaľ odišiel k vrchu východne od Bet-Elu a tam rozložil svoj stan. Na západ mal Bet-El, na východ Haj. Aj tam postavil Pánovi oltár a vzýval meno Pánovo. ⁹ Potom sa Abram vybral ďalej a tiahol k Negebu.

12, 1 – 3. Ťažko rozhodnúť, či povolanie, ktoré sa popisuje v týchto veršoch, sa stalo v Harane alebo už v Ure. Podľa Sk 7, 2 tieto slová povedal Boh Abramovi v Ure; v našom kontexte skorej patria do času, keď Abram už bol v Harane a keď mu už otec zomrel. Vec možno chápať aj tak, že svätopisec najprv dokončil rozpravu o ceste a potom uvádza slová povolania, ale nemožno vylúčiť ani opakovanie povolania Abrama: prvý raz v Ure a druhý raz v Harane. Pre Abrama a jeho rodinu nebolo ľahko opustiť vlastnú krajinu. Má ísť do neznámej krajiny, do krajiny, ktorá nebude hneď jeho, ale len v neskorších pokoleniach. Má teda zameniť isté za neisté a neznáme. V jeho poslušnosti možno vidieť živú vieru v Božie slová

(Hebr 11, 8). „V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme“, porov. Gn 22, 18; Gal 3, 6 – 18.

12, 4 – 7. Abram odišiel aj z Haranu. Karavána tiahla od severovýchodu k Damasku a odtiaľ popri Genezaretskom jazere na juh k Sichemu. Terebint Moreho – dub vidiaceho alebo vešťa. Pravdepodobne pod týmto košatým terebintom bolo nejaké bohoslužobné miesto kanaánskych modloslužobníkov. Vari z pohybu listov a ich šumotu vyvodzoval budúce príbehy. Je známe, že v Kanaáne bolo veľa posvätných stromov, celé háje. Izraeliti ich pálili, ale zavše aj oni odpadli k modloslužbe a uctievali v týchto hájoch Bála a Aštartu.

12, 8 – 9. Od Sichemu tiahol Abram na juh. Bet-El sa v časoch Abramových volal Luza; tu sa uvádza pod

Abram tiahne do Egypta. – ¹⁰ Keď nastal v krajine hlad, Abram odišiel do Egypta, aby tam začas pobudol, lebo v krajine sa hlad rozmáhal. ¹¹ Keď sa blížil k Egyptu, povedal svojej žene Sarai: „Nak isto viem, že si pekná žena, ¹² a keď ťa uvidia Egypťania, povedia si: »To je jeho žena.« Mňa zabijú a teba nechajú žiť. ¹³ Hovor teda, že si moja sestra, aby sa mi popri tebe dobre viedlo a aby som tvojou zásluhou ostal nažive.“ ¹⁴ A keď Abram prišiel do Egypta, Egypťania videli, že je to veľmi pekná žena. ¹⁵ A keď ju videli faraónovi dvorania, chválili ju pred faraónom a ženu odvedli do faraónovho domu. ¹⁶ S Abramom však kvôli nej dobre zaobchádzal; mal ovce, dobytok, osly, otrokov a otrokyne, oslice a ťavy. ¹⁷ Pán však bil faraóna ťažkými ranami, aj jeho dom, pre Abramovu ženu Sarai. ¹⁸ Tu si faraón zavolał Abrama a povedal mu: „Čo si mi to urobil?! Prečo si mi nepovedal, že je ona tvoja žena? ¹⁹ Prečo si hovoril: »Ona je moja sestra,« a tak som si ju vzal za ženu? Teraz teda, tu máš svoju ženu, vezmi si ju a chod'!“ ²⁰ Potom faraón vydal o ňom rozkaz mužstvu, aby ho vyprevadili aj s jeho ženou i so všetkým, čo mal.

12

10

—

13

9

13 Abramov návrat z Egypta. – ¹ Abram teda tiahol aj so svojou ženou a so všetkým, čo mal, a Lot s ním, naspäť do Negebu. ² Abram mal množstvo stád, striebra a zlata. ³ A došiel na svoje stanovisko z juhu až k Bet-Elu, na miesto, kde predtým rozložil svoj stan medzi Bet-Elom a Hajom, ⁴ na miesto oltára, ktorý tam predtým postavil, kde Abram vzýval meno Pánovo. ⁵ Lenže aj Lot, ktorý bol s Abramom, mal ovce, dobytok a stany ⁶ a krajina im nestačila na spoločné bývanie, lebo ich majetok bol veľký; a tak nemohli zostať spolu. ⁷ Medzi pastiermi Abramových stád a medzi pastiermi Lotových stád povstala zvada. A v krajine vtedy bývali Kanaánčania a Ferezejci. ⁸ Preto povedal Abram Lotovi: „Nech nie sú rozbroje medzi mnou a tebou, medzi mojimi pastiermi a tvojimi pastiermi; sme predsa bratia! ⁹ Či nie je pred tebou celá krajina?!

známejším menom z časov Jakubových (Gn 28, 19). Negeb, južný kraj alebo juh, je vlastným pomenovaním najjužnejšej časti Palestíny.

12, 13. Abram zamlčal, že Sára je jeho ženou. Hovoril však aj pravdu, keď vravel, že je jeho sestrou (20, 12), a konal podľa stupňa morálky svojho veku, keď sve-

domie neodsudzovalo každú lož a keď sa život muža hodnotil viac ako česť ženy. Svätopiscovi tu záleží hlavne na tom, aby ukázal, ako Boh uchránil čistotu matky budúceho vyvoleného národa.

13, 9–12. Bratia v širšom zmysle slova, teda príbuzní. Lot si volí Jordánske údolie medzi Genezaretským

Preto sa, prosím, odlúč odo mňa! Ak ty pôjdeš naľavo, ja pôjdem napravo, ak ty napravo, ja pôjdem naľavo!“ ¹⁰ Tu zdvihol Lot oči a videl, že celé okolie Jordánu až po Segor – to bolo predtým, ako Pán zničil Sodomu a Gomoru – je zavlažované ako Pánov raj, ako egyptská krajina. ¹¹ Preto si Lot vybral celú krajinu okolo Jordánu a odtiahol na východ. Takto sa bratia oddelili jeden od druhého. ¹² Abram býval v krajine Kanaán, Lot sa zdržoval v mestách okolo Jordánu a utáboril sa aj v Sodome. ¹³ Ale Sodomčania boli zlí a veľmi hrešili proti Pánovi.

13

10

—

14

6

Zaslúbenie Pánovo. – ¹⁴ Keď sa Lot od neho odlúčil, Pán povedal Abramovi: „Zdvihi oči a z miesta, na ktorom si, hľad na sever a na juh, na východ i na západ, ¹⁵ lebo celú zem, ktorú vidíš, dám tebe a tvojmu potomstvu naveky. ¹⁶ Rozmnožím tvoje potomstvo ako prach na zemi. Ak teda niekto dokáže spočítať prach na zemi, bude môcť spočítať aj tvoje potomstvo. ¹⁷ Vstaň a prejdí krajinu po dĺžke i po šírke, lebo ju dám tebe!“ ¹⁸ Abram vzal svoj stan a šiel, a usadil sa pri terebintoch Mamreho, čo sú v Hebrone, a postavil tam Pánovi oltár.

14 Abramovo víťazstvo. – ¹ V tom čase senaársky kráľ Amrafel, elasarský kráľ Arioch, elamský kráľ Chodorlahomer a kráľ národov Tadal ² boli vo vojne so sodomským kráľom Barom, s gomorským kráľom Bersom, s adamským kráľom Senaábom, so seboimským kráľom Semeberom a s balamským, čiže segorským kráľom. ³ Títo všetci sa spojili v údolí Sidim, čo je teraz Solné more. ⁴ Dvanásť rokov boli poddaní Chodorlahomerovi, ale v trinástom roku sa vzbúrili. ⁵ V štrnástom roku však prišiel Chodorlahomer a kráľi, čo boli s ním, a porazili Refaimcov pri Astorot-Karnaime, Zuzimov pri Hame, Emitov na rovine Kirjataim ⁶ a Chorejcov na

jazerom a Mŕtvym morom. Segor bolo jedno z piatich miest južne od Mŕtveho mora v tzv. údolí Sidim. V tom čase Mŕtve more nesiahalo na juh tak ďaleko ako po zničení Sodomy a Gomory, ktoré Mŕtve more zalialo.

^{13, 14 – 18.} Abram ostal v Kanaáne a Boh ho odmeňuje za jeho pokojamilovnosť a veľkodušnosť. Pán mu opakuje prísľub z 12, 7 a dodáva, že túto krajinu dá jeho potomstvu, ak ostanú verní. Mamre by bol podľa Gn 14, 13. 24 Amorejčan, Abramov spojenec.

Hebron je známe palestínske mesto asi 70 km na juh od Jeruzalema.

^{14, 5 – 7.} Trestná výprava šla z Mezopotámie cez Damask, cez Bášan na juh, cez Moabsko, popri vrchoch Seiru, južne od Mŕtveho mora až k Elatskému zálivu. Potom sa obrátila na sever a tam sa stretla v údolí Sidim s odporom piatich kanaánskych kráľov. Cieľom výpravy nebolo potrestanie piatich nepatrných kniežat, ale utuženie moci v krajoch západne od Jordánu.

vrchoch od Seiru až k výbežku Fáranu, ktorý je na púšti. ⁷ Potom sa obrátili a prišli do En Misfaty, čiže do Kádeša, a zničili celý kraj Amalekitov a Amorejčanov, ktorí sídlili v Asason-Tamare. ⁸ Tu vytiahol sodomský kráľ, gomorský kráľ, adamský kráľ, seboimský kráľ a balamský, čiže segorský kráľ, a v údolí Sidim sa postavili proti nim do boja, ⁹ totižto proti elamskému kráľovi Chodorlahomerovi, kráľovi národov Tadalovi, senaárskemu kráľovi Amrafelovi a elarskému kráľovi Ariochovi. Štyria králi proti piatim. ¹⁰ V údolí Sidim bolo plno asfaltových jám; a keď sodomský a gomorský kráľ utekali, padli do nich, ostatní utiekli do hôr. ¹¹ Tamti vzali zo Sodomy a Gomory všetok majetok i všetky potraviny a odtiahli. ¹² So sebou vzali aj Abramovho synovca Lota i jeho majetok – býval totiž v Sodome – a odtiahli. ¹³ I prišiel jeden z tých, čo utiekli, a oznámil to Hebrejovi Abramovi. On býval pri terebintoch Amorejčana Mamreho, brata Eschola a Anera. Oni boli spojení zmluvou s Abramom. ¹⁴ Keď sa Abram dozvedel, že jeho synovec je zajatý, zvolal svojich tristo osemnástich osvedčených mužov, ktorí sa narodili v jeho dome, a hnal sa za nimi až po Dan. ¹⁵ V noci rozdelil tých, čo boli s ním, prepadol ich so svojimi sluhami a hubil ich a prenasledoval až po Hobu, ktorá je severne od Damasku. ¹⁶ Takto priviedol späť všetok majetok i svojho brata Lota; aj jeho majetok priviedol späť, aj ženy a ľud.

Abram a Melchizedech. – ¹⁷ Keď sa vracal po víťazstve nad Chodorlahomerom a kráľmi, ktorí boli s ním, vyšiel mu v ústrety sodomský kráľ do údolia Save, čiže do Kráľovského údolia.

14, 17 – 24. Údolie Save treba hľadať niekde v blízkosti Jeruzalema. Melchizedech – kráľ spravodlivosti (*Hebr* 7, 2) – bol kráľom Salema, čiže Jeruzalema – Urusalima (Ž 76, 3; 110, 4). Skutočnosť, že kráľ je aj kňazom, neprekvapuje, veď tak to bolo skoro u všetkých starých národov. V Egypte bol faraón najvyšším kňazom, ostatní kňazi ho len zastupovali, podobne to bolo aj u Sumerov, Babylončanov a Asýřčanov, ktorých králi mali tiež titul „kňaza“. Melchizedech je však kňazom Boha Najvyššieho, teda Boha, v ktorého verí Abram; a Abram veril v jediného Boha. Melchizedech je záhadnou osobou, kňaz a kráľ, predobraz Mesiáša, ktorý sa v Písme menuje aj „kňazom naveky podľa radu Melchizedechovho“ (*Hebr* 5, 6). Melchizedechov kmeň si aspoň čiastočne zachoval vieru v pravého Boha. Tomuto kráľovi a kňazovi, ktorého

rodokmeň, počiatok a koniec života Písmo neudáva, sám Abram dáva desiatky z vojnovéj koristi a prijíma od neho požehnanie. Abram osobne neobetuje Bohu, hoci prináležalo by sa poďakovať za skvelé víťazstvo. Inokedy sme videli Abrama obetovať (12, 7, 8; 13, 18), teraz túto úlohu prenecháva Melchizedechovi. Toto všetko naznačuje, že Abram Melchizedecha uznával za kňaza Najvyššieho (*hebr.* 'Eljón). Melchizedech je jedným z najkrajších predobrazov Mesiáša, ktorý priniesol obeť svojho tela a svojej krvi a nekrvavým spôsobom ju denne prináša pod spôsobom chleba a vína. Chlieb a víno, čo obetoval Melchizedech, sú predobrazom Najsvätejšej oltárnej sviatosti. O tom, či Melchizedech naozaj obetoval chlieb a víno, nemožno pochybovať (Ž 110, 4; *Hebr* 5 – 7 a cirkevní otcovia).

¹⁸ A salemský kráľ Melchizedech priniesol chlieb a víno; bol totiž kňazom najvyššieho Boha. ¹⁹ Požehnal ho a povedal:

„Bud' požehnaný, Abram, od najvyššieho Boha,
Stvoriteľa neba a zeme!

²⁰ Nech je zvelebený najvyšší Boh,
ktorý ti dal do rúk tvojich nepriateľov!“

¹⁴ A on mu dal desatinu zo všetkého. ²¹ Sodomský kráľ zasa vrazil
¹⁸ Abramovi: „Daj mi ľudí a majetok si vezmi!“ ²² Abram odvetil
— sodomskému kráľovi: „K Pánovi, najvyššiemu Bohu, Stvoriteľovi
¹⁵ neba a zeme, dvíham svoju ruku, ²³ že nevezmem ani nitku či re-
⁸ mienok z obuvi, vôbec nič z toho, čo je tvoje, aby si nepovedal: »Ja
som urobil Abrama bohatým!« ²⁴ Nechcem nič, len to, čo zjedlo
služobníctvo, a podiely pre mužov Anera, Eschola a Mamreho,
ktorí išli so mnou. Oni nech dostanú svoje podiely!“

15 Pánova zmluva s Abramom. – ¹ Po týchto udalostiach sa
Pán prihovril vo videní Abramovi takto: „Neboj sa, Abram,
ja som tvoj štít. Tvoja odmena bude veľmi veľká!“ ² Abram odpove-
dal: „Pane, Bože, čože mi dáš? Veď ja odídem bezdetný a dedi-
čom môjho domu bude damaský Eliezer.“ ³ A Abram pokračoval:
„Veď si mi nedal potomstvo a môj domorodý sluha bude mojím
dedičom!“ ⁴ Ale Pán mu povedal: „On nebude tvojím dedičom.
Tvojím dedičom bude ten, čo vyjde z tvojho lona.“ ⁵ Vyviedol ho
von a povedal mu: „Pozri na nebo a spočítaj hviezdy, ak môžeš!“
A uistil ho: „Také bude tvoje potomstvo!“ ⁶ Abram uveril Bohu
a to sa mu počítalo za spravodlivosť.

⁷ Potom mu povedal: „Ja som Pán. Ja som ťa vyviedol z Chaldejského
Uru, aby som ti dal do vlastníctva túto krajinu.“ ⁸ On odpovedal: „Pane,

15, 1–4. Abram je už dlhší čas v Kanaáne, ale stále je tu ako cudzinec, ktorý sa musí bedlivo starať o svoj majetok. Za jeho dôveru mu Boh teraz prisľubuje ochranu a odmenu, a to vo videní, čiže zjavení. Táto Božia láska dodáva Abramovi smelosti, aby sa požaloval na svoj osud a aby poprosil Pána o ďalšiu priazeň. Čo mu osoží všetko bohatstvo, sláva a zem, keď ju nebude mať komu zanechať? Nemá

potomka, teda pre cudzieho sa namáha: „Damaský Eliezer bude dedičom môjho domu.“ Eliezer bol asi Abramovým otrokom. Volá sa domorodý, lebo sa narodil už v Abramovom dome z otrockých rodičov. Možno predpokladať, že po odlúčení sa od Lota mal Abram úmysel urobiť ho svojim dedičom. Tu Abram vyjadruje prvý raz Pánovi svoju nespokojnosť.

Bože, podľa čoho poznám, že ju budem vlastniť?“ ⁹ Pán mu odpovedal: „Vezmi pre mňa trojročnú kravu, trojročnú kozu, trojročného barana, hrdličku a holubicu!“ ¹⁰ On to všetko vzal, rozsekol ich na polovice a polovice položil jednu oproti druhej, vtáky však nerozsekal. ¹¹ Keď zlietali vtáky na mŕtve telá, Abram ich odoháňal. ¹² A keď zapadalo slnko, padol na Abrama tvrdý spánok. Prepadla ho hrôza a veľká tma. ¹³ A (Pán) povedal Abramovi: „Dobre si uvedom, že tvoje potomstvo bude prišielcom v cudzej krajine, zotročia ho a štyristo rokov budú s ním zle zaobchádzať. ¹⁴ Ale národ, ktorému budú otročiť, budem ja súdiť. Potom vyjdú s veľkým majetkom. ¹⁵ Ty však v pokoji odídeš k svojim otcom a pochovajú ťa vo vysokom veku. ¹⁶ Ale vo štvrtom pokolení sa sem vrátia, lebo ešte nie sú dovŕšené neprávosti Amorejčanov.“ ¹⁷ Keď zapadlo slnko a zotmilo sa, zjavila sa dymiacia pec a horiaca fakľa, ktorá prešla pomedzi tie čiastky. ¹⁸ V ten deň Pán uzavrel s Abramom zmluvu a povedal: „Tvojmu potomstvu dám túto krajinu od Egyptskej rieky až po veľkú rieku Eufrat; ¹⁹ Kenejcov, Kenezejcov, Kadmoncov, ²⁰ Hetejcov, Ferezejcov a Refaimcov, ²¹ Amonitov, Kanaánčanov, Gergezejčanov a Jebuzejcov.“

15
9
—
16
6

16 **Narodenie Izmaelovo.** – ¹ Abramova žena Sarai neporodila mu dieťa. Mala však ona aj egyptskú slúžku menom Agar. ² Sarai povedala Abramovi: „Pozri, Pán ma uzavrel, že nemôžem porodiť. Vojdi teda k mojej slúžke! Možno, že aspoň z nej dostanem synov.“ Abram počúvol jej radu. ³ I vzala Abramova žena Sarai svoju služobnicu, Egyptanku Agar – Abram vtedy býval už desať rokov v kanaánskej krajine –, a dala ju za ženu svojmu mužovi Abramovi. ⁴ On k nej vošiel a ona počala. Keď však spozorovala, že počala, s opovrhnutím sa dívala na svoju paniu. ⁵ Vtedy povedala Sarai Abramovi: „Na mojej krivde máš aj ty účasť. Ja sama som dala svoju slúžku do tvojho lona a teraz, keď vidí, že počala, pozerá na mňa s opovrhnutím. Nech Pán súdi medzi mnou a tebou!“ ⁶ Abram

15, 17. Starý obrad uzatvárania zmluvy, prevzatý z do-
svedčených starovekých zvykov: zmluvné strany pre-
chádzajú pomedzi rozpolené zvieratá a vyhlasujú, že
ich môže stihnúť osud obetovaných zvierat, ak porušia
túto dohodu. – Boh prešiel v podobe dymiacej pece
a horiacej fakle. Prešiel sám, lebo jeho zmluva bola
jednostranná, keďže to nie je zmluva medzi rovno-

cennými partnermi (9, 9). Ide o slávnostnú zmluvu,
spečatenú prisahou (prechodom pomedzi rozpolé-
né zvieratá).

16, 1 – 7. Podľa platných zákonov v Chaldejsku a ne-
skoršie aj v Izraeli žena, ktorá bola bezdetná, mohla
dať svoju otrokyňu mužovi a deti, ktoré sa z nej narodili,
sa považovali za zákonné potomstvo panej.

odvetil Sarai: „Veď je tvoja slúžka v tvojej moci! Nalož s ňou, ako uznáš za dobré!“ Sarai však s ňou nakladala tvrdo, takže ona od nej utiekla. ⁷ Pánov anjel ju však našiel pri prameni vody na púšti, na ceste do Súru, ⁸ a povedal jej: „Odkiaľ ideš, Agar, Saraina slúžka, a kam sa uberáš?“ A ona odpovedala: „Utekám pred svojou paňou Sarai.“ ⁹ Tu jej Pánov anjel povedal: „Vráť sa k svojej panej a podrob sa jej moci!“ ¹⁰ A Pánov anjel jej hovoril ďalej: „Tak veľmi rozmnožím tvoje potomstvo, že sa pre množstvo nedá ani spočítať.“

16

7

17

2

¹¹ A ešte jej Pánov anjel hovoril:

„Hľa, počala si a porodiš syna,
a nazveš ho menom Izmael,
lebo Pán vypočul tvoje vzdychy;

¹² bude to človek ako divý osol,
jeho ruka bude proti všetkým
a ruky všetkých proti nemu
a bude bývať nablízku všetkých svojich bratov.“

¹³ Potom nazvala Pána, ktorý k nej hovoril: „Ty si Boh, ktorý si ma videl, lebo“ – povedala – „či som azda nevidela toho, ktorý sa na mňa díval?“ ¹⁴ Preto studňu nazvala studňou Lachaj roi (studňa Živého, ktorý ma vidí). To je tá medzi Kádešom a Baradom.

¹⁵ Potom Agar porodila Abramovi syna a Abram nazval syna, ktorého mu porodila Agar, Izmael. ¹⁶ Abram mal osemdesiatšesť rokov, keď mu Agar porodila Izmaela.

17 Zmena Abramovho mena, podmienky uzavretej zmluvy. – ¹ Keď mal Abram deväťdesiatdeväť rokov, zjavil sa mu Pán a povedal mu: „Ja som všemohúci Boh, chodievaj predomnou a buď dokonalý. ² Uzavrel som svoju zmluvu medzi mnou

16, 7 – 11. Pánov anjel – tieto slová označujú niekedy samého Boha, ktorý sa zjavuje vo viditeľnej podobe (Gn 16, 13; 18, 1 n.; Ex 3, 2 n.), inokedy anjela, Božieho posla. Zmysel výroku treba vždy určiť zo súvislosti textu. V tomto prípade je jasné, že označuje Boha. – Izmael, Boh vyslyšiť ('El, Boh'; 'jišma', počuje, slyší'). Boh vypočul Agar a pomohol jej v ťažkostiach a utrpení (v. 6). 16, 12. O Izmaelovi Boh predpovedá, že „bude to člo-

vek ako divý osol“ (Vulgáta slovo osol vynecháva). Porovnanie je prevzaté zo života beduínskeho, aký život viedol Abram a jeho najbližší potomkovia. Povahy bude neskrotnej, milovať bude slobodu a kočovnícky život. Arabskí beduini dodnes považujú Izmaela za svojho praotca.

17, 1 – 8. Všemohúci Boh, hebr. 'El-Šaddaj, označuje Boha, ktorý sám sebe stačí a ktorý môže všetko

a tebou a rozmnožím ťa prenáramne.“³ Tu padol Abram na tvár⁴ a Boh s ním hovoril: „To som ja, čo mám zmluvu s tebou, že budeš otcom mnohých národov.“⁵ A tvoje meno nebude už viac Abram, ale Abrahám, lebo ťa urobím otcom mnohých národov.⁶ Dám sa ti rozrásť prenáramne, rozmnožím ťa v národy, i králi z teba vzídu.⁷ A uzavieram zmluvu medzi mnou a tebou a medzi tvojím potomstvom po tebe vo všetkých pokoleniach ako zmluvu večnú, že budem Bohom tvojím a tvojho potomstva po tebe.⁸ A tebe i tvojmu potomstvu po tebe dám krajinu, v ktorej si ako prišelec, celú zem Kanaán do večného vlastníctva; a budem vaším Bohom.“

17

3

17

14

⁹ Potom Pán hovoril Abrahámovi: „Ale aj ty zachovaj moju zmluvu, ty aj tvoje potomstvo po tebe vo všetkých pokoleniach!“¹⁰ Toto je moja zmluva medzi mnou a vami, a medzi tvojím potomstvom po tebe, ktorú zachováte: Nech je obrezaný každý z vás, kto je mužského pohlavia!¹¹ Obrežete mäso svojej predkožky a bude to znakom zmluvy medzi mnou a vami.¹² Na ôsmy deň nech je obrezaný každý z vás mužského pohlavia z pokolenia na pokolenie, aj (otrok), čo sa ti narodil v dome, i taký, ktorý bol od cudzinca kúpený za peniaze a ktorý nie je tvojím potomstvom.¹³ Obrezaný musí byť aj ten, čo sa narodil v tvojom dome, i taký, ktorý bol kúpený za peniaze. Moja zmluva na vašom tele bude zmluvou večnou.¹⁴ Muž, ktorému nebude obrezané mäso predkožky, nech je vylúčený zo svojho ľudu. Porušil moju zmluvu.“

(Ex 6, 2). Boh pripomína svoju zmluvu, ale už aj od Abraha žiada okrem dokonalého života a vernosti – chodiť pred mnou – obriezku, ktorá bude vonkajším znakom zmluvy. Obriezka sama nie je zmluvou, ale len znakom. – Boh mení Abramovo meno na Abrahám – otec množstva. Aj táto zmena je znakom, že Boh svoje prislúbenie o Abrahámovom potomstve splní.

17, 9 – 14. Obriezka jestvovala už pred Abrahámom. Teraz dostáva iný zmysel (Ex 4, 25; Joz 5, 2), náboženský charakter. V Izraeli od čias Abrahámových bola vonkajším znakom zmluvy medzi Bohom a Izraelitmi, mala pripomínať povinnosti a záväzky, ktoré mali Izraeliti voči Bohu, a bola upamätovaním na Božie vyvolenie: z Abrahámovho potomstva narodí sa Mesiáš. Len tí budú účastní na Božom požehnaní, čo budú mať ob-

riezku, len tí budú vlastníčkmi zaslúbenej zeme, čo budú nosiť toto viditeľné znamenie – ostatní budú vylúčení, vyobcovaní spomedzi Božieho ľudu. Obriezka sama osebe bola len znamením, teda nespôsobovala sama zo seba ospravedlnenie, no povzbudzovala človeka na vzbudenie viery, nádeje a lásky k Bohu, oživovala nádej v budúceho Mesiáša. Takto obriezka bola predobrazom sviatosti krstu (Kol 2, 11). Obriezka sa starozákonný človek stával členom Božieho ľudu a krstom sa stáva členmi Kristovho kráľovstva, svätej Cirkvi. Boh pozdvihuje známy obrad na nové označenie, ako to bolo pri zmluve s Noemom: dúhu dal na znamenie, že viac nebude potopy, tak tu obriezku (poznali ju Edomčania, Amončania, Moabčania, Arabi, ba aj Egypťania) nariaďuje nosiť ako znamenie svojej zmluvy s Abrahámom a jeho potomstvom, a takto sa aj obriezka stáva jednou

Prísľub Izákovho narodenia. – ¹⁵ A Boh povedal Abrahámovi aj toto: „Svoju manželku Sarai už nebudeš volať Sarai, ale Sára bude jej meno. ¹⁶ Veď ťa požehnám a dám ti z nej syna. Aj ju požehnám: Z nej budú pochádzať národy a králi národov.“ ¹⁷ Tu padol Abrahám na tvár a smial sa; myslel si totižto: „Vari sa môže storočnému niečo narodiť a deväťdesiatročná Sára môže ešte porodiť?“ ¹⁸ A Abrahám povedal Bohu: „Keby aspoň Izmael žil z tvojej priazne!“ ¹⁹ Ale Pán opakoval: „Tvoja žena Sára ti porodí syna a dáš mu meno Izák, a svoju zmluvu s ním urobím zmluvou večnou preň i pre jeho potomstvo po ňom. ²⁰ Aj čo sa týka Izmaela, som ťa vypočul: Požehnám ho a rozmnožím a rozšírim ho prenáramne. Dvanásť kniežat sa z neho narodí a urobím z neho veľký národ. ²¹ Ale svoju zmluvu potvrdím s Izákom, ktorého ti porodí Sára do roka v tomto čase.“ ²² A keď Boh prestal s ním hovoriť, vystúpil od Abraháma hore.

Vykonanie obriezky. – ²³ Potom vzal Abrahám svojho syna Izmaela, aj všetkých, čo sa narodili v jeho dome, i všetkých, čo boli kúpení za peniaze, všetkých mužov Abrahámovho domu a v ten istý deň obrezal mäso ich predkožky, ako mu prikázal Boh. ²⁴ Abrahám mal deväťdesiatdeväť rokov, keď mu bolo obrezané mäso predkožky. ²⁵ Jeho syn Izmael mal trinásť rokov, keď mu bolo obrezané mäso predkožky. ²⁶ V ten istý deň bol obrezaný Abrahám i jeho syn Izmael a s ním boli obrezaní všetci muži jeho domu, tak tí, čo sa narodili v jeho dome, ako aj tí, čo boli od cudzinca kúpení za peniaze.

18 Abrahámov pohostinstvo. – ¹ A znova sa mu zjavil Pán pri terebintoch Mamreho, keď za najväčšej horúčavy dňa sedel pri vchode do stanu. ² Keď zdvihol oči, videl neďaleko seba stáť troch

z podmienok zmluvy. Obriezku vykonával obyčajne otec rodiny, neskôršie osobitný skúsený muž, ktorého volali mohel. Robili ju ostrým kamenným nožom. ^{17, 15.} Boh mení aj Saraiino meno. Doteraz sa volala Sarai (t. j. Pani moja, Kráľovná moja), nabadúce jej meno bude len Sára, t. j. Pani, Kráľovná, lebo bude matkou vyvoleného národa a matkou mnohých kniežat a kráľov (6. 16). Táto zmena je teda obdobná so zmenou mena Abrahámovho. Mená budú označovať splnenie Božieho prisľubu.

^{17, 16 – 22.} Boh udáva dôvod, prečo zmenil Saraiino meno, a spolu zvestuje Abrahámovi, že prisľúbený dedič bude syn, ktorého mu porodí Sára (15, 4). Abrahámov smiech je alúziou na Izákovo meno. Bola to teda veľká skúška Abrahámovej viery. Požehnania nebudú patriť Izmaelovi, ale Izákovi, ktorý bude dedičom Božích prisľubov.

^{18, 1 – 5.} Boh sa zjavuje Abrahámovi v podobe Anjela a sprevádzajú ho ešte dvaja anjeli. Zjavenie sa odohráva na poľudnie. Abrahám považoval hostí za ľudí,

mužov. Len čo ich zbadal, utekal im od vchodu svojho stanu v ústrety, poklonil sa až k zemi ³ a povedal: „Pane, ak nachádzam milosť v твоjich očiach, neobíď svojho služobníka; ⁴ donesie sa trochu vody, umyte si nohy a odpočinite si pod stromom! ⁵ Prinesiem kúsok chleba a posilníte sa. Potom pôjdete ďalej. Veď prečože by ste mali prejsť popri svojom služobníkovi?!“ Oni odpovedali: „Urob, ako vravíš!“

⁶ Abrahám sa poponáhlal do Sárinho (oddelenia) stanu a povedal: „Zober rýchlo tri miery jemnej múky, zamies a napeč podplamenníkov!“ ⁷ Potom Abrahám bežal k stádu, vybral pekné mladé teľa, dal ho sluhovi a on sa poponáhlal pripraviť ho. ⁸ Potom priniesol maslo, sladké mlieko i teľa, ktoré dal pripraviť, a predložil im to. Sám však ostal stáť opodiaľ pod stromom, kým oni jedli. ⁹ Tu sa ho opýtali: „Kde je tvoja žena Sára?“ On odpovedal: „Tu v stane.“ ¹⁰ Vtedy mu on povedal: „O rok v tomto čase sa vrátim a tvoja žena Sára bude mať už syna.“ Sára načúvala pri vchode do stanu, ktorý bol za jej chrbtom. ¹¹ Abrahám a Sára boli starí, pokročilí vekom; Säre sa už nestávalo, čo sa stáva ženám. ¹² Preto sa Sára sama v sebe zasmiala, mysliac si: „Teraz, keď som stará, budem mať rozkoš? A môj pán je tiež už starec!“ ¹³ Tu Pán povedal Abrahámovi: „Prečo sa Sára smeje a myslí si pritom: »Mohla by som naozaj ešte porodiť, takáto starena?«“ ¹⁴ Je azda Pánovi nejaká vec nemožná? O rok v tomto čase sa vrátim k tebe a Sára bude mať syna!“ ¹⁵ Sára zapierala: „Ja som sa nesmiala!“ Bála sa totiž. On však povedal: „Nie. Smiala si sa.“

Ohlásenie trestu nad Sodomou. – ¹⁶ Muži sa potom odtiaľ po-
brali a zamierili k Sodome. Abrahám išiel s nimi, aby ich odprevadil. ¹⁷ A Pán prehovoril: „Mám pred Abrahámom tajiť, čo chcem urobiť?!“ ¹⁸ Veď z Abraháma sa má stať veľký a mocný národ a v ňom majú byť požehnané všetky národy zeme. ¹⁹ Nuž oznámim mu to, lebo on prikáže svojim synom a svojmu domu po sebe zachovávať Pánovu cestu, konať podľa spravodlivosti a práva, aby tak Pán splnil Abrahámovi všetko, čo mu prisľúbil.“ ²⁰ Preto Pán povedal: „Žaloba na Sodomu a Gomoru je veľká a ich hriech je veľmi ťažký.

18

3

18

20

neskoršie v jednom poznáva Pána. Abrahám oslovuje z prichádzajúcich len jedného, toho najvznešenejšieho a najhlavnejšieho. Pane, hebr. 'adoní, je úctivé oslovenie. Seba Abrahám volá sluhom. Takto to vyžadovala orientálna zdvorilosť. Kúsok chleba je zdvorilé pozvanie na hojný obed.

18, 9 – 14. Aj Sára sa smeje tejto reči. Jej počínanie treba obdobne chápať ako Abrahámovu predtým (17, 17). Aj Sárin smiech je alúziou na Izákovo meno.

18, 15. Tento verš je náznakom, že Sárin smiech nebol bez viny, bola tam istá pochybnosť a teraz pristupuje k tomu ešte aj lož.

²¹ Zostúpim, aby som sa presvedčil, či naozaj tak robia, aká je obžaloba, čo došla ku mne, a či nie. Chcem to vedieť.“

Abrahámova prosba. – ²² Muži sa potom odtiaľ obrátili a išli do Sodomy, kým Abrahám ostal ešte stáť pred Pánom. ²³ Tu Abrahám pristúpil bližšie a povedal: „Zahubíš azda spravodlivého spolu s bezbožným? ²⁴ Možno, že je v meste päťdesiat spravodlivých. Vari ich zahubíš, alebo radšej odpustiš mestu kvôli päťdesiatim spravodlivým, čo sú v ňom? ²⁵ Nech je ďaleko od teba, že by si takto robil, usmrcoval spravodlivého s bezbožným! Takto by sa rovnako vodilo spravodlivému i bezbožnému. To nech je ďaleko od teba! Ty, ktorý súdiš celú zem, nebudeš takto súdiť!“ ²⁶ Pán mu povedal: „Ak v meste Sodome nájdem päťdesiat spravodlivých, kvôli nim odpustím celému mestu.“ ²⁷ Abrahám však začal znova a povedal: „Hľa, opovážil som sa rozprávať s Pánom, hoci som len prach a popol. ²⁸ Možno, že do päťdesiat budú chýbať piati spravodliví. Zničil by si kvôli piatim celé mesto?“ On odpovedal: „Nezničím, ak ich tam nájdem štyridsaťpäť.“ ²⁹ A on mu ďalej hovoril: „A čo keď sa ich tam nájde len štyridsať?“ On odpovedal: „Neurobím to kvôli štyridsiatim.“ ³⁰ Potom povedal: „Ach, nehnevaj sa, Pane, keď ešte hovorím. A ak sa ich tam nájde len tridsať?“ Odpovedal: „Neurobím to, ak ich tam nájdem tridsať.“ ³¹ A zasa povedal: „Hľa, začal som hovoriť svojmu Pánovi: Čo bude, ak sa ich tam nájde len dvadsať?“ A on odvetil: „Nezahubím (ich) kvôli dvadsiatim.“ ³² A ešte povedal: „Ach, nehnevaj sa, Pane, že ešte raz vravím. Ak sa ich tam nájde len desať?“ On odpovedal: „Nezahubím kvôli desiatim.“ Keď Pán dokončil rozhovor s Abrahámom, odišiel a Abrahám sa vrátil na svoje miesto.

19 Lotovo pohostinstvo a nerest Sodomčanov. – ¹ Keď dvaja anjeli došli do Sodomy, Lot sedel v bráne Sodomy. Keď ich Lot uvidel, vstal a šiel im oproti. Poklonil sa tvárou k zemi ² a povedal: „Prosím vás, páni moji, zabočte do domu svojho služobníka a prenocujte tam. Umyjete si nohy a včasráno vstanete a budete pokračovať

18, 22 – 25. Lež Boh nejde sám do Sodomy, ale posla svojich dvoch sprievodcov, anjelov. Vtedy sa Abrahám prihovori Pánovi a vyzvedá sa o Sodome, v ktorej býva jeho synovec Lot. Hovorí sa len o Sodome, pretože

ona prevyšovala svojou ohavnosťou ostatné mestá Pentapolisu a aj preto, že tam býval Lot. Obdivuhodná je Abrahámova pokora a tiež láskavá Božia добрota. Tu máme príklad účinnosti orodovania svätých ľudí.

vo svojej ceste.“ Oni však odpovedali: „Nie! Prenocujeme vonku.“
³ Ale on na nich nástojil, aby zostali u neho. I vošli do domu. Pripravil im pohostenie, dal napiecť nekvaseného chleba a najedli sa. ⁴ Ale skôr ako si ľahli, muži mesta, muži Sodomy od chlapca až po starca, celé mesto do posledného chlapa obkolesili dom, ⁵ vyvolali Lota a povedali mu: „Kde sú muži, čo prišli dnes večer k tebe? Prived' ich k nám, aby sme s nimi obcovali!“ ⁶ Tu Lot vyšiel k nim pred dvere, zavrel dvere za sebou ⁷ a povedal im: „Bratia moji, nože nerobte hriech! ⁸ Mám dve dcéry, ktoré ešte nepoznali muža. Vyvediem vám ich, robte s nimi, čo sa vám páči. Týmto mužom však nerobte nič také, veď oni sa uchýlili do tieňa mojej strechy!“ ⁹ Oni však volali: „Prac sa preč!“ A dodali: „Prišiel sem ako cudzinec a chcel by súdiť. Teraz ti vyvedieme horšie ako tým.“ Veľmi dorážali na Lota a pokúšali sa vylomiť dvere. ¹⁰ Vtedy tí muži načiahli ruky, vtiahli Lota dnu a zamkli dvere. ¹¹ Mužov však, veľkých aj malých, čo boli pri vchode do domu, ranili slepotou, takže sa márne namáhali nájsť vchod.

19

3

19

20

Lot odchádza zo Sodomy. – ¹² Potom muži povedali Lotovi: „Ak tu máš nejakého zaťa, syna alebo dcéru a ak niekto z mesta patrí k tebe, vyveď ich preč z tohto mesta, ¹³ lebo zničíme toto mesto, pretože je naň veľká žaloba pred Pánom. Pán nás poslal zničiť ho.“
¹⁴ Vtedy Lot vyšiel von a povedal svojim zaťom, ktorí si mali vziať jeho dcéry: „Vstaňte, poďte preč z tohto miesta, lebo Pán mesto zničí!“ Jeho zaťovia si však mysleli, že robí žarty.
¹⁵ Keď svitol deň, anjeli nútili Lota, aby sa ponáhlal. Hovorili: „Vstaň, vezmi svoju ženu a obe dcéry, ktoré tu máš, aby si nezhynul pre neprávosť mesta!“ ¹⁶ A keď váhal, chytili ho obaja muži za ruku, aj jeho ženu a obe dcéry, lebo Pán ich chcel zachrániť, vyviedli ich von a nechali ich za mestom. ¹⁷ Keď ich vyvádzali von, jeden z nich povedal: „Zachráň si život! Neobzeraj sa za seba a nezastavuj sa nikde v okolí Jordánu! Ponáhľaj sa na vrchy, aby si nezhynul!“
¹⁸ Lot im povedal: „Ach, nie, Pane! ¹⁹ Zaiste tvoj služobník našiel milosť pred tebou, veď si mi preukázal veľké milosrdenstvo, keď si zachoval môj život, ale na vrchoch sa nebudem môcť zachrániť! Aby ma azda nestihlo nešťastie, aby som nezomrel. ²⁰ Pozri, tu

19, 5. Hriechy proti prírode mali Izraeliti vo veľkej ošklivosti a trestali ich smrťou (Lv 20, 13), ale boli veľmi rozšírené v ich okolí. Tento hriech má aj meno od-

tialto: sodomia (homosexualita).

19, 8. Práva hostí boli v starom Oriente také sväté, že Lot volí v tiesni vydať radšej vlastné dcéry ako hostí.

neďaleko je mesto, tam môžem utiecť. ²¹ Ono je len malé a ja sa v ňom zachránim! Malé je a ja ostanem nažive!“ I povedal mu: „Dobre teda, vyslyším ťa aj v tejto veci a mesto, o ktorom hovoríš, nezničím. ²² Rýchle ta teda utekaj, lebo kým ta nedôjdeš, nemôžem nič robiť.“ Preto sa mesto volá Segor.

Zničenie Sodomy a Gomory. – ²³ Slnko vyšlo nad zem, keď Lot došiel do Segoru. ²⁴ A Pán dal padať na Sodomu a Gomoru síru a oheň z neba od Pána ²⁵ a zničil tie mestá i celé okolie Jordánu so všetkými obyvateľmi mesta a so všetkým poľným rastlinstvom. ¹⁹ ²⁶ Keď sa jeho žena za ním obzrela, premenila sa v solný stĺp. ²¹

— ²⁷ Abrahám sa vybral zavčas rána na miesto, na ktorom predtým ¹⁹ stál pred Pánom. ²⁸ Keď sa pozrel na Sodomu a Gomoru a na celú ³³ okolitú krajinu, videl vystupovať zo zeme dym ako dym z pece.

²⁹ Boh teda pamätal na Abraháma, keď Boh zničil mestá a okolie a Lota vyviedol zo záhuby, keď zničil mestá, v ktorých Lot býval.

Hriech Lotových dcér. – ³⁰ Potom Lot vyšiel hore a usadil sa na vrchu spolu s oboma svojimi dcérami. Báľ sa totiž bývať v Segore a býval s oboma svojimi dcérami v jaskyni. ³¹ Tu povedala staršia mladšej: „Náš otec je už starý a na zemi niet muža, ktorý by s nami obcoval, ako je to zvykom na celom svete. ³² Poď, opojíme nášho otca vínom a ľahneme si k nemu, aby sme zachovali od nášho otca potomstvo.“ ³³ Dali mu teda v tú noc napiť sa vína. Potom vošla staršia a spala so svojím otcom. On však nevedel, ani kedy si ľahla,

19, 24 – 26. Zničenie Sodomy a okolitých mestečiek sa stalo na Boží zásah. Lež Boh používa prírodné sily. Treba myslieť na časté zemetrasenie v Palestíne. Aj dnes sa tu nachádza asphalt, nafta a ložiská síry. Boh používa tieto živly a ničí hriešne mestá. Mohlo to byť zemetrasenie spojené s erupciou plynu. Mŕtve more, ktoré predtým nesiahalo až tak ďaleko na juh, následkom zemských otrasov a prehĺbenia asfaltových a petrolejových ložísk sa dostáva nižšie k juhu a zalieva kraj, kde stála Sodoma a ostatné zničené mestá. A táto prehĺbenina je dokázateľne geologicky mladšia ako ostatné okolie.

19, 26. „Premenila sa v solný stĺp“ – a naozaj, v okolí Mŕtveho mora je veľa skál, ktoré majú podobu človeka. Aj Pán Ježiš sa u *Lk* 17, 32 odvoláva na Lotovu ženu. 19, 30 – 38. Lot sa nezdržal dlho v Segore, odišiel na vrchy, ktoré mu poradil anjel ako isté útočisko. Stratil celé svoje imanie, je celkom chudobný a opustený. Jeho dve dcéry si myslia, že pre chudobu sa nebudú

môcť ani vydať. Túžia však mať deti, znak to Božieho požehnania najmä vo vtedajšom Oriente. Tým však nemožno ospravedlniť skutok, ktorého sa vo svojej nerozumnosti dopúšťajú. Tak to neskoršie urobí aj Tammar, nevesta Júdova (*Gn* 38). Lotove dcéry sa narodili v Sodome, žili v Sodome, tak možno predpokladať, že mravné zákony u nich, zdá sa, veľmi neplatili. Myslia si, že ony sa musia postarať o otcovo potomstvo. Táto rozprava je dokladom hrozných následkov dedičného hriechu a ukazuje, čoho je človek schopný, keď nemá na myslí Božie príkazy. Ani Lot nie je bez viny, avšak jeho zodpovednosť umenšuje jeho opitosť. – Ľudové vysvetľovanie odvádza pôvod Moabčanov (me 'áb, od otca') a Amončanov (hebr. ben-'ammí, syn môjho príbuzného'). Moabčania sa potom usadili na tých miestach, kde sa zdržiaval Lot po zničení Sodomy, na východnom (podľa niektorých západnom) brehu Mŕtveho mora; Amončania bývali severnejšie od Moabitov v Zajordánsku.

ani kedy vstala. ³⁴ Na druhý deň povedala zasa staršia mladšej: „Pozri, ja som minulej noci spala s otcom. Dáme mu aj v tento večer napiť sa vína. Potom pôjdeš ty dnu a ľahneš si k nemu, aby sme si zachovali od nášho otca potomstvo!“ ³⁵ Dali teda aj v túto noc svojmu otcovi piť víno. Potom mladšia vstala a ľahla si k nemu. On však nevedel, ani kedy si ľahla, ani kedy vstala. ³⁶ Takto počali obe Lotove dcéry zo svojho otca. ³⁷ Staršia porodila syna a dala mu meno Moab. On je praotcom dnešných Moabčanov. ³⁸ Ale aj mladšia porodila syna a dala mu meno Amon. On je praotcom dnešných Amončanov.

19

34

20 **Sára u Abimelecha.** – ¹ Abrahám odtiaľ odišiel na juh a zastavil sa medzi Kádešom a Súrom. Keď sa zdržoval v Gerare, ² hovoril Abrahám o svojej manželke Säre: „Ona je moja sestra.“ A Abimelech, kráľ Geraru, ju dal uniesť. ³ V noci však vo sne prišiel ku kráľovi Abimelechovi Boh a povedal mu: „Doista zomrieš pre ženu, ktorú si dal uniesť, lebo má muža.“ ⁴ Abimelech sa jej však ešte nedotkol, preto povedal: „Pane, aj spravodlivého zahubíš?“ ⁵ Či mi nepovedal on sám: »Ona je moja sestra«? A nevrela aj ona: »On je môj brat«? V prostote svojho srdca a s čistými rukami som to urobil!“ ⁶ A Boh mu povedal vo sne: „Aj ja viem, že si to urobil v prostote svojho srdca, a preto som ťa uchránil, aby si proti mne nezhrešil. ⁷ Teraz však pošli ženu späť mužovi! Lebo on je prorok a bude za teba orodovať, aby si zostal nažive. Ak ju však nepošleš, vedz, že istotne zomrieš so všetkým, čo je tvoje!“

20

10

Urovnávanie sporu. – ⁸ Abimelech včasráno vstal, zavolať všetkých svojich služobníkov a vyrozprával im celý príbeh. Keď to muži počuli, veľmi sa naľakali. ⁹ Potom Abimelech zavolał Abraháma a povedal mu: „Čo si nám to vykonal? Čím som sa voči tebe previnil, že si na mňa a na moje kráľovstvo priviedol taký veľký hriech?! Urobil si mi to, čo sa nikdy nemalo stať!“ ¹⁰ A Abimelech povedal Abrahámovi: „Čo si tým zamýšľal, keď si takto konal?“

20, 2 – 18. Tu sa so Sárom zopakuje podobný prípad ako v Egypte (12, 13). Tamojší vládca si robí nárok na Sárú – bolo to zvykom v starom Oriente, že pekné ženy patrili kráľovi – a len Božím zakročením sa

zachováva Sára neporušenou manželkou Abrahámovou. Abimelech dáva Abrahámovi tisíc strieborných (šekel bol závažím [16,37 g], ale aj platidlom). Bol to veľký dar.

20 ¹¹ Abrahám odpovedal: „Myslel som si, že na tomto mieste isto niet
 11 nijakej Božej bázne a že ma zabijú pre moju ženu! ¹² A napokon,
 — ona je i mojou sestrou, dcérou môjho otca, nie však dcérou mojej
 21 matky; a stala sa mojou ženou. ¹³ Keď ma totiž Boh vyviedol z ot-
 10 covského domu do neznáma, povedal som jej: Túto láskavosť mi
 Abimelech povedal: „Hľa, moja zem je pred tebou, bývaj, kde sa
 ti zapáči!“ ¹⁶ Sára zasa povedal: „Tu hľa, tvojmu bratovi dávam
 tisíc strieborných, to má byť ako odškodné v očiach všetkých,
 čo sú s tebou, a si ospravedlnená vo všetkom.“ ¹⁷ Keď Abrahám
 prosil za Abimelecha u Boha, Boh uzdravil Abimelecha, jeho
 ženu i jeho služobnice a ony znovu mohli rodiť, ¹⁸ lebo Pán zavrel
 každé materské lono v Abimelechovom dome pre Abrahámovu
 manželku Sárú.

21 Izákovo narodenie. – ¹ A Pán navštívil Sárú, ako prislú-
 bil, a Pán vyplnil Sára, čo predpovedal. ² Sára teda počala
 a porodila Abrahámovi syna vo svojej starobe, a to v čase, ktorý
 jej predpovedal Boh. ³ Abrahám nazval svojho syna, ktorý sa mu
 narodil, čo mu porodila Sára, Izákom. ⁴ Abrahám obrezal svojho
 syna Izáka, keď mal osem dní, ako to prikázal Pán. ⁵ Abrahám
 mal sto rokov, keď sa mu narodil jeho syn Izák. ⁶ Vtedy povedala
 Sára: „Radostný smiech mi spôsobil Boh. Každý, kto o tom po-
 čuje, bude sa mi smiať.“ ⁷ A znova povedala: „Kto by bol povedal
 Abrahámovi, že Sára bude ešte dojsť deti? A predsa som porodila
 v jeho vysokom veku.“ ⁸ A chlapec rástol a bol odstavený. V deň,
 keď Izáka odstavili, urobil Abrahám veľkú hostinu.

Abrahám odvrhuje Agar. – ⁹ Sára videla, že syn Egyptanky Agar,
 ktorého porodila Abrahámovi, posmieva sa jej vlastnému synovi
 Izákovi. ¹⁰ Tu povedala Abrahámovi: „Vyžeň túto služku i jej syna,

21, 3. Izák – jicchak –, smial sa, pomenovanie Izáka je pripomienkou na Sárin smiech (18, 12).

21, 6. Opäť slovná hra s menom Izák (ako 17, 17 a 18, 12–15).

21, 8. Čas dojčenia trval dva-tri roky (2 Krn 31, 16;

2 Mach 7, 27). Na východe sa odstavenie dieťaťa aj dnes oslavuje hostinou.

21, 9. Posmieval sa – doslovne hral sa, teda robil žarty: nová narážka na Izákovo meno (17, 17).

lebo syn tejto slúžky nesmie dediť s mojím synom Izákom!“ ¹¹ Ale táto reč sa veľmi dotkla Abraháma, veď šlo o jeho syna. ¹² Boh mu však povedal: „Netráp sa nad chlapcom a nad svojou slúžkou! Počúvni Sáru vo všetkom, čo ti hovorí, lebo podľa Izáka sa bude volať tvoje potomstvo!“ ¹³ Ale aj zo syna slúžky urobím veľký národ, lebo on je tiež твоjím potomkom.“ ¹⁴ Abrahám teda vstal včasráno, vzal chlieb a mech s vodou a dal to Agar, vyložil jej to na chrbát, a poslal ju aj s chlapcom preč. Ona šla a zablúdila na púšti Bersabe. ¹⁵ Keď sa voda z mecha minula, uložila chlapca pod jeden z kríkov, ²¹
¹⁶ poodišla a sadla si obďaleč, tak vo vzdialenosti dostrelu kuše, ¹¹
lebo si vravela: „Nemôžem sa pozeráť na smrť dieťaťa.“ Tak sedela obďaleč a nahlas plakala. ²¹
¹⁷ Boh však vypočul chlapcov hlas a Boží anjel takto zavolať z neba ²⁹
na Agar: „Čo ti je, Agar? Neboj sa! Veď Boh počul chlapcov hlas odtiaľ, kde je.“ ¹⁸ Vstaň, vezmi chlapca a drž ho pevne za ruku, lebo z neho urobím veľký národ!“ ¹⁹ Tu jej Boh otvoril oči a ona zbadala studňu s vodou. I šla, naplnila mech vodou a napojila chlapca. ²⁰ A Boh bol s chlapcom. Keď vyrástol, býval na púšti a stal sa z neho veľký kušostrelec. ²¹ Býval na púšti Fáran a jeho matka mu vzala ženu z egyptskej krajiny.

Abraháмова zmluva s Abimelechom. – ²² V tom čase Abimelech a veliteľ jeho vojska Pichol povedali Abrahámovi: „Boh je s tebou vo všetkom, čo robíš.“ ²³ Preto mi teraz a na tomto mieste pred Bohom prisahaj, že sa nezachováš neverne ani proti mne, ani proti môjmu potomstvu! Ako som ti preukázal priateľstvo ja, tak (ho) preukazuj aj ty mne a celej krajine, v ktorej si bol hosťom.“ ²⁴ Abrahám povedal: „Áno, budem prisahať!“ ²⁵ Potom Abrahám dohovárať Abimelechovi pre studňu, ktorej sa zmocnili Abimelechovi sluhovia. ²⁶ Abimelech však odvetil: „Ja neviem, kto to urobil. Ty si o tom nič nevravel a ani dodnes som o tom nič nepočul.“ ²⁷ Potom vzal Abrahám ovce a junce a dal ich Abimelechovi a obaja uzavreli zmluvu. ²⁸ Sedem jahníc však oddelil osobitne. ²⁹ I opýtal sa ho Abimelech:

21, 14. Keď sa zákonitej manželke narodili deti, mohol muž podľa obyčají starého Orientu otrokyňu a jej deti obdarovať a poslať ich z domu preč. Otrokyňu však pritom musel prepustiť na slobodu. Agar sa dáva na cestu do svojej vlasti, do Egypta, ale na ceste zablúdi

a Boží anjel ju nachodí pri Bersabe, ktorá je na juhozápad od Mŕtveho mora.

21, 17. Narážka na meno Izmael (pozri 16, 11).

21, 21. Púšť Fáran je severnou časťou Sinajského polostrova.

„Čo má znamenať tých sedem, osobitne oddelených jahnic?“ ³⁰ On odpovedal: „Týchto sedem jahnic musíš vziať odo mňa, aby mi to bolo svedectvom, že som ja vykopal túto studňu.“ ³¹ Preto sa tá studňa volá Bersabe, lebo tam obaja prisahali. ³² Takto uzavreli zmluvu pri Bersabe. Potom sa Abimelech a veliteľ vojska Pichol pobrali a vrátili sa do fílištínskej krajiny. ³³ Abrahám však zasadil pri Bersabe tamarišku a vzýval tam meno Pána, večného Boha. ³⁴ A Abrahám býval dlhší čas ako cudzinec vo fílištínskej krajine.

21

30

—

22

9

22 Obetovanie Izáka. – ¹ Po týchto udalostiach Boh skúšal Abraháma a povedal mu: „Abrahám!“ On odpovedal: „Tu som.“ ² A on hovoril: „Vezmi svojho syna, svojho jediného syna Izáka, ktorého miluješ, a choď do krajiny, Morja! Tam ho obetuj ako zápalnú obeť na jednom z vrchov, ktorý ti ukážem.“ ³ Abrahám vstal včasráno, osedlal osla, zobral so sebou dvoch svojich sluhov a svojho syna Izáka a narúbal dreva na zápalnú obeť. Potom sa vybral na miesto, ktoré mu označil Boh. ⁴ Na tretí deň, keď Abrahám zdvihol oči, zďaleka uvidel to miesto. ⁵ Tu Abrahám povedal svojim sluhom: „Vy ostaňte tu s oslom; ja a chlapec pôjdeme až tamto. Pomodlíme sa a vrátíme sa k vám.“ ⁶ Potom vzal Abrahám drevo na zápalnú obeť a naložil ho na svojho syna Izáka; sám vzal oheň a nôž a takto šli obaja spolu. ⁷ Tu povedal Izák svojmu otcovi Abrahámovi: „Otče!“ On mu odvetil: „Hľa, tu som, syn môj!“ A on mu povedal: „Drevo a oheň na zápalnú obeť je tu, kde však je baránok na zápalnú obeť?“ ⁸ Abrahám mu odvetil: „Boh si už obstará baránka na zápalnú obeť, syn môj.“ A išli obaja spolu ďalej. ⁹ Keď došli na miesto, ktoré mu označil Boh, Abrahám

21, 31. Bersabe, hebr. Be'er-šaba', čo značí 'jednak, studňa prisahy', 'jednak, studňa siedmich'.

22, 1. Boh je neobmedzeným Pánom ľudského života. Preto môže požadovať od človeka aj obeť života. Svätopisec však hneď pripomína, že i keď Abrahám dostal príkaz obetovať to, od čoho závisel jeho život, to, čo bolo jeho útechou a v čom sa mali splniť Božie prisľuby, bolo len kvôli tomu, aby Abraháma vyskúšal. Boh nežiada obeť jediného syna, ale žiada od Abraháma odhodlanie aj na takúto obeť. A tak Abrahám dokázal svoju bezhraničnú lásku k Bohu, čím sa stal naveky príkladom dôvery a poslušnosti voči Bohu.

22, 2. Morja-Morijáh, zjavenie sa Pána; videnie Pána. Krajina Morja je okolie Jeruzalema. A miesto, kde mal

Abrahám obetovať, sa všeobecne považuje za totožné s tým, kde neskoršie vystavil Šalamún Pánovi chrám (2 Krn 3, 1). Zápalná obeť, ináč niekedy zvaná aj celopal, značí, že sa celá obeť spálila.

22, 5. Sluhovia nemali byť svedkami obety. Abrahám vo svojej poslušnosti a dôvere vie, že Boh zachová svoje prisľuby, ktoré urobil o Izákovi (21, 12), no nevie, ako to Boh uskutoční. Je však presvedčený, že Pán môže svojou mocou aj mŕtveho vzkriesiť (Hebr 11, 19). Preto hovorí sluhom: „... a vrátíme sa.“

22, 6–10. Izák je predobrazom Ježiša Krista, nesúceho kríž na Kalváriu, a Abrahám je obrazom večného Otca, ktorý z lásky bude obetovať svojho jednorodeného Syna. Abrahám vykonal v duchu obetovanie svojho syna.

tam postavil oltár, naukladal drevo, poviazal svojho syna Izáka a položil ho na oltár na drevo. ¹⁰ Potom Abrahám siahol rukou a vzal nôž, aby zabil svojho syna. ¹¹ Vtedy naň zavolať Pánov anjel z neba: „Abrahám, Abrahám!“ On odpovedal: „Tu som.“ ¹² On mu povedal: „Nevystieraj ruku na chlapca a neubližuj mu! Teraz som totiž poznal, že sa bojíš Boha a neušetril si svojho jediného syna kvôli mne.“ ¹³ Tu zdvihol Abrahám oči a uzrel barana, ktorý bol rohami zachytený v kroví. Abrahám podišiel, barana vzal a obeťoval ho ako zápalnú obeť namiesto svojho syna. ¹⁴ A Abrahám nazval toto miesto „Pán vidí“, a tak sa ešte aj dnes hovorí: „Na vršku Pán uvidí.“

22

10

—

¹⁵ Pánov anjel však aj druhý raz volal na Abraháma z neba: ¹⁶ „Na seba samého prisahám – to je Pánov výrok: Pretože si toto urobil a svojho syna, svojho jediného si neušetril pred mnou, ¹⁷ zahrniem ťa požehnaním a prenáramne rozmnožím tvoje potomstvo. Bude ho ako hviezd na nebi a ako piesku na morskom brehu. Tvoje potomstvo sa zmocní brán svojich nepriateľov ¹⁸ a v tvojom potomstve budú požehnané všetky národy zeme preto, že si poslúchol môj hlas.“ ¹⁹ Potom sa Abrahám vrátil k svojim sluhom a spolu šli do Bersaby. A Abrahám ostal bývať v Bersabe.

23

3

Nachorovo potomstvo. – ²⁰ Po týchto udalostiach Abrahámovi oznámili, že aj Melcha porodila jeho bratovi Nachorovi synov: ²¹ prvorodeného Usa, jeho brata Buza a Kamuela, otca Aramejčanov, ²² Kaseda, Azaua, Feldasa, Jedlafa a ²³ Batuela, ktorému sa narodila Rebeka. Týchto osem porodila Abrahámovmu bratovi Nachorovi Melcha. ²⁴ Aj jeho vedľajšia žena, menom Roma, porodila: Tabého, Gahama, Tahasa a Maácha.

23 Sárina smrť a jej pohreb. – ¹ Dní Sárinho života bolo stodvadsaťsedem rokov. Toľko žila Sára. ² Sára zomrela v Arbe, čiže v Hebrone, v krajine Kanaán. I šiel Abrahám, aby ju oželel a oplakal. ³ Potom Abrahám vstal od svojej mŕtvej a hovoril

22, 14. „Pán vidí“ vo význame Pán sa postará. Pán vidí tieseň a trápenie duše a postará sa, aby ju odstránil a ubiedenému pomohol. U Abraháma sa to stalo tým, že Boh si obstaral náhradnú obeť za Izáka (v. 8). Na pamiatku viery v podobu Abrahámovej dôvery voči

Bohu vzniklo potom príslovie: Na vršku Pán uvidí, t. j. Pán sa v biede a trápení postará.

22, 20 – 24. Rozprava o Nachorovom potomstve pripravuje rozprávanie o ceste Abrahámovho sluha do severnej Mezopotámie, aby odtiaľ priviedol pre Izáka ženu.

Hetejcom: ⁴ „Ja som len prišelec a hosť u vás. Prepustíte mi u vás miesto na dedičné pohrebisko, aby som mohol pochovať svoju mŕtvu.“ ⁵ Hetejci mu však odpovedali: „Počúvaj, pane! Ty si ako Božie knieža medzi nami. V najlepšom našom hrobe môžeš pochovať svoju mŕtvu. ⁶ Nik z nás ti nebude brániť, aby si pochoval svoju mŕtvu v jeho hrobe.“ ⁷ Tu Abrahám vstal, hlboko sa poklonil pred obyvateľmi krajiny, pred Hetejcami, ⁸ a povedal im: „Keď súhlasíte, aby som si pochoval svoju mŕtvu, nuž vypočujte ma a prihovorte sa za mňa u Seorovho syna Efrona, ⁹ aby mi prepustil jaskyňu v Makpele, ktorá je jeho a je na konci jeho pozemku. Nech mi ju dá vo vašej prítomnosti na dedičné pohrebisko za plnú cenu.“ ¹⁰ Efron však sedel medzi Hetejcami. Hetejec Efron odpovedal Abrahámovi v prítomnosti Hetejcov, totižto všetkých tých, čo prišli k bráne svojho mesta, takto: ¹¹ „Nie tak, pane! Počuj ma: Tento pozemok ti darujem. A dávam ti aj jaskyňu, ktorá je na ňom. V prítomnosti synov môjho ľudu ti ju dávam. Pochovaj si tam svoju mŕtvu!“ ¹² Abrahám sa opäť poklonil pred obyvateľmi krajiny ¹³ a takto hovoril Efronovi v prítomnosti obyvateľov krajiny: „Nie tak, pane, počúvaj ma! Za pozemok ti zaplatím, vezmi to odo mňa a potom tam pochovám svoju mŕtvu!“ ¹⁴ Efron na to odvetil Abrahámovi: ¹⁵ „Len ma počuj, pane! Pozemok za štyristo šeklov striebra, čo je to medzi mnou a tebou? Len si pochovaj svoju mŕtvu!“ ¹⁶ Abrahám súhlasil s Efronom a Abrahám odvážil Efronovi toľko striebra, koľko on pred Hetejcami spomenul: štyristo šeklov striebra podľa bežnej váhy. ¹⁷ Takto Efronov pozemok, ktorý bol v Makpele východne od Mamre – pozemok i jaskyňa so všetkými stromami, ktoré boli na pozemku vôkol všetkých jeho medzí –, prešiel právoplatne ¹⁸ na Abraháma ako majetok v prítomnosti Hetejcov, všetkých tých, čo prišli k bráne svojho mesta. ¹⁹ Potom Abrahám pochoval svoju ženu Sáru v jaskyni na pozemku v Makpele, východne od Mamre,

23, 5. O Hetejcoch sa donedávna veľa nevedelo, a preto viacerí popierali, že by boli v Abrahámovom čase usadení v Hebrone. Dnes už vieme zaručene, že okolo roku 2000 pred Kr. tento kmeň bol v Palestíne roztratený po celej jej dĺžke až k hraniciam Egypta. Moderné výkopávky tento náhľad potvrdili s veľkou presnosťou. 23, 10. „Tých, čo prišli k bráne mesta“: pri mestskej bráne sa konali porady a súdy; myslí sa tu teda na obyvateľov, ktorí pri bráne zasadali a vybavovali verejné

záležitosti.

23, 16. O šekli pozri poznámku k 20, 2 – 18. Dnes jaskyňa, v ktorej je pochovaná Sára s Abrahámom, je pod mešitou východne od Hebronu. Do nej je prísne zakázaný prístup všetkým, čo nie sú mohamedánmi. Tým, že Abrahám kúpil pre seba a svoju ženu hrobku v cudzej zemi, dal najavo, že je presvedčený o Božej vernosti, ktorý mu túto krajinu prisľúbil. A krajina sa stala vlastníctvom jeho potomkov.

čiže v Hebrone, v krajine Kanaán. ²⁰ Takto sa pozemok a jaskyňa, ktorá bola na ňom, dostali od Hetejcov Abrahámovi za dedičné pohrebisko.

24 Abraháмова starosť o Izákovu ženbu. – ¹ Abrahám bol však už starý a pokročilý vekom a Pán ho vo všetkom požehnával. ² Tu povedal Abrahám svojmu sluhoovi, najstaršiemu vo svojom dome, správcovi všetkého svojho majetku: „Polož svoju ruku pod moje bedrá, ³ aby som ťa sprisahal pred Pánom, Bohom neba a zeme, že pre môjho syna nevyberieš ženu z kanaánskych dcér, medzi ktorými bývam. ⁴ Ale pôjdeš do mojej vlasti a k mojim príbuzným vybrať ženu pre môjho syna Izáka.“ ⁵ Sluha mu však odpovedal: „Možno, že nebude chcieť žena ísť so mnou do tejto krajiny. Mám potom zaviesť tvojho syna naspäť do krajiny, z ktorej si sa ty vystaľoval?“ ⁶ Abrahám mu povedal: „Neopováž sa ťa zaviesť môjho syna späť! ⁷ Veď Pán, Boh neba a zeme, ktorý ma vyviedol z domu môjho otca a z mojej rodnej vlasti a ktorý so mnou hovoril a prisahal mi: »Tvojmu potomstvu dám túto krajinu,« pošle pred tebou svojho anjela, aby si odtiaľ priviedol môjmu synovi ženu. ⁸ Ak žena nebude chcieť ísť s tebou, si zbavený tejto prísahy. Len nezaveď môjho syna naspäť!“ ⁹ Potom sluha položil svoju ruku pod bedrá svojho pána Abraháma a prisahal mu o tej veci. ¹⁰ Nato sluha zobral z tiav svojho pána desať tiav a rozličné drahocennosti svojho pána a išiel. Vybral sa a šiel do Mezopotámie (Aram Naharaim), do Nachorovho mesta. ¹¹ Večer, v čase, keď sa vychádzalo napájať, nechal svoje ťavy oddychovať vonku pred mestom pri studni s vodou ¹² a hovoril: „Pane, Bože Abraháma, môjho pána! Daj mi dnes šťastie a preukáž láskavosť môjmu pánovi Abrahámovi! ¹³ Hľa, stojím pri vodnom prameni a dcéry ľudí (tohto) mesta prichádzajú naberať vodu! ¹⁴ Nech deva, ktorej poviem: »Nachýľ svoj džbán, aby som sa napil!« a ona povie: »Napi sa a napojím aj tvoje ťavy,« bude tá, ktorú si určil svojmu služobníkovi Izákovi,

23

20

—

24

14

24, 1 – 9. Postarať sa o ženbu syna bolo otcovou povinnosťou a právom. Abrahám to nerobí sám, ale poveruje svojho sluhu, správcu, Eliezera (15, 2). „Polož svoju ruku pod moje bedrá, aby som ťa sprisahal“ – bedrá, slabiny, sa považovali za miesto plodivej sily (Gn 46, 26; Ex 1, 5; Sdc 8, 30). Takto Abrahám nezrušiteľne za-

väzuje svojho sluhu. Podobne prisahajú aj dnešní Arabi. 24, 10. Aram Naharaim – „Aram (Sýria) dvoch riek“ je kraj na hornom Eufrate. Nachorovo mesto je Haran na východ od Eufratu. Zdá sa, že i Nachor sa ťa prestáhoval po Abrahámovi, lebo pri odchode Táreho a Abraháma z Uru o Nachorovi niet ešte zmienky (11, 31).

a podľa toho poznám, že si preukázal láskavosť môjmu pánovi.“
 15 Ešte ani nedokončil reč a už prichádzala s džbánom na pleciach
 Rebeka, ktorá sa narodila Batuelovi, synovi Melchy, Nachorovej
 ženy, ktorý bol Abrahámovým bratom. 16 Deva bola veľmi pekná
 zjavom, panna, ktorá ešte nepoznala muža. Zostúpila k prameňu,
 naplnila svoj džbán a vyšla hore. 17 Sluha jej bežal v ústrety a po-
 vedal: „Dajže sa mi napiť trochu vody zo svojho džbána!“ 18 Ona
 24 odvetila: „Napi sa, pane!“ Rýchlo si spustila džbán na ruku a dala sa
 15 mu napiť. 19 A keď ho napojila, dodala: „Aj tvojim ťavám naberiem
 — vody, nech sa dobre napijú!“ 20 Rýchlo vyliala džbán do válova
 a opäť utekala k studni po vodu a takto naberala pre všetky ťavy,
 24 21 kým muž ju mlčky pozoroval, aby zvedel, či Pán dá jeho ceste
 35 šťastný výsledok, alebo nie. 22 Keď sa ťavy riadne napili, vzal muž
 zlatý krúžok, ťažký pol šekla, a dve náramnice na jej ruky, ťažké
 desať šeklov zlata, 23 a povedal: „Čiaže si ty dcéra? Povedz mi! Bude
 v dome tvojho otca miesto, aby sme tam mohli zostať?“ 24 Ona mu
 odpovedala: „Som dcéra Batuela, syna Melchy, ktorá ho porodila
 Nachorovi.“ 25 Ďalej mu povedala: „Slamy a krmu máme hojnosť
 i miesta na ubytovanie.“ 26 Tu padol muž na kolená, poklonil sa
 Pánovi 27 a povedal: „Nech je zvelebený Pán, Boh môjho pána
 Abraháma, ktorý neodňal môjmu pánovi svoju láskavosť a vernosť.
 Veď aj mňa Pán viedol na tejto ceste k domu príbuzného môjho
 pána!“ 28 Potom deva odbehla a rozpovedala doma svojej matke
 všetko, čo sa jej prihodilo. 29 Rebeka však mala brata, ktorý sa
 volal Laban. A Laban bežal von k mužovi pri studni. 30 Keď videl
 nosový krúžok a sestrine náramnice na jej rukách a keď počul
 slová svojej sestry: „Takto ku mne hovoril ten muž,“ šiel k mu-
 žovi, ktorý ešte stál pri ťavách pri studni, 31 a povedal mu: „Pod,
 Pánov požehnaný! Prečo stojíš vonku? Veď pripravil som príbytok
 aj miesto pre ťavy!“ 32 Vtedy sa muž pobral do domu a on odsedlal
 ťavy, prichystal ťavám slamu a krm i vodu, aby si on a muži, ktorí
 ho sprevádzali, umyli nohy. 33 Keď mu predložili ješť, povedal:
 „Nebudem ješť, kým neprednesiem svoju vec!“ A on mu odpovedal:
 „Hovor!“ 34 Potom rozprával: „Ja som Abrahámov sluha. 35 Pán

24, 22. Podobné okrasy nosia orientálne ženy dodnes. ho v dome rodičov budúcej Izákovej manželky, teda
 Dar bol značný. Bol odmenou za ochotu dievčaťa, s kto- jeho budúcej panej, vlúdne prijímú.
 rou mu podalo vodu, ale aj preddavkom a zárukou, že

bohato požehnal môjho pána, takže sa stal majetným. Dal mu ovce
 a dobytok, striebro a zlato, sluhov a slúžky, ťavy a osly. ³⁶ A Sára,
 žena môjho pána, porodila môjmu pánovi vo svojej starobe syna,
 ktorému on prenechal celé svoje imanie. ³⁷ Mňa však môj pán za-
 viazal prísahou: »Nevyberieš pre môjho syna ženu z kanaánskych
 dcér, v ktorých krajine bývam. ³⁸ Ale pôjdeš do domu môjho otca
 a k môjmu rodu, aby si môjmu synovi priviedol ženu.« ³⁹ Keď som
 však svojmu pánovi povedal: »Možno žena nepôjde so mnou,«
⁴⁰ vtedy mi povedal: »Pán, pred ktorého tvárou som kráčal, pošle 24
 s tebou svojho anjela, aby dal tvojej ceste priaznivý výsledok, aby 36
 si môjmu synovi priviedol ženu z mojej čelade a z môjho rodu. —
⁴¹ Budeš však oslobodený od mojej kliatby, ak prídeš k mojim prí- 24
 buzným a oni ti (ju) nedajú, vtedy budeš oslobodený od mojej 52
 kliatby.« ⁴² Keď som dnes prišiel k studni, hovoril som: Pane, Boh
 môjho pána Abraháma, kiežby si dožičil mojej ceste, ktorú konám,
 šťastný výsledok. ⁴³ Hľa, stojím pri vodnom prameni! Nech teda
 panna, ktorá príde po vodu a ktorej poviem: »Dajže sa mi napiť
 trochu vody zo svojho džbána« ⁴⁴ a ona mi povie: »Len sa napi
 a načriem aj tvojim ťavám,« je tá žena, ktorú Pán určil pre syna
 môjho pána. ⁴⁵ Ešte som ani nedokončil reč, keď vyšla Rebeka so
 svojím džbánom na pleciach, zišla k prameňu a načrela. Vtedy som
 jej povedal: »Dajže sa mi napiť!« ⁴⁶ Ona rýchlo zložila svoj džbán
 a povedala: »Pi a napojím aj tvoje ťavy!« I napil som sa a ona na-
 pojila aj ťavy. ⁴⁷ Potom som sa jej opýtal: »Čia si ty dcéra?« A ona
 mi odpovedala: »Som dcéra Batuela, Nachorovho syna, ktorému
 ho porodila Melcha.« Potom som jej založil do nosa krúžok a na
 ruky náramnice ⁴⁸ i padol som na kolená, poklonil som sa Pánovi
 a prosil som Pána, Boha môjho pána Abraháma, ktorý ma viedol po
 pravej ceste, aby som priviedol dcéru príbuzného môjho pána pre
 jeho syna. ⁴⁹ A teraz, ak chcete môjmu pánovi preukázať láskavosť
 a vernosť, dajte mi to vedieť, ak nie, (tiež) mi to dajte vedieť, aby
 som sa mohol dať napravo alebo naľavo.“

Rebekine zásnuby a odchod z domu. – ⁵⁰ Laban a Batuel od-
 povedali takto: „Od Pána vyšla táto vec. My ti nemôžeme povedať
 ani áno, ani nie. ⁵¹ Pozri, Rebeka je pred tebou, vezmi ju a choď!
 Nech sa stane ženou syna tvojho pána, ako hovoril Pán!“ ⁵² Keď
 Abrahámov sluha počul ich slová, poklonil sa Pánovi až po zem.

24 53 Potom sluha vybral strieborné a zlaté predmety a šaty a daroval
 53 ich Rebeke. I jej bratovi a matke daroval drahocennosti. 54 Potom
 — jedli a pili on i muži, ktorí ho sprevádzali, a ostali tam na noc. Keď
 25 ráno vstali, povedal on: „Prepusť ma k môjmu pánovi!“ 55 Jej brat
 2 a matka však odpovedali: „Nech dievča ostane ešte nejaký čas,
 2 tak na desať dní u nás, potom môže ísť.“ 56 On im však odvetil:
 „Nezdržujte ma, keď Pán dožičil mojej ceste šťastný výsledok!
 2 Prepusťte ma, aby som mohol ísť k môjmu pánovi!“ 57 Oni mu
 odpovedali: „Zavoláme dievča a opýtame sa ho.“ 58 Zavolali teda
 Rebeku a opýtali sa jej: „Chceš ísť s týmto mužom?“ Ona odpo-
 vedala: „Chcem!“ 59 Potom teda prepustili svoju sestru Rebeku
 i s jej dojkou, aj Abrahámovho sluha s jeho mužmi.
 60 I požehnávali Rebeku a hovorili jej:

„Sestra naša, rozmnož sa v tisíce a desaťtisíce
 (potomkov)
 a tvoje potomstvo nech zaujme brány svojich
 nepriateľov!“

61 Potom sa Rebeka pohla aj so svojimi slúžkami, vysadli na ťavy
 a nasledovali muža. A sluha Rebeku vzal a odišiel.

Izákovo stretnutie s Rebekou. – 62 Vtedy sa Izák práve vrátil
 z cesty od studne Lachaj roi, býval totižto v Negebe. 63 Keď sa zve-
 čerievalo, vyšiel Izák na pole, aby si porozmýšľal. Tu zdvihol oči
 a videl prichádzať ťavy. 64 Aj Rebeka zdvihla oči a zbadala Izáka.
 Rýchlo zosadla z ťavy 65 a povedala sluhovi: „Kto je ten muž, čo ide
 oproti nám po poli?“ A keď sluha povedal: „To je môj pán,“ vzala
 závoj a zahalila sa. 66 Potom sluha porozprával Izákovi všetko, čo
 vykonal, 67 a Izák ju voviedol do stanu svojej matky Sáry. Vzal si
 teda Rebeku a ona sa stala jeho ženou. A tak ju miloval, že našiel
 útechu nad stratou svojej matky.

25 Abraháмова smrť. – 1 Abrahám si však opäť vzal ženu, vo-
 lala sa Ketura 2 a porodila mu Zamrama, Jeksana, Madana,

24, 62 – 67. Lachaj roi pozri 16, 13 – 14. Vzala závoj – na
 Východe je zvykom, že ženich vidí tvár svojej snúbe-
 nice veľmi často až po svadbe.

25, 1 – 11. Zoznam Abrahámových synov z Ketury je
 vlastne doplnením rodostromu 11, 27 – 32. Niektoré
 mená označujú osoby, iné zasa národy. Národy sú:

Madiána, Jesboka a Sueho. ³ Jeksanovi sa narodil Saba a Dedan. Dedanovi synovia boli Asýrčania, Latusovia a Loómčania. ⁴ Madiánovi synovia boli Efa, Ofer, Henoch, Abida a Eldaa. Títo všetci sú Keturini synovia. ⁵ Ale Abrahám dal všetok svoj majetok Izákovi. ⁶ Synom vedľajšej ženy, ktorú Abrahám mal, dal Abrahám len dary a ešte za svojho života ich poslal preč od Izáka smerom na východ, do východnej krajiny. ⁷ Dní Abrahámovho života bolo stosedemdesiatpäť rokov. ⁸ I pominul sa Abrahám a zomrel v peknom veku, starý a uspokojený životom, a pripojil sa k svojmu ľudu. ⁹ Jeho synovia Izák a Izmael ho pochovali v jaskyni v Makpele na pozemku Seorovho syna, Hetejca Efrona, východne od Mamre, ¹⁰ na pozemku, ktorý Abrahám kúpil od Hetejcov. Tam boli pochovaní Abrahám i jeho žena Sára.

25
3
—
25
20

DEJINY IZÁKA A JEHO SYNOV, 25, 11 – 36, 43

¹¹ Po Abrahámovej smrti Boh požehnával jeho syna Izáka a Izák býval pri studni Lachaj roi.

Izmaelovo potomstvo. – ¹² Toto je potomstvo Abrahámovho syna Izmaela, ktorého Abrahámovi porodila Sárina slúžka, Egyptanka Agar. ¹³ A toto sú mená Izmaelových synov podľa mien a podľa rodov: Izmaelov prvorodený bol Nabajot, potom Kedar, Adbél, Mabsan, ¹⁴ Masma, Duma, Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafíš a Kedma. ¹⁶ Toto sú Izmaelovi synovia a to sú ich mená podľa ich osád a táborov. Dvanásť kniežat podľa ich kmeňov. ¹⁷ A toto sú dni Izmaelovho života: stotridsaťsedem rokov. Potom sa pominul a zomrel a pripojil sa k svojmu ľudu. ¹⁸ Bývali však od Hevily až po Súr, ktoré leží východne od Egypta smerom k Asýrii. I usadil sa blízko všetkých svojich bratov.

Ezauovo a Jakubovo narodenie. – ¹⁹ A toto je rodokmeň Izáka: Abrahámovi sa narodil Izák. ²⁰ Izák mal štyridsať rokov, keď si vzal za ženu Rebeku, dcéru Aramejčana Batuela z Mezopotámie, sestru

Asýrčania, ktorí bývali v susedstve potomkov Izmaelových, Madiánčania, ktorí obývali Sinajský polostrov a pri ktorých sa usadili Latusovia. Saba a Dedan sa uvádzajú v 10, 7 medzi Kušitmi. Ostatné mená pravdepodobne označujú už len Keturiných synov. – Abrahám umiera, keď mal Izák už sedemdesiatpäť rokov. Jakub a Ezau mali po pätnásť (25, 26).

25, 12 – 18. Izmaelovi potomkovia sa usadili v Severnej Arábii.

25, 19. Týmto veršom sa začína podľa hebrejského textu ôsmy diel Knihy Genezis. Zdalo by sa, že bude v nej reč o Izákovi. Opisuje osudy jeho dvoch synov, Jakuba a Ezaua. Paddan Aram, doslova rovina Aram, označuje Mezopotámiu, najmä jej severnú časť v okolí Haranu.

Aramejčana Labana. ²¹ Izák prosil za svoju ženu Pána, lebo bola neplodná; a Pán ho vypočul a jeho žena, Rebeka, počala. ²² Keď sa deti v jej živote kopali, povedala: „Ak je to tak, prečo som takáto?“ A išla sa opýtať Pána.

²³ Pán jej povedal:

„Dva národy sú v tvojom lone
a dva kmene sa oddelia z tvojho života;
národ nad národom bude prevládať
a starší bude slúžiť mladšiemu.“

25

21

25

30

²⁴ A keď sa jej naplnili dni pôrodu, boli dvojčatá v jej živote. ²⁵ Prvý sa narodil červený, celý chlpatý ako kozuch, a nazvali ho Ezauom.

²⁶ Za ním sa zjavil jeho brat a jeho ruka držala Ezauovu pätu. Preto mu dali meno Jakub. Keď sa mu oni narodili, mal Izák šesťdesiat rokov.

²⁷ Keď chlapci dorástli, Ezau bol udatným lovcom, mužom stepi, Jakub však bol tichý človek a býval v stanoch. ²⁸ Izák mal radšej Ezaua, lebo rád jedával divinu. Rebeka mala zasa radšej Jakuba.

²⁹ Raz Jakub varil jedlo a Ezau prišiel zo stepi celkom vyčerpaný.

³⁰ Tu povedal Ezau Jakubovi: „Nože mi daj rýchlo z toho červeného, z toho červeného tu, lebo som celkom vyčerpaný!“ Preto ho

25, 22. Rebeka považuje pohyb detí za zlé znamenie. Ak z toho má byť nešťastie, nuž nemusela ani počať: „Ak je to tak, prečo som takáto,“ t. j. v pozhnanom stave. Vo svojom trápení sa šla poradiť Pána. Asi k nejakému oltáru.

25, 23. Nevieme ani, ako sa to opýtanie stalo, ani ako jej Pán odpovedal. Odpoveď je rytmická a naznačuje, že Rebeka bude matkou dvoch národov. Splní sa, čo jej žičili pri odchode z otcovského domu (24, 60). Nepokoj, pohyb detí v živote matky, je predzvestou ich nepokojného života. Oba národy budú v ustavičnom napätí a nepokoji medzi sebou. A potomkovia mladšieho budú vládnuť nad potomkami toho, čo sa narodí prv. Právo prvorodeného nezaistuje mu nijakú prednosť v rode.

25, 25. Červený – 'admoni – rozumie sa alebo červenej pokožky, alebo len ryšavých vlasov. Na toto nadväzuje aj v. 30: Edom, červený'. Ezau, chlpatý, zarastený. „Ako kozuch“, hebr. se'ar, už vopred označuje kraj Seir, kde potomkovia Edomovi-Ezauovi budú bývať. Edom, Idumea, krajina medzi Mŕtvym morom a Elamským zálivom, neskoršie zahrňovala aj severnú časť Sinaj-

ského polostrova až po južné hranice Palestíny.

25, 26. Jakub – 'akeb, 'pāta' a tiež i ten, čo drží pätu. Jakub chytil pätu svojho brata, akoby ho chcel zadržať, akoby chcel byť on prvorodený. Na príhodu sa spomenie ešte v 27, 36.

25, 27 – 34. Bratia boli rozličnej povahy. Otec mal radšej prvorodeného, a matka zasa mladšieho. Asi preto, lebo vedela, že Jakub bude viac znamenať pre rod ako Ezau (v. 23). V celej rozprave sa Ezau javí ako nerozumný, ľahkovážny. Jakub zasa ako prezieravý a mysliači do budúcnosti. Jakub svojim počínaním plní len to, čo Boh už predtým prezradil jeho matke. Jakubovo počínanie iste nie je najstatočnejšie, ale nesmieme ho posudzovať podľa kresťanskej morálky. Edom – červený, pozri vyššie v. 25. Ezauovi nezáleží na prvorodenstve, on sa o také veci málo stará. Žije zo dňa na deň. Jakub je však pravý opak: je pastierom a roľníkom, a preto myslí na budúcnosť. Váži si právo prvorodenstva. Ono dávalo nárok na dve časti z otcovského majetku a okrem toho sa prvorodený po otcovej smrti stával hlavou rodiny. V tomto prípade išlo aj o pozhnanie, ktoré

nazvali Edom (Červený). ³¹ Ale Jakub povedal: „Predaj mi najprv svoje prvorodenstvo!“ ³² Ezau odvetil: „Hľa, idem zomrieť, načože mi je prvorodenstvo?“ ³³ Jakub mu však vravel: „Najprv mi prisahaj!“ A on mu odprisahal, a tak predal svoje prvorodenenské právo Jakubovi. ³⁴ Potom dal Jakub Ezauovi chleba a šošovicového pokrmu a on jedol a pil. Napokon vstal a odišiel. Tak málo si Ezau cenil svoje prvorodenstvo.

26 Izák a Abimelech. – ¹ Keď nastal v zemi hlad, iný, ako bol ten prvý za Abrahámových čias, odišiel Izák k filistínskemu kráľovi Abimelechovi do Geraru. ² Vtedy sa mu zjavil Pán a povedal: „Nezostupuj do Egypta, ostaň v krajine, ktorú ti určím. ³ Zdržuj sa ako prišelec v tejto krajine a ja budem s tebou a požehnám ťa, lebo tebe a tvojmu potomstvu chcem dať všetky tieto krajiny, aby som splnil prísahu, ktorou som sa zaviazal tvojmu otcovi, Abrahámovi: ⁴ »Rozmnožím tvoje potomstvo ako hviezdy neba a ja dám tvojmu potomstvu všetky tieto krajiny a v tvojom potomstve budú požehnané všetky národy zeme.« ⁵ To preto, že Abrahám počúval na môj hlas a zachovával moje príkazy, nariadenia, ustanovenia a zákony.“ ⁶ Izák teda ostal v Gerare. ⁷ Keď sa muži mesta vyzvedali na jeho manželku, hovorieval: „To je moja sestra,“ bál sa povedať: „moja žena,“ aby ho muži mesta nezavraždili pre Rebeku, lebo bola krásna zjavom. ⁸ A keď tam býval už dlhší čas, raz filistínsky kráľ Abimelech pozeral z obloka a videl, ako sa Izák so svojou ženou Rebekou láskali. ⁹ Abimelech zavola Izáka a povedal mu: „Je zrejmé, že ona je tvoja žena! Prečo si teda hovoril: »To je moja sestra«?!“ Izák mu odpovedal: „Lebo som si myslel, že pre ňu zahyniem.“ ¹⁰ Abimelech mu povedal: „Prečo si nám to urobil?! Ako ľahko mohol niektorý muž z ľudu obcovať s tvojou ženou a bol by si na nás uvalil previnenie!“ ¹¹ Potom Abimelech prikázal všetkým: „Kto sa dotkne tohto muža a jeho ženy, istotne zomrie!“ ¹² A Izák sial v tej krajine a v tom roku žal stonásobne, lebo Pán ho požehnával. ¹³ Tak sa tento muž zmohol a vzrástol sa naďalej,

25

31

—

26

13

dostal už ich starý otec Abrahám, a ony iste prejdú s otcovským požehnaním na Izákovho dediča. Preto Jakub, o ktorom už Pán prezradil, že bude vládnuť nad svojím bratom, sa domáha tejto hodnosti. Lež

jeho skutok nemožno schvaľovať; mal nechať všetko na Božie riadenie. Ezau predal svoje právo za jediné jedlo – tak robí každý hriešnik, ktorý za krátku radosť, za hriech, stráca právo na večný život.

26 takže sa stal veľmi bohatým. ¹⁴ Mal oviec, dobytká a mnoho slu-
 14 žobníctva, a preto mu Filištínci závideli. ¹⁵ Všetky studne, ktoré
 — vykopal sluhovia jeho otca za čias jeho otca Abraháma, zasypali
 26 a zahádzali hlinou, ¹⁶ a preto Abimelech povedal Izákovi: „Odíď
 32 od nás, lebo si sa stal oveľa mocnejším, ako sme my!“ ¹⁷ A Izák
 odišiel, svoje stany rozložil v údolí Geraru a ostal tam bývať. ¹⁸ Izák
 opäť vykopal vodné studne, ktoré vykopal v čase jeho otca Abra-
 háma a Filištínci ich po Abrahámovej smrti zasypali, a dal im tie
 isté mená, ktoré im dal jeho otec. ¹⁹ Keď Izákovi sluhovia kopali
 v údolí, našli tam studňu so živou vodou. ²⁰ Ale gerarskí pastieri
 sa hádali s Izákovými pastiermi: „To je naša voda!“ Preto dali
 studni meno Esek, lebo sa tam s ním vadili. ²¹ Potom vykopal
 inú studňu, ale aj o ňu sa hádali, a preto jej dali meno Sitna. ²² Šiel
 odtiaľ ďalej a opäť vykopal studňu. O tú sa nehádali a dal jej meno
 Rechobot, hovoriac: „Teraz nám Pán dožičil voľnosti, aby sme sa
 rozmnožovali v krajine.“

Izák v Bersabe. – ²³ Odtiaľšiel do Bersabe. ²⁴ V tú noc sa mu zjavil
 Pán a povedal mu: „Ja som Boh tvojho otca Abraháma. Neboj sa, le-
 bo ja som s tebou. Požehnám ťa a rozmnožím tvoje potomstvo kvôli
 môjmu služobníkovi Abrahámovi.“ ²⁵ I postavil tam oltár a vyzýval
 meno Pánovo. Tam rozložil svoj stan a Izákovi sluhovia tam vyko-
 pali studňu. ²⁶ Tu za ním prišiel Abimelech z Geraru aj jeho priateľ
 Ochozat a veliteľ jeho vojska Fikol. ²⁷ Izák mu však riekol: „Prečo
 ste prišli za mnou? Veď vy ste so mnou v nepriateľstve a od vás ste
 ma vyhnali!“ ²⁸ Oni odpovedali: „Na vlastné oči sme videli, že Pán
 je s tebou. I povedali sme si: Nech je prísaha medzi nami dvoma,
 medzi nami a tebou. Uzavrieme s tebou zmluvu. ²⁹ Iste nám nič
 zlé neurobíš, ako ani my sme ti neublížili, ba preukazovali sme ti
 dobro a prepustili sme ťa v pokoji. A teraz si ty Pánov požehnaný.“
³⁰ On im pripravil hostinu a oni jedli a pili. ³¹ Keď ráno vstali, pri-
 sahali si navzájom. Potom ich Izák prepustil a oni odišli od neho
 v pokoji. ³² Ešte v ten istý deň prišli k Izákovi sluhovia a oznámili

26, 19. Živá voda je voda z prameňa, odlišná od vody dažďovej, ktorá sa nachytá do vodných nádrží.

26, 20 – 22. Esek „hádká“, Sitna „obžaloba“, Rechobot „voľnosť“ je pravdepodobne dnešná studňa er-Ruchébe, 30 km juhozápadne od Bersaby.

26, 24. Abrahám je prvý, kto dostáva v Svätom písme meno služobník Boží. Boh patriarchov nie je patrónom nijakého územia. On sa zjavuje skupine ľudí, ktorú chráni a vedie.

mu o studni, čo vykopali: „Našli sme vodu!“ ³³ Preto ju nazvali Šebuah. A preto je meno toho mesta až do dnešného dňa Bersabe. ³⁴ Keď mal Ezau štyridsať rokov, vzal si za ženu dcéru Hetejca Bériho Juditu a dcéru Hetejca Elona Bašemat; obe však zarmútili Izákovu i Rebekinu dušu.

27 Jakub získava právo prvorodenstva. – ¹ Keď Izák zostarol a keď jeho oči stratili silu vidieť, zavolať si svojho staršieho syna Ezaua a povedal mu: „Syn môj!“ On mu odvetil: „Hľa, tu som!“ ² Povedal mu: „Pozri, ja som už starý, neviem, kedy zomriem. ³ Preto si teraz vezmi zbraň, tulec a kušu a choď do stepi uloviť nejakú zver! ⁴ Potom mi priprav chutné jedlo, aké mám rád. A keď pojem, požehnám ťa prv, ako zomriem.“ ⁵ Rebeka však načúvala, keď sa Izák rozprával so svojím synom Ezauom. A Ezau vyšiel do stepi uloviť nejakú zver, aby ju doniesol. ⁶ Tu povedala Rebeka svojmu synovi Jakubovi: „Len teraz som počula, ako tvoj otec hovoril tvojmu bratovi Ezauovi: ⁷ »Nože mi prines nejakú zverinu a priprav mi chutné jedlo, aby som jedol a aby som ťa požehnal pred Pánom prv, ako zomriem.« ⁸ A teraz počúvaj, syn môj, na môj hlas, čo ti prikazujem: ⁹ Choď k stádu a prines mi dvojce pekných kozliat. Ja ich pripravím pre tvojho otca ako chutné jedlo, aké má on rád. ¹⁰ Potom to zanesieš svojmu otcovi, aby jedol a aby ťa požehnal prv, ako zomrie.“ ¹¹ Ale Jakub povedal svojej matke Rebeke: „Veď môj brat Ezau je zarastený človek a ja som hladký. ¹² A ak ma môj otec ohmatá, potom budem v jeho očiach ako taký, kto si z neho robí posmech, a privediem na seba kliatbu, a nie požehnanie.“ ¹³ Ale matka mu povedala: „Tvoja kliatba, syn môj, bude na mne. Len počuj môj hlas! Choď a prines mi ich!“ ¹⁴ I odišiel a vzal a doniesol ich svojej matke. Jeho matka pripravila chutné jedlo, aké mal rád jeho otec. ¹⁵ Potom priniesla Rebeka najlepšie

26

33

—

27

15

26, 33. Šebuah, prisahať. Táto studňa je sotva tá istá, pri ktorej svojho času prisahal s Abimelechom Abrahám (21, 22 – 34).

26, 34. Ezau sa ukazuje čoraz ľahostajnejším. Berie si za ženy dcéry hetejské, teda pohanky. To iste zarmútilo bohabojných rodičov.

27, 5 – 27. Jakub si prvorodenské právo od brata už kúpil (25, 29 – 34). No i tak sa obaja, Rebeka aj Jakub, prehre-

šujú. Písmo zaznačuje ich skutok, nechváli ho. Naopak, poukazuje na to, čo museli obaja pretrpieť za svoje previnenie. Následky boli tvrdé. Napokon tak právo prvorodeného, ako aj požehnanie s ním spojené boli by ostali neplatné, keby ich Izák nebol osobitne potvrdil. Presvedčil sa, že to Pán už predtým ustanovil. „Vôňu šiat“ – Ezau sa zdržiaval zväčša vonku, na poliach, medzi rastlinami prenikavej vône. Ňou sa nabrali aj jeho šaty.

šaty svojho staršieho syna, čo mala v dome pri sebe, a obliekla ich svojmu mladšiemu synovi Jakubovi.¹⁶ Kožkami kozliat mu však obložila ruky a holý krk.¹⁷ Potom dala svojmu synovi do rúk jedlo a chlieb, ktoré pripravila.

- 27 18 Keď prišiel k otcovi, povedal: „Otče môj!“ On odvetil: „Tu som.
16 Kto si, syn môj?“ 19 Jakub odpovedal svojmu otcovi: „Ja som Ezau,
— tvoj prvorodený. Urobil som, ako si mi rozkázal. Len si rovno sadni
27 a jedz z mojej diviny, aby si ma požehnal!“ 20 Lenže Izák odvetil
31 svojmu synovi: „Ako si mohol, syn môj, tak rýchlo niečo nájsť?“
On odpovedal: „Pán, tvoj Boh, dal sa mi s ňou stretnúť!“
21 Tu povedal Izák Jakubovi: „Nože pristúp bližšie, syn môj, aby som
27 ťa ohmatal, či si ty naozaj môj syn Ezau, alebo nie.“ 22 I pristúpil Jakub
31 bližšie k svojmu otcovi, Izákovi, a keď ho ohmatal, povedal mu: „Hlas
je hlasom Jakubovým, ale ruky sú ruky Ezauove.“ 23 I nepoznal ho,
lebo jeho ruky boli chlpaté ako ruky jeho brata Ezaua. I žehnal ho.
24 A znova mu povedal: „Naozaj si ty môj syn Ezau?“ On odpovedal:
„Ja som to!“ 25 Tu on povedal: „Prines mi to! Budem jesť z diviny
od svojho syna, aby som ťa požehnal.“ I priniesol mu to a on jedol.
Doniesol mu aj vína a on pil. 26 Potom mu povedal jeho otec Izák:
„Nože pristúp ku mne, syn môj, a pobožkaj ma!“ 27 Keď sa priblížil
a keď ho pobožkal, zacítil vôňu jeho šiat a požehnal ho, hovoriac:

„Hľadže, vôňa syna môjho
je ako vôňa nivy,
ktorú požehnal Pán.

28 Nech ti dá Boh z nebeskej rosy
a zo žírnosti zeme,
tiež hojnosť zrna a muštu!

29 Nech ti slúžia ľudia
a nech sa sklonia pred tebou národy.
Buď pánom nad svojimi bratmi
a nech sa ti koria synovia tvojej matky!
Kto bude teba preklínať, nech je prekliaty,
a kto bude teba žehnať, nech je požehnaný!“

³⁰ Len čo Izák prestal žehnať Jakuba a sotva Jakub vyšiel od svojho otca Izáka, už prichádzal jeho brat Ezau z poľovačky (domov). ³¹ Aj

on pripravil chutné jedlo, priniesol ho otcovi a vravel: „Otče môj, vstaň a jedz z diviny od svojho syna, aby si ma požehnal!“

³² Jeho otec Izák mu povedal: „A ty si kto?“ On odpovedal: „Ja som tvoj syn, tvoj prvorodený Ezau.“ ³³ Izák sa náramne zľakol a povedal: „Kto to bol teda, čo mi ulovil zverinu a čo mi ju bol doniesol? A ja som jedol zo všetkého prv, ako si ty prišiel! Aj som ho požehnal a bude požehnaný!“ ³⁴ Keď Ezau počul otcove slová, hrozne zreval a veľmi sa spriečil, a svojmu otcovi povedal: „Otče môj, požehnaj aj mňa!“ ³⁵ On odvetil: „Podvodne prišiel tvoj brat a odňal ti požehnanie!“ ³⁶ Tu on povedal: „Preto mu dali meno Jakub, že ma teraz už druhý raz oklamal? Už mi odňal prvorodenské právo a teraz, hľa, odňal mi aj požehnanie!“ ³⁷ Izák odpovedal Ezauovi: „Pozri, ja som ho ustanovil za pána nad tebou a všetkých jeho bratov som mu dal za sluhov! Zrnom a muštom som ho zaopatril. Čo ešte môžem urobiť pre teba, syn môj?“ ³⁸ Vtedy mu Ezau odvetil: „Otče môj, či máš len jedno požehnanie? Požehnaj aj mňa, otče môj!“ Tu Ezau začal hlasne plakať. ³⁹ A Izák mu povedal:

27

32

—

27

42

„Daleko od žirnej pôdy
bude tvoje bydlisko
a ďaleko od nebeskej rosy zhora.

⁴⁰ Zo svojho meča budeš žiť,
služiť však budeš svojmu bratovi,
a keď sa budeš snažiť oslobodiť,
zhodíš jeho jarmo zo svojej šije.“

Ezauov hnev na Jakuba. – ⁴¹ Ezau sa hneval na Jakuba pre požehnanie, ktoré mu dal jeho otec, preto si hovoril: „Čoskoro príde čas, že sa bude smútiť nad mojím otcom. Potom svojho brata zabijem!“ ⁴² Lenže slová staršieho syna oznámili Rebeke. Preto dala zavolať svojho mladšieho syna Jakuba a takto mu vravela: „Hľa,

27, 33. Svätý Augustín, svätý Hieronym a iní cirkevní otcovia myslia, že Boh v tejto chvíli prezrádza Izákovi svoj zámer, a tak sa dá pochopiť, že patriarcha, i keď poznal klam, ktorého sa stal obeťou, nechce dať požehnanie tomu, ktorému by prináležalo podľa práva prvorodeného. Naopak, potvrdzuje požehnanie, ktoré pred chvíľou udelil Jakubovi (*Hebr* 12, 7).

27, 36. Slovná hra: „prvorodenské právo“ – bekorah a „požehnanie“ – berakah.

27, 40. Z meča žiť označuje život beduína. Aj v tomto verši latinský text má inú lekciu: Príde však čas, keď jeho jarmo... To by naznačovalo, že Edomčania sa zbavia nadvlády Izraelitov. Lenže stalo sa to, čo vystihuje hebrejský text. Edomčania sa nakoniec živili z koristi

tvoj brat Ezau ti chystá pomstu, chce ťa zabiť. ⁴³ Preto počuj, syn môj, na môj hlas: Zober sa a utekaj k môjmu bratovi Labanovi do Haranu. ⁴⁴ Ostaň u neho nejaký čas, kým sa neutiší hnev tvojho brata ⁴⁵ a kým neprestane jeho zlosť a kým nezabudne, čo si mu urobil! Potom pošlem po teba a dám si ťa priviesť odtiaľ sem. Prečo by som vás mala oboch stratiť v jeden deň?!”

⁴⁶ Potom povedala Rebeka Izákovi: „Omŕza ma život pre Hetejky. Ak si aj Jakub vezme za ženu Hetejku, ako sú tieto z dcér (tunajšej) krajiny, načo mi žiť?!”

27

43

—

28

11

28 ¹ Vtedy Izák zavolať Jakuba, požehnal ho a prikázal mu: ² „Nesmieš si vziať ženu z kanaánskych dcér! Vyber sa a choď do sýrskej Mezopotámie, do domu otca svojej matky Batuela, a odtiaľ si vezmi ženu z dcér Labana, ktorý je bratom tvojej matky. ³ A všemohúci Boh nech ťa požehnáva, nech ťa urobí plodným a nech ťa rozmnoží tak, aby si sa stal množstvom národov! ⁴ Nech ti dá Abrahámovo požehnanie, tebe i tvojmu potomstvu s tebou, aby si dostal do vlastníctva krajinu svojho putovania, ktorú dal Boh Abrahámovi.“

⁵ Potom Izák Jakuba prepustil a on sa vybral do sýrskej Mezopotámie k Labanovi, synovi Aramejčana Batuela, bratovi Rebeky, Jakubovej a Ezauovej matky.

Jakubova cesta do Mezopotámie. – ⁶ Ezau teda videl, že Izák požehnal Jakuba a že ho poslal do sýrskej Mezopotámie – aby si odtiaľ doviedol ženu, keď ho požehnal a prikázal mu: „Nesmieš si vziať ženu z kanaánskych dcér!” – ⁷ a že Jakub poslúchol svojho otca a svoju matku a odišiel do sýrskej Mezopotámie. ⁸ Keď Ezau videl, že kanaánske dcéry sa nepáčili jeho otcovi Izákovi, ⁹ šiel Ezau k Izmaelovi a vzal si ku svojim ženám ako manželku Mahelet, dcéru Abrahámovho syna Izmaela, Nabajotovu sestru.

JAKUB, 28, 10 – 37, 1

¹⁰ Jakub sa teda vybral z Bersabe a putoval do Haranu. ¹¹ Keď došiel na (isté) miesto, zostal tam na noc, lebo slnko už zapadlo. Zobral

a lúpeže. V dejinách Izraelitov sú vždy na strane nepriateľa vyvoleného národa.

27, 45 n. „Stratiť v jeden deň“ – Rebeka myslí na trest odvety. Jakub by bol mŕtvý a Ezau by sa stal vinným

smrti. Najbližší príbuzní by mali Jakubovu smrť trestať smrťou Ezaua.

28, 11. Jakub asi nevedel, že na tomto mieste sa už Abrahámovi zjavil Pán (12, 7).

jeden z kameňov toho miesta, položil si ho pod hlavu a spal na tom mieste. ¹² I snívало sa mu, že vidí rebrík opretý o zem a jeho vrchný koniec siahal až do neba a Boží anjeli vystupovali a zostupovali po ňom. ¹³ A hľa, nad ním stál Pán a hovoril: „Ja som Pán, Boh tvojho otca Abraháma a Izáka. Zem, na ktorej odpočívaš, dám tebe a tvojmu potomstvu. ¹⁴ A potomstva tvojho bude ako prachu zeme a ty sa rozšíriš na západ i na východ, na sever i na juh; v tebe a v tvojich potomkoch budú požehnané všetky pokolenia zeme. ¹⁵ Hľa, ja som s tebou a budem ťa strážiť všade, kde pôjdeš, a privediem ťa späť do tejto krajiny, lebo ja ťa neopustím, kým nesplním, čo som ti prisľúbil.“ ¹⁶ Vtedy sa Jakub prebudil zo spánku a povedal: „Ozaj, Pán je na tomto mieste a ja som o tom nevedel!“ ¹⁷ I nadišiel ho strach a povedal: „Aké hrozné je toto miesto! Tu je naozaj dom Boží a tu je brána do neba!“ ¹⁸ Keď Jakub ráno vstal, kameň, ktorý mal položený pod hlavou, postavil za pomník a jeho vrch polial olejom. ¹⁹ A nazval toto miesto menom Bet-El. Predtým sa však toto miesto volalo Luza. ²⁰ A Jakub urobil sľub: „Ak je Boh so mnou, ak ma ochráni na tejto ceste, ktorou teraz idem, ak mi dá chlieb na živobytie a šaty na oblečenie ²¹ a ak sa šťastne vrátim do domu svojho otca, tak Jahve bude mojím Bohom ²² a tento kameň, ktorý som postavil ako pomník, bude Božím domom. A zo všetkého, čo mi dáš, odovzdám ti desiatky.“

28

12

—

29

3

29 Jakub u Labana. – ¹ Potom sa Jakub vydal na cestu a šiel do krajiny synov Východu. ² I zadíval sa (raz) a hľa, na poli studňa a pri nej ležali tri krdle oviec, lebo z tejto studne napájali stáda. Lenže kameň na otvore studne bol veľký ³ a len keď ta zohnali všetky stáda, odvaľovali kameň z otvoru studne

28, 14 n. Pán opakuje prisľuby, ktoré dal Abrahámovi a Izákovi (12, 2; 13, 14 n.; 22, 17 n.; 26, 4. 24).

28, 18. Jakub na tomto pamätnom mieste stavia pomník na pamiatku mimoriadnej udalosti. Keď maže horný koniec pamätníka olejom, chce tým naznačiť, že tento kameň je odlišný od ostatných. Pomník by mohol najviac označovať nejaký oltár, postavený pre Pána. Vonkoncom nie je možné, že by Jakub bol tu skale priznával nejakú poklonu, ako to bolo zvykom u rozličných kanaánskych kmeňov, ktoré v takýchto pomníkoch priamo uctievali svoje božstvá.

28, 20 n. Boh dal Jakubovi trojitý prisľub, teraz Jakub

sľubuje tiež troje; sľubuje, že bude uctievať Pána, ako to robievali Abrahám a Izák (17, 7); miesto, na ktorom sa mu zjavil Pán, bude preň pamätným miestom, miestom bohoslužby (35, 7); a napokon, keď sa všetko dobre skončí, na tomto mieste prinesie Pánovi obeť, desiatky zo všetkého, čo bude mať. Jakub svoj sľub po návrate z Mezopotámie splnil (35, 7 n.). Dávať desiatky alebo obetovať desiatky (Dt 14, 28) bolo starým zvykom (Gn 14, 20) a tu značí hojnú, bohatú obeť. V časoch, keď Izrael nemal ešte kráľa, putovalo sa do Bet-Elu (dnes Betin) dopytovať sa Pána a vyprosiť si potrebnú pomoc (Sdc 20, 18. 26; 1 Sam 10, 3 atď.).

a tak napájali ovce. Potom dávali kameň opäť na svoje miesto na otvor studne. ⁴ Jakub sa ich opýtal: „Bratia moji, odkiaľ ste?“ Oni odvetili: „My sme z Haranu.“ ⁵ Nato im povedal: „Poznáte Nachorovho syna Labana?“ Oni odpovedali: „Poznáme.“ ⁶ A keď sa ich pýtal: „Vodí sa mu dobre?“, oni odvetili: „Dobre. Hľa, práve prichádza jeho dcéra Ráchel s ovcami.“ ⁷ On im povedal: „Veď je ešte deň dosť dlhý a ešte nie je čas zohnať dobytok dovedna. Napojte ovce a nechajte sa im ešte popásť!“ ⁸ Oni však povedali: „To nemôžeme, kým nebudú zohnaté dovedna všetky stáda. Až potom sa odvaluje kameň z otvoru studne a napájame stáda.“ ⁹ Kým on s nimi rozprával, došla Ráchel s ovcami svojho otca. Ona ich totiž pásala. ¹⁰ Keď Jakub videl Ráchel, dcéru brata svojej matky Labana, a ovce brata svojej matky Labana, pristúpil a odvalil kameň z otvoru studne a napojil ovce matkinho brata Labana. ¹¹ Potom Jakub pobožkal Ráchel a začal hlasno plakať. ¹² A Jakub rozprával Ráchel, že je príbuzným jej otca a že je Rebekiným synom. Tu ona utekala a oznámila to svojmu otcovi. ¹³ Keď Laban počul zvesť o Jakubovi, synovi svojej sestry, ponáhlal sa mu naproti, pobožkal ho a voviedol ho do svojho domu. A on vyrozprával Labanovi všetko, čo sa prihodilo. ¹⁴ Tu mu povedal Laban: „Ty si naozaj moja kosť a moje mäso!“ A ostal uňho na mesiac.

¹⁵ Potom Laban hovoril Jakubovi: „Ty si môj príbuzný. Vari mi budeš zadarmo slúžiť? Povedz mi, aká má byť tvoja odmena?“ ¹⁶ Laban mal dve dcéry: staršia sa volala Lia a mladšia Ráchel. ¹⁷ Lia mala oči bez lesku, Ráchel však bola krásna i postavou i tvárou. ¹⁸ Jakub sa zamiloval do Ráchel a povedal: „Za tvoju mladšiu dcéru ti budem slúžiť sedem rokov.“ ¹⁹ Laban odvetil: „Radšej ju dám tebe ako cudziemu mužovi. Ostaň pri mne!“ ²⁰ Tak Jakub slúžil za Ráchel sedem rokov a videlo sa mu to len niekoľko dní. Tak ju mal rád. ²¹ Potom povedal Jakub Labanovi: „Daj mi teraz moju ženu, lebo môj čas je už tu. Nech k nej vojdem.“ ²² Vtedy Laban pozval všetkých ľudí z miesta a pripravil hostinu. ²³ Večer však

29, 9. Labanovi synovia sú ešte mladí, preto jeho ovce pasie dcéra Ráchel (30, 35). Ráchel značí „ovca“.

29, 13. Rozprával o príčine svojej cesty, o roztržke s Ezauom.

29, 14. Pozri pozn. k 2, 23.

29, 17. Lia – Le'ah, „ustatá, pomalá“.

29, 18. V starých časoch u rozličných národov bola dcéra považovaná za majetok. Budúci ženich si ju takrečeno kupoval. Keď nemal peniaze, ponúkol svoju službu ako protihodnotu. Tu si ju chcel vyslúžiť. Takýto zvyk ešte trvá u Arabov.

zobral svoju dcéru Liu a voviedol ju k Jakubovi a on s ňou obcoval. ²⁴ Laban dal svoju slúžku Zelfu svojej dcére Lii za slúžku. ²⁵ Ale ráno videl, že to bola Lia, a povedal Labanovi: „Prečo si mi to urobil?! Neslúžil som ti za Ráchel?! Prečo si ma podviedol?“ ²⁶ Laban mu odpovedal: „V našom kraji sa nerobí tak, aby sa mladšia vydala pred staršou. ²⁷ Dokonči tento (svadobný) týždeň a potom ti dám aj tú za službu, ktorú mi budeš robiť ešte ďalších sedem rokov.“ ²⁸ A Jakub to urobil, dokončil (svadobný) týždeň a on mu dal svoju dcéru Ráchel za ženu. ²⁹ Laban dal svoju slúžku Balu svojej dcére Ráchel za slúžku. ³⁰ A on obcoval aj s Ráchel, lebo Ráchel mal radšej ako Liu, a slúžil ňuho ešte ďalších sedem rokov. ³¹ Keď však Pán videl, že Lia je odstrčená, otvoril jej život, kým Ráchel bola neplodná. ³² Lia počala a porodila syna a nazvala ho Rubenom, vraviac: „Pán zhliadol na moje poníženie, teraz ma môj muž bude už ľúbiť.“ ³³ A opäť počala a porodila syna a povedala: „Pán počul, že som odstrčená, a tak mi dal aj tohto.“ A nazvala ho Simeonom. ³⁴ Opäť počala a porodila syna a hovorila: „Teraz už môj muž prilipne ku mne, keď som mu porodila troch synov.“ Preto ho nazvala Lévi. ³⁵ A počala ešte raz a porodila syna a povedala: „Teraz velebím Pána!“ Preto ho nazvala Júda. Potom prestala rodiť.

29
24
—
30
3

30 ¹ Keď Ráchel videla, že ona nerodí Jakubovi, žiarlila na svoju sestru a hovorila Jakubovi: „Daj mi deti! Ak nie, tak zomriem!“ ² Jakub sa namrzal na Ráchel a povedal jej: „Vari som ja na mieste Boha, ktorý ti odoprel plod života?“ ³ Ona mu však

29, 25. Labanov podvod a Jakubov omyl podporil aj zvyk, že snúbenica si pred snúbencom zahalovala tvár až do svadobnej noci, porov. 24, 65.

29, 28. Mnohoženstvo u patriarchov Pán trpel, ale mnohoženstvo ani vtedy nemalo byť. Dve sestry dať jednému mužovi za ženy Chammurabiho (staro-babylonský) zákon dovoľoval, no Mojžiš tento zvyk celkom zakáže (Lv 18, 18). Predtým však tento zákon nezaväzoval.

29, 31 – 35. Jakub dostal Liu za ženu proti svojej vôli. Bolo preto prirodzené, že väčšiu pozornosť venoval Ráchel. Lia sa cítila odstrčenou a k tomu pristúpila ešte aj žiarlivosť na mladšiu sestru. Lia sa trápila a trpela. Tu prichádza za pomoc Pán. Požehnáva Liu jedno za druhým štyrmi synmi. A to bolo pre ňu, východniarku, veľkým vyznačením. Ráchel zatiaľ ostáva neplodnou.

Mená Liiných synov označujú okolnosti, za akých sa narodili. Ruben, doslova „Hľadte, syn!“ Doplniť si treba: „Hľadte, syn, čo mi dal Pán! Hľadte, Pán je so mnou, a keď som darovala syna svojmu mužovi, teraz ma bude ľúbiť aspoň kvôli nemu!“ Simeon, od slovesa šamať, teda „vyslyšanie“. Boh ju vypočul a pomocou synov si Lia získa mužovu priazeň. Lévi, od lávah, pripojiť sa, primknúť, teda „pripojenie, primknutie“. Júda, od slovesa jadah, chváliť, sláviť, teda „chválený, oslávený“. To jest: Nech je Pán chválený za požehnanie!

30, 1. Ráchel sa rozhoduje pre podobný skutok ako kedysi Sára (16, 2). Dáva svojmu mužovi za vedľajšiu ženu svoju slúžku Balu.

30, 3. Nech porodí na mojich kolenách, to značí, že keď Ráchel vezme narodené dieťa na kolená, uzná ho za svoje. Pozri poznámku k 16, 1 – 7.

povedala: „Hľa, tu je moja slúžka, Bala. Obcuj s ňou, nech poro-
 dí na mojich kolenách a nech mám aspoň od nej synov!“ ⁴ A dala
 mu svoju slúžku Balu za ženu a Jakub s ňou obcoval. ⁵ Bala potom
 počala a porodila Jakubovi syna. ⁶ Tu Ráchel povedala: „Boh mi
 prisúdil spravodlivo. Aj môj hlas vypočul, keď mi dal syna.“ Preto
 ho nazvala menom Dan. ⁷ A Ráchelina slúžka Bala počala ešte raz
 a porodila Jakubovi druhého syna. ⁸ Vtedy povedala Ráchel: „Boží
 zápas som vybojovala so svojou sestrou a zvíťazila som!“ Preto ho
 nazvala Neftali.
⁹ Keď však Lia videla, že prestala rodiť, aj ona vzala svoju slúžku
 Zelfu a dala ju Jakubovi za ženu. ¹⁰ A Liina slúžka Zelfa porodila
 Jakubovi syna. ¹¹ Vtedy Lia povedala: „Šťastlivo!“ A nazvala ho
 Gadam. ¹² Keď Zelfa, Liina slúžka, porodila Jakubovi druhého
 syna, ¹³ povedala Lia: „To je pre mňa blaženosť! Blahoslaviť ma
 budú dcéry.“ I nazvala ho Aserom.
¹⁴ Keď raz Ruben vyšiel v čase pšeničnej žatvy von, našiel na poli
 láskavec a priniesol ho svojej matke Lii. Vtedy Ráchel povedala Lii:
 „Daj aj mne z láskavcových plodov tvojho syna!“ ¹⁵ Ona jej odvetila:
 „Nie ti je dosť, že si mi odobrala muža, chcela by si mi vziať aj láskavec
 môjho syna?“ Ráchel odpovedala: „Nech teda tejto noci spí s tebou,
 to bude za láskavec tvojho syna.“ ¹⁶ Keď sa večer Jakub vracal z poľa,
 išla mu Lia v ústrety a povedala: „Ku mne musíš prísť, lebo som za

30, 5 – 6. Ráchel považuje svoju sestru Liu za nepria-
 teľku, pretože tým, že Lia darovala Jakubovi už štyroch
 synov, robila si akoby väčší nárok na Jakuba. Teraz,
 keď konečne aj ona má syna, hoci nevlastného, hovo-
 rí, že Boh jej prisúdil spravodlivo, odňal od nej hanbu,
 ktorú vždy citili bezdetné. Dan značí sudcu, teda Pán
 rozhodol v Ráchelin prospech.

30, 8. Neftali, doslovne ‚môj boj‘, t. j. Ráchel zvíťazi-
 la nad svojou sestrou. Obidve prostredníctvom detí
 bojovali o muža. Ráchel si myslí, že teraz sa Jakub ne-
 bude starať o Liu, keď ona už má dvoch synov a keď
 Lia prestala rodiť.

30, 11 n. Gad, ‚šťastie‘ alebo ‚prinášajúci šťastie‘. Na-
 rodením tohto syna sa dostáva Lii šťastia, pretože sa
 obávala, že Ráchel ju celkom zatlačí do úzadia. Aser
 ‚blažený‘, lebo toľko synov – to už bolo naozaj veľké
 požehnanie pre semitskú ženu.

30, 14 – 21. Plody láskavca (*Mandragora vernalis*) sú žl-
 té a sladké. Táto rastlina sa v Palestíne často vyskytuje.
 Plody dozrievajú v máji – júni, teda ku koncu palestín-
 skej žatvy. Hebrejsky sa volá duduim. Podľa ľudového

názoru plody tejto rastliny získavali lásku mužovu
 a pri neplodnosti mali prinášať šťastie pre rodičov, či-
 že deti. Keď Ruben našiel láskavec, Lia v tom videla
 dobré znamenie pre seba. Ale aj Ráchel chcela mať
 z plodov „zázračnej“ rastliny. Lia jej ich prepustila
 pod podmienkou, že Ráchel sa zriekne na jednu noc
 Jakuba. To je znakom, že Lia bola opäť zanedbávaná.
 Isachar – ješ sakar – ‚získaný za odmenu‘, za cenu. Lia
 považuje tohto syna za odmenu od Pána. Ale ani po
 Isacharovom narodení sa veci neobrátili v prospech
 Lie. Pre Ráchelin vplyv jej totiž Jakub nevenoval veľa
 pozornosti. Prezrádza to meno šiesteho vlastného
 Liinho syna. Dala mu meno Zabulon, mysliac si, že
 aspoň po príchode tohto syna bude u nej Jakub bývať.
 Zabulon značí ‚príbytok‘, ale aj ‚obyvateľ‘. U bohatých
 beduínov mala každá žena svoj vlastný stan. Lia dúfala,
 že napokon si muža úplne nakloní. Dina je odvodená
 od Dan, teda ‚prisúdená‘ alebo ‚tá, čo dosiahla (Lia)
 svoje právo‘. Jakub mal isto viac dcér (46, 7), ich me-
 ná sa však neuvádza. O Dine je už tu zmienka, lebo
 bude o nej i ďalej reč (34).

teba zaplatila plnú cenu láskavcami svojho syna!“ I spal tej noci pri nej. ¹⁷ A Pán vypočul Liu, počala a porodila Jakubovi ešte piateho syna. ¹⁸ Vtedy Lia povedala: „Pán mi dal zaslúženú odmenu, lebo som dala svoju služku svojmu mužovi.“ I nazvala ho menom Isachar. ¹⁹ Lia však počala ešte raz a porodila Jakubovi i šiesteho syna. ²⁰ A Lia povedala: „Boh ma obdaril pekným darom. Môj muž bude bývať teraz už u mňa, veď som mu porodila šesť synov.“ A nazvala ho Zabulonom. ²¹ Potom porodila dcéru, ktorú nazvala Dinou. ²² Boh si však spomenul aj na Ráchel. Boh ju vypočul a otvoril jej lono. ²³ Počala a porodila syna, a vtedy povedala: „Pán odňal moju potupu!“ ²⁴ I nazvala ho Jozefom, hovoriac: „Pane, pridaj mi aj druhého syna!“ 30
17
—
30
33

²⁵ Keď Ráchel porodila Jozefa, Jakub povedal Labanovi: „Prepusť ma a ja pôjdem na svoje miesto a do svojej krajiny. ²⁶ Daj mi moje ženy a deti, za ktoré som ti slúžil, aby som mohol odísť. Veď ty sám vieš, akú službu som ti preukázal!“ ²⁷ Laban mu odpovedal: „Kiežby som našiel milosť v tvojich očiach! Zistil som, že kvôli tebe ma Pán požehnával.“ ²⁸ Povedal mu tiež: „Urči si odmenu, ktorá ti patrí odo mňa, a ja ti ju dám.“ ²⁹ A on mu odvetil: „Ty sám vieš, ako som ti slúžil a čo sa stalo z tvojho stáda v mojich rukách. ³⁰ Lebo málo bolo toho, čo si mal predtým, ako som prišiel k tebe. Ale zveľadilo sa to. Pán ťa žehnal pri každom mojom kroku. Lenže kedy sa postarám ja o svoju rodinu?“ ³¹ A on sa opýtal: „Čo ti mám dať?“ Jakub odvetil: „Nemáš mi čo dávať! Ak pristaneš na túto vec, budem ďalej pásť a strážiť tvoje ovce: ³² Dnes obídem všetky tvoje stáda a oddelím v nich všetky bodkasté a strakaté zvieratá. A všetko, čo je čierne medzi ovcami a strakaté a bodkasté medzi kozami, to bude moja odmena. ³³ A od zajtra bude moja spravodlivosť odpovedať za mňa tak, že keď prídeš pozrieť moju odmenu, všetko, čo medzi kozami nebude strakaté a bodkasté a čierne medzi ovcami, nech je, ako keby som

30, 22 n. Ráchel dosiaľ nemala svojho vlastného syna. Aj ju Pán vypočul a odňal od nej hanbu neplodnosti. Svojmu prvorodenému dáva meno Jozef, čo môže byť od slova 'asaf', odňal' alebo od 'jasaf', rozmnožiť, pridať. Oba významy sú teda zahrnuté v mene Jozef: odňal jej Pán bezdetnosť a samotným menom svojho syna prosí, aby jej dal ešte ďalšieho syna: pridaj mi – josef – ešte syna.

30, 31 – 34. Jakub navrhuje pre seba za odmenu naoko dosť málo. Lakomý Laban pristáva na jeho podmienku. V Sýrii sú ovce zväčša biele a len málo je čiernych alebo strakatých. Kozy sú zasa čierne a len zriedkakedy bodkasté a strakaté. Jakub chce mať za odmenu to, čo sa nabudúce uliahne bodkasté a strakaté. Teda si žiada len zriedkavé; normálne zafarbené zvieratá ostanú Labanovi. Ktože by nepristal na takú podmienku? Pre majiteľa bola veľmi výhodná.

to ukradol.“ ³⁴ Laban odvetil: „Dobre! Nech je tak, ako si hovoril!“

³⁵ I odlúčil (Laban) v ten deň všetky pruhované a strakaté capy a všetky bodkasté a strakaté kozy, všetko, čo malo niečo biele, a všetko, čo bolo medzi baranmi čierne, a zveril to do rúk svojim synom. ³⁶ Potom ustálil vzdialenosť trojdňovej cesty medzi sebou a Jakubom, ktorý pásol ostatné Labanovo stádo.

³⁷ Jakub si nabral čerstvých storaxových, mandľovníkových a platanových prútov a povylupoval na nich biele pásy tak, že odkryl to, čo bolo na prútoch biele. ³⁸ Potom nakládol povylupovaných prútov do žlabov na vodu, kde prichádzali stáda piť, lebo sa behávali, keď prichádzali piť. ³⁹ Ovce sa nabehali pred prútmi a doniesli pruhované, bodkasté a strakaté jahňatá. ⁴⁰ Jahňatá Jakub oddeľoval a svoju pozornosť venoval, aby stádo z Labanovho stáda bolo pruhované a čierne. Tak získaval čriedy pre seba a nemiešal ich s Labanovým stádom. ⁴¹ A Jakub kládol prúty do žlabov ovciam pred oči, keď sa behali silnejšie ovce, aby sa nabehali pri prútoch. ⁴² Keď však boli ovce slabšie, nekládol ich. A tak slabšie pripadli Labanovi, silnejšie Jakubovi. ⁴³ Takto sa stal nesmierne bohatým človekom, mal množstvo stád, slúžok a sluhov, tiav a oslov.

31 Jakubov útek z Haranu. – ¹ I začul reč Labanových synov, ako vraveli: „Pobral Jakub všetko, čo mal náš otec, a z toho, čo patrilo nášmu otcovi, získal všetko toto bohatstvo.“ ² Aj na Labanovej tvári vybadal, že nebol k nemu taký prívetivý ako predtým. ³ Vtedy Pán povedal Jakubovi: „Vráť sa späť do krajiny svojich otcov a k svojim príbuzným! Ja budem s tebou.“

⁴ Preto si Jakub dal zavolať Ráchel a Liu na pole ⁵ a povedal im: „Ja vidím na tvári vášho otca, že nie je ku mne taký prívetivý ako predtým, hoci Boh môjho otca bol so mnou. ⁶ Vy samy viete, že som z celej sily slúžil vášmu otcovi. ⁷ Váš otec ma však oklamal a desať ráz zmenil moju odmenu. No Boh nedal, aby mi uškodil. ⁸ Keď povedal: »Bodkasté budú tvojou odmenou,« všetky ovce donášali strakaté, keď zasa povedal: »Pruhované budú tvojou odmenou,« všetky ovce donášali pruhované. ⁹ Boh vzal stáda vášmu otcovi

30, 35 – 43. Lakomý Laban oddelil strakaté a bodkasté kusy od ostatných čried a dal ich do opateru svojim synom, aby takto zamedzil Jakubovi všetku možnosť

získať ovce a kozy z párenia strakatých zvierat. Jakub však verí Pánovi.

a dal ich mne. ¹⁰ V čase, keď sa behávali stáda, zdvihol som oči a vo sne som videl, že capy, ktoré skákali na samice, boli pruhované, bodkasté a strakaté. ¹¹ A Boží anjel mi vo sne hovoril: »Jakub!« Ja som odpovedal: »Tu som!« ¹² Vtedy mi povedal: »Pozdvihi oči a pozeraj. Všetky capy, čo skáču na samice, sú pruhované, bodkasté a strakaté. Ja som videl všetko, čo ti Laban vykonal. ¹³ Ja som Boh z Bet-Elu, kde si ty pomazal pomník a kde si mi urobil sľub. Teraz sa len zober, odíď z tejto krajiny a vráť sa do svojej rodnej krajiny!«

¹⁴ Ráchel a Lia mu vraveli: „Máme my ešte podiel alebo dedičstvo v dome nášho otca?! ¹⁵ Neboli sme preň ako cudzinky? Veď nás predal, a čo utŕžil, načisto premárnil. ¹⁶ Ozaj všetko bohatstvo, ktoré Boh odňal nášmu otcovi, patrí nám a našim deťom. Preto teda urob všetko, čo ti káže Boh!“

31

10

—

31

26

¹⁷ Jakub sa teda pobral, posadil svoje deti a svoje ženy na ľavy, ¹⁸ vzal so sebou všetok svoj statok a všetok svoj majetok, ktorý získal v Mezopotámii, totižto statok, ktorý mu patrilo, čo si nado- budol, a šiel k svojmu otcovi Izákovi do krajiny Kanaán. ¹⁹ Laban odišiel strihať ovce a Ráchel zatiaľ ukradla svojmu otcovi domácich bôžikov. ²⁰ Jakub klamal Aramejčana Labana, lebo utajoval pred ním, že chce ujsť. ²¹ A tak sa dal na útek so všetkým, čo mu patrilo, rýchlo prebrodil rieku a dal sa smerom ku Galaádskym vrchom.

Laban prenasleduje Jakuba. – ²² Na tretí deň oznámili Labanovi, že Jakub utiekol. ²³ Vtedy Laban zobral so sebou svojich príbuzných, hnal sa za ním sedem dní cesty a dostihol ho na Galaádskych vrchoch. ²⁴ Ale Boh prišiel k Aramejčanovi Labanovi za noci vo sne a povedal mu: „Chráň sa namiesto dobre – zle hovoriť s Jakubom!“ ²⁵ Laban dohonil Jakuba, keď Jakub rozložil svoj stan na vrchu. Aj Laban sa so svojimi príbuznými utáboril na vrchu Galaád.

Jakubove výčitky Labanovi. – ²⁶ Tu Laban povedal Jakubovi: „Čo si to urobil? Oklamal si ma a odviedol si mi dcéry, akoby

31, 15. V starej Mezopotámii bolo zvykové právo, že svokor zo sumy, ktorú dostal od ženicha, po uzavretí manželstva časť vrátil neveste; Laban si však iba privlastnil Jakubovu prácu.

31, 19. Strihanie oviec bolo spojené so slávnosťou. Laban bol teda zaujatý a pre Jakuba to bola výhodná príležitosť na útek. Domáci bôžikovia, hebr. terafim, boli ochrancovia domáceho krbu.

31, 20. Jakub klamal, totižto zatajoval, že Boh mu dal rozkaz vrátiť sa do vlasti. V tom hriechu nebolo. Bol len obozretný a nechcel, aby mu Laban sťažoval odchod.

31, 21. Rieka, rozumej Eufrat.

31, 26. Hoci Laban bol sám príčinou rýchleho Jakubovho odchodu, teraz predstiera svoje priateľstvo a lásku k dcéram. Je to pretváрка, veď svojou tvrdohlavosťou ich z domu priam vyhánal.

vo vojne zajaté! ²⁷ Prečo si potajomky utiekol a okradol si ma? Neoznámil si mi to, aby som ťa mohol vyprevadiť s jasotom a spevmi, s bubnami a citarami! ²⁸ Nedovolil si mi pobozkať mojich vnukov a dcéry! Ozaj, nerozumne si konal! ²⁹ V mojich rukách bolo urobiť vám zlo, ale Boh tvojho otca mi minulej noci povedal: »Chráň sa namiesto dobre – zle hovoriť s Jakubom!«

³⁰ No keď si sa už raz vybral na cestu – lebo si veľmi túžil po dome svojho otca –, prečo si ukradol mojich bôžikov?“ ³¹ Jakub vrazil Labanovi: „Áno, bál som sa, lebo som si myslel, že by si mi bol násilím vzal svoje dcéry. ³² U koho však nájdeš svojich bohov, ten neostane nažive! V prítomnosti našich príbuzných poprezeraj, čo mám so sebou, a ber si to!“ Jakub totiž nevedel, že ich Ráchel ukradla. ³³ Nato Laban vošiel do Jakubovho stanu a do Liinho stanu i do stanu oboch služok, ale nič nenašiel. Keď vyšiel z Liinho stanu, vošiel do Ráchelinho stanu. ³⁴ Ráchel však bôžikov vzala, skryla ich do ťavieho sedla a sadla si naň. Laban prezrel celý stan, ale nič nenašiel. ³⁵ Povedala totiž svojmu otcovi: „Nech sa nehnevá môj pán, že nemôžem vstať pred tebou. Prihodilo sa mi, čo sa stáva ženám.“ Nuž hľadal, ale domácich bôžikov nenašiel.

³⁶ Vtedy sa Jakub nahneval a vyčitoval Labanovi. A podráždený Jakub hovoril Labanovi: „Čím som sa previnil a v čom som sa prehrešil, že ma tak nástojčivo prenasleduješ ³⁷ a prekutávaš moje? Čo si našiel zo všetkých vecí svojho domu?! Polož to tu pred oči mojich a tvojich príbuzných! Nech oni rozhodnú, kto z nás dvoch je v práve! ³⁸ Je tomu práve dvadsať rokov, čo som bol u teba! Tvoje ovce a kozy nikdy nezvrhli a ja som nejedol nikdy barany z tvojho stáda. ³⁹ Roztrhané som ti nikdy nedoniesol, ja som to vždy nahrádzal. Odo mňa si to vždy požadoval, či skapalo vo dne alebo v noci. ⁴⁰ Za dňa som hynul od horúčavy, za noci od zimy a spánok mi odchádzal z očí. ⁴¹ Teraz je tomu dvadsať rokov, čo som v tvojom dome. Štrnásť rokov som ti slúžil za obe tvoje dcéry a šesť rokov za tvoje stáda, ale desať ráz si mi pozmenil odmenu! ⁴² Keby nebol býval so mnou Boh môjho otca, Boh Abraháma a ten, ktorého sa bojí Izák, tak teraz by si ma bol prepustil naprázdno! To však, čo som pretrpel a čo robievali moje ruky, videl Boh, a preto ťa včerajšej noci varoval.“

Jakubova dohoda s Labanom. – ⁴³ Laban odpovedal Jakubovi: „Moje sú dcéry, moje sú deti a moje sú stáda i všetko, čo vidíš, je moje! Ale čo môžem pre svoje dcéry a pre ich deti, ktoré porodili, teraz urobiť? ⁴⁴ Nuž poď teraz, uzavrieme zmluvu, ty a ja! Nech je to svedectvom medzi mnou a tebou!“ ⁴⁵ Vtedy Jakub vzal kameň a postavil ho ako pamätník. ⁴⁶ Potom povedal Jakub svojim príbuzným: „Nazbierajte kameňov!“ I nabrali kameňov a urobili hromadu, a na nej potom jedli. ⁴⁷ Laban ju nazval Jegar sahaduta a Jakub ju nazval Galaád. ⁴⁸ Nato Laban povedal: „Táto hromada je dnes svedkom medzi mnou a tebou.“ – Preto ju nazval Galaád ⁴⁹ a Masfa (stráž), lebo vravel: „Nech Pán stráži nad nami, keď sa rozlúčime!“ – ⁵⁰ „Nesmieš zle zaobchodiť s mojimi dcérami, ani si (nesmieš) vziať iné ženy k mojim dcéram! Aj keď nie je pri nás nik, hľa, Boh je svedkom medzi mnou a tebou!“ ⁵¹ A Laban ešte hovoril Jakubovi: „Hľa, táto hromada a tento pamätník, ktorý som postavil, je medzi mnou a tebou! ⁵² Táto hromada je svedkom a svedkom je i tento pamätník, že ja neprekročím za túto hromadu k tebe, ani ty neprekročíš za túto hromadu a za tento pamätník ku mne, aby sme si škodili! ⁵³ Boh Abraháma a Boh Nachora nech súdia medzi mnou a tebou!“ A Jakub prisahal na strach svojho otca Izáka. ⁵⁴ Potom Jakub obetoval na vrchu krvavú obeť a zavolať svojich príbuzných na hostinu. Po hostine prenocovali na vrchu.

31

43

—

32

5

32 Jakubova obava pred Ezauom a ich zmierenie. – ¹ Keď Laban ráno vstal, pobožkal svojich vnukov a svoje dcéry a požehnal ich. Potom sa pobral a vrátil sa do svojho bydliska. ² Aj Jakub šiel svojou cestou. Tu ho stretli Boží anjeli. ³ Keď ich Jakub videl, povedal: „To je tábor Božích vojov!“ Preto nazval to miesto Mahanaim. ⁴ Potom Jakub poslal pred sebou poslov k svojmu bratovi Ezauovi do krajiny Seir, do končín Edomu, ⁵ a dal im príkaz, hovoriac:

31, 43. Laban si neprávom robí nárok na Jakubove ženy, deti a majetok.

31, 47. Slová znejú rozlične a majú ten istý význam. Jakub rozpráva hebrejsky a Laban aramejsky.

31, 49. Podľa hebrejského textu Laban dáva pyramíde kamenia ešte iné meno, totiž Masfa, 'stráž'.

31, 53. „Bohovia...“ jednej i druhej strany sú volaní za svedkov podľa obyčaji starovekých dohôd. – „Na strach otca Izáka“ – na toho, ktorého sa bojí... (porov. v. 42).

32, 1 – 3. Keď Jakub utekal pred rozhnevaným Ezauom, v Bet-El videl anjelov, ktorí ho uistili, že sa mu všetko bude dariť. Teraz je anjelov mnoho viac ako prv, preto miesto, kde sa mu zjavili, nazýva Mahanaim, 'bojisko, tábor, vojsko'. Meno sa zachovalo v dnešnom Mahne. 32, 4. Ako sa Jakub blížil k vlasti, robil opatrenia na stretnutie s Ezauom. Rozprávania predstavuje zvrät v myslení a konaní oboch bratov a je lekciami o odpustení a zmierení.

„Takto budete vravieť môjmu pánovi Ezauovi: »Tvoj sluha Jakub ti odkazuje: U Labana som býval ako cudzinec a bol som tam až do dnešného dňa. ⁶ Mám dobytok, osly, stáda, sluhov a slúžky. Posielam však (poslov), aby som to oznámil môjmu pánovi a našiel v твоjich očiach milosť!« ⁷ No poslovia sa vrátili k Jakubovi a povedali mu: „Došli sme k tvojemu bratovi Ezauovi a on ti ide so štyristo mužmi oproti!“ ⁸ I bál sa Jakub veľmi a trápil sa. Potom rozdelil ľudí, čo s ním boli, aj stáda, dobytok a ťavy na dva tábory, ⁹ lebo si myslel: Ak Ezau napadne a premôže jeden tábor, druhý tábor bude môcť uniknúť. ¹⁰ A Jakub sa modlil: „Bože môjho otca Abraháma, Bože môjho otca Izáka, Pane, ktorý si mi hovoril: »Vráť sa späť do svojej krajiny a k svojim príbuzným a postarám sa o tvoje šťastie.« ¹¹ Nie som hoden všetkých tých milostí a všetkej vernosti, ktorú si svojmu služobníkovi preukázal, lebo (len) so svojou palicou som tu prekročil Jordán a teraz som s dvoma tábormi. ¹² Vyslobod' ma z rúk môjho brata, z Ezauových rúk, lebo sa veľmi bojím, aby neprišiel a nezahubil mňa aj matky s deťmi. ¹³ Veď ty si prisľúbil: »Postarám sa, aby sa ti dobre vodilo, a rozmnožím tvoje potomstvo ako piesok pri mori, ktorý pre množstvo nemožno spočítať.«“

Jakubove dary pre Ezaua. – ¹⁴ I prenocoval tam a potom oddelil zo svojho imania ako dar pre svojho brata Ezaua ¹⁵ dvesto kôz a dvadsať capov, dvesto oviec a dvadsať baranov, ¹⁶ tridsať dočiacich tiav aj s ich mláďatami, štyridsať kráv a desať býkov, dvesto oslíc a desať oslích žriebät. ¹⁷ A oddal ich po čriedach svojim sluhom a svojim sluhom povedal: „Choďte predo mnou a zachovajte odstup medzi čriedou a čriedou!“ ¹⁸ Prvému prikázal takto: „Keď ťa stretne môj brat Ezau, a ak sa obráti na teba s otázkou: »Čí si a kde ideš? A čie je toto, čo ženieš?« – ¹⁹ odpovieš: »Som tvojho služobníka Jakuba. A toto je dar, ktorý posiela môjmu pánovi Ezauovi. On sám je za nami!«“ ²⁰ Takto prikázal druhému i tretiemu a všetkým, ktorí hnali čriedy: „Ako som teraz hovoril, tak povieť Ezauovi, keď ho stretnete, ²¹ a ešte dodáte: »Hľa, tvoj služobník Jakub je za nami!«“ Myslel totiž takto: Udobrím ho darmi, ktoré ma predchádzajú; len potom predstúpim pred neho. Možno bude zhovievavý. ²² A išiel dar pred ním, kým on ostal tej noci v tábore.

²³ Ale ešte tej noci vstal, zobral so sebou obe ženy, obe slúžky i jedenásť svojich synov a prešiel cez brod Jabok. ²⁴ Vzal ich a previedol ich cez rieku a preniesol tiež všetko svoje imanie. ²⁵ Len Jakub sám zostal. Tu zápasil s ním akýsi muž až do východu zory. ²⁶ Keď onen videl, že ho neprevládze, dotkol sa jeho bedrového kĺbu, takže Jakubovi sa bedrový kĺb vyklíboval, kým on s ním zápasil. ²⁷ Potom onen povedal: „Pusť ma, lebo vychodí zora!“ On však odpovedal: „Nepustím ťa, kým ma nepožehnáš.“ ²⁸ Onen mu povedal: „Ako sa voláš?“ On mu odpovedal: „Jakub.“ ²⁹ Vtedy onen povedal: „Nebudeš sa už volať Jakub, ale Izrael, lebo si zápasil s Bohom a s mužmi a zvíťazil si.“ ³⁰ Jakub povedal: „Prezrad' mi svoje meno!“ Onen odpovedal: „Prečo sa pýtaš na moje meno?“ A požehnal ho tam. ³¹ Nato Jakub nazval to miesto Fanuel (Božia tvár), lebo (tak povedal) „videl som Boha z tváre do tváre a pritom som ostal nažive!“ ³² Len čo bol za Fanuelom, vyšlo slnko a on kríval pre svoje bedro. ³³ Preto až dodnes Izraeliti nejedia šlachy bedrového kĺbu, ktoré spájajú bedrový kĺb, lebo on sa dotkol šlachy na Jakubovom bedrovom kĺbe.

32

23

—

33

8

33 Zmierenie Jakuba s Ezauom. – ¹ Keď Jakub zdvihol oči, videl, že prichádza Ezau so štyristo mužmi. I rozdelil deti medzi Liu, Ráchel a obe slúžky. ² Napred postavil slúžky s ich deťmi, Liu a jej deti na druhé miesto a Ráchel s Jozefom na koniec. ³ Sám išiel napred a sedem ráz sa poklonil, kým nedošiel celkom blízko k svojmu bratovi. ⁴ Ezau sa mu však ponáhlal v ústrety, objal ho, padol mu okolo krku a pobožkal ho. A obaja plakali. ⁵ Potom zdvihol oči a zbadal ženy s deťmi. I povedal: „Ktože sú tieto pri tebe?“ On odpovedal: „To sú deti, čo Boh vo svojej dobrote dožičil tvojmu sluhovi.“ ⁶ Tu predstúpili slúžky a ich deti a poklonili sa. ⁷ Potom podišla aj Lia a jej deti a tiež sa poklonili, a napokon predstúpil Jozef a Ráchel a ukľonili sa. ⁸ Nato sa ho

32, 25–33. Zápas je skutočný, jeho zmysel je náznakový. Jakub sa nemá čoho obávať, zvíťazí. Jakubovi sa vyklíboval bedrový kĺb, pravdepodobne sa mu uvoľnila šľacha v nohe, a tak sa nemohol riadne opierať na nohu. Preto pri ďalšom zápolení sa pevne drží svojho záhadného súpera. – Slovmi „Pusť ma...“ anjel

doznáva, že je premožený, víťazstvo prenecháva Jakubovi. Lenže Jakub poznáva, že muž je nadprirodzený zjav, a preto prosí od neho požehnanie ako záruku mieru (Oz 12, 4 n.). Jakub dostáva požehnanie a nové meno Izrael, t. j. „bojovník s Bohom“ alebo „Boží bojovník“.

opýtal: „Načo sú ti tie celé voje, ktoré som postretal?“ On odvetil: „Chcel som nájsť milosť v očiach svojho pána!“ ⁹ Ezau však povedal: „Ja mám toho veľa, brat môj. Nech ostane tebe, čo je tvoje!“ ¹⁰ Ale Jakub vravel: „Nie tak! Ak som našiel milosť v твоjich očiach, prijmi tento dar z mojich rúk! Lebo takto som videl tvoju tvár, ako keby som videl tvár Božiu, a ty si mi bol milostivý.“ ¹¹ Vezmi môj pozdravný dar, ktorý ti prinášam, veď Boh ma hojne požehnal a mám toho tiež dosť!“ I naliehal naň, takže to prijal ¹² a povedal: „Poďme ďalej a ja pôjdem popri tebe.“ ¹³ Lež on mu odvetil: „Pán môj vie, že deti sú ešte útle a že sú medzi ovcami a dobytkom také, čo pridávajú a potrebujú moju opateru. Keby som ich veľmi hnal čo i deň, celé stádo mi zahynie.“ ¹⁴ Nech len ide môj pán pred svojím sluhom a ja už pôjdem pomaly, ako to sily čriedy, čo je predom mnou, a sily detí stačia, kým nedôjdem k svojmu pánovi do Seiru!“ ¹⁵ Ezau mu povedal: „Nech teda idú s tebou niektorí z mojich ľudí!“ On však odvetil: „Ale načo? Len keby som našiel milosť v očiach svojho pána!“ ¹⁶ A tak sa Ezau vrátil ešte v ten deň svojou cestou do Seiru. ¹⁷ Jakub sa však uberal ďalej do Sokotu a postavil si (tam) dom a pre svoj dobytok urobil stajne. Preto nazval to miesto Sokot.

33
9
—
34
5

Jakubova zastávka v Sicheme. – ¹⁸ Potom, čo Jakub po návrate z Mezopotámie bez nehody došiel k mestu Sichem v krajine Kanaán, usadil sa východne od mesta. Kus poľa, na ktorom rozložil svoje stany, kúpil od synov Sichemovho otca Hemora za sto kesitov. ¹⁹ A postavil tam aj oltár a nazval ho Mocný je Boh Izraela.

34 ¹ I vyšla raz Liina dcéra Dina, ktorú ona porodila Jakubovi, aby si obzrela dcéry toho kraja. ² Keď ju videl Sichem, syn kniežata toho kraja Emora Hevejského, chytil ju, obcovoľ s ňou a znásilnil ju, ³ ale aj jeho srdce liplo na Jakubovej dcére Dine, zamiloval sa do dievčata a milo sa k nemu správal. ⁴ I vravel Sichem svojmu otcovi Emorovi: „Uchádzaj sa za mňa o toto dievča, nech je mojou ženou.“ ⁵ Aj Jakub sa dopočul, že jeho dcéra Dina bola

33, 17. Sokot, hebr. Sukkót – Stany, pravdepodobne Tell Akhsas v údolí Jordánu. Meno znamená „stan z haluzia“.
33, 18. Jakub sa mienil zdržať v Sicheme dlhšie. Kupuje pole, na ktorom neskoršie pochovajú Jozefa (Joz 24,

32; Jn 4, 5). Kesita, druh peňazí.

34, 1 – 31. Znásilnenie ženy je ešte aj dnes u beduinov zločin rovný vražde a vyžaduje krvnú pomstu. Ohavná na čine Jakubových synov nebola krvná

zneuctená, keďže však jeho synovia boli na poli pri dobytku, mlčal o tom až do ich návratu.

⁶ Sichemov otec Emor zašiel k Jakubovi, aby sa s ním porozprával. ⁷ Jakubovi synovia práve prišli z poľa, a keď počuli, čo sa stalo, zarmútili sa a zahoreli veľkým hnevom, lebo tým, že on obcovoval s Jakubovou dcérou, spáchal nehanobnosť v Izraeli. A to sa nemalo stať. ⁸ Emor im vravel: „Srdce môjho syna visí na vašej dcére. Dajte mu ju za ženu! ⁹ Spojme sa navzájom manželstvami: vy nám dajte vaše dcéry a zoberte si naše dcéry ¹⁰ a zostaňte bývať u nás! Krajina je pre vás otvorená, ostaňte tu, voľne sa v nej pohybujte a natrvalo sa v nej osadte!“ ¹¹ Aj Sichem hovoril jej otcovi a jej bratom: „Len keby som našiel milosť vo vašich očiach! Čokoľvek budete žiadať, vďačne dám. ¹² Pýtajte odo mňa vysoké výkupné a dary a ja dám, čokoľvek budete odo mňa žiadať. Len mi to dievča dajte za ženu!“ ¹³ Jakubovi synovia však lstivo odpovedali Sichemovi a jeho otcovi Emorovi, lebo zneuctil ich sestru Dinu. ¹⁴ Povedali im: „My nemôžeme urobiť takú vec, žeby sme dali našu sestru neobrezanému mužovi. Veď by to bola pre nás hanba. ¹⁵ Len vtedy sa s nami ujednáme, keď sa stanete takými, ako sme my, a obreže sa u vás každý muž. ¹⁶ Potom vám dáme naše dcéry a budeme si brať vaše dcéry a zostaneme u vás bývať a bude z nás jeden ľud. ¹⁷ Ale ak nepristanete na to, aby ste sa obrezali, vezmeme si našu dcéru a odídeme!“ ¹⁸ Ich návrh sa zapáčil Emorovi a Emorovmu synovi Sichemovi ¹⁹ a mládenec neotálal uskutočniť tú vec, lebo mal rád Jakubovu dcéru. On bol najväčejší z celého domu svojho otca. ²⁰ Tu Emor a jeho syn Sichem išli k bráne svojho mesta a hovorili mužom svojho mesta: ²¹ „Tí muži sú pokojamilovní. Nech ostanú v krajine bývať a nech sa v nej voľne pohybujú. Hľa, krajina je pre nich na všetky strany dosť priestranná. Ich dcéry si budeme brať za ženy a naše dcéry dáme zasa im (za ženy). ²² Tí muži sa však s nami ujednávajú na tom, že ostanú u nás bývať a že z nás bude jeden ľud, iba ak sa dá každý muž u nás obrezať, ako sú oni obrezaní. ²³ Či ich čriedy, majetok a všetok ich dobytok nebude náš? Len im urobme po vôli, aby ostali u nás!“ ²⁴ I súhlasili s Emorom a s jeho synom

34

6

34

24

pomsta, ale spôsob krvnej pomsty po úspešných 34, 24. „Všetci, ktorí prišli k bráne“ – čiže bojaschopných jednaniach o odčinení krivdy, pri ktorých sa zriekli ní muži.
krvnej pomsty.

Sichemom všetci, ktorí prišli k bráne svojho mesta; a dali sa obrezať všetci muži, vonkoncom všetci, ktorí vyšli k bráne svojho mesta. ²⁵ Na tretí deň však, keď mali horúčku, vzali dvaja Jakubovi synovia, Dinini bratia Simeon a Lévi, meče, prepadli nič netušiace mesto a pobili všetkých mužov. ²⁶ Ostrím meča zabili aj Emora a jeho syna Sichema, potom vzali Dinu zo Sichemovho domu a odišli. ²⁷ Ostatní Jakubovi synovia sa vrhli na pobitých a vyrabovali mesto, pretože zneuctili ich sestru. ²⁸ Ich ovce, dobytok a osly, čo boli v meste a na poli, vzali so sebou. ²⁹ Všetok ich majetok, všetky ich deti a ich ženy odvedli ako zajatcov a vyrabovali všetko, čo bolo v domoch. ³⁰ Jakub však povedal Simeonovi a Lévimu: „Do nešťastia ste ma vohnali, lebo ste ma zoškľivili obyvateľom krajiny, Kanaánčanom a Ferezejcom. A ja mám len málo mužov. Ak sa oni spoločne postavia proti mne a budú ma biť, tak vyjdem navnivoč aj so svojím domom.“ ³¹ Oni však odpovedali: „Vari mohol s našou sestrou zaobchádzať ako s pobehticou?!“

35 Jakub opäť v Bet-Eli. – ¹ A Boh povedal Jakubovi: „Zober sa a choď do Bet-Elu. Usaď sa tam a tiež tam postav oltár Bohu, ktorý sa ti zjavil, keď si utekal pred svojím bratom Ezauom.“ ² Vtedy Jakub povedal celej svojej rodine a všetkým, čo boli s ním: „Odstráňte cudzích bohov, ktorých máte pri sebe, očistite sa a preoblečte, ³ lebo sa zdvihneme a pôjdeme do Bet-Elu. Tam Bohu, ktorý ma vypočul v čase sŕženia a ktorý bol so mnou na cestách, po ktorých som chodil, postavím oltár.“ ⁴ I odovzdali Jakubovi všetkých cudzích bohov, ktorých mali, aj krúžky, čo nosili na ušiach, a Jakub ich zakopal pod terebintom, ktorý bol pri Sicheme. ⁵ Potom sa pohli. Ale na všetky okolité mestá zaľahol hrozný strach, takže neprenasledovali Jakubových synov. ⁶ Takto došiel Jakub so všetkým ľudom, ktorý bol s ním, do Luzy v krajine Kanaán, čiže do Bet-Elu. ⁷ Postavil tam

35, 1. Po tom, ako sa Jakubovi synovia tak nepriateľsky zachovali k obyvateľom Sichemu, Jakub sa tam nemohol dlhšie zdržovať. Aj Pán vyžaduje od Jakuba, aby sa pobil na miesto, kde mu prisľúbil pred odchodom do Mezopotámie svoju pomoc a ochranu (28, 10 n.).
35, 2 – 4. Vtedy Jakub plní aj sľub, ktorý urobil už dávno predtým, že totiž bude slúžiť len pravému Bohu, Pánovi (28, 21. 22). Cudzí bohovia sú terafim,

čo Ráchel vzala z otcovského domu, a tiež nejaké sošky, ktoré Jakubovi synovia odniesli ako korisť zo Sichemu. Krúžky neboli len ozdobou, ale aj amuletní, čo mali zaručiť istotu pre toho, kto ich nosieval. Teda bola to povera, ktorá mala za podklad mnohobožstvo. Išli na posvätné miesto, mali sa teda očistiť: umyť a preobliecť. Vonkajšok však mal vyjadrovať vnútro.

oltár a miesto nazval Boh z Bet-Elu, lebo sa mu tam zjavil Boh, keď utekal pred svojím bratom. ⁸ Vtedy zomrela Rebekina dojka Debora a pochovali ju pod dubom nižšie Bet-Elu. Preto sa to volá Dub náreku. ⁹ A keď sa Jakub vrátil z Mezopotámie, Boh sa mu zjavil zasa a požehnal ho. ¹⁰ A Boh mu povedal: „Tvoje meno je Jakub. No nebuď sa už volať Jakubom, lež Izrael bude tvoje meno!“ A nazval ho Izraelom. ¹¹ Potom mu Boh povedal: „Ja som všemohúci Boh. Plod' a množ sa! Z teba povstane národ, ba skupina národov, aj králi vyjdú z tvojich bedier. ¹² Zem, ktorú som dal Abrahámovi a Izákovi, dávam aj tebe a tú zem dám aj tvojmu potomstvu po tebe.“ ¹³ Potom sa Boh vzdialil z miesta, na ktorom s ním hovoril. 35
¹⁴ Jakub však na tom mieste, kde s ním hovoril, postavil pamätník, kamenný pamätník, vylial naň mokrú obeť a pokropil ho olejom. 8
—
¹⁵ A miesto, kde s ním Boh rozprával, nazval Bet-El. 35
¹⁶ Potom odišli od Bet-Elu ďalej. A už nemali ďaleko do Efraty, keď Ráchel začala rodiť a mala veľmi ťažký pôrod. ¹⁷ Počas ťažkého pôrodu jej povedala babica: „Neboj sa! Veď aj teraz máš syna!“ 26
¹⁸ A keď jej život vyhasínal, lebo umierala, nazvala ho Benoni (Dieťa mojej bolesti), jeho otec ho však nazval Benjamín (Syn šťastia).
¹⁹ Ráchel teda zomrela a pochovali ju na ceste do Efraty, čiže Bet-lehema. ²⁰ A Jakub postavil nad jej hrobom pomník. To je Ráchelin náhrobný pomník a trvá až dodnes. ²¹ Potom šiel Izrael ďalej a postavil svoj stan za Vežou stáda. ²² Keď sa Izrael zdržoval tu v tejto krajine, Ruben šiel a spal s Balou, vedľajšou ženou svojho otca. A Izrael sa to dozvedel.
Izraelových synov bolo dvanásť. ²³ Synovia Lie: Ruben, Jakubov prvorođený, potom Simeon, Lévi, Júda, Isachar a Zabulon.
²⁴ Synovia Ráchel: Jozef a Benjamín. ²⁵ Synovia Baly, Ráchelinej slúžky, boli Dan a Neftali. ²⁶ A synovia Zelfy, Liinej slúžky: Gad a Aser. To sú Jakubovi synovia, ktorí sa mu narodili v sýrskej Mezopotámii.

35, 16 – 20. Efrata je staršie pomenovanie Betlehe-
ma. Efrata značí Krajinu plodov, Betlehem zasa Dom
chleba.

35, 21 – 22. Veža stáda, hebr. migdal 'eder, takto sa vo-
lala preto, že slúžila pastierom za prístrešie, keď v noci

strážievali stáda. Stála medzi Betlehemom a Hebro-
nom (Lk 2, 9 n.). Jakuba už zarmútili dvaja synovia,
Simeon a Lévi (34, 30), a teraz ho zarmucuje Ruben
hanebným skutkom, ktorý Jakub nezabudne, a zbaví
preň Rubena práva prvorođeného (49, 4).

Izákova smrť. – ²⁷ Potom Jakub šiel k svojmu otcovi Izákovi do Mamre, do Kirjat-Arby, čiže Hebronu, kde sa Abrahám a Izák zdržovali ako prišielci. ²⁸ A Izákových dní bolo stoosemdesiat rokov. ²⁹ I pominul sa Izák a zomrel starý a uspokojený životom, a pripojil sa k svojmu ľudu. Jeho synovia Ezau a Jakub ho pochovali.

36 Ezauovo potomstvo. – ¹ Toto je Ezauovo, čiže Edomovo potomstvo: ² Ezau si vzal ženy z kanaánskych dcér – Adu, dcéru Hetejca Elona, Anovu dcéru Ólibamu, vnučku Hevejca Sebeona, ³ a Izmaelovu dcéru Bašemat, Nabajotovu sestru. ⁴ Ada porodila Elifaza, Bašemat porodila Rahuela ⁵ a Ólibama porodila Jehusa, Ihelona a Koreho. To sú Ezauovi synovia, ktorí sa mu narodili v krajine Kanaán. ⁶ Potom Ezau zobral svoje ženy, svojich synov a dcéry i všetkých otrokov, ktorí patrili k jeho domu, aj svoje čriedy a všetok svoj dobytok i celý majetok, čo si nadobudol v krajine Kanaán, a odišiel od svojho brata Jakuba do (inej) krajiny. ⁷ Veď ich majetok bol priveľký, aby mohli bývať spolu, a krajina, v ktorej sa zdržovali, nestačila im na bývanie pre ich stáda. ⁸ A tak sa Ezau usadil na pohorí Seir. Ezau je (to isté ako) Edom. ⁹ Toto sú potomkovia Ezaua, praotca Edomčanov, na pohorí Seir: ¹⁰ Toto sú mená Ezauových synov: Elifaz, syn Ezauovej ženy Ady, a Rahuel, syn Ezauovej ženy Bašemat. ¹¹ Elifazovi synovia sú Teman, Omar, Sefo, Gatam a Kenez. ¹² Tamna, vedľajšia žena Ezauovho syna Elifaza, porodila Elifazovi Amaleka. To sú potomkovia Ezauovej ženy Ady. ¹³ A Rahuelovi synovia sú títo: Nahat, Zara, Sama a Meza. To sú potomkovia Ezauovej ženy Bašemat. ¹⁴ Synovia Anovej dcéry, Sebeonovej vnučky, Ezauovej ženy Ólibamy, ktorých porodila Ezauovi: Jehus, Ihelon a Kore.

35, 27 – 29. Mamre pozri 13, 18, Kirjat-Arba (23, 2). Pripojil sa k svojmu ľudu – pozri 25, 8. Izáka pochovali v jaskyni Makpela (49, 30, porov. s 25, 9 a 23, 19). – Jakub mal pri otcovej smrti 120 rokov (25, 26) a Jakub mal 168 rokov, keď predali sedemnásťročného Jozefa (37, 2), teda Izák žil ešte po predaní Jozefa dvanásť rokov, keďže všetkých rokov Izákových bolo 180. Svätopisec opisuje smrť Izákovu vopred a len potom udalosť, ktoré sa zbegli okolo Jozefa.

36, 1. O totožnosti mena Ezaua a Edoma porov. 25,

24 n. a 1 Krn 1, 35 – 54.

36, 6. Kňazský prameň – dokument, ktorý prechádza mlčaním rozpor medzi Jakubom a Ezauom (35, 27 – 28), opisuje tu ich rozchod tak, ako to urobil pri Abrahámovi a Lotovi a takmer tými istými slovami.

36, 12. Amalekiti boli už za časov Abrahámových (14, 7). Títo Amalekiti bývali na juh od Judských vrchov v Skalnatej Arábii, niektorí z nich sa usadili aj v Kanaáne (Sdc 12, 15).

- ¹⁵ Toto sú náčelníci Ezauových potomkov: Synovia Elifaza, Ezauovho prvorodeného, sú náčelník Teman, náčelník Omar, náčelník Sefo, náčelník Kenez, ¹⁶ náčelník Kore, náčelník Gatam a náčelník Amalek. To sú Elifazovi náčelníci v kraji Edom. To sú Adini potomkovia.
- ¹⁷ A toto sú synovia Ezauovho syna Rahuela: náčelník Nahat, náčelník Zara, náčelník Sama, náčelník Meza. To sú Rahuelovi náčelníci v kraji Edom. To sú potomkovia Ezauovej ženy Bašemat. ¹⁸ A toto sú synovia Ezauovej ženy Ólibamy: náčelník Jehus, náčelník Iheleon a náčelník Kore. To sú náčelníci Ezauovej ženy a Anovej dcéry Ólibamy. ¹⁹ To sú Ezauovi synovia a to sú ich náčelníci – to je Edom.
- ²⁰ Toto sú synovia Horejcu Seira, praobyvatelia krajiny: Lotan, Sobal, Ana, ²¹ Dison, Eser a Disan. To sú náčelníci Horejcov, Seirovi synovia v kraji Edom. ²² A Lotanovi synovia sú Hori a Hemam a Lotanova sestra bola Tamna. ²³ Sobalovi synovia sú však Alvan, Manahat a Ebal, Sefo a Onam. ²⁴ A toto sú Sebeonovi synovia: Aja a Ana. To je ten Ana, čo našiel teplú vodu na púšti, keď pásol oslice svojho otca Sebeona. ²⁵ A toto sú Anove deti: Dison a Ólibama bola Anova dcéra. ²⁶ A toto sú Disonovi synovia: Hamdan, Eseban, Jetram a Charam. ²⁷ Eserovi synovia sú Balán, Zavan a Akan. ²⁸ A toto sú Disanovi synovia: Us a Aram. ²⁹ Toto sú náčelníci Horejcov: náčelník Lotan, náčelník Sobal, náčelník Sebeon, náčelník Ana, ³⁰ náčelník Dison, náčelník Eser a náčelník Disan. To sú náčelníci Horejcov v kraji Seir podľa svojich kmeňov.
- ³¹ A toto sú králi, ktorí panovali v kraji Edom prv, ako Izraelitom kraľoval kráľ: ³² Nad Edomom kraľoval Beorov syn Bela a jeho mesto sa volalo Denaba. ³³ Keď Bela zomrel, namiesto neho kraľoval Zarov syn Jobab z Bosry. ³⁴ Po Jobabovej smrti sa stal namiesto neho kráľom Husam z krajiny Temančanov. ³⁵ Keď Husam zomrel, namiesto neho kraľoval Badadov syn Adad, ktorý v kraji Moab porazil Madiánčanov. Jeho mesto sa volalo Avit. ³⁶ Po Adadovej smrti sa stal kráľom na jeho mieste Semla z Masreky. ³⁷ Keď Semla zomrel, namiesto neho sa stal kráľom Šaul z Rechobotu na rieke. ³⁸ Po Šaulovej smrti bol na jeho mieste kráľom Achoborov syn Balanan. ³⁹ Keď Achoborov syn Balanan zomrel, namiesto neho

36

15

—

36

39

36, 16. Meno Kore nepatrí do tohto verša, lebo Kore nie je synom Elifaza, ale Ólibamy (v. 5).

36, 20 – 21. V týchto veršoch uvádza autor praobyva-

telov Seiru, ktorých vytlačia Ezauovi potomkovia. Horejci obývali jaskyne idumejských vrchov – trogloditi, pozri aj 14, 6.

bol kráľom Adar a jeho mesto sa volalo Fau. Jeho žena sa volala Métabel a bola dcérou Matredy, Mazaábovej dcéry.

⁴⁰ A toto sú mená Ezauových náčelníkov podľa svojich rodov a podľa mien svojich sídel: náčelník Tamny, náčelník Alvy, náčelník Jetet, ⁴¹ náčelník Ólibamy, náčelník Ely, náčelník Finonu, ⁴² náčelník Kenezu, náčelník Temanu, náčelník Mabsary, ⁴³ náčelník Magdielu a náčelník HIRAMU.

To sú náčelníci Edomu podľa bydlísk v krajine, ktorú zaujali. – To je Ezau, praotec Edomčanov.

36

40

—

DEJINY JAKUBOVE A JEHO SYNOV, 37 – 50

37

10

37 ¹ Jakub sa usadil v krajine, kde sa zdržiaval jeho otec ako prišelec, v krajine Kanaán.

Žiarlivosť Jozefových bratov. – ² Toto sú dejiny Jakubovej rodiny: Jozef mal sedemnášť rokov a pásaval so svojimi bratmi ovce. Bol ešte chlapec, keď bol so synmi otcových žien Baly a Zelfy. A potom Jozef doniesol o nich otcovi zlé zvesti. ³ Izrael miloval najviac zo všetkých synov Jozefa, lebo sa mu narodil v jeho starobe, a dával mu robiť pestrofarebnú tuniku. ⁴ Keď jeho bratia videli, že ho má otec radšej ako všetkých ostatných synov, začali ho nenávidieť a neboli schopní prívetivo sa s ním rozprávať. ⁵ A keď mal raz Jozef sen a rozpovedal ho svojim bratom, znenávideli ho ešte väčšmi. ⁶ Povedal im: „Počujte, aký som mal sen! ⁷ Boli sme na poli zamestnaní viazaním snopov a tu sa môj snop postavil a ostal stáť. Tu sa vaše snopy postavili dookola a klaňali sa môjmu snopu!“ ⁸ Bratia mu povedali: „Vari chceš nad nami kralovať alebo panovať?“ A znenávideli ho ešte viac pre jeho sen a pre jeho reči. ⁹ A mal ešte iný sen a prezradil ho svojmu otcovi a svojim bratom. Hovoril: „Opäť som mal sen! Slnko, mesiac a jedenásť hviezd sa mi klaňalo.“ ¹⁰ Toto rozprával svojmu otcovi a svojim bratom. A jeho otec

37, 1. Posledná časť Knihy Genezis (okrem 38. a 49. kap.) je Jozefovou biografiou. Celý jej charakter prezrádza katechetický zámer, jasne vyjadrený v Gn 45, 5 – 8 a na konci v 50, 20, s cieľom poukázať na tému vykúpenia ako neskôr pri udalosti „exodu“ z Egypta. Mnohé časti tohto biblického textu javia známky poznania egyptských zvykov a reálií.

37, 2. Synovia Baly boli Dan a Neftali (35, 25), synovia

Zelfy zasa Gad a Aser (35, 26).

37, 3. Šlo o sviatočný odev.

37, 5 – 8. Jedným z dôvodov nenávisti bratov voči Jozefovi boli jeho podivné sny. Sny vôbec hrajú dôležitú úlohu v Jozefovom príbehu. Ale sú to iba informácie, nie Božie zjavenia ako napr. 20, 3; 28, 12 n.; 31, 11. 24.

37, 9 – 11. Druhý sen bol ešte názornejší a vtedy aj Jakub začal o veci premýšľať. Nik však nemyslel

mu robil výčitky a vravel mu: „Čo je to za sen, čo si mal? Hádam ja, tvoja matka a tvoji bratia prídeme a budeme sa ti klaňať až po zem?“ ¹¹ A jeho bratia žiarlili, ale otec si to zapamätal.

¹² Raz odišli jeho bratia pásť ovce svojho otca k Sichemu. ¹³ Vtedy povedal Izrael Jozefovi: „Tvoji bratia pasú pri Sicheme, chcem ťa poslať za nimi.“ On mu odpovedal: „Dobre, pôjdem.“ ¹⁴ Nato mu povedal: „Len choď a pozri, či sa dobre vodí tvojim bratom a ovciam. A dones mi zvest!“ Tak ho poslal z hebronského údolia a došiel do Sichemu. ¹⁵ Keď potom blúdil po poli, stretol istého muža, ktorý sa ho opýtal: „Kohože hľadáš?“ ¹⁶ On odvetil: „Hľadám svojich bratov. Povedz mi, prosím, kde pasú?“ ¹⁷ Muž mu povedal: „Odišli odtiaľto ďalej, ale počul som ich hovoriť: »Podme do Dotainu!«“ A Jozef šiel za svojimi bratmi a našiel ich v Dotaine.

37
11
—
37
27

Bratia predávajú Jozefa. – ¹⁸ Keď ho zďaleka zazreli, prv ako k nim došiel, sa dohodli, že ho zabijú. ¹⁹ Hovorili si medzi sebou: „Tamto ide snár! ²⁰ Podme, zabijeme ho a hodíme ho do cisterny! A povieme, že ho zožrala divá zver. Potom sa uvidí, čo značia jeho sny!“ ²¹ Keď to počul Ruben, usiloval sa vyslobodiť ho z ich rúk a vravel: „Neberme mu život!“ ²² A Ruben im vravel ďalej: „Nepreliievajte nijakú krv! Hodte ho do tej cisterny, čo je na pustine! Len nevzťahujte naň ruky!“ To preto, že ho chcel vyslobodiť z ich rúk a priviesť k svojmu otcovi. ²³ A len čo došiel Jozef k svojim bratom, zbliekli Jozefovi jeho tuniku, tú pestrofarbistú tuniku, čo mal na sebe, ²⁴ chytili ho a hodili do cisterny. Cisterna bola prázdna, voda v nej nebola. ²⁵ Potom si posadali a jedli, a keď zdvihli oči, videli, že prichádza karavána Izmaelitov od Galaádu. Ich ťavy boli obťažené balzomom, mastixovou živicom a ladanumom; boli s tým na ceste do Egypta. ²⁶ Tu povedal Júda svojim bratom: „Čo budeme mať z toho, keď nášho brata zahubíme a zatajíme jeho krv? ²⁷ Predajme ho radšej Izmaelitom a nevzťahujme naň svoje

na to, že tieto sny sa raz stanú skutkom. Jedenásť hviezd naznačovalo jedenásť Jozefových bratov a slnko s mesiacom mohlo označovať len Jozefových rodičov. Toto všetko sa splní (48, 7), okrem toho, že Jozefova matka už neuvidí veľkosť svojho syna; bola už mŕtva. Ani druhá Jakubova žena sa nedožila Jozefovho povýšenia; zomrela v Kanaáne a nešla s ostatnými do Egypta (49, 31). Teda matka by mohla byť Ráchelina služka Bala, ktorá po Ráchelinej smrti

zastupovala ako vedľajšia Jakubova žena Jozefovi a Benjamínovi matku.

37, 20. Cisterna je nádrž alebo jama na zbieranie dažďovej vody. Keď sa voda z cisterny vyčerpá, priestor ostane suchý a môže slúžiť aj za žalár. Cisterna nemá pramenitú vodu ako studňa. Aj proroka Jeremiáša väznili v cisterne (*Jer* 38, 6).

37, 25. Izmaeliti a Madiánčania (v. 28) obývali Sýrsku púšť, ale boli to rozdielne kmene; bývali však pospolu,

ruky! Veď je to náš brat a naše vlastné telo!“ A jeho bratia súhlasili.
²⁸ Keď teda išli madiánski kupci okolo, vytiahli Jozefa z cisterny a predali ho za dvadsať strieborných Izmaelitom. A oni odviekli Jozefa do Egypta.

²⁹ Keď sa Ruben vrátil k cisterne, Jozefa tam už nebolo. Roztrhol si šaty, ³⁰ vrátil sa k svojim bratom a povedal: „Chlapca tu už niet! A kde sa ja podejem?“ ³¹ Oni vzali Jozefovu tuniku, zabili kozľa a namočili tuniku do krvi. ³² A po poslovi dali tuniku zaniest' svojmu otcovi s odkazom: „Toto sme našli. Pozri, či to je tunika tvojho syna, alebo nie!“ ³³ Keď si to obzrel, povedal: „Tunika môjho syna! Divá zver ho zožrala! Roztrhaný, roztrhaný je Jozef!“ ³⁴ A Jakub si roztrhol šaty, obliekol si smútočný odev a dlhý čas smútil za svojim synom. ³⁵ Hoci sa namáhali všetci jeho synovia a dcéry potešiť ho, nedal sa potešiť a vravel: „V smútku zostúpim do podsvetia k svojmu synovi.“ Tak ho oplakával jeho otec.

³⁶ No Madiánčania ho predali do Egypta faraónovmu dvoranovi, veliteľovi telesnej stráže Putifarovi.

38 Júda a Tamar. – ¹ Bolo to asi v tom čase, keď sa Júda odtiahol od svojich bratov a svoj stan rozložil pri mužovi z Odolamy, ktorý sa volal Hiram. ² Tam Júda videl dcéru istého Kanaánčana, ktorý sa volal Sue. Vzal si ju za ženu a obcoval s ňou. ³ Ona počala a porodila syna, a nazvala ho Her. ⁴ Potom znova počala a porodila syna, a dala mu meno Onan. ⁵ Nato ešte raz počala a zasa porodila syna, ktorého nazvala Sela. Keď ho porodila, bola v Kezibe. ⁶ Júda potom vzal svojmu prvorodenému Herovi za manželku Tamaru. ⁷ Ale Her, Júdov prvorodený, sa znepáčil Pánovi a Pán mu dal zomrieť. ⁸ Vtedy Júda povedal Onanovi: „Obcuj so ženou svojho brata, vezmi si ju za ženu a zaisti potomstvo svojmu bratovi!“ ⁹ Keďže Onan vedel, že potomstvo nebude jeho, kedykoľvek obcoval so ženou svojho brata, zakaždým vylieval semeno na zem,

preto sa menom často zamieňali. Madiánčanov bolo počtom menej, nie div, že ich zamieňali s Izmaelitmi. Madiánčan a Izmaelita v ten čas nahrádzal pojem kupca, obchodníka. – Mastix je strom, z ktorého vyteká živica, potrebná v lekárstve; slúži aj ako voňavé kadidlo. To isté platí aj o ladanume, ktorý je výťažkom cistu (Cistus rosa). Z egyptských starožitností sa dozvedá-

me, že Egyptania potrebovali veľké množstvo týchto látok pri balzamovaní mŕtvol a pri bohoslužobných úkonoch ich používali ako kadidlo.

^{37, 29 – 30.} Roztrhnutie odevu je prejavom bolesti.

^{38, 6 – 10.} Tamar značí palmu. – U Izraelitov platil tzv. levirátny zákon (lat. levir – švagor), podľa ktorého, ak zomrel ženatý muž a nezačal potomstvo, mal si

len aby neposkytol potomstvo svojmu bratovi. ¹⁰ Pánovi sa však znepáčilo, čo robil, a dal zomrieť aj jemu. ¹¹ Potom Júda povedal svojej neveste Tamare: „Bývaj ako vdova v dome svojho otca, kým nedorastie môj syn Sela!“ Myslel si totiž, že by aj on zomrel ako jeho brat. Tamar teda odišla a bývala v dome svojho otca.

¹² Po dlhšom čase Sueho dcéra, Júdova žena, zomrela. Keď sa Júdovi skončil smútok, šiel so svojím priateľom Hirom z Odolamy do Tamny k strihačom svojich oviec. ¹³ Tamare oznámili: „Práve prichádza do Tamny tvoj svokor strihať ovce.“ ¹⁴ Ona odložila svoje vdovské šaty, prikryla sa závojom a zahalená si sadla pri vchode do Enaimu, ktorý je na ceste do Tamny, lebo videla, že ju nedali za ženu Selovi, hoci už dorástol. ¹⁵ Keď ju takto Júda zbadal, pokladal ju za pobehticu, lebo si zahalila tvár, ¹⁶ a z cesty zabočil k nej a povedal: „Počuj, chcel by som s tebou obcovať.“ Nevedel totiž, že je to jeho nevesta. Ona mu vravela: „Čo mi dáš, aby si mohol so mnou obcovať?“ ¹⁷ On odvetil: „Pošlem ti z čriedy kozla.“ Ale ona povedala: „Daj mi záloh, kým ho nepošleš!“ ¹⁸ On povedal: „Aký záloh ti mám dať?“ Ona vravela: „Svoj pečatný prsteň, svoju šnúru a palicu, čo máš v rukách!“ On jej to dal a obcovoval s ňou, a ona od neho počala. ¹⁹ Potom vstala a odišla odtiaľ; odložila závoj a opäť si obliekla vdovské šaty. ²⁰ Keď potom Júda poslal po svojom priateľovi z Odolamy kozla, aby od ženy dostal späť záloh, on ju nenašiel. ²¹ Keď sa pýtal miestnych ľudí: „Kde je tá neviestka, čo sedela v Enaime pri ceste?“, oni vraveli: „Tu nebola nijaká neviestka!“ ²² I vrátil sa k Júdovi a povedal: „Ja som ju nenašiel a miestni ľudia tvrdia: »Tu nebola nijaká neviestka.«“ ²³ A Júda povedal: „Nech si to má, aby sme nevyšli na posmech! Ja som jej poslal kozla, ale ty si ju nenašiel!“ ²⁴ Asi o tri mesiace oznámili Júdovi: „Tvoja nevesta Tamar sa dopustila smilstva a následkom svojho smilstva je aj ťarchavá!“ Júda povedal: „Vyvedte ju, nech ju upália!“ ²⁵ Keď ju vyviedli, poslala svojmu svokrovi odkaz: „Počala som od toho muža, ktorému patrí toto,“ a dodala: „Pozri, či je to

38

10

—

38

25

pozostalú vdovu, teda švagrinú, vziať najbližší príbuzný nebohého manžela a prvý syn z tohto manželstva bol zákonným potomkom zomrelého. Júda sa previnil tým, že sa vyhýbal tejto povinnosti. Onan sa previnil predovšetkým tým, že zo sebestva odmietal splniť hebrejský levirátny zákon. Júda tým, že sa vyhýbal tejto povinnosti a nedal Tamare svojho syna Selu.

38, 12 – 26. V Kanaáne jestvovala modloslužba, pri ktorej uctievali bohov (Aštartu) „obetovaním sa“, nemravným obcovaním. Také ženy sa volali kedeš-ah – zasvätené; miesto „zasvätená“ prekladáme „neviestka“. Tak Tamar, ako aj Júda sa prehrešili ťažko a ich konanie nám Písmo dáva na výstrahu. Tamarino konanie však ospravedlňuje, že ju nehnala žiadostivosť,

majetok – tento prsteň, táto šnúra a táto palica!“ ²⁶ Júda sa k veciam priznal a povedal: „Ona je spravodlivejšia ako ja. Veď prečo som ju nedal svojmu synovi Selovi!?“ No viac nemal s ňou nič.

²⁷ Keď prišiel čas pôrodu, boli dvojčatá v jej živote. ²⁸ A keď rodila, vystrčil jeden ruku. Babica vzala červenú niť a uviazala mu ju na ruku a pritom povedala: „Tento vyšiel prvý.“ ²⁹ On však ruku stiahol späť a vyšiel jeho brat. Tu povedala ona: „Prečo si urobil pre seba trhlínu?“ A nazvali ho Fáresom. ³⁰ Nato sa zjavil jeho brat, ktorý mal na ruke červenú niť, a nazvali ho Zarom.

38

26

—

39

12

39 Jozef v Putifarovom dome. – ¹ Jozefa odvliekli do Egypta a tam ho kúpil Egyptan Putifar, faraónov dvoran, veliteľ telesnej stráže, od Izmaelitov, ktorí ho ta dovedli. ² S Jozefom však bol Pán, takže sa mu všetko darilo a ostal v dome svojho egyptského pána. ³ Keď jeho pán videl, že je s ním Pán a že Pán vo všetkom, čo robil, požehnával jeho ruky, ⁴ Jozef našiel milosť v jeho očiach. I posluhoval mu a neskôr ho urobil správcom svojho domu a do jeho rúk zveril všetko, čo mal. ⁵ A odkedy ho urobil správcom svojho domu a všetkého svojho majetku, Pán pre Jozefa požehnával Egyptanov dom. Pánovo požehnanie bolo na všetkom, čo mal v dome i na poli. ⁶ A tak zveril do Jozefových rúk všetok majetok a sám sa nestaral o nič inšie ako o chlieb, ktorý jedol. Jozef však mal peknú tvár a krásnu postavu.

⁷ Po týchto udalostiach žena jeho pána nechala na Jozefovi oči a povedala mu: „Lahni si so mnou!“ ⁸ On však odoprel a povedal žene svojho pána: „Pozri, môj pán sa o nič vo svojom dome nebojí predomnou a zveril na mňa celý svoj majetok. ⁹ Už ani sám nemá väčšej moci v tomto dome ako ja a nevyhradil si nič predomnou okrem teba, lebo ty si jeho žena. Ako by som sa mohol dopustiť takej veľkej krivdy a proti Bohu sa prehrešiť.“ ¹⁰ A hoci prehovárala Jozefa deň čo deň, nepočúvol ju, aby si s ňou ľahol a bol s ňou. ¹¹ V istý deň sa však stalo, že vošiel do domu, aby vykonal svoje povinnosti, a nik z domácich nebol dnu. ¹² Tu ho ona chytila za

ale túžba zaistiť svojmu nebohému manželovi potomka. Preto ju Júda nazýva spravodlivou a jej potomstvo ju velebí (*Rút* 4, 12).

38, 29 n. Fáres (hebr. Perec) značí trhlínu, pretrhnutie. Teda: Prečo si pretrhol blanú, a tak si sa zmocnil práva prvorodeného? Zara (Zerach) značí, zažiaril, zasvietil.

plášť a vravela mu: „Lahni si so mnou!“ On jej však nechal plášť v ruke a utiekol; vybehol von.

Jozef vo väzení. – ¹³ Keď videla, že jej nechal plášť v ruke a utiekol von, ¹⁴ zavolala domácich a vravela im: „Pozrite len, priviedol nám hebrejského muža, aby nás priniesol na posmech! Prišiel ku mne, že si so mnou ľahne, ale ja som hlasne volala. ¹⁵ Keď počul, že kričím, nechal ležať pri mne svoj plášť, dal sa na útek a vybehol von.“ ¹⁶ A nechala plášť ležať pri sebe, kým nedošiel jej pán. ¹⁷ Potom mu rozprávala to isté a vravela: „Hebrejský otrok, ktorého si nám priviedol, prišiel ku mne dnu, aby si zo mňa urobil posmech. ¹⁸ Ale keď som začala kričať, nechal pri mne svoj plášť a utiekol von.“ ¹⁹ Keď jeho pán vypočul ženino rozprávanie, ktoré zakončila: „Ako ti vravím, tak sa ku mne zachoval tvoj sluha,“ veľmi sa rozhneval ²⁰ a dal Jozefa chytiť a uvrhnúť do žalára, kde boli uväznení kráľovskí väzni. A tak tam bol zatvorený. ²¹ Ale Pán bol s Jozefom, zľutoval sa nad ním a zveril ho do priazne správcu žalára, ²² takže správca žalára podriadil Jozefovi všetkých väzňov, čo boli v žalári. Čokoľvek sa tam robilo, robilo sa na jeho rozkaz. ²³ Správca žalára sa nestaral o nič, čo jemu podliehalo, lebo Pán bol s ním; vo všetkom, čo robil, Pán mu dožičil úspech.

39

13

—

40

8

40 Jozef vykladá dvom väzňom ich sny. – ¹ Po týchto udalostiach sa čašník a pekár egyptského kráľa previnili voči svojmu pánovi, egyptskému kráľovi. ² I rozhneval sa faraón na oboch svojich dvoranov, na hlavného čašníka i na hlavného pekára, ³ a dal ich pod dozor do domu veliteľa telesnej stráže, do žalára, kde bol uväznený Jozef. ⁴ A veliteľ telesnej stráže poveril Jozefa, aby im posluhoval.

⁵ Tu istej noci obaja, čašník i pekár egyptského kráľa, ktorí boli uväznení v žalári, mali osobitne sen, ktorý mal pre každého zvláštny význam. ⁶ Keď k nim ráno prišiel Jozef, videl na nich, že sú smutní.

⁷ I opýtal sa faraónových dvoranov, ktorí boli spolu s ním v dome jeho pána pod dozorom: „Prečože sú vaše tváre dnes také zamračené?“ ⁸ Oni mu odpovedali: „Mali sme sen a niet tu nikoho, kto

Príhoda má istú obdobu s Ezauom a Jakubom. 39, 20. Predaný, zbavený dobrého mena, odsúdený Jozef je predobrazom nevinného Trpitéla na Kalvárii.

Ale bude aj predobrazom jeho povýšenia a veľkosti. 40, 5–8. Ako v Babylone, tak aj v Egypte sa verilo, že zo snov možno predpovedať budúcnosť človeka.

by nám ho vyložil.“ Jozef im povedal: „A nepatrí Bohu vykladanie snov?! Porozprávajte mi to!“

⁹ Hlavný čašník teda porozprával Jozefovi svoj sen a vravel mu: „Vo svojom sne som videl vinič pred sebou ¹⁰ a na viniči boli tri výhonky. Keď začal pučať, zjavili sa i jeho kvety a na strapcoch boli už aj zrelé hrozná. ¹¹ Ja som mal v rukách faraónov pohár, trhal som strapce a vytláčal som ich do faraónovho pohára a pohár som podával faraónovi do rúk.“ ¹² Jozef mu povedal: „Toto je jeho výklad: Tri výhonky značia tri dni. ¹³ O tri dni faraón povýši tvoju hlavu a uvedie ťa späť do tvojho úradu. Potom budeš faraónovi podávať čašu do rúk takisto, ako si to robil prv, keď si bol hlavným čašníkom. ¹⁴ Spomeň si aj na mňa, keď sa ti bude dobre vodiť, a preukáž mi dobrodenie, že sa prihovoriš za mňa u faraóna, aby ma vyslobodil z tohto domu. ¹⁵ Veď ja som bol tajne odvedený z hebrejskej krajiny a ani tu som sa neprevinil, žeby ma za to mali uvrhnúť do žalára.“

¹⁶ Keď hlavný pekár videl, že Jozef dobre vyložil sen, povedal Jozefovi: „Aj ja som mal vo svojom sne na hlave tri košíky s jemným pečivom. ¹⁷ Vo vrchnom košíku boli najrozličnejšie jedlá pre faraóna, aké pripravuje pekár, ale vtáky to povytahovali z košíka, čo bol na mojej hlave.“ ¹⁸ Jozef odpovedal: „Toto je jeho výklad: Tri košíky značia tri dni. ¹⁹ O tri dni faraón povýši tvoju hlavu – ale preč od teba, lebo ťa obesí na drevo a vtáky budú z teba trhať mäso.“ ²⁰ Na tretí deň, v deň faraónových narodenín, pripravil pre všetkých svojich sluhov hostinu. A v prítomnosti svojich sluhov povýšil hlavu hlavného čašníka a hlavného pekára: ²¹ Hlavného čašníka uviedol späť do jeho čašnickeho úradu, aby mu podával pohár, ²² hlavného pekára však dal obesiť, ako mu to vyložil Jozef. ²³ Lenže hlavný čašník nepamätal na Jozefa, ale zabudol na neho.

41 Jozefovo povýšenie. – ¹ O dva roky neskôr mal sen faraón. Videl sa nad Níлом ² a z Nílu vystupovalo sedem kráv, na pohľad pekných a v mäse tučných, a pásli sa na mokradi. ³ A hľa, po nich vystúpilo z Nílu iných sedem kráv, na pohľad mrzkých a v mäse chudých, a priblížili sa ku kravám, čo boli na brehu Nílu.

41, 1. Hoci čašník zabudol na Jozefa, Boh naň nezabudol.

⁴ A tie na pohľad mrzké kravy zožrali sedem pekných a tučných kráv. Vtedy sa faraón zobudil.

⁵ Keď opäť zaspal, mal iný sen. Zdalo sa mu, že na jednom stebľe vyrástlo sedem plných a krásnych klasov. ⁶ Ale hneď po nich vyrástlo sedem suchých a východným vetrom celkom spálených klasov ⁷ a suché klasy požrali sedem hrubých a plných klasov. Nato sa faraón prebudil a videl, že to bol iba sen.

⁸ Ráno však bola jeho myseľ znepokojená a rozkázal povolať všetkých vykladačov písem a všetkých mudrcov, čo boli v Egypte, a sám faraón im rozprával svoj sen. Nebolo však nikoho, kto by ho bol faraónovi vyložil. ⁹ Vtedy hlavný čašník povedal faraónovi. „Spomínam si dnes na svoje previnenie. ¹⁰ Kedysi sa faraón na mňa rozhneval a dal ma pod dozor do domu veliteľa telesnej stráže; mňa a hlavného pekára. ¹¹ A mali sme v istú noc sen, ja i on; každý z nás mal osobitný sen, ktorý mal preň zvláštny význam. ¹² A bol tam s nami istý mladý hebrejský muž, otrok veliteľa telesnej stráže. Jemu sme ich porozprávali a on nám naše sny vyložil. Každému dal správny výklad jeho sna. ¹³ A stalo sa tak, ako nám vyložil. Mňa uviedol späť do môjho úradu, ale jeho dal obesiť.“

41

4

41

22

Jozef pred faraónom. – ¹⁴ Tu si dal faraón zavolať Jozefa. Rýchlo ho vyviedli zo žalára, dal sa ostrihať a preobliekol si šaty a išiel k faraónovi. ¹⁵ A faraón hovoril Jozefovi: „Mal som sen, ale niet nikoho, kto by ho vyložil. O tebe som však počul, že tebe stačí sen počuť a ty ho vyložíš.“ ¹⁶ Ale Jozef povedal faraónovi: „Nie ja, ale Boh priaznivo odpovie faraónovi!“ ¹⁷ Potom faraón rozprával Jozefovi: „Vo svojom sne som stál na brehu Nílu ¹⁸ a z Nílu vystupovalo sedem kráv v mäse tučných a na pohľad pekných a pásli sa na mokradi. ¹⁹ A hľa, po nich vystúpilo iných sedem kráv, na pohľad suchých a mrzkých a v mäse chudých! V celej egyptskej krajine som nevidel nič také mrzké. ²⁰ A tu chudé a mrzké kravy zožrali sedem prvých tučných kráv. ²¹ Vošli do ich útrobov, ale nebolo vôbec vidno, že by bolo niečo vošlo do ich brucha, lebo ich vzhľad ostal taký mrzký, ako bol predtým. Tu som sa prebudil. ²² A zasa som zaspal a videl som vo sne, ako na jednom stebľe vyrástlo sedem plných a krásnych klasov.

41, 8. Egypt bol krajinou mudrcov a jasnovidcov. Ich poznanie však bolo obmedzené Božím poznaním.

²³ Lenže div, po nich vyrástlo opäť sedem prázdnych, suchých a od východného vetra celkom spálených klasov ²⁴ a tie suché klasy požrali sedem pekných klasov. Ja som to potom rozprával vykladačom písem, ale nebolo nikoho, kto by to bol vysvetlil.“

²⁵ Tu Jozef povedal faraónovi: „Sny faraónovi naznačujú jedno a to isté. Boh oznámil faraónovi, čo hodlá urobiť. ²⁶ Sedem pekných kráv je sedem rokov, takisto sedem pekných klasov je sedem rokov. Čo sa snívalo, je jedno a to isté. ²⁷ Ale sedem chudých a mrzkých kráv, ktoré po nich vystúpili, je tiež sedem rokov, takisto sedem prázdnych a od východného vetra spálených klasov je sedem rokov hladu. ²⁸ Na to som myslel, keď som faraónovi povedal: Boh dal faraónovi vidieť, čo hodlá urobiť. ²⁹ Teraz príde sedem rokov veľkého prebytku po celej egyptskej krajine. ³⁰ Po nich príde sedem rokov hladu a po prebytku neostane v celej egyptskej krajine ani pamiatky, lebo hlad bude ničiť celú krajinu. ³¹ V krajine sa nebude nič vedieť o hojnosti pre hlad, čo potom nastane, lebo bude strašný. ³² A to, že sa faraónov sen opakoval dva razy, značí, že Boh s istotou rozhodol túto vec a že ju Boh uskutoční čoskoro.

Jozefova rada a povýšenie. – ³³ A teraz nech sa faraón poobzerá po umnom a múdrom mužovi a nech ho ustanoví nad egyptskou krajinou! ³⁴ A tiež nech faraón určí nad celou egyptskou krajinou dozorcov a nech dá v siedmich rokoch prebytku povyberať piatu časť! ³⁵ Oni nech v budúcich úrodných rokoch pozbierajú všetko obilie a nech zrno na faraónov rozkaz uskladnia v mestách a nech ho strážia. ³⁶ To obilie bude však ako zásoba pre krajinu na tých sedem rokov hladu, čo nastanú v egyptskej krajine, a krajina nebude hynúť od hladu.“

³⁷ Reč sa páčila faraónovi i všetkým jeho služobníkom. ³⁸ A faraón povedal svojim služobníkom: „Možno nájsť človeka, ako je tento, v ktorom je duch Boží?“ ³⁹ Potom faraón vavel Jozefovi: „Pretože ti Boh toto všetko zjavil, niet rozumnejšieho a múdrejšieho, ako si ty. ⁴⁰ Ty sám budeš nad mojím domom a celý môj ľud bude závisieť od tvojich rozkazov a ja sám budem len o trón vyššie od teba!“

⁴¹ A faraón zopakoval Jozefovi: „Pozri, ustanovil som ťa nad celou egyptskou krajinou!“ ⁴² Potom faraón stiahol svoj pečatný prsteň

41, 42 – 46. Faraón ustanovil Jozefa za egyptského miestokráľa. Dáva mu na ruku svoj prsteň, teda kráľovskú pečiatku. Jozef dostáva drahocenný odev: kment, hebr. šeš, bola jemná, snehobiela látka z ľanu alebo

zo svojej ruky a nastokol ho na Jozefovu ruku, dal ho obliecť do kmentového rúcha a na krk mu založil zlatú reťaz. ⁴³ Potom ho dal voziť na svojom druhom najlepšom voze a pred ním volali: „Skoľte sa!“ Takto ho ustanovil nad celou egyptskou krajinou. ⁴⁴ A faraón opäť hovoril Jozefovi: „Ja som faraón! Bez tvojho súhlasu nesmie nik v celej egyptskej krajine pohnúť ani rukou, ani nohou.“ ⁴⁵ Faraón však zmenil aj Jozefovo meno na Sáfenat Panéach – Živiteľ zeme a dal mu za ženu Asenet, dcéru Putifara, kňaza z Heliopolu. Jozef potom vyšiel do egyptskej krajiny. ⁴⁶ Keď Jozef stál pred egyptským kráľom, faraónom, mal tridsať rokov. A Jozef odišiel od faraóna a obchádzal celú egyptskú krajinu.

41

43

—

⁴⁷ Za sedem úrodných rokov donášala zem bohatú úrodu. ⁴⁸ A on dal všetko obilie, ktorého bol v týchto siedmich rokoch nadbytok, poznášať a zviesť do miest. Obilie dal doviesť do toho mesta, okolo ktorého boli príslušné polia. ⁴⁹ A Jozef nahromadil obilia ako morského piesku, nesmierne množstvo, takže ho ani nemeral, lebo sa to ani merať nedalo.

41

57

⁵⁰ Ešte kým nastal hlad, Jozefovi sa narodili dvaja synovia. Porodila mu ich Asenet, dcéra Putifara, kňaza z Heliopolu. ⁵¹ A Jozef nazval prvorodeného Manasses, hovoriac: „Boh mi dal zabudnúť na všetko moje nešťastie i na celý môj otcovský dom!“ ⁵² Druhého nazval Efraim, vraviac: „Boh sa mi dal rozplodiť v krajine mojej strasti!“ ⁵³ Keď však pominulo sedem úrodných rokov, čo boli v egyptskej krajine, ⁵⁴ začalo sa sedem rokov hladu tak, ako ohlásil Jozef. A keď nastal vo všetkých krajinách hlad, v egyptskej krajine bolo chleba dosť. ⁵⁵ Ale keď začala aj egyptská krajina hladovať, ľud volal k faraónovi o chlieb. Faraón však povedal: „Choďte k Jozefovi a urobte všetko, čo vám povie!“ ⁵⁶ A keď hlad ťažil celú egyptskú krajinu, Jozef otvoril sýpky a predával Egyptanom obilie. ⁵⁷ Ale aj v egyptskej krajine sa hlad stupňoval, lebo z celého sveta prichádzali do Egypta kupovať od Jozefa obilie. Na celom svete bol totiž strašný hlad.

bavlny. Taký odev nosieval len kráľ, kňazi a veľmoži. Zlatá reťaz, odznak Jozefovej hodnosti. Heliopolis bolo mesto severovýchodne od dnešnej Káhiry. Hebrejsky sa volalo On. Mesto bolo známe kultom boha slnka Ra. Aj okolnosť, že Jozef dostáva za ženu dcéru egyptského kňaza, je prejavom faraónovej dôvery a priazne. Putifar, otec tejto ženy, je asi iný ako skôr spomenutý

Putifar, veliteľ telesnej stráže.

41, 51. Manasses, hebr. Menaššeh, t. j. „ten, čo dáva zabudnúť“. Jozef tým chcel vyjadriť, že jeho bolesť nad odlúčením od domova nie je už taká živá, lebo aj on už má svoju rodinu.

41, 52. Efraim značí „dvojité plodnosť, dvojité údel“. Chce sa tým vyjadriť, že Jozef mal dvoch synov.

42 Jakubovi synovia idú prvý raz do Egypta. – ¹ Keď sa Jakub dozvedel, že v Egypte majú obilie, povedal svojim synom: „Prečo hľadáte jeden na druhého?“ ² A pokračoval: „Pozrite, počul som, že v Egypte majú obilie. Chodte ta a nakúpte pre nás obilia, aby sme ostali nažive a nepomreli!“ ³ I vybralo sa desať Jakubových synov do Egypta nakúpiť obilia. ⁴ Ale Jozefovho brata Benjamína Jakub neposlal s jeho bratmi, vrazil, že by sa mu mohlo prihodiť nešťastie.

42 ⁵ Takto prišli aj Izraelovi synovia medzi tými, čo putovali nakúpiť
1 obilie. V krajine Kanaán bol totižto hrozný hlad. ⁶ A Jozef bol tým
 — vladárom nad zemou, ktorý všetkým národom zeme predával
42 obilie. Keď ta teda bratia došli, poklonili sa mu až po zem. ⁷ Len
17 čo Jozef videl svojich bratov, poznal ich. Správal sa však voči nim ako cudzí a prísno sa s nimi rozprával. Povedal im: „Odkiaľ ste prišli?“ Oni odpovedali: „Z krajiny Kanaán nakúpiť živobytie.“
⁸ A kým Jozef poznal svojich bratov, oni ho nepoznali. ⁹ A Jozef si spomenul na sny, ktoré mal o nich. Tu im povedal: „Vy ste vyzvedači! Prišli ste sem, aby ste vyzvedeli, kde má táto krajina neopevnené miesta!“ ¹⁰ Oni mu však vraveli: „Nie, pane! Naozaj, tvoji sluhovia prišli len živobytie nakúpiť!“ ¹¹ My všetci sme synovia jedného muža. Počestní sme my ľudia. Tvoji sluhovia nie sú nijakí vyzvedači!“ ¹² Ale on im tvrdil: „Nie tak! Vy ste sem prišli, aby ste vyzvedeli, kde má táto krajina neopevnené miesto!“
¹³ Oni opakovali: „Nás, твоjich sluhov, je dvanásť. Bratia sme, synovia jedného muža v kanaánskej krajine; a uver, najmladší je toho času pri našom otcovi a jedného už niet!“ ¹⁴ Tu im Jozef povedal: „Je to tak, ako hovorím: Vyzvedači ste!“ ¹⁵ V tomto vás vyskúšam. Pri faraónovom živote! Neodídete odtiaľto, kým sem nepríde váš najmladší brat. ¹⁶ Pošlite jedného z vás, nech privedie vášho brata, vy však budete vo väzení! A vyskúšajú sa vaše výpovede, či sú vaše reči pravdivé, alebo nie. Pri faraónovom živote! Vy ste vyzvedači!“ ¹⁷ Potom ich dal spolu na tri dni do väzenia.

42, 15 – 16. Egypťania prisahali na faraónov život. Jozef skúša svojich bratov, či milujú svojho otca, či sa navzájom milujú a či olutovali svoje previnenie. Jozef chce

vidieť Benjamína, lebo on je jeho jediný vlastný brat. Aj otca, aj matku mali spoločných.

Jozef skúša svojich bratov. – ¹⁸ Na tretí deň im Jozef povedal: „Ak chcete žiť, musíte to urobiť! Ja som taký, ktorý sa bojí Boha. ¹⁹ Ak ste počestní ľudia, nech ostane jeden z vašich bratov v dome vášho väzenia a vy si naberte pre svoju hladujúcu rodinu obilie a choďte! ²⁰ Ale svojho najmladšieho brata privedte ku mne, aby sa dokázalo, že sú vaše reči pravdivé, a aby ste neprišli o život.“ Oni urobili, ako rozkázal, ²¹ a medzi sebou si vraveli: „Veru, previnili sme sa proti svojmu bratovi. Videli sme úzkosť jeho duše, keď nás úpenlivo prosil, ale my sme nepočúvali. Za to doľahlo na nás toto trápenie.“ ²² A Ruben im vyčitoval takto: „Nevravel som vám: Nepreviňte sa proti chlapcovi!? No vy ste nechceli ani počuť. Hľa, teraz sa vyžaduje od nás jeho krv!“ ²³ Oni však nevedeli, že Jozef im rozumie, lebo (obyčajne) bol pri nich tlmočník. ²⁴ I odvrátil sa od nich a plakal. Potom sa obrátil k nim a zhováral sa s nimi. Nato dal spomedzi nich chytiť Simeona a pred ich očami ho dal zviazať. ²⁵ Potom Jozef rozkázal, aby im vrecia naplnili obilím, aby každému jeho peniaze vložili do jeho vreca a aby im dali aj potravu na cestu. Keď im takto pripravili, ²⁶ oni naložili obilie na svoje osly a odišli odtiaľ. ²⁷ Tu jeden z nich otvoril vrece, aby v nocľahárni nakrmil svojho osla, a zbadal svoje peniaze. Boli tam navrchu vo vreci. ²⁸ I povedal svojim bratom: „Našli sa moje peniaze! Tu v mojom vreci!“ Trpeli od údivu, s chvením hľadeli jeden na druhého a hovorili: „Prečo nám to Boh urobil?!“ ²⁹ Keď potom došli k svojmu otcovi v krajine Kanaán, rozprávali mu všetko, čo sa im prihodilo, a vraveli: ³⁰ „Muž, ktorý je pánom krajiny, tvrdo s nami nakladal a pokladal nás za vyzvedačov v krajine. ³¹ Povedali sme mu: »My sme počestní ľudia, nie sme nijakí vyzvedači. ³² Sme dvanásť bratia, synovia nášho otca; jedného už niet a najmladší je pri našom otcovi v kanaánskej krajine.«“ ³³ Ale muž, pán tej krajiny, nám povedal: »Podľa toho poznám, že ste počestní ľudia: Nechajte jedného z bratov tu u mňa! Potom si naberte pre svoju hladujúcu rodinu a choďte! ³⁴ Musíte mi však priviesť svojho najmladšieho brata, aby som sa presvedčil, že nie ste vyzvedači, ale počestní ľudia. Vášho brata vám len potom vydáam a vy sa budete voľne pohybovať v krajine.«“ ³⁵ A keď vysýpali vrecia, každý našiel vo svojom vreci svoje peniaze. Keď aj so svojím otcom videli peniaze, naľakali sa. ³⁶ Tu im povedal

42

18

—

42

36

ich otec Jakub: „Okrádate ma (o deti)! Niet Jozefa, Simeona niet a chcete odviešť aj Benjamína! Toto všetko sa na mňa valí!“ ³⁷ Vtedy Ruben povedal svojmu otcovi: „Oboch mojich synov môžeš zabiť, ak ti ho neprivediem späť. Spolahni sa na mňa, ja ti ho dovediem!“ ³⁸ On však povedal: „Môj syn nepôjde s vami. Jeho brat je mŕtvy a on ostal sám. Ak by ho zastihlo nešťastie na ceste, po ktorej pôjdete, zármutkom by ste priviedli moje šediny do podsvetia.“

43 Druhá cesta Jakubových synov do Egypta. – ¹ Ale hlad ťažko doliehal na krajinu. ² Keď už stroviť všetko obilie, čo priniesli z Egypta, otec im povedal: „Choďte a kúpte nám zasa trochu potravy!“ ³ Júda mu však odvetil: „Ten človek nám dôrazne prikázal: »Neukazujte sa pred mnou, iba ak bude váš brat s vami!«“ ⁴ Ak pošleš s nami aj nášho brata, tak sa vyberieme nakúpiť pre teba živobytia. ⁵ Ak ho však s nami nepošleš, nepôjdeme dolu, lebo ten muž nám prikázal: »Neukazujte sa pred mnou, iba ak bude váš brat s vami!«“ ⁶ Vtedy Izrael povedal: „Prečo ste len priviedli na mňa nešťastie a prezradili ste, že máte ešte brata?“ ⁷ Oni odvetili: „Ten muž sa veľmi zaujímal o nás a o našu rodinu. Vypytoval sa: »Žije ešte váš otec? Máte ešte brata?« My sme mu odpovedali na jeho otázky. Mohli sme my vedieť, že nám povie: »Privedte svojho brata sem!«?“ ⁸ Tu povedal Júda svojmu otcovi Izraelovi: „Pošli chlapca so mnou! Tak sa vyberieme a pôjdeme, aby sme ostali nažive a aby sme nepomreli aj my, aj ty, aj naše deti. ⁹ Ja sa zaň zaručujem. Odo mňa ho požaduj! Ak by som ti ho neprivedol späť a nepostavím ti ho zasa pred oči, celý svoj život budem vinný pred tebou. ¹⁰ Lebo keby sme neboli toľko otáľali, boli by sme sa už dva razy vrátili.“ ¹¹ Vtedy im povedal otec Izrael: „Keď je to už raz tak, nuž urobte toto: Vezmite do vriec niečo z najlepších plodín krajiny a zaneste to ako dar tomu mužovi; niečo balzamu, medu, mastixovej živice a ladanumu, pistácie a mandlí! ¹² Vezmite so sebou tiež dvojnásobnú čiastku peňazí, lebo tie peniaze, čo ste našli navrchu vo vašich vreciach, musíte zaniest späť. Možno je to nejaký omyl. ¹³ Zoberte so sebou aj svojho brata! A už choďte, vráťte sa k tomu mužovi!

43, 11. Pozri poznámku k 37, 25. Med bol vývozným článkom Palestíny (Ez 27, 17).

¹⁴ Všemohúci Boh nech vám dá milosrdenstvo u toho muža a nech dá odísť aj vášmu bratovi, čo zostal, aj Benjamínovi! A ja, ako som bol bez detí, tak bez detí aj ostanem!“

¹⁵ Potom muži zobrali dary, vzali aj dvojnásobok peňazí a Benjamína, vydali sa na cestu do Egypta a dostavili sa pred Jozefa. ¹⁶ Keď Jozef videl s nimi Benjamína, povedal správcovi domu: „Zaved' týchto mužov do domu, daj zabiť nejaké dobytča a daj to pripraviť, lebo títo muži budú obedovať so mnou!“ ¹⁷ Ten človek urobil, ako rozkázal Jozef, a mužov zaviedol do Jozefovho domu. ¹⁸ Ale muži sa preľakli, keď ich voviedli do Jozefovho domu, a vraveli si: „To bude pre peniaze, čo sa minulý raz našli v našich vreciach, že nás vedú dnu, aby nás obžalovali a usvedčili a potom uvrhli nás i naše osly do otroctva.“ ¹⁹ I pristúpili k správcovi Jozefovho domu, prihovorili sa mu pri vchode do domu ²⁰ a vraveli mu: „Prosíme, pane! My sme sem raz prišli nakúpiť potravu. ²¹ Keď sme prišli do nocľahárne, otvorili sme svoje vrecia a v každom vreci navrchu ležali i každého jedného peniaze, naše peniaze, ako sme ich vyplatili! Teraz ich prinášame späť. ²² Doniesli sme však aj iné peniaze, aby sme nakúpili potravín. My vôbec nevieme, kto nám naše peniaze vložil do našich vriec.“ ²³ On im odvetil: „Uspokojte sa a nebojte sa. Váš Boh a Boh vášho otca vám tajne dal tie poklady do vašich vriec. Ja som vaše peniaze dostal.“ Potom k nim vyviedol Simeona. ²⁴ A tento človek zaviedol mužov do Jozefovho domu, dal im vody, aby si umyli nohy, a dal tiež krmu ich oslom. ²⁵ Kým však neprišiel napoludnie Jozef, oni vykladali dary, lebo počuli, že tu budú jesť. ²⁶ Keď Jozef vošiel do domu, odovzdali mu dary, ktoré mali so sebou v dome, a poklonili sa pred ním až po zem. ²⁷ Jozef sa ich vypytoval, ako sa majú, a vravel: „Má sa dobre váš staručký otec, o ktorom ste mi rozprávali? Žije ešte?“ ²⁸ Oni odpovedali: „Tvoj sluha, náš otec, ešte žije.“ Pritom sa mu hlboko poklonili. ²⁹ Keď zdvihol oči, zbadal svojho brata Benjamína, syna svojej matky, a povedal: „To je ten váš najmladší brat, o ktorom ste mi rozprávali?“ A riekol: „Nech sa nad tebou zmiluje Boh, syn môj!“ ³⁰ Nato sa Jozef rýchlo vytratil, lebo ho veľmi dojala prítomnosť jeho brata a žiadalo sa mu vyplakať. I vošiel do odľahlej komnaty a tam plakal. ³¹ Potom si umyl tvár a opäť vyšiel von a s premáhaním povedal: „Prineste jedlo!“ ³² I doniesli jemu aj im osobitne a Egypťanom, čo s nimi jedli, tiež osobitne. Egypťania

43

14

—

43

32

totiž nesmeli jesť spolu s Hebrejmi, lebo Egypťania to pokladali za ohavnosť. ³³ Oni však sedeli naproti nemu, a od najstaršieho po najmladšieho, celkom podľa veku. Takže sa nad tým títo muži veľmi divili. ³⁴ A on im dal nosiť z jedál, ktoré boli pred ním. Toho však, čo priniesli Benjamínovi, bolo päť ráz toľko ako toho, čo prinášali ostatným. A pili s ním, až mali dobrú náladu.

44 Jozef posledný raz skúša svojich bratov. – ¹ Hneď nato
 43 dal svojmu správcovi takýto rozkaz: „Naplň vrecia mužov
 33 potravinami, koľko len budú môcť uniesť, a každému do jeho vreca
 — navrch polož jeho peniaze. ² Môj pohár však, môj strieborný po-
 44 hár, vlož najmladšiemu do vreca spolu s peniazmi za jeho obilie.“
 15 A on urobil podľa rozkazu, ktorý dal Jozef. ³ Ráno zavčasu potom
 mužov vypravili aj s ich oslami. ⁴ No len čo vyšli z mesta, ešte ne-
 boli ďaleko, povedal Jozef správcovi svojho domu: „Vstaň a pusť
 sa za tými mužmi, a keď ich dostihneš, povedz im: »Prečo ste sa
 odplatili zlým za dobré? Prečo ste mi ukradli strieborný pohár?
⁵ Vari to nie je ten, z ktorého pije môj pán a z ktorého veští? Veľmi
 zle ste konali, keď ste to urobili.“
⁶ Keď ich dostihol, dohováral im podľa tohto návodu. ⁷ Oni mu od-
 povedali: „Prečo hovorí môj pán takou rečou? Je ďaleko od tvojich
 sluhov, žeby niečo také urobili. ⁸ Pozri, z krajiny Kanaán sme ti
 priniesli späť peniaze, čo sme našli navrchu vo svojich vreciach.
 Akože by sme teda mohli kradnúť z domu tvojho pána striebro
 alebo zlato? ⁹ U koho z tvojich sluhov sa nájde, ten nech zomrie
 a my ostatní budeme otrokmi môjho pána!“ ¹⁰ On im odpovedal:
 „Hoci by to malo byť podľa vašich slov, mojím otrokom však bude
 iba ten, u koho sa to nájde. Vy ostatní môžete voľne odísť.“ ¹¹ Tu
 každý rýchlo zložil na zem svoje vrece a každý svoje vrece otvoril.
¹² A on začal hľadať u najstaršieho a skončil pri najmladšom. Pohár
 sa našiel v Benjamínovom vreci. ¹³ Tu si oni roztrhli odev, každý
 opäť naložil náklad na svojho osla a vrátili sa do mesta.
¹⁴ Keď Júda a jeho bratia vošli opäť do Jozefovho domu – bol ešte
 stále tam –, padli pred ním na zem. ¹⁵ Jozef im však povedal:

44, 1 – 3. Jozef skúša opäť svojich bratov v láske k Ben-
 jamínovi a Jakubovi.

44, 5. V Babylonii z pohára veštievali kňazi. Nalialo

sa doň oleja a vody a potom z rozličných figúr oleja,
 rozťahujúceho sa vo vode, určoval sa osud.

„Akého skutku ste sa to dopustili? Nezbadali ste, že muž ako ja sa vyzná aj v hádaní?“ ¹⁶ Vtedy Júda povedal: „Čo my môžeme povedať môjmu pánovi? Čo hovoriť? Čím sa ospravedlniť? Boh navštevuje tvojich sluhov za previnenie! A teraz, pán môj, sme tvoji sluhovia, aj my, aj ten, u koho sa pohár našiel!“ ¹⁷ Ale on odpovedal: „Nech je ďaleko odo mňa niečo také urobiť! Iba ten, u koho sa našiel pohár, bude mojim otrokom. Vy ostatní môžete v pokoji odísť k svojmu otcovi!“ ¹⁸ Tu pristúpil k nemu Júda a vravel: „Pán môj, dovoľ, aby ti tvoj sluha povedal pár slov! Nehnevaj sa preto na svojho sluhu! Veď ty si ako faraón!“ ¹⁹ Môj pán sa opýtal svojich sluhov: »Máte ešte otca alebo brata?« ²⁰ My sme vtedy odpovedali môjmu pánovi: »Máme ešte staručkého otca a tiež dosť neskoro narodeného malého brata. Jeho vlastný brat je už mŕtvy, a tak on ostal ako jediné dieťa po svojej matke; a preto je miláčkom svojho otca.« ²¹ Vtedy si rozkázal svojim sluhom: »Privedte ho sem ku mne, aby som ho videl na vlastné oči!« ²² My sme môjmu pánovi odpovedali: »Chlapec nemôže opustiť svojho otca. Ak opustí svojho otca, ten isto zomrie!« ²³ Na to si ty odpovedal svojim sluhom: »Ak váš najmladší brat nepríde s vami, neukazujte sa mi viac na oči!« ²⁴ Keď sme potom došli k tvojmu sluhovi, môjmu otcovi, oznámili sme mu slová môjho pána. ²⁵ A keď potom náš otec vravel: »Nože choďte a kúpte nám trochu potravy!«, ²⁶ my sme mu odvrávali: »My nemôžeme ísť. Pôjdeme len vtedy, keď bude s nami aj náš najmladší brat. Veď sa nesmieme ukázať tomu mužovi na oči, ak náš najmladší brat nebude s nami!« ²⁷ Vtedy nám povedal tvoj sluha, náš otec: »Vy viete, že moja žena mi porodila len dvoch. ²⁸ Jeden odo mňa odišiel tak, že som musel povedať: Istotne je roztrhaný, roztrhaný! – a dodnes som ho nevidel. ²⁹ Ak vezmete spreď mojej tváre aj tohto a ak sa mu prihodí nešťastie, tak od bôľu privediete moje šediny do podsvetia!« ³⁰ Keby som teraz prišiel k tvojmu sluhovi, môjmu otcovi, a chlapec, na ktorom on lipne celou dušou, by nebol s nami, ³¹ on by zomrel, keby videl, že chlapec nie je s nami, a tvoji sluhovia by naozaj priviedli šediny tvojho sluhu, nášho otca, od bôľu do podsvetia! ³² A pretože sa tvoj sluha otcovi za chlapca zaručil slovami: »Ak ti ho neprivediem

44
16
—
44
32

44, 28. Ako badať, Jakub mal vždy akú-takú nádej, že sa ešte uvidí so svojím synom.

späť, celý svoj život budem vinný pred tebou,« ³³ tak teraz nech zostane namiesto chlapca tvoj sluha za otroka môjmu pánovi! Chlapec však nech odíde so svojimi bratmi! ³⁴ Veď akože by som mohol prísť k svojmu otcovi bez toho, že by bol chlapec so mnou? Nemohol by som sa pozeráť na trápenie, čo zastihne môjho otca!“

44 **45** Jozef sa dáva poznať svojim bratom. – ¹ Tu sa už Jozef
33 nemohol ovládať pred všetkými, čo ho obkľučovali, a zvolal:
 — „Nech všetci vyjdú odtiaľto von!“ A tak nebol nik pri ňom, keď sa
 Jozef dal poznať svojim bratom. ² Tu sa dal do hlasitého plaču až tak,
 že ho počuli Egypťania a zvedel o tom aj dom faraónov. ³ Potom
45 Jozef povedal svojim bratom: „Ja som Jozef! Žije ešte môj otec?“
14 Jeho bratia sa tak naľakali, že nemohli odpovedať bratovi. ⁴ Jozef sa
 svojim bratom privrával: „No poďte ku mne!“ Keď pristúpili bližšie,
 povedal: „Ja som Jozef, váš brat, ktorého ste predali do Egypta.
⁵ A teraz sa netrápte a nesužujte, že ste ma sem predali, lebo Boh ma
 sem poslal pred vami, aby ste ostali nažive. ⁶ Lebo už dva roky je
 v krajine hlad a bude ešte päť rokov, čo nebude ani oračky, ani žatvy.
⁷ Preto ma Boh poslal pred vami, aby váš rod zachoval na zemi a aby
 ho mimoriadnym zásahom zachoval pri živote. ⁸ A takto nie vy
 ste ma sem poslali, lež Boh. On ma urobil faraónovým poradcom,
 pánom nad celým jeho domom a vladárom nad celou egyptskou
 krajinou. ⁹ Poponáhľajte sa a chodte k môjmu otcovi a povedzte
 mu: »Toto odkazuje tvoj syn Jozef: Boh ma ustanovil za vládcu nad
 celým Egyptom, príď ku mne a neodkladaj! ¹⁰ Budeš bývať v kraji
 Gesen a budeš mi nablízku ty i tvoje deti a tvoje detné deti spolu
 s tvojimi ovcami a dobytkom a s celým tvojím majetkom. ¹¹ Ja sa
 tu budem starať o teba – lebo ešte päť rokov potrvá hlad –, aby si
 neschudobnel ty i tvoj dom a všetko, čo je tvoje. ¹² Na vlastné oči
 vidíte, aj môj brat Benjamín vidí na svoje oči, že sú to moje ústa,
 čo s vami rozprávajú. ¹³ Zvestujte teda môjmu otcovi moju veľkú
 hodnosť, ktorú mám v Egypte, a všetko, čo ste videli! Nuž poponáhľajte sa a privedte môjho otca sem!“ ¹⁴ Potom padol okolo krku

45, 1n. Bratia sa zhrozili nad novinou. Predaný brat stojí pred nimi v takej hodnosti. Je pánom ich života a smrti. Jozef sa im prihovára, netreba sa im báť a kormútiť. Verše 5 – 8 a 50, 20 sú kľúčom k Jozefovmu príbehu.

45, 10. Gesen (Gessen alebo Gossen) označuje mesto Kes Kesem a aj priliehajúci kraj v severovýchodnom Egypte, medzi Heliopolisom a tanitským ramenom Nilu, medzi jazerom Menzaleh a východnými jazerami.

svojmu bratovi Benjamínovi a plakal. Aj Benjamín plakal na jeho hrudi. ¹⁵ Potom pobožkal všetkých svojich bratov a plakal na ich hrudi. Napokon sa rozprávali s ním aj jeho bratia.

Faraón povoláva Jakuba do Egypta. – ¹⁶ Aj do faraónovho paláca sa dostala zvesť: „Prišli Jozefovi bratia!“ A faraón sa tomu tešil aj so svojimi služobníkmi. ¹⁷ A faraón vravel Jozefovi: „Povedz svojim bratom: Urobte toto: Naložte svoje zvieratá a choďte rýchlo do krajiny Kanaán ¹⁸ a zoberte svojho otca a svoje rodiny a prídte ku mne! Ja vám potom dám, čo dobré poskytuje egyptská zem. Budete jesť to najlepšie v krajine! ¹⁹ A prikážeš im aj toto: Aj toto urobte: Vezmite si z egyptskej krajiny vozy pre svoje deti a ženy a naložte svojho otca a prídte sem! ²⁰ Nech vám nie je ľúto vášho domáceho zariadenia, lebo čo je najlepšie v celej krajine, to bude vaše!“ ²¹ A Izraelovi synovia urobili tak. Jozef im dal na faraónov rozkaz vozy a dal im aj potraviny na cestu. ²² A všetkým, každému osve, daroval sviatočný odev. Benjamínovi však daroval tristo strieborniakov a päťsto sviatočných šiat. ²³ Svojmu otcovi poslal desať oslov obťažených najlepšimi egyptskými plodinami a desať oslíc obťažených zrnom, chlebom a jedlom pre svojho otca na cestu. ²⁴ Potom prepustil svojich bratov a oni šli. A ešte im pripomenul: „Cestou si nerobte výčitky!“

²⁵ Tak odišli z Egypta a prišli k svojmu otcovi do krajiny Kanaán. ²⁶ I oznámili mu: „Jozef ešte žije! Áno, on je vládcom nad celou egyptskou krajinou.“ No jeho srdce ostalo nevšímavé, lebo im neveril. ²⁷ Ale keď mu porozprávali všetko, čo im hovoril Jozef, a keď uvidel vozy, ktoré poslal Jozef, aby ho odviezli, tu sa vrátil život do ich otca Jakuba. ²⁸ A Izrael zvolal: „Stačí mi, že môj syn Jozef ešte žije! Pôjdem, aby som ho uvidel, kým nezomriem!“

46 Jakubov príchod do Egypta. – ¹ Izrael sa vydal na cestu so všetkým, čo mal, a keď došiel do Bersaby, priniesol obeť Bohu svojho otca Izáka. ² Tu povedal Boh Izraelovi v nočnom videní: „Jakub, Jakub!“ On odpovedal: „Tu som!“ ³ A on hovoril:

45

15

—

46

3

46, 1–7. Bersabe – pozri 21, 33; 26, 23. Cesta do Egypta viedla práve cez Bersabu. Je to miesto, kde predtým Abrahám a Izák priniesli Pánovi obeť. Jakub prináša obeť, jednak aby sa poďakoval za zvesť o synovi,

jednak aby sa vyzvedel, či je to Božia vôľa, aby šiel do Egypta. Boh, ktorý zakázal jeho otcovi Izákovi ísť do Egypta (26, 2), teraz prikazuje Jakubovi opustiť Kanaán a ísť do Egypta, tak ako kázal ísť Abrahámovi

„Ja som Boh, Boh tvojho otca. Neboj sa zostúpiť do Egypta, lebo tam z teba urobím veľký národ. ⁴ Ja sám pôjdem s tebou do Egypta a ja sám ťa aj vyvediem odtiaľ, a Jozef ti vlastnou rukou zatlačí oči.“

⁵ Potom sa Jakub pobral z Bersaby. A Izraelovi synovia vyložili svojho otca Jakuba aj svoje deti a ženy na vozy, ktoré poslal faraón, aby ho odviezli. ⁶ Vzali so sebou aj svoje stáda a všetko, čo nadobudli v krajine Kanaán, a tak prišli do Egypta – Jakub a všetko jeho potomstvo s ním: ⁷ so svojimi synmi a vnukmi, so svojimi dcérami a vnučkami: so všetkým svojím potomstvom prišiel do Egypta.

46

4

—

46

25

Jakubova rodina. – ⁸ A toto sú mená Izraelových synov, čo prišli do Egypta: Jakub a jeho synovia. Jakubov prvorodený Ruben.

⁹ Rubenovi synovia: Henoch, Falu, Hesron a Karmi. ¹⁰ Simeonovi synovia: Jamuel, Jamin, Ahod, Jachin, Sohar a syn Kanaánčanky Šaul. ¹¹ Léviho synovia: Gerson, Kaát a Merari. ¹² Júdovi synovia: Her, Onan, Sela, Fárez a Zara. Her a Onan však zomreli v krajine Kanaán. Fárezovi synovia boli: Hesron a Chamul. ¹³ Isacharovi synovia: Tola, Fula, Jób a Semron. ¹⁴ Zabulonovi synovia: Sared, Elon a Jachelel. ¹⁵ To sú synovia Lie, ktorá ich porodila Jakubovi v sýrskej Mezopotámii, aj jeho dcéru Dinu. Spolu je teda jeho synov a dcér tridsaťtri duší.

¹⁶ Gadovi synovia: Sefion, Hagi, Suni, Esebon, Heri, Arodi a Areli. ¹⁷ Aserovi synovia: Jamne, Jesua, Ješui, Beria a ich sestra Sára. Synovia Beriu: Heber a Melchiel. ¹⁸ To sú synovia Zelfy, ktorú dal Laban svojej dcére Lii. Ona porodila Jakubovi šesťnásť duší.

¹⁹ Synovia Jakubovej ženy Ráchel: Jozef a Benjamín. ²⁰ Jozefovi sa narodili v egyptskej krajine synovia, ktorých mu porodila Asenet, dcéra Putifara, kňaza z Heliopolu: Manasses a Efraim. ²¹ Benjamínovi synovia: Bela, Bechor, Asbel, Gera, Náman, Echi, Ros, Mofim, Ofim a Ared. ²² To sú synovia Ráchel, ktorých porodila Jakubovi, spolu štrnásť duší.

²³ Danovi synovia: Husim. ²⁴ Neftaliho synovia: Jasiel, Guni, Jeser a Salem. ²⁵ To sú synovia Baly, ktorú dal Laban svojej dcére Ráchel. Ona porodila Jakubovi týchto, spolu sedem duší.

do krajiny Kanaán. Toto je posledná teofánia v epoche patriarchov.

46, 8 – 27. Osôb, ktoré išli s Jakubom do Egypta, bolo podľa tu uvedeného údajá sedemdesiat (*Ex* 1, 5; *Dt* 10,

22). Ženy a služobníctvo sa do toho nepočítajú. Sedem a sedemdesiat sú posvätné čísla a značia úplnosť. Jakubova karavána bola teda veľká.

²⁶ Všetkých duší, čo prišli s Jakubom do Egypta a pochádzajú z jeho bedier, okrem žien Jakubových synov, bolo spolu šesťdesiatšesť.

²⁷ Jozefovi synovia, ktorí sa mu narodili v Egypte, boli dvaja. Všetkých duší Jakubovho domu, ktoré prišli do Egypta, bolo sedemdesiat.

Jakubovo stretnutie s Jozefom. – ²⁸ On však poslal Júdu pred sebou k Jozefovi, aby oznámil jeho príchod do Gesenu. Keď prišli do Gesenu, ²⁹ Jozef dal zapriať do svojho voza a šiel do Gesenu naproti svojmu otcovi. Keď ho uvidel, padol mu okolo hrdla a dlho plakal v jeho objatí. ³⁰ Tu Izrael povedal Jozefovi: „Teraz už môžem zomrieť, keď som videl tvoju tvár a že ešte žiješ!“ ³¹ Jozef potom povedal svojim bratom a celej rodine svojho otca: „Pôjdem to oznámiť faraónovi a poviem mu: »Prišli ku mne moji bratia a rodina môjho otca, čo bývali v Kanaáne. ³² Tí muži sú pastieri oviec, sú chovatelia dobytká a priviedli si svoje ovce, dobytok a celý svoj majetok.« ³³ Keď vás teda faraón zavolá a keď vám povie: »Čím sa zamestnáвате?«, ³⁴ odpoviete mu: »Chovateľmi dobytká sú tvoji sluhovia od svojej mladosti až dodnes, my aj naši otcovia,« aby ste mohli zostať v kraji Gesen. Lebo každý pastier oviec je u Egyptanov v opovrhnutí.“

46

26

—

47

6

47 Jakub a jeho synovia pred faraónom. – ¹ Jozef potom šiel a oznámil faraónovi: „Prišli môj otec a moji bratia so svojimi ovcami a dobytkom i so všetkým svojím majetkom z krajiny Kanaán a teraz sú v kraji Gesen.“ ² Zo svojich bratov vzal so sebou piatich a predstavil ich faraónovi. ³ Keď sa potom faraón pýtal jeho bratov: „Čím sa zamestnáвате?“ – oni odpovedali faraónovi: „Tvoji sluhovia sú pastiermi oviec, tak my, ako i naši otcovia.“ ⁴ A ďalej vraveli faraónovi: „Prišli sme bývať do krajiny ako cudzinci, lebo niet paše pre ovce tvojich sluhov, pretože hlad veľmi dolieha na krajinu Kanaán. ⁵ Dovoľ teda, aby tvoji sluhovia zostali v kraji Gesen!“ ⁶ Nato faraón takto hovoril Jozefovi: „Tvoj otec a tvoji bratia prišli za tebou. Egyptská krajina je (voľná) pred tebou, v najlepšom kraji zeme osad' svojho otca a svojich bratov! Môžu zostať aj v kraji Gesen, a ak vieš, že sú medzi nimi súci muži, ustanov ich za dohliadačov nad mojimi stádami!“

46, 28 – 34. Jozef pouča svojich bratov, ako sa majú správať na audiencii u faraóna. Jozef mohol sám usadiť svojich bratov, kam chcel, jeho postavenie mu na

to dávalo právo. Lenže išlo o príbuzných, preto Jozef chce, aby vec rozriešil sám faraón.

7 Potom Jozef voviedol dnu svojho otca a predstavil ho faraónovi. A Jakub žehnal faraónovi. 8 Nato sa faraón opýtal Jakuba: „Koľkože máš rokov?“ 9 A Jakub odpovedal faraónovi: „Dni môjho putovania je stotridsať rokov. Nemnohé a nešťastné sú roky môjho života a nedosahujú roky života mojich otcov, čo oni preputovali.“
 10 A Jakub opäť požehnal faraóna a vyšiel od faraóna.
 11 Jozef osadil svojho otca a svojich bratov a dal im v egyptskej krajine pozemok v najlepšom kraji zeme, v kraji Rameses, ako rozkázal faraón. 12 A Jozef sa staral o potravu pre svojho otca a svojich bratov, ako i pre celú rodinu svojho otca podľa ich množstva.
 47 Jozef vykupuje celý Egypt pre faraóna. – 13 Vtedy nebolo chleba
 7 na celej zemi, lebo hlad sa veľmi rozrástol; egyptská krajina aj kra-
 — jina Kanaán boli hladom celkom vyčerpané. 14 A tak Jozef za obilie,
 47 ktoré sa muselo kupovať, stiahol všetky peniaze, čo sa nachodili
 21 v egyptskej krajine a v krajine Kanaán, a uložil ich vo faraónovom dome. 15 A keď už nebolo peňazí v egyptskej krajine a v krajine Kanaán, všetci Egyptania prichádzali k Jozefovi a vraveli: „Daj nám chleba! Prečo by sme mali umierať pred tvojimi očami len preto, že niet peňazí?“ 16 Jozef im odpovedal: „Dajte mi svoj dobytok a za dobytok vám dám chlieb, keď už niet peňazí!“ 17 Privádzali teda k Jozefovi svoj dobytok a Jozef im vydával chlieb za kone, ovce, hovädzí dobytok a osly a v tom roku ich zaopatroval chlebom za všetok ich dobytok. 18 Keď sa však rok minul, prišli aj v nasledujúcom roku k nemu a vraveli: „Nezatajujeme, pane, pred tebou, že peniaze sa minuli a že stáda dobytky, pane, sú už tvoje. Neostalo už nič, pane, pred tebou, len naše telá a naše polia! 19 Prečo by sme však mali pred tvojimi očami hynúť spolu i s našimi poľami?! Kúp si nás a naše polia za chlieb, a tak budeme i s našimi poľami faraónovými nevoľníkmi. Daj nám však zrno na siatie, aby sme žili a nepomreli a aby sa naše polia nestali púšťou!“ 20 Takto Jozef odkúpil pre faraóna všetky egyptské pozemky, lebo všetci Egyptania popredali svoje polia, pretože ich hlad veľmi ťažil. 21 Takto sa krajina dostala do faraónovho vlastníctva. A obyvateľstvo od jedného konca egyptského územia až po druhý urobil faraónovými

47, 11. Rameses bolo hlavné mesto kraja; porov. 45, 10. 12. Jozef sa staral o potravu pre svojho otca a svojich bratov, ako i pre celú rodinu svojho otca podľa ich množstva.
 47, 20. Právne ich majetok patrila faraónovi a oni sa stali jeho zamestnancami. Staré egyptské správy hovoria, že boli obdobia, keď všetka pôda a statok boli majetkom štátnym. Poddaní odvádzali zo všetkého päťtinu.

nevoľníkmi. ²² Iba kňazské pozemky neodkúpil, lebo kňazi dostávali od faraóna stály prídela a žili zo svojho stáleho prídela, ktorý im určil faraón. Preto nepredávali svoje pozemky. ²³ Potom Jozef hovoril ľudu: „Hľa, dnes som vás kúpil spolu s vašimi poľami pre faraóna! Tu máte zrnú na siatie, aby ste mohli obsiať poľa! ²⁴ Lenže z úrody budete odovzdávať piatu časťku faraónovi, štyri častičky však budú vaše na osievanie poľa a na živobytie pre vás a pre vaše rodiny a na výživu pre vaše deti.“ ²⁵ Oni vraveli: „Ty nám zachraňuješ život! Kiežby sme získali tvoju priazeň, pane, radi budeme faraónovými poddanými.“ ²⁶ A Jozef to ustanovil ako záväzok v egyptskej krajine, ktorý trvá až dodnes, podľa ktorého piata časť z výnosu poľa patrí faraónovi, len pozemky kňazov nepodliehali tejto podmienke.

Jakubovo želanie ohľadom svojho pohrebu. – ²⁷ Izraeliti sa usadili v egyptskej krajine, v kraji Gesen. Zaujali ho, množili sa a veľmi sa rozrástli. ²⁸ Jakub žil v egyptskej krajine ešte sedemnášť rokov a dní Jakubovho života bolo stoštyridsaťsedem rokov. ²⁹ Keď sa priblížili dni Jakubovej smrti, dal si zavolať svojho syna Jozefa a povedal mu: „Ak som našiel lásku v твоjich očiach, tak polož svoju ruku pod moje bedrá a preukáž mi lásku a vernosť: Nepochovaj ma v Egypte, ³⁰ lebo ja chcem odpočívať so svojimi otcami! Preto ma odnes z Egypta a pochovaj ma v ich hrobke!“ On odpovedal: „Urobím tak, ako si hovoril!“ ³¹ On povedal: „Prisahaj mi teda!“ Prisahal mu a Izrael sa poklonil k hlave svojho lôžka.

48 Jakub adoptuje Jozefových synov. – ¹ Po týchto udalostiach oznámili Jozefovi: „Tvoj otec je chorý!“ Tu on vzal so sebou oboch svojich synov, Manassesa a Efraima. ² A keď Jakubovi oznámili: „Hľa, tvoj syn Jozef prišiel k tebe!“, Izrael pozbieral všetky svoje sily a posadil sa na lôžku. ³ Potom Jakub hovoril Jozefovi: „Všemohúci Boh sa mi zjavil v Luze, v krajine Kanaán, požehnal ma ⁴ a povedal mi: »Hľa, ja ťa rozplodím a rozmnožím, a urobím z teba

47

22

—

48

4

47, 22. Kňazi nemuseli kupovať obilie, dostávali prídely. Aj mimobiblické pramene súhlasne hovoria, že egyptskí panovníci podporovali kňazov a chrámy.

47, 23. Jozef vydáva ľudu obilie aj na siatbu. Je to v siedmom neúrodnom roku. Teraz sa dá očakávať nová úroda.

47, 26. Rozumej za časov Mojžiša.

47, 29. O podobnom spôsobe prisahy pozri pozn. 24, 1–9.

47, 31. Izrael sa poklonil... Jakub ďakuje Bohu, že mu vyplňuje posledné želanie. Už je chorý, nevládze sa pokloniť na zemi, ako je to zvykom na východe: klaknúť si na obe kolená a potom sa čelom dotknúť zeme, preto túto poklonu robí na svojom lôžku.

množstvo národov, a tebe a tvojmu potomstvu po tebe dám túto krajinu do vlastníctva naveky.« ⁵ Preto tvoji dvaja synovia, ktorí sa ti narodili v Egypte, budú moji. Efraim a Manasses budú moji, ako sú Ruben a Simeon. ⁶ Ale deti, ktoré sa ti narodili po nich, budú tvoje a uvedú sa pod menom svojich bratov vo svojom dedičnom podiele. ⁷ Keď som prišiel z Mezopotámie, zomrela mi cestou v krajine Kanaán Ráchel, kúsok cesty, ako sa vchádza do Efraty, a pochoval som ju tam na ceste do Efraty, čiže do Betlehema.“

48 Jakub žehná Efraima a Manassesa. – ⁸ Keď Izrael videl Jozefových synov, spýtal sa: „Kto sú títo?“ ⁹ A on mu odvetil: „To sú moji synovia, ktorých mi tu Boh dožičil!“ Povedal mu: „Prived'ich ku mne, nech ich požehnám!“ ¹⁰ Izraelove oči boli totiž starobou zakalené, takže dobre nevidel. Keď ich teda priviedol k nemu, on ich pobožkal a hladkal ich. ¹¹ Potom Izrael povedal Jozefovi: „Nikdy som neveril, že ťa ešte uzriem, a Boh mi dal vidieť nielen teba, ale ešte i tvoje potomstvo!“

¹² Nato ich Jozef odtiahol z jeho kolien a oni sa poklonili pred ním až po zem. ¹³ I vzal Jozef oboch synov, Efraima napravo od seba, teda naľavo od Izraela, a Manassesa naľavo od seba, teda napravo od Izraela, a priviedol ich k nemu. ¹⁴ Ale Izrael vystrel pravicu a položil ju na Efraimovu hlavu, hoci bol mladší, a svoju ľavicu položil na Manassesovu hlavu: ruky teda prekrižil – hoci Manasses bol prvorodený.

¹⁵ Potom požehnal Jozefa týmito slovami:

„Boh, pred tvárou ktorého
chodievali moji otcovia Abrahám a Izák,
Boh, ktorý mi bol pastierom
od mojej mladosti až do dnešného dňa,

48, 5. Jakub adoptuje oboch Jozefových synov. Dáva im tie isté práva, ako majú ostatní synovia Jakubovi. Na požehnaní a prísľube z Bet-Elu (35, 11 – 12) majú mať Jozefovi synovia rovnaký podiel ako ostatní synovia Jakubovi. Efraim a Manasses sa stanú praotcami kmeňov a prípadne im rovnaký podiel pri rozdelení Kanaánu.

48, 6. Jozef mal aj iných synov, tí sa však pripoja k Efraimovi a Manassesovi. Keď Jakub namiesto Jozefa volí za dedičov jeho dvoch synov, tým dáva najavo, že na

Jozefa preniesol právo prvorodeného. Jozef vo svojich synoch dostáva dva podiely. A to bolo právo prvorodeného.

48, 7. Porov. pozn. k 35, 16 – 20.

48, 8. Jakubov zrak je už slabý, vidí dve postavy, ale už ich nerozoznáva.

48, 13. Jozef predvádza svojich synov podľa veku, a to tak, aby sa Jakubova pravá ruka dostala na staršieho syna, Manassesa. Pravica značila šťastie a hojnosť a toto všetko mal dostať Jozefov prvorodený.

¹⁶ anjel, ktorý ma vytrhol zo všetkého zlého,
 nech týchto chlapcov požehná!
 Nech v nich ďalej trvá moje meno
 i meno mojich otcov Abraháma a Izáka
 a nech rastú a množia sa na zemi!“

¹⁷ Keď Jozef zbadal, že jeho otec položil svoju pravicu na Efraimovu hlavu, nevidelo sa mu to a chytil ruku svojho otca, aby ju preložil z Efraimovej hlavy na hlavu Manassesovu, ¹⁸ pričom Jozef vravel svojmu otcovi: „Nie tak, otče môj, lebo tento je prvorodený! Polož svoju pravicu na jeho hlavu!“ ¹⁹ Jeho otec sa však vzoprel a povedal: „Viem to, syn môj, viem to ja! Aj z neho budú národy, aj on bude mocný, ale jeho mladší brat bude mocnejší ako on a jeho potomstvom budú množstvá národov.“ 48
16
—
49
1

²⁰ I požehnal ich v ten deň a povedal:

„Tebou bude požehnávať Izrael a bude hovoriť:
 »Boh nech ti urobí ako Efraimovi a Manassesovi.«“

A tak uprednostnil Efraima pred Manassesom. ²¹ Potom povedal Izrael Jozefovi: „Ja už iste zomriem, ale Boh bude s vami a opäť vás zavedie do krajiny vašich otcov. ²² Tebe však dávam o podiel viac ako tvojim bratom, o ten (podiel), ktorý som vyrval Amorejčanom mečom a kušou.“

49 Jakubove požehnania. – ¹ Potom Jakub zavolał svojich synov a povedal:

„Zhromaždite sa, aby som vám oznámil,
 čo na vás čaká v ďalekých dňoch!

48, 19. Mladší Jozefov Efraim bude v budúcnosti viac znamenať v histórii vyvoleného národa ako Manasses, bude to mocný a početný kmeň. Efraimov kmeň sa dostáva na popredné miesto v čase sudcov a po Šalamúnovi je vôbec najmocnejším kmeňom v severnej ríši kráľovstva Efraim.

48, 20. Požehnanie, ktoré dostávajú Jozefovi synovia, bude prislovečné. Keď niekto bude žehnať svoje potomstvo, bude im žičiť šťastie, ktorým obdaril Boh

Efraima a Manassesu.

48, 22. Podiel, ktorý vyrval Jakub v boji Amorejčanom, nie je pozemok, ktorý kúpil (33, 19). Apokryfná kniha Jubileí v kapitole 34 má rozpravu o boji, ktorý viedol Jakub s amorejskými kráľmi v okolí Sichemu, keď jeho synovia tam boli prepadnutí. Mojžiš tu zachytáva podanie o tomto boji. Isteže je to pozemok, podiel v okolí Sichemu; neskoršie tam uložili Jozefove kosti (Ex 13, 19 a Joz 24, 32).

- 2 Zídite sa a počúvajte, Jakubovi synovia,
počujte Izraela, otca svojho!
- 3 Ruben! Ty si môj prvorodený,
ty si moja sila a prvotina mojej mužskosti.
Prvý si v hodnosti a prvý v moci!
- 4 Prekypoval si sťa voda: nuž nebudeš prvým,
lebo si vstúpil na lôžko svojho otca
a zneuctil si ho – na moje lôžko vystúpil!
- 5 Simeon a Lévi sú praví bratia,
ľstivosť a násilie sú ich zbrane,
- 6 do ich kruhu moja duša nevtkročí
a k ich jednote sa moja sláva nepripojí!
Veď vo svojej zúrivosti mužov povraždili
a vo svojej ukrutnosti býky mrzačili.
- 7 Nech je prekliata ich zúrivosť, lebo bola náramná,
aj ich hnev, lebo taký hrozný bol!
V Jakubovi ich rozdelím
a rozhádzem ich v Izraeli.
- 8 Júda, ty si ten,
ktorého budú chváliť tvoji bratia!
Tvoja ruka je na šiji tvojich nepriateľov,
pred tebou sa synovia tvojho otca skláňajú.
- 9 Levom mladým si, Júda:
od koristi si vstal, syn môj,
na odpočinok si si ľahol sťa lev,
ako levica: ktože ho zobudí?!

49, 3. O význame jednotlivých mien Jakubových synov porov. 29, 31 – 30, 22. Ruben je Jakubovou silou, prvotina jeho mužskosti, čiže jeho plodnej sily. Ruben, ako prvorodený, mal obsiahnuť plnosť požehnania, ale nestáva sa tak. Stal sa totižto nehodným tejto veľkosti pre svoj mrzký prečin (49, 3 n.; 35, 21 n.).

49, 5. Aj Simeon a Lévi, nasledujúci po Rubenovi, sú vylúčení z požehnania prvorodeného, oni sa prehrešili krutosťou voči Síchemčanom (34, 25 – 31), a tak stratili lásku u svojho otca.

49, 6. Hoci boli vlastní bratia a hoci preukázali takú jednotu vo svojej ukrutnosti, neujdú trestu, budú od

seba oddelení a rozdelení medzi ostatné kmene. Vyplnilo sa to najmä na potomstve Léviho, ktoré nedostalo v Kanaáne ani len vlastný podiel... Simeonovi potomkovia miznú čoskoro, stanú sa súčasťou Júdovcov. 49, 8. Júda, štvrtý Jakubov syn, sa stane účastným mimoriadnej milosti a otcovského požehnania; z jeho potomstva sa má narodiť prislúbený Spasiteľ. Aj Júda zhrešil (38), no neskoršie sa ukázal veľkodušný (38, 26); zachraňuje Jozefa od smrti (37, 26) a ani za Benjamína sa neváha obetovať (44, 18 n.). Júda značí „pochválený“. Teda v pôvodine je tu slovná hra: Pochválený, chváliť ťa budú...

- 10 Neoddiali sa žezlo od Júdu,
ani berla od jeho nôh,
kým nepríde (Ten), ktorému prislúcha (žezlo)
a ku ktorému sa pritúlia národy.
- 11 K viniču priväzuje svoje oslíča
a k vzácnej réve mláďa svojej oslice.
Vo víne si perie odev
a v hroznovej krvi svoj plášť.
- 12 Jeho oči sú černejšie od vína 49
a jeho zuby belšie nad mlieko. 10
-
- 13 Zabulon býva na morskom pobreží, 49
je blízko prístavu pre lode 18
a bok jeho hranice je pri Sidone.
- 14 Isachar je osol kostnatý,
čo odpočíva za ohradami,
- 15 a keď videl, že odpočinok je taký sladký
a že kraj je taký nádherný,
sklonil svoju šiju pod bremeno
a stal sa sluhom poddaným.
- 16 Dan vymôže právo svojmu ľudu
ako jeden z kmeňov Izraela.
- 17 Dan bude hadom na ceste,
zmijou rohatou na chodníku,
čo hryzie koňa pri kopyte,
takže jeho jazdec padá dozadu.
- 18 Na tvoju spásu ja vyčkávam, Pane!

49, 10. Žezlo, doslovne palica, je odznakom panovníckej moci. Vládca ho držieval medzi kolenami, keď sedel na tróne, inakšie sa oň opieral. Júda bude mať vládu nad ostatnými kmeňmi, nie síce nad všetkými, a to až dotiaľ, kým nepríde ten, ktorého je to žezlo, kým nepríde Mesiáš, kým nepríde ten, ktorého je (žezlo). Júda teda bude mať žezlo ako zástupca toho, koho je žezlo, až dotiaľ, kým si ho sám neprevezme, kým nepríde Kráľ Mesiáš, ktorý má neobmedzené a absolútne kráľovstvo. Toto je okrem protoevanjelia najstaršie miesto, kde sa v Biblii hovorí o osobnom Mesiášovi.

49, 13. Prorockto o Zabulonovi sa tiež vyplnilo. Kmeň Zabulonov sa usadil na severe Palestíny v blízkosti Sidonu a bol neďaleko mora (Joz 19, 10 – 16).

49, 14. Isacharovi bude prináležať žirna pôda, a tak aj bolo, patrila mu Ezdrelonská nížina a južná Galilea. A pretože cez Ezdrelonskú nížinu viedla obchodná cesta, Isacharovci vypomáhali v doprave. Preto ho Jakub prirovnáva k pracovitému oslovi. Mal z čoho žiť, obchod mu nebol potrebný, dal sa naň však dobrovoľne.

49, 16 n. Dan ,sudca‘ uháji a zaobstará právo svojmu ľudu, svojim príslušníkom. Slovná hra ako 30, 6. Rohatá zmija je piesočná zmija, veľmi jedovatá.

- 19 Gad – doliehajú naň bandy zbojnícke,
lež on im šliape na päty.
- 20 Aser má jedla nadbytok,
ba dodáva i kráľovské lahôdky.
- 21 Neftali je sťa rýchla jelenica,
preukáže sa krásnymi rečami.
- 49 22 Ovocný stromček je Jozef
19 ovocný stromček pri prameni,
— jeho ratoliestky prerastajú múr.
49 23 I roztrpčovali ho, hádali sa s ním
27 a napádali ho kušostrelci.
- 24 No jeho luk je pevný
a obratná je sila jeho rúk
- 25 pre pomoc Mocného Jakubovho
odtiaľ, kde pastier a Skala Izraela je,
pre Boha tvojho otca, ktorý ti pomáha,
a pre Všemohúceho, ktorý ťa požehnáva
požehnaniami nebies zhora,
požehnaniami hlbín, čo ležia dolu,
požehnaniami prs a lona.
- 26 Požehnania tvojho otca, ktoré prevyšujú
požehnania večných vrchov
a vzácnosť výšin odvekých,
nech zostúpia na hlavu Jozefovi,
na temä kniežata jeho bratov!
- 27 Benjamín je dravý vlk,
čo ráno korisť zožiera
a večer korisť delí.“

49, 22 – 26. O Jozefovi naznačuje Jakub niečo z minulosti, niečo mu predpovedá do budúcnosti. Potomstvo Jozefovo bude vzrastať ako chránený strom, ktorého vetvy prerastú aj záhradnú ohradu. Požehnanie nebies zhora je dážď a rosa. Požehnanie hlbín sú mnohé vodné pramene, ktoré budú na území Jozefovho

panstva. Požehnanie prs a lona je početné potomstvo a hojnosť zvierat.

49, 27. Hoci Benjamín bol najmenším kmeňom, splnilo sa na ňom Jakubovo proroctvo. Ukázal sa odvážnym, ako to vysvitá z dejín sudcov a prvého kráľa v Izraeli Šaula (*Sdc* 3, 15 n.; 5, 14; 2 *Sam* 2, 15 atď.).

²⁸ Toto sú všetky izraelské kmene a je ich dvanásť. A toto im hovoril ich otec, keď ich žehnal. Každému z nich dal primerané požehnanie.

Jakubovo ostatné želanie a smrť. – ²⁹ Potom im prikázal toto: „Ja sa pripojím k svojmu ľudu, pochovajte ma pri mojom otcovi v jaskyni na pozemku Hetejca Efrona, ³⁰ v jaskyni na poli v Makpele, východne od Mambre v krajine Kanaán, na pozemku, ktorý kúpil Abrahám od Hetejca Efrona na dedičné pohrebisko. ³¹ Veď tam pochovali Abraháma a jeho ženu Sáru, tam pochovali Izáka a jeho ženu Rebeku a tam som pochoval aj Liu. ³² Pozemok a jaskyňa bola kúpená od Hetejcov.“

³³ Keď Jakub skončil odkaz pre svojich synov, vyložil si nohy na lôžko a skonal. Tak sa pripojil k svojmu ľudu.

49

28

—

50

11

50 Jakubov pohreb. – ¹ Tu sa Jozef vrhol na svojho otca, plakal nad ním a bozkával ho. ² Potom rozkázal svojim služobníkom, lekárom, zabalzamovať jeho otca. A lekári balzamovali Izraela. ³ Trvalo im to pri ňom štyridsať dní, lebo toľko času bolo treba na balzamovanie. Aj Egypťania ho oplakávali sedemdesiat dní. ⁴ A keď sa dni oplakávania minuli, Jozef povedal faraónovým dvoranom: „Ak som našiel milosť vo vašich očiach, prihovorte sa za mňa, prosím, u faraóna v tomto zmysle: ⁵ Môj otec ma zaviazal prisahou: »Hľa, ja už zomriem. Pochováš ma v mojom hrobe, ktorý som si vykopal v krajine Kanaán!« – A teraz by som chcel ísť hore pochovať si otca; potom sa vrátim.“ ⁶ Faraón odkázal: „Chod hore a pochovaj otca, ako si prisahal!“ ⁷ A tak Jozef odišiel pochovať svojho otca a s ním išli všetci faraónovi služobníci: úradníci jeho paláca, všetci hodnostári egyptskej krajiny ⁸ a všetci Jozefovi domáci i jeho bratia a domáci jeho otca. Iba svoje malé deti, svoje ovce a dobytok nechali v krají Gesen. ⁹ S nimi išli aj vozy a jazdci, takže to bol veľmi veľký zástup.

¹⁰ Keď došli ku Goren-Atad za Jordánom, konali tam veľký a slávnostný pohreb. Za svojho otca urobil sedemdnňovú smútočnú slávnosť. ¹¹ Keď sa obyvatelia krajiny, Kanaánčania, dozvedeli

49, 29. Pozri 25, 8.

49, 30. O jaskyni Makpele porov. 23, 9 – 18.

49, 33. Tak sa pripojil... pozri 25, 8. 17; 35, 29.

50, 10. Goren-Atad bolo iste neďaleko Hebronu, mož-

no niekde v blízkosti Jordánu. Mohlo byť však alebo z jednej, alebo z druhej strany rieky. Presnejšie sa to určiť nedá.

50, 11. Abel Misraim – 'ebel – smútočná slávnosť egyptská.

o smútočnej slávnosti pri Gorene, vraveli: „To je veľkolepá egyptská smútočná slávnosť!“ Preto nazvali to (miesto) Abel Misraim – Egyptský smútok, čo leží za Jordánom. ¹² Jeho synovia s ním teda urobili, ako im prikázal. ¹³ Vydali sa totiž do krajiny Kanaán a pochovali ho v jaskyni makpelského pozemku, na pozemku východne od Mambre, ktorý kúpil Abrahám od Hetejca Efrona na dedičné pohrebisko. ¹⁴ Keď Jozef pochoval otca, vrátil sa do Egypta, aj jeho bratia a všetci, čo s ním išli.

50 Jozefova veľkodušnosť. – ¹⁵ Keď otec zomrel, Jozefovi bratia sa
 12 začali báť a vraveli si: „Nezachová sa teraz Jozef nepriateľsky voči
 — nám a neodplatí nám všetko to zlé, čo sme mu vykonali?“ ¹⁶ Preto
 50 odkázali Jozefovi: „Tvoj otec pred svojou smrťou prikázal: ¹⁷ »Toto
 26 poviete Jozefovi: Odpusť, prosím, svojim bratom ich previnenie a hriech, že ti spôsobili zlo! Už nám len odpusť naše previnenie! Ved' my uctieame Boha tvojho otca!«“ Keď mu to hovorili, Jozef plakal. ¹⁸ Potom prišli sami bratia, padli pred ním a vraveli: „Pozri, sme tvojimi sluhami!“ ¹⁹ Jozef im však povedal: „Len sa nebojte! Ved' či som ja na Božom mieste?!“ ²⁰ Vy ste síce snovali proti mne zlo, ale Boh to obrátil na dobro, aby uskutočnil to, čo je dnes, aby zachránil život mnohým ľuďom. ²¹ Len sa už nebojte! Ja sa budem starať o vás aj o vaše deti!“ Tak ich tešil a milo sa im prihovárал.

Jozefova smrť. – ²² Jozef teda býval v Egypte; on aj dom jeho otca. Jozef žil stodesať rokov. ²³ A Jozef videl Efraimových synov až do tretieho pokolenia. Aj synovia Manassesovho syna Machira sa narodili za Jozefovho života. ²⁴ Raz potom Jozef povedal svojim bratom: „Ja už zomriem, ale Boh sa vás istotne ujme a vyvedie vás z tejto krajiny do krajiny, ktorú odprisahal Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi.“ ²⁵ Nato dal Jozef Izraelovým synom prisahať a povedal: „Keď sa vás Boh zaujme, preneste moje kosti odtiaľto!“ ²⁶ A Jozef umrel, keď mal stodesať rokov. Potom ho zabalzamovali a uložili ho do rakvy v Egypte.

Tam Egypťania urobili za Jakubom trýznu podľa zvykov svojej krajiny. V samotnom Hebrone sa smútočné obrady odbavovali znova za ďalších sedem dní.
 50, 23. „Narodili sa za Jozefovho života“, doslova „na Jozefových kolenách“. Pravdepodobne Jozef adoptoval

svojich vnukov. U arabských kmeňov je tiež zvykom adoptovať tým, že sa príslušné dieťa vezme na kolená.
 50, 26. Rakva (sarkofág) bola granitová truhla, do ktorej sa kladla múmia, uložená v ozdobne vyrezávanej drevenej truhle.

ÚVOD DO KNIHY EXODUS

1. NÁZOV, OBSAH A ROZDELENIE

Exodus je grécko-latinský názov druhej knihy Pentateuchu, po slovensky „východ, odchod“, lebo ústrednou témou spisu je opis odchodu, vyslobodenia Izraelitov z Egypta pod vedením Mojžiša (porov. 19, 1; *Hebr* 11, 22). V hebrejskej Biblii sa nazýva podľa prvých slov textu: *Ve 'elleh šemót* (= A toto sú mená [Izraelových synov, ktorí prišli do Egypta]) alebo jednoducho *Šemót* (= Mená). Kniha Exodus sa často označuje názvom „Evanjelium Starého zákona“, lebo ako evanjelium, aj Exodus ohlasuje „dobrú zvesť“ o spásnom Božom zásahu v prospech trpiaceho ľudu (porov. 4, 31), aby ho vyslobodil a urobil z neho „svätý národ“ (porov. 19, 4 – 6).

1.1.
NÁZOV

Knihu Exodus treba chápať ako súčasť Pentateuchu, lebo odchod Izraelitov z Egypta, uzavretie zmluvy medzi Bohom Jahve a vyvoleným národom, vyhlásenie zákonov a kultových predpisov pri vrchu Sinaj sú iba jednou, i keď veľmi dôležitou etapou dejín, ktoré sa začínajú stvorením sveta v Knihe Genezis a končia v Deuteronomiu Mojžišovými „rečami“ pred zaujatím Kanaánu izraelskými kmeňmi. Zo štyroch klasických tradícií, o ktorých bola reč v úvode do Pentateuchu, sú v Knihe Exodus zastúpené hlavne jahvistická, elohistická a kňazská tradícia (deuteronomická takmer úplne chýba). K nim treba pridať rozsiahle zákony, z ktorých Desatoro, tzv. Kniha zmluvy a predpisy v 34, 11 – 26 jestvovali pravdepodobne už predtým ako malé nezávislé zbierky zákonov. V jadre môžu všetky siahať do Mojžišových čias (13. storočie pred Kr.).

1.2.
OBSAH

V rámci dejín spásy a z teologického hľadiska má Exodus osobitné miesto, lebo podáva učenie o vyslobodení Izraela z otroctva priamym Božím zásahom, o zmluve medzi Jahvem a izraelským ľudom, o Mojžišovi ako vodcovi, zákonodarcovi a orodovníkovi za neverný ľud, o izraelskom zákonodarstve, o vzniku hlavných židovských sviatkov (Pascha, sviatok Nekvasených chlebov, Pentekostes a sviatok Stánkov), ktorými sa každoročne v izraelskom kulte sprítomňovali udalosti Exodu atď. V Novom zákone sa všetky tieto udalosti pokladajú za predobrazy vyslobodenia a spásy v Ježišovi Kristovi. V zákonodarnej časti sa opisuje zriadenie teokracie

na základe sinajskej zmluvy a uvádzajú sa základy náboženského, mravného a kultového života národa (Desatoro, Kniha zmluvy, bohoslužobné ustanovenia atď.).

Hlavné teologické témy a pojmy Exodu nadobúdajú v kresťanstve a v kresťanskej liturgii plnší význam, napr. Pascha, zmluva, veľkonočný baránok, manna, prechod cez Červené more, nekvasený chlieb atď. Cirkevní otcovia podávajú v kresťanskej reлектúre spomínaných tém vo svojich homíliách a katechézach hlboké vysvetlenia a úvahy.

1.3. ROZDELENIE

Kedže naratívne časti sú poprepletané zákonnými textami a úpravami o stavbe svätyne, členenie knihy nie je také priehľadné ako v Knihe Genezis. Knihu Exodus možno rozdeliť takto:

I. „Historicko“-naratívna časť (1, 1 – 18, 27):

A. Izraeliti v Egypte (1, 1 – 11, 10):

1. Jakubovi potomkovia a ich utláčanie (1, 1 – 22)
2. Mojžišova mladosť a jeho útek (2, 1 – 22)
3. Mojžišovo povolanie a návrat do Egypta (2, 23 – 4, 31)
4. Prvé neúspešné rokovanie s faraónom (5, 1 – 6, 30)
5. Druhé rokovanie s faraónom; egyptské rany (7, 1 – 11, 10).

B. Východ z Egypta (12, 1 – 18, 27):

1. Obrady Paschy, sviatku Nekvasených chlebov a zákon o prvorođených (12, 1 – 13, 16)
2. Prechod cez Červené more a Mojžišova víťazná pieseň (13, 17 – 15, 21)
3. Cesta od Červeného mora k vrchu Sinaj (15, 22 – 18, 27).

II. Uzavretie zmluvy a vyhlásenie zákonov na Sinaji (19, 1 – 40, 38):

A. Uzavretie sinajskej zmluvy (19, 1 – 24, 18):

1. Božia ponuka zmluvy (19, 1 – 25)
2. Desatoro prikázaní a zákon o oltári (20, 1 – 26)
3. Kniha zmluvy (21, 1 – 23, 33)
4. Uzavretie zmluvy (24, 1 – 18).

B. Bohoslužobné ustanovenia a nariadenia (25, 1 – 31, 17):

1. Svätyňa a bohoslužobné zariadenie (25, 1 – 27, 31)
2. Kňazské rúcho (28, 1 – 43)

3. Svätenie kňazov (29, 1 – 37)
4. Predpisy o bohoslužbe (29, 38 – 30, 38)
5. Remeselníci a umelci pre zhotovenie svätyne (31, 1 – 11)
6. Príkaz o sobote (31, 12 – 17).
- C. Odpad ľudu a obnovenie zákona (31, 18 – 34, 35):
 1. Odpad ľudu: zlaté teľa (31, 18 – 33, 6)
 2. Obnovenie zmluvy (33, 7 – 34, 35).
- D. Vykonanie bohoslužobných nariadení (35, 1 – 40, 38):
 1. Zákon o sobote, zbierka na svätyňu a nábor remeselníkov (31, 1 – 36, 7)
 2. Vyhodenie svätostánku a jeho zariadenia (36, 8 – 38, 31)
 3. Vyhodenie kňazského rúcha (39, 1 – 31)
 4. Ukončenie prác (39, 32 – 43)
 5. Postavenie a posviacka svätostánku (40, 1 – 38).

2. VÝZNAM „VÝCHODU Z EGYPTA“ PRE IZRAELSKÝ NÁROD

Pre hlbšie pochopenie teologického obsahu Knihy Exodus treba vyzdvihnúť význam, ktorý malo vyslobodenie z Egypta v náboženskom živote izraelského ľudu a v biblickej tradícii.

2.1.1. Zrodenie izraelského národa. Vyslobodenie z Egypta bol epochálny zvrat, keď Izrael začal existovať ako osobitný národ. Takmer všetky prejavy národného, sociálneho a náboženského života Izraela, jeho inštitúcie, zákony, bohopocta a pod. majú svoje korene, svoje odôvodnenie a zmysel existencie v dejinnej udalosti vyslobodenia z Egypta. Teologické úvahy, ktoré počas stáročí Izrael robil o svojej národnej minulosti, možno správne chápať iba vo svetle exodu. Exodus bol obdobím mladosti izraelského národa, v ktorom sa Boh staral oň s osobitnou láskou (porov. Oz 11, 1 – 4; Dt 8, 11 – 16), ale zároveň aj časom prvých prejavov vzbury proti Jahvem (porov. príhody opísané v Ex 14 – 17).

Kto by chcel pochopiť zmysel nejakej izraelskej ustanovizne, nájde jej vysvetlenie v udalostiach, ktoré sa odohrali v čase vyslobodenia Izraela v Egypte. Napr. na otázku, aký zmysel má Pascha (12, 26),

2.1.

EXODUS
V ŽIVOTE
IZRAELSKÉHO
NÁRODA

sviatok Nekvasených chlebov (13, 8 a 12, 39) alebo zákon o prvorodených (13, 14 – 15), Izraelita nepovie, že je to zvyk kraja, ktorý obývajú, ale že je to spomienka na udalosti, ktoré sa odohrali pri ich východe z Egypta. Alebo na otázku, prečo treba mať v úcte a napomáhať cudzincov, odpovie, že vlastná skúsenosť v Egypte ich poučila, čo znamená byť cudzincom v inej krajine (porov. 22, 21; 23, 9) a pod. Čiže exodus bol pre Izraelitov udalosťou, ku ktorej sa ustavične vracali, lebo bola dejinným zvratom v živote vyvoleného ľudu.

2.1.2. Životné poznanie pravého Boha. Exodus bol pre Izrael výnimočným obdobím, v ktorom vlastnou skúsenosťou nadobudol poznanie o pravom Bohu, o jeho priamych zásahoch do dejín izraelského národa a o jeho добрote a láske k nemu. V kritických chvíľach exodu sa však tajuplné Božie konanie stalo skúšobným kameňom Izraelovej viery a dôvery v Jahveho. V Knihe Exodus sa často a dopodrobna opisuje kríza a slabosť viery izraelského ľudu. Ako červená niť sa knihou tiahnu prejavy nedôvery, pochybnosti, ba i vzbury proti Jahvem a jeho služobníkovi Mojžišovi (porov. napr. 4, 1; 14, 11; 16, 3; 17, 3. 7; 32, 1 atď.).

Ale všetky tieto životné skúšky a ťažkosti slúžili postupnému dospievaniu Izraela vo viere v Boha. Izrael pochopil, že Boh zasiahol do jeho dejín (porov. malé „vyznania viery“ v 13, 9. 16), že vypočul náreky ľudu počas útlaku v Egypte (porov. 2, 23 – 25), že dokázal zlomiť odpor Egyptánov (porov. kap. 7 – 11) a vyslobodiť ho z otroctva (výraz: „Ten, ktorý nás vyviedol z egyptskej krajiny“ stal sa jedným z hlavných titulov Jahveho, skoro jeho druhým menom; porov. *Ex* 20, 2; *Lv* 11, 45; 19, 36; 25, 38; *Nm* 15, 41 atď.). Izrael sa presvedčil o osobitnej láske, ktorou ho Boh miloval, najmä keď mu Boh ponúkol zmluvu, aby sa stal jeho národom a aby žil podľa jeho prikázaní (porov. kap. 19 – 24). Zároveň však pochopil aj Božie milosrdenstvo, ktoré mu Boh preukázal, keď sa Izrael od neho vzdialil a zhrešil (porov. kap. 32 – 34). Nakoniec skúsil Božiu prítomnosť a Božie riadenie v živote národa prostredníctvom proroka Mojžiša (porov. 33, 7 – 11; 34, 29 – 35) a bohoslužobných úkonov kňaza Árona v legitímnej svätyni (porov. 25, 8; 40, 34 n.).

2.2.1. Exodus v Starom zákone. Tematika exodu a Izraelovho pobytu na púšti našla v Starom zákone veľkú ozvenu. Na udalosti a skúsenosti exodu sa často odvolávali proroci, najmä Amos (porov. 2, 10; 3, 1; 5, 21 – 25; 9, 7 n.), Ozeáš (porov. 2, 16 n.; 9, 10; 10, 1; 11, 1 – 4; 12, 10, 14; 13, 4 – 6), Micheáš (porov. 6, 3 – 5; 7, 15), Jeremiáš (porov. 2, 2; 23, 7 n.), Ezechiel (porov. 16, 8) a Deutero-Izaiáš, ktorý oslavoval návrat z babylonského zajatia ako „druhý exodus“ (porov. kap. 40 – 55). Dôležité biblické texty o zmluve (porov. napr. *Joz* 24, 5 – 28) a o bohoslužbe (porov. napr. *Dt* 26, 5 – 10) výslovne spomínajú udalosti, ktoré sa odohrali počas exodu; odvolávajú sa na ne hlavné sviatky izraelského kultu (Pascha, Pentekostes a sviatok Stánkov) a inšpirujú sa na nich izraelské modlitby a hymny (porov. *Ž* 68, 8 n.; 77, 20 n.; 78; 81, 11. 17; 95, 8 – 11; 105; 135, 8 n.; 136, 10).

2.2.

EXODUS
V BIBLICKEJ
TRADÍCII

2.2.2. Exodus v Novom zákone. V Novom zákone sa často poukazuje na predobrazy a spiritualitu exodu predovšetkým v Jánových a Pavlových spisoch. Zo synoptikov si zasluhuje osobitnú spomienku evanjelista Matúš, ktorý často cituje starozákonné texty súvisiace s exodom: napr. *Mt* 2, 15 (porov. *Oz* 11, 1) a 3, 3 (porov. *Iz* 40, 3 s témou „nového exodu“). Rozprávania o pokušení na púšti (porov. *Mt* 4, 1 – 11) ilustrujú texty, ktoré pripomínajú udalosti exodu: v úvodných slovách (4, 1) má Matúš jasne na mysli situáciu izraelského národa počas jeho štyridsaťročného putovania na púšti (porov. *Dt* 8, 2); v prvom pokušení sa Ježiš odvoláva na *Dt* 8, 3, v druhom na *Dt* 6, 16 a v treťom na *Ex* 20, 3 – 5. V reči na vrchu Matúš predstavuje Ježiša ako „nového Mojžiša“ (5, 21 odkazuje na *Ex* 20, 13 a 5, 27 n. na *Ex* 20, 14) atď.

V prípade Evanjelia podľa Jána sa dokonca hovorí o „paralelnej štruktúre“ jeho prvých kapitol a Knihy Exodus. Ide o tieto texty: *Ex* 3 a *Jn* 1, 29 – 34; *Ex* 4 a *Jn* 2, 1 – 11; *Ex* 11 – 12 a *Jn* 2, 13 n.; *Ex* 14 a *Jn* 3, 5. Okrem toho Ján predstavuje Ježiša aj ako „nového Mojžiša“ (porov. 1, 17; 3, 14) a dáva do súvisu sviatostné znaky Eucharistie s mannou (porov. *Jn* 6, 32 n. a *Ex* 16, 4. 15).

Apoštol Pavol vidí v prechode Izraelitov cez Červené more a v manne predobrazy krstu a Eucharistie (porov. *1 Kor* 10, 2 – 4 a *Ex* 14, 22; 16, 4. 35) a nazýva Ježiša Krista veľkonočným Baránkom (porov. *1 Kor* 5, 7). Autor Listu Hebrejom dokazuje, že Kristus je väčší

ako Mojžiš (porov. 3, 1 – 6) a že jeho kňazstvo a obeta prevyšujú starozákonné kňazstvo a obety (porov. kap. 7 – 9). V *Zjv* 15, 3 n. sa prechod cez more prirovnáva k víťazstvu vyvolených nad smrťou a Mojžišova pieseň (*Ex* 15, 1 – 19) sa stáva piesňou vykúpených.

3. EXODUS A HISTÓRIA

Na historické zarámovanie udalostí východu Izraelitov z Egypta je v Knihe Exodus iba niekoľko údajov. Spomína sa, že izraelský ľud musel stavať faraónovi skladové mestá Pitom a Raamses [Rameses] (porov. 1, 11). Keďže však mesto Raamses sa v dokumentoch 20. dynastie už nespomína, všeobecne sa za faraóna útlaku Izraelitov pokladá Ramesse II. (asi 1298 – 1235) z 19. dynastie (asi 1310 – 1200). Aj papyrusové záznamy z toho obdobia hovoria o vojakoch etnickej skupiny Chabiru (čiastočne identifikovanej s Hebrejmi), ktorí pracovali na stavbe v okolí mesta Memfis.

V *Ex* 2, 23a a 4, 19 sa spomína, že počas Mojžišovho pobytu v krajine Midián [Madián] egyptský faraón zomrel. Faraónom exodu by bol nástupca Ramesseho II., čiže Merenptah (asi 1235 – 1224). Iní biblisti pokladajú za utláčateľa Izraelitov už prvého faraóna 19. dynastie, ktorým bol Setchi I. (1310 – 1298), a kladú exodus do čias Ramesseho II. okolo roku 1250 pred Kr. To by potvrdzovala aj stéla z 5. roku panovania faraóna Merenptaha, ktorá spomína jeho víťazstvo nad etnickou skupinou v Kanaáne, označenou „Izrael“. Aj archeologické vykopávky v Palestíne potvrdzujú, že exodus Izraelitov sa uskutočnil asi v polovici 13. storočia pred Kr.

EXODUS – VÝCHOD

Vyslobodenie Izraelitov z egyptského otroctva, 1 – 18

1 Jakubovo potomstvo vzrástlo v Egypte v národ. – ¹ Toto sú mená Izraelových synov, ktorí prišli do Egypta s Jakubom. Každý prišiel so svojou rodinou: ² Ruben, Simeon, Lévi a Júda, ³ Isachar, Zabulon a Benjamín, ⁴ Dan a Neftali, Gad a Aser. ⁵ Všetkých duší, vlastných Jakubových potomkov bolo sedemdesiat duší. Jozef bol už v Egypte.

⁶ Keď Jozef zomrel i jeho bratia a celé to pokolenie, ⁷ Izraeliti sa veľmi rozmnožili a rozrástli, a boli takí mocní, že krajina bola nimi preplnená.

⁸ Keď potom v Egypte nastúpil nový kráľ, ktorý Jozefa nepoznal,

⁹ povedal svojmu ľudu: „Hľa, izraelský ľud je mocnejší a početnejší ako my. ¹⁰ Podniknime niečo a šikovne zabráňme, aby sa ďalej nerozmnožoval a – keby nastala vojna – aby sa azda nepripojil k našim nepriateľom, nebojoval proti nám a potom z krajiny neodišiel.“ ¹¹ I ustanovili nad ním pracovných dozorcov, aby

1, 1 – 6. Ako je zjavné aj z Knihy Genezis, Izraeliti boli presvedčení, že v Egypte neostanú natrvalo. Ich zraky sa ustavične upierali na Kanaán. Ved Boh Abrahámovi prisľúbil, že jeho potomstvo dostane Kanaán do vlastníctva (Gn 12, 7; 13, 15), aj mu oznámil, že jeho potomkovia budú žiť v cudzej krajine, kde ich budú utláčať (Gn 15, 13); poroba však nebude trvať dlho a oni sa vrátia do svojej krajiny (Gn 15, 13. 14). O návrate do kanaánskej krajiny bol presvedčený aj Jozef. Pred svojou smrťou vyslovil žiadosť, aby jeho kosti preniesli do zaslúbenej zeme (Gn 50, 24). O pobyte Izraelitov v Egypte má Písmo len skromné záznamy a vonkoncom neuvádza dejiny temer za štyristo rokov. Čas od Jozefa po Mojžiša je nám celkom neznámy. Za tieto štyri storočia Jakubova rodina vzrástla v národ,

prostredníctvom ktorého Boh uskutočnil svoj zámer skrze svojho Syna spasť ľudstvo. Izraeliti žili v Egypte pospolu, skoro odlúčení od pohanov a takto mohli zachovať svoje náboženstvo čisté a neporušené. Poroba Izraela má tiež svoj význam. Ved' bieda učí modliť sa. V nešťastí si spomínali na svojho Boha, Pána, ktorý patriarchom preukázal takú lásku a ochranu. Obrat „mená Izraelových synov“ označuje už národ, izraelský národ. Uvádžajú sa mená Jakubových synov, aby sa videlo, z akých nepatrných začiatkov vznikol vyvolený národ, ako Boh splnil svoj prisľub, ktorý dal patriarchom.

1, 8. Pravdepodobne bol ním Ramesse II. z 19. dynastie, ktorý vládol do roku 1235 pred Kr.

1, 11. Obe mestá sa nachádzajú v severnom Egypte,

1

1

1

11

ho utláčali ťažkými robotami: staval totiž faraónovi zásobovacie mestá Pitom a Rameses. ¹² Ale čím viac ho utláčali, tým väčšími sa rozmnožoval a rozrastal, takže sa Izraelitov priam desili. ¹³ Preto Egyptania neľudsky hnali Izraelitov do práce ¹⁴ a ich život robili neznesiteľným ťažkou robotou s hlinou a tehľami a rozličnými poľnými prácami – všetkými robotami, do ktorých ich násilne nútili.

Faraón vydáva rozkaz zabíjať hebrejské nemluvňatá. –

¹⁵ A egyptský kráľ rozkázal hebrejským babiciam, z ktorých jedna sa volala Sefora a druhá Fua: ¹⁶ „Keď pomáhate Hebrejke pri pôrode, dávajte pozor na pohlavie. Ak je to chlapec, zabite ho, ak dievča, nech ostane nažive!“ ¹⁷ Ale babice sa báli Boha a nerobili, ako im rozkázal egyptský kráľ; nechávali chlapcov nažive. ¹⁸ Tu si dal egyptský kráľ babice zavolať a povedal im: „Čo to robíte, že nechávate chlapcov nažive?!“ ¹⁹ Babice však odpovedali faraónovi: „Hebrejky nie sú ako egyptské ženy, to sú zvieratá. Kým k nim dôjde babica, ony porodí.“ ²⁰ Boh babiciam preukazoval dobrodenia a ľud vzrastal a silnel. ²¹ A keďže sa babice báli Boha, on ich obdaril početným potomstvom.

²² Preto faraón rozkázal všetkému svojmu ľudu: „Každého chlapca, čo sa narodí Hebrejom, hodte do Nílu, každé dievča nechajte žiť!“

2 Mojišovo narodenie a mladosť. – ¹ Šiel istý muž z kmeňa Léviho a vzal si za ženu Léviho dcéru. ² Žena počala a porodila syna. Keď videla, že je pekný, tri mesiace ho ukrývala. ³ Dlhšie ho však skrývať nemohla, preto vzala papyrusový košík, vymazala ho asfaltom a smolou, vložila doň chlapca a položila ho do trstia na brehu Nílu. ⁴ Ale jeho sestra si stala obďaleč, aby zvedela, čo s ním bude. ⁵ Tu prišla k Nílu faraónova dcéra vykúpať sa. Kým jej sprievodkyne chodili sem-tam po brehu Nílu, ona zbadala medzi trstinou košík. Poslala svoju slúžku, aby ho priniesla. ⁶ Keď ho otvorila, uvidela dieťa; bol to plačúci chlapec. Prišlo jej ho ľúto a povedala: „To

skoro na hranici Egypta. Bolo ich treba opevniť, najmä keď hrozilo nebezpečenstvo od severovýchodu. Stávali sa v nich aj zásobárne na obilie a zbrane, aby všetko bolo pripravené na bojovú výpravu do Sýrie. 1, 14. Okrem stavieb Izraeliti mali na starosti aj prípravu stavebného materiálu. Robili tehly z nílkeho

bahna, pomiešaného so slamou. Pracovali na poliach, zavodňovali, siali, orali a žali. Poľná práca je v Egypte veľmi ťažká, človek sa na hroznej horúčave ihneď vysilí.

2, 1 n. Podľa údajov Ex 6, 20; Nm 26, 59 sa Mojišovi rodičia volali Amram a Jochabed. Jochabed porodila

je z hebrejských detí!“⁷ Vtedy sa jeho sestra opýtala faraónovej dcéry: „Nemám ísť a zavolať ti hebrejskú dojku, ktorá by ti chlapca vychovala?“⁸ A faraónova dcéra jej odvetila: „Chod!“ Dievča išlo a zavolalo chlapcovu matku.⁹ Faraónova dcéra jej povedala: „Vezmi tohto chlapca a odchovaj mi ho! Odmením ťa.“ Žena chlapca vzala a chovala ho.¹⁰ Keď chlapec odrástol, zaviedli ho k faraónovej dcére. Stal sa jej synom a ona mu dala meno Mojžiš, vraviac: „Veď som ho z vody vytiahla.“

¹¹ V tom čase, keď Mojžiš dorástol, vyšiel k svojim súkmeňovcom, aby videl ich ťažkú robotu. Tu videl, ako istý Egyptan bil jeho súkmeňovca, hebrejského brata.¹² I poobzeral sa, a keď videl, že tam nebolo nikoho, Egyptana zabil a ukryl do piesku.¹³ Na druhý deň vyšiel opäť a videl, ako sa dvaja hebrejskí muži bijú medzi sebou. I zavolať na útočníka: „Prečo biješ svojho bližneho?“¹⁴ On mu však odvetil: „Ktože ťa ustanovil nad nami za rozhodcu a sudcu?! Vari chceš zabiť aj mňa, ako si odpratal toho Egyptana?“ Mojžiš sa preľakol a povedal si: „Tak, vec sa už rozniesla.“¹⁵ A keď sa o tej veci dozvedel faraón, pokúšal sa Mojžiša zabiť. Ale Mojžiš pred faraónom utiekol a usadil sa v kraji Madián, zdržoval sa pri studni.¹⁶ Madiánsky kňaz mal sedem dcér. A ony prišli, čerpali vodu a nalievali ju do válovov, aby napojili ovce svojho otca.¹⁷ Keď prišli pastieri a odháňali ich, Mojžiš vstal, zaujal sa ich a ovce im napojil.¹⁸ Keď ony potom prišli k svojmu otcovi Raguelovi, on sa ich spýtal: „Prečo ste dnes prišli tak skoro?“¹⁹ Ony mu odpovedali: „Akýsi Egyptan sa nás zastal pred pastiermi, ba aj nám pomohol napojiť ovce.“²⁰ Tu on povedal svojim dcéram: „A kdeže je? Prečo ste (tam) nechali toho muža?! Zavolajte ho, nech si niečo zaje!“²¹ A Mojžiš sa rozhodol, že uňho ostane. Potom dal Mojžišovi svoju dcéru Seforu,²² ktorá mu porodila syna, a on ho nazval Gersamom,

Mojžiša ako tretie dieťa, jej prvým dieťaťom bola Mária (Miriam), druhým Áron (*Ex* 2, 4; 7, 7).

2, 10. Čas dojčenia trval dva-tri roky. Matka si ho istotne podržala aspoň tak dlho pri sebe. Mojžiša faraónova dcéra adoptovala a dala mu egyptské meno. Egyptské slová sa neuvádzajú, svätopisec si však osvojuje ľudový výklad a meno Mojžiš spája s hebrejským mašah, 'ťahal', teda mošeh, 'vytiahnutý'.

2, 15. O Madiánsku pozri *Gn* 25, 2; 37, 28. 36. Jeden z madiánskych kmeňov sídlil na západe Sinajského

polostrova neďaleko Horeba – Sinaja. K tomuto kmeňu prináležal aj madiánsky kňaz Raguel – Jetro, či Hobab (*Sdc* 4, 11), u ktorého Mojžiš našiel prístrešie.

2, 16. Jetrov kmeň, žijúci na púšti, si zachoval poznanie a kult pravého Boha (*Gn* 25, 2 a *Ex* 18, 1 n.), kým ostatní Madiánčania odpadli k modloslužbe.

2, 18. Raguel značí Božieho priateľa a je vlastne titulom kňaza. Jetro je jeho vlastné meno a značí vznešený, vynikajúci.

2, 22. Gersam (inde Gerson) – ger, cudzinec, šam, tam,

hovoriac: „Som prišielcom v cudzej krajine.“ (Potom mu porodila aj druhého a pomenoval ho Eliezerom, hovoriac: „Ozaj, Boh otca môjho je mojou pomocou, vyslobodil ma od faraónovho meča!“)

²³Po dlhom čase egyptský kráľ zomrel, ale Izraeliti vzdychali pod robotou a kričali, a ich volanie od roboty vystúpilo k Bohu. ²⁴Boh počul ich nárek a spomenul si na svoju zmluvu s Abrahámom, Izákom a Jakubom. ²⁵A Boh zhliadol na Izraelitov, a ujal sa ich.

3 Boh sa zjavuje Mojžišovi a určuje ho za vysloboditeľa svojho ľudu. – ¹Mojžiš pásol ovce svojho testá, madiánskeho kňaza Jetra. Keď raz hnal ovce na púšť, došiel k Božiemu vrchu Horeb. ²Tu sa mu zjavil Boží anjel v ohnivom plameni z trňového kríka. Keď naň hľadel, videl, že trňový krík horí plameňom, ale nezhá-
ra. ³Vtedy si Mojžiš povedal: „Pôjdem a obzriem si ten čudný jav. Prečo trňový krík nezhorí.“ ⁴Keď Pán videl, že prichádza, aby si to obzrel, Boh naňho z trňového kríka zavola: „Mojžiš, Mojžiš!“ On odpovedal: „Tu som.“ ⁵I hovoril mu: „Nepribližuj sa sem! Zobuj si z nôh obuv, lebo miesto, na ktorom stojíš, je zem svätá!“ ⁶A pokračoval: „Ja som Boh tvojho otca Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba.“ Vtedy si Mojžiš zakryl tvár, lebo sa bál pozrieť na Boha. ⁷A Pán mu povedal: „Videl som utrpenie svojho ľudu v Egypte a počul som jeho volanie pre pracovných dozorcov. Viem o jeho utrpení. ⁸Preto som zostúpil, aby som ho vyslobodil z moci Egypťanov a vyviedol ho z tej krajiny do krajiny krásnej a priestrannej, do krajiny, ktorá oplýva mliekom a medom, do bydlísk Kanaánčanov, Hetejcov, Amorejčanov, Ferezejcov, Hevejcov a Jebuzejcov. ⁹A teraz došlo volanie Izraelitov ku mne a ja som videl útlak, ktorým ich Egypťania sužujú. ¹⁰Preto pod', pošlem ťa k faraónovi.

teda „cudzinec tam (v tejto zemi)“. Gersam sa narodil dosť neskoro, pretože keď má Mojžiš osemdesiat rokov, je ešte malý (4, 20), a Mojžiš prišiel k Jetrovi štyridsaťročný. Eliezer značí „Boh je pomoc, pomocník“. Posledná časť tohto verša je prenesená do latinského textu asi z 18. 4.

2, 23 – 25. Teda po štyridsiatich rokoch zomrel faraón Ramesse II. (1298 – 1235), ale jeho nástupca, nový kráľ Merenptah, nič nepoľavil Izraelitom. Trpeli a hynuli ďalej. Tento faraón panoval od 1235 do 1224 a za jeho vlády odchádzajú Izraeliti z Egypta asi v roku 1235. Iní autori dávajú prednosť už Setchimu I. (1310 – 1298) – za

neho utiekol Mojžiš na púšť – a kladú exodus do čias Ramesseho II. Podľa tejto druhej mienky Izraeliti by boli vyšli z Egypta okolo roku 1250.

3, 2. „Boží anjel“ – sám Boh v podobe, v akej sa zjavuje ľuďom (porov. Gn 16, 7).

3, 6. Starozákonní ľudia boli presvedčení, že nemožno vidieť Boha bez toho, že by človek nezomrel (Gn 28, 17; 32, 31), preto si Mojžiš zakrýva tvár.

3, 8. „Krajina, ktorá oplýva alebo tečie mliekom a medom“, častý prívlastok zasľúbenej zeme v Pentateuchu.

3, 10 – 12. Mojžiš sa pred štyridsiatimi rokmi zastal

Vyvedieš môj ľud, Izraelitov, z Egypta.“ ¹¹ Tu Mojžiš povedal Bohu: „Kto som ja, aby som šiel k faraónovi a aby som vyviedol Izraelitov z Egypta?“ ¹² On mu povedal: „Ja budem s tebou a toto ti bude znamením, že som ťa ja poslal: keď vyvedieš ľud z Egypta, budete uctievať Boha na tomto vrchu.“

Boh zjavuje svoje meno. – ¹³ Mojžiš povedal Bohu: „Ja pôjdem k Izraelitom a poviem im: »Boh vašich otcov ma poslal k vám.« Oni sa budú pýtať: »Aké je jeho meno?« A čo im odpoviem?“ ¹⁴ Boh povedal Mojžišovi: „Ja som, ktorý som!“ – a dodal: „Toto povieš Izraelitom: »Ja som« ma poslal k vám!“ ¹⁵ A Boh Mojžišovi ešte povedal: „Pán, Boh vašich otcov, Boh Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba, ma poslal k vám. Toto je moje meno naveky a takto ma budú spomínať z pokolenia na pokolenie.“ ¹⁶ Chod', zhromaždi starších Izraela a povedz im: »Zjavil sa mi Pán, Boh vašich otcov, Boh Abraháma, Izáka a Jakuba, a povedal mi: Bedlivo som vás

3
11
—
3
16

súkmeňovca, teraz je však pokornejší a necíti sa schopným na poslanie, ktoré určuje Boh. Lež Boh mu prisľubuje svoju pomoc a ako záruku, že svoju úlohu vykoná, mu prisľubuje, že na vrchu Horeb, čiže na Sinaji, budú Izraeliti uctievať Boha (v latinskom texte „obetovať“).

3, 13. Mojžiš poznal pravého Boha, poznal i jeho meno 'El – Mocný, opytuje sa však na meno asi preto, lebo žil predtým aj sám v Egypte a má prísť k ľudu, čo v Egypte pozná mnoho egyptských bohov. Aj faraón sa bude vypytovať na meno Boha, ktorý Mojžišovi zveril úlohu vyslobodiť Izraelitov z egyptskej krajiny. Meno Boh je všeobecné, najmä keď myslíme, že v Egypte uctievali všelijakých bohov, bolo teda treba vedieť meno Izraelitom vlastného Boha, a to také, ktoré vystihuje jeho podstatu, najvlastnejší prívlastok. Podľa predstavy tamojších ľudí každá krajina a národ má svojho vlastného boha. Mojžiš sa pýta na meno Boha, ktorý sa ujíma Izraela.

Boh vypočúva Mojžišovu prosbu a oznámi mu svoje meno. Toto rozprávanie, jedno z najpodstatnejších v Starom zákone, nás stavia pred dva problémy: prvý filologický, ktorý sa týka etymológie mena „Jahve“, a druhý exegeticko-teologický, čiže problém zmyslu tohto rozprávania a významu zjavenia, ktoré obsahuje. Vysvetlenie Božieho mena Jahve je problém, ktorý sa dodnes nepodarilo uspokojivo vyriešiť. Najpriateľnejšia mienka hovorí, že tu treba vidieť hebrejské sloveso „hayah“ (byť, jestvovať) v archaickej forme. Niektorí bádatelia v ňom vidia príčinnú formu tohto slovesa „dať bytie, priviesť k jestvovaniu“. – Pod spoluhláskový tetragram YHWH židovskí masoreti

neskôr dopísali samohlásky iného Božieho mena „Adonaj“, aby čitateľa upozornili, že tam, kde je Jahve, má z úcty k Božiemu menu čítať Adonaj, čo prekladáme do slovenčiny „Pán“. Meno Jehova, ktoré vzniká spojením tetragramu s masoretskými samohláskovými znakmi, teda vôbec neexistuje a nemá svoj tvar ničím odôvodnený. – Interpretáciu Božieho mena Jahve podáva v. 14. Aj tu sa diskutuje o zmysle toho „ehjeh 'ašer 'ehjeh“. Keď Boh hovorí sám o sebe, nemôže použiť inú ako prvú osobu: „Ja Som, ktorý Som.“ Boh tu teda dáva svoje meno, ktoré možno podľa semitských koncepcií istým spôsobom definovať. Táto definícia zohľadňuje aj gramatickú skladbu hebrejského slovesa „hayah“, ktoré nevjadruje čas, ale iba modalitu činnosti, to znamená spôsob, akým niečo jestvuje. V tomto zmysle Boží výrok o sebe: „Ja Som, ktorý Som“ znamená vo svojej plnej hodnote stálu, aktívnu a dynamickú Božiu prítomnosť v dejinách vyvoleného národa. Iba Boh je skutočnou existenciou, ktorá je transcendentná, presahuje čas a zostáva pre nás tajomstvom. Silu tohto pôsobenia objavujú neskôr aj Ježišovi súčasníci, ku ktorým sa on sám prihovára: „Ja Som“ (Jn 8, 24), a Jánova Apokalypsa toto zjavenie Boha v dejinách opisuje slovami: „Ja som Alfa a Omega, hovorí Pán Boh, ktorý je, ktorý bol a ktorý príde, Všemohúci“ (1, 8).

3, 14. Meno Jahve poznali Hebreji bezpochyby ešte pred Mojžišom, veď ho nachádzame už aj v mene Mojžišovej matky Jochabed. Jahve je sláva. Meno YHWH sa vyskytuje aj na tabuľkách z časov Chammurabiho.

3, 16. „Starší“ vo význame poprední, teda kniežatá kmeňov a náčelníci rodov atď.

3
17
—
4
11

pozoroval, aj to, čo sa s vami dialo v Egypte. ¹⁷ Preto som sa rozhodol, že vás vyvediem z egyptského utrpenia do krajiny Kanaánčanov, Hetejcov, Amorejčanov, Ferezejcov, Hevejcov a Jebuzejcov, do krajiny, ktorá oplýva mliekom a medom.« ¹⁸ A oni poslúchnu tvoj hlas a pôjdeš ty a starší Izraela k egyptskému kráľovi, a poviete mu: »Pán, Boh Hebrejov, nám prišiel v ústrety a teraz musíme ísť na tri dni cesty do púšte, aby sme Pánovi, nášmu Bohu, priniesli obeť.« ¹⁹ Ja viem, že egyptský kráľ vám nedovolí odísť, iba ak pod silnou rukou. ²⁰ Preto zdvihnem svoju ruku a budem biť Egypťanov všetkými svojimi zázrakmi, ktoré na nich vykonám. Potom vás prepustí. ²¹ A vzbudím tomuto ľudu priazeň v očiach Egypťanov, takže keď pôjdete preč, nedajú vám odísť naprázdno. ²² Ženy si vyžiadajú od svojich susediek a spolubývajúcich zlaté a strieborné predmety a naložíte ich na svojich synov a na svoje dcéry, a tak vyplienite Egypt.“

4 ¹ Mojžiš namietal: „A keď mi nebudú veriť, a nebudú počúvať môj hlas, ale budú vraviť: »Nezjavil sa ti Pán!«?“ ² Pán mu povedal: „Čo to máš v ruke?“ On odvetil: „Palicu.“ ³ A on vravel: „Hod' ju na zem!“ Keď ju hodil na zem, premenila sa na hada, takže Mojžiš pred ním utekal. ⁴ Potom Pán povedal Mojžišovi: „Načiahni ruku a chyť ho za chvost!“ A keď načiahol ruku a chytil ho, premenil sa v jeho ruke na palicu. ⁵ „To preto, aby uverili, že sa ti zjavil Pán, Boh ich otcov, Boh Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba.“ ⁶ A Pán mu hovoril ďalej: „Vlož si ruku do záňadria!“ I vložil si ruku do záňadria, a keď ju vytiahol, ruka bola malomocná ako sneh. ⁷ Potom mu povedal: „Opäť si vlož ruku do záňadria!“ On opäť vložil ruku do svojho záňadria, a keď ju zo záňadria vytiahol, div, bola ako ostatné jeho telo. ⁸ „A keby ti neverili a nepočúvali na hlas prvého zázraku, uveria na hlas druhého zázraku. ⁹ A ak by neverili ani týmto dvom zázrakom a nepočúvali by tvoj hlas, potom vezmi trochu vody z Nílu a vylej ju na suchú zem. A voda, ktorú vezmeš z Nílu, premení sa na suchej zemi na krv.“

¹⁰ Nato Mojžiš povedal Pánovi: „Nie tak, Pane. Ja nie som výrečný muž. Nebol som predtým a nie som ani teraz, odkedy sa rozprávaš so svojím sluhom, lebo mám nemotorné ústa a ťarbavý jazyk.“ ¹¹ Pán mu odvetil: „A kto dáva človeku ústa, alebo kto ho

robí nemým alebo hluchým, vidiacim alebo slepým? Azda nie ja, Pán? ¹² A teraz len choď! Ja budem s tvojimi ústami a poučím ťa, čo máš hovoriť!“ ¹³ On však odpovedal: „Prosím, Pane, pošli niekoho iného!“ ¹⁴ Tu sa Pán nahneval na Mojžiša a povedal: „Či nie je tvoj brat Áron, levita?! Viem, že on veľmi dobre rozpráva. On ti ide oproti, a keď ťa uvidí, bude sa zo srdca radovať.“ ¹⁵ Ty mu porozprávaš a vložíš mu slová do úst a ja budem s tvojimi i s jeho ústami a poučím vás, čo máte robiť. ¹⁶ On bude namiesto teba hovoriť ľudu; a tak on bude tvojimi ústami, kým ty budeš preň ako Boh. ¹⁷ Túto palicu si však zober do ruky, ňou budeš robiť zázraky!“

4
12

Mojžiš odchádza z Madiánska. – ¹⁸ Tu Mojžiš šiel a vrátil sa k svojmu testovi Jetrovi a povedal mu: „Chcel by som ísť navštíviť svojich bratov v Egypte a pozrieť sa, či ešte žijú.“ Jetro odpovedal Mojžišovi: „Len choď v pokoji!“ ¹⁹ A Pán povedal Mojžišovi ešte v Madiánsku: „Choď, vráť sa do Egypta, veď všetci, čo ti striehli na život, sú mŕtvi.“ ²⁰ Mojžiš vzal svoju ženu a svojich synov, vyložil ich na osla a vracal sa do Egypta. Do ruky si však vzal Božiu palicu.

4
26

²¹ A Pán mu ešte povedal: „Keďže sa vraciaš do Egypta, dávaj pozor, aby si urobil pred faraónom všetky tie zázraky, nad ktorými som ti dal moc. Ja však zatvrdím jeho srdce a on neprepustí ľud. ²² Potom povieš faraónovi: Toto hovorí Pán: »Izrael je môj prvorodený syn.«“ ²³ Povedal som ti: Prepust' môjho syna, aby mi slúžil! Ty si však odmietol prepustiť ho. Preto ja usmrťím tvojho prvorodeného syna.“

²⁴ Na ceste počas nočného oddychu sa však naň oboril Pán a chcel ho usmrtiť. ²⁵ Tu Sefora vzala ostrý kameň, obrezala predkožku svojho syna a dotkla sa jeho nôh, a povedala: „Ženíchom krvi si mi!“ ²⁶ Potom ho nechal, lebo povedala: „Ženíchom krvi si pre obriezku.“

4, 18. Mojžiš neuvádza dôvod svojho odchodu do Egypta. Hovorí pravdu, ale neodkrýva celú pravdu. Robí to preto, aby ho žena a test neodhovárali od ťažkého podujatia, keď má splniť, čím ho Boh poveril.
4, 23. Izrael je Božím prvorodeným, lebo si ho vyvolil mimoriadnym spôsobom na veľké poslanie. Z neho sa narodí Mesiáš, Syn Boží. Izrael je prvorodeným

vzhľadom na pohanov, ktorí len neskoršie budú povolaní k pravej viere.

4, 24 – 26. Udalosť tajomná. Mojžiš sa tu nespomína menom. Pravdepodobne sa tu chce zdôrazniť dôležitosť obriezky. Jeden z možných výkladov je, že Sefora náhradnou obriezku, ktorú urobila na synovi, zachránila manžela.

Mojžiš a Áron vystupujú pred ľud v Egypte. – ²⁷ Pán hovoril aj Áronovi: „Choď na púšť naproti Mojžišovi!“ On šiel, stretol ho pri Božom vrchu a pobožkal ho. ²⁸ A Mojžiš oznámil Áronovi všetky Pánove slová, ktorými ho vyslal, a všetky zázraky, ktoré mu prikázal. ²⁹ Nato Mojžiš a Áron šli a zhromaždili starších Izraela. ³⁰ Áron im predniesol všetky slová, ktoré Pán hovoril Mojžišovi, a on robil zázraky pred očami ľudu, ³¹ a ľud uveril. A keď počuli, že Pán (sústrastne) pozoroval Izraelitov a videl ich utrpenie, padli na kolena a klaňali sa.

5 Prvé vyjednávanie s faraónom. – ¹ Potom Mojžiš a Áron išli a vraveli faraónovi: „Toto ti odkazuje Pán, Boh Izraela: »Prepusť môj ľud, aby mi na púšti pripravil slávnosť!«“ ² Faraón však odvetil: „Kto je Pán, aby som ho počúval a prepustil Izrael? Pána nepoznám a Izrael neprepustím!“ ³ Vtedy mu povedali: „Zjavil sa nám Boh Hebrejov. Máme ísť na tri dni cesty do púšte a tam priniesť Pánovi, nášmu Bohu, obetu, aby nás nenavštívil morom alebo mečom.“ ⁴ Ale egyptský kráľ im odvetil: „Mojžiš a Áron, prečo chcete odviesť ľud od jeho práce? Len choďte za svojou robotou!“ ⁵ A faraón ešte hovoril: „Ľudu v krajine je veľa a vy by ste im chceli dožičiť odpočinok od robôt?!“

Útlak Izraelitov sa zväčšuje. – ⁶ A v ten istý deň faraón prikázal dozorcovi a predákom ľudu: ⁷ „Nabudúce nedodávajúte ľudu slamu na výrobu tehál ako doteraz. Sami nech si idú nazbierať slamy! ⁸ Ale vy žiadajte od nich také množstvo tehál, aké vyrábali doteraz. Nič im nezľavujte, lebo sú leniví! Veď prečo kričia: »Chceme odísť, chceme obetovať nášmu Bohu!«? ⁹ Robotou treba týchto ľudí pritísnuť, aby sa starali o ňu a nestarali sa o hlúpe reči!“ ¹⁰ Dozorcovia (prác) a zapisovatelia šli a povedali ľudu: „Toto hovorí faraón: »Slamu vám už nedodám. ¹¹ Sami si choďte zbierať slamu, kde nájdete! Z vašej úlohy sa však nič nezľaví.«“ ¹² A ľud sa rozprchol po celej egyptskej krajine zbierať slamu na tehlu. ¹³ Dozorcovia však naliehali a vraveli: „Konajte si svoju prácu ako vtedy, keď bola slama!“ ¹⁴ A bili izraelských predákov, na ktorých dozorcovia zvalovali vinu, a hovorili: „Prečo ste včera a dnes nevyhotovili také množstvo tehál ako doteraz?“

5, 7 – 14. Tehly sa robili z nilského blata a miešali doň nadrobno rozsekanú slamu a plevy ako spojivo.

¹⁵ I pobrali sa predáci izraelského ľudu a sťažovali si u faraóna: „Prečo tak nakladáš so svojimi sluhami? ¹⁶ Slama sa nedodáva tvojim sluhom, ale »tehly – hovoria nám – len vyrábajte!« Ešte aj bijú tvojich sluhov! Veru, krivdiš svojmu ľudu!“ ¹⁷ On však odvetil: „Leniví ste, leniví! Preto žiadate: »Chceme odísť, aby sme obetovali Pánovi.« ¹⁸ A už sa berte, pracujte! Slama sa vám nedodá, ale množstvo tehál odovzdáte!“ ¹⁹ Tu videli izraelskí predáci, že sú v zlom položení, lebo sa im prikazovalo: „Nič sa vám nezľaví z vašej dennej výroby tehál!“ ²⁰ Keď vyšli od faraóna, stretli sa s Mojžišom a Áronom, ktorí na nich čakali, a povedali im: ²¹ „Nech vás vidí Pán a nech súdi! Veď ste nás urobili nenávidenými v očiach faraóna a jeho služobníkov. Meč ste mu vtisli do rúk, aby nás povraždil!“ ²² Nato sa Mojžiš obrátil na Pána a prosil: „Pane, prečo dávaš tomuto ľudu toľko trpieť? ²³ Veď odvtedy, čo som vkročil k faraónovi, aby som hovoril v tvojom mene, on gniavi tento ľud a ty svoj národ vôbec nevyslobodzuješ!“

5
15
—
6
7

6 ¹ Pán odpovedal Mojžišovi: „Teraz uvidíš, čo urobím faraónovi. Veď pod silnou rukou vás on prepustí a pod mocnou rukou vás aj vyženie zo svojej krajiny!“

Pán poznove sľubuje vyslobodenie. – ² Potom Boh hovoril Mojžišovi: „Ja som Pán. ³ Ja som sa zjavoval Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi ako Všemohúci Boh, ale pod mojím menom Pán som sa im nedal poznať. ⁴ Uzavrel som s nimi aj svoju zmluvu, že im dám kanaánsku krajinu, kde bývali ako cudzinci. ⁵ Ja som počul aj nárek Izraelitov, ktorých ujarmili Egypťania, a rozpamätal som sa na svoju zmluvu. ⁶ Preto povedz Izraelitom: »Ja som Pán a ja vás vyvediem spod jarma egyptskej roboty, vyslobodím vás z otroctva a vykúpim vás zdvihnutým ramenom a veľkými trestami. ⁷ Vezmem

6, 1. Silná ruka, mocná ruka značí Božiu všemohúcnosť, ktorá sa prejaví na faraónovi a jeho ľude, keď Boh zázračným spôsobom zakročí v prospech svojho ľudu. 6, 2 – 8. V týchto veršoch Pán pouča Mojžiša, ako bude môcť znova prebudiť skleslú dôveru Izraelitov. Boh sa zjavoval za časov patriarchov ako Všemohúci Boh (’El Šaddaj; Gn 17, 1; 35, 11), ale nezjavil sa im pod menom Pán, Jahve. Toto meno zjavuje teraz Mojžišovi a žiada, aby ho vyvolený národ poznal a vyzýval pod týmto menom. Odteraz aj svätopisec bude robiť rozdiel medzi dvoma slovami Boh a Pán. Pomenovanie Boh bude

používať vtedy, keď bude hovoriť o Bohu vo vzťahu k celému svetu; meno Jahve zasa, keď pôjde o vzťah Boha k Izraelitom. Jahve-Pán je teda osobné meno, ktorým sa pravý a jediný Boh zjavuje a prezrádza v izraelskom národe, keď sa Izraela ujíma ako svojho majetku. Boh pod menom ’El Šaddaj dával patriarchom prísľuby, ten istý Boh, teraz pod menom Pán, ich ide splniť.

6, 7. Zvratom „Vezmem si vás za svoj ľud a budem vašim Bohom“ Boh vyjadruje nový vzťah medzi sebou a svojím ľudom. Je to typický zvrat na vyjadrenie Božieho vyvolenia a zmluvy.

si vás za svoj ľud a budem vaším Bohom a vy poznáte, že ja, Pán, som váš Boh, ktorý vás vyviedol spod jarma egyptských robôt.»

⁸ Potom vás vovediem do krajiny, ktorú som slávnostne prisľúbil dať Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi. Ja, Pán, vám ju dám do vlastníctva!“ ⁹ Mojžiš to oznámil Izraelitom, ale oni nechceli Mojžiša ani počúvať pre malomyselnosť a pre ľarchu robôt.

¹⁰ Tu Pán hovoril Mojžišovi: ¹¹ „Chod', povedz egyptskému kráľovi, faraónovi, nech prepustí Izraelitov zo svojej krajiny!“ ¹² Mojžiš však odpovedal Pánovi: „Hľa, Izraeliti ma nepočúvajú, akože ma poslúchne faraón, keď mám okrem toho nemotorné ústa?“

— ¹³ A Pán znova hovoril s Mojžišom a Áronom a poslal ich k Izraelitom a k egyptskému kráľovi, faraónovi, aby vyviedli Izraelitov z egyptskej krajiny.

Mojžišov a Áronov rodokmeň. – ¹⁴ Títo sú poprední vo svojich rodoch: Synovia Rubena, Izraelovho prvorodeného: Henocho, Falu, Hesrona a Karmi. ¹⁵ To sú popredné rodiny Rubenove. Simeonovi synovia: Jamuel, Jamin, Ahod, Jachin, Soar a syn kanaánskej ženy Šaul. To sú popredné rodiny Simeonove. ¹⁶ Toto sú mená synov Léviho podľa ich pôvodu: Gerson, Kaát a Merari. A Lévi žil stotridsaťsedem rokov. ¹⁷ Gersonovi synovia: Lobni a Semei podľa svojich čeladi. ¹⁸ Kaátovi synovia: Amram, Isaár, Hebron a Oziel. Kaát žil stotridsaťtri rokov. ¹⁹ Synovia Merariho: Moholi a Musi. To sú popredné rodiny podľa ich pôvodu. ²⁰ Amram si vzal za ženu svoju tetu Jochabed a ona mu porodila Árona a Mojžiša. Amram žil stotridsaťsedem rokov. ²¹ Isaárovi synovia: Kore, Nefer a Zechri. ²² Ozielovi synovia: Misael, Elisafan a Setri. ²³ Áron si vzal za ženu Aminadabovu dcéru, Nahasonovu sestru Alžbetu, a ona mu porodila Nadaba, Abiuho, Eleazara a Itamara. ²⁴ Synovia Koreho: Aser, Elkana a Abiasaf. To sú popredné rodiny Koreovcov. ²⁵ Áronov syn Eleazar si vzal za ženu z Futielových dcér a ona mu porodila Finésu. To sú poprední z rodín Léviho podľa svojich čeladi.

6, 14 n. Gn 46, 9; Nm 26, 5; 1 Krn 5, 1. V Písme sa udáva rodostrom mužov vtedy, keď začínajú verejne vystupovať. Mojžiš a Áron teraz začínajú svoje veľké poslanie. Izraeliti majú vedieť, že títo dvaja muži zaujímajú významné miesto v rodine izraelského národa.

Rodostrom je skrátený, neúplný.

6, 20. Jochabed znamená 'Jahve je sláva, slávny'. V rodostrome je Áron na prvom mieste, je starší ako Mojžiš. Ale neskoršie sa uvádza vždy Mojžiš prv a len potom Áron.

²⁶ To je ten Áron a ten Mojžiš, ktorým Pán povedal: „Vyvedte Izraelitov z egyptskej krajiny podľa ich skupín!“ ²⁷ To oni sa rozprávali s egyptským kráľom, faraónom, keď chceli vyvieť Izraelitov z Egypta. To bol Mojžiš a Áron.

Mojžiš dostáva od Pána nezvyčajnú moc. – ²⁸ V tom čase, keď Pán v egyptskej krajine hovoril Mojžišovi, ²⁹ Pán povedal Mojžišovi: „Ja som Pán! Povedz faraónovi, egyptskému kráľovi, čo som ti hovoril!“ ³⁰ Ale Mojžiš odpovedal Pánovi: „Veď ja mám nemotorné ústa, akože ma faraón vypočuje?“

7 ¹ Pán však povedal Mojžišovi: „Pozri, dávam ťa faraónovi za božstvo a tvoj brat Áron bude твоjím prorokom. ² Ty mu rozpovieš všetko, čím som ťa poveril, a tvoj brat Áron bude hovoriť faraónovi, aby prepustil Izraelitov zo svojej krajiny. ³ Ja však zatvrdím faraónovo srdce, aby som urobil veľa svojich znamení a zázrakov v egyptskej krajine. ⁴ A faraón vás nebude počúvať, ja však položím svoju ruku na Egyptanov a za veľkých súdov vyvediem svoje voje a svoj izraelský ľud z Egypta. ⁵ Potom poznajú Egyptania, že ja som Pán, keď vystriem proti Egyptanom svoju ruku, aby som spomedzi nich vyviedol Izraelitov.“ ⁶ A Mojžiš a Áron urobili tak, ako im rozkázal Pán. Tak urobili. ⁷ Mojžiš mal osemdesiat rokov a Áron osemdesiat tri rokov, keď rokovali s faraónom.

Zázrak s hadom na potvrdenie Mojžišovho poslanca. – ⁸ Pán ďalej hovoril Mojžišovi a Áronovi: ⁹ „Keď bude faraón od vás žiadať: »Nože, urobte zázrak!«, povieš Áronovi: »Vezmi svoju palicu a hod ju pred faraóna!«, a premení sa na hadiu potvora.“ ¹⁰ Potom Mojžiš a Áron išli k faraónovi a robili tak, ako im prikázal Pán. Áron hodil svoju palicu pred faraóna a pred jeho služobníkov a ona sa premenila na hadiu potvora. ¹¹ Faraón dal však zavolať (svojich) mudrcov a čarodejníkov a oni, egyptskí zaklínači, svojimi čarami urobili to isté: ¹² Každý z nich hodil svoju palicu a ony sa premenili na hadie potvory. Áronova palica však požrala ich palice. ¹³ No faraónovo srdce zostalo tvrdé a nepočúvol ich, ako im predpovedal Pán.

7, 1. Faraónovi za božstvo: ako proroci mali svojimi ústami prednášať posolstvo, čo im Pán oznámil, tak bude Áron hovoriť to, čo mu naznačí Mojžiš.

7, 8 – 13. Výraz „egyptské rany“ sa bežne používa, kým text Písma ho aplikuje iba na poslednú z desiatich „rán“. Prvých deväť nazýva „zázrakmi“ a „znameniami“.

EGYPTSKÉ RANY, 7, 14 – 10, 29

- Prvá rana: Premenenie nílскеj vody na krv.** – ¹⁴ Nato hovoril Pán Mojžišovi: „Faraónovo srdce je tvrdé. Nechce prepustiť ľud. ¹⁵ Zrána choď k faraónovi – on pôjde vtedy k vode – a na nílskom brehu mu podíď v ústrety! Palicu však, čo sa premenila na hada, vezmi si do ruky ¹⁶ a povieš mu: »Pán, Boh Hebrejov, ma poslal k tebe s rozkazom. Prepust' môj ľud, aby mi slúžil na púšti! Ale ty si neposlúchol doteraz. ¹⁷ Preto toto hovorí Pán: Podľa tohto poznáš, že ja som Pán: Pozri, ja teraz udriem palicou, čo je v mojej ruke, nílsku vodu a premení sa na krv. ¹⁸ Aj ryby, čo sú v Níle, podochnú a Níl bude páchnuť, takže sa Egyptanom bude priečiť piť vodu z Nílu.«“
- ⁷ ¹⁴ — ⁷ ²⁵ ¹⁹ Potom Pán vravel Mojžišovi: „Povedz Áronovi: »Vezmi si svoju palicu a vystri ruku nad egyptské vody, nad ich potoky, kanály, jazerá a nad všetky ich vodné nádrže, aby sa premenili na krv. A bude krv v celom Egypte, ešte aj v drevených a kamenných nádobách!«“
- ²⁰ A Mojžiš a Áron urobili tak, ako im prikázal Pán. Zdvihol svoju palicu pred faraónom a jeho služobníkmi, udel nílsku vodu a všetka nílска voda premenila sa na krv. ²¹ Ryby v Níle podochli a Níl zapáchal tak, že Egyptania nemohli piť z Nílu vodu. A krv bola v celej egyptскеj krajine. ²² Ale egyptскí zaklínači svojimi čarami urobili to isté, a tak faraónovo srdce ostalo zatvrdnuté a nepočúvol ich, ako predpovedal Pán.
- ²³ Faraón sa obrátil a šiel domov, a nepripúšťal si to vôbec k srdcu. ²⁴ Všetci Egyptania kopali okolo Nílu pitnú vodu, lebo nílска voda sa piť nedala. ²⁵ Takto prešlo sedem dní odvtedy, čo Pán udel Níl.

7, 14 n. Úvodom k rozprave o egyptských ranách treba pripomenúť, že ich cieľom bolo faraónovi ukázať, že Pán, Boh Izraela, je mocnejší ako všetci faľošní egyptскí bohovia. Záznakmi sa malo dokázať a potvrdiť Božie poslanie Mojžišovo, aby Izraeliti boli presvedčení o Božej vôli a aby sa faraón napokon podrobil prinúteniu a prepustil izraelský národ. Egyptské tresty, rany, majú úzky vzťah k egyptským krajovým podmienkam. Mnohé z nich boli ľudu aj predtým známe, keďže boli vyvolané prirodzenými príčinami, napr. zafarbenie nílскеj vody na červeno, pohroma kobyľiek, ktoré prinášal juhovýchodný vietor, zatmenie slnka pieskovou búrkou atď. Boh mohol využiť tieto prirodzené javy, lenže v našom prípade by tu ostalo hodne nevysvetliteľných vecí. Javy,

ktoré môžu byť prirodzené, pri egyptských ranách sú niečím výnimočným: oznámené sú Mojžišom vopred, stanú sa v čase presne určenom a zase trvajú len tak dlho, pokým Mojžiš nedá pokyn, aby prestali. Nastávajú v čase, keď obvyčajne vyvstávali, a sú také mocné, že presahujú akýkoľvek príklad z minulosti. Treba si všimnúť aj okolnosť, že ranami trpia len Egyptania, a Izraeliti sú stále z toho vyňatí. Egyptania sami vidia v ranách záznaky a aj svätopisec ich takto podáva. Teda nemožno pochybovať o ich mimoriadnom charaktere. Presahujú hranice zákonov prírody a sú zjavmi nadprirodzenými alebo, lepšie povedané, mimoprirodzenými.

7, 17. „V mojej ruke“ – Mojžišova ruka je vykonávateľka Božej vôle.

Druhá rana: Žaby. – ²⁶ A Pán povedal Mojžišovi: „Vojdi k faraónovi a povedz mu: »Toto hovorí Pán: Prepust' môj ľud, aby mi slúžil! ²⁷ Ak ho neprepustiš, ja navštívím žabami celý tvoj kraj!«
²⁸ Potom sa Níl bude hemžiť žabami a vyjdú von a natisnú sa do tvojho paláca, do tvojej spálne, do tvojej postele, aj do príbytkov tvojich služobníkov a tvojho ľudu, do tvojich pekární i korýt na cestu. ²⁹ Áno, žaby budú skákať po tebe, aj po tvojich poddaných a po všetkých tvojich sluhoch!“

8 ¹ Pán prikázal Mojžišovi aj toto: „Povedz Áronovi: »Vystri ruku so svojou palicou nad rieky, kanály a rybníky a prived žaby na egyptskú krajinu!«“ ² I vystrel Áron ruku nad egyptské vodstvo, a tu povyliezali žaby a pokryli egyptskú krajinu. ³ Ale aj zaklínači svojimi čarami urobili to isté. Aj oni priviedli žaby na egyptskú krajinu.
⁴ Vtedy faraón dal zavolať Mojžiša a Árona a povedal: „Poproste Pána, aby odňal odo mňa a od môjho ľudu tie žaby. Potom prepustím ľud, aby šiel Pánovi priniesť obeť.“ ⁵ A Mojžiš povedal faraónovi: „Urči mi, nakeď mám vyprosiť tebe i tvojim služobníkom a tvojmu ľudu, aby žaby zmizli od teba a z tvojich domov a aby zostali iba v Níle?!“ ⁶ On odvetil: „Na zajtra!“ Mojžiš povedal: „Bude podľa tvojho slova, aby si poznal, že nik nie je ako Pán, náš Boh. ⁷ Žaby sa teda vzdialia od teba a z tvojich domov, aj od tvojich služobníkov a od tvojho ľudu, iba v Níle ostanú.“ ⁸ Nato Mojžiš a Áron odišli od faraóna a Mojžiš prosil Pána za sľub, ktorý dal faraónovi.
⁹ A Pán urobil podľa Mojžišovej prosby: Žaby podochli v domoch, v nádvoríach i na poliach ¹⁰ a pozhrňali ich na veľké hromady, takže zem páchla. ¹¹ Keď faraón videl, že nastala úľava, zatvrdil si srdce a nepočúvol ich, ako predpovedal Pán.

Tretia rana: Komáre. – ¹² Potom Pán povedal Mojžišovi: „Povedz Áronovi: »Vystri svoju palicu a udri prach zeme, aby sa po celej egyptskej krajine premenil na komáre!«“ ¹³ Aj tak urobili. Áron vystrel ruku so svojou palicou a udrľ prach zeme. I nastali komáre na ľuďoch a na dobytku. Všetok prach egyptskej krajiny sa premenil na komáre. ¹⁴ Aj zaklínači robili podobne, aby vyvolali komáre, ale im sa to nepodarilo. Boli teda komáre na ľuďoch i na dobytku.
¹⁵ Tu povedali zaklínači faraónovi: „To je Boží prst!“ Iba faraónovo srdce ostalo zatvrdnuté a on ich nepočúval, ako predpovedal Pán.

7
26
—
8
15

8 Štvrtá rana: Muchy. – ¹⁶ Potom hovoril Pán Mojžišovi: „Zajtra
 16 na úsvite predstúp pred faraóna, pôjde vtedy k vode, a povedz mu:
 — »Toto hovorí Pán: Prepust' môj ľud, aby mi slúžil!« ¹⁷ Lebo ak nepre-
 9 pustíš môj ľud, ja privediem na teba, na tvojich služobníkov, na tvoj
 3 ľud i na tvoje domy jedovaté muchy. Domy Egypťanov, ba ešte aj
 pôda, na ktorej stoja, budú preplnené muchami. ¹⁸ S krajom Gessen
 však, kde býva môj ľud, urobím v tom istom čase výnimku, takže
 tam nebude nijakých múch, aby si zvedel, že na zemi som Pánom
 ja. ¹⁹ Urobím rozdiel medzi mojím a tvojím ľudom. Zajtra sa stane
 toto znamenie!“ ²⁰ A Pán urobil tak. Dostavili sa v rojoch jedovaté
 muchy do faraónovho paláca, do príbytkov jeho služobníkov a po
 celej egyptskej krajine. A krajina ťažko trpela od múch. ²¹ Nato dal
 faraón zavolať Mojžiša a Árona a povedal: „Chodte a obetujte svojmu
 Bohu tu v krajine!“ ²² Mojžiš však odpovedal: „Tak sa to nedá urobiť,
 lebo my budeme prinášať nášmu Bohu obety, ktoré sú pre Egypťanov
 ohavnosťou. Ak by sme pred ich očami prinášali obety, ktoré sú pre
 nich ohavnosťou, vari by nás neukameňovali? ²³ Vyberieme sa na tri
 dni cesty na púšť, aby sme Pánovi, nášmu Bohu, priniesli obeť tak,
 ako nám prikázal.“ ²⁴ A faraón odpovedal: „Ja vás prepustím, aby
 ste Pánovi, svojmu Bohu, priniesli obeť na púšti, len sa nevzdľajte
 veľmi ďaleko! Pomodlite sa za mňa!“ ²⁵ Vtedy Mojžiš povedal: „Hľa,
 ja teraz od teba odídem a budem prosiť Pána a zajtra sa vzdialia
 muchy od faraóna, od jeho služobníkov a od jeho ľudu. Len nech nás
 faraón zasa neoklame, keď potom nebude chcieť prepustiť ľud, aby
 priniesol obeť Pánovi.“ ²⁶ Keď Mojžiš vyšiel od faraóna, orodoval
 u Pána. ²⁷ A Pán urobil podľa Mojžišovej prosby a odňal muchy od
 faraóna, od jeho služobníkov a od jeho ľudu. Neostalo ani len jedi-
 nej. ²⁸ Ale faraónovo srdce sa zatvrdilo aj tentoraz a neprepustil ľud.

9 Piata rana: Mor na dobytku. – ¹ Potom Pán povedal Mojžišovi:
 „Chod' k faraónovi a povedz mu: »Toto hovorí Pán, Boh Hebre-
 jov: Prepust' môj ľud, aby mi slúžil!« ² Lebo ak odprieš prepustiť
 ho a budeš ho zdržiavať, ³ Pánova ruka bude na tvojom dobytku
 na poli, na koňoch, osloch, ťavách, býkoch a ovciach ako hrozná

8, 22. V Egypte by nastalo pohoršenie, že sa tam
 uctieva cudzí Boh. Egypťania by sa urazili, keby

videli Izraelitov obetovať zvieratá, ktoré egyptský
 ľud uctieva ako posvätné.

nákaza. ⁴ Pán však urobí rozdiel medzi izraelským a egyptským dobytkom a z toho, čo patrí Izraelitom, nezhynie ani kus. ⁵ Pán označil aj čas, keď povedal: »Zajtra to Pán urobí v krajine.« ⁶ A Pán to nasledujúci deň urobil: pohynul všetok egyptský dobytok, kým z izraelského dobytku nezhynul ani jeden kus. ⁷ Faraón si to dal zistiť, a naozaj, z izraelského dobytku nezhynul ani jeden kus. Srdce faraóna však ostalo tvrdé a neprepustil ľud.

Šiesta rana: Vredy. – ⁸ Nato Pán prikázal Mojžišovi a Áronovi: „Naberte si plné hrste sadzí z pece! Mojžiš nech to potom rozsype pred očami faraóna proti nebu. ⁹ Ony sa rozšíria ako jemný prach po celej egyptskej krajine a spôsobia na ľuďoch a na dobytku vredy a zdurené plúzgiere po celej egyptskej krajine.“ ¹⁰ I vzali sadze z pece a predstavili sa pred faraóna a Mojžiš ich rozsypal proti nebu. Tu vznikli na ľuďoch a na dobytku zdurené plúzgiere, ktoré sa potom rozšírili. ¹¹ Zaklínači sa však nemohli dostať pred Mojžiša pre vredy, lebo vredy boli na nich ako na všetkých Egyptanoch. ¹² Ale Pán zatvrdil faraónovo srdce a on ich nepočúval, ako Pán predpovedal Mojžišovi.

Siedma rana: Ľadovec. – ¹³ Potom Pán prikázal Mojžišovi: „Ráno vstaň, predstúp pred faraóna a povedz mu: »Toto hovorí Pán, Boh Hebrejov: Prepust' môj ľud, aby mi slúžil! ¹⁴ Lebo tentoraz zošlem všetky svoje rany na teba i na tvojich služobníkov a na tvoj dobytok, aby si poznal, že na celej zemi nie je nik taký, ako som ja. ¹⁵ Už teraz som mohol vystrieť ruku a teba i tvoj ľud udrieť morom tak, že by si bol vyhubený zo zeme. ¹⁶ No náročky som ťa nechal nažive, aby som ti ukázal svoju moc a aby sa tak sláva môjho mena rozšírila po celej zemi. ¹⁷ Ak budeš aj naďalej zdržiavať môj ľud a neprepustiš ho, ¹⁸ zajtra o tejto hodine zošlem veľký ľadovec, aký ešte v Egypte nebol odvtedy, čo trvá, až podnes. ¹⁹ A teraz sa rýchlo postaraj o svoj dobytok a o všetko, čo máš na poli! Lebo všetko, ľudia, dobytok, čo bude na poli a nebude utiahnuté pod strechu, zahynie, keď sa na nich spustí ľadovec.«“ ²⁰ Ktorí sa z faraónových služobníkov báli Pánovej hrozby, tí zaviedli svoju čelaď a svoj dobytok pod strechu. ²¹ Kto však nedbal na Pánovu hrozbu, nechal svoju čelaď a svoj dobytok na poli.

²² Vtedy Pán povedal Mojžišovi: „Vystri ruku oproti nebu, nech sa spustí ľadovec na celú egyptskú krajinu, na ľudí i na dobytok a na všetko poľné rastlinstvo v egyptskej krajine!“ ²³ Mojžiš vystrel svoju

9
4
—
9
23

9 palicu oproti nebu a Pán zoslal hrmenie a ľadovec. Blesky dopadali
 24 na zem a Pán dával ľadovcu padať na egyptskú krajinu. ²⁴ Počas
 — ľadovca sa hrozne blýskalo a ľadovec bol taký veľký, aký ešte ne-
 10 bol v celej egyptskej krajine, odkedy vznikol národ. ²⁵ A ľadovec
 5 zbil po celej egyptskej krajine všetko, čo bolo na poli, od ľudí až
 po dobytok; aj všetko poľné rastlinstvo zničil ľadovec a polámal
 všetky stromy, čo boli na poli. ²⁶ Iba v Gesene, kde bývali Izraeliti,
 nebolo nijakého ľadovca. ²⁷ Tu si dal faraón zavolať Mojžiša a Árona
 a povedal im: „Tentoraz som zhrešil! Pán je spravodlivý, ja však
 a môj ľud sme hriešni. ²⁸ Oroduj u Pána! Veď primnoho je už toho
 hrozného hrmenia a ľadovca. Ja vás prepustím, nemusíte tu zostať!“
²⁹ A Mojžiš mu odvetil: „Len čo vyjdem z mesta, rozťahnem ruky
 k Pánovi a hrmenie prestane a ľadovec nebude viac padať, aby si
 vedel, že zem je Pánova. ³⁰ Ale ty a tvoji služobníci, ja viem, že sa
 ešte nebojíte Pána, Boha.“ ³¹ Ľan a jačmeň boli zbité, lebo jačmeň
 bol už v klasoch a ľan bol v kvete, ³² pšenica a tenkeľ zbité neboli,
 lebo sú neskoršie. ³³ A Mojžiš odišiel od faraóna za mesto a ro-
 zopál ruky k Pánovi. Tu prestalo hrmenie i ľadovec a nelial sa ani
 dážď na zem. ³⁴ Keď však faraón videl, že dážď, ľadovec a hrmenie
 prestali, pokračoval vo svojom hriechu a zatvrdil si srdce on i jeho
 služobníci; ³⁵ faraónovo srdce sa zatvrdilo a neprepustil Izraelitov,
 ako predpovedal Pán prostredníctvom Mojžiša.

10 Ôsma rana: Kobyľky. – ¹ Potom Pán povedal Mojžišovi:
 „Chod' k faraónovi, lebo ja som mu zatvrdil srdce, aj jeho
 služobníkom, aby som na ňom urobil tieto svoje znamenia ² a aby
 si rozprával svojim deťom a vnukom, čo som vykonal Egyptanom,
 aké znamenia som na nich robil, aby ste vedeli, že ja som Pán.“
³ Mojžiš a Áron išli k faraónovi a hovorili mu: „Toto povedal Pán,
 Boh Hebrejov: »Dokedy sa budeš zdráhať pokoriť sa mi? Prepust'
 môj ľud, aby mi slúžil! ⁴ Lebo ak sa budeš zdráhať prepustiť môj
 ľud, zajtra privediem do tvojho kraja kobyľky. ⁵ Ony tak pokryjú

9, 32. Tenkeľ je druh pšenice; inakšie sa volá aj špaldá.
 10, 1. Výrok „Boh zatvrdil srdce faraónovi“ treba
 chápať tak, že nie proti jeho vôli. Boh priamo nech-
 ce a nezapríčiňuje hriech, hoci ho z druhej strany
 dopúšťa tým, že násilne nezabraňuje, aby sa človek

prehrešoval. Lenže Boh vládne aj nad hriechom, on
 ho spravodlivo potresce a aj zlo môže obrátiť na svo-
 ju slávu. Ľudia, ktorí vidia, ako Boh nenávidí hriech,
 ako zvíťazí nad každým zlom, sa presvedčia o vелеbe
 pravého Boha.

povrch zeme, že nebude možno vidieť zem, a zožerú zvyšok toho, čo sa zachránilo a zostalo po ľadovci, a poobžierajú všetky stro-
my, ktoré rastú na vašom poli. ⁶ Ba naplnia aj tvoje domy a domy
všetkých tvojich služobníkov i všetkých Egypťanov tak, ako to
tvoji otcovia a tvoji dedovia nezažili odvtedy, čo boli na zemi, až
po dnešný deň.«⁷ Potom sa obrátil a odišiel od faraóna.

⁷ Tu vraveli služobníci faraónovi: „Dokedy nám tento bude na ne-
šťastie? Prepust' ľud, nech slúži Pánovi. Či nevidíš, že Egypt sa rúti
do záhuby?“ ⁸ I vrátili Mojžiša a Árona k faraónovi a on im povedal:
„Chodte, uctite si Pána, svojho Boha! Ktorí sú to však, čo majú odísť?“

10

6

⁹ Mojžiš odvetil: „Odídeme so svojimi deťmi a starcami, odídeme
so svojimi synmi a dcérami, so svojimi ovcami a dobytkom, lebo
máme sviatok Pána.“ ¹⁰ Tu im on povedal: „Nech je tak s vami Boh,
ako vás ja nechám odísť s vašimi deťmi! Pozrite, vy máte niečo zlé
za lubom! ¹¹ Nestane sa tak! Vy, muži, môžete ísť a slúžte Pánovi,
veď to bola vaša žiadosť!“ A nato ich vyhnali od faraóna.

10

19

¹² Tu rozkázal Pán Mojžišovi: „Vystri ruku ponad egyptskú krajinu
ku kobyľkám, aby sa dostavili na egyptskú zem a aby zožrali všetky
rastliny v krajine, všetko, čo ešte ponechal ľadovec.“ ¹³ A Mojžiš vy-
strel svoju palicu nad egyptskú krajinu. Tu Pán dal duť nad krajinou
východnému vetru celý deň a celú noc, a keď nastalo ráno, východný
vietor doniesol kobyľky. ¹⁴ Tak prišli kobyľky na celú egyptskú krajinu
a zniesli sa vo všetkých končinách Egypta v ohromnom množstve.
Nikdy predtým (tam) nebolo toľko kobyľiek, ako bolo týchto, a ni-
kdy tam toľko ani po nich nebude. ¹⁵ Pokryli povrch celej krajiny,
až sa v krajine zotmel. Zožrali všetky poľné byliny a všetko ovocie
na stromoch, čo zostalo po ľadovci, takže v celej egyptskej krajine
nezostalo ani zeleného lístka na stromoch a na poľných rastlinách.

¹⁶ I poponáhlal sa faraón zavolať Mojžiša a Árona a povedal: „Zhre-
šil som proti Pánovi, vášmu Bohu, aj proti vám! ¹⁷ A teraz mi ešte
tentoraz odpusťte môj hriech a proste Pána, svojho Boha, aby
odvrátil odo mňa aspoň toto smrtiace nebezpečenstvo!“ ¹⁸ Moj-
žiš teda odišiel od faraóna a orodoval u Pána. ¹⁹ A Pán dal duť
silnému vetru od Stredozemného mora, ktorý kobyľky odniesol

10, 11. „Muži.“ – Vôbec nie! Odídu všetci (9). Nedô- rukojemníci.
verčivý faraón by chcel, aby ženy a deti ostali ako

a vrhol ich do Červeného mora. Na celom území Egypta neostalo ani jednej kobyľky. ²⁰ Ale Pán zatvrdil faraónovo srdce a on ne-
prepustil Izraelitov.

Deviata rana: Tma. – ²¹ Potom Pán povedal Mojžišovi: „Vystri
ruku oproti nebu, aby na celú egyptskú krajinu doľahla tma; ta-
ká tma, že ju možno nahmatať!“ ²² I vystrel Mojžiš ruku k nebu
a v celej egyptskej krajine nastala hustá trojdňová tma. ²³ Nik
nevidel druhého a tri dni sa nemohol nik pohnúť zo svojho miesta.
10 Izraeliti však mali všetci svetlo vo svojich príbytkoch. ²⁴ Tu dal
20 faraón zavolať Mojžiša a Árona a povedal im: „Odídte, slúžte
— Pánovi! Len vaše ovce a váš dobytok nech tu zostanú. Aj vaše
11 deti nech idú s vami!“ ²⁵ Mojžiš však odvetil: „Musíš nám dať
5 aj na zápalné a na celostné obety, aby sme ich priniesli Pánovi,
nášmu Bohu. ²⁶ My zoberieme svoj dobytok, nezostane tu ani
kopyta, lebo my musíme z neho vybrať, aby sme tak slúžili Pánovi;
a ani sami nevieme, čím máme slúžiť Pánovi, kým ta nedôjde-
me.“ ²⁷ Tu Pán zatvrdil faraónovo srdce a on ich nechcel prepustiť.
²⁸ Ba faraón povedal Mojžišovi: „Prac sa odo mňa! A neopováž sa
viac prísť mi na oči! Lebo keď sa mi ukážeš na oči, budeš synom
smrti!“ ²⁹ A Mojžiš odvetil: „Nech je tak, ako si povedal, už sa
viac neukážem pred tebou!“

VÝCHOD Z EGYPTA, 11, 1 – 13, 16

11 Mojžiš oznamuje smrť prvorodených. – ¹ Pán hovoril Mojži-
šovi: „Ešte jednou ranou budem biť faraóna a Egypt. Potom
vás už stadiaľto prepustí. Nielenže vás prepustí, lež bude vás hnať
odtiaľto. ² Povedz všetkému ľudu, aby si muži i ženy vyžiadali od
svojich známych strieborné a zlaté predmety!“ ³ A Pán prebudil
v Egyptánoch priazeň voči ľudu. Aj Mojžiš bol veľmi vážnym
mužom v egyptskej krajine, tak v očiach faraónových úradníkov,
ako aj v očiach ľudu.

⁴ Potom Mojžiš vravel: „Toto hovorí Pán: »O polnoci prejdem Eryp-
tom. ⁵ Vtedy zomrie každý prvorodený v egyptskej krajine, od

11, 2. Pán prisľúbil Mojžišovi, že z Egypta odídu Izra-
eliti obohatení (pozri 3, 22 a tiež 12, 35). Ludské srd-
ce je v Božích rukách a Pán sa postaral, že Egypta-
nia zmenili v krátkom čase, temer v okamihu, svoj

nepriateľský postoj voči Izraelitom v neohraničenú
žičlivosť. Dávali Izraelitom, čo si len žiadali.

11, 4 – 8. Nešťastie, čo postihne egyptských prvor-
odených, bude trestom za to, že Egyptania nechceli

prvorodeného faraónovho, ktorý má sedieť na jeho tróne, až po prvorodeného otrokyne, čo je pri žarnove, aj všetko prvorodené z dobytká.« ⁶ A bude nárek po celej egyptskej krajine, aký dosiaľ nebol, ani viac nebude. ⁷ Ale u Izraelitov ani pes nezaštekne ani na človeka, ani na dobytča, aby ste poznali, že Pán obdivuhodne rozlišuje Egypťanov od Izraelitov. ⁸ Potom prídu všetci títo tvoji služobníci ku mne, padnú pred mnou a budú prosiť: »Odíď ty aj tvoj ľud, čo ti je poddaný!« A potom pôjdem.“ A odišiel od faraóna veľmi rozhneváný. ⁹ Pán však povedal Mojžišovi: „Faraón vás nepočúval len preto, aby pribudlo mojich divov v egyptskej krajine.“ ¹⁰ Mojžiš a Áron robili pred faraónom všetky tieto zázraky, Pán však zatvrdzoval faraónovo srdce a on neprepustil Izraelitov zo svojej krajiny.

11
6
—
12
6

12 Veľkonočný baránok. – ¹ Pán povedal Mojžišovi a Áronovi v egyptskej krajine: ² „Tento mesiac bude pre vás počiatočným mesiacom. Bude vám prvým mesiacom v roku. ³ Celej izraelskej pospolitosti oznámte: »Desiateho tohto mesiaca nech si každý zaobstará baránka pre svoju rodinu, pre každý dom! ⁴ Ak je však rodina málo na jedného baránka, potom nech si zaobstará spolu so svojím susedom, ktorého rodina býva najbližšie, podľa počtu osôb; podľa toho si máte zadovážiť baránka, koľko kto z vás zje. ⁵ Baránok musí byť bezchybný, ročný samček. Vyberiete si ho spomedzi oviec alebo kôz. ⁶ A bude vo vašej opatere do štrnásteho

prepustiť Izrael a že utláčali „prvorodeného Pánovho“, izraelský národ. Žarnov, ručný mlyn. Skladal sa z dvoch hladkých kameňov. Na jeden sa nasyvalo zrno a druhým sa po nasypanom zrne sem-tam pohybovalo. Táto práca bola ťažká a robievali ju obyčajne otrokyne alebo ženy. Hrozný nárek – orientálci prejavujú radosť a žalosť živšie ako my. Keď zahynie prvorodený, nádej rodiny, nárek je veľký a vzrastá do nezmerateľných rozmerov. Úžas sa zväčšuje aj tým, že nárek bude v každej egyptskej rodine. U Izraelitov však bude ticho, ani len pes nezaštekne, tam nikto z prvorodených nezomrie.

12, 1 n. Nariadenie o pasche, čiže o slávení sviatku Veľkej noci, nedal Boh Mojžišovi po poslednej návšteve u faraóna, ale už niekedy prv, azda ešte začiatkom mesiaca nisan (alebo abiba), lebo spolu sa určuje aj to, že tento mesiac bude prvým mesiacom v roku. Nariadenie o pasche stalo sa teda pred desiatym dňom

a pred záhubou prvorodených. Lež svätopisec rozpravu o nariadení uvádza osve, aby nerušil rozprávanie o ranách. Začína nový úsek dejín Izraela, preto Boh mení aj začiatok ich roku. Doteraz sa rok u Izraelitov začínal mesiacom tišri (september – október), odtiaľ nový rok (náboženského kalendára) sa bude začínať na jar mesiacom siedmym (abib – mesiac klasov, ktorý padol na jarnú rovnodennosť, teda marec – apríl). V Pentateuchu sa siedmy mesiac volá ešte starším názvom abib, neskoršie dostáva meno nisan.

12, 6. V podvečer, doslova medzi dvoma večermi. U Izraelitov sa deň končil západom slnka a vtedy nastával prvý večer. Východom večernice (Venuše) sa začínal nasledujúci deň, a to bol druhý večer. Teda baránka mali obetovať 14. abiba v čase medzi západom slnka a východom večernice – v podvečer. Neskoršie sa v tento čas prinášala každodenná celostná žertva (Ex 29, 39. 41).

dňa tohto mesiaca, keď ho celá izraelská pospolitosť v podvečer zabije. ⁷ I vezme sa z jeho krvi a namažú sa ňou obe veraje a vrchný prah dverí na domoch, v ktorých ho budú jesť. ⁸ A v tú noc budú jesť mäso upečené na ohni; budete ho jesť s nekvaseným chlebom a s horkými zelinami. ⁹ Nič nesmiete z neho jesť surové ani uvarené vo vode, ale iba upečené na ohni, i hlavu, nôžky a vnútornosti. ¹⁰ Nič z neho nenecháte do rána. Čo by však z neho malo zostať do rána, spálite to na ohni. ¹¹ A budete ho jesť takto:

12 Bedrá budete mať opášané, obuv na nohách a palicu v ruke. Budete
7 jesť narýchlo, lebo je to Pánov prechod (Pesach). ¹² Lebo v tú noc
— prejdem celou egyptskou krajinou a usmrťím všetko prvorodené
12 v egyptskej krajine od človeka až po dobytok a nad všetkými bohmi
17 Egypta vykonám súd ja, Pán! ¹³ Krv na vašich domoch, v ktorých
bývate, bude znamením na vašu záchranu. Keď uvidím krv, prejdem popri vás a nezastihne vás nijaký zhubný úder, keď budem biť Egypt. ¹⁴ Tento deň bude pre vás pamätným dňom a budete ho sláviť ako Pánov sviatok: z pokolenia na pokolenie ho budete sláviť ako večité ustanovenie!

Sviatok Nekvasených chlebov. – ¹⁵ Sedem dní budete jesť nekvasené chleby. Ihneď v prvý deň odstránite kvas zo svojich domov, lebo každý, kto by od prvého až do siedmeho dňa jedol niečo kysnuté, bude vyhladený z Izraela. ¹⁶ V prvý deň budete mať sväté zhromaždenie; aj v siedmy deň budete mať sväté zhromaždenie. V tieto dni nebudete konať nijakú prácu okrem toho, čo je potrebné na prípravu jedla pre každú osobu. ¹⁷ Takto zachovávať (zákon) nekvasených chlebov, lebo práve v tento deň som vyviedol vaše zástupy z egyptskej krajiny. Tak zachovávať tento deň z pokolenia na pokolenie ako večné ustanovenie!

12, 8. Baránok sa zje v noci zo 14. na 15. abíb.

12, 10 – 14. Z baránka nesmie ostať nič, celý sa musí zjesť alebo potom spáliť, aby nedošlo k jeho zneucteniu, lebo Izraeliti po jeho zjedení odídu z Egypta. – Slávnosť veľkonočného baránka v Egypte má tú zvláštnosť, že sa predpisuje účastníkom, aby boli pripravení na cestu. Majú mať opášané bedrá atď. – Pascha je z hebrejského slova pesach a značí „prechod“. Znamená, že Pán, keď prechádzal Egyptom a hubil prvorodených, popri izraelských domoch prešiel a ušetril ich od pohromy, pretože izraelské domy

boli označené baránkovou krvou. Neskoršie pascha značí nielen prechod, ale aj veľkonočného baránka a samotnú veľkonočnú slávnosť, Veľkú noc.

12, 15. Príkaz jesť za sedem dní nekvasené chleby má symbolický význam. Znamená nový život, očistený od kvasu hriechov (1 Kor 5, 8) a pripomína aj to, že Izraeliti narýchlo odišli z Egypta, keď už nemali kedy zaprávať na chlieb (Lv 23, 6; Nm 28, 7). „Vyhladený z Izraela“ znamená nie usmrtený, ale vyobcovaný spomedzi Izraelitov.

¹⁸ V prvom (mesiaci), od večera štrnásteho dňa tohto mesiaca budete jesť nekvasené chleby až do večera dvadsiateho prvého dňa tohto mesiaca. ¹⁹ Sedem dní sa nesmie nájsť vo vašich domoch kvas, lebo každý, kto bude jesť niečo kysnuté, bude z izraelskej pospolitosti vyhladený, či je cudzinec, alebo domorodec! ²⁰ Nesmiete jesť nič kysnuté! Vo všetkých vašich príbytkoch sa bude jesť len nekvasený chlieb.“

Ustanovenie sviatku Paschy. – ²¹ Tu Mojžiš zvolal všetkých starších Izraela a povedal im: „Vyberte sa a zaobstarajte si pre svojich príslušníkov baránka a obetujte paschu! ²² Do krvi, ktorá bude v miske, omočte zväzok yzopu a pomažte ňou obe veraje a vrchný prah! ²³ Nik z vás nech však nevychádza z dverí svojho domu až do rána. Pán bude totiž prechádzať a biť Egypťanov. Keď však uvidí krv na hornom prahu a na oboch verajach, Pán prejde popri domových dverách a nedovolí hubiteľovi vojsť do vašich domov a zabíjať. ²⁴ Zachovajte teda toto ustanovenie, lebo je to príkaz, ktorý platí pre teba a pre tvoje deti naveky! ²⁵ Aj potom, keď vojdete do krajiny, ktorú vám dá Pán, ako to prisľúbil, takto zachováajte tento zvyk! ²⁶ A keď sa vás opýtajú vaše deti: »Čo to máte za zvyk?«, ²⁷ vy odpoviete: »To je obetovanie paschy pre Pána, ktorý obišiel domy Izraelitov v Egypte, keď bil Egypťanov a keď naše domy ušetril.«“ Tu ľud padol na kolená a klaňal sa.

²⁸ A Izraeliti išli a urobili tak, ako Mojžišovi a Áronovi prikázal Pán. Tak urobili.

Smrť egypťských prvorodených. – ²⁹ O polnoci Pán pobil všetkých prvorodených v egypťskej krajine, od prvorodeného faraónovho, čo mal sedieť na jeho tróne, až po prvorodeného zajatca, čo bol v žalári, aj všetky prvorodené zvieratá. ³⁰ V tú noc vstal faraón i všetci jeho služobníci a všetci Egypťania a v Egypte nastal hrozný nárek, lebo nebolo domu, kde by nebolo mŕtveho. ³¹ A ešte v noci dal zavolať Mojžiša a Árona a povedal: „Vstávajte! Odíďte spomedzi môjho ľudu, ty aj Izraeliti, a chodte slúžiť Pánovi, ako

12

18

—

12

31

12, 22. Yzop, písaný prv aj hyzop, nie je obyčajný yzop (*Hyssopus officinalis*), ktorý nerastie v Palestíne, ale je to pyskatá rastlina, podobná rozkvitnutej chabzde. Chlpatými stonkami a vetvičkami pod kvetným kalichom môže nachytať hodne tekutiny. Rastie hojne

v Palestíne: na skalnatých miestach a na rovnej kamenistej streche orientálnych domčekov. Zväzok yzopových vetvičiek mohol nahradiť naše kropidlo. 12, 23. Hubiteľ je anjel, ktorý je nástrojom Božím, čo bude hubiť prvorodených.

ste si to žiadali! ³² Vezmite so sebou aj ovce a dobytok, ako ste si žiadali, a chodte! A vyproste aj pre mňa požehnanie!“ ³³ Egypťania tiež súrili, aby ľud čím skôr odišiel z krajiny, lebo vraveli: „Všetci pomrieme!“ ³⁴ Ľud si vzal cestu, prv ako vykyslo, dieže, zabalené do plášťov, na plecيا. ³⁵ Izraeliti sa zachovali aj podľa Mojžišovho návodu a vyžiadali si od Egypťanov strieborné a zlaté predmety i šatstvo. ³⁶ Pán však vzbudil voči ľudu priazeň Egypťanov, takže vyplnili ich žiadosť, a tak vydrancovali Egypťanov.

12 Izraeliti sa dávajú na pochod. – ³⁷ Nato sa Izraeliti pohli z Ramesesu do Sokotu, bolo ich asi šesťstotisíc pešo idúcich mužov, **32** okrem detí. ³⁸ S nimi šlo aj mnoho všelijakého ľudu, ovce a dobytok, — nesmierne veľké stáda. ³⁹ Z cesta, ktoré si vzali z Egypta, napiekli **12** nekvasených osúchov; cestu nemohlo vykysnúť, lebo ich hnali **51** z Egypta a nemohli sa dlho zdržiavať a pripraviť si jedlo na cestu. ⁴⁰ Izraeliti bývali v Egypte štyristotridsať rokov. ⁴¹ Po dokončení štyristotridsiatich rokov, práve v ten deň, odišli všetky Pánove voje z egyptskej krajiny. ⁴² Bola to noc bdenia, zasvätená Pánovi, keď ich vyviedol z Egypta. To je tá Pánova noc, ktorú majú bdením sláviť všetci Izraeliti z pokolenia na pokolenie.

Dodatky k predpisom o pasche. – ⁴³ Pán prikázal Mojžišovi a Áronovi: „Toto je predpis o pasche: Nijaký cudzinec z nej nesmie jesť. ⁴⁴ Každého kúpeného otroka obrež, len potom z nej môže jesť. ⁴⁵ Pristáhovaliec a nájomník z nej nesmú jesť. ⁴⁶ Musí sa zjesť v jednom a tom istom dome a nič z mäsa nesmieš vyniesť von z domu, ani mu nesmiete polámať nijakú kosť. ⁴⁷ Celá izraelská pospolitosť to bude tak robiť. ⁴⁸ Ak je pri tebe nejaký cudzinec a chcel by pre Pána zasvätiť paschu, tak sa musia dať všetci jeho príslušníci obrezať. Len potom sa môže priblížiť a sláviť ju a bude ako domorodec, ale neobrezaný z nej nesmie v nijakom prípade jesť. ⁴⁹ Ten istý zákon platí pre domorodcov i pre cudzincov, ktorí sa medzi vami zdržujú!“ ⁵⁰ A všetci Izraeliti urobili tak, ako Pán prikázal Mojžišovi a Áronovi. Tak urobili. ⁵¹ A v ten istý deň Pán vyviedol Izraelitov z egyptskej krajiny v zoradených zástupoch.

12, 37. „Šesťstotisíc mužov“ – tento nadsadený počet môže reprezentovať počet všetkého izraelského ľudu v čase, keď sa tento biblický text (jahvistický prameň – J) zrodil (roku 950 pred Kr.).

12, 38. Všetelijaký ľud – to sú príslušníci iných národov: Arabi, Hyksósovia atď., ktorí mali dobrú príležitosť odísť z Egypta (Nm 11, 4; Dt 29, 10).

13¹ Pán povedal Mojžišovi: ² „Zasväť mi všetko prvorodené, čo u Izraelitov otvára materské lono, či už u ľudí, alebo u dobytky! To bude moje.“

Zákon o nekvasenom chlebe. – ³ Mojžiš potom hovoril ľuďom: „Pamätajte na tento deň, v ktorý ste odišli z Egypta, z domu otroctva, keď vás Pán odtiaľ vyviedol mocnou rukou. Preto sa nesmie jesť nič kysnuté. ⁴ Dnes odchádzate, v mesiaci abíb. ⁵ Keď ťa Pán vovedie do krajiny Kanaánčanov, Hetejcov, Amorejčanov, Hevejcov a Jebujejcov, ktorú ti chce dať, ako to pod prisahou slúbil tvojim otcom, do krajiny, ktorá oplýva mliekom a medom, vtedy budeš zachovávať tento zvyk v tomto mesiaci. ⁶ Sedem dní budeš jesť nekvasené chleby a na siedmy deň bude Pánov sviatok. ⁷ Sedem dní sa budú jesť nekvasené chleby a nesmie byť nič kysnuté vidieť v celom tvojom okolí; kysnuté cesto sa nesmie nájsť u teba. ⁸ V ten deň povieš svojmu synovi: »To sa robí preto, čo pre mňa urobil Pán, keď som vyšiel z Egypta.« ⁹ A nech je to znamením na tvojej ruke a znakom medzi tvojimi očami, aby bol v твоjich ústach Pánov zákon, lebo Pán ťa mocnou rukou vyviedol z Egypta. ¹⁰ A tento predpis budeš zachovávať rok čo rok v určený čas.

Zákon o prvorodených. – ¹¹ Keď ťa Pán vovedie do krajiny Kanaánčanov, ako odprisahal tvojim otcom, a keď ti ju dá, ¹² všetko, čo otvára materské lono, odstúpiš Pánovi. Čo bude prvorodené medzi tvojimi zvieratami a čo bude mužského pohlavia, všetko bude patriť Pánovi. ¹³ Prvorodeného osla zameníš ovcou, ak ho nezameníš, zabiješ ho. Každého prvorodeného zo svojich detí vykúpiš. ¹⁴ A keď sa ťa v budúcnosti tvoj syn opýta: »Čo to znamená?«, odpovieš mu: »Pán nás silnou rukou vyviedol z Egypta, z domu otroctva. ¹⁵ Keďže sa faraón zdráhal prepustiť nás, Pán pobil všetko prvorodené v egyptskej krajine, od prvorodeného u ľudí až po prvorodené z dobytky. Preto teraz obetujem Pánovi všetko, čo otvára materské lono, ak je mužského pohlavia, a vykupujem každého svojho prvorodeného

13

1

13

15

13, 2. Zasväťte mi, oddelte mi, pre mňa určite ako vec posvätnú všetko prvorodené, čo u Izraelitov otvára materské lono. Prvorodení z ľudí (mužského pohlavia) mali slúžiť Bohu ako kňazi, neskoršie však na túto

hodnosť bol určený Léviho kmeň. Predpis nesúvisí s Paschou, ale so smrťou egyptských prvorodených. 13, 13. Osol bol zvieratom nečistým; nebolo dovolené obetovať nečisté zvieratá.

syna.« ¹⁶ A nech je to znamením na tvojej ruke a znakom medzi tvojimi očami, lebo silnou rukou nás Pán vyviedol z Egypta.“

POCHOD IZRAELITOV K VRCHU SINAJ, 13, 17 – 18, 27

Cesta zo Sokotu do Etamu. – ¹⁷ Keď teda faraón prepustil ľud, Boh ho nevedol po ceste cez fílištínsku krajinu – hoci bola najkratšia –, lebo Boh povedal: „Aby ľud azda neolutoval, keby videl pred sebou boj, a aby sa potom nevrátil do Egypta!“ ¹⁸ Preto Boh viedol ľud okľukou, cestou po púšti popri Červenom mori. Izraeliti vyšli z Egypta v bojovej zostave. ¹⁹ Mojžiš vzal so sebou aj Jozefove kosti. On dal totiž Izraelitom slávnostne prisahať: „Pán sa vás istotne ujme. Potom odnesie odtiaľto moje kosti so sebou.“ ²⁰ Keď odišli zo Sokotu, utáborili sa v Etame, na okraji púšte. ²¹ Pán šiel pred nimi cez deň v oblačnom stĺpe, aby im ukazoval cestu, v noci zasa v ohnivom stĺpe, aby im svietil, takže mohli dňom i nocou putovať. ²² A nikdy nezmizol oblačný stĺp cez deň, ani ohnivý stĺp v noci spopred ľudu.

14 Od Etamu k Červenému moru. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi. ² „Rozkáž Izraelitom zmeniť smer a utáboriť sa pri Pihachirote medzi Magdolom a morom! Naproti Belsefonu sa utáboríte, pri mori! ³ Faraón si bude totiž myslieť o Izraelitoch: Iste poblúdili v kraji, púšť ich má v objatí! ⁴ A ja opäť zatvrdím faraónovo srdce, a bude sa hnať za vami. Potom faraónovi a všetkému jeho vojsku ukážem svoju moc a Egyptania spoznajú, že ja som Pán!“ A urobili tak.

⁵ Keď egyptskému kráľovi oznámili, že ľud utiekol, zmýšľanie faraóna i jeho služobníkov sa obrátilo proti ľudu a vraveli: „Čo sme to len urobili, že sme prepustili Izraelitov zo svojich služieb?!“

⁶ I dal zapriať do svojho voza a svoj (bojový) ľud vzal so sebou,

13, 16. Porov. v. 9. Po návrate z babylonského zajatia Židia vkladali slová v. 1–10 a 11–16 ako i Dt 6, 4–9 a Dt 11, 13–21 do kožených schránok a priväzovali si ich na čelo a na ľavú ruku remienkami. Tieto modlitebné remienky, zvané tefillin, sa spomínajú v Mt 23, 5. 13, 17. Tu sa začína vlastný exodus, cesta Božieho ľudu z egyptského otroctva po púšti do zaslúbenej zeme. Kresťanská tradícia v ňom vidí predobraz cesty,

ktorou sa uberá Cirkev (alebo veriaci duša) púšťou života k blaženej večnosti.

13, 19. Pozri Gn 50, 24.

13, 21–22. Oblačný stĺp a ohňový stĺp je jedným a tým istým javom (14, 24). Cez deň bol tmavý a v noci svietil. Prostredníctvom tohto stĺpa Boh ukazuje, že je prítomný medzi svojím ľudom a že ich aj vedie a určuje im cestu.

⁷ šesťsto vybraných vozov s inými egyptskými vozmi a na každom z nich udatných bojovníkov. ⁸ Pán zatvrdil srdce egyptského kráľa, faraóna, takže sa pustil za Izraelitmi, hoci Izraeliti odišli pod ochranou zdvihnutej ruky. ⁹ Egyptania sa hnali za nimi a všetky faraónove vozy a záprahy s vojskom ich zastihli, keď táborili pri mori pri Pihachirote naproti Belsefonu. ¹⁰ Keď sa faraón približoval, Izraeliti zdvihli oči a videli, že Egyptania tiahnu za nimi. Tu sa ich zmocnil veľký strach a volali k Pánovi. ¹¹ A Mojžišovi vraveli: „Či nebolo v Egypte hrobov, keď si nás zobral so sebou umrieť na púšti?! Čo si nám to urobil, že si nás vyviedol z Egypta? ¹² Nehovorili sme ti o tom v Egypte, keď sme ti vraveli: »Nechaj nás na pokoji, budeme slúžiť Egyptanom!« Ved' lepšie by nám bolo slúžiť v Egypte, ako zomrieť na púšti!“ ¹³ Tu Mojžiš povedal ľudu: „Nebojte sa! Len vytrvajte a uvidíte Pánovu záchranu, ktorú dnes uskutoční pre vás. Lebo ako dnes vidíte Egyptanov, tak ich už neuvidíte naveky. ¹⁴ Pán bude za vás bojovať, vy sa budete len diviť.“

14

7

14

21

Záchrana Izraelitov. – ¹⁵ A Pán povedal Mojžišovi: „Čo voláš ku mne? Rozkáž Izraelitom, aby sa pohli! ¹⁶ Zdvihni svoju palicu a vystri ruku nad more a rozdeľ ho, aby Izraeliti mohli prejsť stredom mora po suchu! ¹⁷ Ja však zatvrdím srdce Egyptanov, aby sa hnali za vami. A tak ukážem svoju moc na faraónovi a na celom jeho vojsku, na jeho vozoch a na jeho záprahoch, ¹⁸ aby Egyptania poznali, že ja som Pán, keď ukážem na faraónovi, na jeho vozoch a na jeho záprahoch svoju moc.“ ¹⁹ Nato Boží anjel zmenil svoje miesto. Predtým šiel pred izraelskými vojmi a teraz sa odobral za ne. Aj oblačný stĺp zmenil svoje miesto spopred nich a postavil sa za nich. ²⁰ Takto sa dostal medzi egyptské vojsko a medzi izraelské vojsko. A oblak bol na jednej strane temný, na druhej osvetľoval noc, a tak sa celú noc nedalo k tamtým priblížiť.

Skaza Egyptanov. – ²¹ Mojžiš však vystrel ruku nad more a Pán ho celú noc prudkým východným vetrom rozháňal a more vysušil.

14, 15 – 31. Pri prechode cez Červené more ide o dva zázraky. More sa rozdeľuje na vystretie Mojžišovej ruky, ako to Boh prisľúbil, a poskytuje prechod suchou nohou po dne mora vtedy, keď to Izraeliti najviac potrebujú. A keď sa Egyptania pustia stredom mora za

Izraelitmi, more sa na Mojžišov pokyn vracia späť. – Kresťanská tradícia vidí v tomto zázraku predobraz spásy a najmä krstu. Na viac ako dvadsiatich miestach Písma sa spomína na tento príbeh (Joz 4, 22 – 24; Múd 19, 17; Iz 43, 16 n.; Ž 78, 13; 105, 37; 114 atď.).

Takto sa voda rozdelila ²² a Izraeliti prešli stredom mora po suchu, kým vody boli pre nich ako múr na ich pravici a ľavici.

²³ Egypťania ich však prenasledovali a všetky faraónove kone, vozy a záprahy pustili sa za nimi doprostred mora. ²⁴ V čase rannej stráže Pán hľadel v ohňovom a oblačnom stĺpe na Egypťanov a egyptské vojsko uviedol do zmätku. ²⁵ Spôsobil tiež, že im kolesá z vozov odpadávali a že len s ťažkosťou mohli napredovať. Tu Egypťania vraveli: „Utekajme pred Izraelitmi! Veď Pán bojuje za nich proti Egypťanom!“ ²⁶ A Pán povedal Mojžišovi: „Vystri ruku nad more, aby sa vody zliali na Egypťanov, na ich vozy a na ich záprahy!“ ²⁷ I vystrel Mojžiš ruku nad more a more sa za rána vrátilo na svoje pôvodné miesto, a pretože Egypťania utekali práve proti nemu, Pán tak zahnal Egypťanov doprostred mora. ²⁸ Vody sa vrátili späť a zavalili vozy, záprahy a všetky faraónove vojská, ktoré sa za nimi pustili do mora. Nezostal z nich ani len jeden. ²⁹ Izraeliti však po suchu prešli stredom mora, kým vody po ich pravici a ľavici stáli ako múr. ³⁰ Takto Pán v ten deň vyslobodil Izrael z rúk Egypťanov a Izrael videl mŕtvych Egypťanov ležať na morskom pobreží. ³¹ Izrael teda videl veľký zázrak, ktorý Pán urobil na Egypťanoch. Ľud sa bál Pána a dôveroval Pánovi i jeho služobníkovi Mojžišovi.

15 Víťazná pieseň. – ¹ Vtedy Mojžiš a Izraeliti zaspievali Pánovi túto pieseň:

„Spievať budem Pánovi,
lebo vznešený, slávne vznešený je:
koňa i povoz zmietol do mora.

² Moja sila a moja udatnosť je Pán
a stal sa mi spásou.
Toto je môj Boh, budem ho velebiť,
Boh môjho otca, budem ho chváliť.

14, 24. Ranná stráž – Židia až do rímskych čias rozdeľovali noc na tri čiastky (vigilie – stráže); prvá stráž bola podľa nášho času od 6. hodiny večer až do 10. nočnej, druhá stráž od 10. do 2. hodiny po polnoci a tretia od 2. do 6. hodiny ráno.

15, 1. V piesni Boží ľud ďakuje Bohu za poskytnutú

ochranu a pomoc pri prechode cez Červené more a celá pieseň nabáda Izraelitov k dôvere voči Bohu v každom čase. Táto Mojžišova pieseň mala veľký vplyv na neskoršiu izraelskú poéziu (Ž 77, 17 – 21; Iz 12, 1 n.; 43, 16; 51, 10; Múd 10, 21; Zjv 15, 2. 3).

- 3 Pán je bojovník,
Pán je jeho meno.
- 4 Faraónove vozy a jeho vojsko zmietol do mora
a jeho vyberaní vodcovia sa potopili v Červenom
mori.
- 5 Vlny ich pokryli,
klesli sťa kameň do hlbín.
- 6 Tvoja pravica, Pane, čo vynikáš mocou,
tvoja pravica, Pane, nepriateľa zasiahla. 15
- 7 Svojou nesmiernou vznešenosťou 3
zničil si svojich protivníkov,
vyslal si svoj hnev, čo ich strávil sťa plevu. 15
- 8 Dychom tvojho rozhorčenia nahromadili sa vody, 15
prúdy ako hrádza stáli,
nakopili sa vprostred mora vlny.
- 9 Nepriateľ si povedal: »Zaútočím, dochytím,
rozdelim korisť, uhasí sa moje zúrenie.
Vytasím svoj meč,
zmocní sa ich moja ruka.«
- 10 Zadul si svojím vetrom: pokrylo ich more,
potopili sa sťa olovo
vo vodách búrlivých.
- 11 Kto je rovný tebe medzi bohmi, Pane,
kto je rovný tebe, čo vynikáš svätosťou?
Si hrozný v pochvalných činoch a robíš zázraky.
- 12 Vystrel si svoju pravicu
a zem ich prehltla.
- 13 Vo svojej priazni si viedol ľud, čo si vykúpil,
svojou silou si ho viedol
k svojmu svätému príbytku.
- 14 Dupočuli sa národy a zhrozili sa:
obyvateľov Filištínska pochytila hrôza.
- 15 Vtedy sa preľakli kniežatá Edomu,
vojvodcov moabských prenikol strach.
Strpli kanaánski obyvatelia všetci,

16 doľahla na nich úzkosť a strach:
pre silu tvojho ramena
stuhli na kameň.

Tak prechádzal tvoj ľud, Pane,
tak prechádzal ľud, ktorý si si prisvojil.

15 17 Voviedol si ich a osadil si ich
16 na svojom vlastnom vrchu,
— na mieste, ktoré si prichystal za bývanie sebe,
15 Pane,
25 vo svätyni, ktorej základy kládli tvoje ruky.
18 Pán bude kralovať naveky a navždy!“

19 Keď teda faraónove kone s vozmi a záprahmi vošli do mora, Pán dal morským vodám privaliť sa na nich, kým Izraeliti prešli stredom mora po suchu.

20 Aj Áronova sestra, prorokyňa Mária, vzala do rúk bubienok a všetky ženy išli za ňou s bubienkami a s tancom. 21 Mária im pedspevovala:

„Spievajte Pánovi,
lebo je veľmi vznešený!
Koňa i pohoniča
hodil do mora.“

Od Červeného mora do Máry a Elimu. – 22 Potom sa Mojžiš s Izraelom pohol od Červeného mora a tiahli cez púšť Súr. Tri dni šli po púšti a nenašli vodu. 23 Došli do Máry, ale vodu z Máry piť nemohli, lebo bola horká. Preto sa aj volá Mára (Horkosť). 24 A ľud reptal proti Mojžišovi: „Čo budeme piť?“ 25 On volal

15, 17. Zrejme ide o vrch Sion v Jeruzaleme. Podľa toho by pieseň dostala dnešnú podobu pri bohoslužbe v jeruzalemskom chráme.

15, 20. Meno Mária pochádza najskôr z egyptského „meri jám“ – milovaná od Pána. Iné významy slova mohli byť: kvapka mora, hviezda morská, horské more, pani, tučná, krásna atď. Mária sa volá prorokyniou,

lebo mala vedúci zástoj pri oslave Pána (Nm 12, 2).

15, 22. Pozri Gn 16, 7; 20, 1; 25, 18. Púšť Súr sa neskoršie volá Etam (Nm 33, 8).

15, 23. Mára pravdepodobne je dnešný Ain Hawára, 110 km od miesta, kde Izraeliti prešli cez Červené more. Voda prameňa je horká a je skoro zanesený pieskom. Mára = horký prameň.

k Pánovi a Pán mu ukázal drevo, a keď ho hodil do vody, vody zosladli. Tam im dal zákon a právo a tam ich podrobil skúške.
²⁶ A povedal: „Ak budeš počúvať hlas Pána, svojho Boha, a budeš robiť to, čo je v jeho očiach správne, a poslúchneš všetky jeho rozkazy a zachováš všetky jeho ustanovenia, potom ťa nezastihnem takými biedami, akými som postihol Egypťanov, lebo ja, Pán, som tvoj lekár.“
²⁷ Nato prišli do Elimu, kde bolo dvanásť vodných prameňov a sedem paliem. Tam sa teda utáborili pri vode.

15

26

—

16

12

16 Pokrm Izraelitov na púšti – prepelice a manna. – ¹ Keď sa pohli z Elimu, prišla celá izraelská pospolitosť na púšť Sin, ktorá je medzi Elimom a Sinajom, v pätnásty deň druhého mesiaca po svojom východe z Egypta. ² A celá izraelská pospolitosť reptala proti Mojžišovi a Áronovi na púšti. ³ Izraeliti im vraveli: „Bár by sme boli pomreli Pánovou rukou v Egypte, keď sme sedávali nad hrncami mäsa a mohli sa najesť chleba dosýta! Veď vy ste nás vyviedli na túto púšť, aby ste zahubili celú túto spoločnosť hladom!“
⁴ Vtedy Pán hovoril Mojžišovi: „Hľa, ja vám dám padať chlieb z neba! Ľud nech potom vychádza a nech si zbiera, koľko bude potrebovať na deň! Týmto ho chcem podrobiť skúške, či bude kráčať podľa môjho zákona, alebo nie.“
⁵ V šiesty deň však nech odložia z toho, čo donesú: bude toho dvakrát toľko, ako zbierajú každý deň.“
⁶ Mojžiš a Áron povedali všetkým Izraelitom: „Večer teda spoznáte, že Pán nás vyviedol z egyptskej krajiny. ⁷ Ráno zasa uvidíte Pánovu slávu, lebo on počul vaše reptanie proti Pánovi: veď čože sme my, že ste proti nám reptali?!“
⁸ A Mojžiš dodal: „V tom, že vám Pán dá večer jesť mäso a ráno chlieb na nasýtenie, (spoznáte), že Pán počul vaše reptanie, ktorým ste sa ozvali proti nemu. Lebo čože sme my? Nie proti nám ste reptali, ale proti Pánovi!“
⁹ Aj Áronovi povedal Mojžiš: „Povedz celej pospolitosti Izraelitov: »Predstúpte pred Pána, lebo počul vaše reptanie!«“
¹⁰ Keď to Áron oznámil celej pospolitosti Izraelitov, oni sa dívali na púšť a tu sa zjavila Pánova sláva v oblaku!

¹¹ A Pán povedal Mojžišovi: ¹² „Počul som reptanie Izraelitov. Povedz im: »V predvečer budete jesť mäso a ráno sa nasýtite chlebom, aby

ste poznali, že ja som Pán, váš Boh!“¹³ A naozaj, večer prileteli prepelice a pokryli táborište. Ráno zasa bola okolo tábora napadaná rosa,¹⁴ a keď sa napadaná rosa vyparila, na povrchu púšte bolo čosi jemné, zrnité, jemné sťa srieň na zemi.¹⁵ Keď to Izraeliti zočili, vzájomne si vraveli: „Čo je to!“ Nevedeli totiž, čo by to mohlo byť. Vtedy im Mojžiš povedal: „To je chlieb, ktorý vám dáva Pán jesť.“¹⁶ Toto je to, z čoho vám Pán prikazuje nazbierať podľa toho, koľko každý zje, gomer na každú hlavu; podľa počtu vašich duší si naberte, každý pre príslušníkov svojho stanu!“¹⁶

¹³ Izraeliti robili tak a nazbierali jedni menej, iní viac.¹⁸ Potom to odmerali na gomer, a tu ten, kto viac doniesol, nemal prebytok, a zasa ten, kto menej doniesol, nemal nedostatok. Každý si nazbieral toľko, koľko mohol zjesť.¹⁹ A Mojžiš im povedal: „Nech z toho nik nenecháva nič na ráno!“²⁰ Oni však nepočúvali Mojžiša a niektorí si z toho nechali (časť) až do druhého rána. Ale skazilo sa to, ukázali sa červy a zapáchalo to. Mojžiš sa preto na nich rozhneval.²¹ Tak zbierali ráno čo ráno, každý podľa toho, koľko zjedol. Keď však začalo hriať slnko, rozpúšťalo sa to.

²² V šiesty deň však nazbierali dvakrát toľko jedla, dva gomery na osobu. Tu prišli všetky kniežatá pospolitosti a hlásili to Mojžišovi.²³ A on im povedal: „To je to, čo prikázal Pán: Zajtra je deň odpočinku, svätá sobota Pánova. Čo máte upiecť, upečte, a čo mienite uvariť, uvarte! Ostatné, čo zostane, odložte a uschovajte na zajtra.“²⁴ Odložili si teda na zajtra, ako prikázal Mojžiš, a nezosmrdelo sa to, ani červy v tom neboli.²⁵ A Mojžiš povedal: „Dnes jedzte to, lebo dnes je Pánova sobota, dnes nenájdete vonku nič.“²⁶ Šesť

16, 13 - 15. Prepelice sú sťahovavé vtáky a aj dnes vo veľkých húfoch prilietajú z Európy na Sinajský polostrov. Po prelete ponad Stredozemné more sú unavené a ľahko sa dajú chytiť. Egypťania ich mäso solili a odkladali. Zážrak s prepelicami je však v tom, že doleteli vtedy, keď boli potrebné, a v tom čase, na ktorý ich Mojžiš predpovedal. – Ráno bola nad zemou hmla a zahalovala napadnutú mannu. Keď hmla zmizla, s rosou sa objavila na zemi aj manna. „Čo je to“, hebrejsky „man hú“ alebo aj „je to manna“? Často sa kladie otázka, či príhoda s mannou dá sa vysvetliť prirodzeným spôsobom, alebo či ide o mimoprirodňý jav. Táto otázka vznikla zo skutočnosti, že na Sinajskom polostrove a inde jestvuje krovie, ktoré Arabi volajú tarfa a botanici Tamarix mannifera. Žije na ňom hmyz

(Trabutina mannipara a Najacoccus serpentinus minor), ktorý vylučuje hmotu veľkosti špendlíkovej hlavičky. Jednotlivé guľky sa však spájajú na listoch a kónárnikoch a na zem padajú vo veľkosti jadra lieskovca. Zbierajú sa za rána a pred večerom. Táto prirodzená manna sa však vyskytuje len od mája do augusta a viac jej býva, keď rok je vlhký. Dnes sa jej nazbiera do roka na Sinajskom polostrove najviac 300 kg. Používa sa ako liečivo alebo ako príkrm k chlebu.

Mojžiš zreteľne považoval biblickú mannu za čosi mimoriadne, za „chlieb z neba“. Pre kresťanskú tradíciu je predobrazom Eucharistie, duchovného pokrmu Cirkvi, pravého Izraela, na ceste do nebeskej vlasti.

16, 16. Gomer je nádoba egyptského pôvodu, merajúca tri a pol litra.

dní to môžete zbierať, v siedmy deň však je sobota, v ten deň toho nebude.“ ²⁷ Keď potom v siedmy deň poniektorí vyšli zbierať, našli nič. ²⁸ A Pán povedal Mojžišovi: „Ako dlho sa budete zdráhať zachovávať moje príkazy a zákony? ²⁹ Hľadte, veď Pán vám dal sobotu! Preto v šiesty deň vám dáva jedlo na dva dni. V sobotu nech každý zostane doma! ³⁰ Nech v siedmy deň nik nevychádza zo svojho miesta!“ ³¹ A ľud slávil v siedmy deň sobotu. Izraeliti nazvali to (jedlo) mannou. Bolo biele ako koriandrové semiačko a jeho chuť bola ako chuť medového koláča.

16

27

—

17

6

Odloženie manny na pamiatku a padanie manny počas putovania na púšti. – ³² Nato Mojžiš povedal: „Toto prikazuje Pán: Naplňte tým jeden gomer, nech sa to zachová pre budúce pokolenia, aby videli, aký chlieb som vám dával jesť na púšti, keď som vás vyviedol z egyptskej krajiny.“ ³³ A Mojžiš povedal Áronovi: „Vezmi nádobu a nasyp do nej plný gomer manny, a ulož ju pred Pánom, aby sa zachovala pre vaše pokolenia!“ ³⁴ Ako Pán prikázal Mojžišovi, Áron to položil pred svedectvo, aby sa to zachovalo. ³⁵ A Izraeliti jedli mannu štyridsať rokov, kým neprišli do obývanej krajiny. Jedli mannu, do kiaľ neprišli k hraniciam krajiny Kanaán. ³⁶ Gomer je desatina efy.

17 Z púšte Sin do Rafidim. – ¹ Potom na Pánov rozkaz tiahla celá izraelská pospolitosť po svojich stanoviskách z púšte Sin a utáborila sa v Rafidim, kde nebolo vody na pitie pre ľud. ² A ľud doliehal na Mojžiša a vravel: „Daj nám vodu na pitie!“ Ale Mojžiš im odvetil: „Prečo sa vadíte so mnou a prečo pokúšate Pána?“ ³ Ale ľud, ktorý tam dychtil po vode, reptal proti Mojžišovi a vravel: „Načo si nás len vyviedol z Egypta?! Vari na to, aby si mňa, moje deti a môj dobytok umoril smädom?“ ⁴ Tu Mojžiš volal k Pánovi: „Čo si počnem s týmito ľuďmi?! Len trošku a ukameňovali by ma!“ ⁵ Pán odpovedal Mojžišovi: „Predstúp pred ľud, zober si niektorých starších z Izraela, do ruky si vezmi svoju palicu, ktorou si udieral Níl, a choď! ⁶ Hľa, ja tam budem stáť pred tebou na skale, na

16, 33 – 34. V Šalamúnových časoch manna už nebola vo svätyni (1 Kr 8, 9). Mojžiš mal položiť mannu pred svedectvo, čiže pred Zákon, pred dve kamenné tabule, na ktorých bolo Desatoro. V tomto prípade Mojžiš mohol uskutočniť Pánov príkaz len po vyhovení svätostánku.

16, 36. Efa má 36 litrov.

17, 1. Rafidim sa považuje za totožné s údolím Feiranským, kde je veľká oáza. Iní však dávajú prednosť rovine Er-Raha, ktorá sa rozkladá pred severozápadným výbežkom stredného chrbáta Sinajského horstva, na úpätí Džebel Músa (Mojžišova hora).

Horebe! Udri potom na skalú, vytečie z nej voda a ľud bude môcť piť.“ A Mojžiš urobil tak pred staršími Izraela. ⁷ Potom nazval to miesto Massa a Meríba, lebo Izraeliti sa tam vadili a pokúšali Pána, keď vraveli: „Je teda Pán medzi nami, alebo nie?“

Vítazstvo nad Amalekitmi. – ⁸ Tu prišiel Amalek a pri Rafidim napadol Izrael. ⁹ Vtedy Mojžiš povedal Jozuemu: „Vyber nám mužov a choď bojovať s Amalekom! Ja budem stáť na končiari vrchu s Božou palicou v ruke.“ ¹⁰ A Jozue urobil, ako mu uložil Mojžiš, a dal sa do boja s Amalekom. Mojžiš, Áron a Hur vystúpili na končiar vrchu. ¹¹ A kým mal Mojžiš zdvihnuté ruky, víťazil Izrael, len čo ruky spustil, víťazil Amalek. ¹² Ale Mojžišovi ruky oťaželi. Tu vzali kameň a podložili mu ho, a on si naň sadol. Áron a Hur mu ruky podopierali jeden z jednej a druhý z druhej strany, a tak zostali jeho ruky v rovnakej polohe až do západu slnka. ¹³ A Jozue porazil Amaleka a jeho ľud ostrým meča.

¹⁴ Pán potom prikázal Mojžišovi: „Zapíš to na pamiatku do knihy a vštep Jozuemu do uší, že (aj) pamiatku na Amaleka úplne vytriem spod neba.“ ¹⁵ Nato Mojžiš postavil oltár a nazval ho Pán je moja zástava. ¹⁶ Povedal: „Ruky hore k Pánovmu trónu! Pán je v boji proti Amalekovi z pokolenia na pokolenie.“

18 Jetrova návšteva. – ¹ Keď Mojžišov test, madiánsky kňaz Jetro, počul, čo všetko Boh urobil Mojžišovi a jeho ľudu, Izraelu, že totiž vyviedol Izraelitov z Egypta, ² vzal Mojžišov test Jetro Mojžišovu ženu Seforu, ktorú on poslal späť, ³ a s ňou oboch synov. Jeden z nich mal meno Gerson, lebo povedal: „Som prišielcom v cudzej krajine,“ ⁴ druhý sa volal Eliezer, lebo povedal: „Boh môjho otca bol mojou pomocou a vyslobodil ma od faraónovho meča.“ ⁵ A Jetro prišiel s jeho synmi a s jeho ženou k Mojžišovi na púšť, kde on táboril pri Božom vrchu. ⁶ Keď odkázal Mojžišovi: „Ja, tvoj test Jetro, idem k tebe s tvojou ženou a obaja jej synovia

17, 7. Massah, pokúšanie, Meribah, vadenie.

17, 8. O Amalekitoch pozri Gn 14, 7; pozn. Nm 24, 20. Amalekiti obývali severnú časť Sinajského polostrova a južný kraj Kanaánu. Skutočnosť, že sa teraz nachádzajú na juhu Sinajského polostrova, sa dá vari vysvetliť tým, že hľadali pastvu na vyššie položených stráňach Sinajských vrchov. Možno je aj to, že nejaký kmeň sa usadil hodne južnejšie od ostatných.

17, 10. Hur bol Kalebovým synom, teda potomkom Júdovým (1 Krn 2, 18–20).

17, 14. Porov. Dt 25, 19; 1 Sam 15, 3; 27, 8 atď.

18, 2. Jediná zmienka, že Mojžiš zanechal svoju ženu a deti u svojho testa, keď odchádzal do Egypta (4, 20). O Jetrovi pozri 2, 18; 3, 1.

18, 5. Boží vrch – Sinaj – Horeb (3, 1).

- s ňou,“ ⁷ vybral sa Mojžiš a šiel svojmu testšovi naproti, poklonil sa mu a pobožkal ho. Potom sa vypytovali jeden druhého, ako sa majú, a vošli do stanu. ⁸ Potom Mojžiš rozprával svojmu testšovi, čo Pán urobil faraónovi a Egyptanom pre Izrael, o všetkých strastiach, ktoré ich cestou zastihli, a (ako) ich Pán zachránil. ⁹ A Jetro sa tešil zo všetkého dobrého, čo Pán urobil Izraelu, keď ho vyslobodil z ruky Egyptanov. ¹⁰ Jetro povedal: „Nech je zvelebený Pán, ktorý vás vyslobodil z rúk Egyptanov a faraóna. ¹¹ Teraz už viem, že Pán je väčší ako všetci bohovia. To sa stalo preto, že sa vynášali nad vás.“ 18
- ¹² Potom Mojžišov testš Jetro obetoval Bohu zápalnú a krvavú obeť a Áron so všetkými staršími Izraela prišli, aby boli s Mojžišovým testšom pred Bohom prítomní na obetnej hostine. 7
—
18
- Ustanovenie sudcov.** – ¹³ Na druhý deň sa Mojžiš posadil a súdil ľud, ktorý k nemu prichodil od rána až do večera. ¹⁴ Keď Mojžišov testš videl, čo všetko robí pre ľud, povedal: „Čo to ty všetko robíš pre ľud?! Prečo zasadáš (na súd) sám a všetok ľud ťa od rána do večera obklopuje?“ ¹⁵ Mojžiš odvetil svojmu testšovi: „Preto, že ľud prichádza ku mne, aby si vyžiadal Boží rozsudok. ¹⁶ Keď sa medzi nimi vyskytne spor, prichádzajú ku mne, aby som rozhodol medzi stránkami a oznamoval im Božie predpisy a zákony.“ ¹⁷ Mojžišov testš mu povedal: „To nie je dobre, ako to robíš! ¹⁸ Takto celkom vysiliš seba aj tento ľud, ktorý je pri tebe. Veď táto vec je ťažká pre teba, sám (jediný) ju nebudeš môcť konať. ¹⁹ Počúvni teraz môj hlas, dám ti radu a Pán bude s tebou: Ty buď zástupcom ľudu pred Bohom a ty prednášaj jeho záležitosti Bohu! ²⁰ Poučuj ich o ustanoveniach a zákonoch a uč ich ceste, po ktorej majú kráčať, a činom, ktoré majú konať. ²¹ Vyhliadni si však spomedzi všetkého ľudu schopných, bohabojných mužov, mužov dôveryhodných a nezištných, a ustanov ich za tisícnikov, stotníkov, päťdesiatnikov a desiatnikov. ²² Oni nech súdia ľud v každý čas a to tak, že vážnejšie prípady prednesú tebe a všetky menšie veci rozsúdia sami. Uľahči si a oni nech ponesú zodpovednosť s tebou. ²³ Ak to urobíš takto a ak ti to Boh dovolí, tak obstojíš; a všetok tento ľud bude sa vracáť domov spokojný.“ 25
- ²⁴ Mojžiš počúvol slová svojho testša a urobil všetko, čo mu poradil.
- ²⁵ Mojžiš teda vyvolil z celého Izraela schopných mužov a ustanovil ich za predákov nad ľuďom, za tisícnikov, stotníkov, päťdesiatnikov

a desiatnikov. ²⁶ A oni súdili ľud v každom čase, len ťažšie prípady prednášali Mojžišovi, o všetkých menších rozhodovali však sami. ²⁷ Potom Mojžiš vyprevadil svojho testu a on odišiel do svojho kraja.

Uzavretie zmluvy a vyhlásenie zákonov na Sinaji, 19 - 40

19 **Príprava ľudu na zmluvu.** – ¹ V tretí mesiac po odchode Izraelitov z Egypta, v ten istý deň, prišli na Sinajskú púšť. ² Keď odtiahli z Rafidim, prišli na Sinajskú púšť a utáborili sa na púšti; tam naproti vrchu táboril Izrael. ³ Potom Mojžiš vystúpil k Bohu. Tu Pán na neho zavolať z vrchu: „Toto povieš Jakubovmu domu a zvestuješ Izraelitom: ⁴ »Vy sami ste videli, čo som urobil Egyptanom a ako som vás niesol na orľích krídlach a priviedol sem k sebe. ⁵ Ak teraz budete poslúchať môj hlas a ak zachováte moju zmluvu, tak mi budete medzi všetkými národmi zvláštnym majetkom – veď mne patrí celá zem – ⁶ a budete mi kráľovským kňazstvom a svätým národom!« Toto sú slová, ktoré máš predniesť Izraelitom.“ ⁷ Mojžiš šiel, zvolal starších ľudu a oznámil im všetky slová, ktoré mu prikázal Pán. ⁸ A ľud jednomyselne odpovedal: „Budeme robiť všetko, čo hovoril Pán.“ Potom Mojžiš tlmočil slová ľudu Pánovi. ⁹ A Pán opäť hovoril Mojžišovi: „Hľa, ja prídem k tebe v hustom mraku, aby ľud počul, keď sa s tebou rozprávam, a aby ti veril naveky.“ Mojžiš oznámil slová ľudu Pánovi. ¹⁰ A Pán povedal Mojžišovi: „Choď k ľudu a postaraj sa o ich posvätenie dnes a zajtra! Aj šaty nech si vyperú. ¹¹ Nech sa pripravia na tretí deň, lebo na tretí deň zostúpi Pán pred očami všetkého ľudu na vrch Sinaj. ¹² Vyznač ľudu hranice dookola a prikáž: »Neopovážte sa vystúpiť na vrch alebo

19, 1 – 2. Sinajská púšť je rovina Sebaje na juh od Sinaja. Sinajské pohorie leží na juhu Sinajského polostrova a delí sa na skupinu vrchov západných, El-Homr, východných, Džebel ed-Deir, a stredných, Sinaj alebo Horeb. Dnes sa mienky rozchádzajú, či vrch, na ktorom Mojžiš dostáva kamenné dosky, je severný vrch Sinaja Rás-es-Safsaf (2 114 m) alebo najvyšší vrch na juhu Sinaja, Džebel Músa (2 244 m). Väčšia časť autorov považuje za vrch zákona najvyšší vrch Džebel Músa.

19, 5 – 6. Boh ponúka Izraelitom svoju zmluvu, ktorou

si chce vyvolený ľud pripútať k sebe. Izraeliti sa majú slobodne rozhodnúť pre túto zmluvu. Tento moment je v dejinách spásy význačný a prevyšuje ho len Ježišova dobrovoľná smrť na kríži, keď Spasiteľ sveta uzaviera novú zmluvu s tými, ktorí budú jeho krvou vykúpení a spasení.

19, 7. Starší ľudu nie vekom (porov. 3, 16).

19, 10. Ľud sa mal celkom zasvätiť pravému Bohu. Vonkajšie očisťovanie bolo len znakom vnútornej čistoty duše.

dotknúť sa jeho úpätia! Každý, kto sa dotkne vrchu, naisto zomrie!«
¹³ Takého sa však nesmie dotknúť ruka, nech je ukameňovaný alebo
 šípom zastrelený. Ani človek, ani zviera nesmie ostať nažive! Keď
 zaznie roh, nech vystúpia na vrch.“ ¹⁴ Nato Mojžiš zostúpil z vrchu
 k ľudu a posvätil ho a oni si oprali odev. ¹⁵ A ľudu prikázal: „Budte
 pripravení na tretí deň! Nedotýkajte sa nijakej ženy!“

Boh sa zjavuje na Sinaji. – ¹⁶ Keď nastal tretí deň, začalo za rána
 hrmieť a blýskať sa. Hustý mrak zakrýval vrch a silno zaznieval
 zvuk rohu. I chvel sa strachom všetok ľud v tábore. ¹⁷ Mojžiš však
 vyviedol ľud z tábora v ústrety Bohu a oni sa postavili pod samým
 vrchom. ¹⁸ Vrch Sinaj bol celkom zahalený v dyme, lebo Pán zo-
 stúpil naň v ohni, a dym vystupoval z neho ako z pece. Celý vrch
 sa hrozne triasol. ¹⁹ Zvuk rohu bol čoraz silnejší. Mojžiš hovoril
 a Pán mu odpovedal v hrmení.

²⁰ Keď Pán zostúpil na končiar Sinaja, zavolať Mojžiša na končiar
 vrchu a Mojžiš vystúpil hore. ²¹ Tu mu Pán prikázal: „Zostúp do-
 lu a dôrazne varuj ľud, aby sa neodvažoval ísť pozrieť Pána, ináč
 ich veľa zahynie! ²² Aj kňazi, ktorí sa približujú k Pánovi, musia
 sa posvätiť, aby ich Pán nezahubil.“ ²³ Mojžiš odpovedal Pánovi:
 „Ľud nevystúpi na Sinaj, lebo ty sám si nás dôrazne varoval, keď
 si prikázal: »Ohranič vrch a vyhlás ho za svätý!«“ ²⁴ Pán mu však
 odvetil: „Len zostúp, potom zasa vystúpiš spolu s Áronom! Kňazi
 a ľud nech sa neopovažujú vystupovať k Pánovi, aby ich nezahubil!“
²⁵ I zostúpil Mojžiš k ľudu a povedal im to.

20 Desatoro prikázaní. – ¹ Potom Boh hovoril všetky tieto
 slová: ² „Ja som Pán, tvoj Boh, ktorý ťa vyviedol z egyptskej
 krajiny, z domu otroctva.

³ Nebudeš mať iných bohov okrem mňa!

⁴ Neurobíš si modlu, ani nijakú podobu toho, čo je hore na nebi,
 dolu na zemi alebo vo vode pod zemou! ⁵ Nebudeš sa im klaňať,

19, 16 – 19. Boh sa zjavuje v ohni ako kedysi Mojžišovi
 (3, 1) a Abrahámovi (Gn 15, 17).

19, 22. Pred ustanovením áronského kňazstva boli
 kňazmi otcovia rodín, ktorí za iných okolností mali
 právo pristupovať k Bohu; pri tomto mimoriadnom
 Božom zjavení však ani oni nesmú pristúpiť bližšie.

20, 1. Desatoro prikázaní obsahuje v krátkosti povin-
 nosti k Bohu a bližnému. Desať príkazov predstavuje
 základ a podmienky zmluvy, ktorú Pán uzavrel s Iz-
 raelom, a tak je aj podkladom pre dejinné poslanie
 vyvolaného národa.

20, 5. Pán je Boh žiarlivý, nestrpi nijakého súpera.

19

13

—

20

5

- ani ich uctievať! Lebo ja, Pán, tvoj Boh, som žiarlivý Boh, ktorý tresce neprávosti otcov na deťoch do tretieho a štvrtého pokolenia u tých, čo ma nenávidia, ⁶ milosrdenstvo však preukazuje až do tisíceho pokolenia tým, čo ma milujú a zachovávajú moje príkazy.
- ⁷ Nevezmeš meno Pána, svojho Boha, nadarmo! Lebo Pán nenechá bez trestu toho, kto bude brať jeho meno nadarmo.
- ⁸ Spomni na sobotňajší deň, aby si ho zasvätil! ⁹ Šesť dní budeš pracovať a tvoriť všetky svoje diela, ¹⁰ siedmy deň je však sobota Pána, tvojho Boha. Vtedy nebudeš konať nijakú prácu ani ty,
 20 ani tvoj syn alebo tvoja dcéra, ani tvoj sluha alebo tvoja služka,
 6 ani tvoj dobytok, ani cudzinec, ktorý býva v твоjich bránach! ¹¹
 — Lebo za šesť dní Pán utvoril nebo a zem, more a všetko, čo je
 20 v nich, v siedmy deň však odpočíval. Preto ho Pán požehnal
 17 a zasvätil ho.
- ¹² Cti svojho otca a svoju matku, aby si dlho žil na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!
- ¹³ Nezabiješ!
- ¹⁴ Nescudzoložíš!
- ¹⁵ Nepokradneš!
- ¹⁶ Nevyslovíš krivé svedectvo proti svojmu blížnemu!
- ¹⁷ Nepožíadaš dom svojho blížneho, ani nepožíadaš manželku svojho blížneho, ani jeho sluhu, ani jeho služku, ani vola, ani osla, ani nič, čo je tvojho blížneho!

Zmluva Pána s ľudom sa prirovnáva k manželstvu a nevera ľudu voči Bohu sa bude volať cudzoložstvom (*Iz* 1, 21; *Jer* 2, 2; *Ez* 16, 8 atď.).

20, 7. Nevyslovíš, doslova nevezmeš. Nadarmo – zbytočne; zakazuje sa vyslovovať meno Božie neúctivo, zneužívať ho na falošnú prísahu, kliať a rúhať sa.

20, 8 – 11. Zasvätenie soboty sa prikazuje slovami: „Spomni...“ To prezrádza, že zasvätenie soboty už jestvovalo. Aj pri zázraku s mannou sa pripomína zasvätenie siedmeho dňa (16, 22), čo je znakom, že zasvätenie soboty je staršieho dátá (*Gn* 2, 3). V sobotu sa zakazovalo zbierať mannu (16, 23 n.), zakazovalo sa variť a piecť, zapalovať oheň (35, 3), zbierať drevo (*Nm* 15, 32), orať a žať (34, 21), nosiť bremená (*Jer* 17, 21), obchodovať atď. Sobota sa začínala v piatok večer a končila sa v sobotu večer (*Lv* 23, 32).

20, 14. Nescudzoložíš – prikazuje sa predovšetkým zachovávanie manželskej vernosti, no zároveň sa zakazujú všetky skutky, ktoré sa priečia čnosti čistoty,

teda všetky hriechy nehanebnosti (*Lv* 20, 10; *Dt* 22, 22 – 24; *Mt* 5, 21 – 32).

20, 16. Keďže svedok v hebrejčine označuje aj žalobcu, týmto príkazom sa zakazuje aj krivá obžaloba, falošné obvinenie. Tento príkaz chráni česť človeka.

20, 17. Deviaty a desiaty príkaz sa vzťahuje na hriešne žiadosti. Zakazuje sa nielen vonkajšie zlo, skutok, ale potláča sa ním priam koreň zla, žiadostivosť (*Jak* 1, 14 n.). Desatoro je prirodzeným zákonom, a preto je také staré ako samo ľudstvo. Aj Izraeliti poznali tieto prirodzené zákony tak ako ostatní Semiti. Na Sinaji sa tieto prirodzené zákony znova zdôrazňujú, vyhlasuje sa ich všeobecná záväznosť a platnosť, a tak sa Desatoro stáva pozitívnym zákonom Božím. Skutočnosť, že Desatoro je prirodzeným zákonom, vysvetľuje aj tú podobnosť, ktorá je medzi Desatorom a Kódexom Chammurabiho, aspoň o päťsto rokov starším ako vyhlásenie Desatora na Sinaji.

Dojem, ktorý vyvolalo Božie zjavenie u ľudu. – ¹⁸ Všetok ľud pozoroval hrmenie a blesky, zvuk rohov a dymiaci vrch, chvel sa od strachu a vzdaloval sa, ¹⁹ a Mojžišovi povedal: „Ty nám hovor a budeme ťa počúvať. Nech s nami nehovorí Boh, aby sme nepomreli!“ ²⁰ A Mojžiš odpovedal ľudu: „Nebojte sa, veď Boh prišiel preto, aby vás skúšal, aby ste sa ho báli a nehrešili.“ ²¹ Ľud však ostal stáť obďaleč a Mojžiš sa priblížil k mraku, v ktorom bol Boh.

KNIHA ZMLUVY, 20, 22 – 23, 33

Ustanovenia o Božej úcte. – ²² Tu Pán povedal Mojžišovi: „Toto povieš Izraelitom: »Sami ste videli, že som z neba rozprával s vami.

²³ Neurobíte si strieborných bohov popri mne, ani zlatých bohov si neurobíte!« ²⁴ Urobíš mi oltár zo zeme a na ňom mi budeš obetovať

celostné a pokojné obety, svoje ovce a dobytok a na každé miesto, kde nechám spomínať svoje meno, prídem k tebe a požehnám ťa.

²⁵ Ak mi však vystaviš kamenný oltár, nesmieš ho stavať z kresaných kameňov, lebo keď sa ho dotkneš svojím dlátom, bude poškvrnený.

²⁶ Ani nebudeš na môj oltár vystupovať po stupňoch, aby sa pri ňom neodkryla tvoja nahota!

21 Práva hebrejských otrokov. – ¹ Toto sú právne ustanovenia, ktoré im predložíš: ² Ak si kúpiš hebrejského otroka, nech ti slúži šesť rokov a v siedmom roku odíde bezplatne slobodný. ³ Ak prišiel sám, sám aj odíde. Ak bol už ženatý, odíde s ním aj jeho žena. ⁴ Ak mu však pán dal ženu a ona mu porodila synov a dcéry, žena aj s deťmi patria pánovi a len on sám odíde. ⁵ Ak však otrok vyhlási: »Milujem svojho pána, svoju manželku a svoje

20

18

—

21

5

20, 20. U starých národov bolo presvedčenie, že človek, ktorý vidí Boha, nemôže ďalej ostať nažive. Ale Boh sa nezjavil, aby usmrtil ľud, naopak, zjavil sa, aby ľudí presvedčil o svojej velebe a takto v nich rozhojnil Božiu bázeň, ktorá ich usposobí a privedie k poslušnosti voči Božím príkazom a k odporu voči hriechu. 20, 22. Úryvok 20, 22 – 23, 33 je najstaršou zbierkou izraelského zákonodarstva a podľa 24, 4. 7 napísal ho sám Mojžiš. Jeho obsahom sú rozličné doplňujúce zákony, týkajúce sa Desatora.

20, 25. Oltár mal byť bez okrasy. Dôvodom bolo, aby im nepripomínal dajakú podobu, aby sa tak Izraeliti chránili pred modloslužbou.

21, 1. Verše 20. a 21. sú dôkazom, že ani otrok – cudzinec nebol vystavený ľubovôli svojho pána.

21, 2 – 3. Hebrej sa mohol stať otrokom iného Hebreja alebo preto, že sa predal sám pre svoju chudobu (Lv 25, 39), alebo ako zlodej, ktorý nemohol nahradiť škodu, bol predaný do otroctva (Ex 22, 3). Izraelský otec mohol predať svoje deti (21, 7; Neh 5, 5; Iz 50, 1). Aj dlžník sa mohol stať otrokom, keď nemohol splatiť svoj dlh (2 Kr 4, 1 n. a Neh 5, 2). Izraelita, nech sa dostal akýmkoľvek spôsobom do otroctva, neostal otrokom u svojho izraelského pána dlhšie ako sedem rokov. V siedmom roku, po šesťročnej službe, ho prepúšťali na slobodu.

deti a neodídeme na slobodu, « ⁶ jeho pán ho privedie pred Boha, potom ho zavedie k dverám alebo verajam a jeho pán mu šidlom prepichne ucho. A bude jeho otrokom naveky.

⁷ Ak niekto predá svoju dcéru za nevolnicu, ona neodíde, ako odchádzajú otrokyne. ⁸ Ak sa znepáči svojmu pánovi, ktorý si ju vybral, nech jej dovoľí vykúpiť sa. Nesmie ju však predať cudziemu národu, ak sa od nej odvrátil. ⁹ Ak ju určí svojmu synovi, bude s ňou zaobchádzať podľa práva dcér. ¹⁰ Ak by si vzal ešte ďalšiu, neukráti ju ani na jedle, ani na šatstve, ani na manželskom obcovaní. ¹¹ Ak jej neposkytne tieto tri veci, tak ona môže voľne odísť bez toho, žeby niečo platila.

Ochrana ľudského života. – ¹² Ten, kto niekoho udrie tak, že ho zabije, musí zomrieť. ¹³ Ak to však neurobil úmyselne, ale azda Boh to dopustil, tak ti ustanovím miesto, kde sa bude môcť utiecť. ¹⁴ Kto zločinne a úkladne zabije svojho blížneho, aj od môjho oltára ho odtrhneš, aby zomrel. ¹⁵ Kto udrie svojho otca alebo svoju matku, musí zomrieť. ¹⁶ Kto ukradne človeka a predá ho, alebo ho bude mať vo svojej moci, musí zomrieť. ¹⁷ Kto zlorečí svojmu otcovi alebo svojej matke, musí zomrieť.

Poranenie na tele. – ¹⁸ Ak sa muži pohádajú a jeden udrie druhého kameňom alebo nejakým ťažším predmetom tak, že ten síce nezomrie, ale bude ležať na lôžku, ¹⁹ ak potom vstane a bude chodiť vonku o palici, tak ten, čo ho udel, bude bez trestu; nahradí však tamtomu, čo zameškal, a zaplatí, čo sa vynaložilo na jeho liečenie. ²⁰ Kto tak udrie svojho otroka alebo svoju slúžku palicou, že zomrie pod jeho rukou, treba ho prísne potrestať; ²¹ ak ostanú jeden alebo dva dni nažive, nepodlieha nijakému trestu, lebo oni sú jeho majetkom. ²² Ak sa muži medzi sebou bijú a pritom udrú tehotnú ženu tak, že jej odíde plod, ale nenastane nešťastie, tak ten zaplatí toľko, koľko od neho bude žiadať manžel ženy – a dá to podľa rozhodnutia sudcov. ²³ Ale

21, 12 – 14. Len skutočný vinník sa mal potrestať smrťou. Podľa *Nm* 35, 12; *Dt* 19, 12 sa vina zisťovala pred súdom. Kto niekoho zabil neúmyselne alebo keď sa o jeho vine mohlo pochybovať, mohol si svoj život zachrániť útekou do jedného zo šiestich miest útočiska. Pri nastúpení nového veľkňaza dostal úplnú slobodu. Kým Izraeliti putovali na púšti, miestom útočiska bol

zaiste oltár zápalných obetí. Tak to bolo u ostatných Semitov a iných starovekých národov.

21, 23 – 25. Zákon krvnej pomsty a zákon odvety, ktorými sa trestalo a odčinovalo krviprelieanie, celkom ruší až Kristus (*Mt* 5, 38). Telesné poranenie bolo možné odčiniť peňažitou pokutou.

ak nastane nešťastie, tak dáš život za život, ²⁴ oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, ²⁵ popáleninu za popáleninu, ranu za ranu, hrču za hrču. ²⁶ Ak niekto udrie svojho otroka alebo svoju slúžku po oku a zničí mu ho, za jeho oko daruje mu slobodu. ²⁷ Ak vybijie svojmu otrokovi alebo svojej slúžke zub, prepustí ho za jeho zub na slobodu.

Smrť a poranenie skrze zvieratá. – ²⁸ Ak býk tak pokole muža alebo ženu, že zomrú, býk sa musí ukameňovať a jeho mäso sa nesmie jesť. Majiteľ býka však nepodlieha trestu. ²⁹ Ale ak býk už predtým klal a majiteľ nedozeral naň, hoci bol na to upozornený, ak zmárnil muža alebo ženu, bude ukameňovaný a aj jeho majiteľ musí zomrieť. ³⁰ Ak sa mu však uloží peňažitá pokuta, tak za svoj život zaplatí také výkupné, aké sa mu uloží. ³¹ Keď pokole chlapca alebo dievča, naloží sa s ním podľa tých istých ustanovení. ³² Ak býk pokole otroka alebo slúžku, tak sa jeho pánovi zaplatí tridsať strieborných šeklov a býk sa ukameňuje.

21

24

—

22

6

Ochrana majetku. – ³³ Keď niekto nechá otvorenú cisternu, alebo ak niekto vykope cisternu a nezakryje ju, a ak potom do nej padne býk alebo osol, ³⁴ tak majiteľ cisterny zaplatí v peniazoch náhradu jeho majiteľovi, odhynutý (kus) však bude jeho. ³⁵ Keď niečí býk pokole býka niekoho iného tak, že zahynie, tak živého býka musia predať a s jeho cenou sa rozdelia, s uhynutým sa tiež rozdelia. ³⁶ Keď sa však vedelo, že býk kole a jeho majiteľ nedozeral naň, tak zaplatí úplnú náhradu, býka za býka a uhynutý (kus) bude celý jeho.

22 ¹ Ak niekto ukradne býka alebo ovcu a zabije ich alebo predá, tak za každého býka nahradí päť býkov a za každú ovcu päť oviec. ² Ak pristihnú zlodēja, keď sa dobýva do domu alebo keď ho podkopáva, a porania ho tak, že zomrie, ten, čo ho poraní, nebude vinný za jeho krv. ³ Ale ak to urobí po východe slnka, je vinný za jeho krv. – Zloděj musí dať náhradu. Ak však nemá nič, treba ho predať za ukradnutú vec. ⁴ Keď sa ukradnutá vec, býk, osol alebo ovca nájde u neho živá, dá dvojnásobnú náhradu. ⁵ Ak niekto urobí škodu na poli alebo na vinici, alebo pustí svoj statok a ten sa pasie na cudzom poli, nahradí najlepším zo svojho poľa a najlepším zo svojej vinice. (Podľa odhadu škody.) ⁶ Ak sa vznieti

ohieť, zachváti trnie a potom spáli obilie v stohoch alebo ešte na poli, ten, kto oheň rozložil, nahradí škodu.

O uschovaných veciach. – ⁷ Ak si dá niekto inému do úschovy peniaze alebo iné cenné predmety a niekto ich v jeho dome ukradne, tak zlodej, ak sa nájde, nahradí to dvojnásobne. ⁸ Ak sa však zlodej nenájde, tak majiteľ domu sa dostaví pred sudcov (a odprisahá), že nesiahol po majetku svojho blížneho.

22 ⁹ V prípade každej sprenevery, či už ide o býka, osla, ovcu, plášť,
7 alebo o čokoľvek, čo sa stratilo, a majiteľ by o tom tvrdil: „To je
— ono!“, záležitosť oboch príde pred sudcov. A ten, koho sudcovia
22 vyhlásia za vinníka, musí svojmu blížnemu dať dvojnásobnú
náhradu.

24 ¹⁰ Ak niekto dá inému do opatery osla, býka alebo ovcu, alebo
hocijaké dobytča a ono odhynie alebo sa dokaličí, alebo ho odvle-
čú tak, že to nik nevidel, ¹¹ medzi oboma rozhodne prisaha pred
Pánom, že nesiahol na majetok svojho blížneho. Majiteľ sa musí
s tým uspokojiť a ten nemusí dať náhradu. ¹² Ak mu ho však ukradli,
dá majiteľovi náhradu. ¹³ Ak mu ho roztrhali, nech ho donesie na
dôkaz. Za roztrhané nemusí dávať náhradu.

¹⁴ Kto si od iného niečo vypožičia a dokaličí sa to alebo odkape, tak
musí dať, ak majiteľ nebol pri tom, plnú náhradu. ¹⁵ Keď bol však
majiteľ pri tom, nemusí dávať náhradu. Ak bolo najaté, dostane
jeho nájomné.

Zvláštne ustanovenia. – ¹⁶ Kto zvedie pannu, ktorá nebola za-
snúbená, a bude s ňou obcovať, zaplatí svadobný dar a vezme si
ju za manželku! ¹⁷ Ale ak mu ju jej otec nijako nechce dať, zaplatí
toľko, koľko sa dáva panne do vena!

¹⁸ Čarodejnicu nenecháš nažive!

¹⁹ Kto bude obcovať so zvieraťom, musí zomrieť!

²⁰ Kto prináša obeť bohom, okrem jedinému Pánovi, prepadne
kliatbe smrti!

²¹ Cudzinca nebudeš napádať a utláčať, veď sami ste boli cudzin-
cami v egyptskej krajine!

²² Vdove a sirote nebudete krivdiť! ²³ Ak im budeš krivdiť a oni
budú volať ku mne, ja isto vypočujem ich volanie, ²⁴ vzbĺkne môj
hnev a pobijem vás mečom. Potom budú vaše ženy vdovami a vaše
deti sirotami.

²⁵ Ak požičiaš niekomu z môjho ľudu, chudobnému, ktorý je pri tebe, peniaze, nebudeš sa k nemu správať ako vydierač! Nebudeš od neho žiadať úroky! ²⁶ Ak vezmeš do zálohy plášť svojho blížneho, vrátiš mu ho do západu slnka! ²⁷ Veď je to jeho jediný odev, jeho jediná prikrývka na jeho telo. V čom by spal? Ak bude ku mne volať, vypočujem ho, lebo som milosrdný.

²⁸ Sudcov nebudeš znevažovať a kniežatú svojho ľudu nebudeš zlorečiť! ²⁹ Z hojnosti svojho humna a z muštu svojho lisu neotáľaj odvádzat! ³⁰ Prvorodeného zo svojich synov dáš mne! Takisto urobíš so svojím dobytkom a ovcami! Sedem dní ostane u svojej matky, na ôsmy deň ho odovzdáš mne!

³¹ Budete mi svätými ľuďmi! Mäso z roztrhaného na poli nebudete jesť! Hodíte to psom!

22

25

—

23

13

23 Pravdivosť a spravodlivosť pred súdom. – ¹ Nebudeš šíriť nepravdivú povesť! Nepodáš svoju ruku tomu, kto je v nepráv, aby si krivo nesvedčil! ² Nespojíš sa na zlú vec s väčšinou a pri spore nebudeš vypovedať podľa väčšiny, aby si neprekrúcal pravdu! ³ Ani chudobnému nebudeš nadŕžať pri súde!

⁴ Ak natrafiš na býka alebo osla, čo sa zatúlal tvojmu nepriateľovi, prived' mu ho späť! ⁵ Ak zbadáš, že osol tvojho odporcu padol pod svojím bremenom, neobídeš ho, ale pomôžeš mu ho zdvihnúť!

⁶ Nebudeš prekrúcať právo chudobného v jeho spornej veci! ⁷ Nepravdivéj výpovedi sa budeš vyhýbať! Nevinného a toho, kto je v práve, nepripraviš o život, lebo ja neospravodlivím toho, kto je neospravodlivý! ⁸ Dar neprijmeš, lebo dar zaslepí aj múdrych a prekrúti záležitosť tých, čo sú v práve! ⁹ Nebudeš utláčať cudzinca; sami viete, ako mu to padne, veď aj vy ste boli cudzincami v egyptskej krajine!

Zákon o sobotňajšom roku. – ¹⁰ Šesť rokov budeš osievať svoju pôdu a zbierať svoju úrodu, ¹¹ v siedmom roku ju však necháš ležať úhorom a neobrobiš ju; nech sa z nej živí chudobní tvojho ľudu; a čo zostane, nech spasú poľné zvieratá! To isté urobíš so svojou vinicou a so svojím olivovým sdom! ¹² Šesť dní budeš pracovať, v siedmy deň zachováš sobotu, aby si odpočinul tvoj býk a osol a oddýchol syn tvojej nevoľnice a cudzinec!

¹³ Všetko, čo som vám prikázal, budete zachovávať a mená cudzích bohov nebudete vzývať! To nech nik nepočuje z vašich úst!

Tri výročné sviatky. – ¹⁴ Tri razy do roka mi budeš sláviť sviatky!

¹⁵ Zachováš sviatok Nekvasených chlebov: sedem dní budeš jesť nekvasené chleby, ako som ti prikázal, v určenom čase v mesiaci abíb! Veď v ňom si vyšiel z Egypta. Ale neprídeš pred mňa s prázdnyimi rukami! ¹⁶ Okrem toho (zachováš) sviatok Žatvy, prvotín svojej práce, toho, čo si zasial na poli, a sviatok Oberania na konci roka, keď zoberieš z poľa svoju úrodu! ¹⁷ Tri razy do roka sa ukáže každý muž pred Pánom, svojím Bohom!

²³ ¹⁸ Nebudeš vylievat' krv mojej obety na kysnutý chlieb, ani loj z mojich sviatočných obetí neodložíš do nasledujúceho rána!

— **Prísľub pomoci a požehnaní.** – ¹⁹ To najlepšie, prvotiny tvojej pôdy, prinesieš do domu Pána, svojho Boha!

²³ Kozľa nebudeš variť v mlieku jeho matky!

²⁹ ²⁰ Hľa, ja pošlem pred tebou svojho anjela, aby ťa ochraňoval na ceste a doviedol ťa na miesto, ktoré som ti pripravil. ²¹ Maj sa pred ním na pozore a počúvaj jeho hlas, a neodporuj mu, lebo vám neprepáči vaše previnenia, veď je v ňom moje meno! ²² Ale ak budeš počúvať jeho hlas a robiť všetko, čo hovorím, potom budem nepriateľom tvojich nepriateľov a sužovateľom tvojich sužovateľov. ²³ Lebo môj anjel pôjde pred tebou a privedie ťa k Amorejčanom, Hetejcom, Ferezejcom, Kanaánčanom, Hevejcom a Jebuzejcom, ktorých vyhubím. ²⁴ Nebudeš sa klaňať ich bohom, ani uctievať ich, ani robiť ich skutky, lež bezohľadne zrúcaš ich pamätníky! ²⁵ Budeš slúžiť Pánovi, svojmu Bohu, aby som požehnal tvoj chlieb, tvoju vodu a oddialil od teba choroby. ²⁶ V tvojej krajine nebude potom ženy, ktorá by potratila alebo bola neplodná – a ja doplním tvoje dni do plného počtu.

²⁷ Vyšlem pred tebou svoju hrôzu a do zmätku uvediem každý ľud, ku ktorému prídeš, a všetkých tvojich nepriateľov zažením na útek pred tebou. ²⁸ Pošlem pred tebou sršne, ktoré pred tebou vyženú Hevejcov, Kanaánčanov a Hetejcov. ²⁹ Nevyžením ich pred tebou za jeden rok, aby sa zem neobrátila v púšť a aby sa nerozmnožila

23, 14 n. Ide o tri sviatky: sviatok Nekvasených chlebov, sviatok Týždňov, čiže slávnosť Žatvy, ktorá sa slávila päťdesiaty deň po Veľkej noci, a napokon sviatok Stánkov, čiže Oberania, v mesiaci tišri. V tieto tri sviatky sa mali všetci Izraeliti dostaviť pred Pána, teda do svätyne. Mali priniesť Pánovi dary, obetu. O týchto

sviatkoch pozri Dt 16.

23, 19. Zákaz variť kozľa v mlieku jeho matky sa dáva preto, aby sa Izraeliti vyvarovali modloslužby. U iných národov takéto varenie bolo oslavou nepravého božstva. Akýsi kult znovuzrodenia.

divá zver na tvoju škodu. ³⁰ Pomaly ich budem vyhánať spreď teba, kým sa nerozmnožíš a neovládneš krajinu. ³¹ Tvojmu územiu dám siahať od Červeného mora až po Filištínske more a od púšte až po Rieku, lebo obyvateľov krajiny dám do tvojej moci, aby si ich vyhnal spreď seba. ³² Neuzavrieš s nimi ani s ich bohmi zmluvu! ³³ Nezostanú bývať v tvojej krajine, aby ťa nezviedli na hriech proti mne. Keby si uctieval ich bohov, bola by to tvoja záhuba.“

24 Uzavretie zmluvy medzi Bohom a Izraelom. – ¹ Potom povedal Mojžišovi: „Vystúp k Pánovi ty, Áron, Nadab, Abiu a sedemdesiat z starších Izraela a budete sa klaňať z diaľky! ² Len sám Mojžiš sa priblíži k Pánovi, oni sa nepriblížia, ani ľud nevystúpi s ním!“ ³ Potom Mojžiš prišiel a rozpovedal ľudu všetky Pánove slová, totiž všetky ustanovenia, a všetok ľud jednohlasne odpovedal: „Všetko, čo hovoril Pán, splníme!“ ⁴ Potom Mojžiš všetky Pánove slová napísal. Keď ráno vstal, postavil pred vrchom oltár a dvanásť pamätníkov podľa dvanástich kmeňov Izraela. ⁵ Nato dal izraelským mládencom rozkaz, aby pripravili pre Pána zápalnú obeť a na pokojnú obeť zabili býčky. ⁶ Tu vzal Mojžiš polovicu krvi a nalial ju do obetnej misky, a druhú polovicu krvi vylial na oltár. ⁷ A Mojžiš vzal knihu zmluvy a čítal ju nahlas ľudu, pričom oni vraveli: „Všetko, čo hovoril Pán, splníme a zachováme!“ ⁸ Tu Mojžiš vzal krv, pokropil ňou ľud a povedal: „Hľa, toto je krv zmluvy, ktorú Pán uzavrel s vami na základe všetkých týchto slov!“ ⁹ Potom Mojžiš, Áron, Nadab, Abiu a sedemdesiat starších z Izraela vystúpili hore ¹⁰ a tu videli Izraelovho Boha. Pod jeho nohami bolo čosi ako plocha zo zaфіrových dlaždíc a lesklo sa to ako samo nebo. ¹¹ A on nevystrel ruku proti vyvoleným Izraelitom. Mohli hľadiť na Boha. Potom jedli a pili (z obetovaného).

23
30
—
24
11

23, 31. Filištínske more je Stredozemné more. Rieka je rieka Eufrat. Po Eufrat siahalo izraelské územie iba za vlády kráľa Dávida a Šalamúna.

24, 6–8. Starovekí ľudia uzavierali zmluvy rozličným spôsobom (Gn 15, 7 n.; 21, 27; 31, 44 n.). Pevný a slávnostne vyhlásený bol zväzok vtedy, keď sa obe stránky uzavierajúce zmluvu, pokropili krvou obetovaných zvierat. Oltár predstavuje jednu stránku, Boha, ľud je zasa druhou stránkou. Títo navzájom uzavierajú

zmluvu a zaväzujú sa k obojstranným podmienkam. Zmluva Boha s Izraelom je obrazom novej zmluvy, ktorú uzavrie a svojou krvou na kríži potvrdí Ježiš Kristus (Hebr 9, 19–22).

24, 9–11. Boh „nevystrel ruku“ – podľa starého ná-zoru ten, čo videl Boha, musel zomrieť. Tu sa nestalo tak. Keď zostúpili z vrchu, zúčastnili sa všetci na obetnej hostine, ktorá sa konávala po pokojnej obete.

Mojžiš dostáva od Pána tabule zákona. – ¹² A Pán povedal Mojžišovi: „Vystúp ku mne na vrch a zostaneš tam! Dám ti dve kamenné tabule: zákon a prikázania, ktoré som napísal, aby si ich učil!“ ¹³ Mojžiš a jeho služobník Jozue vstali a Mojžiš vystúpil na Boží vrch. ¹⁴ Starším však prikázal: „Čakajte na nás tu, kým sa k vám nevrátíme! Veď Áron a Hur sú tu s vami! Kto bude mať nejaký spor, nech sa obráti na nich!“ ¹⁵ Keď potom Mojžiš vystúpil na vrch, vrch zahalil oblak. ¹⁶ Tu zostúpila na vrch Pánova sláva a oblak ho zahaloval šesť dní. V siedmy deň zavolať z oblaku Mojžiša. ¹⁷ V očiach Izraelitov sa Pánova sláva na končiarí vrchu javila ako žeravý oheň. ¹⁸ Mojžiš vošiel do oblaku a Mojžiš zostal na vrchu štyridsať dní a štyridsať nocí.

24

12

—

25

11

BOHOSLUŽOBNÉ USTANOVENIA, 25 – 31

25 Zbierka predpisov o svätyni. – ¹ Tu Pán hovoril Mojžišovi: ² „Povedz Izraelitom, aby vyberali pre mňa dary. Od každého, kto dá dobrovoľne, vyberte dar pre mňa! ³ Takéto dary máte od nich prijať: Zlato, striebro a meď, ⁴ belasý a červený purpur, karmazín, jemné plátno a kozie súkno, ⁵ baranie kože, tachášové kože, akáciové drevo, ⁶ olej do lampy, voňavky do oleja na pomazanie a do voňavého kadidla, ⁷ ónyxové kamene a iné drahokamy na vyloženie efódu a náprsníka. ⁸ Postavia mi svätýňu a budem bývať uprostred nich. ⁹ Celkom podľa toho, čo ti teraz ukážem, podľa vzoru príbytku a podľa vzoru všetkého jeho náradia to vyhotovíte!

Archa. – ¹⁰ Z akáciového dreva mi urobia archu dva a pol lakťa dlhú, pol druhu lakťa širokú a pol druhu lakťa vysokú. ¹¹ Obiješ ju rýdzim zlatom; znútra i zvonku ju obiješ a navrchu dookola urobíš

24, 16. „Pánova sláva“ je v biblickej tradícii prejav Božej prítomnosti (porov. Ex 34, 29; 1 Kr 8, 10 – 11).

25, 1 n. Desatoro prikázanií a kniha zmluvy mali usmerňovať a riadiť náboženský, sociálny a mravný život Izraelitov. Ustanovenia a nariadenia o bohoslužbe dáva Mojžiš v nasledujúcich kap. 25 – 31.

25, 3 – 7. Kovy, drahokamy a všelijaké hmoty, ktoré Izraeliti mali obetovať na zariadenie, výzdobu svätostánku, mohli Izraeliti mať z Egypta (3, 21 n.; 12, 35 n.), alebo si ich zaobstarali od karaván, ktoré tiahli často z východu do Egypta. – Belasý purpur, hyacint, je tmavofialová farba a potom látka zafarbená touto farbou. Farbu vyrábali z tekutiny, ktorú vylučuje lastúra *Murex trunculus*. Červený purpur, tmavočervená farba, ktorú vyrábali z lastúry *Murex brandaris*; táto sa

vo veľkom počte nachádzala na pobreží Stredozemného mora. Karmazín, jasná červená farba. Vyrábali ju z hmyzu, žijúceho na určitých druhoch dubov v Malej Ázii (*Lecanium ilicis*). Jemné plátno, byssus, alebo kment, hebr. šes, je ľanové plátno farby snehobielej a veľmi jemné (Gn 41, 42). Tachášové kože sú pravdepodobne kože delfína. Koža tohto zvierata je pevná a masťná, preto veľmi dobre poslúžila za vrchnú pokrývku svätostánku. Chránila ho pred prudkými dažďami. O ónyxovom kameni pozri Gn 2, 12. O efóde a náprsníku porov. 28, 6 n. a 28, 15 n.

25, 10. Archa je truhla, skriňa z dreva. Lakeť obyčajný mal 49,5 cm, lakeť kráľovský zasa 55 cm. Lenže v Egypte bola táto miera menšia: obyčajný lakeť mal 45 cm, druhý lakeť však 52,8 cm.

zlatý veniec. ¹² Uleješ pre ňu štyri zlaté krúžky a pripevníš ich na jej štyri nohy, čiže dva krúžky na jednu stranu a dva krúžky na druhú stranu. ¹³ Potom vyhotovíš dve tyče z akáciového dreva a obiješ ich zlatom. ¹⁴ Tieto tyče zastrčíš do krúžkov, čo sú na bokoch archy, aby sa na nich archa nosila. ¹⁵ Tyče zostanú v krúžkoch archy, nesmú sa z nich vytiahnuť. ¹⁶ Do archy uložíš zákon, ktorý ti dám. ¹⁷ Urobíš aj vrchnák (zlutovnicu) z rýdzeho zlata, dva a pol lakťa dlhý a pol druhá lakťa široký. ¹⁸ Aj dvoch cherubov, kovaných zo zlata, spraviš hore na oboch koncoch zlutovnice; ¹⁹ jedného cheruba pripojíte na jednom konci, druhého na druhom konci. Na zlutovnici hore na oboch koncoch prirobíš cherubov. ²⁰ Cherubi nech majú rozpäté krídla a nech svojimi krídlami zakrývajú zlutovnicu, kým ich tváre budú obrátené oproti sebe. Cherubi nech upierajú svoj zrak na zlutovnicu. ²¹ Zlutosnicu polož na archu a do archy vlož zákon, ktorý ti dám. ²² Tam sa budem zjavovať a zo zlutosnice, spomedzi oboch cherubov, čo sú na arche zákona, budem hovoriť všetko, čo ti nariadim pre Izraelitov.

25

12

—

25

30

Stôl predkladných chlebov. – ²³ Urobíš aj stôl z akáciového dreva, dva lakte dlhý, lakeť široký a pol druhá lakťa vysoký. ²⁴ Obiješ ho čistým zlatom a navrchu dookola urobíš zlatý veniec. ²⁵ Dookola na ňom urobíš na dľaň široký rám a na ráme dookola urobíš zlatý veniec. ²⁶ Zhotovíš preň štyri zlaté krúžky a pripevníš ich na štyroch rohoch, pri každej nohe jeden. ²⁷ Krúžky budú hneď pri ráme na zastrčenie tyčí, aby sa stôl mohol nosiť. ²⁸ Tyče vyhotovíš z akáciového dreva a obiješ ich zlatom. Na nich sa bude stôl nosiť. ²⁹ Spraviš k nemu aj misy, misky, kanvy a čaše, v ktorých sa budú prinášať mokré obety. Vyhotovíš ich z čistého zlata. ³⁰ Na stôl budeš stále klásť pred mňa predkladné chleby.

25, 16. Zákon označuje dve kamenné tabule, desatoro Božích prikázaní (31, 18; 32, 15). Preto sa archa volá aj archou zákona alebo archou zmluvy (Nm 10, 33; Dt 10, 8).

25, 17. Vrchtnák na arche sa nazýva aj zlutosnicou, pretože na tomto vrchnáku v deň zmierenia vykonával veľkňaz očistenie ľudu a svätynie od hriechov, kropil ho krvou (Lv 16, 14 n.).

25, 19 n. Cherubi, anjeli v ľudskej podobe s krídlami, predstavovali trón Boží (1 Sam 4, 4; 2 Sam 6, 2; Ž 80, 2), kým archa so zlutosnicou bola podnožou

Boha. „Prázdne miesto“ medzi oboma cherubmi bolo znamením, že Boha nemožno spodobniť a že je nepredmetný.

25, 22. Na arche sa zjavoval Pán, bol tam mimoriadnym spôsobom prítomný (Nm 10, 34 n.; Dt 1, 30. 42). Boh je síce všade, ale osobitným spôsobom bol tam, kde bola archa (1 Sam 1 – 4).

25, 30. Stôl predkladných chlebov, doslova stôl chlebov tváre, čiže stôl Božej tváre, pretože chleby sa kladli pred Pána, pred jeho tvár.

Sedemramenný svietnik. – ³¹ Ďalej vyhotovíš svietnik z čistého zlata; svietnik, ktorého podstavec a ramená budú kované. Z neho budú vychádzať kvetné kališky, hlavičky a kvety. ³² Z jeho bokov bude vychádzať šesť ramien: tri ramená svietnika z jedného boku a tri ramená svietnika z druhého boku. ³³ Na každom ramene budú tri kvetné kališky mandľovníkovej podoby s hlavičkou a kvetom. Tak to bude na všetkých šiestich ramenách, čo vychádzajú zo svietnika. ³⁴ Na samom svietniku budú štyri kvetné kališky mandľovníkovej podoby s hlavičkou a kvetom, ³⁵ a to tak, že hlavička bude pod dvoma ramenami, ktoré z neho vychádzajú, potom hlavička pod ďalšími dvoma ramenami a opäť hlavička pod dvoma ramenami. Teda pod šiestimi ramenami, ktoré vychádzajú zo svietnika. ³⁶ Hlavičky a ramená budú z neho vychádzať a všetko bude kované z jedného kusa rýdzeho zlata. ³⁷ Vyhotovíš aj sedem lúčov a nasadiš ich na svietnik, aby osvetľovali priestor, čo je pred ním. ³⁸ Aj odštipovače a panvičky, čo k nemu prislúchajú, nech sú z čistého zlata. ³⁹ Spotrebujes na to hrivnu zlata, vrátane všetkého jeho príslušenstva. ⁴⁰ A hľad', aby si to urobil podľa vzoru, ktorý si videl na vrchu.

SVÄTOSTÁNOK

26 Prikrývky na svätostánok. – ¹ Potom urobíš svätostánok z desiatich záclon. Ony budú z niťového plátna, z belasého a červeného purpuru a z karmazínu, urobíš ich s cherubmi, ako robieva umelec! ² Dĺžka jednej záclony bude dvadsaťosem laktov a šírka štyri lakty. Všetky záclony budú rovnakej miery. ³ Päť záclon bude spojených dovedna a druhých päť záclon bude tiež spojených dovedna. ⁴ Potom urobíš z belasého purpuru očká na samom kraji poslednej záclony jedného spojeného kusa a takisto urobíš na okraji poslednej záclony druhého spojeného kusa. ⁵ Prirobíš teda päťdesiat očiek na jednej záclone a päťdesiat očiek prirobíš na okraji poslednej záclony druhého spojeného kusa,

25, 39. Hrivna zlata bolo asi 49 kg.

26, 1. Svätostánok sa skladal z drevenej kostry 30 laktov (15,75 m) dlhej a 10 laktov (5,25 m) širokej a vysokej. Krov sa skladal z dvoch krokiev, umiestnených na prednej a zadnej stene svätostánku, spojených vrchnou žrdou. Všetko bolo obité zlatým plechom. Strechu tvorili štyri pokrývky; dve spodné pokrývky

boli utkané. Prvá bola jemná a do nej boli votkané obrazy cherubov. Bolo ju vidieť zvnútra svätostánku. Skladala sa z dvoch častí a každá časť pozostávala z piatich, 30 laktov dlhých pásov. Ich šírka bola štyri lakty. Druhá pokrývka bola utkaná z kozjej srsti a skladala sa z 11 kusov. Prvých päť bolo zošitých spolu a druhých šesť tiež spolu.

a to tak, aby očka boli oproti sebe. ⁶ Urobíš tiež päťdesiat zlatých sponiek a záclony zopneš sponkami dovedna tak, aby svätostánok bol jedným celkom.

⁷ Potom z jedenástich kobercov z kozej srsti vyhotovíš prikrývku na svätostánok. ⁸ Každý koberec bude mať dĺžku tridsať lakťov a šírku štyri lakte. Jedenásť kobercov bude mať rovnakú mieru.

⁹ Potom spojíš päť týchto kobercov osve a takisto šesť kobercov osve. Šiesty koberec však prehneš cez polovicu na priečelie svätostánku.

¹⁰ Na okraj posledného koberca spojeného kusa prirobíš päťdesiat očíek a takisto päťdesiat na okraj posledného koberca druhého spojeného kusa. ¹¹ Urobíš tiež päťdesiat medených sponiek, tieto sponky zastrčíš do očíek a prikrývku spojíš v jeden celok. ¹² Z koberca, čo zo stanovkej prikrývky visí ako prebytočný, nech polovica prebytočného pokrovca visí na zadnej strane stánku. ¹³ A z toho, čo je prebytočné na dĺžku stanovkej prikrývky, nech visí po lakti po oboch stranách svätostánku, aby ho zakrývalo. ¹⁴ Potom urobíš na stánok ešte prikrývku z červeno farbených baraních koží a na to ešte pokrývku z tachášových koží.

Stavba svätostánku. – ¹⁵ Na svätostánok narobíš aj stojatých dosiek z akáciového dreva. ¹⁶ Každá doska bude desať lakťov dlhá a pol druha lakťa široká. ¹⁷ Opatríš ich dvoma čapíkmi, ktorými sa budú spájať dovedna; tak to urobíš na každej doske. ¹⁸ Dosky na svätostánok prichystáš takto: Dvadsať dosiek na južnú stranu, na stranu poludnia, ¹⁹ a pod dvadsať dosiek urobíš štyridsať strieborných podstavcov, po dva podstavce na jednu dosku pod oba jej čapíky. ²⁰ Takisto aj na druhú stranu svätostánku, na severnú stranu: dvadsať dosiek ²¹ a štyridsať podstavcov, po dva podstavce na každú dosku. ²² Na zadnú, západnú stranu, urobíš šesť dosiek! ²³ Okrem toho urobíš dve dosky na rohy stanu na zadnej strane. ²⁴ Tie budú dvojdielne odspodku až dovrchu k prvému krúžku – takto budú vyhotovené obe – a umiestniš ich do oboch rohov. ²⁵ Bude to teda osem dosiek s ich striebornými podstavcami,

26

6

—

26

25

26, 7 – 14. Tretia pokrývka bola z baraních, na červeno zafarbených koží. Jej rozmery Písmo neudáva. Štvrtá pokrývka bola z kože zvieratá, ktoré sa v Biblii volá tacháš (delfín). Posledné dve prikrývky viseli po oboch stranách svätostánku len máločo nad zemou, slúžili stánku za ochranu pri zlom počasi.

26, 15 – 37. Svätostánok sa delil na dve časti; na svätyňu a veľsvätyňu. Svätyňa bola 20 lakťov dlhá a 10 lakťov vysoká a široká, hebr. sa volala kodeš. Veľsvätyňa, hebr. kodeš halkkodašim, mala rozmery presného kvádra, ktorého každá stena mala 10 lakťov. Svätyňu od veľsvätyne oddeľovala vzácna opona.

dovedna šesťnásť strieborných podstavcov, po dva podstavce pod každú dosku. ²⁶ Aj žrde urobíš z akácievého dreva. Päť žrdí pre dosky na jednej strane svätostánku, ²⁷ päť žrdí na druhej strane svätostánku a päť žrdí na zadnej, západnej strane svätostánku. ²⁸ Stredná žrd', čo je v strede dosiek, bude siahať od jedného konca až na druhý. ²⁹ Dosky pokryješ zlatom a aj ich krúžky, do ktorých sa zasunú žrde, urobíš zo zlata. Aj žrde obiješ zlatom. ³⁰ A potom postavíš stánok podľa vzoru, ktorý si videl na vrchu.

26 **Vnútro svätostánku.** – ³¹ Urobíš aj oponu z belasého a červeného purpuru, z karmazínu a niťového plátna s cherubmi! Urobíš ju tak, ako robieva umelec. ³² Potom ju zavesíš na štyri stĺpy z akácievého dreva, ktoré sú potiahnuté zlatom, stoja na štyroch strieborných podstavcoch a ich háčiky sú tiež zo zlata. ³³ Oponu zavesíš na háčiky a za ňu postavíš archu zákona! Opona vám bude oddeľovať svätyňu od veľsvätyne! ³⁴ Potom vo veľsvätyňi položíš na archu zákona zľutovnicu. ³⁵ Stôl umiestniš vonku pred oponou a na južnej strane svätostánku naproti stolu svietnik, kým stôl bude stáť na strane severnej. ³⁶ Aj na vchod do svätostánku urob oponu, pestrú, z belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna! ³⁷ Pre túto oponu urob päť stĺpov z akácievého dreva, oblož ich zlatom, ich háčiky budú tiež zo zlata, a odlej pre ne päť medených podstavcov!

27 **Nádvorie: Oltár.** – ¹ Potom urobíš z akácievého dreva oltár päť laktov dlhý a päť laktov široký; oltár bude štvoruholníkový a tri lakte vysoký. ² Na jeho štyroch uhloch urobíš rohy, ktoré budú z neho vyčnievať, a obtiahneš ho medou. ³ Vyhotovíš aj popolnice na odstraňovanie popola, lopatky, panvičky, vidlice a uholnice, čo k nemu patria. Všetko jeho náradie urobíš z medi. ⁴ Potom naň urobíš sieťovité medené mriežky a na mriežkach, na ich štyroch rohoch, upevníš štyri medené krúžky ⁵ a upevníš to dolu pod okružným schodíkom oltára tak,

27, 1 - 8. Oltár predstavoval Boha a rohy na oltári označovali Božiu moc a silu. K oltáru neviedli schody, mal akýsi šikmý násyp, upravený z kamenia a zeme. Vystupovalo sa po násype k okrajom oltára. Okolo oltára bolo vyvýšené priestranstvo, na ktorom stával

kňaz, aby tam mohol vykonať potrebné prípravy na obeť. Táto spodná, rozšírená časť oltára bola orámovaná medenými mrežami. Celý oltár bol dutý. Oheň sa kladol na mriežkach, položených navrchu oltára.

že mriežky budú siahať až do polovice oltára. ⁶ Pre oltár urobíš tyče z akácievého dreva a obiješ ich medou. ⁷ Tieto tyče sa budú zasúvať do krúžkov, a tak tyče budú po oboch stranách oltára, aby ho bolo možno nosiť. ⁸ Urobíš ho z dosiek, dutý. Urobíš ho tak, ako si videl na vrchu.

Nádvorie. – ⁹ Nádvorie svätostánku urobíš takto: Na jeho južnú stranu vyhotovíš plachty z niťového plátna – sto lakťov dĺžky na túto stranu. ¹⁰ K tomu dvadsať stĺpov s ich dvadsiatimi medenými podstavcami. Stĺpové háčky a krúžky budú zo striebra. ¹¹ Takisto pozdĺž severnej strany plachty v dĺžke sto lakťov, k tomu dvadsať stĺpov s ich dvadsiatimi medenými podstavcami. ¹² Šírka nádvoria na západnej strane bude mať päťdesiat lakťov plachiet a k tomu desať stĺpov s ich podstavcami. ¹³ Aj predná, východná šírka nádvoria bude mať päťdesiat lakťov: ¹⁴ pätnásť lakťov plachiet na jednej strane a k tomu tri stĺpy s troma podstavcami, ¹⁵ takisto na druhej strane pätnásť lakťov plachiet a k tomu tri stĺpy s troma podstavcami. ¹⁶ Vchod do nádvoria bude mať záclonu širokú dvadsať lakťov z belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna s vyšívaním a k tomu štyri stĺpy s ich štyrmi podstavcami. ¹⁷ Všetky nádvorné stĺpy dookola budú mať strieborné krúžky. Aj ich háčky budú strieborné, ich podstavce však budú medené. ¹⁸ Dĺžka nádvoria bude sto lakťov, jeho šírka päťdesiat lakťov a výška päť lakťov. Plachty budú z niťového plátna a podstavce z medi. ¹⁹ Všetko náčinie svätostánku, ktoré sa bude používať na jeho úplnú obsluhu, aj všetky jeho kolíky a všetky kolíky nádvoria budú z medi.

Olej pre svietnik. – ²⁰ Prikáž Izraelitom, aby ti naznášali jemného oleja z roztlčených olív do svietnika, aby lampy neprestajne svietili. ²¹ V stane zjavenia pred oponou, čo bude pred archou zákona, nech sa oň starajú Áron a jeho synovia, aby pred Pánom svietil od večera do rána. Toto bude navždy platný predpis pre všetky izraelské pokolenia.

KŇAZSKÉ RÚCHO

28 Rúcho Árona a jeho synov. – ¹ Zavolaj k sebe spomedzi Izraelitov svojho brata Árona a jeho synov, aby mi slúžili ako kňazi: Áron a jeho synovia Nadab, Abiu, Eleazar a Itamar. ² A pre svojho brata Árona zhotovíš posvätné rúcho na česť a ozdobu.

27
6
—
28
2

³ Porozprávaš sa so všetkými, čo sa rozumejú umeniu, ktorých som naplnil umeleckým duchom, aby zhotovili pre Árona rúcho, žeby sa mohol posvätiť a slúžiť mi ako kňaz. ⁴ Takéto rúcha urobia: náprsník, efód (náramenník), plášť, tuniku z tkanej priadze, mitru a pás. Tieto posvätné šaty urobia tvojmu bratovi Áronovi a jeho synom, aby mi posluhovali ako kňazi. ⁵ Použijú na to zlato, belasý a červený purpur, karmazín a plátno.

Efód (náramenník). – ⁶ Efód zhotovia zo zlata, belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna, ako robieva umelec. ⁷ Bude mať dve náplečné časti a na oboch stranách bude s nimi navrchu spojený. ⁸ Aj šnúra, ktorou sa bude uväzovať, bude takou istou prácou a z jedného kusa s ním; bude zo zlata, modrého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna. ⁹ Potom vezmeš dva ónyxové kamene a vyryješ do nich mená Izraelových synov, ¹⁰ šesť na jeden kameň a ostatných šesť mien na druhý kameň v poradí, ako sa narodili. ¹¹ Brusičovi kameňov a kameňorytcovi dáš do oboch kameňov vyryť mená Izraelových synov. Zasadíš ich do zlatého pletiva ¹² a potom oba kamene pripevníš na plečné čiasťky efódu ako kamene spomienky na Izraelových synov. Áron bude nosiť ich mená na oboch svojich pleciach pred Pánom, aby sa na nich pamätalo. ¹³ Potom vyhotovíš zlaté pletivo ¹⁴ a dve retiazky z rýdzeho zlata. Urobíš ich krútené na spôsob šnúrok a tieto retiazky vyhotovené ako šnúrky upevníš na tkanivo.

Náprsník. – ¹⁵ Potom urobíš náprsník Božieho rozhodovania, ako robieva umelec. Urobíš ho tak, ako je zhotovený efód: zo zlata, belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna. ¹⁶ Bude štvorcový, vo dvoje zložený a na piad' dlhý a široký. ¹⁷ V štyroch radoch ho vyložíš drahokamami. V prvom rade bude karneol, topás a smaragd, ¹⁸ v druhom rade: rubín, zafír a diamant,

28, 3 – 14. Veľkňaz mal sčasti to isté rúcho ako obyčajní kňazi, ale iné časti jeho odevu boli odlišné. Odlišné časti veľkňazského odevu sa spomínajú vo v. 4. Efód, čiže náramenník, sa skladal z dvoch častí: prednej a zadnej. Obe časti sa spájali na pleciach sponkami, ktoré boli ozdobené drahokamami. Na dvoch drahokamoch boli vyryté mená dvanástich kmeňov izraelských. Toto rúcho sa podobalo našej kazule, bolo však cez pás zvonka prepásané šnúrou. Siahalo len nad kolená.

28, 15. Náprsník sa skladal z dvoch rovnakých štvorcových častí. Obe časti boli naspodku zošíť. Mohli by sme ho porovnať s našou burzou. Na vonkajšej strane bol ozdobený dvanástimi drahokamami, upevnenými v štyroch radoch. Na každom drahokame bolo vyryté meno jedného kmeňa. Vrchné konce sa pripájali na zlaté šnúrky, čo viseli od spón na pleciach, spodné kraje, lepšie povedané, rožky, sa priväzovali šnúrou, ktorou sa pripevňoval efód.

¹⁹ v treťom rade: hyacint, achát a ametyst ²⁰ a vo štvrtom rade: chryzolit, ónyx a beryl. Zasadíš ich v radoch do zlatého pletiva.

²¹ Kameňov bude dvanásť podľa mien Izraelových synov, teda podľa ich mien kameňorytec vyryje mená jednotlivých dvanástich kmeňov. ²² Potom na náprsník pripevníš dve pletené retiazky, urobené z čistého zlata na spôsob šnúrk. ²³ Ďalej urobíš na náprsník dva zlaté krúžky a oba krúžky upevníš na vrchných koncoch náprsníka. ²⁴ Potom obe zlaté šnúrk pripevníš na oba krúžky na vrchnom konci náprsníka. ²⁵ Druhé dva konce oboch šnúrok pripevníš na obe tkanivá a potom ich upevníš na náplečných častiach efódu, ktoré sú obrátené k náprsníku. ²⁶ Potom urobíš ešte dva zlaté krúžky a pripevníš ich na spodných rohoch náprsníka na jeho vnútornej, k efódu obrátenej strane. ²⁷ Urobíš ešte dva zlaté krúžky a pripevníš ich na oboch stranách efódu dolu, nad pásom efódu. ²⁸ Potom zviažeš náprsník za jeho spodné krúžky tkanicou z belasého purpuru s krúžkami efódu tak, aby ležal nad pásom efódu. Takto sa náprsník nebude môcť oddeľovať od efódu.

²⁹ Áron teda bude nosiť mená Izraelových synov na náprsníku rozhodovania na svojom srdci ako stálu spomienku pred Pánom, kedykoľvek vojde do svätyne.

³⁰ Do náprsníka rozhodovania vložíš urim a tumim, aby boli na Áronovom srdci, kedykoľvek sa predstaví pred Pána. Takto bude Áron ustavične nosiť Božie rozhodnutia pre Izraelitov na svojom srdci pred Pánom.

Kňazský plášť. – ³¹ Ďalej urobíš plášť pod efód, celý z belasého purpuru. ³² V strede bude otvor pre hlavu a dookola otvoru bude tkaná obruba, takže otvor bude ako na pancierovej košeli, aby sa netrhal. ³³ Dolu, na jeho spodnom okraji, pripevníš dookola granátové jablká z belasého a červeného purpuru a karmazínu – pôjdu dookola celého okraja – a medzi ne zlaté zvončeky tak, ³⁴ že sa po okraji plášťa budú dookola striedať zlaté zvončeky s granátovými jablkami. ³⁵ Áron ho bude nosiť, keď bude konať službu, aby ho počuli zvonieť, keď bude vychádzať do svätyne pred Pána a keď bude vychádzať, aby nezomrel.

28

19

—

28

35

28, 30. V náprsníku nosieval veľkňaz posvätné žreby, lósy, tzv. urim a tumim, doslova svetlo a pravdu. O podo-
be týchto predmetov Biblia nevraví. Boli to najskôr
tri menšie kamienky, z ktorých jeden značil „áno“,

druhý „nie“ a tretí nedával nijakú odpoveď (1 Sam
28, 6). Za časov prorokov sa už posvätné žreby neuží-
vajú, kedy však celkom prestali, nevedno. Po návrate
z babylonského zajatia sa už nespomínajú.

Náčelná tabuľka. – ³⁶ Potom vyhotovíš z rýdzeho zlata tabuľku a vyryješ na ňu rytcovou prácou Svätý Pánov. ³⁷ Pripevníš ju na šnúrkou z belasého purpuru a priviaže sa na mitru; bude teda na prednej strane mitry, ³⁸ bude na Áronovom čele, aby tak Áron nosil previnenia, ktorých sa Izraeliti dopustia pri obetovaní všetkých svojich posvätných darov. Bude stále na jeho čele, aby oni dosiahli milosrdenstvo u Pána.

Tunika, mitra a pás. – ³⁹ Utkáš aj tuniku z jemnej ľanovej priadze, zhotovíš mitru z niťového plátna a urobíš pestrofarebný pás.

Rúcho jednoduchých kňazov. – ⁴⁰ Aj pre Áronových synov zhotovíš tuniky a urobíš pre nich pásy, ako i vysoké čiapky na česť a ozdobu. ⁴¹ A oblečieš do toho svojho brata Árona a s ním aj jeho synov, a pomažeš ich; uvedieš ich do úradu a posvätiš ich, aby mi slúžili ako kňazi. ⁴² Narobíš aj krátkych plátenných spodkov na zakrytie ich nahoty; budú siahať od bedier až po stehná. ⁴³ Áron a jeho synovia ich budú mať, kedykoľvek vojdú do stanu zjavenia alebo pristúpia k oltáru konať službu vo svätyni, aby neuválili na seba vinu a neumreli. Toto bude trvalý predpis preň a pre jeho potomkov po ňom.

SVÄTENIE KŇAZOV

29 **Posvätenie Árona a jeho synov.** – ¹ A aby mi slúžili ako kňazi, urobíš s nimi toto: Vezmi jedného mladého býka, dva bezchybné barany, ² nekvasené chleby, nekvasené, na oleji zamiesené pagáče, ako i nekvasené a olejom potreté oblátky, ktoré pripravíš z jemnej pšeničnej múky, ³ vložíš to do koša a v koši ich prinesieš – k tomu býčka a tie dva barany.

⁴ Potom privedieš Árona a jeho synov ku vchodu do stanu zjavenia a umyješ ich vodou. ⁵ Nato vezmeš rúcho a oblečieš Árona do tuniky, pláštá, čo prislúcha k efódu, do efódu a náprsníka a opášeš ho efódovou stuhou, ⁶ položíš mu na hlavu mitru a na mitru mu pripevníš posvätnú stuhu. ⁷ Potom vezmeš olej na svätenie a vyleješ mu ho na hlavu a pomažeš ho. ⁸ Potom privedieš jeho

28, 39. Tunika spodná, ktorú kňaz nosieval na tele, bola dlhá, siahala až po členky a mala aj rukávy. Tunika, čiže ríza, bola obyčajným oblekom Izraelitov. Vznešenejší nosievali dlhú, obyčajní ľudia kratšiu

alebo podkasanú. Rozdiel medzi čiapkou veľkňazovou a čiapkou ostatných kňazov bol v tom, že pokým čiapky jednoduchých kňazov mali podobu dnešného turbanu, veľkňazova čiapka bola vyššia a ozdobnejšia.

synov, oblečieš im tuniky ⁹ a opášeš ich pásom – ako Árona, tak i jeho synov – a položíš im vysoké čiapky. A takto sa ich kňazstvo stane trvalým ustanovením. Takto uvedieš Árona a jeho synov do ich úradu.

Trojité obeta. – ¹⁰ Potom privedieš mladého býka pred stan zjavenia a Áron i jeho synovia položia ruky na hlavu býčka. ¹¹ Ty potom býčka zabiješ pred Pánom pri vchode do stanu zjavenia, ¹² vezmeš z býčkovej krvi a ňou palcom potrieš rohy oltára. Všetku ostatnú krv vyleješ okolo spodku oltára. ¹³ Nato vezmeš všetok loj, čo pokrýva vnútornosti, lojovú vrstvu spod pečene, obe obličky s lojom, čo je na nich, a prinesieš to spálením na oltári. ¹⁴ Mäso býčka však, jeho kožu a trus spáliš na ohni mimo tábora. To je obeta za hriech.

¹⁵ Potom vezmeš jedného barana a Áron a jeho synovia položia na baranovu hlavu ruky. ¹⁶ Nato barana zabiješ, naberieš z jeho krvi a porozlievaš ju okolo oltára. ¹⁷ Potom barana rozsekáš na kusy, umyješ jeho vnútornosti a nohy a položíš ich k ostatným kusom a k hlave. ¹⁸ A takto prinesieš celého barana ako zápal na oltári. To je celostná žertva pre Pána, príjemná vôňa, zápalná obeta pre Pána. ¹⁹ Potom vezmeš druhého barana a Áron a jeho synovia zasa položia ruky na baranovu hlavu. ²⁰ Barana zabiješ, vezmeš niečo z jeho krvi a potrieš okraje pravého ucha Árona a jeho synov a palce ich pravej ruky a nohy; ostatnú krv porozlievaš okolo oltára. ²¹ Potom vezmeš niečo z krvi, čo bude na oltári, a z oleja na svätenie a pokropíš Árona a jeho rúcho aj jeho synov a rúcho jeho synov, a bude posvätený on aj jeho rúcho i jeho synovia a ich rúcha s ním. ²² Potom vyberieš z barana loj, a to chvost, loj, ktorým sú pokryté vnútornosti, lojovú vrstvu spod pečene, obe obličky s ich lojom

29

9

29

22

29, 9. „Uvedieš... do ich úradu“, doslova naplníš ich ruky (28, 41).

29, 10. Kladenie rúk na hlavu obetného zvieraťa značilo, že ten, za ktorého sa zviera malo obetovať, si zaslúžil za svoje hriechy smrť. Obetujúci sa takto vyznával zo svojich hriechov a kládol ich na obetné zviera, ktoré zabil, a tak podal v náhradu namiesto seba, aby si získal odpustenie a milosrdenstvo u Pána. 29, 15 – 18. Zápalná obeta alebo celostná žertva, zvaná niekedy aj celopal, bola obeta, pri ktorej sa celé zviera so všetkými vnútornými časťami spálilo na znak úplného venovania Pánovi. Koža sa neobetovala.

Celostná žertva bola najvznešenejšou obetou, lebo pri nej sa najlepšie zvyrazňovalo Božie panstvo nad všetkým tvorstvom.

29, 20. Potretie uší, prstov na rukách a na nohách značilo zasvätenie celej osoby svätyni a znázorňovalo aj ochotu plniť Božie slová životom a skutkami podľa Božieho zákona.

29, 22. Chvost u niektorých oviec na východe je veľmi masťný. Pravá lopatka sa pri pokojných obetách nespalovala. Tu sa robí výnimka, pri svätení kňazov sa teda má spáliť.

a pravú lopatku – lebo to je baran posvätenia –, ²³ napokon vezmeš jeden bochník chleba, jeden pagáč zamiesený na oleji a jednu oblátku z koša nekvasených chlebov, ktorý je pred Pánom, ²⁴ a toto všetko vložíš do rúk Árona a jeho synov, aby to obetovali ako podávaciu obeť Pánovi. ²⁵ Potom im to z rúk vezmeš a spáliš to ako celostnú žertvu na oltári na príjemnú vôňu pred Pánom. To je zápalná obeta pre Pána. ²⁶ Potom vezmeš prsia barana, ktorým bol posvätený Áron, a prinesieš to pred Pána ako podávaciu obeť – a to pripadne tebe za podiel.

29

23

—

29

36

Kňazský podiel z oltára. – ²⁷ Prsia podávacej obety a lopatku, čo bola oddelená z barana pri svätení Árona a jeho synov ako podávacia a pozdvihovaná obeta, vyhlásiš za posvätené. ²⁸ To pripadne Áronovi a jeho synom ako trvalá náležitosť zo strany Izraelitov, lebo to je obeta pozdvihovania a ako obeta pozdvihovania bude z pokojných obiet Izraelitov ako ich obeta pozdvihovania Pánovi.

Dedenie kňazského rúcha. – ²⁹ Áronovo posvätné rúcho prejde po ňom na jeho synov, aby v ňom boli pomazávaní a uvádzaní do svojho úradu. ³⁰ Sedem dní ho bude nosiť ten, ktorý z jeho synov nastúpi ako veľkňaz na jeho miesto a ktorý bude vchádzať do stanu zjavenia, aby konal službu vo svätyni.

Obetná hostina. – ³¹ Potom vezmeš barana z posvätenia (kňazov) a jeho mäso uvariš na posvätnom mieste. ³² Mäso barana a chlieb, čo je v koši, budú jesť Áron a jeho synovia pri vchode do stanu zjavenia. ³³ Smú jesť iba tí, za ktorých bola prinesená zmierna obeta, keď boli uvádzaní do úradu a keď boli svätení. Iný z toho jesť nesmie, lebo je to sväté. ³⁴ Ak by niečo z mäsa posvätenia alebo z chleba malo zostať do rána, spáliš, čo ostalo, na ohni. Nebude sa to jesť, lebo je to sväté. ³⁵ S Áronom a s jeho synmi urobíš všetko, čo som ti prikázal. Sedem dní bude trvať (slávnosť) svätenia (kňazov). ³⁶ Každý deň obetuješ jedného mladého býka ako zmiernu obeť za hriech. A oltár očistíš tým, že na ňom prinesieš zmiernu

29, 24. Naplnenie kňazských rúk obetnými darmi je znakom kňazskej hodnosti a kňazského úradu, ktorého najhlavnejšou povinnosťou bude prinášať obety. Preto uvedenie do kňazského úradu je v hebrejčine naznačené slovami: naplníš ich ruky (v. 9). – Podávacia obeta bola v tom, že kňaz obetné dary pohybom ponúkal Pánovi smerom k svätyni. Celý úkon teda značil,

že dar sa obetuje Bohu, ktorý ho však vracia kňazovi. Pri posvätení kňazov je aj tu výnimka, lebo podávacia obeta, okrem prs barana, sa spaľuje na oltári.

29, 27. Pozdvihovaná obeta je to isté ako podávacia obeta; rozdiel je len v úkone. Pri tejto obete obetné dary sa zdvihali k nebu na znak, že sa ponúkajú Bohu, ktorý ich dáva naspäť kňazovi.

obetu a pomazeš ho, aby si ho posvätil. ³⁷ Sedem dní budeš konať zmierne obrady na oltári a posväcovať ho; tak bude oltár posvätený. Každý, kto sa dotkne oltára, bude zasvätený.

Každodenná celostná žertva. – ³⁸ A toto budeš obetovať na oltári: deň čo deň dva jednoročné baránky, ³⁹ jedného baránka budeš obetovať ráno a druhého v podvečer; ⁴⁰ k tomu desatinu jemnej múky, zmiešanú so štvrtinou hina oleja z roztlčených olív, a na tekutú obetu štvrtinu hina vína na jedného baránka. ⁴¹ Druhého baránka obetuj okolo večera – pritom si budeš počínať ako pri raňajšej obete jedál a k nej prislúchajúcej tekutej obete – na príjemnú vôňu, ako zápalnú obetu Pánovi. ⁴² To bude vaša pravidelná celostná zápalná obeta pred Pánom z pokolenia na pokolenie, ktorá sa bude prinášať pred vchodom do stanu zjavenia, kde sa vám budem zjavovať, aby som tam s tebou hovoril.

Božia prítomnosť v stane. – ⁴³ Tam sa budem zjavovať Izraelovým synom a miesto sa posväti mojou slávou. ⁴⁴ Stan zjavenia a oltár posvätim ja. Aj Árona a jeho synov ja posvätim, aby mi slúžili ako kňazi. ⁴⁵ Budem bývať uprostred Izraelitov a budem ich Bohom. ⁴⁶ A spoznajú, že ja, Pán, som ich Boh, ktorý ich vyviedol z egyptskej krajiny, aby som býval uprostred nich – ja, Pán, ich Boh.

30 Kadidlový oltár. – ¹ Zhotovíš aj oltár na pálenie kadidla. Urobíš ho z akáciového dreva, ² lakeť dlhý a lakeť široký, teda štvorcový, a dva lakte vysoký. Jeho rohy budú z neho vyčnievať. ³ Obložíš ho čistým zlatom, aj jeho dosku a jeho steny dookola, aj jeho rohy, a dookola ho obrúbiš zlatým vencom. ⁴ Pod veniec zhotovíš na obe strany po dva zlaté krúžky a pripevníš ich na oboch stranách, aby sa cez ne dali pretiahnuť tyče a aby bolo možno oltár nosiť. ⁵ Tyče urobíš z akáciového dreva a obiješ ich zlatom. ⁶ A postavíš ho pred oponu, ktorá visí pred archou zákona, pred zľutovnicu, čo je nad zákonom, kde sa ti budem ja zjavovať. ⁷ Áron bude na ňom spaľovať voňavé kadidlo. Bude ho páliť každé ráno, keď upraví lampy. ⁸ Aj v podvečer ho zapáli, keď rozsvieti lampy. To bude vaša pravidelná kadidlová obeta pred Pánom z pokolenia

29

37

—

30

8

29, 40. Desatina – rozumej desatina efy, teda gomer (3,6 litra). Hin bola šestina efy, teda 6,07 litra. Efa

bola najužívanejšou mierou pre sypké, hin zasa pre tekuté veci.

na pokolenie. ⁹ Na ňom nesmiete obetovať iné kadidlo, ani zápalnú obeť, ani obeť jedál, ani vylievať naň tekutú obeť. ¹⁰ Áron na ňom raz do roka vykoná zmierny obrad s krvou obetovanou za hriechy, čo je na zmierenie. Zmierenie vykoná na ňom raz do roka a bude to z pokolenia na pokolenie. On bude presväť Pánovi.“

Daň z hlavy pre svätyňu. – ¹¹ Potom Pán prikázal Mojžišovi: ¹² „Keď budeš zisťovať počet Izraelitov, ktorí podliehajú sčítaniu, nech pri sčítaní každý odovzdá Pánovi výkupné za svoj život, aby ich pri sčítaní nezastihlo nešťastie. ¹³ Každý, kto prejde sčítaním, dá pol šekla podľa váhy svätyne – šekel sa ráta za dvadsať gerov –, pol šekla je poplatok pre Pána. ¹⁴ Každý, kto podlieha sčítaniu, od dvadsiateho roku nahor, musí odovzdať poplatok pre Pána. ¹⁵ Bohatý nedá viac a chudobný nedá menej ako pol šekla, keď budú dávať Pánovi poplatok za svoj život. ¹⁶ A ty povyberáš výkupné od Izraelitov a použiješ ho na vyhotovenie stanu zjavenia, aby ono pripamätávalo pred Pánom Izraelitov a aby ste (takto) vykúpili svoje životy.“

Medené umývadlo. – ¹⁷ Potom Pán hovoril Mojžišovi: ¹⁸ „Urobíš medenú nádrž s medeným podstavcom na umývanie a postavíš ju medzi stanom zjavenia a oltárom a naleješ do nej vody. ¹⁹ Áron a jeho synovia si v nej budú umývať ruky a nohy; ²⁰ keď budú mať vojsť do stanu zjavenia, umyjú sa vodou, aby neumreli, a takisto, keď sa budú približovať k oltáru, aby konali službu a aby obetovali zápalnú obeť Pánovi. ²¹ Umyjú si teda ruky a nohy, aby nezomreli. To bude pre nich trvalým predpisom; preň a pre jeho potomkov z pokolenia na pokolenie.“

Olej na svätenie. – ²² Ďalej Pán prikázal Mojžišovi: ²³ „Vezmeš voňavé látky najlepšieho druhu: päťsto šeklov najjemnejšej myrhy a polovicu tohto, teda dvestopäťdesiat šeklov voňavej škoric a dvestopäťdesiat šeklov voňavého puškvorca, ²⁴ päťsto šeklov kasie podľa váhy svätyne a jeden hin olivového oleja. ²⁵ Z toho pripravíš svätý olej na pomazanie, prenikavo voňajúcu masť, ako robieva olejkár. ²⁶ Týmto pomažeš stan zjavenia a archu zákona, ²⁷ stôl so

30, 13. Šekel podľa váhy svätyne, t. j. šekel kráľovský alebo obyčajný šekel. Volá sa podľa váhy svätyne, lebo jeho kontrolná váha sa opatrovala vo svätyni a podľa nej sa určovala presnosť ostatných váh. Neskoršie sa volá kráľovským, lebo váhy sa opatrovali

aj na kráľovskom dvore. Izraelský strieborný šekel vážil 14,55 gramu. O váhy vo svätyni sa starali leviti. 30, 23 n. Myrha je živica, vytekajúca zo stromu Balsamodendron myrrhae. Kasia je tiež vnútorná kôra stromu Cinnamomum casia. Rastie v Arábii.

všetkým jeho náradím, svietnik s jeho náčiním a kadidlový oltár; ²⁸ aj oltár na zápalné obety so všetkým jeho príslušenstvom a umývadlo s jeho podstavcom. ²⁹ Takto ich posvätiš a budú presväté. Každý, kto sa ich dotkne, bude zasvätený. ³⁰ Pomažeš aj Árona a jeho synov a posvätiš ich, aby mi slúžili ako kňazi. ³¹ A Izraelitom prikážeš: »Pre vás to bude svätý olej pomazania z pokolenia na pokolenie; ³² nesmie sa vyliť na telo človeka a takýmto miešaním sa nesmie pripravovať nijaký iný olej, lebo je svätý a bude vám za svätý! ³³ Kto by si podobným spôsobom pripravil takúto miešatinu alebo niečo by z nej dal nepovolanému, musí byť vyhubený zo svojho ľudu.«“

30
28

Zloženie kadidla. – ³⁴ Pán prikázal Mojžišovi aj toto: »Vezmeš voňavé látky: stakte, lastúrové kadidlo, galban a priesvitné kadidlo, všetko v rovnakých čiastkach, ³⁵ a pripravíš z toho kadidlo, silnú zmiešatinu, ako robieva voňavkár, zmiešané so soľou, čisté, na posvätné používanie. ³⁶ Čiastku z toho roztlíčieš na jemný prach a niečo z toho položíš pred zákon do stanu zjavenia, kde sa ti budem zjavovať: to bude pre vás presväťou vecou. ³⁷ Kadidlo v takom zložení, aké pripravíš, nesmiete pre seba zarábať; bude ti sväté pre Pána. ³⁸ Kto by si však pripravil také, ako je toto, a chcel by sa kochať v jeho príjemnej vôni, nech je vyhubený zo svojho ľudu.“

31
6

31 Remeselníci, ktorí majú zhotoviť svätyňu. – ¹ Potom Pán hovoril Mojžišovi: ² „Hľaď, ja som po mene povolal Beseléla, syna Uriho, syna Hurovho z Júdovho kmeňa, ³ a naplnil som ho Božím duchom, zmyslom pre umenie, dôvtipom a zručnosťou pre každú prácu, ⁴ aby zhotovil plány a aby ich uskutočnil v zlate, v striebre a medi, ⁵ aby brúsil kamene na osadzovanie, vyrezával drevo a vôbec robil všetky práce. ⁶ Pridal som aj Achisamechovho syna Óliaba z Danovho kmeňa a každému, kto sa

30, 34. Stakte, hebr. natať, doslova „kvapka“, akási stuhnúť živica, vari storax zo stromu *Styrax officinalis*. – Lastúrové kadidlo z lastúry *Unguls odoratus* alebo *Blatta byzantina*. Takéto spálené misky lastúr prenikavo voňajú. – Galban je voňavá živica rastliny *Ferula galbanifera*. Rastie v Sýrii. – Priesvitné kadidlo bolo hlavnou zložkou kadidla. Zbiera sa dva razy do roka: v jeseni, keď je biele a priehľadné – toto

vyteká samo od seba –, a na jar vyviera z narezanej kóry farby červenastej – je to horší druh. Privážalo sa najmä z Arábie.

30, 36. Kadidlo sa páliło na zlatom alebo kadidlovom oltári „pred zákonom“, teda pred oponou, ktorá oddeľovala svätyňu od veľsvätyne. Za oponou bola archa s doskami Desatora.

rozumie remeslu, dal som múdrosti, aby vyhotovili všetko, čo som ti prikázal: ⁷ stánok zjavenia, archu zmluvy, zľutovnicu na ňu a ostatné stánkové zariadenie, ⁸ stôl a jeho náčinie, svietnik z rýdzeho zlata s jeho príslušenstvom, aj kadidlový oltár ⁹ a oltár zápalných obiet so všetkým jeho príslušenstvom, umývadlo s podstavcom, ¹⁰ sviatočné a posvätné rúcha pre kňaza Árona a rúcha pre jeho synov na kňazskú službu, ¹¹ ďalej olej na pomazanie a voňavé kadidlo pre svätyňu. Všetko urobia tak, ako som ti rozkázal.“

31

7

—

32

2

Príkaz o sobote. – ¹² Ďalej Pán prikázal Mojžišovi: ¹³ „Povedz Izraelitom: »Zachovávajúte moju sobotu! Veď ona je znamením medzi mnou a vami z pokolenia na pokolenie, aby sa poznalo, že ja som Pán, ktorý vás posväcuje! ¹⁴ Zachovávajúte moju sobotu, nech vám je svätá! Kto ju znesväťí, musí zomrieť. Kto by v ten deň pracoval, bude vyhubený spomedzi svojho ľudu. ¹⁵ Šesť dní budete pracovať, v siedmy deň je však Pánova svätá sobota, deň odpočinku. Každý, kto bude v sobotu pracovať, musí zomrieť! ¹⁶ Nech Izraeliti zachovávajú sobotu a nech ju svätia z pokolenia na pokolenie ako večnú povinnosť zmluvy. ¹⁷ Nech je ona na večné znamenie medzi mnou a Izraelitmi, lebo za šesť dní Pán stvoril nebo a zem, v siedmy deň však odpočíval a oddychoval.«“

Pán dáva Mojžišovi dve kamenné tabule. – ¹⁸ A keď s ním na vrchu Sinaj dokončil svoj rozhovor, dal Mojžišovi dve kamenné tabule, popísané Božím prstom.

ODPAD ĽUDU A OBNOVENIE TABÚL ZÁKONA, 32 – 34

32 Zlaté teľa. – ¹ Keď ľud videl, že Mojžiš nezostupuje z vrchu, zhrnul sa okolo Árona a povedal mu: „Pod', urob nám boha, ktorý pôjde pred nami. Veď nevieme, čo je s tým mužom, Mojžišom, čo nás vyviedol z egyptskej krajiny.“ ² Áron im povedal: „Posnímajte zlaté náušnice, čo nosia vaše ženy, synovia a dcéry, a prineste mi

31, 12 – 15. Svätenie soboty bolo charakteristickým znakom izraelského náboženstva (20, 8).

31, 18. Kamenné tabule sa nazývajú tabuľami zákona, pretože je na nich napísaný Dekalóg – Desatoro, základ všetkých ostatných sinajských zákonov. „Popísané Božím prstom“ – teda spôsobom nadprirodzeným. Mojžiš prijal zákony z Božích úst a dostáva ich teraz

napísané Božou rukou. V tomto sa zračí aj svätosť týchto zákonov.

32, 1 – 6. Boh, ktorého má dať zhotoviť Áron, nie je pohanský boh, ale je to znázornenie Boha Izraela, Pána. Na egyptský spôsob si ho dali uliať v podobe mladého junca, ktorý bol pokladaný za obraz sily a moci. Áronovo správanie prejavuje veľkú slabosť.

ich!“ ³ A všetok ľud si postríhal zlaté náušnice, čo nosili na ušiach, a doniesli ich Áronovi. ⁴ On to vzal z ich rúk, roztopil to a urobil zlaté teľa. A oni vraveli: „Toto je tvoj boh, Izrael, ktorý ťa vyviedol z egyptskej krajiny!“ ⁵ Keď to Áron videl, postavil pred ním oltár. Potom dal Áron vyhlásiť: „Zajtra je Pánov sviatok!“ ⁶ Druhé ráno zavčasu vstali a priniesli celostnú zápalnú a pokojnú obeť. Potom sa ľud posadil a jedol, a pil. Nato sa zdvihli a veselili sa.

Mojžiš oroduje za ľud u Pána. – ⁷ A Pán hovoril Mojžišovi: „Chod, zostúp, lebo tvoj ľud, čo si vyviedol z egyptskej krajiny, robí zle!“ ⁸ Veľmi rýchlo odbočili z cesty, ktorú som im určil. Urobili si liate teľa, klaňali sa mu, priniesli mu obeť a vykrikovali: »Toto je tvoj boh, Izrael, čo ťa vyviedol z egyptskej krajiny.« ⁹ Potom Pán povedal Mojžišovi: „Videl som, čo je to za ľud. Pozri, je to ľud nepoddajnej šije!“ ¹⁰ Teraz ma nechaj, nech zahorí môj hnev proti nim a vyhubím ich! Teba však urobím veľkým národom.“ ¹¹ Ale Mojžiš sa pokúšal upokojiť Pána, svojho Boha, a hovoril: „Prečo by mal, Pane, vybušiť tvoj hnev proti ľudu, ktorý si ty mohutnou silou a mocnou rukou vyviedol z egyptskej krajiny?!“ ¹² Prečo by mali Egypťania vraviť: »V zlovôli ich vyviedol, aby ich zmárnil na horách a vynyčil ich zo zemskeho povrchu?!« Odlož svoj prudký hnev a maj zľutovanie nad nešťastím svojho ľudu! ¹³ Spomeň si na svojich služobníkov Abraháma, Izáka a Izraela, ktorým si na seba samého prisahal a prisľúbil: »Rozmnožím vaše potomstvo ako hviezd na nebi a celú túto zem, o ktorej som hovoril, dám vášmu potomstvu, aby ju vlastnilo na večné veky!«“ ¹⁴ A Pán oľutoval nešťastie, ktorým chcel navštíviť svoj ľud.

Čiastočné potrestanie ľudu. – ¹⁵ Potom sa Mojžiš vrátil, zostúpil z vrchu a v rukách mal dve tabule zákona, ktoré boli popísané na oboch stranách; boli popísané z prednej i zo zadnej strany. ¹⁶ Tabule boli Božím dielom a písmo bolo Božím písmom – vyrytým na tabuliach. ¹⁷ Keď Jozue počul krik ľudu, ktorý hlasno kričal, povedal Mojžišovi: „V tábore je vojnový pokrik!“ ¹⁸ On mu však odvetil: „To nie je hlas víťazného spevu ani hlas spevu po porážke, ja počujem len spev!“ ¹⁹ Keď sa priblížil k táboru

32, 19. Mojžiš zahorel svätým hnevom proti nevernému ľudu. Kamenné dosky nemali teraz význam, pokým sa zmluva zas neobnoví. Preto bolo skoro

prirodzené, že sa zničil dokument o tej zmluve, ktorá viac neplatí.

a zbadal teľa a tance, Mojžiša pochytil hnev, odhodil tabule z rúk a roztrieskal ich na úpäti vrchu. ²⁰ Nato chytil teľa, ktoré si urobili, spálil ho na ohni a rozmrvil ho na prach. Ten vysypal do vody a dal ju Izraelitom piť. ²¹ Potom Mojžiš povedal Áronovi: „Čo ti urobil tento ľud, že si uvalil naň také veľké previnenie?!“ ²² Áron odpovedal: „Pán môj, nehnevaj sa! Veď ty vieš, že tento ľud je zlý! ²³ Vraveli mi: »Urob nám boha, ktorý pôjde pred nami, lebo nevieme, čo sa stalo s tým mužom, Mojžišom, ktorý nás vyviedol z egyptskej krajiny.« ²⁴ Povedal som im: »Kto má zlato, nech sa ho zbaví!« Oni mi ho dali, ja som ho pohádzal do ohňa a urobilo sa toto teľa.“

³² ²⁵ Keď Mojžiš videl, že ľud bol taký bezuzdný – lebo Áron im pustil uzdu na škodoradosť ich nepriateľov –, ²⁶ Mojžiš sa postavil do vchodu táboriska a zvolal: „Kto je za Pána, ku mne sa!“ I zhromaždili sa okolo neho všetci leviti. ²⁷ A on im povedal: „Toto hovorí Pán, Boh Izraela: »Každý nech si opáše meč na bedrá! Chodte cez tábor od jedného vchodu k druhému vchodu a zabíjajte svojich bratov, priateľov i príbuzných!«“ ²⁸ A leviti urobili tak, ako rozkázal Mojžiš. A v ten deň padlo z ľudu do tritisíc mužov. ²⁹ Potom Mojžiš povedal: „Dnes ste zasvätili svoje ruky Pánovi – veď každý bol proti svojmu bratovi –, a preto dnes ste požehnaní!“

Opätovná Mojžišova prosba a lútosť Izraelitov. – ³⁰ Na druhý deň povedal Mojžiš ľudu: „Previnili ste sa veľkým hriechom. Ja teraz vystúpim k Pánovi, hádam ho budem môcť uzmierniť za váš hriech.“ ³¹ Tak Mojžiš odišiel opäť k Pánovi a povedal: „Ach, tento ľud sa dopustil veľkej viny, veď si urobil boha zo zlata. ³² A teraz alebo im odpusť ich previnenie, alebo ak nie, vytri ma zo svojej knihy, ktorú si napísal!“ ³³ Pán však odpovedal Mojžišovi: „Kto sa proti mne prehrešil, toho vytriem zo svojej knihy! ³⁴ Teraz už

32, 20. Porov. Dt 9, 21. Vodu dal piť – týmto chcel Mojžiš naznačiť ničomnosť modly, a keď aj nútil ľud piť predmet jeho hriechu, chcel mu spolu ozrejmiť nevyhnutnosť a následky prísneho trestu (Nm 5, 24). 32, 21 – 24. Áron sa tak vyhovára, že to prezrádza jeho slabosť, a preto mu na to Mojžiš ani neodpovedá. Áron bol slabý voči ľudu a ešte slabší sa ukazuje pri svojej obhajobe.

32, 29. Hebrejský text znie inakšie: Naplňte si dnes ruky pre Pána.... Podľa tohto textu Mojžiš by po boji

prikazoval levitom priniesť obeť. To značia slová „naplniť ruky“. Zdá sa, že predsa bolo potrebné uzmiernenie za toľkú, hoci spravodlivo vyliatu krv. Podľa Dt 9, 20 Pán sa tak hneval na Árona, že ho chcel potrestať smrťou. Na Mojžišov príhovor ho nechal nažive.

32, 31 n. Mojžiš ponúka na uzmiernenie ľudu vlastný život. V tom sa zračí jeho veľkosť a v tom možno aj vidieť, že Mojžiš bol ozajstným sprostredkovateľom medzi ľudom a Bohom.

len choď a buď vodcom ľudu tam, kde som ti prikázal. Hľa, anjel pôjde pred tebou! Ale keď príde čas ich navštívenia, navštívim ich hriech.“³⁵ A Pán bil ľud za to, že si dali urobiť teľa, čo vyhotovil Áron.

33 Pán sa odvracia od ľudu. –¹ Potom Pán povedal Mojžišovi: „Choď, odíď odtiaľto ty aj ľud, čo si vyviedol z egyptskej krajiny, do krajiny, ktorú som odprisahal Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi, keď som povedal: »Dám ju tvojmu potomstvu.«² Pošlem pred tebou anjela a vyženie Kanaánčanov, Hetejcov, Ferezejcov, Hevejcov a Jebuzejcov³ a on ťa vovedie do krajiny, ktorá oplýva mliekom a medom. Ja nepôjdem uprostred teba, lebo si ľud nepodajnej šije. Inak by som ťa musel cestou zahubiť.“⁴ Keď ľud počul túto tvrdú reč, zosmutnel a nik nenosil svoje šperky.⁵ Lebo Pán povedal Mojžišovi: „Povedz Izraelitom: »Ste tvrdošíjný ľud! Keby som chvíľku šiel uprostred teba, musel by som ťa cestou zahubiť. Odlož teda svoje šperky a potom uvidím, ako s tebou naložím.«“

⁶ A Izraeliti nenosili od vrchu Horeb svoje šperky.

Stánok zjavenia. –⁷ Mojžiš vzal stánok, postavil ho mimo tábora, neďaleko od tábora, a nazval ho stánkom zjavenia. Každý, kto sa chcel obrátiť na Pána, vyšiel k stánku zjavenia, čo stál mimo tábora.

⁸ Keď vyšiel k stánku Mojžiš, všetok ľud vstal, každý sa postavil pri vchode do svojho stanu a hľadel za Mojžišom, kým neprišiel k stánku.⁹ A len čo Mojžiš vošiel do stánku, spustil sa nadeň oblačný stĺp a ostal stáť pri vchode do stánku. Potom sa rozprával s Mojžišom.¹⁰ A všetok ľud videl stáť oblačný stĺp pri vchode do stánku. Tu všetci povstali a každý sa vrhol (na zem) pri vchode do svojho stanu.¹¹ Pán sa však rozprával s Mojžišom z tváre do tváre, ako keď sa niekto rozpráva so svojim priateľom. Potom sa vrátil do tábora. Ale jeho služobník, mladík Jozue, Nunov syn, sa nevzdaloval zo stánku.

Pán sa dáva uprosiť. –¹² A Mojžiš povedal Pánovi: „Pozri, ty mi prikazuješ: »Vyveď tento ľud!« A neoznámil si mi, koho pošleš so mnou, hoci si povedal: »Poznám ťa po mene, ba našiel si milosť v mojich očiach.«“¹³ Ak som teraz našiel v твоjich očiach milosť,

32

35

—

33

13

33, 9 – 11. Oblačný stĺp, predstavujúci Božiu prítomnosť (13, 21); preto sa dá pochopiť, že oblak hovorí s Mojžišom. Pán je to, ktorý sa k nemu prihovára.

33, 12. „Poznať po mene“ značí „dobré poznať, byť v priateľstve, naklonený byť niekomu“ (Iz 43, 1; 49, 1).

33 prezrad' mi, prosím, svoje zámery, aby som poznal, že som našiel
 14 milosť v твоjich očiach. Ved' tento ľud je твоjím národom.“¹⁴ On
 — odpovedal: „Ja mám ísť osobne (s tebou), aby si ty mal pokoj?!“
 34 ¹⁵ Tu on odpovedal jemu: „Ak nepôjdeš s nami osobne, ani nás
 6 nevyvádzať odtiaľto! ¹⁶ A po čom poznám, že som našiel milosť
 v твоjich očiach, ja a tvoj ľud, ak nie po tom, že pôjdeš s nami, a my,
 ja a tvoj ľud, budeme tým vyznačení pred všetkými národmi, čo
 sú na zemskom povrchu?“ ¹⁷ Tu Pán povedal Mojžišovi: „Aj toto,
 o čo si prosil, urobím, lebo ty si našiel milosť v mojich očiach a ja
 ťa poznám podľa mena.“¹⁸ On povedal: „Daj mi vidieť svoju slávu!“
¹⁹ On mu odvetil: „Predvediem pred tebou všetku svoju nádheru
 a vyslovím pred tebou aj Pánovo meno. Milostivý budem, ku komu
 chcem byť milostivý, a zmilujem sa nad tým, nad kým sa chcem
 zmilovať.“²⁰ A ešte mu povedal: „Moju tvár nemôžeš vidieť, lebo
 niet človeka, ktorý by mňa videl, a ostal by nažive.“²¹ A Pán hovoril
 ďalej: „Hľa, neďaleko mňa je miesto, tam vystúp na skalu! ²² Keď
 tade pôjde moja sláva, postavím ťa do skalnej trhliny a položíť na
 teba svoju ruku, kým neprejdem. ²³ Potom svoju ruku odtiahnem
 a ty ma uvidíš odzadu. Ale moju tvár nesmie nik vidieť.“

34 Mojžiš vidí Pána. –¹ A Pán opäť hovoril Mojžišovi: „Vykreš
 si dve kamenné tabule, práve také, aké boli prvé, a ja na
 tabule napíšem slová, čo boli na prvých tabuliach, ktoré si rozbil.
² A buď pripravený vystúpiť včas ráno na vrch Sinaj a postaviť sa na
 temene vrchu predom mňa. ³ Nikto však nesmie vystúpiť s tebou,
 nech sa nik neukazuje na celom vrchu. Ani ovce a dobytok sa nesmú
 pásť nablízku.“⁴ Mojžiš teda vykresal dve kamenné dosky,
 také, aké boli prvé, a včas vstal, a vystúpil na vrch Sinaj, ako mu
 prikázal Pán; do rúk vzal tie dve tabule.
⁵ Keď sa potom Pán zniesol v oblaku, Mojžiš sa postavil k nemu
 a vzýval Pánovo meno. ⁶ Potom Pán prešiel popred neho a volal:
 „Pán, Pán je milostivý a láskavý Boh, zhovievavý, veľmi milosrdný

33, 18 – 23. Mojžiš prosí znamenie, že ho Pán vypočul. Žiada, aby sa mu zjavil Pán. A Boh mu toto zjavenie prisľubuje, hoci ani spravodlivý Mojžiš si túto milosť nezaslúhuje. Mojžiš však neuvidí Pána „do tváre“, neuvidí celú jeho velebu, lebo by zomrel, uvidí len

odblesk Božej veleby, a to o krátky čas.

34, 5 – 7. Pán oznamuje Mojžišovi, že je Bohom lásky. Už mu to dokázal, keď sa s ním zhováral, a dokáže mu to, keď ľudu odpustí previnenie.

a verný. ⁷ On preukazuje milosrdenstvo tisícim, odpúšťa nepravosť, zločiny a hriech, ale nič nenecháva nepotrešané: on navštevuje vinu otcov na deťoch a detných deťoch až do tretieho a štvrtého pokolenia.“ ⁸ Tu sa Mojžiš rýchlo vrhol na zem, poklonil sa ⁹ a povedal: „Ak som, Pane, našiel milosť v твоjich očiach, prosím, pod s nami, Pane. Je to síce ľud nepoddajnej šije, ale odpusť nám naše previnenia a hriech a prijmi nás za svojich.“ ¹⁰ Vtedy on povedal: „Hľa, ja uzavriem zmluvu pred všetkým твоjím ľudom. Budem robiť zázraky, aké sa nestali na celej zemi a medzi všetkými národmi. A všetok ľud, uprostred ktorého žiješ, uvidí Pánovo dielo. Lebo je priam hrozné, čo urobím s tebou.

34

7

—

Varovanie pred modloslužbou. – ¹¹ Dávaj dobrý pozor, čo ti dnes prikazujem. Ja vyženiem spred teba Amorejčanov, Kanaánčanov, Hetejcov, Ferezejcov, Hevejcov a Jebujejcov. ¹² Chráň sa uzavrieť zmluvu s obyvateľmi krajiny, do ktorej vojdeš, aby ti uprostred teba neboli na skazu. ¹³ Ale pováľaj ich oltáre, porozbíjaj ich modly a vyrúbaj ich posvätné stromy (ašery), ¹⁴ lebo sa nesmieš klaňať cudzím bohom. Veď Pánovo meno je Žiarlivý, on je žiarlivý Boh. ¹⁵ Nesmieš uzavrieť zmluvu s obyvateľmi krajiny, lebo keď sa budú vláčiť za svojimi bohmi a keď budú obetovať svojim bohom, zavolali by aj teba a jedol by si z ich obetí. ¹⁶ Ani neber ich dcéry svojim synom za ženy, lebo keď sa ich dcéry budú vláčiť za svojimi bohmi, zvedli by aj твоjich synov a aj ty by si sa vláčil za ich bohmi.

34

21

Opravdivá úcta k Bohu. – ¹⁷ Nerob si liatych bohov! ¹⁸ Zachovávaj sviatok nekvasených chlebov! Sedem dní jedz nekvasené chleby – ako som ti nariadil – v určenom čase v mesiaci abíb, lebo v mesiaci abíb si vyšiel z Egypta. ¹⁹ Všetko, čo otvára materské lono, patrí mne; samčie zo všetkého tvojoho statku: prvorodené z dobytká a oviec. ²⁰ Prvorodené osla vykúpiš ovcou. Ak ho nevykúpiš, zlomiš mu väzy! Svojho prvorodeného syna však vykúpiš a nech sa nik neukáže pred mnou s prázdnyimi rukami. ²¹ Šesť dní budeš robiť, v siedmy deň však zachováš sobotu. Aj v čase orby a žatvy zachováš sobotu!

34, 13 – 14. Modly, doslova stĺpy, ktoré predstavovali boha Bála; posvätné stromy, čiže stromové kýpte, zas boli zasvätené pohanskej bohyni Ašere, ktorá bola bohyňou plodnosti.

34, 15. Vzťah Pánov k izraelskému národu sa v Biblii

prirovnáva veľmi často k manželstvu. Manželská vernosť sa porušuje cudzoložstvom, preto Písmo aj neveru voči Bohu vyjadruje slovom cudzoložstvo a jemu podobnými (Lv 17, 7; 25, 5. 6; Nm 15, 39; Dt 31, 16 atď.).

34, 18 – 23. Porov. 23, 15 – 17.

22 Zasvätiš aj sviatok týždňov, prvotín pšeničnej žatvy, aj sviatok obe-
 rania na konci roka. 23 Tri razy do roka sa každý tvoj muž ukáže pred
 tvárou všemohúceho Pána, Izraelovho Boha. 24 Lebo ja vyženiem
 spred teba národy a rozšírim tvoje územie, a nik nebude siahať na
 tvoju krajinu, keď budeš tri razy do roka vystupovať, aby si sa ukázal
 pred Pánom, svojim Bohom. 25 Nebudeš vylievať krv mojej obety na
 kysnutý chlieb, ani obetu paschy neodložíš do nasledujúceho rána!
 26 To najlepšie, prvotiny svojej pôdy, prinesieš do príbytku Pána,
 34 svojho Boha. Kozľa nebudeš variť v mlieku jeho matky!“
 22 **Obnovenie kamenných tabúl.** – 27 Potom Pán povedal Mojžišo-
 — vi: „Napiš si tieto slová, lebo na podklade týchto slov som uzavrel
 35 zmluvu s tebou a Izraelom!“ 28 A ostal tam s Pánom štyridsať dní
 3 a štyridsať nocí. Nejedol chlieb a nepil vodu. Potom Pán napísal
 na tabule príkazy zmluvy, desatoro prikázaní.

Mojžišova žiariaca tvár. – 29 Keď Mojžiš zostupoval z vrchu –
 dve tabule zákona mal Mojžiš v rukách, keď zostupoval z vrchu –,
 Mojžiš nevedel, že mu žiari tvár od rozhovoru, ktorý s ním mal.
 30 Keď Áron a Izraeliti videli, že Mojžišovi žiari tvár, báli sa k ne-
 mu priblížiť. 31 Mojžiš ich volal a prišli k nemu Áron a všetci po-
 prední pospolitosti, a Mojžiš sa s nimi porozprával. 32 Potom sa
 priblížili všetci Izraeliti a on im rozpovedal všetko, o čom s ním
 Pán na vrchu Sinaj hovoril. 33 Keď Mojžiš skončil rozhovor s ni-
 mi, dal si na tvár závoj. 34 A kedykoľvek Mojžiš predstúpil pred
 Pána, aby s ním hovoril, závoj odkladal, kým sa nevrátil späť.
 A keď vyšiel, oznamoval Izraelitom, čo mal prikázané. 35 Izraeliti
 zakaždým videli Mojžišovú tvár a Mojžišovi tvár žiarila. A Moj-
 žiš si dával závoj na tvár, kým nevošiel, aby sa s ním rozprával.

VYHOTOVENIE SVÄTOSTÁNKU, JEHO ZARIADENIA A KŇAZSKÉHO RÚCHA, 35 – 40

35 Príkaz o sobote. – 1 Potom Mojžiš zhromaždil celú izrael-
 skú pospolitosť a povedal im: „Toto je to, čo Pán prikazuje
 robiť: 2 Šesť dní budete pracovať, v siedmy deň však budete mať
 svätú sobotu, úplný odpočinok pre Pána. Každý, kto bude v ten deň
 konať nejakú prácu, musí zomrieť. 3 V sobotňajší deň nesmiete
 klásť oheň v nijakej domácnosti!“

35, 3. Porov. s pozn. k 31, 12 – 15.

Výzva k ľudu, aby obetoval na svätyňu. – ⁴ Ďalej hovoril Mojžiš celej izraelskej pospolitosti: „Toto je to, čo prikazuje Pán: ⁵ Dajte zo svojho imania dary pre Pána! Každý, koho na to nabáda srdce, nech prinesie dary pre Pána: zlato, striebro a meď, ⁶ belasý a červený purpur, karmazín, plátno a koziu srst', ⁷ na červeno farbené ovčie kože, tachášové kože a akáciové drevo, ⁸ olej do lúč, látku na olej svätenia a na voňavé kadidlo, ⁹ ónyxové kamene a iné drahokamy na ozdobu efódu a náprsníka.

Nábor rozličných remeselníkov. – ¹⁰ A nech prídu všetci, čo sa rozumejú umeniu medzi vami, a nech vyhotovia všetko, čo Pán nariadil: ¹¹ stánok, jeho prikryvku a pokrývku, jeho krúžky, dosky, závary, stĺpy a podstavce, ¹² archu a jej tyče, zľutovnicu a oddeľujúcu oponu, ¹³ stôl, jeho tyče a jeho náradie s predkladnými chlebmami, ¹⁴ svietnik, svetlá a ich príslušenstvo, lampy a olej na svietenie, ¹⁵ kadidlový oltár a jeho tyče, olej na svätenie a príjemne voňajúce kadidlo, záclonu na vchod do svätyne, ¹⁶ oltár na zápalné obety a medené mriežky na ňom, jeho tyče a všetko jeho príslušenstvo, umývadlo a jeho podstavec, ¹⁷ plachty na nádvorie, jeho stĺpy a jeho podstavce a záclonu na nádvorie, ¹⁸ kolíky na príbytok a kolíky na nádvorie, ako aj ich povrázky, ¹⁹ slávnostné rúcha pre službu vo svätyňu, posvätné rúcho pre kňaza Árona a rúcha pre jeho synov na kňazskú službu.“

Vykonanie zbierky. – ²⁰ Tu celá izraelská pospolitosť odišla. ²¹ Potom však prišiel každý, koho nabádalo srdce, a každý, koho nútila na to myseľ, a priniesli dary pre Pána na zhotovenie stánku zjavenia, na všetku jeho službu v ňom a na posvätné rúcha. ²² Prišli muži i ženy, každý, koho na to nabádalo srdce, a priniesli spony, ušné krúžky, prstene, náhrdelníky, najrozličnejšie zlaté ozdoby; a každý, kto chcel dať svoj zászvätný dar Pánovi, doniesol ho. ²³ Každý, kto mal belasý a červený purpur, karmazín, niťové plátno, koziu srst', na červeno farbené ovčie kože a tachášové kože, priniesol to. ²⁴ Každý, kto chcel dať dar zo striebra a zlata, priniesol dar pre Pána a každý, kto mal akáciové drevo, priniesol ho na zhotovenie všetkého toho, čo bolo treba vyhotoviť. ²⁵ Aj všetky zručné ženy priadli ručne a doniesli priadzu na belasý a červený purpur, na

35, 11. Porov. 26, 1–6. O prikryvkach 26, 7–14.
35, 12. O opone porov. 26, 31. 36.

35, 13–15. Porov. 25, 23–39.
35, 16–18. Pozri 27, 1–19.

karmazín a na niťové plátno. ²⁶ A všetky ženy, ktoré sa cítili na to, priadli koziu srst'. ²⁷ Kniežatá zasa podonášali ónyxové kamene a iné drahokamy na ozdobu efódu a náprsníka, ²⁸ ako i voňavé látky a olej do lúč, na olej svätenia a na príjemne voňajúce kadidlo. ²⁹ Všetci muži a ženy, ktorých nutkalo srdce dať dar na všetky tieto práce, ktoré Pán nariadil prostredníctvom Mojžiša, oni, Izraeliti, to priniesli ako dobrovoľné dary pre Pána.

Zverenie prác remeselníkom. – ³⁰ Potom Mojžiš hovoril Izraelitom: „Hľadte, Pán po mene povolal Beseléla, syna Uriho, syna Hurovho, z Júdovho kmeňa, ³¹ a naplnil ho Božím duchom, zmyslom pre umenie, dôvtipom, vedomosťou a zručnosťou na každú prácu, ³² aby vypracoval plány a uskutočnil ich v zlate, striebre a medi, ³³ aby zručne rezal kamene na osadzovanie, spracúval drevo a konal všetky umelecké práce. ³⁴ Dal mu však aj vlohy poučovať iných, jemu a Achisamechovmu synovi Óliabovi z Danovho kmeňa. ³⁵ Naplnil ich zmyslom pre umenie, aby vykonali každú prácu: remeselnícku, tkáčsku a umeleckú z belasého a červeného purpuru, z karmazínu i z niťového plátna, akú robí jednoduchý tkáč. Oni sú určené riadiť celú prácu a zhotovovať plány.

36 ¹ Nech teda pracujú Beselél, Óliab a všetci muži, ktorí sa rozumejú umeniu, ktorým Pán dal zmysel pre umenie a dôvtip, takže vedia vykonať všetky potrebné práce pre svätýňu, podľa všetkého toho, čo prikázal Pán.“ ² Potom Mojžiš zavola Beseléla, Óliaba a všetkých mužov, ktorí sa rozumeli umeniu, ktorým Pán dal zmysel pre umenie, všetkých, ktorých na to nabádalo ich srdce, aby išli vykonať prácu. ³ A hoci dostali od Mojžiša všetky dary, ktoré podonášali Izraeliti na vykonanie potrebných prác na svätostánku, oni mu prinášali každé ráno ďalšie dary.

Zastavenie zbierky. – ⁴ Tu prišli všetci umelci, ktorí sa venovali práci okolo svätyne, priamo od svojej práce, ktorú konali, ⁵ a povedali Mojžišovi: „Lud donáša oveľa viac, ako je potrebné na vykonanie práce, ktorú treba urobiť podľa Pánovho rozkazu.“ ⁶ A Mojžiš

35, 27 – 29. Porov. 25, 7; 28, 9 – 17.

schopnosť učiť iných.

35, 30 – 34. Porov. 31, 2 – 5. Obom umelcom bola daná

dal rozhlásiť po táborisku: „Nech nik, ani muž, ani žena, nedonáša dary pre svätostánok.“ Takto zabránili ľudu prinášať ešte viac.
⁷ Toho, čo doniesli, bolo dosť na vykonanie celej práce, ba mali ešte nadbytok.

Zhotovenie prikrývok na svätostánok. – ⁸ A všetci, čo sa medzi pracujúcimi rozumeli umeniu, zhotovili svätostánok z desiatich kobercov. Urobili ich z niťového plátna, belasého a červeného purpuru a karmazínu s cherubmi, ako robieva umelec. ⁹ Každý koberec bol dvadsaťosem laktov dlhý a štyri lakte široký. Všetky koberce mali rovnakú mieru. ¹⁰ Päť kobercov spojil dovedna a druhých päť kobercov tiež spojil spolu. ¹¹ Potom na okraji posledného koberca jedného dovedna spojeného kusa narobil očiek z belasého purpuru a takisto urobil aj na okraji posledného koberca druhého dovedna spojeného kusa. ¹² Päťdesiat očiek urobil na jednom konci a päťdesiat očiek urobil aj na okraji druhého koberca, ktorý prislúchal k druhému dovedna spojenému kusu, a to tak, že očká na nich boli jedno oproti druhému. ¹³ Zhotovil aj päťdesiat zlatých sponiek a koberce spojil sponkami dovedna tak, že svätostánok bol jedným celkom. ¹⁴ Potom narobil kobercov z kože srsti na pokrov svätostánku. Spojil na to jedenásť kobercov. ¹⁵ Každý koberec bol tridsať laktov dlhý a štyri lakte široký. Jedenásť kobercov malo rovnakú mieru. ¹⁶ Potom päť týchto kobercov spojil dovedna a šesť kobercov tiež dovedna. ¹⁷ Nato na okraji posledného koberca jedného spojeného kusa urobil päťdesiat očiek a takisto päťdesiat očiek na okraji posledného koberca druhého spojeného kusa. ¹⁸ Zhotovil aj päťdesiat medených sponiek, aby mohol spojiť prikrývky tak, žeby boli jedným celkom. ¹⁹ Potom urobil na svätostánok pokrývku z červeno farbených ovčích koží a na to ešte inú pokrývku z tachášových koží.

Dosky na svätostánok a ich príslušenstvo. – ²⁰ Potom nachystal na svätostánok stojatých dosiek z akáciového dreva. ²¹ Každá doska bola desať laktov dlhá a pol druha lakťa široká. ²² Každá doska mala dva čapíky, ktoré boli navzájom spojené. Tak to urobil na každej doske svätostánku. ²³ Na svätostánok nachystal na južnú stranu dvadsať dosiek ²⁴ a urobil štyridsať strieborných podstavcov pod dvadsať dosák, dva podstavce pod každú dosku pod oba jej čapíky; ²⁵ aj na druhú stranu stánku, na severnú stranu, prichystal dvadsať dosiek ²⁶ a pod ne štyridsať strieborných podstavcov, po

36

7

—

36

26

36 dva podstavce pod každú dosku. ²⁷ Na zadnú stranu svätostánku,
 27 na stranu západnú, urobil šesť dosiek ²⁸ a k tomu urobil dve roho-
 — vé dosky na rohy zadnej časti svätostánku. ²⁹ Ony boli dvojdielne
 37 odspodku až do vrchu po svoj prvý krúžok. Tak ich vyhotovil obe
 8 na obidva rohy. ³⁰ Tak tam bolo osem dosiek a ich šestnásť strie-
 borných podstavcov, po dvoch a dvoch podstavcoch pod každú
 dosku. ³¹ Narobil tiež z akáciového dreva žrde: päť pre dosky na
 jednej strane svätostánku, ³² päť žrdí pre dosky na druhej strane
 svätostánku a päť žrdí pre dosky na zadnej strane, na západnej
 strane svätostánku. ³³ Prostrednú žrd' urobil takú, že prechádzala
 stredom dosiek z jedného konca až na druhý. ³⁴ Dosky obil zlatom
 a ich krúžky, cez ktoré prechádzali žrde, urobil zo zlata a žrde ob-
 tiahol tiež zlatom.

Dve opony. – ³⁵ Potom zhotovil oponu z belasého a červeného
 purpuru, karmazínu a niťového plátna, urobil ju s cherubmi, ako
 robieva umelec. ³⁶ Zhotovil pre ňu stĺpy z akáciového dreva a ob-
 tiahol ich zlatom, ich háčiky boli zo zlata. Pod ne ulial štyri strie-
 borné podstavce. ³⁷ Na vchod do svätostánku spravil pestrotkanú
 záclonu z belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového
 plátna ³⁸ a jej päť stĺpov, ich háčiky, ich hlavice a krúžky boli zo
 zlata. Ich päť podstavcov bolo však z medi.

37 Zhotovenie archy zmluvy. – ¹ Potom Beselél urobil z aká-
 ciového dreva archu dva a pol lakťa dlhú, pol druha lakťa
 širokú a pol druha lakťa vysokú. ² Obtiahol ju rýdzim zlatom znútra
 i zvonku a navrchu dookola urobil zlatý veniec. ³ Ulial pre ňu štyri
 zlaté krúžky na jej štyri nohy, čiže dva krúžky na jej jednu stranu
 a dva krúžky na jej druhú stranu. ⁴ Potom z akáciového dreva spravil
 tyče a obil ich zlatom. ⁵ Tieto tyče prestrčil cez krúžky na bokoch
 archy, aby sa archa dala nosiť. ⁶ Nato urobil vrchnák (zlútovnícu)
 z rýdzeho zlata, dva a pol lakťa dlhý a pol druha lakťa široký. ⁷ A na
 oboch koncoch zlútovnice urobil dvoch zlatých kovaných cheru-
 bov: ⁸ jedného cheruba na jednom konci a druhého cheruba na

36, 38. Možno položiť otázku, ako Izraeliti vedeli
 takéto umelecké práce. V čase, keď izraelský národ
 odišiel z Egypta, v Egypte prekvitali všetky remeslá,
 najmä tkáčstvo a zlatníctvo. Od Egypťanov sa Izraeliti

naučili tieto remeslá, ktoré na púšti téměř výhradne
 zasvätili Pánovi.

37, 1–9. Porov. 25, 10–22.

druhom konci. Cherubov prirobil na zľutovnici na jej oboch koncoch. ⁹ Cherubi mali vystreté krídla nahor tak, že svojimi krídlami zakrývali zľutovnicu, zatiaľ čo ich tváre boli obrátené oproti sebe. Tváre cherubov sa upierali na zľutovnicu.

Stôl predkladných chlebov. – ¹⁰ Potom z akáciového dreva zhotovil stôl, dva lakte dlhý, jeden lakeť široký a pol druha lakťa vysoký, ¹¹ obil ho rýdzim zlatom a okolo neho urobil zlatý veniec. ¹² Spravil okolo neho aj rám, na dľaň široký, a na rám upevnil dookola zlatý veniec. ¹³ Ulial preň štyri zlaté krúžky a krúžky pripevnil na štyroch rohoch pri jeho štyroch nohách. ¹⁴ Pod samým rámom boli krúžky na tyče, aby sa stôl dal nosiť. ¹⁵ Zhotovil tyče z akáciového dreva a obil ich zlatom, aby stôl bolo možno nosiť. ¹⁶ Vyhotoval tiež nádoby na stôl, príslušné misy, misky, kanvy a čaše na prinášanie mokrých obetí. 37
9
—
37
27

Zlatý sedemramenný svietnik. – ¹⁷ Ďalej urobil svietnik z rýdzeho zlata; urobil kovaný svietnik, tak jeho podstavec, ako i jeho byl; jeho kvetné kalíšky, jeho hlavičky a jeho kvety vychádzali z neho. ¹⁸ A z jeho bokov vychádzalo šesť ramien: tri ramená svietnika z jedného boku a tri ramená svietnika z druhého boku. ¹⁹ Na každom ramene boli tri kvetné kalíšky mandľovníkovej podoby s hlavičkou a kvetom, a to rovnako na šiestich ramenách, čo vychádzali zo svietnika. ²⁰ Na samom svietniku boli štyri kvetné kalíšky mandľovníkovej podoby s hlavičkou a kvetom tak, ²¹ že pod každým z troch párov ramien bolo po jednej hlavičke. Teda pod šiestimi ramenami, ktoré z neho vychádzali. ²² Jeho hlavičky a ramená vychádzali z neho a všetko bolo vykované z jedného kusa rýdzeho zlata. ²³ Spravil k nemu aj sedem lúč a príslušné odštipovače a panvičky z čistého zlata. ²⁴ Naň a na všetko jeho príslušenstvo spotreboval jednu hrivnu čistého zlata.

Kadidlový oltár. – ²⁵ Potom zhotovil z akáciového dreva lakeť dlhý a lakeť široký, teda štvorcový, a dva lakte vysoký kadidlový oltár. Jeho rohy vyčnievali z neho. ²⁶ Obtiahol ho rýdzim zlatom, aj jeho dosku a jeho steny dookola, aj jeho rohy, a obrúbil ho zlatým vencom. ²⁷ Potom pripevnil na jeho stranách, na oboch jeho bokoch pod

37, 10 – 16. Porov. 25, 23 – 30.
37, 17 – 24. Pozri 25, 31 – 40.

37, 25 – 28. Pozri 30, 1 – 5.

vencom, po dva zlaté krúžky na zastrčenie tyčí, aby ho bolo možné na nich nosiť. ²⁸ Tyče urobil z akáciového dreva a obil ich zlatom.

Olej na svätenie a kadidlo. – ²⁹ Potom pripravil svätý olej na svätenie a čisté, príjemne voňajúce kadidlo, ako robieva voňavkár.

38 Oltár zápalných obiet. – ¹ Potom urobil z akáciového dreva oltár zápalných obiet, päť laktov dlhý, päť laktov široký, teda štvorcový, a tri lakte vysoký. ² Na jeho štyroch uhloch urobil rohy, ktoré z neho vyčnievali, a obtiahol ho medou. ³ Urobil aj všetko náčinie pre oltár: popolnice, lopatky, panvičky, vidlice a uholnice. Všetko jeho náčinie vyhotovil z medi. ⁴ Na oltár urobil aj sieťovité medené mriežky dolu pod okružným schodíkom až do polovice jeho výšky. ⁵ Potom odlial štyri krúžky na štyri uhly medenej mriežky na zasunutie tyčí. ⁶ Aj tyče spravil z akáciového dreva a obtiahol ich medou. ⁷ Tieto tyče zasunul do krúžkov po oboch stranách oltára, aby ho bolo možné na nich prenášať. Urobil ho dutý z dosiek.

37
28
—
38
17

⁸ Potom urobil umývadlo z medi, aj jeho podstavec bol z medi, zo zrkadiel posluhujúcich žien, ktoré posluhovali pri vchode do stánku zjavenia.

Nádvorie svätostánku. – ⁹ Potom zhotovil nádvorie. Nádvorné plachty na jeho južnú stranu boli z niťového plátna, sto laktov dlhé, ¹⁰ k tomu bolo dvadsať stĺpov s ich dvadsiatimi medenými podstavcami; stĺpové háčiky a ich krúžky boli zo striebra. ¹¹ Na severnú stranu bolo tiež sto laktov, k tomu dvadsať stĺpov s ich dvadsiatimi medenými podstavcami; stĺpové háčiky a ich krúžky boli zo striebra. ¹² Na západnú stranu bolo plachiet päťdesiat laktov, k tomu desať stĺpov s desiatimi podstavcami a stĺpové háčiky a ich krúžky boli zo striebra. ¹³ Aj na prednú, východnú stranu bolo (šírky) päťdesiat laktov: ¹⁴ pätnásť laktov plachiet na jednej strane, k tomu tri stĺpy s ich podstavcami, ¹⁵ a takisto na druhej strane – totiž z oboch strán vchodu do nádvorja – po pätnásť laktov plachiet a k tomu po tri stĺpy s ich podstavcami. ¹⁶ Všetky plachty okolo nádvorja boli z niťového plátna. ¹⁷ Podstavce pod stĺpy však boli z medi a ich háčiky a krúžky boli zo striebra, aj ich hlavice boli

37, 29. Porov. 30, 22–38.

38, 1–8. Pozri 27, 1–8. Zrkadlá boli z kovu, okrúhleho tvaru, s rukoväťou. Ženy pri bohoslužbe

pravdepodobne spievali a tancovali (*Sdc* 21, 21; *1 Sam* 2, 22).

38, 9–20. Pozri 27, 9–19.

obité striebrom. Všetky nádvorné stĺpy mali strieborné krúžky. ¹⁸ Záclona na vchode do nádvorja bola pestrotkaná z belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna a bola dvadsať laktov dlhá a päť laktov široká podľa plachiet nádvorja. ¹⁹ Jej štyri stĺpy s jej štyrmi podstavcami boli z medi, ich háčiky a krúžky boli strieborné a hlavice boli obité striebrom. ²⁰ Všetky kolíky svätostánku a nádvorja dookola boli z medi.

Náklad na výstavbu svätostánku a nádvorja. – ²¹ Toto je zoznam nákladov na svätostánok, na stánok zákona, ktorý bol vyhotovený na Mojžišov rozkaz, a zhotovili ho leviti pod vedením Itamara, syna kňaza Árona. ²² Beselél, syn Uriho, syna Hurovho z Júdovho kmeňa, vyhotovil všetko, čo Pán rozkázal Mojžišovi, ²³ spolu s Achisamechovým synom Óliabom z Danovho kmeňa ako majstri, umelci a tkáči belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna.

²⁴ Všetkého zlata, ktoré sa použilo na rozličné práce pri stavbe svätostánku ako zásvätný dar, bolo dvadsaťdeväť hrivien a sedemsto tridsať šeklov podľa posvätnnej váhy. ²⁵ A striebra zo sčítania po spolitosti bolo sto hrivien a tisíc sedemsto sedemdesiatpäť šeklov podľa posvätnnej váhy; ²⁶ po pol šekli na hlavu, po pol šekli podľa posvätnnej váhy od každého, kto podliehal sčítaniu od dvadsiateho roku nahor, teda od šesťstotitisíc päťsto päťdesiatich mužov. ²⁷ Sto strieborných hrivien sa použilo na odlíatie podstavcov na svätostánok a podstavcov na záclony, sto podstavcov bolo zo sto hrivien, teda jedna hrivna na každý podstavec. ²⁸ A z tisíc sedemsto sedemdesiatich piatich šeklov vyhotovil háčiky na stĺpy, obtiahol ich hlavice a opatril ich krúžkami. ²⁹ Všetkých posvätných darov z medi bolo sedemdesiat hrivien a dvetisíc štyristo šeklov. ³⁰ Z tohto vyhotovil podstavec pri vchode do stánku zjavenia, medený oltár, medené mriežky a oltárne náčinie, ³¹ i podstavce (stĺpcov) pri vchode do nádvorja, všetky kolíky na svätostánok a všetky kolíky okolo nádvorja.

38

18

—

38

31

38, 24. Hrivna vážila asi 49,11 kg. Hrivna sa delila na 60 mín (mina 818,5 g) a mina na 50 šeklov (šekel 16 alebo 14 g).

39 **Kňazské rúcho.** – ¹ Z belasého a červeného purpuru, karmazínu (a niťového plátna) vyhotovili slávnostné rúcho pre službu vo svätyni a tiež posvätné rúcho pre Árona, ako nariadil Mojžišovi Pán.

Efód. – ² Efód zhotovili zo zlata, belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna. ³ Zo zlata vyklepali tenké plechy a postrihali ich na nite, aby ich mohli postkávať s belasým a červeným purpurom, karmazínom a niťovou priadzou tak, ako robieva umelec. ⁴ Zhotovili aj dva náplecníky, ktoré boli na oboch horných koncoch spojené. ⁵ Aj stuha, ktorou sa priväzoval a ktorá bola z neho a na ňom visela, bola takou istou prácou, ako on sám, zo zlata, belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťovej priadze, ako Mojžišovi prikázal Pán. ⁶ Ďalej upravili dva ónyxové kamene, ktoré osadili do zlatej obruby a na ktorých boli kameňoryteckým spôsobom vyryté mená Izraelových kmeňov. ⁷ Tie upevnili na obe horné časti efódu ako pamätné kamene na Izraelových synov tak, ako Mojžišovi prikázal Pán.

Náprsník. – ⁸ Potom urobil náprsník, ako robieva umelec. Bol zhotovený tak ako efód: zo zlata, belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťovej priadze. ⁹ Bol štvorcový, zložený na dvojce a bol dlhý a široký na jednu piad'. ¹⁰ Vyložili ho štyrmi radmi drahokamov. V prvom rade bol karneol, topás a smaragd, ¹¹ v druhom rade: rubín, zafír a diamant, ¹² v treťom rade: hyacint, achát a ametyst ¹³ a vo štvrtom rade: chryzolit, ónyx a beryl. Osadené boli do zlatého pletiva, ktoré im slúžilo za obrubu. ¹⁴ Kameňov bolo podľa mien Izraelových synov dvanásť s ich menami; na každom bolo vyryté jedno z mien dvanástich kmeňov. ¹⁵ Potom na náprsník pripevnili pletené retiazky, zhotovené z čistého zlata na spôsob šnúrky. ¹⁶ Urobili dvojce zlatých pletív a dva zlaté krúžky a oba krúžky pripevnili na horných koncoch náprsníka. ¹⁷ Dve zlaté šnúrky pripevnili na dva krúžky, čo boli na koncoch náprsníka. ¹⁸ Druhé dva konce oboch šnúrok spojili s oboma pletivami a pripevnili ich na prednej náplecnej časti efódu. ¹⁹ Potom urobili ešte dva zlaté krúžky a pripevnili ich na oboch spodných koncoch náprsníka,

39, 1. Skutočnosť, že kňazské rúcho bolo zhotovené podľa Božieho rozkazu, sa vyzdvihuje často (v. 1. 5. 7.

21. 29. a 31.). O efóde porov. 28, 6–14. 39, 8–21. Pozri 28, 15–30.

na jeho vnútornom, k efódu obrátenom okraji. ²⁰ A urobili ešte dva zlaté krúžky a pripevnili ich na oboch náplečných čiastkach efódu dolu, na jeho prednej strane, tam, kde je s nimi spojený nad efódovou stuhou. ²¹ Potom zviazali krúžky náprsníka s krúžkami efódu šnúrou z belasého purpuru tak, že ležal nad stuhou efódu, a náprsník sa nemohol odpojiť od efódu, ako Pán prikázal Mojžišovi.

Kňazský plášť. – ²² Potom vyhotovili k efódu plášť, ako robieva tkáč, celý bol z belasého purpuru. ²³ Otvor hore v strede plášťa bol ako otvor na pancierovej košeli s obrubou okolo otvoru, aby sa netrhal. ²⁴ Na spodnom okraji pripevnili granátové jablká z belasého a červeného purpuru, karmazínu a niťového plátna. ²⁵ Z čistého zlata narobili zvončekov a upevnili ich medzi granátové jablká, ²⁶ striedavo jeden zvonček a jedno granátové jablko okolo celého okraja plášťa pre službu, ako Pán prikázal Mojžišovi.

²⁷ Potom zhotovili z ľanového plátna tuniky, ako robieva tkáč, pre Árona a pre jeho synov. ²⁸ Takisto zhotovili aj čiapky z ľanového plátna, aj turbanovú okrasu z plátna a plátenné spodky z niťového plátna, ²⁹ ba aj pás z niťového plátna, belasého a červeného purpuru a karmazínu, ako robieva umelec, celkom tak, ako Mojžišovi prikázal Pán.

³⁰ Nakoniec urobili z rýdzeho zlata náčelnú tabuľku, posvätnú stuhu, a na ňu rytcovou prácou vyryli: Svätý Pánov. ³¹ Pripravili na ňu aj šnúрку z belasého purpuru, aby sa dala priviazať hore na hlavu, ako Mojžišovi prikázal Pán.

³² Takto bola ukončená všetka práca na príbytku, na stánku zjavenia, a Izraeliti urobili všetko celkom tak, ako Mojžišovi prikázal Pán. Tak to urobili. ³³ Potom priniesli svätostánok k Mojžišovi: stánok a jeho príslušenstvo, jeho sponky, dosky, žrde, stĺpy a podstavce, ³⁴ pokrývku z červeno farbených ovčích koží a pokrývku z tachášových koží, haliacu oponu, ³⁵ archu zákona s jej tyčami a zľutovnicu, ³⁶ stôl a všetko jeho náradie a predkladné chleby, ³⁷ svietnik z rýdzeho zlata, jeho lampy – lampy boli postavené do radu – a všetko jeho príslušenstvo, aj olej do lúč, ³⁸ zlatý oltár, olej na svätenie, príjemne voňajúce kadidlo a oponu na vchod do

39, 22 – 26. Porov. 28, 31 – 35.

39, 27 – 31. Porov. 28, 36 – 43. Pás veľkňaza má byť

štvorfarebný.

39, 38. Zlatý oltár je oltár kadidlový (30, 1 – 5).

svätostánku, ³⁹ medený oltár a na ňom medené mriežky, jeho tyče a všetko jeho náradie, umývadlo a jeho podstavec, ⁴⁰ plachty pre nádvorie, jeho stĺpy a podstavce, záclonu na vchod do nádvorja, povrazy a kolíky a všetko náčinie pre službu v príbytku, stánku zjavenia. ⁴¹ Ďalej skvostné rúcha pre službu vo svätyni: posvätné rúcho pre kňaza Árona a rúcha pre jeho synov na kňazskú službu. ⁴² Izraeliti vykonali všetku prácu celkom tak, ako Pán prikázal Mojžišovi. ⁴³ Mojžiš všetku prácu prezrel a videl, že ju vykonali celkom tak, ako mu prikázal Pán. A Mojžiš ich požehnal.

39

39

—

40

19

40 Postavenie a posviacka svätostánku. – ¹ Potom Pán povedal Mojžišovi: ² „V prvý deň prvého mesiaca postav príbytok, stánok zjavenia! ³ Dnu umiestni archu zákona a pred archu zákona zaves oponu, ⁴ prines dnu stôl a nachystaj naň predkladné chleby! Postav dnu svietnik a nasaď naň lampy, ⁵ daj zlatý oltár na kadidlo pred archu zákona a na vchod do svätyne zaves oponu! ⁶ Potom pred vchodom do príbytku, stánku zjavenia, postav oltár na zápaly ⁷ a umiestni umývadlo medzi stánkom zjavenia a oltárom a nalej doň vody! ⁸ Potom ohraď nádvorie dookola a na vchod do nádvorja pripevni záclonu! ⁹ Napokon vezmi olej svätenia a pomaz svätostánok a všetko, čo sa v ňom nachádza; posväť ho i všetko jeho náradie, aby bol svätý. ¹⁰ Aj oltár na zápaly pomaz i všetko jeho príslušenstvo; posväť oltár a bude presväť. ¹¹ Takisto pomaz umývadlo a jeho podstavec a posväť ho. ¹² Potom prived' Árona a jeho synov ku vchodu do stánku zjavenia a umy ich vodou. ¹³ Potom obleč Árona do posvätného rúcha, pomaz ho a posväť ho, aby mi slúžil ako kňaz. ¹⁴ Aj jeho synov prived', obleč ich do tuník ¹⁵ a pomaz ich, ako si pomazal ich otca, aby mi posluhovali ako kňazi. Toto pomazanie im dá kňazskú hodnosť na večné veky z pokolenia na pokolenie.“ ¹⁶ Mojžiš urobil (všetko) celkom tak, ako mu prikázal Pán. ¹⁷ V prvý deň prvého mesiaca v druhom roku bol svätostánok postavený. ¹⁸ Mojžiš postavil svätostánok takto: položil podstavce a na ne postavil dosky, popreťahoval žrde a postavil stĺpy, ¹⁹ ponad stánok

40, 9 – 11. Pomazanie olejom znázorňovalo, že všetky tieto veci sú vyňaté z ľudského používania a že sú určené Božej službe. Pomazanie bolo už prikázané

v 30, 22 n.

40, 12. Porov. 29, 4 – 9.

natiahol prikryvku a na to položil stanovú pokrývku tak, ako Mojžišovi prikázal Pán. ²⁰ Potom vzal zákon a položil ho do archy, pod archu podvliekol tyče a hore na archu položil žltovnicu. ²¹ Archu zanesol do stánku, zavesil haliacu oponu a tak zakryl archu zákona, ako Mojžišovi prikázal Pán. ²² Potom postavil v stánku zjavenia, na jeho severnej strane pred oponu stôl ²³ a poukladal naň predkladné chleby pred Pánom, ako Mojžišovi prikázal Pán. ²⁴ Svetník umiestnil v stánku zjavenia oproti stolu, na južnej strane stánku, ²⁵ a nasadil naň lampy pred Pánom, ako Mojžišovi prikázal Pán. ²⁶ Aj zlatý oltár postavil pred oponu v stánku zjavenia ²⁷ a zapálil na ňom príjemne voňajúce kadidlo, ako Mojžišovi prikázal Pán. ²⁸ Potom na vchod do svätyne zavesil oponu. ²⁹ Oltár na zápalné obety postavil pri vchode do svätostánku a obetoval na ňom zápalnú a pokojnú obeť, ako Mojžišovi prikázal Pán. ³⁰ Potom postavil medzi stánok zjavenia a oltár umývadlo a nalial doň vody na umývanie. ³¹ Mojžiš, Áron a jeho synovia si v ňom umývali ruky a nohy; ³² keď vchádzali do stánku zjavenia a keď pristupovali k oltáru, umývali sa, ako Mojžišovi prikázal Pán. ³³ Napokon postavil okolo svätostánku a oltára nádvorie a na vchod do nádvorja zavesil záclonu. Takto Mojžiš ukončil túto prácu.

40

20

—

40

38

Pán vchádza do svätostánku. – ³⁴ Vtedy zakryl stánok zjavenia oblak a príbytok naplnila Pánova sláva. ³⁵ Mojžiš nemohol vojsť do stánku zjavenia, lebo sa na ňom vznášal oblak a Pánova sláva naplňala príbytok.

³⁶ Keď sa oblak od stánku zdvihol, Izraeliti sa dávali počas celého svojho putovania na pochod; ³⁷ a keď sa oblak nezdvihol, nepohli sa až dotiaľ, kým sa nezdvihol. ³⁸ Cez deň totiž ležal nad stánkom oblak, v noci sa však javil očiam všetkých Izraelitov ako oheň, počas celého ich putovania.

40, 20. Zákon sú tabule s Desatorom.

40, 34 – 38. Oblak je znakom Božej prítomnosti.

Poukazuje na to, že Boh prešiel bývať do nového stánku, ako to prisľúbil (25, 8. 22; 29, 43 n.).

ÚVOD DO KNIHY LEVITIKUS

1. NÁZOV, OBSAH A ROZDELENIE

- 1.1. NÁZOV** Grécko-latinský názov tretej knihy Pentateuchu je odvodený z toho, že sa v nej uvádzajú predpisy o bohoslužbe a kňazoch z kmeňa Léviho, vyvoleného pre bohoslužbu. V hebrejskej Biblii sa nazýva podľa jej prvých slov *Vajjikra* (= A zavolať) a v pobiblickej terminológii „*Tórat kohaním*“ (= náuka kňazov alebo kňazské predpisy). Podľa teórie prameňov Pentateuchu patrí celá Kniha Levitikus ku Kňazskému prameňu (= P), alebo lepšie, ku Kňazskej tradícii. Texty knihy sú prevažne liturgicko-predpisového rázu, zarámované do kontextu rozpravy, v ktorom vyniká Mojžišova osoba vo funkcii sprostredkovateľa Božieho slova. On dostal úlohu odovzdať izraelskému ľudu, Áronovi a kňazom bohoslužobné a mravné predpisy.
- 1.2. OBSAH** Levitikus je zbierka starých i novších zákonov a predpisov; mnohé z nich pochádzajú ešte z čias putovania Izraelitov na púšti a zachovali sa v tradícii a v praxi kňazov. Kniha je však dielom viacerých redaktorov, ktorí v priebehu stáročí prispôbovali zákony, liturgické obrady a sviatky okolnostiam a potrebám nových časov. Všetky zákony a predpisy Levitika sa uvádzajú ako Božie nariadenia v rámci sinajskej zmluvy a v mene Mojžišovej autority. Redakčne sú teda zaradené do súvisu s predpismi v *Ex* 25 – 31 a 35 – 40, po ktorých nasledujú, a sú ich pokračovaním (porov. spomínanie „stánku zjavenia“ v *Ex* 40, 34 – 38 a *Lv* 1, 1). Podľa mienky odborníkov Levitikus dostal dnešnú formu až okolo roku 470 pred Kr. v Babylone; v rokoch 458 – 444 ju kňazi z Ezdrášovho kruhu začlenili do Pentateuchu a v Jeruzaleme ju slávnostne prečítali pred zhromaždeným ľudom (porov. *Neh* 8 – 10). Predpisy, podľa ktorých sa konali v chráme rozličné obety a kňazské obrady, sú zozbierané v časti tzv. „tóra obiet“ (kap. 1 – 7). Rozsiahla naratívna časť o ustanovení kňazov Árona a jeho synov (kap. 8 – 10) podáva nariadenia o obradoch, ktoré sa v poexilových časoch konali pri ustanovení veľkňaza. Mnohé nariadenia a predpisy o zákonnej (levitskej) čistote, ktoré obsahuje „tóra čistoty“ (kap. 11 – 15), sú bezpochyby mravné a spoločenské normy, prípadne zvyklosti,

pochádzajúce z veľmi starých čias; tieto nariadenia dosahujú vrchol v rituáli slávnostných obradov výročného „Dňa zmierenia“ (kap. 16). Tzv. „Kódex (alebo tóra) svätosti“ (kap. 17 – 26) obsahuje staré zákony a predpisy z obdobia monarchie, ale ako zbierka vznikol až v dobe babylonského zajatia, a za jeho autora sa pokladá prorok Ezechiáš. Charakteristickou črtou tejto zbierky je opätovne zdôrazňovaná formula: „Buďte svätí, lebo ja, Pán, váš Boh, som svätý“ (porov. napr. 19, 2; 20, 26). V dodatku (27. kap.) sa napokon podávajú predpisy o vykúpení Bohu slúbených osôb, zvierat, vecí primeranou peňažnou protihodnotou a o desiatkoch.

Knihu možno podrobnejšie rozdeliť na tieto časti:

1.3.

ROZDELENIE

I. „Tóra obiet“: zákony o obetách a o obradoch pri nich

(1, 1 – 7, 38):

A. Zákony o obetách pre ľud (1, 1 – 5, 26):

1. Celostné, zápalné obety (1, 1 – 17)
2. Potravinové obety (2, 1 – 16)
3. Pokojné obety (3, 1 – 17)
4. Zmierne obety za hriechy z nevedomosti (4, 1 – 35)
5. Zmierne obety za jednotlivé previnenia (5, 1 – 26 [6, 1 – 7]).

B. Zákony o obetách pre kňazov (6, 1 [8] – 7, 38):

1. Denná celostná, zápalná obeta (6, 1 [8] – 6 [13])
2. Denná potravinová obeta (6, 7 [14] – 16 [23])
3. Zmierna obeta za hriechy (6, 17 [24] – 23 [30])
4. Zmierna obeta za previnenia (7, 1 – 10)
5. Pokojné obety (7, 11 – 21)
6. Zákaz jesť loj a krv (7, 22 – 27)
7. Kňazský podiel z obiet (7, 28 – 36) a záver (7, 37 – 38).

II. Zákony o ustanovení kňazov (8, 1 – 10, 20):

1. „Kňazská vysviacka“ Árona a jeho synov (8, 1 – 36)
2. Áronova prvá obeta (9, 1 – 24)
3. Potrestanie Áronových synov (10, 1 – 7)
4. Nariadenia pre kňazstvo (10, 8 – 20).

III. „Tóra čistoty“: predpisy o zákonnej (levitskej) čistote

(11, 1 – 15, 33):

1. Čisté a nečisté zvieratá (11, 1 – 47)
 2. Očisťovanie šestonediel'ky (12, 1 – 8)
 3. Malomocenstvo na ľuďoch (13, 1 – 46) a na šatách (13, 47 – 59)
 4. Očisťovanie uzdraveného od malomocenstva (14, 1 – 32) a malomocenstvo na domoch (14, 33 – 57)
 5. Nečistota u muža (15, 1 – 18) a u ženy (15, 19 – 33).
- IV. Rituál výročného Dňa zmierenia (16, 1 – 34).
- V. „Kódex (tóra) svätosti“: zákon o svätosti (17, 1 – 26, 46):
1. O mieste zabíjania zvierat (17, 1 – 9) a zákaz jesť krv (17, 10 – 16)
 2. Zákaz zvrhlých sexuálnych činov (18, 1 – 30)
 3. Rôzne predpisy spoločenského správania (19, 1 – 37)
 4. Tresty za ťažké previnenia (20, 1 – 27)
 5. Predpisy pre kňazov (21, 1 – 24)
 6. Pravidlá pre požívanie a prinášanie obetných darov (22, 1 – 33)
 7. Ustanovenia o sviatkoch (23, 1 – 44) a doplnkové nariadenia (24, 1 – 23)
 8. Sobotný rok (25, 1 – 7) a jóbelov („jubilejný“) rok (25, 8 – 55)
 9. Požehnanie (26, 1 – 13), kliatba (26, 14 – 39) a obrátenie ľudu (26, 40 – 46).
- VI. Dodatok: predpisy o sľuboch a desiatkoch (27, 1 – 34).

2. TEOLOGICKÝ VÝZNAM KNIHY LEVITIKUS

Levitikus je u dnešných kresťanov možno najmenej čítanou knihou Starého zákona. Je to predovšetkým asi preto, že čítanie tohto spisu nie je ľahké, lebo jeho štýl je zväčša monotónny, unavujúci a jeho obsah dosť nezábavný. Často sa v ňom používajú niektoré starozákonné výrazy a uvádzajú predstavy, ktoré sú pre moderného človeka záhadné a nezrozumiteľné. Okrem toho sa u čitateľa predpokladá alebo vyžaduje určitá znalosť hebrejskej mentality a náboženských ustanovizní izraelského ľudu. A napokon sa zdá, že tu ide iba o predpisy a nariadenia o starozákonných bohoslužobných úkonoch, ktoré sú už v Novom zákone prekonané a zrušené.

Ale už sám fakt, že Levitikus bol prijatý do kresťanského kánonu inšpirovaných spisov, svedčí o tom, že jeho posolstvo má ešte stále, aj pre kresťanov, veľký teologický význam. Na uľahčenie čítania Levitika a pre správne a hlbšie pochopenie jeho teologického obsahu však treba objasniť niektoré kľúčové biblické termíny a pojmy tohto spisu.

V celej Knihe Levitikus Boh dáva svojmu národu „ustanovenia a príkazy“, aby každý, „kto ich zachová, bol z nich živý“ (porov. 18, 5). Cieľom všetkých zákonov je teda intímny vzťah a spoločenstvo človeka s Bohom. Preto sa treba chrániť každého priestupku pri vykonávaní bohoslužobných obradov (porov. kap. 1 – 10), každej nečistoty (porov. kap. 11 – 16) a každého mravného úpadku (porov. kap. 17 – 26), ktoré by mohli byť prekážkou životodarného spoločenstva s Bohom.

V prvej časti Levitika (kap. 1 – 7) je reč o rozličných izraelských obetách a o ich obradoch. O podstate obety sa takmer nehovorí. Jednoducho sa predpokladá, že tento bohoslužobný úkon je samozrejým prejavom závislosti človeka od Boha, jeho Stvoriteľa a Pána. Z presvedčenia, že človek má všetko od Boha, vyplýva, že sa človeku patrí ďakovať obetami za prijaté dobrodenia, že si musí obetou vyprosovať potrebnú pomoc a požehnanie, a nakoniec, že má primeranou obetou uzmierovať hriechom urazeného Boha. V Starom zákone sa obeta volá aj darom, lebo predstavuje a zastupuje človeka, ktorý obetným darom výrazne uznáva Božiu velebnosť a ľudskú nehodnosť.

Obety boli krvavé a nekrvavé. Krvavé obety sa delili na celostné zápalné obety, pokojné obety (ďakovné, prosebné, dobrovoľné a zo sľubu) a zmierne obety za hriech. Nekrvavé alebo potravinové obety sa zasa delili na suché (múka, pečivo, soľ, olej, kadidlo a pod.) a mokré (napr. víno). V krátkosti o dôležitejších obetách:

2.1.

OBETY ABOHOSLUŽOBNÉ OBRADY

2.1.1. Celostná zápalná obeta. Na prvom mieste sa v Levitiku (kap. 1) spomína celostná zápalná obeta (holokaustum), pri ktorej bolo treba obetovaný dar úplne spáliť na oltári. Tým sa naznačovalo, že obetný dar (zvíra, vták, potraviny a pod.) patrí celý Bohu, ktorému sa tak najvýraznejším spôsobom prejavovala úcta

a oddanosť a zároveň aj pocit závislosti od neho. Úplné spálenie obety prijímal Pán s úľubou. Vyjadrujú to často opakované slová pri jednotlivých celostných obetách: „zápalná obeta príjemnej vône pre Pána“ (porov. 1, 9. 13. 17).

2.1.2. Potravinové obety. Boli nekrvavou, tzv. suchou obetou, ktorá sa prinášala v podobe poľnohospodárskych výrobkov (múka, prvotiny plodín, nekvasené chleby a pod.). Obetovali ich kňazi s prídavkom soli a oleja. Časť potravinovej obety sa spaľovala na oltári a časť, ktorú nespálili, patrila iba kňazom, ktorí ju museli zjesť na posvätnom mieste. Potravinové obety boli pravým obetným darom a boli výrazom uznania Božej vznešenosti a ľudskej nehodnosti.

2.1.3. Pokojné obety. Obety, ktoré boli znakom a prejavom pokojného, priateľského vzťahu medzi Bohom a obetujúcim. Prinášali sa zvyčajne na poďakovanie za prijaté dobrodenie alebo s úmyslom, aby Boh vyslyšal osobitné prosby obetujúceho, alebo čisto ako dôkaz mimoriadnej oddanosti Pánovi. Pri tejto obete sa na oltári spálili iba tučné čiastky obetovaného zvieratá. Ostatné mäso sa použilo na spoločnú hostinu, na ktorej sa okrem kňaza a levitov zúčastnili členovia rodiny obetujúceho a povolávali na ňu aj chudobných a siroty.

2.1.4. Zmierne obety. Obety na zmierenie sa prinášali za určité previnenia (porov. *Lv* 5) alebo i za hriech, ktorý niekto spáchal z nevedomosti alebo z nedopatrenia (porov. *Lv* 4). Každé, i čisto materiálne previnenie proti zákonu sa považovalo za prestúpenie Božieho príkazu, ktorým sa narušilo spoločenstvo a priateľstvo s Bohom, a preto ho bolo treba obnoviť zmiernou obetou. Obrady zmiernej obety sú do detailov opísané v *Lv* 5. Hoci mohli túto obetu prinášať v každom čase, s mimoriadne slávnostnými obradmi ju konali vo výročný Deň zmierenia (porov. *Lv* 16), keď sa ňou odčinovali všetky hriechy Izraela.

2.1.5. Náboženský zmysel starozákonných obiet. Základnou pravdou starozákonného zjavenia je učenie, že Boh je Stvoriteľom a absolútnym Pánom všetkého, čo je na nebi a na zemi. Z tejto pravdy prirodzene vyplýva pre veriaceho človeka povinnosť vzdávať

Bohu patričnú úctu a poklonu. Konkrétnym prejavom tejto náboženskej povinnosti sú aj starozákonné obety a bohoslužobné obrady, ktoré sú podrobne opísané a uzákonené v Knihe Levitikus. Týmito obetami nábožní Izraeliti nielenže vzdávali Bohu povinnú úctu a poklonu, ale aj verejne vyznávali svoju úplnú závislosť od neho. Jednotlivé obety mali, podľa ich špecifickej funkcie, dôležitú úlohu v náboženskom živote Izraelitov. Obetné úkony a dary boli životnou školou pre zhromaždenie veriacich, lebo boli dôkazom vernosti, oddanosti a dôvery voči Bohu. Sľub spojený s obetami účinne pomáhal formovať a vychovávať človeka pre verné plnenie svojich náboženských povinností. Dobrovoľne prinášané obety posilňovali nábožnosť a náboženskú horlivosť veriacich, vstúpili im lásku k bohoslužobným obradom a viedli ich k úprimnej úcte voči Bohu. Pokojné obety boli pôsobivým dôkazom toho, že obetujúci mal vrúcny, priateľský vzťah k Bohu. Obetné hostiny, ktoré po obetách nasledovali, boli chvíľami náboženského zážitku, sviatočnej nálady a úprimnej radosti v Božej prítomnosti. Boli to opravdivé hody lásky, pri ktorých sa utužovali bratské zväzky synov Izraela a upevňovali putá národnej solidarity a náboženskej spolupatričnosti. Zmiernymi obetami sa napokon obnovovali synovské vzťahy a dôverné styky človeka s Bohom, lebo sa nimi odstraňovali previnenia a levitské poškvrnenia, ktoré boli príčinou prerušenia spoločenstva s Bohom. Zmierne obety boli teda zdrojom duchovnej obrody a obnovenia zmluvy medzi Bohom a izraelským ľudom.

Treba však vedieť, že starozákonné obety nemali vlastnú silu a nemohli odpustiť hriech; nimi bolo možné získať iba vonkajšiu, levitskú čistotu. Keďže však starozákonná obeta bola predobrazom výkupnej obety Ježiša Krista, mohla, vzhľadom na obetu kríža a z predchádzajúcej účinnosti tejto novozákonnej obety, získať ospravedlnenie a odpustenie hriechov, ak bola prinesená s patričným úmyslom a s lútosťou. Každá starozákonná obeta bola teda iba čiastočným typom jedinej a definitívnej obety Ježiša Krista, a preto jeho dokonalou obetou boli všetky starozákonné obety zrušené.

Kniha Levitikus nám predstavuje pojem kňazstva, ktoré sa pod Božím vedením v priebehu stáročí vyvinulo pod vplyvom početných činiteľov náboženského, morálneho, spoločenského a politického

2.2.

KŇAZSTVO

rázu. Kňazi boli jedinou skupinou, okolo ktorej sa vytváralo izraelské spoločenstvo. Museli zachovávať osobitné predpisy, ktoré riadili nielen ich osobný a súkromný život, ale aj život ich rodín a príbuzných (porov. kap. 21). Boli zasvätení Bohu a konali bohoslužbu, preto museli byť v každom ohľade bezúhonní.

Kňazstvo, podľa kňazskej tradície v Knihe Levitikus, má svoj začiatok v Mojžišovom bratovi Áronovi a osobitne sa zdôrazňuje, že hlavnou funkciou kňaza je byť sprostredkovateľom medzi izraelským ľudom a Bohom. Preto len on môže prinášať krvavé a nekrvavé obety a konať bohoslužobné obrady. Kňaz má aj vedúcu úlohu pri riešení komplikovaných otázok v prípade levitskej nečistoty: je teda v určitom zmysle sudcom i „lekárom“, i keď sa ako lekár obmedzuje iba na diagnózu chorôb bez toho, že by ich mohol liečiť.

2.3.

LEVITSKÁ ČISTOTA A NEČISTOTA

Mnohé predpisy o kultovej čistote a príslušné očistné obrady sú pre moderného čitateľa Levitika nezvyčajné, až zarážajúce. Treba však vedieť, že u starovekých orientálnych národov nebol presne vymedzený rozdiel medzi všedným životom a náboženskými prejavmi. Preto levitská, kultová nečistota nemusela byť sama osebe v každom prípade morálnym previnením. Človek sa mohol stať nečistým, aj keď si plnil svoje životné povinnosti (ako napr. v prípade materstva, starosti o mŕtvych a pod.), keď jedol mäso z nečistých zvierat, keď mal určité choroby (napr. malomocenstvo) atď. Hlavný dôvod, pre ktorý sa bolo treba chrániť levitskej nečistoty, bol ten, že strata kultovej čistoty vylučovala človeka na dlhší alebo kratší čas z účasti na bohoslužbe. A to sa mohlo stať aj vtedy, keď sa dotýčný mravne vôbec neprevinil.

Zvrchovane svätému Bohu mohli slúžiť iba tí, čo sa zdržali akejkoľvek mravnej nečistoty a zachovali aj pravidlá slušného správania a hygieny. Kto sa proti týmto pravidlám hoci aj nevedome previnil a chcel sa zúčastniť na bohoslužobných obradoch, musel sa najprv podrobiť príslušným očistným obradom. Predpisom o čistote, ktoré boli uzákonené v Lv 11 – 15, sa v izraelskom kultovom zákonodarstve pripisovala veľká dôležitosť najmä preto, lebo úzko súviseli so zmluvou, ktorú Boh uzavrel s vyvoleným národom. Táto zmluva ich zaväzovala predovšetkým k čistote a k svätosti: „Ja, Pán, som váš Boh! Preto dokážte, že ste svätí, lebo

ja som svätý... Lebo ja som Pán, ktorý vás vyviedol z egyptskej krajiny, aby som sa stal vaším Bohom. Nuž budte svätí, lebo ja som svätý“ (*Lv* 11, 44 n.)

Aj keď už starozákonné predpisy o levitskej čistote neplatia pre kresťanov, slúžia na lepšie pochopenie tých statí Nového zákona, ktoré hovoria o kultovej čistote (porov. napr. *Mt* 15, 1 – 20 = *Mk* 7, 1 – 23; *Mt* 23, 25. 27) a o čistých alebo nečistých pokrmoch (porov. *Rim* 14, 14. 20; *Tít* 1, 15 atď.), no najmä o prednosti a prvenstve Kristovho kňazstva a jeho obety vzhľadom na starozákonné kňazstvo a kult (porov. *Hebr* 1 – 10).

Pojem svätosti je jeden z hlavných a základných objavov Knihy Levitikus a Starého zákona vôbec. Termínom biblickej svätosti sa v podstate označuje celé tajomstvo transcendentného Boha, ktorý absolútne presahuje stvorený svet a je nezávislý od neho, ktorý je človeku nepochopiteľný, nevyspytateľný a neprístupný. Keď povieme, že Pán je svätý, to je neporovnateľne viac ako jednoduchá morálna vlastnosť alebo kvalita; to je tvrdenie, že Boh je podstatne iný a rozdielny od všetkého, čo človek pozná alebo si môže predstaviť.

2.4.

SVÄTOSŤ

No napriek tomu všetkému tento svätý Boh sa dáva človeku poznať, zjavuje mu svoju vôľu (porov. *Lv* 19), dovoľuje mu, aby sa k nemu priblížil (porov. *Lv* 23), ba dokonca chce, aby ľudia mali účasť na jeho svätosti: „Budte svätí, lebo ja, Pán, váš Boh, som svätý!“ (*Lv* 19, 2). Boh si vyvolil izraelský národ a oddelil ho od ostatných národov preto, aby žil v spoločenstve so svätým Bohom a svojou osobnou svätosťou bol jeho svedkom pred všetkými pohanskými národmi. A čo má nejaký vzťah k Bohu a k bohoslužbe, musí byť poznačené zvláštnou svätosťou: osoby (napr. kňazi, ktorí sú v dôvernejšom styku s Bohom, musia sa zrieknuť aj niektorých dovolených profánnych činov; porov. *Lv* 21 – 22), miesta (napr. svätyňa, do ktorej je zakázané vstúpiť laikom a cudzincom; porov. *Hebr* 9, 7 n.; *Sk* 21, 28), časy (napr. sobota zasvätená Pánovi, keď sa treba chrániť služobných prác; porov. *Ex* 20, 8 – 11), predmety (napr. olej používaný pri obradoch svätenia osôb a vecí, ktorý neslobodno použiť na profánne účely; porov. *Ex* 30, 23 – 33) atď.

LEVITIKUS – KNIHA LEVITOV

1

1

Zákony o obetách, 1 – 7

1

9

1 Zákon o celostných žertvách. – ¹ Pán zavolať Mojžiša a vpravel mu zo stánku zjavenia: ² „Hovor Izraelitom a povedz im: Ak niekto z vás prinesie Pánovi obetu z dobytku, prinesiete svoju obetu z hovädzieho dobytku a stád.

³ Ak jeho obeta bude celostnou žertvou z hovädzieho dobytku, nech privedie bezchybného samca ku vchodu do stánku zjavenia, aby sa zalúbil Pánovi. ⁴ Položí ruku na hlavu žertvy, aby bola so záľubou prijatá a získala mu odpustenie. ⁵ Potom býka zabije pred Pánom a Áronovi synovia, kňazi, budú obetovať krv a rozlejú krv vókol oltára, ktorý je naproti vchodu do stánku zjavenia. ⁶ Potom žertve stiahne kožu a rozseká ju na kusy. ⁷ Áronovi synovia, kňazi, dajú na oltár oheň a na oheň naložia dreva. ⁸ Nato Áronovi synovia, kňazi, poukladajú kusy, hlavu a loj na drevo, čo je na oltári na ohni. ⁹ Vnútorosti a nohy však poumýva vodou a kňaz to dá všetko spáliť na oltári ako celostnú žertvu, zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána.

1, 1 n. O obetách pozri úvod do Levitika 2. 1.

1, 2. Pre krvavé obety sa vyberali len najlepšie a najcennejšie domáce zvieratá. Tým sa naznačilo, že človek dáva za seba to, čo má preň najväčšiu cenu.

1, 3. Zápalná obeta, celostná žertva, bola najvznešenejšou obetou, pretože celá patrila Bohu. Ňou sa prejavovala pocta Bohu najúčinnejšie. Preto sa na túto obetu vyžadoval vždy samček, a to ako dokonalejší.

1, 4. Porov. Ex 29, 10. 15. 19. Tento obrad sa konal pri celostných žertvách, pri pokojných a zmiernych obetách. Obrad konal ten, čo prinášal obetu, a nie kňaz. Chcelo sa tým znázorniť predovšetkým to, že obetujúci namiesto vlastného života dáva kus zo svojho imania. Na druhom mieste vkladanie rúk označovalo aj vloženie vlastných hriechov na obetné zviera.

1, 5. Spočiatku obetné zviera zabíjal sám obetujúci, neskoršie sa stalo zvykom, že to robievali kňazi (2 Krm 29, 22; 30, 16). – Podľa Lv 17, 11 život zvierate je v jeho krvi. Obetovaním a rozlievaním krvi sa názorne naznačuje, že Bohu prináleží všetok život, že Boh je najvyšším Pánom života a smrti. Takto krv zvierate je symbolom ponuky vlastného života Bohu, ktorému patrí každý ľudský život. – Kňazi zachytávali krv do osobitných nádob a potom ju rozlievali okolo oltára zápalných obiet (Hebr 12, 24; 1 Pt 1, 2). Tento úkon naznačoval, že Pán prijíma obetu.

1, 9. Úplné spálenie obety Pán prijímal s úľubou. To značia slová „príjemnej vône pre Pána“. Celostnou žertvou sa najvýraznejšie prejavovala oddanosť Pánovi a pocit závislosti od Boha.

¹⁰ Ak bude jeho obeta celostnou obetou zo stáda, ovca alebo koza, nech privedie bezchybného samca. ¹¹ Zabije ho na severnej strane oltára pred Pánom a Áronovi synovia, kňazi, rozlejú jeho krv vôkol oltára. ¹² Rozseká ho na kusy a kňaz ich položí s hlavou a lojom na drevo, čo je na oltári na ohni. ¹³ Vnútorosti však a nôžky umyje vodou a kňaz vezme všetko spolu a dá to spáliť na oltári ako celostnú žertvu, zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána.

¹⁴ Ak bude jeho obeta Pánovi celostnou žertvou z vtáctva, nech prinesie hrdličky alebo holúbky. ¹⁵ Kňaz ju zanesie na oltár, odreže jej hlavu a spáli ju na oltári. Jej krv vycedí na oltárnu stenu.

¹⁶ Potom jej odstráni hrvoľ a perie a hodí to za oltár na východnú stranu, na miesto, kde sa vysypáva popol. ¹⁷ Potom jej vytrhne krídla, ale neodhodí ich, a dá ju kňazovi spáliť na oltári na dreve, čo je nad ohňom, ako celostnú žertvu, zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána.

1
10
—
2
5

2 Zákon o nekvasených potravinových obetách. – ¹ Ak niekto bude chcieť obetovať Pánovi potravinovú obetu, nech je jeho obetou jemná múka, poleje ju olejom a pridá kadidlo. ² Potom ju prinesie Áronovým synom, kňazom, a jeden z nich vezme za hrst múky poliatej olejom a všetko kadidlo, a kňaz to spáli na pripomienku na oltári ako zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána. ³ Čo však z potravinovej obety zostane, bude patriť Áronovi a jeho synom ako posvätné zo zápalných obiet Pánových. ⁴ Ak budeš chcieť obetovať potravinovú obetu z toho, čo sa upieklo v peci, nech sú to nekvasené, olejom zapravené chleby z jemnej múky alebo nekvasené, olejom potreté osúšky. ⁵ Ak bude tvoja

1, 16. Hebrejský text má miesto hrvoľa „vnútorosti“ a namiesto peria „to, čím sú vnútorosti naplnené“, trus. Celostné žertvy boli celonárodné alebo súkromné. Celostnú žertvu mohol priniesť aj cudzinec, ostatné obety však nie.

2, 1. Nekrvavé obety sa pridávali k celostným žertvám, tvorili však aj osobitné samostatné obety, a to v deň svätenia kňazov (6, 19 n.), nekrvavou obetou bola „obeta zo žiarlivosti“ (Nm 5, 15), a keď bol obetujúci chudobný, tak mohol priniesť ako obetu za hriech aj nekrvavú obetu (Lv 5, 11).

2, 2. Na pripomienku, hebr. 'azkarah, je tá časť nekrvavej (suchej) obety, ktorá sa spaľovala na oltári. Preto

sa volá pripomienkou, že pripomína Pánovi toho, kto obetuje, aby mu bol naklonený a milostivý. Iní to prekladajú slovami „voňavá časť“, časť, pôsobiaca Pánovi vôňu, pretože ostatné čiastky sa nespalovali (2, 9; 5, 12; 6, 15; 24, 7).

2, 3. „Posvätné“ boli len tie časti obiet, ktoré mohli jedávať iba muži z Áronovej rodiny, a to na posvätnom mieste, teda v nádvorí svätyne. Boli to kňazské podiely z obety za hriech (6, 18. 22; 10, 17) a z obety za spreneveru (7, 1. 6; 14, 13). Posvätnými neboli čiastky z obiet pokojných; z týchto mohli jesť všetci členovia kňazských rodín, a to aj doma (10, 12 – 14).

obeta potravinovou obetou z toho, čo bolo upečené na platni, nech je z jemnej múky, zapravená olejom, bez kvasu. ⁶ Polámeš ju na kúsky a poleješ ju olejom. To je potravinová obeta. ⁷ Ak bude tvoja obeta z toho, čo sa pripravilo v hrnci, nech je z jemnej múky a zaprávaná olejom. ⁸ Potravinovú obetu, pripravenú na tento spôsob, donesieš potom Pánovi a odovzdáš ju kňazovi, aby ju položil na oltár. ⁹ Kňaz vezme z potravinovej obety na pripomienku a spáli to na oltári ako zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána. ¹⁰ Čo však z potravinovej obety zostane, bude patriť Áronovi a jeho synom ako posvätné zo zápalných obiet Pánových. ¹¹ Nijaká obeta, ktorú prinesieš Pánovi, nesmie byť zaprávaná kvasom, lebo nič z kvasu ani z medu nesmiete spáliť na zápalnú obetu Pánovi. ¹² Môžete to priniesť Pánovi ako dary z prvotín, ale na oltár ako príjemná vôňa sa dostať nesmú! ¹³ Každý obetný dar potravinovej obety posoliš soľou a nikdy nesmie chýbať soľ zmluvy s tvojím Bohom pri твоjich potravinových obetách. Každú svoju obetu budeš prinášať so soľou.

Potravinové obety z prvotín. – ¹⁴ Keď budeš prinášať potravinovú obetu Pánovi z prvotín plodín, rozdrviš zrnó dozrievajúcich klasov, upražených na ohni, a prinesieš ako potravinovú obetu zo svojich prvotín. ¹⁵ Na to naleješ oleja a pridáš kadidla. To je potravinová obeta. ¹⁶ A kňaz spáli niečo z rozdrveného zrna a z oleja a všetko kadidlo na ohni ako pripomienku pre Pána.

3 Pokojné žertvy. – ¹ Ak bude niekto obetovať pokojnú žertvu z hovädzieho dobytká, to, čo prinesie na obetu Pánovi, musí byť samec alebo samica bez chyby. ² Položí ruku na hlavu svojej obety a zabije ju pri vchode do stánku zjavenia, a Áronovi synovia, kňazi, rozlejú krv vôkol oltára. ³ Potom z pokojnej obety prinesie na zápalnú obetu Pánovi loj, ktorým sú obrastené črevá, a všetok loj, ktorý pokrýva vnútornosti. ⁴ Aj obe obličky a loj, čo je na nich

2, 11. Kysnuté chleby alebo med nesmeli obetovať, lebo kvas mení prirodzenú povahu daru (1 Kor 5, 8; Gal 5, 9). Kysnuté chleby mohli obetovať ako prvotiny úrody (7, 13; 23, 17; 2 Krn 31, 5).

2, 13. Soľ sa používala sprvoti len pri suchých obetách, neskôršie sa tento zvyk rozšíril aj na obety krvavé (Mk 9, 49). Jedenie soli s chlebom naznačuje vzájomný priateľský pomer, teda soľ je znakom priateľstva. Soľ

najmä pri uzavieraní zmlúv hrala dôležitú úlohu. Volala sa aj „soľou zmluvy“.

3, 1 – 17. O pokojnej obete pozri úvod k Levitiku 2.1.3. Pokojná žertva je predobrazom mesiášskych časov, mesiášskych dobrodení (Mt 22, 1 – 14; Jn 4, 10 – 14). Pokojná žertva je aj predobrazom prevelebanej Svätosti oltárnej (1 Kor 10, 16 – 21).

3, 3. Najlepšie časti obetovali Pánovi; porov. Ex 29, 13.

i na slabinách, a lojovú vrstvu spod pečene; od obličiek ho však oddelí. ⁵ Áronovi synovia to spália na oltári, na zápalnej obete, ktorá je na dreve na ohni, ako zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána. ⁶ Ak niekto prinesie obetu ako pokojnú žertvu Pánovi zo stáda, nech je to, čo bude obetovať, samec alebo samica bez chyby. ⁷ Ak bude jeho obetou baránok, privedie ho pred Pána, ⁸ položí ruku na hlavu svojej obety a zabije ju pred stánkom zjavenia. Áronovi synovia rozlejú krv vôkol oltára. ⁹ Potom z pokojnej obety prinesie na zápalnú obetu Pánovi loj; celý masťný chvost – odoberie ho celkom od chvostovej kosti –, loj, ktorým sú obrastené črevá, aj všetok loj, ktorý pokrýva vnútornosti, ¹⁰ ďalej obidve obličky s lojom, ktorý je na nich i na slabinách, a lojovú vrstvu spod pečene; od obličiek ho však oddelí. ¹¹ A kňaz to spáli na oltári ako potravinovú zápalnú obetu pre Pána. ¹² Ak bude jeho obetou koza, privedie ju pred Pána, ¹³ položí ruku na jej hlavu a zabije ju pred stánkom zjavenia. Áronovi synovia vylejú krv okolo oltára. ¹⁴ Potom z nej prinesie na zápalnú obetu Pánovi loj, ktorým sú obrastené črevá, aj všetok loj, ktorý pokrýva vnútornosti, ¹⁵ ďalej obidve obličky s lojom, ktorý je na nich i na slabinách, a lojovú vrstvu spod pečene; od obličiek ho však oddelí. ¹⁶ A kňaz to spáli na oltári ako potravinovú zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána. Všetok loj patrí Pánovi. ¹⁷ To bude večný predpis z pokolenia na pokolenie vo všetkých vašich bydliskách: „Ani krv, ani loj nebudete jesť vôbec!“

3
5
—
4
4

4 Zmierne obety za hriechy z nevedomosti. – ¹ Potom Pán hovoril Mojžišovi: ² „Povedz Izraelitom: Ak sa niekto z nevedomosti prehreší proti niektorému zo všetkých Pánových predpisov a urobí niečo zakázané: ³ Ak bude vinníkom pomazaný kňaz a padla by tým vina na ľud, obetuje dobytča za svoj hriech, ktorý spáchal, býčka na obetu za hriech Pánovi. ⁴ Privedie býčka ku

3, 9. Istý druh oviec na východe má tučný a veľmi masťný chvost (*Ex* 29, 22), váži až niekoľko kilogramov.

3, 16 n. Zakazovalo sa jesť z loja, ktorý mal byť pri pokojnej obete obetovaný. Ináč Izraeliti mohli jesť masťné časti zo zvierat, ktoré obyčajne zabíjali. Lenže krv nemali jesť nikdy.

4, 1. O zmiernej obete pozri úvod do Levitika 2.1.4. Loj sa spaľoval na oltári a ostatné mäso, aspoň pri

niektorých obetách za hriech, sa spaľovalo mimo tábora. Pri niektorých obetách však mäso pripadlo obetujúcemu kňazovi. V tomto spaľovaní vidí sv. Pavol predobraz obety križi, ktorá sa konala tiež mimo mesta, za hradbami (*Hebr* 13, 11. 12).

4, 3. Pomazaný kňaz – teda veľkňaz, lebo len tento bol ozaj pomazaný v Áronovej osobe. Ostatní kňazi boli len sčiatky pomazaní olejom, pomiešaným s krvou (8, 30). – Hriech, ktorého vina by padla na ľud, je

vchodu do stánku zjavenia pred Pána, položí ruku na hlavu býčka a dobytča zabije pred Pánom. ⁵ Potom pomazaný kňaz vezme z býčkovej krvi a zanesie do stánku zjavenia. ⁶ Kňaz si namočí prst do krvi a sedem ráz krvou pokropí pred Pánom, pred oponou velsvätyne. ⁷ Potom kňaz potrie krvou rohy oltára, na ktorom je voňavé kadidlo pred Pánom v stane zjavenia, a všetku ostatnú krv dobytčatá vyleje ku spodku oltára zápalov, ktorý je pri vchode do stánku zjavenia. ⁸ Potom vyberie z býčka všetok loj, loj, ktorým sú obrastené črevá, aj všetok loj, ktorý pokrýva vnútornosti, ⁹ tiež obe obličky s lojom, ktorý je na nich i na slabinách, a lojovú vrstvu spod pečene; od obličiek ho však oddelí, ¹⁰ ako sa oddeľuje z býčka pokojnej obety, a kňaz to spáli na oltári zápalných obiet. ¹¹ Kožu býka však i všetko jeho mäso, hlavu a nohy, jeho vnútornosti a trus, ¹² teda celého býka odprace mimo tábora na čisté miesto, na miesto, kde sa vysypáva popol, a úplne ho spáli na poukladanom dreve: na popolišti ho spáli.

¹³ Ak sa z nevedomosti prehreší celá izraelská pospolitosť bez toho, že by ľud o tom vedel, ak prekročia niektorý z Pánových príkazov a uvalia na seba vinu, ¹⁴ keď potom ľud zbadá svoju vinu, obetuje ako zmiernu obetu dobytča, býčka. Privedú ho pred stánok zjavenia ¹⁵ a starší pospolitosti položia pred Pánom ruky na hlavu býčka a býčka zabijú pred Pánom. ¹⁶ Potom pomazaný kňaz zanesie niečo z krvi do stánku zjavenia, ¹⁷ kňaz si namočí prst do krvi a pokropí sedem ráz pred Pánom, pred oponou. ¹⁸ Potom potrie krvou rohy oltára, ktorý je pred Pánom v stánku zjavenia, a ostatnú krv vyleje ku spodku oltára zápalov, ktorý je pri vchode do stánku zjavenia. ¹⁹ Potom vyberie všetok jeho loj a spáli ho na oltári. ²⁰ Aj s týmto býčkom urobí tak, ako urobil s predchádzajúcim býkom. Celkom tak s ním urobí. Takto ich kňaz zbaví hriechu a odpustí sa im. ²¹ Býka odpracú von z tábora a spália ho, ako spálili predchádzajúceho býka. To je (zmierna obeta celého) ľudu za hriech.

²² Ak zhreší knieža a ak z nevedomosti prekročí niektorý z príkazov Pána, svojho Boha, a pritiahne na seba vinu, ²³ keď zbadá svoje

hriech veľkňaza, ktorý sa ho dopustil ako predstaviteľ a zástupca ľudu.

4, 5. Pri obetách za hriech veľkňaza a za hriech celého národa obetnú krv nosievali do svätyne.

4, 15. Starší pospolitosti, čiže starší ľudu, sú významnejšie osoby, zastupujúce celú izraelskú obec.

4, 22. Knieža je náčelník a hlava niektorého izraelského kmeňa.

previnenie, privedie na obetu capa bez chyby, ²⁴ položí ruku na capovu hlavu a zabije ho na mieste, kde sa zabíja pred Pánom celostná žertva. To je obeta za hriech. ²⁵ Kňaz vezme na palec niečo z krvi obety za hriech a pomaže rohy oltára zápalných obiet, ostatnú krv však vyleje ku spodku oltára zápalných obiet. ²⁶ Potom spáli všetok jeho tuk na oltári tak ako loj pokojných obiet. Takto ho kňaz zbaví jeho hriechu a on sa mu odpustí.

²⁷ Ak z nevedomosti zhreší nejaký jednotlivec z obyvateľov zeme tým, že prestúpi niektorý Pánov príkaz a uvalí na seba vinu, ²⁸ tak potom, keď pozná svoje previnenie, ktorého sa dopustil, privedie na obetu za svoj hriech, ktorého sa dopustil, bezchybnú kozu, ²⁹ položí ruku na hlavu obety za hriech a obetu za hriech zabije na mieste, kde sa zabíja celostná žertva. ³⁰ Kňaz potom vezme na palec niečo z jej krvi a pomaže rohy oltára zápalných obiet a ostatnú jej krv vyleje ku spodku oltára. ³¹ Potom oddelí všetok jej loj tak, ako sa oddeľuje loj pokojných obiet, a kňaz ho spáli na oltári na príjemnú vôňu pre Pána. Takto ho kňaz zbaví hriechu a odpustí sa mu.

³² Ak na obetu za hriech prinesie ako žertvu ovcu, nech je to, čo prinesie, bez chyby. ³³ Položí ruku na obetu za hriech a zabije ju na obetu za hriech na mieste, kde sa zabíja celostná žertva. ³⁴ Potom kňaz vezme na prst niečo krvi z obety za hriech a pomaže rohy oltára zápalných obiet, a ostatnú jej krv vyleje ku spodku oltára. ³⁵ Potom oddelí všetok jej loj, ako sa oddeľuje loj baránka, čo sa prináša ako pokojná obeta, a kňaz ho spáli na oltári na zápalnú obetu pre Pána. Takto ho kňaz zbaví hriechu, ktorého sa dopustil, a odpustí sa mu.

5 Niektoré previnenia, za ktoré treba priniesť obetu za hriech. – ¹ Ak sa niekto prehreší tým, že počul vyslovenú kľatbu, a mohol by vystúpiť ako svedok, aby bol očitým svedkom, alebo vie (o veci), a neoznámí to, uvalí na seba vinu. ² Alebo ak sa niekto dotkne niečoho nečistého, nečistého divého zvieraťa alebo zdochliny, nečistého domáceho zvieraťa alebo zdochliny, či nečistého

4
24
—
5
2

4, 25. Krv z tejto obety neniesli do svätyne, ani ňou nekropili.

5, 1. Vo veršoch 1 – 6 sa uvádzajú hriechy jednotlivcov, za ktoré mali priniesť obetu zmierenia.

5, 2 – 3. Tento prípad sa dotýka levitskej čistoty. Ak sa dotýčný včas neočistí, dopustí sa previnenia. O prípade, keď sa poškvrní človek, pozri Lv 11 – 15.

plaza bez toho, žeby o tom vedel, a potom to zbadá, pritiahne na seba vinu. ³ Alebo ak príde do styku s nečistotou iného človeka, s nejakou nečistotou, ktorou sa môže znečistiť, bez toho, žeby o tom vedel, a potom to zbadá, pritiahne na seba previnenie. ⁴ Alebo ak niekto nerozmyslene prisahal, že urobí niečo zlé alebo niečo dobré, alebo ak čokoľvek nerozmyslene pri prisahe vyslovil bez toho, žeby si toho bol vedomý, keď si to potom uvedomí, stane sa vinným. ⁵ Kto teda nejakým takýmto spôsobom pritiahne na seba previnenie, nech sa prizná, čím sa prehrešil, ⁶ a nech privedie na obetu za svoj hriech Pánovi, na pokánie za svoju vinu, ktorej sa dopustil, samicu zo stáda, ovcu alebo kozu. Kňaz ho zbaví hriechu a on sa mu odpustí.

⁵ **Náhrada nemajetných za predpísané obety.** – ⁷ Keby však jeho imanie nestačilo na ovcu, nech prinesie ako pokánie za svoje previnenie dve hrdličky alebo dva holúbky, jedno na obetu za hriech, druhé na celostnú žertvu. ⁸ Dá ich kňazovi a on prinesie na obetu za hriech najprv prvé. Vykrúti mu hlavu pri samom krku bez toho, žeby mu ju odtrhol, ⁹ a potom vycedí niečo krvi na steny oltára, ostatná krv sa vycedí ku spodku oltára. To je obeta za hriech. ¹⁰ Druhé spáli podľa predpisu ako celostnú žertvu. Takto ho kňaz zmieri, takže hriech, ktorého sa dopustil, bude mu odňatý, a odpustí sa mu.

¹¹ Ak však jeho imanie nestačí ani na dve hrdličky alebo na dva holúbky, nech prinesie na obetu, na obetu za hriech pre svoje previnenie, desatinu efy jemnej múky. Olej k nej nepridá a nepriloží ani kadidlo, lebo je to obeta za hriech. ¹² Dá ju kňazovi a kňaz z nej vezme plné priehrštie na pripomienku, a spáli to na zápalnom oltári pre Pána. To je obeta za hriech. ¹³ Takto ho kňaz zmieri za jeho previnenie, ktorého sa dopustil, a odpustí sa mu. Ostatné ostane kňazovi ako pri potravinovej obete.“

Obety podlžnosti za spreneveru. – ¹⁴ Pán hovoril Mojžišovi: ¹⁵ „Ak niekto niečo spreneverí a neúmyselne siahne po veci, ktorá je zasvätená Pánovi, nech za pokánie prinesie Pánovi na obetu

5, 5. Verejné vyznanie viny sa konalo pri vkladaní rúk na obetné zviera.

5, 11. Efa merala 36,4 litra.

5, 12. O pripomienke – porov. 2, 2.

5, 14 – 16. Sprenevera značí tie hriechy, ktoré sú proti právu alebo majetku Božiemu a blížnych. Okrem zmierenia, čiže obety za hriech, sa vyžadovala aj náhrada.

za hriech bezchybného barana zo svojho stáda, ktorý bude mať pre teba cenu aspoň dva strieborné šekly podľa posvätnej váhy.

¹⁶ A čiastku, o ktorú ukrátil svätýňu, nahradí, pridá k tomu päťtinu a odovzdá to kňazovi. A keď ho kňaz zmieri obetou barana za hriech, odpustí sa mu.

¹⁷ Ak sa niekto prehreší a prestúpi niektorý z Pánových príkazov, previnil sa, aj keď si toho nebol vedomý, lebo sa dopustil krivdy.

¹⁸ Privedie ku kňazovi bezchybného barana zo stáda podľa jeho odhadu ako obetu za hriech a kňaz mu sprostredkuje odpustenie za jeho neopatrnosť, za ktorú je zodpovedný bez toho, že by to bol zbadal, a odpustí sa mu. ¹⁹ To je obeta za hriech, lebo sa previnil proti Pánovi.“

5
16
—
6
11

6 Za poškodenie blížneho. – ¹ Pán povedal Mojžišovi: ² „Ak sa niekto prehreší a spreneverí voči Pánovi a odtají svojmu blížnemu nejakú vec, ktorú mu dal do úschovy, zveril či odpredal, alebo ak oklame svojho blížneho, ³ alebo ak sa niečo stratí, on to nájde a odtají, pričom ešte aj falošne prisahá pre nejaký skutok, ktorým sa človek môže prehrešiť, ⁴ ak sa takto prehrešil a previnil, všetko, čo predal alebo klamstvom nadobudol, čo mu zverili, alebo čo sa stratilo a on to našiel, a všetko, na čo falošne prisahal, ⁵ vráti späť; dá v plnej hodnote náhradu a k tomu pridá ešte päťtinu (hodnoty). Toto dá majiteľovi v ten istý deň, keď bude obetovať svoju obetu za hriech. ⁶ A za pokánie prinesie kňazovi bezchybného barana pre Pána podľa odhadu previnenia. ⁷ Kňaz ho potom zbaví hriechu pred Pánom a odpustí sa mu skutok, ktorým sa previnil.“

Celostná žertva. – ⁸ Potom Pán hovoril Mojžišovi: ⁹ „Prikáž Áronovi a jeho synom: Toto sú ustanovenia pre celostnú žertvu: Celostná žertva zostane na oltári na ohni celú noc až do rána, oheň na oltári treba pritom udržiavať. ¹⁰ Kňaz oblečený v ľanovej ríze a v ľanových spodkoch poodhrňa popol, ktorý ostal po celostnej žertve, a zhrnie ho neďaleko oltára. ¹¹ Potom si vyzlečie rúcho, oblečie si iný odev a popol vynesie na čisté miesto mimo tábora.

6, 8–9. Týmto veršom začína sa v hebrejskom texte 6. kapitola. Vo veršoch 8–32 sa hovorí o celostných žertvách. Uvedené predpisy sa týkajú ponajviac kňazov. Celostnú žertvu obetovali každý deň, a to ráno

a v podvečer (Ex 29, 38–42). Ráno sa kládla obeta celá na oltár, večer len po čiastkach. Takto horela obeta celú noc. Cez deň konali aj iné obety, nebolo treba predlžovať rannú obetu.

¹² Oheň na oltári bude stále horieť, nesmie vyhasnúť. Kňaz naň naloží každý deň dreva, na to položí celostnú žertvu a pritom bude páliť lojové kusy z pokojných obiet. ¹³ Oheň na oltári bude ustavične horieť, nikdy nesmie vyhasnúť.

Denná potravinová obeta. – ¹⁴ A toto sú ustanovenia o potravinových obetách: Na oltár ich prinesú Áronovi synovia. ¹⁵ Potom jeden z nich vezme plnú hrst jemnej múky s olejom a všetko kadidlo, ktoré patrí k potravinovej obete, a spáli to na oltári na príjemnú vôňu ako pripomienku pre Pána. ¹⁶ Čo ostane, zjedia Áron a jeho synovia. Zje sa to nekvasené na svätom mieste; v nádvorí stánku zjavenia to zjedia. ¹⁷ Kysnuté sa z toho piecť nesmie, lebo to som ti ja určil za podiel z mojej zápalnej obety. Je to posvätné ako obeta za hriech a obeta podlžnosti. ¹⁸ Budú ju jesť iba muži z Áronovho potomstva. Toto ustanovenie o Pánovom zápale je večne platné z pokolenia na pokolenie. Každý, kto sa ho dotkne, bude zasvätený.“

Veľkňazova potravinová obeta. – ¹⁹ Pán hovoril Mojžišovi: ²⁰ „Toto je obeta Árona a jeho synov, ktorú prinesú v deň svojho posvätenia: desatina efy jemnej múky ako pravidelná potravinová obeta – polovica na ráno a druhá polovica na večer. ²¹ Bude zapravená s olejom na platni; prinesieš ju pomiešanú a obetuješ ju na kúsky upečenú ako potravinovú obetu príjemnej vône Pánovi. ²² Kňaz, ktorý bude z jeho synov pomazaný na jeho miesto, podá ju Pánovi podľa večne platného ustanovenia. Spáli sa celá, ²³ lebo každá kňazova potravinová obeta sa spáli celá, nesmie sa jesť.“

Obeta za hriechy. – ²⁴ Potom Pán hovoril Mojžišovi: ²⁵ „Povedz Áronovi a jeho synom: Toto sú predpisy o obete za hriech:

6, 14 – 18. Okrem celostnej žertvy sa denne prinášali potravinové obety (Ex 29, 40 n.). O pripomienke porov. 2, 2. K v. 18 pozri Ex 29, 37; 30, 29. O víne sa tu nehovorí, hoci aj ono sa pridávalo k celostným žertvám. Ale kňazom sa zakazovalo piť v službe akýkoľvek opojný nápoj (Lv 10, 8). Zasvätený – osoby a veci, ktoré prišli do dotyku s posvätnými predmetmi vo svätyni alebo s obetou, boli sväté, zasvätené. Také veci prináležali svätyni a osoby sa museli očistiť a obetou vykúpiť (Ex 29, 37).

6, 19 – 23. Túto obetu neskoršie, ako píše Jozef Flávius,

veľkňaz prinášal denne, a to ráno a večer (Ant. Jud. III, 10, 7). „Synovia“ Áronovi v užšom zmysle sú všetci jeho nástupcovia vo veľkňazskom úrade, lebo len veľkňazi boli skutočne pomazaní. V širšom zmysle jeho synmi sú ostatní kňazi. Desatina efy je gomer, t. j. 3,6 litra, pozri Ex 16, 36.

6, 24 – 30. Tieto verše dopĺňujú predpisy o obetách za hriech (4, 24. 29. 33). Obetné zvieratá sa usmrcovali na severnej strane, pozri 1, 1. Do hlinenej nádoby ľahko vsiakne tekutina, preto nádobu po použití zničili. Vo verši 30 sa myslí na obetu za veľkňaza (4, 5; 16, 14)

Na mieste, kde sa zabíjajú celostné žertvy, zabíja sa aj obeta za hriech pred Pánom; je presvätá. ²⁶ Ješť z nej môže len kňaz, ktorý podáva obetu za hriech. A bude sa ješť na svätom mieste, v nádvorí stánku zjavenia. ²⁷ Každý, kto sa dotkne jej mäsa, bude zasvätený; a ak mu niečo z jej krvi striekne na šaty, tú čiastku, čo bola postriekaná, musí oprat' na svätom mieste. ²⁸ Hlinenú nádobu, v ktorej sa varila, treba rozbiť. Ak je však nádoba, v ktorej sa varila, medená, treba ju vydrhnúť a vymyť vodou. ²⁹ Budú z nej ješť všetci mužskí príslušníci kňazstva a bude sa ješť na svätom mieste, lebo je presvätá. ³⁰ Nesmie sa však ješť nijaká obeta za hriech, z ktorej sa zanesie (niečo) krvi do stánku zjavenia; musí sa celá spáliť na ohni.

6
26
—
7
10

7 Obeta za podlžnosť a potravinová obeta. – ¹ Toto sú ustanovenia o obete za podlžnosť: Je presvätá. ² Aj obeta za podlžnosť sa bude zabíjať na mieste, kde sa zabíjajú celostné žertvy. Jej krv sa vyleje okolo oltára. ³ Obetovať sa bude všetok jej loj: mastný chvost, loj, ktorý pokrýva vnútornosti, ⁴ obe obličky s lojom, ktorý je na nich i na slabinách, a lojovú vrstvu spod pečene; od obličiek ho však oddelí. ⁵ A kňaz to spáli na oltári ako zápalnú obetu pre Pána. To je obeta za podlžnosť. ⁶ Môžu z nej ješť všetci muži z kňazstva a bude sa ješť na svätom mieste, lebo je presvätá. ⁷ Pre obetu za hriech a obetu za spreneveru platí ten istý zákon. Bude patriť kňazovi, ktorý vykoná zmierny obrad.

Predpisy o súkromných celostných a potravinových obetách. – ⁸ Kňazovi, ktorý podáva za niekoho celostnú žertvu, patrí koža z celostnej žertvy, ktorú podáva. ⁹ Aj každá potravinová obeta, ktorá sa piekla v peci alebo na ohni a bola pripravená na platni, patrí kňazovi, ktorý ju obetoval. ¹⁰ Každá potravinová obeta, ktorá bola zaprávaná olejom alebo suchá, patrí všetkým Áronovým synom, ako jednému, tak aj druhému.

a za celý národ (4, 16; 16, 15), ako aj na obetu v deň zmierenia (16, 27). V tých prípadoch obety prinášali aj za hriechy kňazov, preto nemali na nich podiel. 7, 1 – 9. Obety za previnenie a spreneveru, čiže za podlžnosť, sú presväté, pokým ostatné pokojné žertvy sú sväte. Tieto slová chcú naznačiť, že z presvätých obiet mohli ješť len kňazi na posvätnom mieste, kým

z obiet svätých mohli ješť aj príslušníci kňazských rodín. Obetné zviera zabíjal obetujúci. Takú obetu mohli vykúpiť peniazmi (5, 14 – 16).

7, 10. Obeta suchá je potravinová obeta, pri ktorej nepoužívali olej (Lv 5, 11; Nm 5, 15). Potravinová obeta surová patrila všetkým kňazom. Ak už bola uvarená alebo upečená, dostával ju len obetujúci kňaz.

Predpisy o pokojných obetách. – ¹¹ Toto je ustanovenie o pokojných obetách, ktoré sa prinášajú Pánovi: ¹² Ak ju niekto prinesie na poďakovanie, k ďakovnej obete prinesie nekvasené, na oleji zapravené oblátky, nekvasené, olejom natreté pagáče a jemnú, s olejom zmiešanú, na pečenie pripravenú múku. ¹³ S pečivom z nekvaseného cesta prinesie svoj obetný dar, obetné zviera, svoju ďakovnú obetu. ¹⁴ A z každého obetného daru prinesie Pánovi čiastku ako pozdvihovanú obetu; tá bude patriť kňazovi, ktorý vylieva

7 krv pokojnej obety. ¹⁵ Mäso jeho ďakovnej pokojnej obety sa zje
11 v deň obetovania, nič sa z neho nenechá do druhého dňa. ¹⁶ Ak sa
— obetný dar prinesie pre sľub alebo z dobrej vôle, nech sa mäso zje
7 v ten istý deň, keď bola prinesená obeta, možno však z nej jesť aj
27 na druhý deň. ¹⁷ Čo by však z mäsa žertvy ostalo na tretí deň, to
sa musí celkom spáliť. ¹⁸ Ak by niekto jedol z mäsa svojej pokojnej obety aj na tretí deň, nebude sa to páčiť Pánovi a tomu, kto ju obetoval, obeta sa neuzná, ba bude sa považovať za ohavnosť, a kto z nej bude jesť, uvalí na seba previnenie. ¹⁹ Ani mäso, ktoré prišlo do styku s čímkoľvek nečistým, nesmie sa jesť, musí sa celé spáliť. A čo sa týka mäsa, každý, kto je čistý, môže jesť mäso. ²⁰ Osoba, ktorá by jedla mäso z Pánových pokojných obiet, kým je postihnutá nečistotou, nech je taká osoba vyhubená zo svojho ľudu. ²¹ Keby sa niekto dotkol niečoho nečistého, či je to nečistý človek, alebo nečisté zviera, alebo nečistý plaz, a predsa by jedol z mäsa pokojnej Pánovej obety, takáto osoba nech je vyhubená zo svojho ľudu.“

Zákon nejесť loj a krv. – ²² Pán hovoril Mojžišovi: ²³ „Povedz Izraelitom: Nesmiete jesť nijaký loj ani z hovädzieho dobytku, ani z ovce, ani z kozy. ²⁴ Loj uhynutého alebo roztrhaného zvieraťa môžete použiť na ľubovoľné ciele, nikdy však z neho nesmiete jesť. ²⁵ Lebo každý, kto z vás bude jesť loj zvieraťa, ktoré sa môže obetovať Pánovi na zápalnú obetu, bude vyhubený zo svojho ľudu. ²⁶ V nijakom svojom bydlisku nesmiete jesť nijakú krv, ani z vtáka, ani zo štvornohých zvierat. ²⁷ Každý, kto by jedol nejakú krv, bude vyhubený zo svojho národa.“

7, 13. Kvasené chleby nekládli na oltár, zjedli ich však pri obetnej hostine.

7, 16. Rozdiel medzi obetami ďakovnými a obetami zo sľubu alebo z dobrej vôle bol v tom, že mäso z ďakovných obiet sa muselo zjesť ešte v deň obety.

Takto ďakovné obety boli medzi pokojnými obetami svätejšie ako ostatné.

7, 22 – 25. Zákaz sa týka výlučne lojových častí. Mäso, prerastené tukom, mohli jesť.

Kňazský podiel z pokojných žertiev. – ²⁸ Pán hovoril Mojžišovi: ²⁹ „Povedz Izraelitom: Kto prinesie pokojnú obetu Pánovi, bude obetovať zo svojej pokojnej žertvy príslušnú časť Pánovi. ³⁰ Vlastnými rukami prinesie loj a prsia zápalnej obety, ktorá patrí Pánovi. Prsia prinesie na to, aby sa to podávalo na podávaciu obetu pred Pánom. ³¹ Loj spáli kňaz na oltári, prsia patria Áronovi a jeho synom. ³² Aj pravú lopatku z vašich pokojných obiet dáte kňazovi ako podávaciu obetu. ³³ Pravá lopatka patrí tomu, kto z Áronových synov obetuje loj a krv pokojnej obety, ³⁴ lebo pozdvihované prsia a lopatku si vezmem od Izraelitov z ich pokojných žertiev a dám ich kňazovi Áronovi a jeho synom ako ustavičnú náležitosť zo strany Izraelitov.

³⁵ To je podiel Árona a jeho synov na Pánovej zápalnej obete od toho dňa, keď sa im dovolil priblížiť, aby slúžili Pánovi ako kňazi.

³⁶ Určil im ho Pán – aby ho od Izraelitov dostávali – v deň, keď ich pomazal. To je večné ustanovenie pre všetky pokolenia.“ ³⁷ Toto sú ustanovenia o celostných žertvách, o potravinových obetách, o obetách za hriech a obetách podľžnosti, o obetách posvätenia a pokojných žertvách, ³⁸ ktoré Pán Mojžišovi prikázal na vrchu Sinaj, keď Izraelitom na púšti nariadil prinášať obetné dary Pánovi.

7
28
—
8
7

Posviacka kňazstva, 8

8 Príprava na svätenie. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi: ² „Vezmi Árona a jeho synov, rúcha, olej na svätenie, býčka za hriech, dva barany a kôš nekvasených chlebov ³ a zhromaždi celú pospolitosť pri vchode do stánku zjavenia!“ ⁴ A Mojžiš urobil, ako mu prikázal Pán. Pospolitosť sa zhromaždila pri vchode do stánku zjavenia ⁵ a Mojžiš povedal pospolitosti: „Toto je to, čo nariadil Pán!“

Oblečenie a pomazanie kňazov. – ⁶ Nato rozkázal pristúpiť Áronovi a jeho synom a poumýval ich vodou. ⁷ Potom mu (Áronovi) obliekol ľanovú rízu, opásal ho pásom, obliekol mu plášť, dal mu

7, 30. Podávacia obeta označuje pohybovanie sem i tam obetných častí mäsa, čo sa nespalovali na oltári. Pohyboval ich medzi svätynou a oltárom zápalov na znak, že aj tieto časti sú zasvätené Bohu. Porov. Ex 29, 26 n.

8, 1 n. Rozprava opisuje vykonanie rozkazu Božieho, ktorý dal Pán Mojžišovi v Ex 29, 1–37. Porov. poznámky k tomuto miestu.

8, 6–7. Ľanová ríza je tunika, košeľa, ktorú nosievali na samom tele (Ex 28, 39).

efód, ovinul ho šnúrkou efódu a pevne ho naň priviazal, ⁸ pripevnil naň náprsník a do náprsníka vložil urim a tumim, ⁹ na hlavu mu založil mitru a na mitre spredu upevnil zlatú tabuľku, svätý diadém, ako Mojžišovi nariadil Pán. ¹⁰ Potom vzal Mojžiš olej na svätenie a pomazal svätostánok a všetko, čo v ňom bolo, a posvätil to. ¹¹ Sedem ráz ním pokropil aj oltár a pomazal oltár aj jeho náradie, umývadlo a jeho podstavec, aby ich posvätil. ¹² Potom nalial oleja svätenia na Áronovu hlavu a pomazal ho, aby ho posvätil. ¹³ Potom Mojžiš prikázal pristúpiť Áronovým synom a poobliekal ich do ľanových ríz, opásal ich pásom a položil im na hlavy čiapky, ako Mojžišovi rozkázal Pán.

Obeta za hriech. – ¹⁴ Potom dal priviesť býčka na obetu za hriech a Áron a jeho synovia vložili ruky na hlavu obetného býčka za hriech. ¹⁵ Mojžiš ho zabil, vzal krv a prstom pomazal rohy oltára, a takto očistil oltár od hriechu, ostatnú krv však vyliat ku spodku oltára. Takto ho posvätil tým, že ho očistil od poškvyny. ¹⁶ Nato vzal všetok loj z vnútorností, lojovú vrstvu spod pečene a obe obličky s lojom a sám Mojžiš to spálil na oltári. ¹⁷ Býka však, jeho kožu, jeho mäso a jeho trus úplne spálil mimo tábora, ako Mojžišovi rozkázal Pán. ¹⁸ Potom priviedol barana na celostnú žertvu, Áron a jeho synovia položili na baranovu hlavu ruky, ¹⁹ Mojžiš ho zabil a krv rozliat okolo oltára. ²⁰ Potom barana rozsekal na kusy a Mojžiš spálil hlavu a kusy na oltári. ²¹ Vnútornosti a nohy poumýval vodou a takto Mojžiš spálil na oltári celého barana. Bola to celostná žertva príjemnej vône, zápalná obeta pre Pána, ako Mojžišovi prikázal Pán. ²² Nato priviedol druhého barana, barana posvätenia, a Áron a jeho synovia vložili ruky na hlavu barana. ²³ Potom ho Mojžiš zabil, vzal z jeho krvi a potrel Áronovi pravý ušný lalok, ako i palec pravej ruky a veľký palec pravej nohy. ²⁴ Potom kázal pristúpiť Áronovým synom a Mojžiš potrel krvou ich pravé ucho a palec na ich pravých rukách i palce na pravých nohách, ostatnú krv rozliat okolo oltára. ²⁵ Nato vzal loj, masťný chvost, všetok loj z vnútorností, lojovú vrstvu spod pečene, obe obličky s ich lojom a pravú lopatku; ²⁶ z koša nekvasených chlebov, ktorý stál pred

8, 8 – 9. Porov. Ex 28.

8, 23 – 24. Obrad s krvou chce naznačiť, že kňaz je

zasvätený vonkoncom Pánovi.

Pánom, vzal zasa nekvasený chlieb, na oleji zaprávaný pagáč a jednu oblátku a položil to k lojovým kusom a pravej lopatke. ²⁷ Toto všetko dal potom Áronovi a jeho synom do rúk, aby to podávali ako podávaciu obeť pred Pánom. ²⁸ Potom to zobral z ich rúk a spálil to na oltári zápalných obiet. Toto bola obeť posvätenia na príjemnú vôňu, zápalná obeť pre Pána. ²⁹ Nato Mojžiš vzal prsia a podával ich ako podávaciu obeť pred Pánom. To bol Mojžišov podiel z barana posvätenia, ako Mojžišovi prikázal Pán. ³⁰ Potom Mojžiš vzal z oleja posvätenia a z krvi, ktorá sa dostala na oltár, a pokropil tým Árona a jeho rúcho, aj jeho synov a rúcho jeho synov, a tak posvätil Árona, jeho rúcho, jeho synov i rúcho jeho synov.

³¹ Potom Mojžiš povedal Áronovi a jeho synom: „Uvarte mäso pri vchode do stánku zjavenia a tam ho jedzte s chlebom svätenia, čo je v koši, ako mi prikázal Pán, keď povedal: »Nech ho jedia Áron a jeho synovia!« ³² Čo však z chleba a z mäsa zvýši, musí sa úplne spáliť.

Ceremonia svätenia sa opakuje sedem dní. – ³³ Sedem dní sa nevzdialite od vchodu do stánku zjavenia až do dňa, keď sa skončí vaše svätenie. Sedem dní potrvá vaša vysviacka. ³⁴ Čo sa konalo dnes, Pán prikázal konať aj ďalej, aby sa vám získalo odpustenie. ³⁵ Sedem dní, deň a noc, zostaňte pri vchode do stánku zjavenia a zachovávajúte Pánovo nariadenie, aby ste nepomreli, lebo taký príkaz som dostal.“ ³⁶ A Áron i jeho synovia urobili všetko, čo prostredníctvom Mojžiša prikázal Pán.

Áronova prvá obeť, 9

9 **Príprava na obeť.** – ¹ Na ôsmy deň Mojžiš zvolal Árona, jeho synov a všetkých starších Izraela ² a povedal Áronovi: „Vezmi si teľa, býčka na obeť za hriech a barana na celostnú žertvu, oboje bezchybné, a prived' ich pred Pána! ³ A Izraelitom povedz: »Vezmite na obeť za hriech capa a na celostnú žertvu teľa a ovcu, oboje

8
27
—
9
3

8, 28 – 32. Výnimka s pravou lopatkou, ktorá pri pokojných obetách patrila kňazovi, je pochopiteľná. V tomto prípade všetko patrí Bohu, preto všetko mäso spalovali. Len prsia pripadli Mojžišovi. Dal mu ich Pán z obety posvätenia (pozri vyššie v. 14 – 21 a Ex 29, 31 – 34). Mäso, čo sa malo variť, bolo z obetného baránka, z barana „posvätenia“ (v. 22 n.). Svätenie

sa skončilo obetnou hostinou, na ktorej sa zúčastnili len kňazi. Hostinou sa naznačuje spojenie medzi Bohom a kňazmi.

9, 1. Keď sa skončila vysviacka kňazov, Mojžiš prestáva vykonávať kňazské úkony. Na jeho miesto nastupuje Áron, ktorý začína svoj kňazský úrad obetami.

jednoročné a bezchybné, ⁴ a na pokojnú žertvu býčka a barana, aby sa zabili pred Pánom, a tiež olejom zaprávanú potravinovú obeť, lebo dnes sa vám zjaví Pán!« ⁵ I priviedli, čo nariadil Mojžiš, ku vchodu do stánku zjavenia a prišla tam celá pospolitosť, a predstúpila pred Pána. ⁶ Tu Mojžiš povedal: „Toto je, čo prikázal urobiť Pán, aby sa vám zjavila Pánova sláva.“ ⁷ Áronovi Mojžiš povedal: „Pristúp k oltáru, podaj svoju obeť za hriech a svoju celostnú žertvu a očisť sa od hriechov (ty a ľud), potom podaj obetné dary ľudu a očisť aj ich od hriechov, ako prikázal Pán!“

Kňazská obeta za hriech a celostná žertva. – ⁸ Tu Áron pristúpil k oltáru a zabil teľa na svoju obeť za hriech, ⁹ Áronovi synovia mu podali krv, on si namočil do krvi prsty a natrel oltárne rohy; ostatnú krv vylial na spodok oltára. ¹⁰ Potom z obety za hriech spálil na oltári loj s obličkami a lojovú vrstvu spod pečene, ako Mojžišovi prikázal Pán. ¹¹ Mäso a kožu úplne spálil mimo oltára. ¹² Nato zabil celostnú žertvu, Áronovi synovia mu priniesli krv a on ju porozlieval okolo oltára. ¹³ Potom mu priniesli v kusoch žertvu spolu s hlavou a on ju spálil na oltári. ¹⁴ Vnútorosti a nohy poumýval a spálil ich na celostnej žertve na oltári.

Obeta za ľud. – ¹⁵ Potom priniesol obetné dary ľudu: vzal capa, ktorý bol (určený) na obeť za hriech ľudu, zabil ho a obetoval ho ako predošlú obeť za hriech. ¹⁶ Potom obetoval celostnú žertvu; zachoval sa podľa predpisu. ¹⁷ Nato obetoval potravinovú obeť, vzal z nej plnú hrst a spálil to na oltári mimo raňajšej celostnej žertvy. ¹⁸ Napokon zabil býčka a barana na pokojnú obeť za ľud, Áronovi synovia mu podali krv a on ju vylial okolo oltára. ¹⁹ Loj býka, chvost barana, obličky s ich lojom a lojovú vrstvu spod pečene ²⁰ položili k prsiam. Potom spálil lojové kusy na oltári, ²¹ prsia a pravú lopatku podával Áron ako podávaciu obeť pred Pánom, ako Mojžišovi prikázal Pán.

Požehnanie a Pánova sláva. – ²² Potom Áron rozťahal ruky nad ľuďom a požehnal ho. A keď ukončil obeť za hriech, celostnú žertvu a pokojné obety, zostúpil dolu. ²³ Nato Mojžiš a Áron vošli do stánku

9, 8 – 14. Podľa predpisu 4, 3 – 12 Áron mal zanieť krv do svätyně a potom mal ňou pomazať rohy kadidlového oltára. V tomto prvom obetovaní však táto časť

vystáva, lebo Árona vovedie Mojžiš do svätyně len po skončení obrádov posvätenia.

9, 22. Slová požehnaní sa nachádzajú v Nm 6, 24 – 26.

zjavenia, a keď vyšli von, požehnali ľud. Tu sa zjavila všetkému ľudu Pánova sláva ²⁴ a od Pána vyšiel oheň a strávil celostnú žertvu i lojové časti na oltári. Keď to všetok ľud videl, jasal a padol na tvár.

Hriech Nadaba a Abiuho – nariadenie pre kňazstvo, 10

10 Nadabova a Abiuho smrť. – ¹ Áronovi synovia, Nadab a Abiu, vzali svoje kadidelnice, nakládli do nich ohňa a naň kadidlo, a tak priniesli Pánovi nenáležitý oheň, aký im Pán neprikázal. ² I vyšiel oheň od Pána a zabil ich, takže umreli pred Pánom. ³ A Mojžiš povedal Áronovi: „Tu sa vyplnilo, čo hovoril Pán: »Na tých, ktorí sa mi približujú, ukážem svoju svätosť a preslávim sa pred všetkým ľudom.«“

Áron však mlčal. ⁴ Potom Mojžiš zavola Misaela a Elisfana, synov Oziela, ktorý bol Áronovým strýkom, a povedal im: „Podte sem a vyneste svojich príbuzných z posvätného miesta von z tábora!“ ⁵ Oni prišli a vyniesli ich v ich rízach von z tábora, ako nariadil Mojžiš. ⁶ A Mojžiš vravel Áronovi a jeho synom Eleazarovi a Itamarovi: „Nenechávajte si rozpustené vlasy, ani si neroztrhajte rúcha, lebo by ste umreli a On by sa rozhneval nad celou pospolitosťou. Mŕtvolý vašich bratov, ktorých spálil Pán, nech oplakáva celý Izraelov dom. ⁷ A neodchádzajte od vchodu do stánku, aby ste nezomreli, lebo je na vás olej Pánovho svätenia!“ A oni sa zachovali podľa Mojžišových slov.

Zákaz piť víno počas kňazskej služby. – ⁸ Potom Pán povedal Áronovi: ⁹ „Vino a opojné nápoje nepite ani ty, ani tvoji synovia, keď vstupujete do stánku zjavenia, aby ste nepomreli. Tento predpis je večný na všetky vaše pokolenia, ¹⁰ aby ste tak vedeli rozlišovať medzi svätým a všedným, a medzi čistým a nečistým, ¹¹ a poučali Izraelitov o všetkých ustanoveniach, ktoré vám cez Mojžiša nariadil Pán.“

10, 1. Nadab značí ‚veľkodušný‘, Abiu, čiže Abihu, znamená ‚môj Otec je On‘ (Boh). Nadab a Abiu boli najstarší Áronovi synovia.

10, 3. Boh svojim trestom ukazuje, že je svätý. Tresce tých, čo sa k nemu približujú inakšie, ako si on želá. A čím bližší je človek Bohu, tým prísnejší je trest. 10, 5 – 7. Nikto nesmel byť pochovaný v tábore

a neskoršie ani v meste. Mojžiš zakazuje kňazom smútiť za Nadabom a Abiom. Tým by vlastne prejavovali nesúhlas s Pánovým skutkom. Je tu začiatok zákona, čo zakazoval kňazom, najmä veľkňazovi, účasť na pohrebných obradoch (pozri kapitolu. 21). Eleazar (Boh pomáha) a Itamar boli mladší Áronovi synovia.

Kňazský podiel z potravinovej a pokojnej obety. – ¹² Potom povedal Mojžiš Áronovi a jeho synom Eleazarovi a Itamarovi, ktorí ešte ostali: „Vezmite potravinovú obetu, ktorá ostala z Pánovej zápalnej obety, a zjedzte ju bez kvasu pri oltári, veď je presväta. ¹³ Zjedzte ju na svätom mieste, lebo je to podiel, ktorý tebe a tvojim synom patrí z Pánových zápalov; lebo taký príkaz som dostal. ¹⁴ Podávané prsia a pozdvihovanú lopatku zjedzte na čistom mieste ty a tvoji synovia, a tvoje dcéry s tebou. Lebo toto je podiel pre teba a pre tvojich synov z pokojnej žertvy Izraelitov. ¹⁵ Pozdvihovaná lopatka a podávané prsia sa majú priniesť spolu s lojovými časťami, ktoré sú (určené) na celostnú žertvu, aby sa podávali pred Pánom – a potom to pripadne tebe a tvojim synom ako podiel, ktorý vám vždy patrí podľa Pánovho príkazu.“

Požívanie z obety capa za hriech. – ¹⁶ Keď sa Mojžiš veľmi vyzvedal na capa obety za hriech, ukázalo sa, že bol úplne spálený. Nahneval sa na Áronových synov Eleazara a Itamara, ktorí ešte ostali, a povedal: ¹⁷ „Prečo ste nejedli z obety za hriech na svätom mieste? Veď je to presväte a On vám ju dal, aby ste tak očistili pospolitosť od hriechov a zmierili ju pred Pánom! ¹⁸ Ani jeho krv sa nezaniesla do svätyne a mali ste ho jesť vo svätyni, ako som rozkázal!“ ¹⁹ Tu Áron odpovedal Mojžišovi: „Pozri, dnes obetovali svoju obetu za hriech a svoju celostnú žertvu Pánovi; a mňa muselo toto zastihnúť! Keby som bol dnes jedol z obety za hriech, bolo by sa to Pánovi páčilo?“ ²⁰ Keď to Mojžiš počul, uspokojil sa.

Predpisy o čistote, 11 – 15

11 Čisté a nečisté zvieratá – cicavce. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi a Áronovi: ² „Povedzte Izraelitom: Toto sú zvieratá, ktoré môžete zo všetkých štvornohých zvierat, čo sú na zemi, jesť: ³ Všetko,

10, 16 – 18. Skutočnosť, že Áron nejedol z obetného mäsa, ktoré obetoval za seba, je pochopiteľná. Že však nejedol z druhej obety, z obety za ľud, o ktorej je reč v 9, 3. 15, bolo priestupkom proti bohoslužobným predpisom. Podľa 6, 17. 18 mali Áron a jeho synovia z tejto obety jesť na posvätnom mieste. I keď táto obeta bola za hriech ľudu, mohli z nej jesť, lebo ani krv z obetného zvieraťa nevňášali do svätyne (6, 30). 10, 19. Áron uznáva svoju chybu, chce sa však

ospravedlniť. Vie, že sa mala urobiť radostná hostina, lenže ako sa mohol tešiť, keď stratil dvoch synov. Taká spoločná hostina by sa nepáčila Pánovi, preto keď nemohol obetný podiel jesť, spálil ho na oltári (7, 17). 11, 1 n. O levitskej čistote pozri úvod do Levitika 2.3. 11, 1 – 8. Porov. aj Dt 14, 4. 5. Rozdelenie zvierat nie je prírodopisné, lenže v tom čase toto rozdeľovanie vyhovovalo, bolo to rozdelenie ľudové, podľa zdaní ľudí, a nie podľa vedeckého výskumu. – Jazvec (hebr.

čo má medzi štvornohými zvieratami rozdvojené kopytá, čo má celkom rozdvojené kopytá a prežúva, môžete jesť. ⁴ Ale z prežúvavcov a z dvojkopytníkov nesmiete jesť ťavu, je síce prežúvavcom, ale nemá rozdvojené kopytá, bude pre vás nečistá; ⁵ jazveca, ktorý je síce prežúvavec, ale nemá rozdvojené paprčky, bude pre vás nečistý; ⁶ zajaca, lebo prežúva, ale nemá rozdvojené paprčky, bude pre vás nečistý; ⁷ sviňu, ktorá má rozdvojené paprčky a celkom rozdvojené paprčky, ale neprežúva. ⁸ Ich mäso nesmiete jesť a ich zdochlín sa nesmiete dotýkať, budú pre vás nečisté!

11

Vodné živočíchy. – ⁹ A toto môžete jesť zo všetkého, čo je vo vodách: Všetko, čo má v mori, v riekach a potokoch plutvy a šupiny, môžete jesť. ¹⁰ No všetko, čo je v mori a v riekach a čo nemá plutvy a šupiny, čím sa hemží voda a čo žije vo vodách – bude vám ohavnosťou; ¹¹ áno, ohavnosťou vám to bude, ich mäso nesmiete jesť a ich zdochlín sa budete strániť. ¹² Všetko teda, čo vo vodách nemá plutvy a šupiny, bude vám ohavnosťou.

4

11

24

Nečisté vtáky a hmyz. – ¹³ Z vtákov sa však budete strániť týchto a nebudete ich jesť, lebo vám budú ohavnosťou: orla, orlosupa, orlosupa bradatého, ¹⁴ kaňu, sokola, ¹⁵ všetky druhy krkavcov, ¹⁶ pštrosa, kukučku, čajku, všetky druhy jastrabov, ¹⁷ kuvika, kormorána, ibisa, sovu ušatú, ¹⁸ sovu, pelikána, bučiaka, ¹⁹ bociana, všetky druhy kulichov, dudka a netopiera. ²⁰ Všetky malé lietavé živočíchy, čo chodia po štyroch, nech sú vám ohavnosťou. ²¹ Zo všetkého okridleného hmyzu, čo chodí po štyroch, môžete jesť len tie, ktoré majú za nohami ešte nohy na skákanie, aby mohli skákať po zemi. ²² Z nich môžete jesť tieto: sťahovavé kobyľky podľa svojich druhov, pažravé kobyľky, senné kobyľky – a saranče. ²³ Všetky ostatné malé okridlené živočíchy, ktoré majú štyri nohy, budú pre vás ohavnosťou.

Znečistenie dotykcom zdochlín. – ²⁴ Týmito zvieratami sa znečistíte, a kto sa dotkne ich mŕtvol, bude až do večera nečistý;

šafan) a zajac sa rátajú medzi prežúvavce, pretože pohybujú pyskom, akoby prežúvali. Sväté písmo sa tým však nemýli; veď svätopiscovci tu nejde o iné, ako o zákaz nejesť tieto zvieratá.

11, 9 – 12. Mohli sa jesť ryby, čo majú plutvy a šupiny, zakazovali sa hady, mloky a raky.

11, 13 – 19. Vtáky, hebr. 'óf, neoznačuje len vtáky vo

vlastnom zmysle slova, lež všetko, čo lieta. Preto sa sem zaraďuje aj netopier (v. 19). Autori rozlične vykladajú hebrejské mená uvedených vtákov. Treba sa priznať, že mnohé mená týchto vtákov dnes nevieme už presne stotožniť.

11, 24 – 28. Zákon robí rozdiel, či sa niekto dotkol zdochliny len letmo, alebo či dotyk trval dlhšie.

- ²⁵ a každý, kto by niesol niečo z ich zdochliny, musí si oprat' šaty a ostane až do večera nečistý: ²⁶ Všetkými štvornohými zvieratami, ktoré majú rozdvojené kopyto, ale nemajú kopyto úplne rozdvojené a neprežúvajú; tie budú pre vás nečisté. Každý, kto sa ich dotkne, je nečistý. ²⁷ Za nečisté budete považovať aj všetky štvornohé živočíchy chodiace po labách. Každý, kto sa dotkne ich zdochliny, bude nečistý až do večera. ²⁸ A kto by niesol ich zdochlinu, musí si oprat' šaty a bude až do večera nečistý. Toto je pre vás nečisté.
- 11** ²⁹ Z malých živočíchov, čo sa hemžia na zemi, sú pre vás tieto ne-
25 čisté: lasica, myš, rôzne druhy jašterov, ³⁰ piskor, chameleón, mlok,
 — salamandra a krt. ³¹ Tieto z malých živočíchov sú pre vás nečisté.
11 Každý, kto sa dotkne ich zdochliny, bude až do večera nečistý.
43 ³² A všetko, na čo také zdochnuté zviera padne, je nečisté: všetky drevené predmety, šaty, koža, koberec, každý predmet, ktorý sa používa. Treba ho zaniest' do vody a bude až do večera nečistý. Potom bude opäť čistý. ³³ Ak také zviera padne do hlinenej nádoby, tak všetko, čo je v nej, bude nečisté a treba ju rozbiť. ³⁴ Akékoľvek jedlo, ktoré sa požíva a dostane sa do styku s takou vodou, bude nečisté. Aj každý nápoj, ktorý sa pije z takej nádoby, bude nečistý. ³⁵ Všetko, na čo taká zdochlina padne, bude nečisté: pec a ohnisko treba rozbiť, sú nečisté a budú pre vás nečisté. ³⁶ Len pramene a studne a vodné nádrže ostanú čisté. Kto sa však dotkne zdochliny, ktorá je v nich, je nečistý. ³⁷ Ak taká zdochlina padne na semeno, ktoré je pripravené na siatie, ono ostane čisté. ³⁸ Ak by sa však na semeno dostala voda a potom by naň padla zdochlina, tak bude pre vás nečisté.
- ³⁹ Ak zdochne zviera, ktoré sa môže jesť, a niekto sa dotkne jeho zdochliny, bude až do večera nečistý. ⁴⁰ Kto by z takej zdochliny jedol, musí si vyprať šaty a bude až do večera nečistý. Aj keby niekto niesol takú zdochlinu, vyperie si šaty a bude až do večera nečistý.
- ⁴¹ Všetky malé živočíchy, ktoré sa hemžia po zemi, sú ohavnosťou, nesmú sa jesť. ⁴² Nič, čo sa plazí po zemi, a nič, čo chodí po štyroch, ani čo má ešte viac nôh, nijaké malé živočíchy, čo sa hemžia po zemi, neslobodno jesť, lebo to je ohavnosť. ⁴³ Nerobte sa ohavnými

11, 29 – 38. Vyratúvajú sa len najznámejšie druhy; bolo ich však mnoho viac. Nie je isté, či ide o krta, alebo o stonožku. – Studne a pramene sa neznečistili, i keď padlo do nich niektoré zo spomenutých zvierat

(v. 36). Odtokom a prítokom sa voda sama očistila.
 11, 43 – 45. Prestúpenie zákazu by sa týkalo napokon aj čistoty duše. Neposlušnosťou by sa aj duša poškvrnila.

pre niektoré z týchto mnohých zvierat, ktoré sa hemžia na zemi, a neznečisťujte sa nimi tak, že budete nečistí. ⁴⁴ Lebo ja, Pán, som váš Boh! Preto dokážte, že ste svätí, a buďte svätí, lebo ja som svätý. A neznečistite sa nejakým malým živočíchom, ktorý lozí po zemi! ⁴⁵ Lebo ja som Pán, ktorý vás vyviedol z egyptskej krajiny, aby som sa stal vašim Bohom. Nuž buďte svätí, lebo ja som svätý! ⁴⁶ Toto je zákon o štvornohých zvieratách, o lietavých živočíchoch, o všetkých živočíchoch, čo sa pohybujú vo vodách, ako aj o všetkých živočíchoch, ktoré lozia po zemi, ⁴⁷ aby sa robil rozdiel medzi čistým a nečistým, medzi zvieratami, ktoré sa môžu jesť, a medzi zvieratami, ktoré sa jesť nesmú.“

11

44

12

8

12 O šestonedielkach. – ¹ Potom Pán hovoril Mojžišovi: ² „Povedz Izraelitom: Ak nejaká žena zľahne a porodí chlapca, je sedem dní nečistá; tak dlho bude nečistá ako v dňoch svojej mesačnej nevoľnosti. ³ Na ôsmy deň sa obreže jeho predkožka ⁴ a ona ostane ešte tridsaťtri dní (doma) v očisťovaní svojej krvi. Nesmie sa dotknúť ničoho svätého a nesmie prísť do svätyne, kým sa neskončia dni jej očisťovania. ⁵ Ak porodí dievča, je dva týždne nečistá ako pri svojom očisťovaní a ostane doma šesťdesiatšesť dní v očisťovaní svojej krvi. ⁶ Keď sa pominú dni jej očisťovania, či je to chlapec, alebo dievča, prinesú kňazovi ku vchodu do stánku zjavenia ročného baránka na celostnú žertvu a holúbka alebo hrdličku na obetu za hriech. ⁷ On to obetuje Pánovi a očistí ju od hriechu, a bude čistá od svojho krvotoku. Toto je predpis o rodičke chlapca alebo dievčaťa. ⁸ Keby však nemala na baránka, nech vezme dve hrdličky alebo dva holúbky, jedno na celostnú žertvu, druhé na obetu za hriech, kňaz ju zmieri a bude čistá.“

12, 1 – 5. Nečistota rodičky nebola mravnou nečistotou, je to len obradná, čiže levitská nečistota. Pôrodné bolesti pripomínali prvý hriech, za ktorý Eva dostala trest v bolesti rodiť deti (Gn 3, 16). Boh týmto zákonom chcel upozorniť na prvý hriech a na jeho následky: odlúčenie od Boha, smrť a rozličné biedy a strasti. Narodenie dieťaťa bolo radosťou, bezdetnosť sa považovala za trest.

12, 6 – 8. Pre porodenie alebo počatie matka nemohla byť považovaná za duševne nečistú. Pojem jej nečistoty mal vzťah jedine na jej telesný stav (15,

19 – 24). – Za sedem dní bola nečistá a poškvŕňovala všetko, čoho sa len dotkla. V ďalších 33 dňoch stala sa jej nečistota obyčajnou, nesmela sa dotknúť posvätnéj veci alebo priblížiť sa k svätostánku. Keď porodila dievča, táto nečistota trvala časove dvojnásobne. Celostnou žertvou sa ďakovalo za dieťa. Hrdlička alebo holúbok sa prinášali za hriech, nie však za osobný, teda mravný priestupok, ale za obradný nedostatok, za pôrod a telesný stav po pôrode, čo vnútorne nebolo nijako hriešne. Túto obetu priniesla aj Panna Mária (Lk 2, 24).

Vonkajšia čistota u ľudí, 13 - 14

13 Vyrážky a škvrny. – ¹ Potom Pán hovoril Mojžišovi a Áronovi: ² „Ak sa niekomu spraví na holej koži opuchlina, vyrážka alebo biela škvrna a rozvinie sa to na jeho koži v malomocenstvo, nech ho privedú ku kňazovi Áronovi alebo k niektorému z jeho synov. ³ Kňaz prezrie vyrážku na koži, a ak chlpy na vyrážke obeleli a vyrážka je hlbšie ako okolitá pokožka, pôjde o malomocenstvo. Keď to kňaz zbadá, vyhlási ho za nečistého. ⁴ Ak však biela škvrna na jeho koži nebude hlbšie ako jeho (ostatná) pokožka a chlpy na nej nezbeleli, kňaz postihnutého zavrie na sedem dní. ⁵ Keď ho potom kňaz na siedmy deň prezrie a zistí, že postihnuté miesto a jeho farba ostali nezmenené, že vyrážka sa mu na koži nešíri, zavrie ho kňaz ešte na sedem dní. ⁶ A keď kňaz aj pri druhej prehliadke vidí, že vyrážka ostala biela a že sa po koži ďalej nešíri, vyhlási ho za čistého, je to len vyrážka. ⁷ Ak sa však po tom, čo ho kňaz prehliadol a uznal za čistého, rozšíri vyrážka na koži ďalej, treba ho opäť zaviesť k nemu. ⁸ Ak teraz kňaz pri prehliadke zistí, že sa vyrážka na koži rozšírila, kňaz ho vyhlási za nečistého, ide o malomocenstvo.

Zastarané malomocenstvo. – ⁹ Ak sa na niekom ukáže malomocenstvo, nech ho privedú ku kňazovi. ¹⁰ Keď kňaz zbadá, že je na jeho koži biela opuchlina, od ktorej aj chlpy obeleli, a na opuchline vyrastá divé mäso, ¹¹ je to na jeho koži zastarané malomocenstvo. Kňaz ho vyhlási za nečistého bez toho, žeby ho (zo spoločnosti) odľučoval, lebo je nečistý. ¹² Keď malomocenstvo vypukne na celej koži, takže malomocenstvo pokrýva celú pokožku chorého od hlavy až po päty, kde len kňaz pozrie, ¹³ a keď

13, 1 – 59. Predpisy o malomocenstve a vyrážkach sa týkajú nielen človeka, ale aj zvierat a rozličných vecí. Nečistota malomocného sa nepokladá za mravnú nečistotu, nie je následkom hriechu. Táto hrozná choroba mala však veľmi rušivý vplyv medzi Božím ľudom, preto predpisy o nej sú veľmi prísne. V mnohých prípadoch nešlo o pravé malomocenstvo, ale iba o zjavy, kde vonkajšie náznaky boli podobné. Malomocenstvo zapríčiňuje bacil, veľmi podobný tuberkulóznym. Izraeliti ešte nevedeli liečiť malomocenstvo. Malomocného pokladali za zaživa mŕtveho. Malomocný bol vylúčený z ľudskej spoločnosti, aby nikoho nenakazil.

13, 1 – 8. Príznaky malomocenstva sú vyrážka na koži, jamky v koži a obelenie vlasov na tých miestach, ktoré sú zasiahnuté malomocenstvom. Malomocenstvo začína malými škvrnami, ktoré sa rýchlo šíria po celom tele. Vypadávajú vlasy, obočie, brada, ba aj zuby. Údy napuchnú a pomaly hnijú. Nemoc nie je bolestivá, spôsobuje však malátnosť a slabosť nielen tela, ale aj duše. Písmo rozoznáva dva druhy malomocenstva: vredovité, alebo elephantiazis (Dt 28, 27), a malomocenstvo biele, čiže mojžišské. O túto druhú formu malomocenstva ide na tomto mieste.

13, 11. V tomto prípade ide isto o malomocenstvo, a preto netreba, aby ho kňaz skúšal, „odľučil“.

kňaz zistí, že malomocenstvo napadlo celé jeho telo, nech vyhlási chorého za čistého; obelel celý, je čistý. ¹⁴ No len čo sa na ňom zjaví divé mäso, bude nečistý. ¹⁵ Keď kňaz vidí divé mäso, vyhlási ho za nečistého, divé mäso je nečisté, ide o malomocenstvo. ¹⁶ Ak medzitým divé mäso opäť zmizne a obelie, nech ide ku kňazovi. ¹⁷ A keď kňaz zistí, že napuchnuté miesto obelelo, kňaz vyhlási chorého za čistého; je čistý.

Malomocenstvo po opuchlinách. – ¹⁸ Ak sa niekomu urobí na koži vred a zahojí sa, ¹⁹ ale potom na mieste vredu vznikne biela opuchlina alebo červená škvrna, nech ho privedú ku kňazovi. ²⁰ Keď spozoruje, že je to hlbšie ako koža a že od toho obeleli chlpy, kňaz ho vyhlási za nečistého, je to malomocenstvo, ktoré vypuklo na vrede. ²¹ Ale ak kňaz zistí, že chlpy tam neobeleli a že (to miesto) nie je hlbšie ako ostatná koža, že (len) obelelo, nech ho kňaz oddelí na sedem dní. ²² Ak sa to bude rozširovať po koži ďalej, kňaz ho vyhlási za nečistého, ide o malomocenstvo. ²³ Ak však škvrna ostane na tom istom mieste a nerozširuje sa, ide o zacelený vred a kňaz ho vyhlási za čistého.

Malomocenstvo po popálení. – ²⁴ Ak má niekto na svojej koži popáleninu a mäso, ktoré sa utvára na popálenine, je ako bieleločervená alebo ako biela škvrna, ²⁵ a kňaz pri jeho prehliadke zbadá, že chlpy na škvrne zbeleli a že je to hlbšie ako koža, ide o malomocenstvo, ktoré vzniká v popálenine. Kňaz ho vyhlási za nečistého, je to malomocenstvo. ²⁶ Ale ak kňaz zistí, že na škvrne chlpy nezbeleli a že to nie je hlbšie ako koža, ba že je to biele, kňaz ho na sedem dní oddelí. ²⁷ Na siedmy deň ho kňaz prezrie. Ak sa škvrna rozšírila po koži, kňaz ho vyhlási za nečistého, je to malomocenstvo. ²⁸ Ak škvrna ostane na svojom mieste a nerozširuje sa po koži, ba zbelie, ide len o napuchnutie po popálení. Kňaz ho vyhlási za čistého. To je zahojená popálenina.

Malomocenstvo vo vlasoch hlavy a brady. – ²⁹ Ak nejakému mužovi alebo žene vznikne na hlave alebo na brade vyrážka ³⁰ a kňaz pri prehliadke vyrážky zistí, že je hlbšie ako koža, a pritom vlasy zredli a zožltli, kňaz ho vyhlási za nečistého. Je to zhubná škvrna, je to malomocenstvo hlavy alebo brady. ³¹ Ak kňaz pri prehliadke uvidí, že zhubná škvrna nie je hlbšie ako koža, ale že len vlasy nie sú na nej čierne, kňaz postihnutého zhubnou škvrnou odlúči na sedem

13

14

—

13

31

dní. ³² Ak kňaz pri prehliadke napadnutého miesta na siedmy deň zistí, že škvrna sa nerozšírila, vlasy nezožltli a škvrna nie je hlbšie ako koža, ³³ musí sa (dať) ostrihať – iba škvrnité miesto sa neostríha – a potom kňaz postihnutého škvrnou odlúči zasa na sedem dní.

³⁴ Keď potom kňaz na siedmy deň zhubnú škvrnu prezrie a zistí, že škvrna na koži sa nerozšírila a že nie je hlbšie ako koža, vyhlási ho kňaz za čistého; on si vyperie šaty a je čistý. ³⁵ Ak sa však škvrna rozšíri ďalej po koži – po tom, čo bol vyhlásený za čistého – ³⁶ a keď kňaz pri prehliadke zistí, že sa škvrna na koži rozšírila, kňaz nebude zisťovať, či zožltli vlasy; postihnutý je nečistý. ³⁷ Ak škvrna nemení svoj vzhľad a opäť na nej rastú čierne vlasy, vtedy je škvrna vyliečená. Postihnutý je čistý a kňaz ho vyhlási za čistého.

Neškodná vyrážka. – ³⁸ Ak sa zjaví u niektorého muža alebo ženy na koži jasná škvrna, biele škvrny, ³⁹ a kňaz pri prehliadke nájde jasné biele škvrny, to je neškodná vyrážka, ktorá vznikla na koži, a taký je čistý.

Malomocenstvo na plešine. – ⁴⁰ Ak niekomu oplešvie hlava a je plešivý na tyle, je čistý. ⁴¹ Ak hlava plešvie spredu a je plešivý na čele, je čistý. ⁴² Ak sa však na čelnej alebo tylovej plešine ukáže bledočervená vyrážka, to je malomocenstvo, ktoré vzniklo na jeho čelnej a tylovej plešine. ⁴³ Keď kňaz pri prehliadke zistí spredu alebo zozadu na jeho plešine bledočervenú vyrážku, ktorá vyzerá ako malomocenstvo na koži tela, ⁴⁴ to je malomocný človek, je nečistý. Kňaz ho bez váhania vyhlási za nečistého, má na hlave malomocenstvo.

Predpisy o malomocnom. – ⁴⁵ Malomocný, ktorý je napadnutý touto vyrážkou, nech chodí s roztrhnutým odevom, vlasy nech má voľne rozpustené, nech si zakryje bradu a nech volá: „Nečistý, nečistý!“ ⁴⁶ Zostane nečistý dovtedy, kým bude mať vyrážku. Je nečistý, musí bývať osve, bude sa zdržovať mimo tábora.

Malomocenstvo na šatách a kožiach. – ⁴⁷ Ak sa škvrna malomocenstva ukáže či už na vlnených šatách ⁴⁸ alebo na plátenných

13, 33. Má byť ostrihaný alebo oholený, aby sa lepšie zistilo, či sa vyrážka rozšírila. Preto neostríhali napadnuté miesto.

13, 45. Roztrhnutý odev a rozpustené vlasy sú známami smútku (10, 6; 21, 10). Zakryť bradu alebo ústa je tiež znakom smútku (Ez 24, 17. 22; Mich 3, 7). Voláť

bude: „Nečistý!“ aby upozornil prechádzajúcich, aby sa k nemu nepribližovali.

13, 46. Malomocní bývali oddelení, spolu sa však mohli schádzať aj bývať (2 Kr 7, 3; Lk 17, 12). Bývali mimo tábora.

13, 47 – 59. Pravdepodobne ide o škvrny alebo plesneň,

šatách, či na tkaných alebo pletených, plátenných alebo vlnených látkach, či na koži alebo na nejakom koženom predmete ⁴⁹ a škvrna či na šatách alebo na koži, či na tkaných alebo na pletených látkach, alebo na akomkoľvek koženom predmete bola by zelenkáva alebo červená, to je škvrna malomocenstva a treba ju ukázať kňazovi. ⁵⁰ Kňaz škvrnu preskúma a škvrnitú vec na sedem dní odloží. ⁵¹ Ak na siedmy deň pri prezeraní škvrny zbadá, že sa škvrna či už na šatách alebo na tkanej alebo pletenej látke, či na koži alebo hocakom koženom predmete rozšírila, škvrna je zhubným malomocenstvom; (vec) je nečistá. ⁵² Šaty, tkanú či plátennú, pletenú alebo súkennú látku alebo kožený predmet, nech je to čokoľvek, na čom sa ukázala škvrna, spáli, lebo je to nebezpečné malomocenstvo a taká (vec) sa musí úplne spáliť. ⁵³ Ak kňaz pri prezeraní zistí, že sa škvrna na šatách, či na tkanej alebo plátennej látke, či na koženom predmete, alebo na čomkoľvek nerozšírila, ⁵⁴ kňaz nariadi, aby sa to, na čom sa vyskytla škvrna, vypralo; potom to odloží opäť na sedem dní. ⁵⁵ Ak aj teraz kňaz pri skúmaní – po tom, čo bola škvrna vypraná – vidí, že sa škvrna nezmenila, je to nečisté; aj keď sa škvrna nerozšírila, musí sa to úplne spáliť; ide tu o načaté miesto na jej rube alebo líci. ⁵⁶ Ak kňaz pri skúmaní vidí, že vypratá škvrna vybledla, tak ju zo šiat, kože alebo tkaniny či plátennej látky vystrihne. ⁵⁷ Ak sa opäť zjaví na šatách, na tkanej alebo plátennej látke, alebo na nejakom koženom predmete, nech je to čokoľvek, je to čerstvé malomocenstvo, to, na čom sa škvrna zjavila, musí sa úplne spáliť. ⁵⁸ Oblek alebo tkaná či plátenná látka alebo kožený predmet, nech je to čokoľvek, na čom po vypraní škvrna zmizne, vyperie sa ešte raz a je to čisté. ⁵⁹ Toto je zákon o malomocenstve na súkennom či plátennom obleku, alebo na tkanej či plátennej látke, alebo na hocakom koženom predmete, ako ich za čisté alebo nečisté vyhlásil (kňaz).“

13
49
—
14
3

14 Očisťovanie malomocného. – ¹ A Pán hovoril Mojžišovi: ² „Toto je zákon o malomocných: V deň jeho očisťovania priviedú ho ku kňazovi, ³ ale kňaz vyjde (mu v ústrety) von z tábora. Keď

ktorá sa objavila na šatstve, keď bolo na vlhkom mieste. Škrvy boli podobné škvrnám, aké sa zjavili na nemocnom človeku, ktorý trpel malomocenstvom.

14, 1. Malomocenstvo bolo symbolom hriechu a smrti. Vylučovalo človeka z pospolitosti a zabraňovalo mu zúčastniť sa na obetách alebo vstúpiť do nádvorja

kňaz pri prehliadke zistí, že sa malomocenstvo na malomocnom vyliečilo, ⁴ kňaz nariadi priniesť pre očisťovaného dva živé čisté vtáky, cédrové drevo, karmazínové nitky a yzop. ⁵ Kňaz rozkáže jedného z vtákov zabiť nad hlinenou nádobou s pramenitou vodou. ⁶ Potom však vezme živého vtáka, cédrové drevo, karmazínové nitky a yzop a namočí to, aj živého vtáka, do krvi vtáka, ktorý bol zabitý nad (nádobou) pramenitou vodou. ⁷ Nato sedem ráz pokropí (človeka), čo sa má očistiť od malomocenstva, a tak ho očistí. Živého vtáka však nechá voľne uletieť do poľa. ⁸ Potom si ten, čo sa má očistiť, vyperie odev, ostrihá si všetky vlasy, umyje sa vodou a bude čistý. Po tomto môže ísť do tábora, musí však ostať sedem dní vonku mimo svojho stanu. ⁹ Na siedmy deň si zasa ostrihá všetky vlasy, hlavu, bradu, obrvy; ostrihá si vôbec všetky vlasy, vyperie si šaty, umyje si telo vodou a bude čistý.

¹⁰ Na ôsmy deň vezme dva bezchybné baránky a jednu bezchybnú jalovičku, tri desatiny (efy) jemnej, s olejom pomiešanej múky a log oleja na potravinovú obeť. ¹¹ Kňaz, ktorý vykonáva očisťovanie tohto človeka, postaví jeho, čo sa očisťuje, a všetky veci pred Pána pri vchode do stánku zjavenia. ¹² Potom kňaz vezme jedného baránka a prinesie ho na obeť podľžnosti; takisto i log oleja a oboje bude podávať ako podávaciu obeť Pánovi. ¹³ Potom zabije baránka na svätom mieste, na mieste, kde sa zabíja žertva za hriech a celostná žertva; lebo ako obeta za hriech, tak aj obeta podľžnosti patrí kňazovi; je svätosvätá. ¹⁴ Nato kňaz zoberie niečo z krvi obety podľžnosti a pomaže ňou dolný koniec pravého ucha, palec na pravej ruke a veľký prst na pravej nohe očisťovaného. ¹⁵ Kňaz potom vezme niečo z loga oleja a naleje si to na ľavú kňazskú ruku. ¹⁶ Kňaz namočí prst svojej pravej ruky do oleja, čo je na jeho ľavej dlani, a prstom pokropí sedem ráz olejom pred Pánom. ¹⁷ Ostatným olejom, ktorý mu zostal na ruke, kňaz pomaže pravé ucho, palec na pravej ruke a palec na pravej nohe očisťovaného,

okolo stánku. Preto sa vyliečený z malomocenstva musel dvakrát očisťovať. Po prvý raz, aby mohol prísť medzi ostatných Izraelitov (2-9), po druhý raz, aby sa mohol zúčastniť na obetách a vôbec na bohoslužbe (10-20). Malomocného musel kňaz prezrieť a len kňaz ho vyhlásil za zdravého (Mt 8, 4; Lk 5, 14).

14, 10. O efe pozri 5, 11. Tri desatiny, čiže tri gomery

(gomer 3,64 litra), teda približne 11 litrov. Log bola najmenšia židovská miera, merala 0,506 litra. O podávacej obete pozri 5, 14 n. a 7, 1 n.

14, 14-18. Pomazanie krvou je podobné ako pri svätení kňaza (8, 23. 24). Vyliečený pomazaním krvou a olejom, obeťou tak celostnou, ako i potravinovou, sa prijímal medzi Boží ľud, do spoločenstva vyvoleného

na krv z obety podlžnosti. ¹⁸ A olej, čo ešte ostane kňazovi na ruke, pootiera o hlavu očisťovaného. Takto ho kňaz zbaví viny pred Pánom. ¹⁹ Potom kňaz prinesie obetu za hriech a očisťovaného zbaví viny, takže bude oslobodený od svojej nečistoty. ²⁰ Nato kňaz prinesie na oltári celostnú žertvu a potravinovú obetu. Takto ho kňaz zbaví hriechu a je čistý.

Náhrada za predpísané obetné dary. – ²¹ Ak je však (malomocný človek) chudobný a nemôže uhradiť výlohy, vezme jedného baránka na obetu podlžnosti, aby ho podával a aby sa zbavil hriechu, desatinu efy jemnej múky zmiešanej s olejom na potravinovú obetu a log oleja, ²² potom dve hrdličky alebo dva holúbky; to dostačí, aby sa jedno obetovalo ako obeta za hriech, druhé ako celostná žertva. ²³ Na ôsmy deň ich prinesie na svoje očisťovanie kňazovi ku vchodu do stánku zjavenia pred Pána. ²⁴ Kňaz vezme baránka za podlžnosť a log oleja a kňaz to bude podávať ako podávaciu obetu pred Pánom. ²⁵ Potom zabije baránka za podlžnosť, vezme niečo krvi z obety podlžnosti, potrie koniec pravého ucha očisťovaného a palec na jeho pravici a palec na jeho pravej nohe. ²⁶ Z oleja si kňaz naleje niečo na ľavú kňazskú ruku ²⁷ a kňaz pokropí pravým prstom olejom zo svojej ľavej ruky sedem ráz pred Pánom. ²⁸ Nato kňaz olejom, ktorý má na ruke, pomaže očisťovaného na konci pravého ucha, na palci pravej ruky a na palci pravej nohy, na mieste, kde je krv z obety podlžnosti. ²⁹ A olej, čo ostane kňazovi na ruke, pootiera o hlavu očisťovaného, aby ho tak pred Pánom zbavil hriechu. ³⁰ Potom podá (na obetu) jednu hrdličku alebo holúbka z toho, čo on môže dať, ³¹ jedno na obetu za hriech, druhé na celostnú žertvu s potravinovou obetou. Takto kňaz zbaví očisťovaného hriechu pred Pánom. ³² Toto je zákon o (človeku) postihnutom malomocenstvom, ktorému nestačí na výlohy pri jeho očisťovaní.“

Malomocenstvo na domoch. – ³³ Pán hovoril Mojžišovi a Áronovi: ³⁴ „Keď prídete do kanaánskej krajiny, ktorú vám dám do vlastníctva, a ak v krajine, ktorá vám bude patriť, navštívim niektorý dom malomocenstvom, ³⁵ nech sa majiteľ domu zoberie a nech

14
18
—
14
35

národa. Tieto obrady ho robili schopným zúčastňovať sa na Božej službe.

14, 33 – 53. Nejde o pravé malomocenstvo. Obrady

očisťovania sa podobali tým, aké sa konali pri človeku, čo sa vyliečil z malomocenstva.

to oznámi kňazovi takto: »Na mojom dome sa ukazuje čosi ako malomocenstvo.«³⁶ Tu kňaz rozkáže, aby dom vyprázdnil, kým ta príde kňaz, aby videl škvrny, aby nemusel všetko, čo je v dome, označiť za nečisté. Potom príde kňaz prezrieť dom.³⁷ A keď pri prezeraní škvrn zbadá, že vyrazeniny na domových stenách sú ako zelenavé, červenkasté jamky, ktoré sú hlbšie ako stena,³⁸ vyjde z domu pred dvere a dom zavrie na sedem dní.³⁹ Keď kňaz na siedmy deň znova príde a pri prezeraní zistí, že vyrazenina sa na domových stenách rozšírila,⁴⁰ kňaz nariadi kamene, na ktorých sa ukazuje vyrazenina, vytrhnúť a vyhodiť na nečisté miesto von z mesta.⁴¹ Dom sa zvnútra zôkol-vôkol oškrabe a oškrabaný prach vysype von na nečisté miesto za mestom.⁴² Potom sa zoberú iné kamene a položia na miesto (vybratých) kameňov a vezme sa iná omietka a dom sa obhodí.⁴³ Ak sa vyrazenina ukáže v dome opäť po tom, čo vyhodili kamene a dom oškrabali a nanovo omietli –,⁴⁴ tak zasa príde kňaz a obzrie to. A keď sa ukáže, že vyrazenina sa v dome rozšírila, ide v dome o zažraté malomocenstvo; je nečistý.⁴⁵ Dom sa zborí a jeho kamene, brvná a všetko murivo domu sa odprace von z mesta na nečisté miesto.⁴⁶ Kto však vstúpi do domu v čase, keď bol zatvorený, je až do večera nečistý.⁴⁷ A kto by spal v dome, musí si vyprať odev, aj kto by jedol v dome, musí si vyprať odev.⁴⁸ Ale keď kňaz vojde do domu a pri prezeraní zistí, že sa vyrazenina v dome nerozšírila – po tom, čo bol nanovo omietnutý –, kňaz vyhlási dom za čistý; jeho malomocenstvo prestalo.⁴⁹ Na očisťovanie domu vezme dva vtáky, cédrové drevo, karmazínové nitky a yzop.⁵⁰ Jeden vták sa zabije nad hlinenou nádobou s pramenitou vodou,⁵¹ potom sa vezme cédrové drevo, yzop, karmazínové nitky a živý vták, namočí sa to do krvi zabitého vtáka a do pramenitej vody a dom sa sedem ráz pokropí.⁵² Takto bude dom krvou, cédrovým drevom, yzopom a karmazínovými nitkami očistený.⁵³ Živého vtáka nechá voľne uletieť z mesta do poľa. Tak zbaví dom nečistoty a bude čistý.

⁵⁴ Toto je zákon o všetkých druhoch malomocenstva a o zhubných (vyrážkach),⁵⁵ ako aj o malomocenstve na odeve a domoch,⁵⁶ o nabehline, prašine a všetkých škvrnách a o rozličných farebných premenách,⁵⁷ aby sa videlo, kedy je niečo nečisté a kedy čisté. Toto je zákon o malomocenstve.“

15 Nečistota u muža. – ¹ Pán vravel Mojžišovi a Áronovi: ² „Hovorte Izraelitom a povedzte im: Ak niekto trpí na semenotok, tak jeho výtok je nečistý. ³ A toto bude jeho nečistota pre jeho výtok: či jeho telo vylučuje výtok, alebo jeho telo zadržiava výtok, je to nečistota. ⁴ Každé lôžko, na ktorom bude spať trpiaci na výtok, bude nečisté a každý predmet, na ktorý si sadne, bude nečistý. ⁵ Kto sa dotkne jeho lôžka, musí si vyprať odev a okúpať sa vo vode a bude až do večera nečistý. ⁶ Ak si niekto sadne na predmet, na ktorom sedel trpiaci na výtok, vyperie si odev a okúpe sa vo vode, a bude až do večera nečistý. ⁷ Kto sa dotkne tela toho, čo trpí na semenotok, vyperie si odev, okúpe sa vo vode a bude do večera nečistý. ⁸ Ak sa trpiaci na výtok dotkne nejakou svojimi slinami toho, kto je čistý, ten si musí vyprať odev, okúpe sa vo vode a bude až do večera nečistý. ⁹ Každé sedlo, na ktorom sedel trpiaci výtokom, je nečisté. ¹⁰ Každý, kto sa dotkne niečoho, čo mal ten pod sebou, bude nečistý až do večera; a kto by to prenášal, musí si vyprať vo vode odev, vykúpe sa vo vode a bude až do večera nečistý. ¹¹ Každý, koho sa trpiaci na výtok dotkne neumytými rukami, musí si vyprať odev a okúpať sa vo vode, a bude do večera nečistý. ¹² Hlinenú nádobu, ktorej sa trpiaci výtokom dotkne, treba rozbiť, drevená nádoba sa vymyje vodou. ¹³ Keď sa chorý na výtok uzdraví zo svojej choroby, nech počíta sedem dní, aby bol čistý. Potom si vyperie odev a okúpe sa v tečúcej vode a bude čistý. ¹⁴ Na ôsmy deň vezme dve hrdličky alebo dva holúbky, dostaví sa pred Pána ku vchodu do stánku zjavenia a odovzdá ich kňazovi. ¹⁵ A kňaz ich obetuje: jedno ako obeť za hriech a druhé ako celostnú žertvu. Takto ho kňaz zbaví hriechu za jeho výtok pred Pánom. ¹⁶ Kto mal výtok semena, okúpe si celé telo a je až do večera nečistý. ¹⁷ A každý odev a každú kožu, na ktoré sa semeno dostalo, treba poumývať vodou a je až do večera nečisté. ¹⁸ Ak niekto obcoval so ženou a pritom vyšlo semeno, obaja sa vykúpu vo vode a budú až do večera nečistí.

15

1

15

18

15, 1 – 33. Predpisy v tejto kapitole sa čiastočne týkajú chorobných javov na pohlavných údoch. Pohlavný život sám osebe nie je hriechom. Lenže Boh chcel, aby sa Izraeliti aj po tejto stránke zachovali čistými, keď sa blížili k nemu. Spomínajú sa tu stavy chorobné i normálne, pre ktoré je človek vylúčený z účasti na

bohoslužbe, pokiaľ sa obradne neočistí. V rozprave je reč o nečistote muža (1 – 17), o nečistote muža i ženy (18) a napokon o nečistote ženy (19 – 33).

15, 3. Ide o dve rozličné choroby, o spermatoreu a blenoreu.

Nečistota u ženy. – ¹⁹ Ak má nejaká žena výtok, a to riadny mesačný krvotok na svojom tele, ostane sedem dní vo svojom očisťovaní. Kto sa jej dotkne, je až do večera nečistý. ²⁰ Všetko, na čom bude v čase svojho očisťovania spať, bude nečisté, takisto všetko, na čom bude sedieť, bude nečisté. ²¹ Každý, kto sa dotkne jej lôžka, vyperie si odev a vykúpe sa vo vode a bude až do večera nečistý. ²² Každý, kto sa dotkne predmetu, na ktorom ona sedela, vyperie si odev a vykúpe sa vo vode, a bude do večera nečistý.

15 ²³ Kto sa dotkne niečoho na jej lôžku alebo predmetu, na ktorom
19 sedela, bude až do večera nečistý. ²⁴ Keby s ňou niekto obcovoal
 — a niečo z jej nečistoty by sa naň dostalo, tak bude sedem dní nečistý
15 a každé lôžko, na ktorom by ležal, bude nečisté.
33 ²⁵ Ak má nejaká žena dlhší čas krvotok, mimo času jej očisťovania, alebo ak má výtok dlhší čas ako obyčajne, tu o čase, v ktorom má nečistý výtok, platí to, čo o čase jej (riadneho) očisťovania: je nečistá. ²⁶ Každé lôžko, na ktorom by v čase svojho výtoku ležala, je pre ňu ako lôžko v čase očisťovania a každý predmet, na ktorom by sedela, je nečistý ako pri nečistote jej riadneho očisťovania. ²⁷ Každý, kto sa týchto vecí dotkne, bude nečistý. Vyperie si odev a okúpe sa vo vode a bude do večera nečistý. ²⁸ Keď však od výtoku ozdravie, nech počíta sedem dní, potom bude čistá. ²⁹ Na ôsmy deň však vezme dve hrdličky alebo dva holúbky a prinesie ich ku vchodu do stánku zjavenia. ³⁰ A kňaz potom obetuje jedno ako obeť za hriech a druhé ako celostnú žertvu. Tak ju kňaz zbaví hriechu pred Pánom za jej nečistý výtok.

³¹ Poučte teda Izraelitov o ich nečistote, aby pre svoju nečistotu nepomreli, len čo by poškrvnili môj príbytok, ktorý je uprostred vás. ³² Toto je zákon o tom, kto má výtok a kto je pre výron semena nečistý, ³³ a o tej, ktorá má (riadne) očisťovanie, alebo trpí na výtok, či je to muž alebo žena, ako aj o tom, kto s nečistou obcuje.“

15, 19 – 23. Menštruácia poškrvňovala ženu na sedem dní. Ten, kto v tomto čase so ženou manželsky obcovoal, nevediac o menštruácii, bol sedem dní nečistý. Akto urobil vedome, mal byť vylúčený

z náboženskej obce (20, 18).

15, 25 – 30. Ide o chorobu, pozri 18, 24 a Mt 9, 20; Lk 8, 44. Žena bola nečistá, kým trval chorobný krvotok.

Výročný deň zmierenia, 16

16 Príčina a príprava na Deň zmierenia. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi po smrti dvoch Áronových synov, ktorí zomreli, keď (neprístojne) predstúpili pred Pána. ² A Pán povedal Mojžišovi: „Povedz svojmu bratovi Áronovi, že nesmie vstúpiť v ľubovoľnom čase do svätyne za oponu, čo je pred zľutovnicou na arche, aby nezomrel; lebo ja sa nad zľutovnicou ukazujem v oblaku. ³ Áron vstúpi do svätyne iba tak, že prinesie býčka na obetu za hriech a barana na celostnú žertvu. ⁴ Oblečie si posvätnú ľanovú rízu, na nohy si navlečie ľanové spodky, opáše sa ľanovou povojkou a pripevní si ľanovú mitru. To sú posvätné úbory. A oblečie si ich, až keď si telo okúpal vo vode. ⁵ Od celej izraelskej pospolitosti prijme dva capy na obetu za hriech a jedného barana na celostnú žertvu.

Obrazy slávnosti zmierenia. – ⁶ Áron bude obetovať býka na obetu za hriech a sprostredkuje odpustenie sebe a svojmu domu. ⁷ Potom vezme oba capy a postaví ich pred Pána pri vchode do stánku zjavenia. ⁸ Nato Áron hodí žreb o oba capy, jeden žreb pre Pána, druhý žreb pre Azazela. ⁹ Tu Áron prinesie capa, na ktorého padol žreb pre Pána, a prinesie ho na obetu za hriech; ¹⁰ capa, na ktorého padol žreb pre Azazela, postaví živého pred Pána, aby na ňom vykonal obrad zmierenia a aby ho poslal Azazelovi na púšť. ¹¹ Áron teda prinesie na obetu býčka, určeného na obetu za hriech, aby sprostredkoval zmierenie pre seba a pre svoj dom. Býčka určeného na obetu za hriech zabije, ¹² vezme kadidelnicu naplnenú žeravým uhlím z oltára, ktorý je pred Pánom, a plnú hrst roztlčeného, príjemne voňajúceho kadidla ¹³ a zanesie to na oheň pred

16

1

16

13

16, 1 – 34. Výročný deň zmierenia sa slávil 10. dňa siedmeho mesiaca (tišri). Teda päť dní pred slávnosťou Stánkov. Nazývali ho „veľkým“ alebo „dlhým“ dňom, pretože v tento deň sa museli priniesť mnohé obety. Sviatok sa začínal večer 9. tišri a končil sa 10. tišri večer. Nesmelo sa pracovať a všetci Izraeliti sa museli postíť. V tento deň bohoslužobné obrady konal len veľkňaz. Obetami tohto sviatku chceli odčiniť všetky hriechy, ktoré Izraeliti spáchali v minulom roku. 16, 2. Do svätyne, čo je za oponou, teda do veľsvätyne, kde bola archa zmluvy (Ex 26, 33). Veľkňaz mohol do veľsvätyne vstúpiť len v tento sviatok (Hebr 9, 7) a v tento deň tam vstupoval viac ráz. Sviatok zmierenia je predobrazom toho veľkého zmierenia, ktoré Kristus v deň svojej smrti na kríži vykonal za hriechy

celého ľudstva.

16, 4. Deň zmierenia je dňom kajúcnosti. Veľkňaz sa vtedy oblieka len do rúcha jednoduchých kňazov.

16, 8 – 10. Azazel nie je ani meno zvieraťa, ani meno miesta, na ktoré bol cap vypustený, ale je to meno bytosti, ktorá je vždy proti Bohu. Azazel je teda démon, zlý duch, Boží protivník. Púšť sa považovala za miesto smrti a biedy, za sídlo zlých duchov, ktorí priniesli na zem biedu a smrť (Iz 13, 21; 34, 14; Bar 4, 35; Mt 12, 43; Zjv 18, 2). Na capa, ktorý lósom pripadne Azazelovi, veľkňaz položí hriechy celého národa a capa dá vyvieť do púšte, teda na miesto, kam patrí sám i s hriechmi. Hriechy sa takto vracajú, odkiaľ prišli, do ríše diabla, do púšte (v. 20 – 22).

16, 12. O zložení kadidla porov. Ex 30, 34 – 38.

Pána, aby kadidlový dym zahalil zľutovnicu nad zákonom; inak by musel zomrieť. ¹⁴ Nato vezme z býčkovej krvi a prstom pokropí zľutovnicu na čelnej strane; svojím prstom pokropí zľutovnicu sedem ráz krvou.

¹⁵ Nato zabije capa určeného na obetu za hriech ľudu, jeho krv zanesie za oponu a s krvou urobí to isté, čo urobil s krvou býčka: pokropí ňou zľutovnicu a (miesto) pred zľutovnicou; ¹⁶ a tak vykoná zmierenie svätyne za znečistenie Izraelitov a za všetky priestupky, ktorých sa dopustili. To isté urobí aj so stánkom zjavenia, ktorý sa nachádza medzi nimi uprostred ich nečistôt. ¹⁷ V stánku zjavenia nesmie byť nik, keď on vstúpi, aby vykonal vo svätyni zmierenie, kým ju neopustí a nevykoná zmierenie za seba a za celú izraelskú pospolitosť. ¹⁸ Potom vyjde von k oltáru, čo je pred Pánom, a na ňom vykoná zmierenie. Vezme z býčkovej a capovej krvi a potrie rohy oltára ¹⁹ a prstom ho sedem ráz pokropí krvou. Takto ho očistí a posväti od nečistôt Izraelitov.

²⁰ Keď ukončí zmierenie svätyne, stánku zjavenia a oltára, privedie živého capa. ²¹ Živému capovi položí Áron obe ruky na hlavu a vyzná nad ním všetky previnenia Izraelitov a všetky priestupky, ktorých sa dopustili. Naloží ich na capovu hlavu a dá ho určenému mužovi vyvieť do púšte. ²² Takto cap odnesie všetky ich neprávosti na odlahlé miesto, keď capa vyženie na púšť.

²³ Potom Áron vstúpi do stánku zjavenia, zoblečie si ľanové rúcho, ktoré si obliekol, keď vchádzal do svätyne, a nechá ho tam.

²⁴ Potom si na svätom mieste poumýva telo a oblečie sa do svojho rúcha, vyjde von a obetuje svoju celostnú žertvu a celostnú žertvu všetkého ľudu a vykoná zmierenie za seba a za ľud. ²⁵ Loj obety za hriech však spáli na oltári. ²⁶ Ten, kto vyhnal capa Azazelovi, vyperie si odev a okúpe si telo vo vode; potom môže prísť do tábora. ²⁷ Býčka na obetu za hriech aj capa na obetu za hriech, ktorých krv použil na vykonanie zmierenia vo svätyni, vynesú von z tábora a úplne ich spália aj s ich kožou, mäsom a trusom.

²⁸ Kto ich spáli, vyperie si odev a okúpe si telo vo vode, a potom môže prísť do tábora.

16, 27. Mäso obetných zvierat sa nesmelo jesť, nesmelo sa ani spáliť na oltári celostných žertiev, pretože

zvieratá boli zatažené hriechmi (6, 30).

Nariadenie o oslave sviatku. – ²⁹ Tento zákon bude pre vás večne platný: V desiaty deň siedmeho mesiaca sa budete postiť a nebudete konať nijakú prácu, ani domorodec, ani cudzinec, ktorý sa u vás zdržuje. ³⁰ Lebo v tento deň sa budete zmierovať a očisťovať; očistíte sa od všetkých svojich hriechov pred Pánom. ³¹ Bude to pre vás deň úplného odpočinku a budete sa postiť. To je večné ustanovenie. ³² Obrady zmierenia vykoná veľkňaz, ktorý bol pomazaný a posvätený, aby slúžil namiesto svojho otca ako kňaz. Oblečie sa do ľanového rúcha, do posvätného rúcha, ³³ a vykoná zmierenie vo veľsvätyni; zmieri tiež stánok zjavenia a oltár a vykoná zmierenie kňazov a celej izraelskej pospolitosti. ³⁴ Toto bude pre vás večným ustanovením, aby raz do roka sprostredkoval zmierenie Izraelitom, aby sa zbavili všetkých svojich hriechov.“ A urobil tak, ako Mojžišovi nariadil Pán.

16
29
—
17
7

Zákon o svätosti, 17 – 26

17 O mieste obiet. – ¹ Pán vravel Mojžišovi: ² „Hovor Áronovi, jeho synom a všetkým Izraelitom a povedz im: Toto prikázal Pán: ³ Každý Izraelita, ktorý v tábore alebo mimo tábora zabije býka, barana alebo kozu ⁴ a neprivedie ich ku vchodu do stánku zjavenia, aby ich priniesol Pánovi ako obetný dar pre Pánov príbyt, taký človek uvalí na seba vinu krvi. Vylial krv a tento človek bude vyhubený zo svojho ľudu. ⁵ Preto nech Izraeliti privádzajú obetné zvieratá, ktoré zabíjali v poli, kňazovi ku vchodu do stánku zjavenia pred Pána a nech ich zabijú ako pokojnú žertvu Pánovi. ⁶ Kňaz vyleje krv na Pánov oltár pri vchode do stánku zjavenia a loj spáli na príjemnú vôňu pre Pána. ⁷ Už nebudete prinášať svoje

17, 1 – 16. V tejto kapitole sa uvádzajú predpisy o zabíjaní zvierat, určených na súkromnú spotrebu. Lenže predpisy sa týkajú iba takých zvierat, ktoré by sa mohli aj obetovať, teda zvierat čistých a bezchybných. Chybné zvieratá sa mohli zabíjať kdekoľvek. Miesto zabíjania sa určuje v stánkovom nádvorí, a to na celý čas putovania po púšti. Dôvodom tohto sústredenia bolo, aby Izraeliti neobetovali „viac kozím besom“ (v. 7), démonom, ktorí vládli púšťou. Aj podľa Joz 24, 18 boli Izraeliti počas cesty púšťou naklonení k modloslužbe. A takto, keď každé zviera, ktoré sa mohlo obetovať prípadne aj modlám, muselo sa zabíjať na

severnej strane oltára celostných žertiev, odnímal sa nielen príležitosť, ale aj možnosť súkromne obetovať démonom. Tento zákon sa mohol zachovávať len vtedy, keď Izraeliti bývali akosi spolu, teda len na púšti, keď sa zhromažďovali okolo svätostánku. Neskoršie sa tento zákon zrušil (Dt 12, 6. 7. 11. 12. 15). 17, 7. S ktorými ste smilnili, porov. Ex 34, 16. Úcta k modlám sa považuje za spreneveru voči Pánovi. Vzťah Boha k Izraelu sa v Písme symbolicky vyjadruje akoby manželskou zmluvou. Preto nevernosť voči Pánovi sa považuje za manželskú neveru.

žertvy kozím besom, s ktorými ste smilnili. Tento zákon má pre vás večnú platnosť z pokolenia na pokolenie.

⁸ Povedz im tiež: Keby niektorý Izraelita alebo aj cudzinec, ktorý sa u nich zdržuje, priniesol celostnú žertvu alebo inú žertvu, ⁹ a neprivedol by ju ku vchodu do stánku zjavenia, aby ju tam obetoval Pánovi, bude vyhubený zo svojho ľudu.

Zákaz jesť krv. – ¹⁰ Keby niektorý Izraelita alebo cudzinec, ktorý sa u nich zdržuje, jedol nejakú krv, proti takej osobe obrátim svoju
 17 tvár a vytrhnem ju z jej ľudu. ¹¹ Veď duša živočicha je v krvi a dal som
 8 vám ju pre oltár, aby ste ňou zmierovali svoje duše. Krv sprostredkuje
 — zmierenie, lebo v nej je život. ¹² Preto som zakázal Izraelitom: Nik
 18 z vás nesmie jesť krv! Ani cudzinec, ktorý sa u vás zdržuje, nesmie
 5 jesť krv! ¹³ Ktokoľvek z Izraelitov a z cudzincov, ktorí sa u vás zdržujú,
 uloví zviera alebo vtáka, čo sa môže jesť, vypustí krv a prikryje ju
 zemou. ¹⁴ Lebo život každého stvorenia je v jeho krvi. Preto som
 zakázal Izraelitom: Nesmiete jesť krv nijakého tvora, lebo život
 každého tvora je v jeho krvi. Každý, kto by ju jedol, bude vyhubený.
¹⁵ Každý človek, ktorý by jedol uhynuté alebo roztrhané zviera, či
 je to domorodec alebo cudzinec, vyperie si odev a okúpe sa vo
 vode, a bude až do večera nečistý. Potom bude opäť čistý. ¹⁶ Ak sa
 neopere a neokúpe svoje telo, dopustí sa previnenia.“

18 Výzva na mravný a nábožný život. – ¹ Pán vravel Mojžišovi: ² „Hovor Izraelitom a povedz im: Ja, Pán, som váš Boh! ³ Nesmiete robiť to, čo sa robilo v egyptskej krajine, kde ste bývali, ale ani to nesmiete robiť, čo sa robí v kanaánskej krajine, kam vás zavediem; nebudete sa správať podľa ich zvyku. ⁴ Vyplníte moje ustanovenia a zachováte moje predpisy a budete podľa nich kráčať! Ja, Pán, som váš Boh! ⁵ Preto zachovávajte

17, 10 n. Krv, ako podstatná podmienka života a prejav života, patrí výlučne Bohu, Pánovi života. Zákaz jesť krv bol daný už Gn 9, 4 a opakuje sa veľmi často (Lv 3, 17; 7, 26, 27; 19, 26; Dt 12, 16, 23; 15, 23). „Duša živočicha je v krvi“, čiže krv je podmienkou živočíšneho života, pretože bez krvi niet vo zvieratách života, a zviera, keď stratí krv, stratí pohyb a život. Boh si však vyhradil krv pre seba; ľudia môžu krv zabitých zvierat len vylievať k oltáru, aby ňou zmierili Boha za prečiny, ktoré by mali zmyť svojou vlastnou krvou.

17, 13. Boh, Pán života, si vyhradzuje krv nielen tých zvierat, čo sa prinášajú na obeť, ale aj krv všetkých zvierat vôbec. Krv sa musí vyliať na zem, aby sa nezneužila a nezneužívila.

17, 14. Bude vyhubený, vylúčený, vyobcovaný z pospolitosti Izraela (Gn 17, 14; v. 4. 9. 10).

18, 1 – 30. V kapitole sa opisuje svätosť manželského zväzku. Zakazuje sa nasledovať Egypťanov a najmä Kanaáncanov, ktorých mravná skazenosť bola známa (Gn 19, 5; 29, 30, 31; 39, 6, 7).

moje ustanovenia a moje príkazy! Kto ich bude plniť, bude z nich žiť. Ja som Pán!

Krvismilstvo a zakázané manželstvá. – ⁶ Nik sa nesmie priblížiť k pokrvnému, aby s ním telesne obcoval. Ja som Pán!

⁷ Neodkryješ nahotu svojho otca: to jest svojej matky. Je predsa tvojou matkou. Nesmieš ju zneuctiť! ⁸ Neodkryješ nahotu ženy svojho otca, to je telo tvojho otca. ⁹ Neodkryješ nahotu svojej sestry, dcéry svojho otca alebo dcéry svojej matky, či sa narodila doma alebo sa narodila mimo domu. ¹⁰ Neodkryješ nahotu dcéry svojho syna alebo dcéry svojej dcéry, lebo to je tvoje telo. ¹¹ Neodkryješ nahotu dcéry niektorej ženy svojho otca, ktorá pochádza od tvojho otca, je tvojou sestrou. ¹² Neodkryješ nahotu sestry svojho otca, to je telo tvojho otca. ¹³ Neodkryješ nahotu sestry svojej matky, to je telo tvojej matky. ¹⁴ Neodkryješ nahotu brata svojho otca: nepriblížiš sa k jeho žene, ona je tvojou tetou! ¹⁵ Neodkryješ nahotu svojej nevesty, je ženou tvojho syna, nesmieš odkryť jej nahotu! ¹⁶ Neodkryješ nahotu bratovej ženy, to je telo tvojho brata. ¹⁷ Neodkryješ nahotu ženy a jej dcéry; nesmieš si vziať dcéru jej syna ani dcéru jej dcéry, aby si odkryl ich nahotu; sú jej telo a to by bolo krvismilstvo! ¹⁸ Nesmieš si pribrať za ženu manželkinu sestru a tým ju urobiť žiarlivou, keby si s ňou obcoval za jej života.

Zákon iných hriechov nečistoty. – ¹⁹ Nepribližuj sa k žene počas jej mesačného očisťovania, aby si odkryl jej nahotu. ²⁰ So ženou svojho blízkeho nesmieš pohlavne obcovať, aby si sa s ňou nepoškvrnil. ²¹ Nesmieš zasvätiť svoje dieťa Molochovi, aby si nezneuctil meno svojho Boha. Ja som Pán! ²² Nesmieš nečisto obcovať s mužom tak, ako sa pohlavne obcuje so ženou. To by bola ohavnosť!

18, 7 – 8. Zakazuje sa pohlavné obcovanie a manželstvo medzi pokrvnými a aj medzi niektorými príbuznými. „Odkryť nahotu“ je eufemizmus na označenie telesného styku. Pretože otec a matka sú jedno telo, odkryje sa nahota otcova, keď sa odkryje nahota matka. Zakazuje sa teda pohlavný styk medzi synom a matkou a medzi otcom a dcérou.

18, 8 – 9. Zakazuje sa manželstvo s nevlastnou matkou, čiže druhoradou ženou otcovou, s vlastnou a nevlastnou sestrou atď.

18. Nebolo možné vziať si dve sestry súčasne, i keď

sa trpelo mnohoženstvo. To by bolo príčinou žiarlivosti a nepokoja (Gn 29, 30). – Mnohé z týchto zákonov už platili pred Mojžišom, teraz sa obnovujú a zdokonaľujú.

18, 19. Porov. 12; 15, 19. 24.

18, 21. Moloch, boh slnka u Kanaánčanov, Milkom u Amončanov, Melkart u Feničanov sa uctieval obetovaním detí. Kanaánčania mu obetovali aj dospelých, Dt 12, 31. Molochova socha bola dutá, kovová, pol človeka a pol býka. Ruky mal natiahnuté dopredu a držal v nich medenú misu. Pred obetovaním sochu rozpálili

²³ Nesmieš pohlavne obcovať s nijakým zvieraťom; poškrvniť by si sa tým. Ani žena sa nepostaví zvieraťu, aby sa s ním spojila; to by bola nehanobnosť!

Napomenutia na čistý, svätý život. – ²⁴ Nepoškrvniť sa ani jednou z týchto vecí; veď všetkými týmito vecami sa poškrvňovali národy, ktoré ja vyženiem pred vami.

²⁵ A pretože je poškrvnená aj krajina, ja vypomstím jej zločiny tak, že krajina vyvrhne svojich obyvateľov. ²⁶ Nuž zachovávajúte moje ustanovenia a nariadenia a nedopusťte sa nijakej z týchto ohavností, ani domorodci, ani cudzinci, ktorí sa budú medzi vami zdržiavať, ²⁷ lebo všetky tieto ohavné činy robili obyvatelia krajiny, ktorí tam boli pred vami, a preto sa krajina stala nečistou. ²⁸ Nech vás nevyvrhne krajina, keby ste ju poškrvnili, ako vyvrhla národy, ktoré tu boli pred vami. ²⁹ Lebo každý, kto by sa dopustil niektorej z týchto ohavností, osoby, ktoré by to urobili, budú vyhubené spomedzi svojho ľudu. ³⁰ Zachovávajúte teda moje nariadenia; nesprávajte sa ohavnými zvykmi, ktoré boli pred vami, aby ste sa nimi nepoškrvnili. Ja, Pán, som váš Boh!“

19 O pravej nábožnosti. – ¹ Pán vravel Mojžišovi: ² „Hovor celej izraelskej pospolitosti a povedz im: Budte svätí, lebo ja, Pán, váš Boh, som svätý! ³ Nech sa každý bojí svojej matky a svojho otca a zachovávajúte moje soboty. Ja, Pán, som váš Boh! ⁴ Neobracajte sa k modlám a nerobte si liatych bohov! Ja, Pán, som váš Boh! ⁵ Keď prinesiete Pánovi pokojnú žertvu, obetujte ju tak, aby ste sa (mu) páčili. ⁶ Musí sa zjesť v deň, keď ju prinesiete na obeť, alebo na druhý deň. Čo ostane do tretieho dňa, treba to spáliť. ⁷ Keby sa to jedlo na tretí deň, je to zakázané, nezíska to obľubu; ⁸ a kto to bude jesť, uvalí na seba hriech, lebo znesvätil to, čo je Pánovi sväté; taká osoba bude vyhubená zo svojho ľudu.

a na misu položili dieťa, ktoré potom spadlo otvorom do dutého brucha modly, kde sa spálilo. Boh túto ohavnú modloslužbu zakazoval pod trestom smrti ukameňovaním. V neskorších časoch Izraeliti uctievali tohto boha (Šalamún 1 Kr 11, 5; ostatní Izraeliti 2 Kr 17, 16 atď.). Moloch je vlastne prepis hebr. melek, 'kráľ'. Rabíni dali menu výslovnosť podľa slova bošet – hanba.

19, 2. Porov. Ex 19, 6; Lv 11, 44.

19, 3. Pozri Ex 20, 2. 12; 31, 13. 14. Matka sa spomína na prvom mieste azda preto, že jej autoritu bolo treba väčšmi chrániť.

19, 4. Ex 20, 3. 4; 34, 17. K modlám, doslovne k ničotám.

Láska k blížnemu a spravodlivosť. – ⁹ Keď budete zberať úrodu svojej krajiny, nežniete svoje pole až do kraja, a keď zoberiete svoju úrodu, nepaberkujte. ¹⁰ Ani vo svojich viniciach nepaberkujte a nezbierajte, čo poopadúvalo v tvojej vinici; nechajte to pre chudobných a cudzincov! Ja, Pán, som váš Boh! ¹¹ Nekradnite, neluhajte a neklamte jeden druhého! ¹² Neprisahajte falošne na moje meno, aby ste nezneuctili meno svojho Boha!

Ja som Pán! ¹³ Neutláčaj a neokrádaj svojho blížneho! Mzda robotníka nech neostáva v твоjich rukách do druhého rána! ¹⁴ Hluchému sa nevysmievaj a slepému nestavaj do cesty prekážky, ale boj sa svojho Boha! Ja som Pán! ¹⁵ Na súde sa nedopúšťaj krivdy! Ani chudobnému nenadržaj, ani zámožnému nechytaj stranu! Svojho blížneho súd spravodlivo! ¹⁶ Neroznášaj osočovania medzi súkmeňovcami! Nečíhaj na život svojho blížneho! Ja som Pán! ¹⁷ Nenos nenávisť vo svojom srdci voči svojmu bratovi! Úprimne napomeň svojho blížneho, aby si preň neuvalil vinu na seba! ¹⁸ Nepomsti sa a neprechovávaj hnev voči príslušníkom svojho ľudu, ale miluj svojho blížneho ako seba samého! Ja som Pán!

19

9

19

23

Zákon spájania niektorých rôznorodých vecí a zákon niektorých obyčají. – ¹⁹ Zachovávajúte moje príkazy: Nedajte páriť sa dvom druhom vášho dobytku! Neosievaj svoje pole dvojakým semenom! Nevezmi na seba odev utkaný z dvojakej látky! ²⁰ Ak bude muž spať a obcovať so ženou, ktorá je otrokyňa, vydatá za iného muža, a nie je vykúpená ani nedostala slobodu, budú obidvaja potrestaní, ale usmrtení nebudú, lebo ona nebola prepustená na slobodu. ²¹ On prinesie za pokutu Pánovi barana ku vchodu do stánku zjavenia na obeť za spreneveru. ²² Kňaz mu obeťou barana za spreneveru, za jeho hriech, ktorého sa dopustil, sprostredkuje zmierenie pred Pánom a odpustí sa mu, a bude oslobodený od svojho hriechu, ktorého sa dopustil. ²³ Keď vojdete do krajiny a budete sadiť ovocné stromy rozličných druhov, netrhajte ich prvé ovocie – ich predkožku! Tri roky sa ich nedotýkajte, nesmú sa

19, 9 – 10. Porov. Dt 24, 19 – 22; 23, 24. 25; Rút 2. Podľa rabinov sa nemala zožať aspoň šesťdesiata časť pola.

19, 11 n. Ex 20, 15. Bližný značí súkmeňovca.

19, 13. Mzda sa mala vyplácať denne, pretože nádeník žil len z práce svojich rúk.

19, 19. Tento predpis je na vykorenenie pohanských

praktík mágie.

19, 23 n. Obriezka znamenala na začiatku vstup do zrelosti. Tento názor prenášali aj na mladý strom; nesmelo sa z neho jesť, kým nedosiahol istú zrelosť. Zákon však platil len na čas, keď Izraeliti zaujmú Palestínu.

- jest! ²⁴ Vo štvrtom roku sa všetko ich ovocie ako dar povďačnosti zasväti Pánovi. ²⁵ Len v piatom roku môžete jesť ich ovocie, aby ste takto z nich mali bohatšiu úrodu. Ja, Pán, som váš Boh! ²⁶ Nič nejedzte s krvou! Nesmiete veštiť, ani vykladať! ²⁷ Nestrihajte si vlasy dookola hlavy a nehoľte si bokombriadky! ²⁸ Pre mŕtveho si nerobte zárezy do tela! Nevypaľujte si (do kože) nijaké znamenia! Ja som Pán! ²⁹ Nezneucti svoju dcéru tým, že ju vydáš na smilstvo, aby sa krajina nestala miestom nerestí a pareniskom smilstva!
- 19** ³⁰ Zachovávajúte moje soboty a majte v úcte moju svätyňu! Ja som
- 24** Pán!
- ³¹ Neobracajte sa na vyvolávačov duchov a na veštcov! Nevypytujte
- 20** sa ich: poškvrnili by ste sa tým. Ja, Pán, som váš Boh!
- 4** ³² Pred šedivou hlavou vstaň, cti si staršiu osobu a boj sa svojho Boha! Ja som Pán!
- ³³ Ak sa bude u teba v tvojej krajine zdržovať cudzinec, neutláčaj ho! ³⁴ Cudzinec, ktorý sa bude u vás zdržovať, nech je medzi vami ako domorodec. Milujte ho ako seba, veď aj vy ste boli cudzincami v egyptskej krajine. Ja som Pán, váš Boh!
- ³⁵ Nedopusťte sa nespravodlivosti na súde, pri meraní, pri váhe a pri dutých mierach! ³⁶ Majte správne váhy, správne závažia, správnu efu a správny hin! Ja som Pán, váš Boh, ktorý vás vyviedol z egyptskej krajiny!
- ³⁷ Zachovajte všetky moje prikázania a ustanovenia a konajte podľa nich! Ja som Pán!“

20 Trest za modloslužbu. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi: ² „Povedz Izraelitom: Každý, kto z Izraelitov a z cudzincov, čo sa zdržujú v Izraeli, dá Molochovi niektoré zo svojich detí, naskutku zomrie, ľud krajiny ho ukameňuje! ³ A ja sám obrátim svoju tvár proti tomu človeku a vyhubím ho z jeho ľudu, pretože dal Molochovi svoje dieťa, a tak poškvrnil moju svätyňu a zneuctil moje meno. ⁴ A keby obyvatelia krajiny zavreli oči pred týmto človekom – keď

19, 26 – 29. Zakazujú sa pohanské zvyky, účasť na modlárstve. Na znak smútku príslušníci niektorých kmeňov starovekých národov si robili do tela zárezy. 19, 31. Vyvolávanie mŕtvych bolo na východe veľmi obľúbené.

20, 1 – 5. Porov. 18, 21. Zákon sa týka nielen Izraelitov, ale aj cudzincov, bývajúcich medzi Izraelitmi. Ukameňovanie bolo bežným trestom. Každý mohol na odsúdeného hodiť kameň.

dal svoje dieťa Molochovi – a nezabili by ho, ⁵ tak ja sám obrátim svoju tvár proti tomu človeku a proti jeho potomstvu a vyhubím z jeho ľudu jeho a všetkých, čo ho budú nasledovať, keď budú vzdávať poctu Molochovi. ⁶ A osobu, ktorá sa obráti na vyvolávačov duchov a na veštcov a bude s nimi modlárčiť, proti takej osobe obrátim svoju tvár a vyhubím ju z jej ľudu. ⁷ Ukážte, že ste svätí, a buďte svätí, lebo ja som Pán, váš Boh!

Trest za krvismilstvo. – ⁸ Zachovávajúte moje príkazy a plňte ich; ja som Pán, ktorý vás posväcuje.

⁹ Lebo každý, kto bude zlorečiť svojmu otcovi alebo svojej matke, musí zomrieť. Zlorečil otcovi a matke, jeho krv bude na ňom. ¹⁰ Kto bude súložiť s vydatou ženou, s manželkou svojho blížneho, tak cudzoložník ako cudzoložnica musia zomrieť. ¹¹ Keby niekto spal so ženou svojho otca, zneuctil by telo svojho otca; obaja musia zomrieť, ich krv bude na nich. ¹² Keby niekto spal so svojou nevestou, obaja musia zomrieť, spáchali nehanobnosť; ich krv bude na nich. ¹³ Kto by spal s mužom tak, ako sa obcuje so ženou, obaja spáchali ohavnosť, musia zomrieť, ich krv bude na nich. ¹⁴ Ak si niekto okrem ženy vezme aj jej matku, to je krvismilstvo, treba jeho aj ich upáliť, aby neostal tento zločin medzi vami. ¹⁵ Kto by pohlavne obcovoval s domácim zvieraťom, musí zomrieť a zviera zabijete. ¹⁶ Keby sa niektorá žena priblížila k nejakému zvieraťu a spojila by sa s ním, zabiješ i ženu, i zviera; musia zomrieť, ich krv bude na nich.

¹⁷ Ak si niekto vezme svoju sestru, dcéru svojho otca alebo svojej matky, a pozrie na jej nahotu, a ona pozrie na bratovu nahotu, to je ohavnosť, nech sú zahubení pred očami svojich súkmeňovcov. Odokryl nahotu svojej sestry, ponesie svoju vinu. ¹⁸ Ak bude niekto spať so ženou počas jej (mesačného) očisťovania a odkryje jej nahotu, jej prameň, a ona odkryje prameň svojej krvi, obaja budú vyhubení zo svojho ľudu. ¹⁹ Nahotu sestry svojej matky a sestry svojho otca neodokry, lebo by si obnažil svojho pokrvného, svoju vinu ponesieš! ²⁰ Keby niekto spal so svojou strynou, obnažil by

20

5

—

20

20

20, 9. Porov. Ex 21, 17; Mt 15, 4. Je možné, že sa slová vzťahujú na zločin z 18, 7.

20, 10 – 16. Porov. kap. 18.

20, 17. Zahubení, pozri Gn 17, 14; Lv 17, 4. Ide vari len o vyobcovanie z náboženskej a politickej obce.

20, 20. „Bezdetní“, hrozí sa Božím trestom. Dá sa to však chápať aj v tom zmysle, že narodené deti budú pokladané za nezákonné a nebudú dedičmi svojho otca.

nahotu svojho strýca, ponesú svoj hriech, zomrú bezdetní. ²¹ Kto si vezme ženu svojho brata – čo je ohavnosť –, odkryl nahotu svojho brata; budú bezdetní.

Rozličné napomenutia. – ²² Zachovávajúte všetky moje nariadenia a ustanovenia a plňte ich, aby vás nevyvrhla krajina, do ktorej vás vovediem, aby ste v nej bývali. ²³ Nesprávajte sa podľa zvykov národov, ktoré ja pred vami vyženiem: preto, že robili tieto veci, zošklivil sa mi. ²⁴ Preto vám hovorím: Zaujmite ich krajinu, dávam vám ju dedične do vlastníctva, krajinu, ktorá oplýva mliekom a medom, ja, Pán, váš Boh, ktorý som si vás oddelil od národov. ²⁵ Preto rozlišujte medzi čistými a nečistými štvornohými zvieratami, medzi čistými a nečistými vtákmi, aby ste sa nepoškvrnili štvornohými zvieratami alebo vtákmi, alebo niečím, čo lozí po zemi a čo som od vás oddelil, aby ste sa nepoškvrnili! ²⁶ Buďte mi svätí, lebo ja, Pán, som svätý, a ja som si vás oddelil od národov, aby ste boli moji!

²⁷ Ak niektorý muž alebo žena bude mať v sebe schopnosť vyvolávať duchov alebo schopnosť vykladačstva, musia umrieť. Ukameňujú ich a ich krv bude na nich.“

21 Predpisy pre kňazov. – ¹ Pán vravel Mojžišovi: „Hovor kňazom, Áronovým synom, a povedz im: Nepoškvrňte sa mŕtvolou niektorého súkmeňovca, ² okrem mŕtvoly najbližších príbuzných, a to svojej matky, svojho otca, svojho syna, svojej dcéry, svojho brata ³ a svojej sestry, ak je ešte panna a je mu blízko, lebo nepatrí nijakému mužovi; ňou sa môže poškvrniť. ⁴ Ale (mŕtvolou) niekoho iného zo svojho ľudu sa nesmie poškvrniť a tým znesvätiť. ⁵ Neostrihajú si hlavy dohola, ani bokombriadky si neoholia a neurobia si na tele zárezy. ⁶ Sú zasvätení svojmu Bohu a nesmú znesvätiť meno svojho Boha. Oni prinášajú Pánovi zápalné žertvy, chlieb svojho Boha, preto nech sú svätí.

20, 26 – 27. Porov. 19, 2. 31.

21, 1 – 24. Izrael bol národom vyvoleným, majetkom Božím. Mal byť teda svätý, ako je Boh svätý. To platilo vo väčšej miere o kňazoch, ktorí boli vyvolení Boží sluhovia. Boh žiada od kňazov väčšiu svätosť ako od bežných veriacich.

21, 1 – 5. Každý dotyk mŕtvoly mal za následok

levitskú, čiže obradnú nečistotu (Nm 6, 6; 19, 11). Kňaz sa mohol dotknúť a mohol pochovávať iba mŕtve telá svojich najbližších. Platí to aj o jeho žene. Vg má namiesto 5. verša: „No nepoškvrní sa mŕtvolou svojho ľudu.“ Kňazom sa zakazuje smútiť tak, ako to bolo vo zvyku u ostatných Izraelitov (19, 27. 28).

⁷ Nesmú si vziať za ženu ani pobehticu, ani padlú, ani ženu zapudenú od svojho muža si nevezmú, lebo (kňaz) je zasvätený svojmu Bohu. ⁸ A ty ho uctievaj, lebo on predkladá chlieb svojho Boha. Nech ti je svätým, lebo ja, Pán, ktorý vás posväcujem, som svätý! ⁹ Ak sa kňazova dcéra znesväťí smilstvom, znesväťí svojho otca, bude bez milosti upálená.

Predpisy pre veľkňaza. – ¹⁰ Ale kňaz, ktorý je najvyšší medzi svojimi bratmi, na ktorého hlavu bol vyliaty olej pomazania a ktorého ho posvätili a obliekli do posvätného rúcha, nenechá si rozpustené vlasy, ani si neroztrhne rúcho. ¹¹ Nepriblíži sa k nijakej mŕtvole, ani svojím otcom sa nepoškvrní, ani svojou matkou. ¹² Nesmie opustiť svätýňu a neznesväťí svätýňu svojho Boha, lebo je na ňom posvätenie Božím olejom pomazania. Ja som Pán! ¹³ Za ženu si vezme pannu. ¹⁴ Vdovu, zapudenú ženu, padlú alebo pobehticu si nesmie vziať. Iba pannu zo svojho ľudu si vezme za ženu, ¹⁵ aby neznesväťil svoje potomstvo vo svojom národe. Lebo ja som Pán, ktorý ho posväcujem!“

Ustanovenia o kňazoch s telesnou chybou. – ¹⁶ Pán hovoril Mojžišovi: ¹⁷ „Povedz Áronovi: Ak by mal v budúcnosti pokoleniach niekto z tvojho potomstva nejakú telesnú chybu, ten sa nesmie priblížiť, aby predložil chlieb svojho Boha. ¹⁸ Nesmie sa priblížiť nik, kto má telesnú chybu: nik slepý, krivý, zohyzdený na tvári alebo kto má niektorý úd dlhší, ¹⁹ alebo so zlomenou nohou či rukou, ²⁰ alebo hrbatý, suchotinársky, s belmom na oku, ani kto má prašivosť alebo lišaj, ani vyklieštenec. ²¹ Nik, kto by mal z potomstva kňaza Árona telesnú chybu, nesmie sa priblížiť, aby priniesol zápalnú žertvu Pánovi. Má chybu, nech sa nepribližuje obetovať chlieb svojho Boha! ²² Ale chlieb svojho Boha, svätosväté a sväté, môže jesť. ²³ Len cez oponu nesmie prejsť a prísť k oltáru, lebo má

21

7

21

23

21, 7. Kňaz si nesmie vziať hocijakú ženu. Jednoduchému kňazovi zákon nezakazoval vziať si za ženu počestnú vdovu. Veľkňaz si však nesmel vziať ani vdovu (v. 14).

21, 10 – 12. Hoc inokedy mohol veľkňaz opustiť svätýňu, na prípad pohrebu sa mu to zakazuje.

21, 13 n. Svätosť stavu vyžadovala, aby si veľkňaz bral za ženu osobu, z ktorej by mal schopné potomstvo do Pánovej služby. Veľkňazský úrad bol dedičný.

21, 16 – 17. Vyratujú sa telesné chyby, pre ktoré sa

príslušný levita nemohol stať činným kňazom. Ved' aj jednoduché kňazstvo bolo dedičné. Svätosť kňazského stavu vyžadovala, aby kňazi nemali telesné chyby a znetvorenia.

21, 23. Telesné chyby boli prekážkou pre službu oltára, nevylučovali však dotýčného z podielov na pokojných obetách. Svätosväté veci boli: predkladné chleby, časti z obiet za spreneveru a za hriech. Sväté boli podiely z ďakovných obetí, prvotiny úrody a desiatky (Nm 18, 15), prvotiny úrody a desiatky (Nm 18, 12. 26 n.).

telesnú chybu, aby nepoškvrnil moju svätýňu. Ja som Pán, ktorý ich posväcujem!“ ²⁴ A Mojžiš to oznámil Áronovi, jeho synom a všetkým Izraelitom.

22 Kto z kňazov nesmie jesť posvätné obetné dary. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi: ² „Povedz Áronovi a jeho synom, aby sa chránili posvätných darov Izraelitov, ktoré mi (oni) zasvätili, aby neznesvätili moje meno. Ja som Pán! ³ Povedz im: Ak sa v budúcnosti pokoleniach niekto z vášho potomstva v stave nečistoty priblíži k posvätným darom, ktoré Pánovi zasvätia Izraeliti, ten človek musí byť vyhubený pred mojej tváre. Ja som Pán! ⁴ Kto by z Áronových potomkov mal malomocenstvo alebo výtok semena, nesmie jesť z posvätných darov, kým sa neočistí. Kto sa dotkne niekoho, kto sa poškvrnil mŕtvou, alebo komu vyteká semeno ako pri súloží, ⁵ alebo kto sa dotkol plaza, ktorým sa poškvrnil, alebo človeka, ktorým sa poškvrnil pre nejakú nečistotu, ktorá na ňom bola, ⁶ každý, kto sa takého dotkne, bude do večera nečistý a nesmie jesť z posvätných darov, kým si neumyje telo vodou. ⁷ Po západe slnka bude zasa čistý, potom môže jesť z posvätných darov, veď je to jeho pokrm. ⁸ Uhynuté alebo roztrhané zvieratá nesmie jesť, poškvrnil by sa tým. Ja som Pán! ⁹ Nech zachovávajú moje nariadenie, aby neuvalili na seba nijaký hriech a nezomreli za to, že (ich) znesvätili. Ja som Pán, ktorý ich posväcujem!

Kto z nekňazov môže jesť z posvätných chlebov. – ¹⁰ Nik neoprávnený nesmie jesť posvätné! Ani kňazov nájomník, ani robotník nesmie jesť posvätné! ¹¹ Ak kňaz nadobudol otroka za peniaze, ten môže z toho jesť. Aj ten (otrok), čo sa narodil v jeho dome, môže jesť z jeho jedla. ¹² Ak sa kňazova dcéra vydala za niekoho, kto nie je kňaz, nesmie jesť zo svätých pozdvihovaných vecí. ¹³ Ak kňazova dcéra ovdovie alebo bude prepustená, a ak nemá deti a vráti sa späť do domu svojho otca – ako to bolo za jej mladosti –, môže jesť z pokrmu svojho otca. Nik však, kto nie je oprávnený, nesmie jesť posvätné. ¹⁴ Kto by z neopatrnosti jedol posvätné, pridá päťtinu toho a posvätné nahradí kňazovi.

22, 8. Porov. Ex 22, 31; Lv 17, 15; Ez 44, 31.
22, 10 – 14. Len tí, čo patria k domu, čiže k rodine

kňazovej, môžu jesť zo svätých vecí. Svätosväté však môžu jesť len kňazi.

¹⁵ Nech teda nezniesväcujú posvätné dary Izraelitov, to, čo zdvíhali pre Pána, ¹⁶ a nech neuvažujú na Izraelitov ťažké previnenie, keby oni jedli ich posvätné dary. Lebo ja som Pán, ktorý ich posväcujem!“

O vlastnostiach obetných zvierat. – ¹⁷ Pán vravel Mojžišovi: „Hovor Áronovi, jeho synom a všetkým Izraelitom a povedz im:

¹⁸ Keď niekto z domu Izraela alebo z cudzincov, čo sú v Izraeli, prinesie obetný dar, či je to sľúbený alebo dobrovoľný dar, a bude to obetovať na celostnú žertvu, ¹⁹ aby sa to zalúbilo (Pánovi), nech je to bezchybný samec z hovädzieho dobytku, oviec alebo kôz!

22

²⁰ Zviera, ktoré má chybu, nesmiete obetovať; to by vám nezískalo priazeň. ²¹ Ak niekto prinesie na pokojnú obeť Pánovi, či zo sľubu, alebo z dobrej vôle z hovädzieho dobytku, alebo zo stáda (oviec), nech je to bezchybné, aby sa to zalúbilo. Nesmie mať nijakú chybu.

15

—

22

33

²² Slepé, dokaličené a doráňané alebo vredovité, prašivé alebo s lišajom, nesmiete priniesť Pánovi a nič také nekladte na zápal na oltár Pánovi! ²³ Býka alebo ovcu s pridlhými alebo s prikrátkymi nohami možno priniesť ako dobrovoľný obetný dar, lenže za prísľub by to nenašlo zalúbenie. ²⁴ Ani zviera, ktoré má rozmliaždené, rozbité, odtrhnuté alebo vyrezané semenníky, nesmiete obetovať Pánovi a vo svojej krajine nesmiete nič také robiť, ²⁵ ani také nesmiete kúpiť od cudzinca a priniesť to ako pokrm svojho Boha, lebo je to zmrzačené, je to chybné, to by vám nezískalo priazeň.“

²⁶ Pán hovoril Mojžišovi: ²⁷ „Keď sa ti uliahne teľa, baránok alebo kozla, sedem dní bude pod svojou materou a po ôsmich dňoch, aj neskoršie, prijme sa so záľubou na zápalnú obeť Pánovi. ²⁸ Kravu ani ovcu nezabíjajte v jeden deň s jej mláďaťom. ²⁹ Keď budete obetovať Pánovi ďakovnú obeť, obetujte ju tak, aby ste našli zalúbenie. ³⁰ Musí sa to zjesť v ten istý deň: nenechávajte z toho nič do druhého rána! Ja som Pán!

³¹ Zachovávajte moje príkazy a konajte podľa nich! Ja som Pán!

³² Nezniesväcujte moje sväté meno! Chcem byť uctievaný ako svätý uprostred Izraelitov! Ja som Pán, ktorý vás posväcujem, ³³ ktorý som vás vyviedol z egyptskej krajiny, aby som bol vašim Bohom, ja, Pán!“

22, 25. Pokrm, doslova chlieb – teda obetný dar. V tomto verši sa nepriamo dovoľuje cudzincom prinášať žertvy, ktoré nemajú telesné chyby.

22, 27. Uvedené mláďatá nie sú súce na jenie, nieta ešte na obeť (Ex 22, 29 n.).

23 Ustanovenia o sviatkoch: O sobote. – ¹ Pán vravel Mojžišovi: ² „Hovor Izraelitom a povedz im: Pánove sviatky, ktoré zasväťte slávnostným zhromaždením, sú tieto: ³ šesť dní budete konať svoju prácu, siedmy deň bude dňom úplného odpočinku so svätým zhromaždením. Vtedy nesmiete konať nijakú prácu, to je Pánova sobota, odpočinok vo všetkých vašich bydliskách.

Pascha – Veľká noc. – ⁴ Toto sú Pánove sviatočné dni so sviatočným zhromaždením, ktoré budete sláviť v určenom čase:

23 ⁵ Na štrnásty deň prvého mesiaca podvečer bude Pánova Pascha
1 ⁶ a na pätnásty deň toho istého mesiaca je sviatok Pánových nekvasených chlebov: sedem dní budete jesť nekvasené chleby. ⁷ V prvý
23 deň budete konať sväté zhromaždenie; vtedy nesmiete konať nijakú
14 služobnú prácu. ⁸ Sedem dní budete prinášať Pánovi zápalné obety a v siedmy deň bude opäť sväté zhromaždenie; vtedy nesmiete konať nijakú služobnú prácu!“

Snop prvotín. – ⁹ Pán vravel Mojžišovi: ¹⁰ „Hovor Izraelitom a povedz im: Keď prídete do krajiny, ktorú vám dám, a budete konať žatvu, prineste zo svojej žatvy prvý snop kňazovi! ¹¹ On bude snop podávať pred Pánom, aby vám získal zaľúbenie; v deň po sobote ho bude kňaz podávať. ¹² V ten istý deň, keď podáte snôpok, obetujte Pánovi na celostnú žertvu bezchybného jednoročného baránka, ¹³ k nemu ako potravinovú obetu dve desatiny jemnej múky miešanej s olejom na zápalnú obetu príjemnej vône pre Pána a k tomu ako nápojovú obetu štvrtinu hinu vína. ¹⁴ A kým neprinesiete obetné dary na obetu Pánovi, svojmu Bohu, až do toho dňa nesmiete jesť ani chlieb, ani pražené alebo tlčené zrnó. Tento príkaz bude večný v budúcich pokoleniach vo všetkých vašich bydliskách.

23, 1 – 3. Tri razy do roka bol každý Izraelita povinný zúčastniť sa na bohoslužbách, „na slávnostnom zhromaždení“. Tieto sviatky boli: Veľká noc, Letnice a sviatok Stánkov. V tieto dni všetci dospelí Izraeliti (v dvanástom roku sa stával Izraelita synom zákona) sa mali zhromaždiť pri svätostánku, neskoršie v chráme. Zákon nariadil, aby priniesli Bohu nejaký dar a aby sa pred Pánom tešili. Za túto prítomnosť Boh prisľúbil, že v tento čas nijaký nepriateľ nenapadne ich krajinu.

23, 4 – 14. Veľká noc sa vlastne skladala z dvoch sviatkov: z Paschy a zo sviatku Nekvasených chlebov. Pascha, hebr. pesach, pripomínala prechod

trestajúceho anjela popri izraelských domoch, keď hubil všetkých prvorođených v Egypte (Ex 12, 11. 23. 27). Sviatok Nekvasených chlebov sa slávil na pamiatku zázračného vyslobodenia Izraelitov z egyptského otroctva. Paschou sa teda nazýval len prvý veľkonočný deň. Pascha značí aj veľkonočného baránka, potom celý veľkonočný týždeň a aj mäso z dobrovolných obetí (Dt 16, 2 – 6). – V druhý veľkonočný deň, teda 16. nisanu, sa obetoval zväzok klasov z novej úrody. Týmto úkonom sa vlastne začínala aj žatva. Predtým nebolo možné jesť z novej úrody. K veršu 13. porov. Gn 18, 6; Ex 29, 2; o efe pozri Ex 29, 40; o hine Ex 29, 40.

Letnice – Pentekostes. – ¹⁵ Odo dňa, keď ste po sobote obetovali svoj podávací snop, budete počítat sedem plných týždňov ¹⁶ až do dňa, ktorý nasleduje po siedmej sobote, čiže päťdesiat dní. Vtedy prinesiete Pánovi potravinovú obeť z nového (obilie). ¹⁷ Zo svojich bydlísk prinesiete dva chleby na podávanie, ktoré budú z dvoch desiatín efy jemnej múky, upečené s kvasom ako obeta prvotín pre Pána. ¹⁸ S chlebmi privediete sedem bezchybných jednoročných baránkov, jedného býčka z dobytky a dva barany – tie budú na celostnú žertvu Pánovi –, k tomu potravinovú obeť a nápojovú obeť ako zápalnú obeť príjemnej vône pre Pána. ¹⁹ Prinesiete aj capa na obeť za hriech a dva jednoročné baránky na pokojnú žertvu. ²⁰ Kňaz ich bude podávať pred Pánom spolu s prvými chlebmi. Ony, aj dva baránky, budú ako Pánove podávané dary patriť kňazovi. ²¹ V ten istý deň zvoláte sväté zhromaždenie. Vtedy nesmiete vykonávať nijakú služobnú prácu. To je večný príkaz pre všetky pokolenia vo všetkých vašich bydliskách. ²² Keď budete vo svojej krajine žať obilie, nezožnite pole až do kraja a nezbierajte klasy! Nechajte to pre chudobných a cudzincov. Ja, Pán, som váš Boh!“

Nový rok. – ²³ Pán hovoril Mojžišovi: ²⁴ „Povedz Izraelitom: Prvý deň siedmeho mesiaca bude pre vás dňom odpočinku, pamätným dňom s trúbením a so svätým zhromaždením. ²⁵ Vtedy nesmiete vykonávať nijakú služobnú prácu a budete Pánovi obetovať zápalnú žertvu!“

Deň zmierenia. – ²⁶ Pán hovoril Mojžišovi: ²⁷ „Desiaty deň tohto siedmeho mesiaca je však Dňom zmierenia. Budete sláviť sväté zhromaždenie, budete sa postiť a prinesiete Pánovi zápalnú obeť. ²⁸ Ani v tento deň nesmiete vykonávať nijakú služobnú prácu, lebo je to Deň zmierenia, keď sa máte zmieriť s Pánom. ²⁹ Každý, kto sa v tento deň nebude postiť, bude vyhubený zo svojho ľudu

23, 15 – 22. Od Veľkej noci, čiže od 16. nisanu, sa ráčalo sedem týždňov a v päťdesiaty deň bol sviatok Letníc, Pentecostes, hebr. slávnosť Týždňov, slávnosť Žatvy alebo Deň prvotín. Sviatok trval len jeden deň. Pôvodne sa oslavovala týmto sviatkom sinajská zmluva, ktorú Pán uzavrel 50. dňa po odchode z Egypta. Aj Letnice boli ďakovným sviatkom za poľnú úrodu. Žatva sa začínala po Veľkej noci a Letnicami sa končila (Ex 23, 16).

23, 23 – 25. Prvý deň každého mesiaca sa oslavoval

slávnosťou, pri ktorej sa obetovalo viac obiet ako v obyčajný deň (Nm 28, 11 – 15). Prvý deň siedmeho mesiaca bol ešte slávnostnejší. Niektorí autori sa domnievajú, že vtedy Izraeliti slávili občiansky Nový rok. Mienka je však nepravdepodobná. Prvým dňom mesiaca tiší sa začínal hospodársky rok. Nový rok náboženský i občiansky sa začínal 1. nisanu, aspoň po odchode z Egypta (pozri pozn. Ex 12, 1).

23, 27 – 32. Porov. poznámky ku kap. 16.

³⁰ a každého, kto by v tento deň konal nejakú služobnú prácu, ja vyrvem z jeho ľudu. ³¹ Nesmiete konať nijakú prácu, to je večný zákon pre všetky pokolenia vo všetkých vašich bydliskách. ³² Bude pre vás dňom úplného odpočinku a vy sa budete postiť! Večer na deviaty deň tohto mesiaca, od večera do druhého večera, zachováte svoj čas odpočinku!“

Sviatok Stánkov. – ³³ Pán hovoril Mojžišovi: ³⁴ „Povedz Izraelitom: Od pätnásteho dňa tohto siedmeho mesiaca bude na Pánovu počesť sedem dní slávnosť Stánkov. ³⁵ V prvý deň bude sväté zhromaždenie. ³⁶ Sedem dní budete Pánovi obetovať zápalné obety a na ôsmy deň budete sláviť sväté zhromaždenie a prinesiete Pánovi zápalnú obetu. To je deň svätého zhromaždenia; vtedy nesmiete konať nijakú služobnú prácu.

³⁷ To sú Pánove sviatočné dni, keď budete sláviť sväté zhromaždenie a Pánovi prinesiete zápalnú obetu, celostnú žertvu, potravinovú obetu, žertvu a nápojovú obetu, ako je predpísané na jednotlivé dni, ³⁸ okrem toho, čo prinesiete Pánovi v Pánovu sobotu, okrem darov a okrem všetkých vašich obiet zo sľubov a dobrovoľných darov.

³⁹ Od pätnásteho dňa siedmeho mesiaca, teda potom, keď zoberiete z poľa úrodu, budete sedem dní sláviť Pánov sviatok. V ten deň bude deň odpočinku a takisto aj na ôsmy deň. ⁴⁰ V prvý deň si vezmete najkrajšie ovocie zo stromov, palmové ratolesti, vetvy hustolistých stromov a vrbinu od potoka a budete sa veseliť pred Pánom, svojim Bohom. ⁴¹ Tento sviatok slávte sedem dní každý rok na Pánovu česť! To je večný príkaz pre všetky pokolenia: slávte ho v siedmom mesiaci! ⁴² Sedem dní bývajte v stánkoch. Každý domorodec Izraela musí bývať v stánku, ⁴³ aby neskoršie pokolenia zvedeli, že ja som chcel, aby Izraeliti bývali v stánkoch, keď som ich vyviedol z egyptskej krajiny. Ja, Pán, som váš Boh!“

⁴⁴ A Mojžiš vyhlásil Izraelitom Pánove sviatočné dni.

23, 33 – 44. Sviatok Stánkov sa slávil o päť dní po sviatku Zmierenia, teda 15. tišri, a trval celý týždeň. Meno dostal od stanov, pod ktorými mali Izraeliti bývať celý týždeň. Zvyk stavať stánky zostal u nábožných Židov dodnes. Stánky stavali zo zelených ratolestí. Bývať v stánkoch mali len Izraeliti, cudzinci nie. Sviatok sa slávil na pamiatku pobytu na púšti, keď Izraeliti bývali pod stanmi. V prvý a ostatný deň sa nesmelo pracovať

(Nm 29, 12. 35). Cieľom sviatku bolo tiež poďakovať sa za ovocie, olej a víno, preto sa sviatok nazýval aj slávnosťou Obaračiek. Na slávnosti v prvý deň nosili v rukách ovocie (pomaranče) a kytice zo zelených palmových, myrtových a vrbových ratolestí, tzv. luláv, na znak úrody svojej zeme. Dary (v. 38) sú prvotiny úrody a desiatky.

24 Predpisy o svietniku a stole predkladných chlebov. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi: ² „Prikáž Izraelitom, aby ti doniesli čistý olej z roztlčených olív do svietnika, aby mohli lampy ustavične horieť. ³ Áron ich pripraví pred oponou archy zákona v stánku zjavenia, aby od večera do rána stále svietili pred Pánom. To je zákon pre všetky vaše pokolenia. ⁴ Stále ich bude upravovať pred Pánom na svietniku z rýdzeho zlata.

⁵ Vezmi jemnú múku a upeč z nej dvanásť chlebov! Dve desatiny efy pripadnú na jeden chlieb. ⁶ Potom ich poukladaj do dvoch stĺpcov – šesť v jednom stĺpci – na čistý stôl pred Pána! ⁷ Na každý stĺpec pridaj voňavé kadidlo, ktoré bude pri chlebe ako pripomienka na zápalnú obeť Pánovi. ⁸ Poukladáš ich pravidelne každú sobotu pred Pánom. Toto je stály záväzok Izraelitov na večné veky. ⁹ Budú patriť Áronovi a jeho synom, ktorí ich zjedia na svätom mieste. Veď im patria ako svätosväté z Pánových zápalných obiet. To je večné ustanovenie.“

Tresty: Ukameňovanie za bohorúhačstvo. – ¹⁰ Raz vyšiel syn Izraelitky – bol však Egyptanovým synom – medzi Izraelitov. A Izraelitkin syn sa povadil s akýmsi Izraelitom v tábore. ¹¹ Izraelitkin syn klial Izraelitovi Pánovo meno a zlorečil, preto ho priviedli k Mojžišovi. Jeho matka sa volala Sulamit, bola dcérou Dabriho z Danovho kmeňa. ¹² Dali ho pod dozor, kým sa (o ňom) nerozhodlo podľa Pánovho výroku. ¹³ A Pán nariadil Mojžišovi: ¹⁴ „Rúhača daj vyvieť z tábora a všetci, čo ho počuli, položia na jeho hlavu ruky a všetok ľud ho ukameňuje. ¹⁵ Izraelitom však nariadiš: Každý, kto bude kliať svojmu Bohu, uvalí na seba hriech. ¹⁶ Kto bude zlorečiť Pánovmu menu, musí zomrieť: všetok ľud ho bez milosrdenstva ukameňuje; tak cudzinec ako domorodec bude usmrtený, keď bude kliať Pánovo meno.

24
1
—
24
16

24, 2 n. Porov. Ex 25, 20 n.; 37, 20. 21.

24, 5. Dve desatiny (efy): 7,20 litra. Porov. Ex 25, 23. 40.

24, 6 – 8. Čistý stôl, t. j. stôl z čistého zlata (Ex 25, 24). Pozri 2, 2. Ako čiastka zo suchej obety, čo sa spaľovala na oltári, volala sa pripomienkou, takisto aj toto kadidlo bolo pripomienkou vzhľadom na predkladné chleby. Kadidlo sa spálilo a chleby ostali pre kňazov. Jeť ich mohli len kňazi levitsky čistí, lebo to bolo svätosväté (2, 3; 21, 22).

24, 10 – 12. Tieto verše opisujú okolnosti a podrobné ustanovenia zákona o bohorúhaní. Príhoda sa stala, keď Mojžiš vyhlasoval zákony o svätosti a o sviatkoch (kap. 23–25). Meno rúhača sa neuvádza. Nebol to však

Izraelita podľa otca. Hriech bohorúhania bol verejný. „Pánovo meno“ – Izraeliti z úcty ani nevyslovovali zbytočne meno Jahve, lež ho nahradzovali menom Adonaj (Pán) alebo len jednoducho haššem – meno. – Zákon zakazoval zneužívanie Božieho mena (Ex 20, 7), zakazoval modloslužbu a trestal ju smrťou (Ex 22, 19), zakazovalo sa aj rúhanie (21, 17), lež o treste nebolo ešte zmienky. Rúhanie sa pokladalo za taký veľký hriech, že bohorúhač nie je hodný, aby žil (Sk 7, 57). Židia odsúdenca popravovali mimo tábora, neskôršie vonku za bránami mesta (Hebr 13, 12). – Vkladanie rúk na hlavu previnilca značí, že Izraeliti počuli jeho bohorúhanie a že naozaj si zaslúži trest smrti (Dt 17, 7).

Zákon odvety. – ¹⁷ Kto zabije akéhokoľvek človeka, musí zomrieť.

¹⁸ Kto zabije nejaké domáce zviera, nahradí život za život. ¹⁹ Kto svojmu súkmeňovcovi spôsobil úraz, nech sa i jemu spraví tak, ako on urobil: ²⁰ zlomeninu za zlomeninu, oko za oko, zub za zub. Aký úraz spôsobil, taký nech sa mu odplatí! ²¹ Kto zabije nejaké domáce zviera, dá náhradu, kto zabije človeka, musí zomrieť. ²² Rovnaké právo platí u vás pre cudzinca, ako platí pre domorodca. Veď ja, Pán, som váš Boh!“

²⁴ ¹⁷ A Mojžiš to vyhlásil Izraelitom. Tu vyviedli rúhača pred tábor a ukameňovali ho.

— A Izraeliti robievali tak, ako Mojžišovi prikázal Pán.

²⁵

¹⁰

25 Sobotný rok. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi na vrchu Sinaj: ² „Oznám Izraelitom a povedz im: Keď prídete do krajiny, ktorú vám dám, nech zem zachová odpočinok pre Pána! ³ Šesť rokov osievaj pole, šesť rokov orezávaj svoju vinicu a oberaj jej úrodu! ⁴ V siedmom roku však nech má zem úplný odpočinok, čas pokoja pre Pána! Vtedy neosievaj svoje pole a neorezávaj svoju vinicu! ⁵ Nezbieraj, čo samo narástlo po tvojej žatve, a viničové strapce, ktoré si neorezával, neoberaj: zem má mať rok odpočinku. ⁶ To, čo zem v čase odpočinku (urodí), nech je na pokrm tebe, tvojmu sluhovi, tvojej slúžke, tvojmu robotníkovi a prišielcovi, ktorí u teba žijú. ⁷ Nech to, čo urodí, je na pokrm aj tvojmu dobytku a poľnej zverine!

Jubilejný rok. – ⁸ Počítaj aj sedem ročných týždňov, sedemkrát sedem rokov, takže čas siedmich ročných týždňov bude činiť štyridsaťdeväť rokov. ⁹ Potom na desiaty deň v siedmom mesiaci budete trúbiť na zvučnom rohu; v Deň zmierenia budú zaznievať trúby po celej krajine. ¹⁰ Päťdesiaty rok zasväťte! Ohlásťe slobodu pre všetkých obyvateľov krajiny! Má to byť pre nich jubilejný (milostivý) rok. Vtedy každý dostane do vlastníctva svoj majetok

24, 17 – 22. Porov. Ex 21, 12 n. Zákon odvety bol akýmsi vodidlom pre sudcov, nie však pre súkromné osoby. Vyžadovalo sa riadne obžalovanie vinníka. Pri takýchto úrazoch sa bolo možné aj vykúpiť (Ex 21, 23 n.). 25, 1 – 7. Ako siedmy deň bol zasvätený Pánovi a ako sa slávil vždy väčší prvý deň v siedmom mesiaci, tak aj každý siedmy rok bol zvlášť zasvätený Pánovi. V tento rok každý pozemok a roľa mali odpočívať,

nemali sa obrábať, aby sa tým naznačilo, že Pán je majiteľom všetkého.

25, 8 – 55. Jubilejný alebo milostivý rok sa slávil po 49. roku, a to počnúc Dňom zmierenia. Ohlasoval sa trúbením na baraních rohoch. Odtiaľ je aj jeho pomenovanie: jobel – baran. Jubilejný rok sa začínal 10. dňom siedmeho mesiaca (tišri). V tento rok pôda a všetko na poli odpočívalo ako v sobotňajší

a každý sa vráti k svojmu rodu. ¹¹ Päťdesiaty rok je pre vás jubilejným rokom. Vtedy nebudete siať ani žať, čo narastie po žatve, ani nebudete oberať vinič, ktorý ste neorezali. ¹² Je to jubilejný rok, pamätný čas pre vás. Len to, čo sa samo urodí, budete jesť priamo z poľa.

¹³ V takom jubilejnom roku každý z vás dostane do vlastníctva svoj majetok. ¹⁴ Ak svojmu blížnemu niečo predáš, alebo od svojho blízneho niečo kúpiš, nevydierajte sa navzájom! ¹⁵ Podľa počtu rokov od posledného jubilejného roku kupuj od svojho blízneho a podľa počtu žatiev ti má odpredať. ¹⁶ Pri väčšom počte rokov ponúkni za to vyššiu cenu a pri menšom počte rokov dávaj nižšiu kúpnu cenu, lebo ti predáva počet žatiev. ¹⁷ Nevydierajte sa navzájom, ale boj sa svojho Boha, lebo ja, Pán, som váš Boh!

25

11

—

25

27

¹⁸ Zachovávajúte moje príkazy, plňte moje nariadenia a podľa nich konajte! Potom budete bezpečne bývať v krajine ¹⁹ a zem vydá svoju úrodu, takže sa najete dosýta a budete bývať v bezpečí. ²⁰ Keď sa však opýtate: »Z čoho budeme žiť v siedmy rok, keď nebudeme ani siať, ani žať?«, ²¹ vedzte: Ja vám v šiestom roku požehnám tak, že budete mať úrody na tri roky. ²² A keďže budete siať len v ôsmom roku, budete mať čo jesť ešte zo starej úrody: až do deviateho roku, do jeho úrody budete jesť zo starého.

²³ Pôda sa teda nebude predávať navždy, lebo pôda je moja a vy ste len cudzincami a prišelcami u mňa. ²⁴ Preto v celej krajine, ktorú budete vlastníť, musíte pristať na právo môcť si znovu zem vykúpiť.

Výkup a znovunadobudnutie pôdy. – ²⁵ Ak tvoj príbuzný schudobnie a predá čiastku svojich rolí, vystúpi jeho najbližší príbuzný ako jeho výkupník a odkúpi, čo jeho príbuzný predal. ²⁶ Keď však niekto nemá nijakého výkupníka a sám sa zmôže na to, čo sa vyžaduje na výkup, ²⁷ tak spočíta roky, ktoré uplynuli od predaja, a vyplatí zvyšnú sumu tomu, komu to odpredal, aby sa takto stal

rok. V jubilejný rok sa vracali domy a pole predchádzajúcemu majiteľovi, ktorý ich predtým pre svoju chudobu predal. Izraelita nemohol natrvalo prediť svoj majetok. Predávalo sa len úžitkové právo, a to len do najbližšieho jubilejného roku (v. 16). Jubilejným rokom Pán pripomínal Izraelitom, že zaslúbená zem je jeho majetkom a že on ju daroval svojmu vyvolenému národu. – Nevracali sa domy a pole, ktoré boli sľubom

venované Bohu a ktoré neboli vykúpené pred jubilejným rokom (v. 17 – 21), domy v ohradených mestách, čo do roka po odpredaji neboli vykúpené. V jubilejný rok prepúšťali na slobodu otrokov židovského pôvodu. Preto sa tento rok volal aj „rokom slobody“ (Ez 46, 17). Napokon sa odpúšťali aj dlhy, za ktoré bol dlžník prinútený dať svoje pole do zálohu alebo za ktoré dal sám seba do otroctva.

opäť vlastníkom svojej pôdy. ²⁸ Ak si však sám nemôže zadovážiť toľko, koľko treba na výkup, tak to, čo odpredal, ostane v rukách kupca až do jubilejného roku. V jubilejnom roku sa mu to vráti a on príde zasa k svojej pôde.

Výkup a znovunadobudnutie domov. – ²⁹ Kto predá dom v opevnenom meste, bude mať právo výkupu až do konca roku, v ktorom ho odpredal. Do roka bude mať právo výkupu. ³⁰ Ak sa však nevykúpi do konca jedného roka, tak dom – v opevnenom meste – ostane navždy vlastníctvom toho, kto ho kúpil od jeho potomkov. V jubilejnom roku sa to neuvolní. ³¹ Domy na dedinách, ktoré nemajú opevnenie, považujú sa však za súčasť pôdy. Pre ne platí právo výkupu a v jubilejnom roku sa uvoľnia. ³² Čo sa týka miest levitov, na domy v mestách, ktoré im patria, budú mať leviti nepretržité právo výkupu. ³³ Ak si niektorý z levitov nevykúpi odpredaný dom, ktorý je v jeho meste, vráti sa mu v jubilejnom roku späť, lebo domy v levitských mestách sú ich dedičným majetkom uprostred Izraela. ³⁴ No pastviny, ktoré sú (okolo) ich miest, sa nesmú odpredať, tie sú ich ako dedičný majetok na večné veky.

O pomoci chudobným Izraelitom. – ³⁵ Ak niektorý z tvojich bratov pri tebe ochudobnie a bude sa k tebe utiekať o pomoc, pomáhaj mu ako cudzincovi a prišelcovi, aby mohol pri tebe žiť. ³⁶ Neber od neho úroky a nepýtaj od neho viac, ale boj sa Boha, aby tvoj brat mohol pri tebe žiť. ³⁷ Nepožičiavaj mu peniaze na úrok a živobytie mu nedávaj tak, aby si tým získal. ³⁸ Ja, Pán, som váš Boh, ktorý som vás vyviedol z egyptskej krajiny, aby som vám dal krajinu a aby som bol vašim Bohom.

³⁹ Ak tvoj brat pri tebe ochudobnel a predal sa ti, nedávaj mu robiť otrockú službu! ⁴⁰ Nech žije pri tebe ako robotník a ako prišelec! Bude ti slúžiť až do jubilejného roku. ⁴¹ Potom nech voľne odíde od teba so svojimi deťmi, nech sa vráti k svojmu rodu a nech opäť dostane do vlastníctva otcovský majetok! ⁴² Veď oni sú mojimi služobníkmi, ktorých som vyviedol z egyptskej krajiny, nesmú sa predávať, ako sa predávajú otroci. ⁴³ Nepanuj nad ním tvrdo, ale boj sa svojho Boha! ⁴⁴ Čo sa týka tvojich otrokov a otrokyň, tých môžeš mať a kupuj otrokov a otrokyne z národov, čo sú okolo vás. ⁴⁵ Aj z detí prišelcov, čo u vás bývajú, môžete si kúpiť, aj z ich potomstva, ktoré od nich pochádza. Oni vám môžu patriť ako majetok

⁴⁶ a môžu ich zdediť aj vaše deti, aby boli ich majetkom. Môžete ich mať za stálych otrokov, ale nad svojím bratom, nad Izraelitom, nesmie nik z vás tvrdo panovať.

Výkup a prepustenie Izraelitu z cudzincových rúk. – ⁴⁷ Ak cudzinec alebo prišelec pri tebe zbohatne a tvoj brat schudobnie, a predá sa cudzincovi alebo prišlencovi, alebo potomkovi cudzinca, ⁴⁸ potom ten, čo sa predal, má mať právo na vykúpenie. Ktokoľvek z jeho príbuzných ho môže vykúpiť: ⁴⁹ môže ho vykúpiť strýko alebo syn jeho strýka a môže ho vykúpiť hocikto z pokrvných jeho rodu, alebo ak sa natoľko zmôže, vykúpi sa sám. ⁵⁰ S tým, kto ho kúpil, spočíta čas od roka, v ktorom sa predal, až po jubilejný rok. Cena, za ktorú sa predal, sa rovnako rozdelí na počet rokov a jeho služobný čas sa mu bude rátať ako u nájomníka. ⁵¹ Ak je do jubilejného roku ešte viac rokov, tak za svoje výkupné vyplatí príslušnú sumu z kúpnej ceny. ⁵² Ak je už menej rokov do jubilejného roka, podľa toho bude rátať. Podľa svojich zvyšných služobných rokov zaplatí výkupnú sumu. ⁵³ Bude uňho ako ten, kto pracuje za ročné mzdy. A on s ním nesmie pred tvojimi očami kruto zaobchádzať. ⁵⁴ Ak by však nebol takýmto spôsobom vykúpený, v jubilejnom roku nech odíde na slobodu aj so svojimi deťmi. ⁵⁵ Veď Izraeliti sú mojimi služobníkmi! Oni sú moji služobníci, ktorých som vyviedol z egyptskej krajiny, ja, Pán, váš Boh.

25
46
—
26
5

26 Prísľub požehnania. – ¹ Nerobte si modly, nestavajte si vyrezávané podoby a pomníky a nepostavte namaľované kamene vo svojej krajine, aby ste sa pred nimi klaňali, veď ja, Pán, som váš Boh! ² Zachovávajúte moju sobotu a majte v úcte moju svätýňu! Ja som Pán!

³ Ak budete kráčať podľa mojich ustanovení a zachováte moje príkazy a budete konať podľa nich, ⁴ tak vám dám dažď v príhodný čas, zem vydá svoju úrodu a záhradné stromy uštedria svoje ovocie. ⁵ Vtedy sa mlatba pretiahne u vás až do vinobrania

26, 1 – 2. Zakazuje sa modloslužba, aj to, čo by mohlo k modloslužbe viesť: Izraeliti si nesmeli zhotoviť sochu alebo obraz znázorňujúci pravého Boha (Ex 20, 4). O pomníkoch, stĺpoch (maceba) porov. Gn 28, 18; Ex 24, 4; 34, 13; Nm 33, 52. Pripomínajú sa dva základné

články starozákonného náboženstva: jednobožstvo a zasvätenie soboty, ktorá je znamením zmluvy medzi Pánom a izraelským národom.

26, 4. V Palestíne prší len od konca októbra do apríla. Ak tento dažď nebol hojný, neurodilo sa skoro nič.

a obaračka hrozna potrvá až do siatia, budete jesť svoj chlieb dosýta a budete bývať bezpeční v krajine. ⁶ Dám pokoj v krajine, keď budete odpočívať, nik vás neprestraší. Divé zvery vyženie z krajiny a nijaký meč nevníkne do vašej krajiny. ⁷ Svojich nepriateľov zaženiete na útek a popadajú mečom pred vami. ⁸ Päť vašich zaženie sto na útek a sto vašich zaženie na útek tisíc, a vaši nepriatelia padnú mečom pred vami. ⁹ Obrátim sa k vám, rozmnožím vás a dám sa vám rozrásť, a utvrdím svoju zmluvu s vami. ¹⁰ Budete jesť zo starého, z uloženého (obilía), a staré budete musieť odhodiť pre novú zásobu. ¹¹ Postavím si príbytok medzi vami a nebudem cítiť voči vám odpor, ¹² budem chodiť uprostred vás a budem vaším Bohom, a vy budete mojím ľudom. ¹³ Ja, Pán, som váš Boh, ktorý som vás vyviedol z egyptskej krajiny, aby ste im neboli otrokmi. Ja som rozlámal ihlice vášho jarma a dal som vám chodiť rovno.

Hrozba a tresty. – ¹⁴ Ak ma nebudete poslúchať a prestúpíte niektorý z týchto mojich príkazov, ¹⁵ ak opovrhnete mojimi predpismi a ak sa vám budú moje nariadenia príkríť, takže nevyplníte niektorý z mojich príkazov a tak porušíte zmluvu so mnou, ¹⁶ potom vám urobím toto: Zošlem na vás hrôzu, suchoty a horúčku, čo vyhasína zrak a stravuje život. Nadarmo rozsejete svoje semeno, lebo ho zožerú vaši nepriatelia. ¹⁷ Obrátim svoju tvár proti vám, takže vás vaši nepriatelia dobjú a vaši odporcovia vás potlačia, a vy budete utekať aj vtedy, keď vás nebude nik prenasledovať. ¹⁸ A ak ma nebudete ani potom počúvať, budem vás trestať ďalej sedem ráz väčšími za vaše hriechy. ¹⁹ Zlomím vašu veľkú pýchu a urobím, že nebo bude nad vami ako železo a vaša zem ako meč. ²⁰ Potom sa budete nadarmo namáhať, vaša zem nevydá úrodu a záhradné stromy neprinesú ovocie. ²¹ A ak aj potom budete konať proti mne a nebudete ma chcieť počúvať, budem vás biť ďalej aj sedem ráz viac, podľa vašich hriechov. ²² Divé zvery pošlem medzi vás, ktoré vás pripravia o vaše deti, roztrhajú vám dobytok a umenšia váš počet tak, že budú vaše cesty pusté.

26, 14 n. Boh poslušnosť a vernosť svojich odmení pozemskými dobrami, neveru a neposlušnosť potresce

rozličnými trestmi. A tresty sa budú stupňovať, ak Izrael ostane tvrdošíjný vo svojej neposlušnosti.

- ²³ A ak sa mi ani tým nedáte napomenúť a budete sa mi ďalej priečiť,
²⁴ tak budem aj ja robiť vám naprotiveň, budem vás ťať sedemnásobne za vaše hriechy. ²⁵ Privediem na vás meč, ktorý ukrutne pomstí porušenie zmluvy, a keď cúvnate do svojich miest, pošlem na vás mor a budete sa musieť vydať do rúk nepriateľa. ²⁶ Zlomím oporu vašej výživy, takže desať žien bude piecť v jedinej peci svoj chlieb a budete vážiť svoj chlieb, a nikdy sa nenajete dosýta.
- ²⁷ A ak ma neposlúchnete ani potom a budete sa mi protivíť, ²⁸ tak sa budem v hroznom hneve protivíť aj ja vám a budem vás trestať **26**
sedemnásobne za vaše hriechy. ²⁹ Budete jesť mäso svojich synov **23**
a svojich dcér. ³⁰ Poválam vaše výšiny a polámem vaše slnečné stĺpy. —
Vaše mŕtvolý nahádzem na mŕtvolý vašich bohov a (budete sa mi **26**
oškľiviť), budem mať odpor voči vám. ³¹ Vaše mestá premením na **39**
rumovisko a vaše svätyne rozválam. Vôňu vašich obiet nebudem
viac voňať! ³² Vašu krajinu tak spustoším, že sa vaši nepriatelia nad
tým zhrozia, keď sa v nej budú osadzovať. ³³ Vás však rozožením
medzi národy a za vami vytasím meč. Vaša krajina sa stane púšťou
a vaše mestá budú rumoviskami.
- ³⁴ Potom sa krajine nahradí jej odpočinok za celý čas, čo bude
spustošená a kým bude váš nepriateľ žiť vo vašej krajine; vtedy
bude mať krajina odpočinok a nahradí si svoje soboty. ³⁵ Za celý
čas, čo bude spustošená, bude mať odpočinok, odpočinok, aký
nemávala, kým ste v nej bývali.
- ³⁶ Srdce tých, čo z vás ostanú, naplním strachom v nepriateľských
krajinách. Naplaší ich šuchot padajúceho listu a budú utekať, ako
sa uteká pred mečom, a budú padať, hoci ich nik nebude prenasledovať. ³⁷ Jeden na druhého sa zrútia akoby od meča, hoci ich
nik nebude prenasledovať. Nik z vás nebude schopný vzoprieť
sa vašim nepriateľom. ³⁸ Medzi národmi zahyniete a zem vašich
nepriateľov vás pohltí. ³⁹ A tí, čo ešte z vás ostanú, budú hynúť
za svoje hriechy v krajinách vašich nepriateľov. Aj pre neprávosti
svojich otcov zahynú, ako (zahynuli) oni.

^{26, 26.} Oporu výživy, doslova „palicu vášho chleba“, teda potrebný a dostatočný chlieb, ktorý je podporovateľom, udržiavateľom na životnej ceste (Ž 105, 16; Ez 4, 16 atď.). – Za riadnych pomerov má každá gazdina svoju pec.

^{26, 30.} Výšiny, kultové miesta na vrchoch, kde boli

svätyne pohanských bohov (Dt 29, 17; Ez 6, 4. 6). Slnečné stĺpy boli symbolmi Bála, ktorého uctievali najmä Feničania ako boha slnka (Iz 17, 8; 27, 9; 2 Krn 14, 2). Nebude ani pohanskej modloslužby, ani pravej bohosluzby.

Obrátenie a obnova Izraela. – ⁴⁰ Keď uznajú svoje hriechy a hriechy svojich otcov, vierolomnosť, ktorú voči mne spáchali a ktorou sa mi protivili, ⁴¹ za čo som sa aj ja im sprotivil a voviedol som ich do krajiny ich nepriateľov, keď sa ich neobrezané srdce pokorí, keď sa pokajajú za svoje hriechy, ⁴² potom sa ja rozpamätám na svoju zmluvu s Jakubom; spomeniem si na svoju zmluvu s Izákom a na svoju zmluvu s Abrahámom a spomeniem si aj na krajinu. ⁴³ Ale krajinu musia najprv opustiť a musí si nahradiť svoj odpočinok; bude ležať pustá, kým oni budú preč. Oni sa musia kajať za svoje hriechy, lebo opovrhli mojimi nariadeniami a ošklivili sa im moje predpisy. ⁴⁴ Ale ja ich ani vtedy neodvrhnem a nebudem ich mať v ošklivosti – keď budú v krajinách svojich nepriateľov – tak, že by som ich vyničil a zrušil svoju zmluvu s nimi. Veď ja, Pán, som váš Boh! ⁴⁵ Pre vašu záchranu si spomeniem na zmluvu s predkami, ktorých som pred očami národov vyviedol z egyptskej krajiny, aby som bol ich Bohom, ja, Pán!“

⁴⁶ To sú predpisy, nariadenia a zákony, ktoré Pán ustanovil prostredníctvom Mojžiša medzi sebou a medzi Izraelitmi.

Dodatok, 27

27 Osobný sľub. – ¹ Pán povedal Mojžišovi: ² „Hovor Izraelitom a povedz im: Ak niekto zaslúbi Pánovi nejakého človeka podľa ocenenia, ³ tak muža vo veku od dvadsať do šesťdesiat rokov treba oceniť na päťdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy. ⁴ Keby išlo o ženu, treba ju oceniť na tridsať šeklov. ⁵ Ak by šlo o vek od päť do dvadsať rokov, tak mužskú osobu treba oceniť na dvadsať šeklov, ženskú na desať šeklov. ⁶ Ak pôjde o vek od jedného mesiaca do päť rokov, tak chlapca treba oceniť na päť strieborných šeklov, dievča treba oceniť na tri strieborné šekly. ⁷ Ak pôjde o osoby od šesťdesiat rokov nahor, tak muža treba oceniť na pätnásť šeklov, ženu na desať šeklov. ⁸ Ak by však niekto bol taký chudobný, že

27, 1 – 34. Sľubom uctievať Boha. Neurobiť sľub nie je hriech, lež urobený sľub nedodržať je hriech. Osoba alebo vec, sľúbená Bohu, stáva sa svätou, stáva sa majetkom Pánovým a nemohla sa vykúpiť iba primeranou sumou. Niektoré veci sa nedali vonkoncom

vykúpiť (Ex 22, 20; Dt 13, 15 n.; Joz 7, 1 n.; 1 Sam 15, 21). 27, 1 – 7. Ak niekto sľubom zasvätil Bohu seba alebo svoje dieťa, takýto sa musel vykúpiť, ak nechcel ostať služobníkom vo svätyni. Výkupná cena sa ustalaovala podľa veku a rodu.

(by nemohol dať) takúto sumu, nech sa dostaví pred kňaza, aby ho kňaz ocenil. Kňaz ho ocení podľa odhadu, čo ten, kto sa zaslúbil, môže dať.

Vykúpenie sľúbených zvierat. – ⁹ Ak niekto sľúbi dobytča, ktoré možno obetovať Pánovi, tak všetko, čo niekto dá Pánovi, bude sväté. ¹⁰ Nesmie ho zameniť, ani nahradiť lepšie zviera horším, ani horšie lepším. Ak predsa niekto zamení nejaké dobytča, tak ono, aj to, za ktoré ho zamení, pripadne svätyni. ¹¹ Ak by šlo o nečisté zviera, ktoré sa nedá obetovať Pánovi, tak spomenuté zviera treba priniesť kňazovi ¹² a kňaz ho ocení podľa toho, či má väčšiu alebo menšiu hodnotu. A ostane pri kňazovom ocenení. ¹³ Ak ho bude chcieť vykúpiť, tak pridá k určenej cene ešte päťtinu.

27
9
—
27
21

Zasvätenie domov. – ¹⁴ Ak niekto zasväť Pánovi svoj dom ako posvätný dar, kňaz ho ocení podľa toho, či je dobrý, alebo menej hodnotný. A akú cenu ustáli kňaz, pri tej ostane. ¹⁵ Ak ten, kto dom zasvätil, bude ho chcieť vykúpiť, pridá ešte päťtinu určenej hodnoty a bude jeho.

Zasvätenie dedičných rolí. – ¹⁶ Ak niekto zasväť Pánovi kus poľa, ktoré je jeho dedoviznou, jeho cena sa bude riadiť podľa jeho výsevu. Výsev jedného chomeru jačmeňa bude mať hodnotu päťdesiat strieborných šeklov. ¹⁷ Ak zasväť svoje pole hneď od jubilejného roka, musí sa ostať pri plnej cene. ¹⁸ Ak zasväť svoje pole po jubilejnom roku (neskoršie), tak mu kňaz vyráta poplatok vzhľadom na roky, ktoré chýbajú do budúceho jubilejného roka, a odráta sa z ustálenej ceny. ¹⁹ No ak ho ten, kto zasvätil svoje dedičné pole, bude chcieť vykúpiť, pridá ešte päťtinu odhadnutej ceny a bude patriť jemu. ²⁰ Ak svoj pozemok nevykúpi a pritom ho predá niekomu inému, už ho nebude môcť vykúpiť, ale pozemok, ²¹ aj keď sa v jubilejnom roku uvoľní, ostane zasvätený Pánovi ako taký pozemok, ktorý je zasvätený úplne. Bude patriť kňazovi ako vlastný pozemok.

27, 9 – 13. Ak niekto sľúbil zviera, čo sa mohlo obetovať, musel ho priniesť na obetu. Zviera, čo sa nemohlo obetovať, sa predávalo a kúpna cena sa odvádzala svätyni. Mohol si ho však aj ten ponechať, čo ho sľúbil, keď k cene zvieraťa pridal 20 percent kúpnej ceny.
27, 16 – 19. Pozemky mali ostať v rodine. Preto ak sa sľúbilo pole, svätynia mala nárok len na výnos, a to len do najbližšieho jubilejného roka. Ten však, čo pole

zasvätil, čiže sľúbil Pánovi, mohol si ho aj vykúpiť. Chomer bola najväčšia hebrejská miera, obsahovala desať ef, teda 364,4 litra.

27, 20. Ak by niekto sľúbené pole predal prv, ako by ho vykúpil, už ho nemôže vykúpiť, ani ho nezíska späť v jubilejnom roku. Predal vec Pánovi, a preto stráca na ňu nárok.

Zasvätenie kúpených rolí. – ²² Ak niekto zasväti Pánovi pole, ktoré kúpil a ktoré nie je čiastkou jeho vlastného pozemku, ²³ nech mu kňaz vyráta, koľko činí odhadná cena do budúceho jubilejného roka, a ešte v ten deň vyplatí sumu ako zasvätenú cenu pre Pána. ²⁴ V jubilejnom roku pole pripadne tomu, od koho sa kúpilo a komu patrí ako dedičný pozemok z krajiny. ²⁵ Každý odhad ceny nech je podľa posvätnéj váhy: dvadsať gér je jeden šekel.

O zasvätení prvorodených a o veciach, ktoré pripadli celkom Pánovi. – ²⁶ Prvorodené z dobytká, ktoré pripadli Pánovi ako prvorodené, nesmie nik zasvätiť: či hovädzí dobytok, či ovce, to patrí Pánovi. ²⁷ Ak by šlo o nečisté zviera, spomenutý ho vykúpi podľa ocenenia a pridá k tomu päťtinu ceny. Ak ho nevykúpi, tak sa predá za odhadnutú cenu.

²⁸ Ale nič z toho, čo niekto zasväti Pánovi bezvýhradne, zo všetkého, čo má, či je to človek alebo zviera, alebo kus poľa, ktoré je jeho dedičným pozemkom, nesmie sa ani predať, ani vykúpiť. Všetko, čo je Pánovi zasvätené bezvýhradne, je svätosvätým Pánovým. ²⁹ Nijaký človek, ktorý je zasvätený pod kľatbou, nemôže sa vykúpiť – musí zomrieť.

Desiatky. – ³⁰ Všetky desiatky z pôdy, z obilia zeme i z ovocia stromov, sú Pánovým majetkom. Sú zasvätené Pánovi. ³¹ Kto by chcel vykúpiť nejakú časť zo svojich desiatkov, musí pridať päťtinu ceny. ³² Všetky desiatky hovädzieho dobytká, oviec a kôz zo všetkého, čo prejde pod pastierskou palicou, každé desiate je zasvätené Pánovi. ³³ Pritom sa nebude hľadiť na to, či je to dobré, alebo zlé. Ani sa nesmie zamieňať. A keby sa predsa zamenilo, tak ono i to, za ktoré sa zamenilo, prípadne svätyni a nemožno to vykúpiť!“

³⁴ Toto sú príkazy, ktoré dal Pán Mojžišovi na Sinaji pre Izraelitov.

27, 28 – 29. Dokonalejší spôsob zaslúbenia bol „cherem“, čiže bezvýhradné zasvätenie. Majiteľ sa vzdal práva výkupu. Osoby a veci takto zasvätené bolo možné použiť len na službu svätyni. Zasvätenie pod kľatbou značí, že vec sa musí zničiť, zviera alebo človek usmrieť. Prekliatie (tiež cherem) však mohla vyhlásiť len verejná autorita. Zasväteniu kľatbou podliehal Izraelita, ak obetoval pohanským bohom (*Ex* 22, 20; *Lv* 20, 2 n.), mesto s obyvateľmi, ak odpadlo k modloslužbe (*Dt* 13, 13 – 18); aj nad kanaánskymi obyvateľmi, pohanmi, bola vyslovená kľatba záhuby, čiže

zasvätenia (*Dt* 7, 1 n.).

27, 30 – 34. Aby vyvolený národ nezabudol, že Boh je majiteľom Palestíny, vyhradil si nielen všetky prvotiny, ale aj desiatky a venoval ich kmeňu Léviho za službu vo svätostánku (*Nm* 18, 21). Desiatky sa odvádzali z plodín, ovocia a čistých zvierat. Namiesto desiatkov mohol dať ich cenu. Zvieratá sa ráтали tak, že sa vyháňali z košiara a pastier ich palicou rátal. Každé desiate zviera oddelil a nesmel ho ani vymeniť, ani nahradiť lepším alebo horším. Aj za zvieratá mohol dať peňažitú náhradu.

ÚVOD DO KNIHY NUMERI

1. NÁZOV, OBSAH, ROZDELENIE

Numeri (= Čísla) je latinský názov štvrtej knihy Pentateuchu, 1.1.
ktorý dostala preto, že sa v nej dvakrát spomína sčítanie Izraelitov, NÁZOV
respektíve počet bojaschopných mužov (porov. kap. 1 – 4 a 26),
a veľký dôraz sa v nej kladie na číselné údaje (porov. napr. kap.
15; 28 – 29; 31 a inde). V hebrejskej Biblii sa táto kniha nazýva
Bemidbar (= ... na púšti), lebo podáva veľmi živý opis udalostí
z putovania Izraelitov po púšti od vrchu Sinaj až po hranice za-
slúbenej zeme.

Kniha Numeri pokračuje v opise udalostí na ceste Izraelitov 1.2.
z egyptského otroctva na slobodu, ktorý sa začal v Knihe Exodus OBSAH
a prerušila ho Kniha Levitikus. Podáva informácie o organizácii
vyvoleného ľudu a jeho výchove k samostatnému náboženskému
a občianskemu životu. Poukazuje na spasiteľné skutky a zása-
hy, ktoré vykonal Boh prostredníctvom Mojžiša v počiatkových
dejínach Izraela, ale aj na zúfalý zápas ľudu s ťažkosťami života
na púšti. Tento tvrdý životný zápas často viedol k vzburе pro-
ti Mojžišovi a proti samému Bohu (porov. kap. 11 – 12; 13 – 14;
16 – 17 a 20, 1 – 13). Kniha Numeri opisuje Boží ľud v jeho plnej
ľudskej realite, teda s prejavmi jeho dôvery i nevery, hrdinstva
i slabosti, šľachetnosti i loby. Tým viac potom vyniká dôsledná
Božia vernosť voči svojmu ľudu, sprevádzaná často aj prejavmi
jeho prísnosti a spravodlivosti. V rámci tejto výchovy má Mojžiš
dôležitú, ale ťažkú úlohu prostredníka medzi Bohom a izrael-
ským národom. Problémy autorstva a história redakcie Knihy
Numeri súvisia s otázkou pôvodu všetkých kníh Pentateuchu
(pozri I. Pentateuch). Čo sa týka špecificky iba Knihy Numeri, je
fakt, že väčšina materiálu pochádza z kňazskej tradície (P). Sú
to state: 1, 1 – 10, 28; 15; 17 – 19; 26 – 31 a 33 – 36.

Literárnou charakteristikou knihy sú básnické úryvky, ktoré niektorí
biblisti pokladajú za jej najstaršie časti: formulka kňazského po-
žehnania (porov. 6, 24 – 27), pieseň o studni (porov. 21, 17 n.), po-
smesná pieseň o Síchonovej [Sehonovej] porážke (porov. 21, 27 – 30)
a Bileámove [Balámove] orákulá (porov. 23, 7 – 10. 18 – 24).

1.3.
ROZDELENIE

Štruktúra spisu je vymedzená zemepisným rámcom opísaných udalostí, ktoré sa odohrali počas putovania Izraelitov na púšti. Sinaj, Kádeš a Moabské stepi sú tri hlavné míľniky na tejto ceste. Knihu možno rozdeliť na tieto časti:

- I. Príprava na odchod spod vrchu Sinaj (1, 1 – 10, 10):**
 - A. Sčítanie a organizácia ľudu (1, 1 – 4, 49):**
 1. Prvé sčítanie ľudu (1, 1 – 47)
 2. Povinnosti levitov (1, 48 – 54)
 3. Usporiadanie tábora a poradie pri pochode (2, 1 – 34)
 4. Organizácia kňazskej hierarchie (3, 1 – 51)
 5. Sčítanie a povinnosti levitov (4, 1 – 49).
 - B. Čistota tábora a ľudu (5, 1 – 6, 27):**
 1. Čistota tábora (5, 1 – 4)
 2. Odčinenie zapríčinennej škody blížnemu (5, 5 – 10)
 3. Skúška ženy, podozrievanej z cudzoložstva (5, 11 – 31)
 4. Sľub nazireátu (6, 1 – 21)
 5. Formula kňazského požehnania (6, 22 – 27).
 - C. Kultová príprava na odchod od Sinaja (7, 1 – 10, 10):**
 1. Dary kniežat pre svätyňu podľa kmeňov (7, 1 – 89)
 2. Zlatý svietnik (8, 1 – 4)
 3. Svätenie levitov (8, 5 – 26)
 4. Slávenie Paschy (9, 1 – 14)
 5. Oblačný stĺp: znamenie na pochod a táborenie (9, 15 – 23)
 6. Strieborné trúbky (10, 1 – 10).
- II. Cesta od vrchu Sinaj k Jordánu (10, 11 – 21, 35):**
 - A. Príhody počas cesty po púšti (10, 11 – 14, 45):**
 1. Odchod od vrchu Sinaj (10, 11 – 36)
 2. Vzbura ľudu v Tabere, Mojžiš a sedemdesiat starších, prepelice (11, 1 – 35)
 3. Áron a Mária sa spriečujú Mojžišovi (12, 1 – 15)
 4. Výskumná cesta vyzvedačov do Kanaánu (13, 1 – 34)
 5. Nová vzbura ľudu (14, 1 – 45).
 - B. Rôzne kultovo-rituálne ustanovenia (15, 1 – 19, 22):**
 1. Dodatky k zákonom o obetách (15, 1 – 49)
 2. Vzbura Koracha [Koreho], Datana a Abírama [Abirona]; (16, 1 – 17, 28)

3. Povinnosti a práva kňazov a levitov (18, 1 – 32)
4. Očistná voda a jej použitie (19, 1 – 22).
- C. Cesta od Kádeša až k Moabským stepiam (20, 1 – 21, 35):
 1. Vody Meríby (20, 1 – 13)
 2. Vyjednávanie s edomským kráľom (20, 14 – 21)
 3. Áronova smrť (20, 22 – 29)
 4. Víťazstvo nad aradským kráľom, medený had, víťazstvo nad kráľmi Síchonom [Sehonom] a Ogom (21, 1 – 35).
- III. Udalosti na Moabských stepiach (22, 1 – 36, 13):
 - A. Veštec Bileám [Balám] a jeho orákulá (22, 1 – 24, 25):
 1. Moabský kráľ Balak a Bileám [Balám] (22, 1 – 40)
 2. Štyri Bileámove [Balámove] orákulá (22, 41 – 24, 25).
 - B. Modloslužba Izraelitov (25, 1 – 18).
 - C. Prípravy na obsadenie zeme (26, 1 – 30, 17):
 1. Sčítanie bojaschopných mužov (26, 1 – 65)
 2. Dedičné právo dcér (27, 1 – 11)
 3. Ustanovenie Jozueho za Mojžišovho nástupcu (27, 12 – 23)
 4. Bohoslužobné predpisy o sviatočných obetách (28, 1 – 29, 39)
 5. Ustanovenia o platnosti a zrušení sľubov (30, 1 – 17).
 - D. Obsadenie a rozdelenie Zajordánska (31, 1 – 36, 13):
 1. „Svätá“ vojna proti Midiánčanom [Madiánčanom] (31, 1 – 54)
 2. Rozdelenie Zajordánska (32, 1 – 42)
 3. Zoznam táborísk na ceste Izraelitov po púšti (33, 1 – 49)
 4. Hranice a rozdelenie zaslúbenej zeme jednotlivým kmeňom (34, 1 – 29)
 5. Levitské mestá a mestá útočiska (35, 1 – 34)
 6. Zákon o dedičných právach a vydaji dcér (36, 1 – 13).

2. TEOLOGICKÝ VÝZNAM KNIHY NUMERI

2.1. IZRAELSKÁ POSPOLITOSŤ

Ústrednou témou knihy je pojem izraelskej pospolitosti na pochode do zaslúbenej zeme. Je to pospolitosť, ktorá pochádza od patriarchov (*Gn*) a ktorá – vyslobodená z egyptského otroctva – uzavrela zmluvu so svojim Bohom na Sinaji (*Ex*) a dostala od neho zákony (*Ex*, *Lv*, *Nm*), ktoré mali od toho času riadiť celú jej životnú existenciu. Kniha Numeri je teda opisom duchovných zážitkov vyvoleného ľudu na ceste do zaslúbenej zeme vrátane kríz, ťažkostí a úpadkov, ale zároveň je dôkazom spásanosného pôsobenia Jahveho v prvotných dejinách izraelského národa.

V neskorších starozákonných spisoch sa pobyt izraelskej pospolitosti na púšti, opísaný v Knihe Numeri, interpretuje a hodnotí z rozličných hľadísk: ako čas zasnúbenia Jahveho s Izraelom (porov. *Oz* 2, 16 – 25; *Jer* 2, 2 n.), čas jeho duchovnej výchovy a formácie (porov. *Dt* 8, 2 – 6), ale aj ako čas nevery (porov. *Ez* 20). Poukázaním na udalosti, ktoré sa odohrali počas pobytu Izraela na púšti, Biblia zdôrazňuje ich poslanstvo a ponaučenie pre neskoršie pokolenia (porov. *Mich* 6, 3 – 5; *Ez* 16; 20; 23; *Ž* 78, 17 – 40; 81, 12 – 17; 95, 8; 106, 14 – 33 atď.), a preto Kniha Numeri ďaleko presahuje význam jednoduchého dokumentu izraelských dejín. V Novom zákone o tom svedčí apoštol Pavol, ktorý poukazuje kresťanom v Korinte na niektoré odstrašujúce udalosti z dejín Izraelitov, opísané v knihách Exodus a Numeri (porov. *1 Kor* 10, 1 – 10), a varuje: „A toto sa im stalo ako predobraz a bolo napísané ako napomenutie pre nás...” (v. 11).

Pobyt izraelskej pospolitosti na púšti a jej namáhavé putovanie do zaslúbenej zeme sú poznačené mnohými dramatickými krízami (porov. *Nm* 11; 12; 13 – 14; 16 – 17; 20, 2 – 13; 21, 4 – 9; 25). Ľud nechce pokračovať v ceste, búri sa proti svojim vodcom i proti samému Bohu, neverí v uskutočnenie Božieho plánu, že by sa raz mohol dostať do zaslúbenej zeme. Ale rozprávanie celej Knihy Numeri smeruje k tomuto vrcholu. I napriek nevydareným pokusom (porov. 14, 39 – 45; 20, 14 – 21) a mŕtvym, ktorí ostali pochovaní na púšti (porov. 14, 29; 26, 65), Izrael pokračuje v ceste (porov. kap. 33) a obsadenie Zajordánska (porov. 21, 21 – 35) sa stáva predohrou jeho víťazného vstupu do Kanaánu. Aktuálnosť Knihy Numeri pre dnešnú Cirkev, novozákonný Boží ľud, je jasná.

Kniha jej pripomína, že je ľuďom na ceste do večnej zaslúbenej zeme, kde ju vedie Božie slovo. Početné krízy viery, ktoré musel prekonať izraelský ľud, sa opakujú, i keď v inej podobe, aj v živote Cirkvi. Kniha Numeri prináša Cirkvi radostné posolstvo, že Boh je stále prítomný uprostred svojho ľudu a celkom isto uskutoční svoj plán spásy aj napriek zdanlivo neprekonateľným vonkajším a vnútorným prekážkam, ktoré sa mu stavajú do cesty.

Iným aktuálnym posolstvom tejto knihy je, že Boh si na uskutočnenie svojho spásneho plánu vyvolil hriešny izraelský ľud, ktorý bol nositeľom Božích prisľúbení a Božieho požehnania pre celé ľudstvo. Toto posolstvo musí Cirkev stále pozorne počúvať, aby ostala verná svojmu povolaniu k svätosti bez toho, aby jej unikla opravdivá hriešnosť ľudí, ktorí sa v nej zhromažďujú.

Dlhé a namáhavé putovanie Izraelitov do zaslúbenej zeme by bolo takmer nemožné bez všestrannej služby ich vynikajúceho vodcu, Mojžiša. Správy o Mojžišovi pochádzajú z viacerých tradícií a sú zozbierané v knihách Exodus, Levitikus a Numeri, ktoré sa navzájom dopĺňajú a podávajú celistvý obraz tejto vynikajúcej osobnosti. Jahvistická tradícia zdôrazňuje Mojžišovo poslanie vodcu, ktorého si Jahve vychoval, aby vyslobodil Izraelitov z egyptského otroctva. Elohistická tradícia ho predstavuje ako proroka, ktorý hovorí pred faraónom a pred vyvoleným ľuďom s autoritou Boha a v jeho mene. Pritom však nezamľčuje jeho ľudské slabosti (porov. napr. *Nm* 16, 15; 20, 10 – 12) ani chvíle malomyselnosti a znechutenia (porov. *Nm* 11, 11 – 15), ako ani fakt, že v ustavičnom zápase s nevďačným ľuďom raz zapochyboval a bol vylúčený zo zaslúbenej zeme (porov. *Nm* 20, 12).

Ale tieto chvíľkové prejavy slabosti nezatienili duchovnú veľkosť Mojžišovej osobnosti, ktorej najvýraznejšou povahovou črtou bola pokora (porov. *Nm* 12, 3), bezhraničná obetavosť a bezpodmienečná vernosť v plnení svojho poslania. Konkrétne sa to prejavovalo v tom, že zvyčajne neochaboval v dôvere voči Bohu (porov. *Nm* 10, 29 – 32) a že i napriek veľkým ťažkostiam miloval ľud, ktorý mu Boh zveril (porov. *Nm* 11, 2. 10 – 15; 21, 7), a bol veľkorysý voči všetkým (porov. *Nm* 11, 27 – 29; 12). Mojžiš viac ráz po vzbure ľudu proti Bohu zachránil svojím príhovorom Izraelitov od zaslúženého

2.2.

**MOJŽIŠOVO
POSLANIE**

trestu a zmieril ich s Bohom (porov. *Nm* 12, 13; 14, 13 – 19; 16, 22; 17, 10 – 13). Bol mužom modlitby, ktorý žil v stálom dôvernom spojení s Bohom (porov. napr. *Nm* 12, 6 – 8), čím prevýšil všetkých prorokov, ktorých je prototypom. Kňazská tradícia predstavuje Mojžiša ako muža povolaného na bohoslužbu, ktorého charakteristickou črtou bola „žiariaca tvár“ (porov. *Ex* 34, 29). Zdôrazňuje však, že popri ňom hrali dôležitú úlohu aj Áron a jeho synovia, ktorým Mojžiš zveril bohopoctu a bohoslužobné obrady (porov. *Nm* 3 – 4).

2.3.

KNIHA NUMERI V NOVOM ZÁKONE

Teologický význam Knihy Numeri potvrdzuje aj fakt, že autori novozákonných spisov sa dosť často zmieňujú o udalostiach, osobách a veciach opísaných v tomto starozákonnom spise. Spomína sa rozprávanie o medenom hadovi (porov. *Jn* 3, 14 a *Nm* 21, 8 n.), o veštcovi Bileámovi [Balámovi] (porov. *Júd* v. 11 a *Nm* 22 – 24; 2 *Pt* 2, 15 – 16 a *Nm* 22, 7 n.; *Zjv* 2, 14 a *Nm* 25, 3; 31, 16) a o Korachovej [Koreho] vzbure (porov. *Júd* v. 11 a *Nm* 16; 2 *Tim* 2, 19 a *Nm* 16, 5). Autor Listu Hebrejom sa vo svojej teológii o Kristovom kňazstve zmieňuje o Mojžišovej vernosti (porov. 3, 2 – 5 a *Nm* 12, 7), o hriechoch izraelského ľudu (porov. 3, 7 – 4, 3 a *Nm* 20, 1 – 13; 14, 29), o desiatkoch odovzdávaných levitom (porov. 7, 5 a *Nm* 18, 21 – 24) a o poškrvnených, ktorí sa očisťovali popolom a krvou obetných zvierat (porov. 9, 13 – 14 a *Nm* 19, 9. 17 n.). Aj sám Ježiš používa niektoré „obrazy“, ktoré prevzal z Knihy Numeri, ako napr. ovce bez pastiera (porov. *Mt* 9, 36 a *Nm* 27, 17), manna (porov. *Jn* 6, 31 a *Nm* 11, 7 – 9) atď. Aj obraz „duchovnej skaly“, z ktorej vyvolený izraelský ľud pil duchovný nápoj (porov. 1 *Kor* 10, 3 – 4), je prevzatý nielen z *Ex* 17, 1 – 7, ale aj z *Nm* 20, 11.

NUMERI – ČÍSLA

Prípravy na pochod od Sinaja, 1, 1 – 10, 10

1 Sčítanie bojaschopných mužov: rozkaz na sčítanie. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi na púšti Sinaj v stánku zjavenia v prvý deň druhého mesiaca druhého roku po ich východe: ² „Spočítajte všetkých mužov celej pospolitosti Izraelových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien všetky mužské osoby, hlavu po hlave. ³ Od dvadsiateho roku nahor prehliadnite ty a Áron po skupinách všetkých bojaschopných v Izraeli ⁴ a pri tom budú s vami po jednom z každého kmeňa, vždy hlava svojej rodiny.

Pomocníci pri sčítaní. – ⁵ Toto sú mená mužov, ktorí budú s vami:

- Z Rubenovho (kmeňa) Sedeurov syn Elisur,
- ⁶ zo Simeonovho Surišadaiho syn Samaliel,
- ⁷ z Júdovho Aminadabov syn Nahason,
- ⁸ z Isacharovho Suarov syn Natanael,
- ⁹ zo Zabulonovho Helonov syn Eliab,
- ¹⁰ z Jozefových synov: z Efraimovho Amiudov syn Elisama, z Manassesovho Fadasurov syn Gamaliel,
- ¹¹ z Benjamínovho Gedeonov syn Abidan,
- ¹² z Danovho Amišadaiho syn Ahiezer,
- ¹³ z Aserovho Ochrarov syn Fegiel,
- ¹⁴ z Gadovho Duelov syn Elisaf,
- ¹⁵ z Neftaliho Enanov syn Ahira.“

1, 1 – 54. Čas, v ktorom sa sčítanie ľudí a odvod bojaschopných Izraelitov uskutočnil, sa dá ustáliť z Ex 40, 17. Rozkaz o sčítaní dal Pán mesiac po tom,

čo sa postavil svätostánok. Je to teda v jedenástom mesiaci pobytu pri vrchu Sinaj (Ex 19, 1).

1
1
—
1
15

¹⁶ Títo boli povolani z pospolitosti, oni boli kniežatami svojich otcovských kmeňov a pohlavármí tisícov Izraela.

Sčítanie a prehliadka. – ¹⁷ Mojžiš s Áronom vzali týchto menami označených mužov k sebe ¹⁸ a v prvý (deň) druhého mesiaca zhromaždili celú pospolitosť a prehliadli ju podľa rodov, rodín a počtu mien od dvadsiateho roku nahor, hlavu po hlave, ako Mojžišovi prikázal Pán.

¹⁹ Prehliadal ich na púšti Sinaj. ²⁰ Zo synov Izraelovho prvorodeného Rubena podľa rodov a rodín, podľa počtu mien, hlava po hlave, všetkých mužov od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ²¹ čo boli prehliadnutí z Rubenovho kmeňa, bolo štyridsaťšesťtisíc päťsto potomkov.

1
16

—

1
35

²² Zo Simeonových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien, hlava po hlave, všetkých mužov od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ²³ čo boli prehliadnutí zo Simeonovho kmeňa, napočítalo sa päťdesiatdeväťtisíc tristo potomkov.

²⁴ Z Gadových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien, od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ²⁵ čo boli prehliadnutí z Gadovho kmeňa, napočítalo sa štyridsaťpäťtisíc šesťsto päťdesiat potomkov.

²⁶ Z Júdových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien, od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ²⁷ čo boli prehliadnutí z Júdovho kmeňa, napočítalo sa sedemdesiatštyritisíc šesťsto potomkov.

²⁸ Z Isacharových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien, od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ²⁹ čo boli prehliadnutí z Isacharovho kmeňa, napočítalo sa päťdesiatštyritisíc štyristo potomkov.

³⁰ Zo Zabulonových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien, od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ³¹ čo boli prehliadnutí zo Zabulonovho kmeňa, napočítalo sa päťdesiat-sedemtisíc štyristo potomkov.

³² Z Jozefových synov: zo synov Efraima podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien, od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ³³ čo boli prehliadnutí z Efraimovho kmeňa, napočítalo sa štyridsaťtisíc päťsto potomkov.

³⁴ Zo synov Manassesa podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien, od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ³⁵ čo boli

prehliadnutí z Manassesovho kmeňa, napočítalo sa tridsaťdva-
tisíc dvesto potomkov.

³⁶ Z Benjamínových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu
mien, od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ³⁷ čo
boli prehliadnutí z Benjamínovho kmeňa, napočítalo sa tridsať-
päťtisíc štyristo potomkov.

³⁸ Z Danových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien,
od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ³⁹ čo boli
prehliadnutí z Danovho kmeňa, napočítalo sa šesťdesiatdva-
tisíc sedemsto potomkov.

⁴⁰ Z Aserových synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien,
od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ⁴¹ čo boli
prehliadnutí z Aserovho kmeňa, napočítalo sa štyridsaťjedentisíc
päťsto potomkov.

⁴² Z Neftaliho synov podľa ich rodov a rodín, podľa počtu mien,
od dvadsiateho roku nahor, všetkých bojaschopných, ⁴³ čo boli
prehliadnutí z Neftaliho kmeňa, napočítalo sa päťdesiattritisíc
štyristo potomkov.

⁴⁴ Toto sú prehliadnutí, ktorých prehliadol Mojžiš, Áron a dvanásť
kniežat Izraela, po jednom zo svojich otcovských rodín. ⁴⁵ A všet-
kých prehliadnutých Izraelitov podľa ich otcovských rodín od dvad-
siateho roku nahor, všetkých bojaschopných Izraelitov, ⁴⁶ teda
všetkých prehliadnutých bolo šesťstotritisíc päťstopäťdesiat.

Povinnosti levitov. – ⁴⁷ Leviti však podľa svojich otcovských
rodov neboli prehliadnutí medzi nimi. ⁴⁸ Lebo Pán povedal Moj-
žišovi: ⁴⁹ „Léviho kmeň neprehliadaj a nezarátaj ich do počtu
Izraelových synov, ⁵⁰ ale daj im na starosť stánok zákona a celé
jeho zariadenie so všetkým príslušenstvom! Nech nosia stánok
zákona a všetko jeho zariadenie a nech ho obsluhujú! A nech tá-
boria okolo stánku! ⁵¹ Keď sa bude mať pochodovať, leviti zložia
stánok; a keď sa bude mať táboriť, leviti ho rozložia. Ak sa k nemu
priblíži niekto cudzí, nech zomrie! ⁵² Kým sa synovia Izraela utá-
boria všetci vo svojich táboriskách, každý pri svojej zástave podľa
svojich vojov, ⁵³ leviti sa utáboria okolo stánku zákona, aby (Boží)

1
36
—
1
53

1, 46. Celkový počet sčítaných bojaschopných mužov
(603 550) sa zdá priveľký. Pozri pozn. k Ex 12, 37.
1, 50 – 53. Leviti majú na starosti stánok, bohoslužbu

a všetko, čo sa vzťahuje na Pánovu službu (Ex 38, 21;
Lv 25, 32 n.). – Leviti táborili okolo svätyne a starali
sa o všetko, čo predpisoval zákon o službe vo svätyni.

hnev nezastihol izraelskú pospolitosť. Leviti budú teda bedlivo strážiť stánok zákona.“⁵⁴ A Izraeliti urobili tak, urobili celkom tak, ako prikázal Pán Mojžišovi; tak urobili.

2 Usporiadanie tábora a poradie pri pochode. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi a Áronovi: ² „Izraeliti budú táboriť pri odznakoch otcovských rodín, každý pod svojou zástavou. Budú táboriť dookola obrátení k stánku zjavenia. ³ Smerom na východ sa utáborí podľa svojich vojov zástava Júdovho tábora a vodcom Júdových synov bude Aminadabov syn Nahason; ⁴ jeho voj má sedemdesiatštyritisíc šesťsto prehliadnutých. ⁵ Pri ňom sa utáborí kmeň Isacharov a vodcom Isacharových synov bude Suarov syn Natanael; ⁶ jeho voj má päťdesiatštyritisíc štyristo prehliadnutých. ⁷ Ďalej kmeň Zabulonov a vodcom Zabulonových synov bude Helonov syn Eliab; ⁸ jeho voj má päťdesiatšesťtisíc štyristo prehliadnutých. ⁹ Všetkých prehliadnutých v Júdovom tábore je podľa ich vojov stoosemdesiatšesťtisíc štyristo. Oni budú pochodovať prví.

¹⁰ Zástava Rubenovho tábora podľa svojich vojov bude na juhu a vodcom Rubenových synov bude Sedeurov syn Elisur; ¹¹ jeho voj má štyridsaťšesťtisíc päťsto prehliadnutých. ¹² Pri ňom sa utáborí kmeň Simeonov a vodcom Simeonových synov bude Surišadajov syn Salamiel; ¹³ jeho voj má päťdesiatdeväťtisíc tristo prehliadnutých. ¹⁴ Ďalej kmeň Gadov a vodcom Gadových synov bude Duelov syn Eliasaf; ¹⁵ jeho voj má štyridsaťpäťtisíc šesťstopäťdesiat prehliadnutých. ¹⁶ Všetkých prehliadnutých v Rubenovom tábore je podľa ich vojov stopäťdesiatjedentisíc štyristopäťdesiat. Oni majú pochodovať ako druhí.

2, 1 n. Všetci Izraeliti, teda dvanásť kmeňov, boli rozdelení na štyri zbory. Každý z nich sa skladal z troch kmeňov. Tieto tri zbory sa pri táborení umiestňovali na štyri svetové strany tak, že svätostánok bol vždy uprostred táboriska. Tábor zaujímal dosť veľkú plochu. Na pochode išli pred archou dva zbory, teda šesť kmeňov, potom nasledovali leviti so svätostánkom a archou a za nimi išlo opäť šesť kmeňov. Zástava a odznaky – jednotlivé zbory mali svoje zástavy a každý kmeň mal aj svoj vlastný odznak. Je dosť možné, že aj menšie

oddiely mali svoje zvláštne odznaky, pretože výraz „otcovské rodiny“ môže znamenať tak kmeň, ako aj rod. Ako vyzerali tieto odznaky, nevedno. V Egypte sa vojenské odznaky skladali z akejsi žrde, na ktorej bol pripravený symbol niektorého božstva. Podobné štandardy mali aj Babylonci. Podľa Pseudo-Jonatánovho výkladu mal Júdov kmeň na svojej zástave vyobrazeného leva, Ruben chlapca, Efraim býka a Dan orla. Takto učia aj neskorší rabíni. Lenže vec nie je taká istá, a ako sa zdá, symboly sa prevzali z Ez 1, 26; 10, 1.

¹⁷ Potom bude nasledovať stánok zjavenia. Tábor levitov bude uprostred táborov. A ako budú táboriť, tak budú aj pochodovať, každý so svojím oddielom podľa svojich zástav.

¹⁸ Zástava Efraimovho tábora podľa svojich vojov bude na západe a vodcom Efraimových synov bude Amiudov syn Elisama; ¹⁹ jeho voj má štyridsaťtisíc päťsto prehliadnutých. ²⁰ Pri ňom sa utáborí kmeň Manassesov a jeho vodcom bude Fadasurov syn Gamaliel; ²¹ jeho voj má tridsaťdvatisíc dvesto prehliadnutých. ²² Ďalej kmeň Benjamínov a jeho vodcom bude Gedeonov syn Abidan; ²³ jeho voj má tridsaťpäťtisíc štyristo prehliadnutých. ²⁴ Všetkých prehliadnutých v Efraimovom tábore je podľa ich vojov stoosemtisícsto. Oni sa dajú na pochod ako tretí.

²⁵ Zástava Danovho tábora podľa svojich vojov bude na severe a vodcom Danových synov bude Amišadaiho syn Ahiezer; ²⁶ jeho voj má šesťdesiatdvatisíc sedemsto prehliadnutých. ²⁷ Pri ňom nech táborí kmeň Aserov a vodcom Aserových synov bude Ochronov syn Fegiel; ²⁸ jeho voj má štyridsaťjedentisíc päťsto prehliadnutých. ²⁹ Ďalej kmeň Neftaliho a vodcom Neftaliho synov bude Enanov syn Ahira; ³⁰ jeho voj má päťdesiattritisíc štyristo prehliadnutých. ³¹ Všetkých prehliadnutých v Danovom tábore je podľa ich vojov stopäťdesiatšesťtisíc šesťsto. Oni majú pochodovať podľa svojich zástav na poslednom mieste.“ ³² Toto sú prehliadnutí z Izraelitov podľa svojich otcovských rodín. Všetkých prehliadnutých v tábore podľa ich vojov bolo šesťstotritisíc päťstopäťdesiat. ³³ Leviti však neboli prehliadnutí medzi Izraelitmi. Tak to Mojžišovi prikázal Pán. ³⁴ A Izraeliti urobili tak, celkom tak, ako Mojžišovi prikázal Pán. Tak táborili podľa svojich zástav a tak sa dávali na pochod: všetci podľa svojich čeladi pri svojich otcovských rodinách.

3 O levitoch: Áronovi potomkovia. – ¹ Toto sú Áronovi a Mojžišovi potomkovia, keď Pán hovoril k Mojžišovi na vrchu Sinaj, ² a toto sú mená Áronových synov: prvorodený Nadab, potom Abiu, Eleazar a Itamar. ³ To sú mená Áronových synov, pomazaných kňazov, ktorých ruky boli naplnené, aby posluhovali ako kňazi. ⁴ Ale Nadab a Abiu zomreli (odsúdení od Pána), keď na púšti obetovali

2
17
—
3
4

3, 1 – 4. Porov. Ex 6, 23; Lv 8, 1 n.; 10, 1 n. O naplnení rúk pozri Ex 28, 41 a 29, 24; o pomazaní Ex 29, 7.

iný oheň pred Pánom. Oni nemali nijakých synov, a tak ako kňazi posluhovali Eleazar a Itamar pod svojím otcom Áronom.

Vyvolenie levitov. – ⁵ Pán hovoril Mojžišovi: ⁶ „Prived' kmeň Léviho a postav ho pred Árona, aby mu pomáhali! ⁷ Oni sa budú starať o to, čo bude potrebovať on a celá pospolitosť pri stánku zjavenia, keď bude treba konať službu stánku. ⁸ Postarajú sa o všetko zariadenie stánku zjavenia, aj o to, čo budú potrebovať synovia Izraela, keď budú preukazovať službu stánku. ⁹ Levitov prenehaj Áronovi a jeho synom! Nech mu ich synovia Izraela ponechajú celkom! ¹⁰ Árona a jeho synov poveríš kňazskou službou. Kto sa však – nepovoláný – priblíži, musí zomrieť.“

Leviti majú nahradiť prvorodených. – ¹¹ Pán hovoril Mojžišovi: ¹² „Ja som si vzal levitov spomedzi Izraelových synov namiesto všetkých prvorodených, čo u synov Izraela otvárajú materský život, aby leviti boli moji. ¹³ Lebo každý prvorodený je môj. V deň, keď som pobil prvorodených v Egypte, zasvätil som si všetko prvorodené v Izraeli, či je to človek, alebo dobytok. Moji sú, ja som Pán!“

Sčítanie levitov a ich povinnosti. – ¹⁴ Pán hovoril Mojžišovi na púšti Sinaj: ¹⁵ „Prehliadni levitov podľa ich otcovských rodín a rodov! Prehliadneš všetkých mužov od jedného mesiaca nahor!“ ¹⁶ Mojžiš ich prehliadol podľa Pánovho príkazu ¹⁷ a toto sú Léviho synovia podľa svojich mien: Gerson, Kaát a Merari. ¹⁸ Toto sú mená Gersonových synov (podľa svojich rodov): Lebni a Semei. ¹⁹ Kaátovi synovia podľa svojich rodov sú Amram, Jesaár, Hebron a Oziel. ²⁰ Merariho synovia podľa svojich rodov sú Moholi a Musi. A toto sú Léviho rody podľa ich otcovských rodín. ²¹ Z Gersona bol rod Lebniovcov a rod Semeiowcov. To sú Gersonove rody. ²² Podľa počtu bolo všetkých prehliadnutých mužov od jedného mesiaca nahor sedemtisíc päťsto. ²³ Gersonove rody táborili na západe za stánkom. ²⁴ Kniežaťom Gersonovcov je Laelov syn Eliasaf.

3, 5 n. Leviti majú pomáhať kňazom pri bohoslužbe, majú však byť nápomocní aj jednoduchým Izraelitom; napr. pri zabíjaní obetných zvierat, akten, čo priviedol zviera na obeť, ho nevedel alebo nemohol zabiť.

3, 12 n. Všetko prvorodené patrilo Pánovi, pretože on je Pánom a Darcom všetkého (Ex 22, 28 n.; 34, 19 n.). Prvorodení z Izraela mu však patrili aj preto, že zachránil pred záhubou všetkých prvorodených v izraelských rodinách (Ex 13, 13 n.).

Izraeliti mali zasvätiť svojich prvorodených synov službe svätostánku, obetovať prvorodené zo statku a prvotiny plodín priniesť na potravinovú a nápojovú obeť. Pán si teraz namiesto prvorodených volí levitov a takto zaručuje pravidelnosť bohoslužby, poskytuje ľudu ľahšie plniť náboženské povinnosti a zabraňuje aj tomu, aby sa jednotlivé kmene miešali do bohoslužby, čo sa ľahko mohlo stať, keby prvorodení robievali službu pri svätyni.

²⁵ Gersonovci mali na starosti príbytok stánku zmluvy, stan, ²⁶ jeho pokrov, oponu pri vchode do nádvorja, ktoré je dookola stánku a oltára, jeho povrazy a všetko, čo k tomu treba prichystať. ²⁷ Z Kaáta bol rod Amramitov, rod Jesaárejcov, rod Hebronitov a rod Ozieľovcov. To sú rody Kaátovcov. ²⁸ Podľa počtu bolo všetkých mužov od jedného mesiaca nahor osemtisíc šesťsto. Oni mali na starosti službu vo svätyni. ²⁹ Kaátove rody táborili na južnej strane stánku. ³⁰ Kniežaťom Kaátových rodov je Ozieľov syn Elisafan. ³¹ Oni mali na starosti archu, stôl, svietniky, oltáre, posvätné náčinie, ktoré je potrebné pri bohoslužbe, oponu a všetko, čo k tomu treba prichystať. ³² Najvyšším kniežaťom Léviho kniežat bol syn kňaza Árona Eleazar. On mal dozor nad tými, čo obstarávali službu svätyni. ³³ Z Merariho bol rod Moholitov a rod Musitov. To sú Merariho rody. ³⁴ Podľa počtu bolo všetkých prehliadnutých mužov od jedného mesiaca nahor šesťtisíc dvesto. ³⁵ Kniežaťom rodov Merariovcov je Abihailov syn Suriel. Táborili na severnej strane stánku. ³⁶ Merariovci mali na starosti dosky stánku, jeho závory, stĺpy, podstavce, všetko jeho náčinie a všetko, čo k tomu treba prichystať, ³⁷ ďalej stĺpy nádvorja dookola a ich podstavce s kolíkmi a povrazmi. ³⁸ Tí, čo táborili pred stánkom na východ, pred stánkom zmluvy z východnej strany, boli Mojžiš a Áron so svojimi synmi, ktorí mali na starosti službu vo svätyni, ktorú boli povinní konať synovia Izraela. Ktokoľvek cudzí by sa priblížil, musí zomrieť. ³⁹ Všetkých prehliadnutých levitov, ktorých prehliadol Mojžiš s Áronom na Pánov príkaz, bolo podľa ich rodov, všetkých mužov od jedného mesiaca nahor, dvadsaťdvatisíc.

Sčítanie prvorodených, ktorí mali vyše mesiaca. – ⁴⁰ Pán hovoril Mojžišovi: „Prehliadni všetkých mužských prvorodených od jedného mesiaca nahor a zaznač počet ich mien! ⁴¹ Vezmi pre mňa levitov – ja som Pán – namiesto všetkých prvorodených z Izraelitov a dobytok levitov namiesto všetkého prvorodeného dobytka Izraelitov!“ ⁴² A Mojžiš prehliadal tak, ako mu prikázal Pán, všetkých

3
25
—
3
42

3, 40 – 51. Ako vidno, levitov od jedného mesiaca nahor bolo o 273 menej ako prvorodených v Izraeli. A keďže aj tieto prvorodení patrili Pánovi, bolo ich treba vykúpiť, nakoľko náhrada za nich v levitoch už nebola. Museli sa vykúpiť piatimi šeklami. O šekli pozri Ex 30,

13. Tí, čo sa mali vykúpiť, boli pravdepodobne určení žrebom. Lenže v budúcnosti sa budú vykupovať všetci izraelskí prvorodení touto sumou (18, 16). Pánovi patrili každý prvorodený len po mesiaci.

prvorodených medzi Izraelitmi: ⁴³ A tých, čo prehliadol, všetkých mužských prvorodených podľa počtu mien od jedného mesiaca nahor, bolo dvadsaťdvatisíc dvestosedemdesiattri.

⁴⁴ Pán hovoril Mojžišovi: ⁴⁵ „Vezmi levitov namiesto všetkých prvorodených medzi Izraelitmi a dobytok namiesto ich dobytka a leviti budú moji; ja som Pán! ⁴⁶ A ako výkupné za tých dvestosedemdesiattri prvorodených Izraelitov, ktorí prevyšujú počet levitov, ⁴⁷ vyberieš po päť šeklov za hlavu. Vyberieš ich podľa posvätnéj váhy, dvadsať gerov za šekel. ⁴⁸ Peniaze však daj Áronovi a jeho synom ako výkupné za tých, čo (počtom) prevyšovali vykúpených!“ ⁴⁹ A Mojžiš vybral výkupné od tých, čo prevyšovali vykúpených prostredníctvom levitov. ⁵⁰ Za prvorodených Izraelitov vybral v peniazoch tisíc tristošesťdesiatpäť šeklov podľa posvätnéj váhy. ⁵¹ A Mojžiš dal výkupné Áronovi a jeho synom podľa Pánovho pokynu, ako Mojžišovi prikázal Pán.

4 Sčítanie levitov, ktorí sú povinní službou počas pochodu na púšti. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi a Áronovi: ² „Spočítaj spomedzi levitov všetkých Kaátovcov podľa ich rodov a otcovských rodín ³ od tridsiateho roku nahor až do päťdesiateho roku, všetkých, ktorí sú schopní nastúpiť a konať službu v stánku zmluvy. ⁴ Toto je služba Kaátovcov v stánku zmluvy: starať sa o svätostánok. ⁵ Keď sa bude mať tábor pohnúť, Áron a jeho synovia vojdú dnu, snímu haliacu záclonu a obalia ňou archu zmluvy, ⁶ na to položia prikrývadlo z tachášovej kože, obtiahnu to prikrývkou z belasého purpuru a zasunú tyče.

⁷ Aj predkladný stôl zabalia do modrého purpurového obalu a na to položia kadidelnice, mažiariky, čaše a misky na obetné ulievanie a denný chlieb bude tiež na ňom. ⁸ Na to natiahnu šarlátový povlak, ten opäť prikryjú tachášovou pokrývkou a zasunú jeho tyče. ⁹ Potom vezmú belasopurpurovú prikrývku a zakryjú ňou svietnik, svetlá a lampy, odštipovače a misky na obhorky, ako aj všetky nádoby na

4, 1 – 49. Pri tomto sčítaní ide o zistenie, koľko vyspelých, súcich a silných mužov je v kmeni Léviho, ktorí by mohli nosiť svätostánok a jeho náradie. Ináč leviti nastupovali službu pri svätyni v dvadsiatom piatom roku svojho veku (8, 24). Za kráľa Dávida

slúžievali už ako dvadsaťroční (1 Krn 23, 27).

4, 4. Hodnosťou prví sú Kaátovci, lebo im sa dostáva povinnosť niesť najsvätejšie veci (archu, oltäre, svietnik, zlatý stôl a umývadlo).

4, 7 – 9. Porov. Ex 25, 4 – 40.

olej, ktorý sa tu používa, ¹⁰ zabalia ho i s jeho náčiním do pokrývky z tachášovej kože a položia ho na nosidlá. ¹¹ Aj zlatý oltár zavinú do belasopurpurovej prikrývky, prikryjú ho pokrývkou z tachášovej kože a zasunú jeho tyče. ¹² Potom vezmú všetko náčinie, ktoré je potrebné na bohoslužbu, ktorým je opatrená služba vo svätyni, zabalia ho do belasopurpurovej prikrývky, prikryjú ho pokrývkou z tachášovej kože a položia ho na nosidlá. ¹³ Oltár očistia od popola, ovinú ho prikryvadlom z modrého purpuru, ¹⁴ potom naň položia všetko náčinie, ktorým sa obstaráva služba na ňom: uholnice, vidlice, trojzubce, háky a lopatky, všetko oltárne náčinie, na to pretiahnu obal z tachášovej kože a prevlečú jeho nosidlá. ¹⁵ A len vtedy, keď Áron a jeho synovia zavinú svätostánok a všetko jeho náčinie a keď sa tábor bude mať dať na pochod, prídu Kaátovci, aby to niesli, ale svätých vecí sa nedotknú, aby nezomreli. Toto je bremeno Kaátovcov v stánku zmluvy. ¹⁶ Ich hlavou bude syn kňaza Árona Eleazar a bude mať na starosti olej do lámp, voňavý tymian, ustavičnú obetu, olej na pomazanie, svätostánok a všetko, čo sa v ňom nachodí, svätyňu a všetko jej náčinie.“

¹⁷ Pán hovoril Mojžišovi a Áronovi. ¹⁸ „Nedovoľte, aby čelaď Kaátovcov vyhynula zo stredu kmeňa levitov. ¹⁹ Urobte pre nich toto, aby ostali nažive a aby nevymreli, keď sa budú približovať k svätosvätým veciam: Áron a jeho synovia prídu a každému z nich určia, čo má robiť a niešť, ²⁰ aby oni sami nevošli a neuzreli ani na okamih sväte vecí a neumreli.“

²¹ Pán hovoril Mojžišovi. ²² „Urob súpis Gersonovcov podľa ich rodín a rodov! ²³ Od tridsiateho roku nahor až do päťdesiateho roku ich prehliadni, všetkých, čo sú povinní službou a čo majú byť zamestnaní pri stánku zjavenia.

²⁴ Toto sú povinnosti Gersonovej rodiny, toto majú robiť a niešť:

²⁵ Budú nosiť pokrývky stánku, stánok zjavenia a jeho prikrývky, pokrývku z tachášových koží, ktorá je navrchu, a oponu, čo je na vchode do stánku zjavenia, ²⁶ nádvorné plachty, záclonu z vchodu do nádvorja, ktoré obkolesuje príbytok a oltár, jeho povrazy

4
10
—
4
26

4, 11. Pozri Ex 30, 1; 39, 38; 40, 5. 26.

4, 16. Porov. Ex 27, 20; 30, 34–38. Ustavičná obeta – je to každodenná potravinová obeta, ktorú prinášali aj vtedy, keď boli na pochode (Ex 29, 40; Lv 6, 14–18).

Leviti z Kaátovej rodiny nosievali tieto posvätné predmety dotiaľ, dokiaľ nebolo dosť kňazov, ktorí prevzali túto povinnosť. Neskoršie archu nosia len kňazi (Dt 31, 9).

a všetko náčinie, potrebné na službu pri nich. Spravia všetko, čo tu treba urobiť. ²⁷ Gersonovci vykonajú podľa pokynu Árona a jeho synov svoju službu pri všetkom, čo majú robiť alebo niešť. Dáte im na starosť všetko, čo majú oni nosievať. ²⁸ To je služba, ktorú má vykonávať Gersonova rodina v stánku zjavenia pod vedením Itamara, syna kňaza Árona.

4 ²⁹ Prehliadni aj Merarovcov podľa ich rodov a rodín. ³⁰ Od tridsia-
27 teho roku nahor až po päťdesiaty rok prehliadni všetkých, ktorí sú
— povinní službou a majú byť zamestnaní v stánku zjavenia. ³¹ Toto
4 majú nosiť a pripravovať v stánku zjavenia: dosky príbytku a ich
48 žrde, stĺpy a podstavce, ³² stĺpy nádvoria dookola a ich podstavce,
kolíky a povrazy, všetko potrebné náradie a všetko, čo je tu potrebné.
Ukážete im kus po kuse, čo majú nosiť. ³³ Toto je služba rodiny
Merariho pod vedením Itamara, syna kňaza Árona, pri všetkej ich
obsluže stánku zjavenia.“

³⁴ A Mojžiš, Áron i kniežatá ľudu prehliadli Kaátovcov podľa ich rodov a rodín, ³⁵ od tridsiateho roku nahor až po päťdesiaty rok, všetkých, čo boli schopní slúžiť pri stánku zjavenia. ³⁶ A prehliadnutých sa podľa ich rodín napočítalo dvetisíc sedemstopäťdesiat. ³⁷ To sú prehliadnutí z Kaátovej rodiny, všetci, ktorí konajú službu v stánku zjavenia, ktorých Mojžiš a Áron prehliadli na Pánov príkaz (daný) Mojžišovi.

³⁸ Prehliadnutých z Gersonovej rodiny podľa ich rodov a rodín, ³⁹ od tridsiateho roku nahor až po päťdesiaty rok, všetkých, čo boli schopní slúžiť v stánku zjavenia, ⁴⁰ teda prehliadnutých z nich sa podľa ich rodov a rodín napočítalo dvetisíc šesťstotridsať. ⁴¹ To sú prehliadnutí z Gersonovej rodiny, všetci, ktorí konajú službu v stánku zjavenia, ktorých Mojžiš a Áron prehliadli na Pánov príkaz.

⁴² Prehliadnutých z rodiny Merariho podľa ich rodov a rodín, ⁴³ od tridsiateho roku nahor až po päťdesiaty rok, všetkých, čo boli schopní slúžiť v stánku zjavenia, ⁴⁴ teda prehliadnutých z nich sa podľa ich rodov a rodín napočítalo tritisíc dvesto. ⁴⁵ To sú prehliadnutí z rodiny Merariho, všetci, ktorých Mojžiš a Áron prehliadli.

⁴⁶ Všetkých prehliadnutých, ktorých z levitov prehliadli Mojžiš, Áron a izraelské kniežatá podľa ich rodov a rodín, ⁴⁷ od tridsiateho roku nahor až po päťdesiaty rok, všetkých, ktorí mali v stánku zjavenia povinnosť pracovať a nosiť, ⁴⁸ sa napočítalo osemtisíc

päťstoosemdesiat. ⁴⁹ Mojžiš na Pánov príkaz určil každému, o čo sa má starať a čo má nosiť. Boli ustanovené tak, ako Mojžišovi rozkázal Pán.

5 Rozličné zákony: o čistote tábora. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi: ² „Prikáž Izraelitom odstrániť z tábora všetkých, čo trpia na malomocenstvo alebo na výtok semena, alebo čo sa poškvrnili nejakou mŕtvolou. ³ Ako muža, tak aj ženu vykáž z tábora, aby nepoškvrnili tábor, lebo ja bývam uprostred vás!“ ⁴ Izraeliti urobili tak a odstránili ich z tábora. Izraeliti urobili tak, ako Pán nariadil Mojžišovi.

O odčinení zapríčinennej škody. – ⁵ Pán hovoril Mojžišovi: ⁶ „Povedz Izraelitom: Ak sa niektorý muž alebo žena dopustí hriechu voči blížnemu, pričom sa spreneverí Pánovi a tak uvalí na seba previnenie, ⁷ nech prizná svoj hriech, ktorého sa dopustil, spreneveru nahradí v plnej cene, pridá k tomu päťtinu a dá tomu, voči komu sa previnil. ⁸ No ak ten nemá nijakého príbuzného, ktorému by bolo možné spreneverené vrátiť, tak spreneverené pripadne Pánovi pre kňaza, okrem barana za hriech, ktorým sa mu získa zmierenie. ⁹ Každá podávacia obeta zo všetkých posvätných darov Izraelitov, ktoré prinesú, bude patriť kňazovi. ¹⁰ Jemu budú patriť aj posvätné dary od kohokoľvek. Čokoľvek sa odovzdá kňazovi, bude patriť jemu!“

O skúške ženy, podozrievanej z cudzoložstva. – ¹¹ Pán povedal Mojžišovi: ¹² „Hovor Izraelitom a povedz im: Keby sa niektorému mužovi previnila žena a bola by mu neverná, ¹³ keby s ňou iný obcoval, jej muž by však o tom nevedel, lebo sa poškvrnila

5, 2. V kap. 5, 1 – 6, 27 sa opakujú a doplňujú zákony z Lv 11 – 15 a 18 – 22. O malomocenstve pozri Lv 13, 46, o výtoky semena Lv 15, o dotyku mŕtvolky Lv 22, 4. Chorí ostávali mimo tábora doiaľ, dokiaľ trvala ich choroba a kým sa neočistili.

5, 5 – 8. Tento zákon je opakovaním Lv 5, 14 – 6, 7, najmä však 6, 1 – 7. Rozdiel je len v tom, že predpokladá vyznanie viny a určuje, komu sa má dať vynáhrada: dedičovi; a ak takého niet, tak kňazovi. Hriechy proti právu blížneho sú previnením proti Pánovi, ktorý býva medzi Izraelitmi (Lv 5, 15; 6, 2 atď.). 5, 11 – 31. Ak bola žena neverná a ak jej neveru dokázali, mala byť ukameňovaná aj so svojim spoločníkom. Niekedy však vinu ženy nebolo možné

dokázať, alebo manžel svoju ženu len podozrieval z nevernosti; vtedy muž mohol od manželky žiadať, aby sa očistila od podozrenia Božím súdom. Tento zákon z jednej strany hájil manželskú čistotu, z druhej strany však dával žene účinnú ochranu a možnosť, aby dokázala svoju nevinu v prípade, že ju manžel neoprávnene upodozrieval. Zákon však dáva len mužovi právo odvolať sa na Boží súd. – Obrady tohto súdu, ak sa žena skutočne previnila, mohli ozaj priviesť upodozrievanú ženu k vyznaniu viny alebo aspoň k olútovaniu činu a náprave. Obeta žiarlivosti bola pre obe strany veľmi pokorujúca. Preto sa tento súd konal veľmi zriedka. Sväté písmo neuvádza ani jeden prípad podobného súdu.

v tajnosti, takže nemôže proti nej vystúpiť nijaký svedok, nik ju neprichytil – ¹⁴ a zmocnil by sa ho duch žiarlivosti a žiarlil by na svoju ženu, že sa poškvrnila, alebo ak by ho pochytil duch žiarlivosti a bol by žiarlivý na svoju ženu, aj keď sa nepoškvrnila, ¹⁵ tak nech muž privedie svoju ženu ku kňazovi a s ňou nech prinesie aj obetný dar, desatinu efy jačmennej múky, olej na ňu nenaleje, ani nepridá kadidlo, lebo je to obeta žiarlivosti, obeta prezradenia, pripomínajúca hriech. ¹⁶ Kňaz ju privedie a postaví pred Pána.

⁵ ¹⁷ Potom kňaz naberie do hlinenej nádoby posvätné vody a kňaz
¹⁴ vezme trochu prachu z podlahy stánku a nasype ho do vody. ¹⁸ Kňaz
— postaví ženu pred Pána, rozpustí jej vlasy na hlave a do rúk jej vloží
⁵ obetu prezradenia, čiže obetu žiarlivosti. Voda kliatby a trpkosti
²⁹ bude v kňazovej ruke. ¹⁹ Tu kňaz zaprisahá ženu a povie jej: »Ak
s tebou neobcovať nik cudzí a ak si sa neprevinila a nepoškvrnila
odvtedy, čo si sa vydala za svojho muža, tak ti táto voda kliatby
a trpkosti neuškodí; ²⁰ ak si sa však previnila, odkedy si vydatá za
svojho muža, ak si sa poškvrnila tým, že s tebou niekto obcovať
okrem tvojho muža,« ²¹ – teraz kňaz zaprisahá ženu zariekaním
a kliatbou a kňaz povie žene: »Nech ťa Pán urobí výstrahou podľa
kliatby a zariekania uprostred tvojho ľudu, nech Pán dá ochromieť
tvojim bedrám a napuchnúť tvojmu lonu. ²² Táto voda kliatby
nech vojde do tvojich vnútorností, aby napuchlo tvoje lono a aby
tvoje bedrá ochromeli.« Žena odpovie: »Nech sa stane, nech sa
stane!« ²³ Potom kňaz napíše túto kliatbu na lístok a zmyje ho vo
vode horkosti. ²⁴ A potom dá vodu kliatby a horkosti žene vypiť,
aby voda kliatby a horkosti do nej vnikla ako trpká bolesť. ²⁵ Potom
kňaz vezme zo ženíných rúk obetu žiarlivosti, podá ju ako potra-
vinovú obetu pred Pánom a položí ju na oltár. ²⁶ Z potravinovej
obety kňaz vezme plnú hrst a spáli to na oltári. Nato dá žene vypiť
vodu. ²⁷ Keď jej dá vypiť vodu, potom, ak sa poškvrnila a bola ne-
verná svojmu mužovi, voda do nej vnikne ako trpká bolesť, lono
jej napuchne a bedrá jej ochromejú, a tak bude žena prekliata na
výstrahu uprostred svojho ľudu. ²⁸ Ak sa však žena nepoškvrnila,
ak je nevinná, nestane sa jej nič a bude ďalej rodiť deti. ²⁹ Toto je
zákon o žiarlivosti. Ak sa teda niektorá žena previní odvtedy, čo

5, 25. Porov. Lv 7, 30; Ex 29, 24.

je vydatá za svojho muža, a ak sa poškrvni, ³⁰ alebo ak niektorého muža pochyti duch žiarlivosti a bude žiarliť na svoju ženu, nech postaví ženu pred Pána a kňaz s ňou urobí celkom podľa tohto zákona. ³¹ Manžel bude bez viny, žena si však odpyká svoj hriech.“

6 Predpisy pre tých, čo sa zasvätia. – ¹ Pán povedal Mojžišovi: ² „Hovor Izraelitom a povedz im: Ak nejaký muž alebo žena urobí nazirejský sľub a zasväti sa Pánovi, ³ nech sa zdržuje vína a iných opojných nápojov. Nesmie piť ani vínový ocot, ani iné opojné nápoje, nesmie piť hroznovú šťavu, ani jesť čerstvé alebo sušené hrozno. ⁴ Po celý čas svojho zasvätenia nech neje nič, čo pochádza z viniča, od jadierok až po šupky. ⁵ Po celý čas jeho nazirejského sľubu nech sa britva nedotkne jeho hlavy: bude zasvätený až do času, na aký sa zasvätil Pánovi. Musí si nechať voľne rásť vlasy. ⁶ Za celý čas, na ktorý sa zasvätil Pánovi, nesmie sa priblížiť k nijakej mŕtvoľe. ⁷ Nesmie sa poškrvniť, ani keď mu zomrie otec alebo matka, brat alebo sestra, lebo na jeho hlave spočíva zasvätenie jeho Boha. ⁸ Počas celého svojho nazireátu je zasvätený Pánovi.

Prerušenie nazireátu náhodným poškrvnením. – ⁹ Ak by však pri ňom niekto náhle umrel, jeho zasvätená hlava sa tým poškrvni. Keď bude zasa čistý, ostrihá si hlavu: teda na siedmy deň sa ostrihá. ¹⁰ Na ôsmy deň prinesie kňazovi ku vchodu do stánku zjavenia dve hrdličky alebo dva holúbky ¹¹ a kňaz jedno zabije na obetu za hriech a druhé na celostnú žertvu a sprostredkuje mu zmierenie, pretože sa previnil mŕtvou. A v ten istý deň vyhlási jeho hlavu za zasvätenú. ¹² Opäť sa zasväti Pánovi na dobu svojho nazireátu a prinesie na obetu podľžnosti ročného baránka. Predchádzajúci čas sa nebude počítat, lebo jeho zasvätenie bolo poškrvnené.

Ukončenie nazirejského sľubu. – ¹³ A toto je zákon o nazireáte: V deň, keď sa skončí čas jeho zasvätenia, dostaví sa ku vchodu do

6, 1. Najväčším zo sľubov bol tzv. sľub nazireátu, hebr. neder nazir – „sľub odlúčenia“ alebo „zdržovania sa“. Kto sa zaviazal týmto sľubom, zasvätil a oddal sa priamo Pánovi. Predmetom sľubu bolo vždy niečo dovolené, sľubujúci sa však z lásky k Bohu zriekal toho „dovoleného“, buď na čas, alebo na celý život. Sľub sa konal najviac len dočasne, ale nikdy nie na kratšie ako na mesiac. Doživotný sľub mal napr. Samson (Sdc 13, 5. 7), Samuel (1 Sam 1, 11) a sv. Ján Krstiteľ (Lk 1, 15). Sľub

nazireátu mohli urobiť muž alebo žena, ba aj rodičia za svoje deti, hoci sa ešte ani nenarodili (Sdc 13, 13. 14). Pôvod tohto sľubu je predmojžišovský. Mojžiš ho už uvádza ako známy.

6, 9 – 12. Ak niekto z neopatrnosti prerušil sľub nazireátu, musel sa očisťovať. A dočasný nazireát musel začať znova. Sväté písmo nehovorí o prerušení dobrovoľnom, to sa istotne trestalo veľmi prísne.

6, 13 – 17. Pri ukončení nazireátu, teda času, na ktorý

stánku zjavenia ¹⁴ a prinesie Pánovi obetný dar, bezchybného ročného baránka na celostnú žertvu a ročnú bezchybnú jahnicu na obetu za hriech a bezchybného barana na pokojnú žertvu, ¹⁵ k tomu košík nekvasených, na oleji zaprávaných koláčov z jemnej múky a nekvasené, olejom potreté oblátky spolu s potravinovou a nápojovou obetou. ¹⁶ Kňaz to položí pred Pána a podá jeho obetu za hriech a jeho celostnú žertvu. ¹⁷ Barana bude obetovať ako pokojnú žertvu Pánovi spolu s košíkom nekvasených chlebov a nakoniec kňaz podá potravinovú a nápojovú obetu. ¹⁸ Potom si pri vchode do stánku zjavenia nazirejec ostrihá svoju zasvätenú hlavu, vezme svoje zasvätené vlasy a hodí ich do ohňa, čo je pod pokojnou obetou. ¹⁹ Nato kňaz vezme uvarenú baraniu lopatku a z košíka jeden nekvasený koláč a jednu nekvasenú oblátku a vloží to do rúk zasvätenému, keď si už ostrihal svoje zasväteniny. ²⁰ Kňaz potom podá podávaciu obetu pred Pánom, posvätný dar, ktorý patrí kňazovi, spolu s podávacími prsiami a podávacou lopatkou. Potom nazirejec môže zasa piť víno. ²¹ Toto je zákon o tom, kto je zasvätený nazireátom, kto urobil sľub, čo sa týka obetných darov, ktoré má priniesť Pánovi za svoje zasvätenie, okrem toho, čo chce ešte dobrovoľne venovať. Ako vyžaduje sľub, ktorý urobil, tak aj urobí podľa platných predpisov pre svoje zasvätenie.“

Formulka kňazského požehnania. – ²² Pán hovoril Mojžišovi: ²³ „Povedz Áronovi a jeho synom: Takto budete žehnať Izraelitov:

- ²⁴ »Nech ťa žehná Pán a nech ťa chráni!
- ²⁵ Nech ti Pán ukáže jasnú tvár a nech ti je milostivý!
- ²⁶ Nech Pán obráti svoju tvár k tebe a daruje ti pokoj!«

²⁷ Takto vložia moje meno na Izraelitov a ja ich požehnám.“

sa niekto zasvätil Bohu, sa prinášali také obety ako pri svätení kňazstva (*Ex* 29; *Lv* 8). Za nevedomé hriechy, ktoré spáchal v čase svojho zasvätenia, prinesie na obetu za hriech jednoročného baránka a jednoročnú jahnicu (*Lv* 4, 2). Pokojnou žertvou ďakoval za šťastlivé ukončenie zasvätenia a potvrdzoval aj priateľstvo s Pánom.

6, 18 – 21. Často sa stávalo, že pri ukončení sľubu za

chudobných platili výdavky bohatší Izraeliti (*Sk* 21, 23). 6, 22 – 27. Kňazi mali právo a povinnosť žehnať ľud (*Dt* 10, 8; 21, 5). Formulka požehnania v troch veršoch obsahuje trojité želanie: Božiu ochranu, jeho milosrdenstvo a pokoj. Tri razy sa opakuje aj meno Pán. V tomto požehnaní videli cirkevní otcovia náznak tajomstva Najsvätejšej Trojice.

7 Dary jednotlivých kniežat: vozy pre svätyňu. – ¹ Keď Mojžiš ukončil stavbu stánku a keď ho so všetkým jeho zariadením pomazal a posvätil, a keď pomazal a posvätil aj oltár so všetkým jeho náradím, ² izraelské kniežatá, rodoví pohlavári, náčelníci kmeňov, čiže náčelníci prehliadnutých, priniesli a priviedli pred Pána ako svoj dar šesť zakrytých vozov a dvanásť býkov. ³ Jeden voz pripadal na dvoje kniežat a býk na každé jedno. Priviedli to pred stánok. ⁴ Tu Pán nariadil Mojžišovi: ⁵ „Vezmi ich od nich! Použije sa ich pri obsluhu stánku zjavenia. Rozdeľ ich medzi levitov s ohľadom na ich jednotlivé služby!“ ⁶ I zbral Mojžiš vozy a býky a dal ich levitom. ⁷ Dva vozy a štyri býky dal Gersonovcom vzhľadom na ich službu, ⁸ štyri vozy a osem býkov dal Merarovcom vzhľadom na ich službu, ktorú vykonávali pod vedením Itamara, syna kňaza Árona; ⁹ Kaátovcom nedal nič, lebo oni mali na starosti sväte veci a mali ich nosiť na pleciah.

7
1
—
7
19

¹⁰ V deň, keď sa vysviacal oltár, venovali aj kniežatá dary na jeho vysviacku. Keď kniežatá prinášali svoje dary pred oltár, ¹¹ Pán povedal Mojžišovi: „Nech každý deň prinesie iba jedno knieža obetné dary na vysviacku oltára!“

Dary jednotlivých kniežat podľa kmeňov. – Z Júdovho kmeňa. – ¹² V prvý deň priniesol svoje obetné dary Aminadabov syn Nahason z Júdovho kmeňa. ¹³ Jeho obetný dar bol: strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná miska o váhe sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy; obe boli naplnené jemnou múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ¹⁴ panvička o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ¹⁵ jeden býček, jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ¹⁶ jeden cap na obeť za hriech ¹⁷ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar Aminadabovho syna Nahasona.

Z Isacharovho kmeňa. – ¹⁸ Na druhý deň obetovalo knieža Isacharových synov, Suarov syn Natanael. ¹⁹ Ako obetný dar priniesol:

7, 1 n. Svätostánok bol postavený v prvý deň prvého mesiaca v druhom roku po odchode z Egypta (Ex 40, 2. 15). Nevedno, či izraelské kniežatá začali prinášať svoje dary ihneď v prvý deň po postavení a či len neskôr. Isté je, že ich priniesli ešte pred odchodom od vrchu Sinaj, čiže pred dvadsiatym dňom druhého mesiaca druhého roka (Nm 10, 11).

7, 12. Porov. Ex 25, 29. O váhe svätyne pozri Ex 30, 13; 38, 24. O nádobách porov. Ex 37, 16; 38, 3.

7, 13 – 14. Strieborný šekel vážil 14,55 g, zlatý však 16,37 g. Neslobodno zabudnúť, že mená závaží boli tiež aj mená peňazí. Váha sa nemenila, len cena často kolísala.

striebornú misu o váhe stotridsať šeklov, striebornú misku o váhe sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ²⁰ panvičku o váhe desať zlatých šeklov, naplnenú kadidlom, ²¹ jedného býčka, jedného barana a jedného ročného baránka na celostnú žertvu, ²² jedného capa na obeť za hriech ²³ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar Suarovho syna Natanaela.

7 **Zo Zabulonovho kmeňa.** – ²⁴ Na tretí deň obetovalo knieža
20 Zabulonových synov, Helonov syn Eliab. ²⁵ Jeho obetný dar bol:
— strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná miska o váhe
7 sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou
41 múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ²⁶ panvička o váhe
 desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ²⁷ jeden býček, jeden baran
 a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ²⁸ jeden cap na obeť za
 hriech ²⁹ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť capov a päť
 jednoročných baránkov. To bol obetný dar Helonovho syna Eliaba.

Z Rubenovho kmeňa. – ³⁰ Na štvrtý deň (obetovalo) knieža
Rubenových synov, Sedeurov syn Elisur. ³¹ Jeho obetný dar bol:
strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná miska o váhe
sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou
múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ³² panvička
o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ³³ jeden býček,
jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ³⁴ jeden
cap na obeť za hriech ³⁵ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov,
päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar
Sedeurovho syna Elisura.

Zo Simeonovho kmeňa. – ³⁶ V piaty deň obetovalo knieža Si-
meonových synov, Surišadaiho syn Salamiel. ³⁷ Jeho obetný dar
bol: strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná miska
o váhe sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené
jemnou múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ³⁸ panvička
o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ³⁹ jeden býček,
jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁴⁰ jeden
cap na obeť za hriech ⁴¹ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov,
päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar
Surišadaiho syna Salamiela.

Z Gadovho kmeňa. – ⁴² Na šiesty deň obetovalo knieža Gadových synov, Duelov syn Eliasaf. ⁴³ Jeho obetný dar bol: strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná misa o váhe sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ⁴⁴ panvička o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ⁴⁵ jeden býček, jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁴⁶ jeden cap na obeť za hriech ⁴⁷ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar Duelovho syna Eliasafa.

7
42

Z Efraimovho kmeňa. – ⁴⁸ Na siedmy deň obetovalo knieža Efraimových synov, Abiudov syn Elisama. ⁴⁹ Jeho obetný dar bol: strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná misa o váhe sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ⁵⁰ panvička o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ⁵¹ jeden býček, jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁵² jeden cap na obeť za hriech ⁵³ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar Abiudovho syna Elisama.

7
64

Z Manassesovho kmeňa. – ⁵⁴ Na ôsmy deň obetovalo knieža Manassesových synov, Fadasurov syn Gamaliel. ⁵⁵ Jeho obetný dar bol: strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná misa o váhe sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ⁵⁶ panvička o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ⁵⁷ jeden býček, jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁵⁸ jeden cap na obeť za hriech ⁵⁹ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar Fadasurovho syna Gamaliela.

Z Benjamínovho kmeňa. – ⁶⁰ Na deviaty deň obetovalo knieža Benjamínových synov, Gedeonov syn Abidan. ⁶¹ Jeho obetný dar bol: strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná misa o váhe sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou múkou, poliatou olejom na potravinovú obeť, ⁶² panvička o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ⁶³ jeden býček, jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁶⁴ jeden

cap na obetu za hriech ⁶⁵ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar Gedeonovho syna Abidana.

7 **Z Danovho kmeňa.** – ⁶⁶ Na desiaty deň obetovalo knieža Da-
65 nových synov, Amišadaiho syn Ahiezer. ⁶⁷ Jeho obetný dar bol:
— strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná miska o váhe
7 sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jem-
85 nou múkou, poliatou olejom na potravinovú obetu, ⁶⁸ panvička
o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ⁶⁹ jeden býček,
jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁷⁰ jeden
cap na obetu za hriech ⁷¹ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť ba-
ranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar
Amišadaiho syna Ahiezera.

Z Aserovho kmeňa. – ⁷² Na jedenásty deň obetovalo knieža
Aserových synov, Ochranov syn Fegiel. ⁷³ Jeho obetný dar bol:
strieborná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná miska o váhe
sedemdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jem-
nou múkou, poliatou olejom na potravinovú obetu, ⁷⁴ panvička
o váhe desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ⁷⁵ jeden býček,
jeden baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁷⁶ jeden
cap na obetu za hriech ⁷⁷ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť ba-
ranov, päť capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar
Ochranovho syna Fegiela.

Z Neftaliho kmeňa. – ⁷⁸ Na dvanásty deň obetovalo knieža
Neftaliho synov, Enanov syn Ahira. ⁷⁹ Jeho obetný dar bol: strie-
borná misa o váhe stotridsať šeklov, strieborná miska o váhe se-
demdesiat šeklov podľa posvätnéj váhy, obe boli naplnené jemnou
múkou, poliatou olejom na potravinovú obetu, ⁸⁰ panvička o váhe
desať zlatých šeklov, naplnená kadidlom, ⁸¹ jeden býček, jeden
baran a jeden ročný baránok na celostnú žertvu, ⁸² jeden cap na
obetu za hriech ⁸³ a na pokojnú žertvu: dva býky, päť baranov, päť
capov a päť jednoročných baránkov. To bol obetný dar Enanovho
syna Ahiru.

Súhrn darovaných vecí. – ⁸⁴ Toto boli dary na posviacku oltá-
ra v čase, keď bol posvätený: dvanásť strieborných mís, dvanásť
strieborných misiek, dvanásť zlatých panvičiek, ⁸⁵ každá misa
mala stotridsať šeklov striebra a každá miska sedemdesiat šeklov.

Všetky nádoby mali dvetisíc štyristo šeklov striebra podľa posvätnéj váhy. ⁸⁶ Dvanásť zlatých panvičiek, naplnených kadidlom, malo po desať šeklov podľa posvätnéj váhy; všetkého zlata na panvičkách bolo stodvadsať šeklov. ⁸⁷ Počet dobytku na celostnú žertvu bol: dvanásť mladých býčkov, k tomu dvanásť baranov a dvanásť jednoročných baránkov spolu s príslušnou potravinovou obetou; ďalej dvanásť capov na obetu za hriech. ⁸⁸ Všetkého dobytku na pokojnú žertvu bolo: dvadsaťštyri býkov, šesťdesiat baranov, šesťdesiat capov a šesťdesiat jednoročných baránkov. To boli dary na posviacku oltára, keď bol posvätený.

⁸⁹ A keď Mojžiš vošiel do stánku zjavenia rozprávať sa s ním, počul hlas, ktorý mu hovoril zo zľutovnice, čo bola na arche medzi dvoma cherubmi. Takto sa s ním rozprával.

7
86
—
8
12

8 Starosť o svietnik. – ¹ A Pán hovoril Mojžišovi: ² „Hovor Áronovi a povedz mu: Keď budeš umiestňovať lampy, hľad' na to, aby sedem lúčov osvetľovalo priestor pred svietnikom!“ ³ A Áron urobil tak: lampy nasadil z prednej strany svietnika, ako prikázal Pán Mojžišovi. ⁴ A svietnik vyhotovili takto: ukovali ho zo zlata, ukovali ho od nohy až po jeho kvietky podľa vzoru, ktorý ukázal Mojžišovi Pán. Tak teda zhotovil svietnik.

Svätenie levitov. – ⁵ Pán hovoril Mojžišovi: ⁶ „Vezmi spomedzi Izraelitov levitov a očisť ich! ⁷ A takto ich očistiš: Pokropíš ich očistnou vodou, potom sa britvou oholia na celom tele, vyperú si šaty a očistia sa. ⁸ Nato privedú mladého býka a k tomu príslušnú potravinovú obetu, jemnú múku, poliatu olejom; na obetu za hriech vezmeš však iného býka. ⁹ Potom levitov postavíš pred stánok zjavenia a zhromaždiš celú izraelskú pospolitosť. ¹⁰ Tu levitov predvedieš pred Pána a Izraeliti vložia na nich svoje ruky. ¹¹ Áron potom levitov podá ako podávaciu obetu Izraelitov pred Pánom. Takto potom budú môcť konať službu. ¹² Po tomto leviti vložia ruky na hlavu býčkov, z ktorých jeden sa bude obetovať ako obeta za hriech a druhý ako celostná žertva Pánovi, aby sa

7, 89. Splňa sa to, čo Pán slúbil v *Ex* 25, 22. Pán sa zhovára s Mojžišom ako s dôverným priateľom; porov. aj *Ex* 33, 11; *Dt* 34, 10.

8, 2. Predpisy o zlatom svietniku, čo stál vo svätyni na južnej strane, sú známe už z *Ex* 25, 1–39; *Lv* 24, 1–4. Tu sa len dopĺňujú.

levitom sprostredkovalo zmierenie. ¹³ Potom levitov postavíš pred Árona a pred jeho synov a podáš ich ako podávaciu obeť Pánovi. ¹⁴ Takto oddelíš levitov spomedzi Izraelitov, aby leviti boli moji. ¹⁵ Potom sa teda leviti budú môcť ujať služby pri stánku zjavenia. Musíš ich však očistiť a podať ako podávaciu obeť, ¹⁶ lebo oni sú celkom odovzdaní spomedzi Izraelitov; ja som ich prijal namiesto všetkých prvorodených, ktorí otvárajú materské lono. ¹⁷ Veď moje je všetko prvorodené z ľudí i z dobytku u Izraelitov. V deň, keď som v egyptskej krajine pobil všetko prvorodené, zasvätil som si ich pre seba. ¹⁸ Levitov som si teda vzal namiesto prvorodených Izraelitov ¹⁹ a odovzdávam ich úplne Áronovi a jeho synom, aby sa starali o službu v stánku zjavenia v zastúpení Izraelitov a aby dali za Izraelitov zadostučinenie, žeby neprišlo na Izraelitov nešťastie, keby sa Izraeliti priblížili k svätyni.“

²⁰ Mojžiš, Áron a celá izraelská pospolitosť urobili s levitmi tak, celkom tak, ako o levitoch nariadil Mojžišovi Pán. Tak s nimi urobili.

²¹ Leviti sa teda dali zmieriť, vyprali si šaty a Áron ich podával ako podávaciu obeť Pánovi a vykonal s nimi obrad zmierenia, aby ich očistil. ²² Potom leviti pod dozorom Árona a jeho synov nastúpili službu pri stánku zjavenia; ako Pán nariadil o levitoch Mojžišovi, tak s nimi urobili.

O služobnom veku levitov. – ²³ Pán hovoril Mojžišovi: ²⁴ „O levitoch platí toto: Od dvadsiateho piateho roku nahor sú povinní konať službu pri stánku zjavenia. ²⁵ Po päťdesiatom roku sa utiahu, prestanú konať službu pri stánku zjavenia. ²⁶ Budú však nápomocní svojim bratom pri stánku zjavenia a budú aj potom bedliť nad tým, čo sa im zverí. Službu však konať nebudú. Tak to zariadiš s levitmi, pokiaľ ide o vykonávanie ich služby.“

9 Doplnenie zákona o pasche. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi na púšti Sinaj v druhom roku ich východu z egyptskej krajiny: ² „Izraeliti nech slávia Paschu v určenom čase. ³ Budete ju sláviť na štrnásty deň tohto mesiaca v podvečer, v čase na to určenom.

8, 23 – 26. O veku levitov, ktorí mali nosiť stánok a ostatné posvätné veci, sa píše v kap. 4, 3. 39. Tam sa vyžadovalo od levitov dovŕšený tridsiaty rok veku. Tu nejde o nosenie spomenutých vecí, ale ide o vek,

ktorý je potrebný, aby niekto mohol vykonávať službu pri svätyni. Žiada sa dvadsaťpäť rokov.

9, 1 – 5. Porov. Ex 12, 1 – 14. 21 – 27. 43 – 50. Toto je už druhá pascha od odchodu z Egypta.

Budete ju sláviť podľa príslušných predpisov a nariadení!“ ⁴ Tu Mojžiš prikázal Izraelitom, aby slávili paschu. ⁵ A oni na štrnásty deň prvého mesiaca v predvečer slávili paschu na púšti Sinaj. Izraeliti to urobili celkom tak, ako nariadil Mojžišovi Pán. ⁶ Boli tu však niektorí muži, ktorí sa poškvrnili ľudskými mŕtvolami, takže nemohli sláviť paschu v určený deň. V ten istý deň sa dostavili k Mojžišovi a Áronovi ⁷ a títo muži mu povedali: „Poškvrnili sme sa ľudskou mŕtvolou. Prečo nesmieme spolu s ostatnými Izraelitmi priniesť Pánovi v určenom čase obeť?“ ⁸ Mojžiš im odvetil: „Počkajte! Vypočujem, čo o vás nariadi Pán!“ ⁹ A Pán prikázal Mojžišovi: ¹⁰ „Ohlás Izraelitom: Ak sa niekto z vás alebo z vášho potomstva poškvrní mŕtvolou, alebo ak bude na ďalekej ceste, nech aj tak zachová Pánovu paschu. ¹¹ Budú ju sláviť na štrnásty deň druhého mesiaca v podvečer. Baránka budú jesť s nekvasenými chlebmi a horkými zelinami. ¹² Nič z neho neponechajú do rána a nepolámu mu nijakú kosť. Budú sláviť tak, že zachovávajú všetky predpisy o pasche. ¹³ Kto bude čistý a nebude na ďalekej ceste, a neoslávi paschu (v riadnom čase), taký nech je vyhubený zo svojho ľudu. Keďže nepriniesol Pánovi v určenom čase obeť, bude pykať za svoju vinu. ¹⁴ A ak bude u vás bývať cudzinec a bude chcieť sláviť paschu pre Pána, nech ju slávi podľa príslušných predpisov a nariadení. Ten istý zákon bude u vás pre cudzinca aj pre domorodca.“

Znamenie na pochod a na táborenie. Oblačný stĺp. – ¹⁵ V ten deň, keď bol postavený stánok, oblak zahalil príbytok, stánok zákona, a od večera až do rána akoby bol nad príbytkom oheň. ¹⁶ Takto to bolo vždy: cez deň ho zakrýval oblak, ktorý mal za noci ohnivý vzhľad. ¹⁷ A kedykoľvek sa oblak zo stánku zdvihol, Izraeliti sa dávali na pochod; a na mieste, kde sa oblak zastavil, Izraeliti sa utáborili. ¹⁸ Na Pánov rozkaz sa teda Izraeliti dávali na pochod a na Pánov rozkaz sa utáborovali. Celý čas, čo oblak spočíval na stánku, táborili. ¹⁹ Aj keď oblak ostal dlhší čas nad stánkom, Izraeliti zachovávali Pánovo nariadenie a nedávali sa na pochod. ²⁰ Niekedy oblak ostal

9

4

—

9

20

9, 6 – 13. Príležitosť na doplnenie zákona o pasche bola udalosť, že niektorí poškvrnení Izraeliti nemohli v stanovený čas sláviť paschu. Táto náhradná oslava trvala len deň. Museli sa však pritom zachovať všetky predpísané obrady.

9, 14. Cudzinec, čo chcel sláviť paschu, musel byť

obrezaný (Ex 12, 48) a musel zachovávať mojžišovský zákon.

9, 15. Svätostánok bol postavený 1. nisanu druhého roku po odchode z Egypta (Ex 40, 17). Oblak, znak Božej prítomnosti (Ex 13, 21 n.), zahalil veľsvätyňu, stánok zákona.

iba málo dní nad stánkom. Na Pánov rozkaz sa utáborili a na Pánov rozkaz sa zasa dali na pochod. ²¹ Aj to sa stalo, že oblak zastal len od večera do rána; keď sa oblak ráno zdvihol, aj oni sa pohli na cestu. Či to bolo vo dne alebo v noci, keď sa oblak zdvihol, dávali sa na pochod. ²² Ak zasa oblak ostal dva dni alebo mesiac alebo dlhší čas nad stánkom, aj Izraeliti ostávali s táborom stáť a nedávali sa na pochod. ²³ Podľa Pánovho rozkazu táborili a podľa Pánovho rozkazu sa dávali na pochod. Zachovávali Pánovo nariadenie, ktoré dal prostredníctvom Mojžiša.

9
21
—
10
11

10 Strieborné trúbky. – ¹ Pán hovoril Mojžišovi: ² „Urob si dve strieborné trúbky! Vyhotov ich kované! Budú ti na zvolávanie pospolitosti a na znamenie, kedy sa pohnúť s táborom. ³ Keď sa na ne zatrúbi, zhromaždí sa všetok ľud k tebe pri vchode stánku zjavenia; ⁴ keď sa zatrúbi na ne len raz, dostavia sa k tebe kniežatá, pohlavári Izraelových tisícov, ⁵ keď sa zatrúbi trhano, dajú sa na pochod tí, čo táboria na východe, ⁶ keď sa trhano zatrúbi druhý raz, dajú sa na pochod tí, čo táboria na juhu. Takisto trhano sa zatrúbi na znak, že sa majú dať na pochod aj ostatní. ⁷ Keď sa bude zvolávať pospolitosť, bude sa tiež trúbiť, ale nie trhano. ⁸ Na trúbkach budú trúbiť Áronovi synovia, kňazi. Toto nech je pre vás večne platným predpisom pre všetky pokolenia! ⁹ A keď budete už vo svojej krajine tiahnuť do boja proti nepriateľovi, ktorý vás bude utláčať, zatrúbite na týchto trúbkach trhano. Vtedy si Pán, váš Boh, spomenie na vás a vy nájdete ochranu pred svojím nepriateľom. ¹⁰ Na trúbkach budete trúbievať aj v dňoch svojej radosti, na sviatky a na novmesiace pri svojich celostných žertvách a pokojných obetách. Ony vás pripomenú vášmu Bohu. Ja, Pán, som váš Boh!“

Cesta od Sinaja do Kádeša, 10, 11 – 20, 13

Odchod od Sinaja. – ¹¹ V druhom roku, v druhom mesiaci, na dvadsiaty deň mesiaca sa oblak zdvihol z príbytku zákona.

10, 11 – 12. Porov. Ex 16, 1; 17, 1; 19, 1 n.; Nm 1, 1; 13, 1. Na Boží rozkaz, totiž keď sa oblak zdvihol zo stánku zjavenia, sa Izraeliti dali na pochod podľa poradia, aké im určil Boh (2, 2. 9. 16. 24. 31). Púšť Fáran, arab. Badiet

et-Tih, sa tiahne od údolia Al-Araba severozápadným smerom až po Negeb, susediaci s juhom Palestíny. Na juhu sa púšť Fáran dotýkala Sinajského pohoria a na západe púšte Etam, čiže Súr (Ex 13, 20). Juh tejto púšte

¹² Izraeliti sa dali na pochod a po skupinách tiahli z púšte Sinaj, až sa oblak zniesol dolu na púšti Fáran.

¹³ To bolo prvý raz, čo sa pohli na Pánov rozkaz, ktorý im dal prostredníctvom Mojžiša. ¹⁴ Prvá sa pohla zástava tábora Júdových synov, voj za vojom, a na čele ich vojov bol Aminadabov syn Nahason. ¹⁵ Voj kmeňa Isacharových synov viedol Suarov syn Natanael ¹⁶ a voj kmeňa Zabulonových synov viedol Helonov syn Eliab.

¹⁷ Keď sa rozobral stánok, pohli sa Gersonovci a Merarovci, ktorí nosili stánok. ¹⁸ Potom sa dala na pochod zástava Rubenovho tábora, voj za vojom, a na čele ich vojov bol Sedeurov syn Elisur.

¹⁹ Voj kmeňa Simeonových synov viedol Surišadaiho syn Salamiel

²⁰ a voj kmeňa Gadových synov viedol Duelov syn Eliasaf. ²¹ Nato sa pohli Kaátovci, ktorí nosili svätyňu. ²² Potom sa pohla zástava tábora Efraimových synov, voj za vojom. Na čele jeho vojov bol Amiudov syn Elisama. ²³ Voj kmeňa Manassesových synov viedol zasa Fadasurov syn Gamaliel ²⁴ a voj kmeňa Benjamínových synov viedol Gedeonov syn Abidan. ²⁵ Napokon sa dala na pochod zástava tábora Danových synov, voj za vojom zaklučovali celý tábor a na čele jeho vojov bol Amišadaiho syn Ahiezer. ²⁶ Voj kmeňa Aserových synov viedol Ochranov syn Fegiel ²⁷ a voj kmeňa Neftaliho synov viedol Enanov syn Ahira. ²⁸ Toto bolo poradie za pochodu, pri ktorom Izraeliti tiahli voj za vojom.

Mojžiš prosí Hobaba, aby išiel s Izraelitmi. – ²⁹ Mojžiš povedal svojmu švagrovi, Raguelovmu synovi, Madiánčanovi Hobabovi: „Ideme na miesto, o ktorom Pán povedal: »Dám ho vám!« Pod's nami! Odvďačíme sa ti. Veď Pán prisľúbil Izraelovi mnoho dobrého!“ ³⁰ On mu však odvetil: „Ja nepôjdem, vrátim sa do svojej krajiny k svojmu príbuzenstvu.“ ³¹ Tu mu Mojžiš povedal: „Neopúšťaj nás! Veď ty poznáš miesta, kde by sme mohli na púšti táboriť, budeš naším sprievodcom. ³² Ak pôjdeš s nami, dáme ti čiastku z dobra, ktoré nám uštedrí Pán!“ ³³ A tak tiahli od Pánovho vrchu tri dni cesty. Archa zmluvy išla tri dni cesty pred nimi, aby vyhládala pre

10

12

—

10

33

bol pustý, preto sa v *Dt* 1, 19 táto púšť volá „hroznou a velikánskou“. Severná časť púšte Fáran sa nazýva Sin, tam bol Kádeš (*Nm* 20, 1; 27, 14; 33, 36). – Ako vidieť, Izraeliti sa zdržali pri Sinaji vyše roka (*Ex* 19, 1). 10, 21. Pozri 3, 31; 4, 5 n.

10, 29. Hobab bol synom Raguelovým, čiže Jetrovým (*Ex* 2, 18), bratom Mojžišovej ženy Sefory, teda Mojžišovým švagrom.

10, 31. Budeš naším sprievodcom, doslova naším okom, poradcom a upozorňovateľom alebo vyzvedačom.